Bernard Moses.

IN MEMORIAM
BERNARD MOSES

Det norske Folks Historie

fremstillet

af

P. A. Munch.

Anden Hovedafdeling. Unionsperioden.

Deyr fé
deyja frændr,
deyr sjálfr it sama;
ek veit einn
at aldri deyr:
dómr um dauðan hvern.
Hávamál.

Anden Deel.

Christiania.
Chr. Tonsbergs Forlag.
H. Tønsbergs Bogtrykkeri.
1863.

Udsigt over P. A. Munchs Levnet og Forfatter-Virksomhed*).

(Ved P. Botten Hansen).

Stamfaderen for Slægten Munch skal efter et Sagn inden denne oprindelig være indkommen fra England. Den ældste af Slægten, som nu med Bestemthed kan opgives, er Søren Munch, der deeltog med Tordenskjold i Slaget ved Dynekilen 1716, afgik som Kapitainlieutenant i Søetaten 1719 og boede først i Frederiksstad og siden i Christiania, hvor han døde 1748, 62 Aar gammel. Han skrev sit Navn deels med k, deels med ch. Det sidste var som bekjendt en yndet Bogstavkombination i Begyndelsen af det attende Aarhundrede, og vedtoges ogsaa af hans Sønner, ligesom den senere har holdt sig i Familien. Kun Biskop Joh. Storm Munch skrev i en kort Tid af sin Ungdom sit Navn Munk.

Kaptainlieutenant Søren Munch var gift med Kirstine Røring (en Søster af de berømte Jurister Jacob Edvard og Christian Colbjørnsens Moder) og havde tvende Sønner, Edvard, der 2den Nov. 1791 blev Told- og Konsumptionsinspektør i Christianssand med Justitsraads Titel og døde 28de Marts 1793, og Peter, født den 24de Mai 1740, 1776 Sognepræst til Vaage og 1786 til Land, hvor han døde 28de Oktober 1802. Denne sidste, Professor Munchs Farfader, var gift med Christine Storm († 13de Jan. 1825), Datter af hans Formand i Vaage Præstekald, Johan Storm, i dennes første

---

*) Idet nærværende Værk nu afsluttes, har Forlæggeren med mig troet, at en Udsigt over dets lærde og for tidlig bortkaldte Forfatters Levnet her ikke vilde være paa urette Plads. Jeg har derfor bearbeidet og fortsat min i Rækken af „Norske Historikere" i „Illustreret Nyhedsblad" for 1857 givne Biographi af P. A. Munch, hvortil han ikke alene selv meddeelte væsentlige Materialier, men hvorpaa han ogsaa inden Trykningen læste en Korrektur, og hvilken Fremstilling forsaavidt turde være den fuldstændigste og paalideligste, som for Øieblikket kan tilveiebringes.

Ægteskab, og en Halvsøster af Digteren Edvard Storm, hvis Moder igjen var en Søster af Peter Munchs Moder.

Præsten Peter Munch havde to Sønner og syv Døtre. Sønnerne vare: Johan Storm, født 1778 og død 26 Jan. 1832 som Biskop i Christianssand (Digteren Andreas Munchs Fader), og Edvard, født 1780. Den Sidste, Professor Munchs Fader, var først Lærer ved Kadetakademiet i Christiania, men blev siden (1813) Sognepræst til Gjerpen og 1833 Stiftsprovst i Christiania, hvor han døde 14de Juli 1847. Begge Brødrene vare gifte med hver sin Datter af forhenværende Sognepræst til Aal, siden til Sigdal, A. Hofgaard, hvilken Familie er meget udbredt, især i Omegnen af Drammen. Og de viedes ogsaa til hver af Søstrene paa samme Dag, i Haslum Kirke. Johan Storm Munchs Kone var Else Petronelle, og Edvard Munchs Johanne Sophie.

Professor Peter Andreas Munch var den ældste af 7 Søskende, tre Sønner og fire Døtre, der naaede en moden Alder. Han var født i Christiania den 15de December 1810, medens Faderen endnu var Akademielærer her. Ved Reisen til Gjerpen i 1813 var han saaledes kun i sit tredie Aar, og dog stod endnu i hans sidste Aar enkelte Momenter af den dunkelt tilbage i hans Erindring.

Sin væsentligste Underviisning som Barn fik han af Faderen, der ifølge Vidnesbyrd af Folk, som have kjendt ham nøiere, var en ligesaa flink, humanistisk dannet som personlig elskværdig Mand, hvad der dog langtfra paaskjønnedes paa det nye Sted og under de nye Forholde, han i en fremrykket Alder flyttedes hen i.

Da Skiens nyoprettede Skole seenhøstes 1823 traadte i Virksomhed, sattes Peter Andreas derind som Discipel. Han optoges i anden Klasse, der tillige var den øverste; thi Skolen havde endda ikke flere viderekomne Disciple. Paa den Maade gik det til, at han altid var i øverste Klasse; thi den Klasse, hvortil han hørte, avancerede efterhaanden til at blive tredie og fjerde (den egentlige Mesterlektie), uden at der i hans Tid meldte sig nogen Discipel, hvis Kundskaber anviste ham Plads i nogen høiere Klasse.

Den Klasse, hvori Munch var, bestod ved Oprettelsen kun af 4 Disciple og havde aldrig over 8. Denne Omstændighed bidrog vistnok til at danne etslags engere og fortroligere Forhold mellem Lærerne og Disciplene, ligesom ogsaa disse derved mere udeelt kunde nyde godt af Underviisningen. Naar man nu tillige veed, at Skolens Bestyrer var den udmærkede Rektor Ørn, der er ligesaa bekjendt for sin Aandsklarhed og Humanitet, som for sin Evne til at vække den videnskabelige Sands hos Disciplene, da vil man lettelig kunne forstaae, at saasnart der

fandtes mindste Anlæg og Villie hos hine Disciple, maatte enhver af dem gjøre gode Fremskridt. Hvad Munch angaar, havde allerede den Underviisning, han havde nydt af sin Fader, og end mere den videnskabelige Interesse, denne havde vidst at bibringe ham, skaffet ham et godt og sikkert Underlag.

Af hvad ovenfor er sagt, vil man let slutte, at Munch maatte høre til det Kuld Disciple, der allerførst dimitteredes fra Skiens Skole 1828. Han var No. 2, Professor Schweigaard No 1, nuværende Høiesteretsassessor O. Løvenskjold No. 3 og nuværende Sognepræst til Drangedal F. C. Müllertz No. 4. Da Rektoren gjerne vilde — og det har ogsaa slaaet ind — at det første Kuld ret skulde gjøre Skolen Ære, havde han i den sidste Tid med fordoblet Omhu ledet Dimittendernes Studier og navnlig formaaet dem til at læse og lægge op et betydeligt større Kvantum Latin og Græsk, end der efter Reglementet udfordredes.

Men uagtet denne udvidede Examens-Læsning havde dog Munch netop i sidste Aar fundet den fornødne Tid til at lægge sig efter vort ældre Sprog, hvortil han tidligt følte sig stærkt hendragen. Faderen havde blandt sine Bøger Rasks islandske Grammatik, Bjørn Haldorsens Lexikon og et Par Sagaer, navnlig første Bind af Folio-Udgaven af Heimskringla. Disse Bøger vakte hos Drengen Lysten til at lære vort gamle Sprog og Literatur at kjende; og da han med sit forbausende hurtige Sprognemme allerede i sin tidligere Barndom havde lært saameget Fransk og Tydsk, at han ei behøvede yderligere at beskjæftige sig med disse Sprog, kunde han anvende saameget mere Tid paa Oldnorsken. Til dette Studium opmuntrede desuden Faderen ham særdeles og skaffede ham med al ønskelig Liberalitet yderligere Hjælpemidler, navnlig de just da udkommende første Bind af Fornmanna Sögur. Da han afgik fra Skolen til Universitetet, var han allerede kommen saavidt, at han med Lethed kunde læse oldnorsk Prosa. Han var sig imidlertid fuldkommen bevidst, at Sprogstudiet maatte, fornemmelig som nødvendigt Hjælpemiddel til et grundigere Studium af Fædrelandets Historie, have overveiende Betydning for ham. Og Historien i Almindelighed og Fædrelandets i Særdeleshed var hans afgjorte Yndlingsfag *).

*) I et Mindedigt siger P. A. Munchs jævnaldrende Fætter, Digteren A. Munch:

„Alt tidlig var han fuld af
Sit store Kald.
Jeg mindes grant,
Alt som Dreng sagde han til mig:
„Jeg vil blive
Vort Fædrelands Herodot —
Bliv saa Du dets Tyrtæus!"

(„For Hjemmet" IV, S. 342).

Examen Artium tog Munch med Charakteren Laudabilis. Han fik Udmærkelse i alle mundtlige Fag, men for Udarbeidelse i Modersmaalet kun „Godt", og gik saaledes glip af sit Præceteris til Hovedcharakteer. Anden Examen tog han imidlertid Aaret efter (1829) med denne Udmærkelse.

I Ungdomsaarene sluttede Munch sig paa det Nøieste til A. M. Schweigaard, J. S. Welhaven og afdøde L. C. Langberg, af hvilke den første var hans Skole- og Artiumskammerat, og den anden tre Aar ældre Student. Disse fire, af Studier, og tildeels ogsaa af Interesser saa forskjellige unge Mænd, hvoraf imidlertid enhver var bestemt til i Tiden at indtage en Professors Stilling ved vort Universitet, kom hyppigt sammen og tilbragte især Søndagene med hverandre. I denne sluttede Kreds, der af Nogle betegnedes som „Klubben", men som rettere kunde gives Navn af et aandeligt Fostbroderskab, lagdes Spiren til en Virksomhed, der gjennem Studenterforbundet og Ugeskriftet „Vidar" blev følgerig og vidtgribende. Munch har følt og udtalt, at han i dette Forhold fandt en Støtte for sin let bøielige Personlighed og en klarere Bevidsthed om sin eiendommelige Begavelse.

I Christiania bøde Universitetets Skatte ham en rig Anledning til at fortsætte sine Yndlingsstudier. Heldigviis aabnede ogsaa R. Keyser just da sine Forelæsninger over vort ældre Sprog og vor ældre Historie. Da Munch var kommet noget videre end de øvrige Tilhørere, tilbød Keyser ham velvilligt sin private Veiledning og gjennemgik saaledes i et Aars Tid med ham de dengang fordetmeste kun i Afskrifter tilgjængelige gamle norske Love og desuden de i Heimskringla forekommende Skaldevers. Imidlertid fortsatte han sine historiske Studier og lagde sig efter flere nyere Sprog, som Engelsk, Spansk og Portugisisk. Ogsaa begyndte han for det sammenlignende Sprogstudiums Skyld at lægge sig efter Angelsaxisk.

Munch ofrede saaledes den første Tid af sit Universitetsliv til reent videnskabelige Sysler. Men der skal meget Held til, for at Videnskaberne alene hertillands skulle kunne skaffe en Mand Levevei, og han fandt det derfor raadeligt, ligesom Andre, at tænke paa Embedsexamen. Han agtede først at studere Philologi; men da de klassiske Studier ikke vare ham synderlig tiltrækkende, og det juridiske Studium derimod tyktes ham at give bedre Forkundskaber til Fædrelandshistorien, valgte han dette. I Mai 1834 underkastede han sig den juridiske Embedsexamen med bedste Charakteer og var for et Øieblik endog betænkt paa at gaae Departements-Veien, hvilket dog ved et med hans Evner og Tilbøieligheder nærmere liggende Hværv blev forhindret.

Allerede af Storthinget i 1830 var der bevilget en Sum Penge til Samling og Afskrivning af Materialier til en vordende Udgave af Norges gamle Love. Dette Arbeide blev ved kgl. Resol. af 27de Aug. 1834 overdraget til daværende Lektor Keyser med Munch som Medhjælper, og i Mai 1835 begave de sig begge i hiint Øiemed til Kjøbenhavn, hvor de forbleve indtil April 1837, da de efter Planen toge, først til Lund og siden til Stockholm, for at fortsætte Arbeidet ved de derværende Bibliotheker.

Munchs Ophold i Stockholm blev dog ikke langvarigt; thi i Mai 1837 udnævntes han til Lektor i Historien ved vort Universitet i den kort forhen afdøde Professor Steenblochs Sted, og maatte saaledes strax efter vende tilbage til Christiania for at overtage sin Lærerpost.

Allerede i Januar 1833 var Munch bleven forlovet med sin tilkommende Hustru Natalia Charlotte Linaae, en med sjeldne musikalske Talenter begavet Dame, der var noget over et Aar yngre end han, og Datter af forhenværende Kjøbmand i Laurvig H. Linaae. Førend han reiste ned til Danmark, giftede han sig (i April 1835) og bragte sin unge Viv med til Kjøbenhavn, hvorfra hun kort efter hans Afreise til Sverige vendte umiddelbart tilbage til Norge. Dette Ophold i Kjøbenhavn udgjør, som Munch selv har sagt, en af de behageligste Perioder i hans Liv.

Om Munchs senere Universitetsliv kunne vi fatte os kort. I 1841 udnævntes han til Professor. Mere og mere blev Fædrelandets Historie, især Oldhistorien, hans Hovedstudium, og de Forelæsninger han ved Universitetet holdt, kom især til at omfatte Grene deraf. For desto grundigere at kunne undersøge Nationens ældre ethnographiske Forhold og sprede Lys over denne Materie, lagde han mere og mere Vind paa det sammenlignende Sprogstudium, dog kun indenfor de indoeuropæiske Sprogs Kreds og fornemmelig med Hensyn til de germaniske.

For at anstille Undersøgelser om Levningerne af norsk Nationalitet og norsk Sprog i vore ældre Kolonilande, Nordmandie og Orknøerne, samt ellers i Bibliothekerne og Archiverne i Paris og Edinburgh søge efter Oplysninger til vor Historie, ansøgte han om og fik Stipendier, hvorved han kunde foretage sig tvende Reiser i dette Øiemed. Saaledes bereiste han i Sommeren 1846 Nordmandie og opholdt sig nogen Tid i Paris, og om Høsten 1849 foretog han en Reise til Skotland og Orknøerne, hvorfra han over London vendte tilbage i Januar 1850. Paa denne Reise gjorde han flere vigtige videnskabelige Fund. I et skotsk Bibliothek opdagede han i Haandskrift en for største Delen ubekjendt og ubenyttet „Historia Norvegiæ", som han senere udgav. Af den tidligere udgivne manske Krønike erhvervede han efter Original-

Examen Artium tog Munch med Charakteren Laudabilis. Han fik Udmærkelse i alle mundtlige Fag, men for Udarbeidelse i Modersmaalet kun „Godt", og gik saaledes glip af sit Præceteris til Hovedcharakteer. Anden Examen tog han imidlertid Aaret efter (1829) med denne Udmærkelse.

I Ungdomsaarene sluttede Munch sig paa det Nøieste til A. M. Schweigaard, J. S. Welhaven og afdøde L. C. Langberg, af hvilke den første var hans Skole- og Artiumskammerat, og den anden tre Aar ældre Student. Disse fire, af Studier, og tildeels ogsaa af Interesser saa forskjellige unge Mænd, hvoraf imidlertid enhver var bestemt til i Tiden at indtage en Professors Stilling ved vort Universitet, kom hyppigt sammen og tilbragte især Søndagene med hverandre. I denne sluttede Kreds, der af Nogle betegnedes som „Klubben", men som rettere kunde gives Navn af et aandeligt Fostbroderskab, lagdes Spiren til en Virksomhed, der gjennem Studentersorbundet og Ugeskriftet „Vidar" blev følgerig og vidtgribende. Munch har følt og udtalt, at han i dette Forhold fandt en Støtte for sin let bøielige Personlighed og en klarere Bevidsthed om sin eiendommelige Begavelse.

I Christiania bøde Universitetets Skatte ham en rig Anledning til at fortsætte sine Yndlingsstudier. Heldigviis aabnede ogsaa R. Keyser just da sine Forelæsninger over vort ældre Sprog og vor ældre Historie. Da Munch var kommet noget videre end de øvrige Tilhørere, tilbød Keyser ham velvilligt sin private Veiledning og gjennemgik saaledes i et Aars Tid med ham de dengang fordetmeste kun i Afskrifter tilgjængelige gamle norske Love og desuden de i Heimskringla forekommende Skaldevers. Imidlertid fortsatte han sine historiske Studier og lagde sig efter flere nyere Sprog, som Engelsk, Spansk og Portugisisk. Ogsaa begyndte han for det sammenlignende Sprogstudiums Skyld at lægge sig efter Angelsaxisk.

Munch ofrede saaledes den første Tid af sit Universitetsliv til reent videnskabelige Sysler. Men der skal meget Held til, for at Videnskaberne alene hertillands skulle kunne skaffe en Mand Levevei, og han fandt det derfor raadeligt, ligesom Andre, at tænke paa Embedsexamen. Han agtede først at studere Philologi; men da de klassiske Studier ikke vare ham synderlig tiltrækkende, og det juridiske Studium derimod tyktes ham at give bedre Forkundskaber til Fædrelandshistorien, valgte han dette. I Mai 1834 underkastede han sig den juridiske Embedsexamen med bedste Charakteer og var for et Øieblik endog betænkt paa at gaae Departements-Veien, hvilket dog ved et med hans Evner og Tilbøieligheder nærmere liggende Hværv blev forhindret.

Allerede af Storthinget i 1830 var der bevilget en Sum Penge til Samling og Afskrivning af Materialier til en vordende Udgave af Norges gamle Love. Dette Arbeide blev ved kgl. Resol. af 27de Aug. 1834 overdraget til daværende Lektor Keyser med Munch som Medhjælper, og i Mai 1835 begave de sig begge i hiint Øiemed til Kjøbenhavn, hvor de forbleve indtil April 1837, da de efter Planen toge, først til Lund og siden til Stockholm, for at fortsætte Arbeidet ved de derværende Bibliotheker.

Munchs Ophold i Stockholm blev dog ikke langvarigt; thi i Mai 1837 udnævntes han til Lektor i Historien ved vort Universitet i den kort forhen afdøde Professor Steenblochs Sted, og maatte saaledes strax efter vende tilbage til Christiania for at overtage sin Lærerpost.

Allerede i Januar 1833 var Munch bleven forlovet med sin tilkommende Hustru Natalia Charlotte Linaae, en med sjeldne musikalske Talenter begavet Dame, der var noget over et Aar yngre end han, og Datter af forhenværende Kjøbmand i Laurvig H. Linaae. Førend han reiste ned til Danmark, giftede han sig (i April 1835) og bragte sin unge Viv med til Kjøbenhavn, hvorfra hun kort efter hans Afreise til Sverige vendte umiddelbart tilbage til Norge. Dette Ophold i Kjøbenhavn udgjør, som Munch selv har sagt, en af de behageligste Perioder i hans Liv.

Om Munchs senere Universitetsliv kunne vi fatte os kort. I 1841 udnævntes han til Professor. Mere og mere blev Fædrelandets Historie, især Oldhistorien, hans Hovedstudium, og de Forelæsninger han ved Universitetet holdt, kom især til at omfatte Grene deraf. For desto grundigere at kunne undersøge Nationens ældre ethnographiske Forhold og sprede Lys over denne Materie, lagde han mere og mere Vind paa det sammenlignende Sprogstudium, dog kun indenfor de indoeuropæiske Sprogs Kreds og fornemmelig med Hensyn til de germaniske.

For at anstille Undersøgelser om Levningerne af norsk Nationalitet og norsk Sprog i vore ældre Kolonilande, Nordmandie og Orknøerne, samt ellers i Bibliothekerne og Archiverne i Paris og Edinburgh søge efter Oplysninger til vor Historie, ansøgte han om og fik Stipendier, hvorved han kunde foretage sig tvende Reiser i dette Øiemed. Saaledes bereiste han i Sommeren 1846 Nordmandie og opholdt sig nogen Tid i Paris, og om Høsten 1849 foretog han en Reise til Skotland og Orknøerne, hvorfra han over London vendte tilbage i Januar 1850. Paa denne Reise gjorde han flere vigtige videnskabelige Fund. I et skotsk Bibliothek opdagede han i Haandskrift en for største Delen ubekjendt og ubenyttet „Historia Norvegiæ“, som han senere udgav. Af den tidligere udgivne manske Krønike erhvervede han efter Original-

haandskriftet i London Texten til Brug for den nye Udgave deraf, som han senere gav, og flere tidligere ubekjendte Diplomer, vedkommende Orknøerne, Hetland og Nordmændene paa disse Øer, afskrev han og bragte hjem og lod dem siden trykke i Diplomatarium Norvegicum. I 1854 gjorde han, understøttet af et mindre Stipendium, ogsaa en videnskabelig Reise til München og Berlin.

Undersøgelser angaaende det gamle Norges Geographi bragte ham til at ofre Norges Geographi i det Hele taget et nøiere Studium, hvorved han igjen, næsten som etslags Adspredelse eller Fritids-Arbeide, ledededes til at beskjæftige sig med Konstruktionen af Karter over Fædrelandet. For at indhente Oplysninger til disse fra mindre bekjendte Fjeldegne i Landet, bereiste han i Sommeren 1842 og 1843 med Understøttelse af Universitetsstipendier Fjeldene mellem Thelemarken, Nummedal og Hallingdal, Voss og Hardanger. Med lignende Understøttelse foretog han i 1850, i antikvarisk Øiemed, en Reise til Bergen og Sogn, og i 1855 en Reise til Throndhjem for at undersøge Domkirken i antikvarisk Henseende. Allerede tidligere havde han ved flere Afhandlinger udbredt rigtigere Kundskab om dette Nationens Storværk af middelaldersk Bygningskunst; men ved denne paa Stedet foretagne Undersøgelse lykkedes det ham at kaste end yderligere Lys over dette Emne (i Pragtværket „Throndhjems Domkirke“, hvis Text han forfattede).

Det Udbytte for Norges Historie, som Munch havde gjort paa sin skotske Reise, havde vakt det Ønske hos ham, ogsaa at kunne komme til at undersøge Archiverne i andre Lande, med hvem Norge i Middelalderen paa en eller anden Maade havde staaet i Forbindelse. Alt eftersom han skred frem i Bearbeidelsen af sin i 1851 paabegyndte „Det norske Folks Historie“ og ind i den Periode af vor Historie, hvor Konge-Sagaernes Omstændelighed og Nøiagtighed afløses af en yderlig historisk Tomhed og Magerhed, hvorpaa der ved Ødelæggelsen af samtidige Archivalier her i Landet er bleven umuligt at raade Bod, maatte dette Ønske fremtræde mere og mere levende, og til det i 1857 forsamlede Storthing indgav han endelig et motiveret Andragende om Bevilling af de fornødne Midler til en Reise og et længere Ophold i Udlandet, navnlig i Rom. Det var især de pavelige Archiver, hvorfra han lovede sig et rigt Udbytte og hvis Undersøgelse han saaledes stillede som Reisens Hovedformaal, medens han dog paa Hen- eller Hjemveien ogsaa agtede at undersøge andre Archiver, især i London og Paris. Naar han i Roms Archiver ventede at forefinde Aktstykker, „der i flere Henseender vilde kunne give vor Historiographi en ganske ny Skik,“ byggede han sine Forventninger ikke blot paa den Omstændighed, at Norge som Størstedelen af Europa i Middelalderen havde

hørt under Pavens aandelige Styrelse, og at dets Bispsstoler saaledes maatte have staaet i stadig Brevvexling med Pavehoffet, men ogsaa i det Hele paa de enkelte allerede bekjendte Pavebreves Vigtighed for Nordens Historie. Allerede Suhm havde været opmærksom herpaa, og til Brug for sine historiske Arbeider erhvervet sig endeel Afskrifter af de pavelige Kopibøger, og endeel saadanne Afskrifter (paa anden Haand) vare ogsaa for ikke lang Tid tilbage erhvervede for vort Rigsarchiv. Men for at udvinde det hele Udbytte krævedes et længere Ophold i selve Rom og en Gjennemgaaelse af dets Archiver med specielt Hensyn paa Norden. Og netop Munch var i den Henseende Manden. Med sit hartad divinatoriske Blik for hvor Oplysninger vare at søge, sin forbausende Hurtighed i at gjennemsee utrykte som trykte Sager, sin Skarpsindighed i Bedømmelsen og Færdighed i Læsningen og Afskrivningen af Archivalier, vilde han hurtigere og sikrere end nogen Anden kunne fremskaffe de der skjulte og spredte Skatte. Hertil kom hans videnskabelige Navn, hans literære Forbindelser i Udlandet og hans store Færdighed i at tale fremmede Sprog — altsammen vigtige Egenskaber, hvor det gjaldt at bortrydde de Vanskeligheder, som i Rom, navnlig for Ikke-Katholiker, pleiede at stille sig i Veien for Archivernes frie Benyttelse. Denne sjeldne Forening af gunstige Betingelser toges da ogsaa i fuld Betragtning af den bevilgende Myndighed, og med den Liberalitet, som altid har udmærket det norske Storthing hvor det gjaldt Pengebidrag i videnskabelige Formaal, tilstodes Munch under 21 September 1857 et Reisestipendium af indtil 3000 Spd. for 2 Aar, og det uagtet der samtidig, ifølge kgl. Proposition, krævedes andre nye Bevillinger i historisk Øiemed, nemlig til norske Kildeskrifters Udgivelse.

Kort efterat Bevillingen var tilstaaet, reiste Munch til Kjøbenhavn, hvor Familien allerede forud befandt sig. Deels beskjæftiget med den fortsatte Affattelse af sin Historie, deels med Undersøgelser, der stode i nogen Forbindelse med det ved Bevillingen tilsigtede Øiemed, forblev han der Vinteren over og til ud paa næste Sommer. I Juli 1858 reiste han til Wien, hvor han opholdt sig nogen Tid og foretog Undersøgelser i dets Archiver. Han forefandt der flere Dokumenter, som angik den bevægede Tid i Norden fra 1530 til 1536 og kastede meget Lys over Reformationshistorien samt Begivenhederne i Norden under den saakaldte Greve-Feide. Et andet Formaal ved Opholdet i Wien var at stifte Forbindelser med katholske Prælater, der kunde lette ham Adgangen til den friere Benyttelse af de romerske Archiver, som han attraaede og trængte. Fyrst-Erkebiskopen af Wien, Cardinal Rauscher, tog sig især af ham og anbefalede ham til Rom.

haandskriftet i London Texten til Brug for den nye Udgave deraf, som han senere gav, og flere tidligere ubekjendte Diplomer, vedkommende Orknøerne, Hetland og Nordmændene paa disse Øer, afskrev han og bragte hjem og lod dem siden trykke i Diplomatarium Norvegicum. I 1854 gjorde han, understøttet af et mindre Stipendium, ogsaa en videnskabelig Reise til München og Berlin.

Undersøgelser angaaende det gamle Norges Geographi bragte ham til at ofre Norges Geographi i det Hele taget et nøiere Studium, hvorved han igjen, næsten som etslags Adspredelse eller Fritids-Arbeide, ledes til at beskjæftige sig med Konstruktionen af Karter over Fædrelandet. For at indhente Oplysninger til disse fra mindre bekjendte Fjeldegne i Landet, bereiste han i Sommeren 1842 og 1843 med Understøttelse af Universitetsstipendier Fjeldene mellem Thelemarken, Nummedal og Hallingdal, Voss og Hardanger. Med lignende Understøttelse foretog han i 1850, i antikvarisk Øiemed, en Reise til Bergen og Sogn, og i 1855 en Reise til Throndhjem for at undersøge Domkirken i antikvarisk Henseende. Allerede tidligere havde han ved flere Afhandlinger udbredt rigtigere Kundskab om dette Nationens Storværk af middelaldersk Bygningskunst; men ved denne paa Stedet foretagne Undersøgelse lykkedes det ham at kaste end yderligere Lys over dette Emne (i Pragtværket „Throndhjems Domkirke", hvis Text han forfattede).

Det Udbytte for Norges Historie, som Munch havde gjort paa sin skotske Reise, havde vakt det Ønske hos ham, ogsaa at kunne komme til at undersøge Archiverne i andre Lande, med hvem Norge i Middelalderen paa en eller anden Maade havde staaet i Forbindelse. Alt eftersom han skred frem i Bearbeidelsen af sin i 1851 paabegyndte „Det norske Folks Historie" og ind i den Periode af vor Historie, hvor Konge-Sagaernes Omstændelighed og Nøiagtighed afløses af en yderlig historisk Tomhed og Magerhed, hvorpaa der ved Ødelæggelsen af samtidige Archivalier her i Landet er bleven umuligt at raade Bod, maatte dette Ønske fremtræde mere og mere levende, og til det i 1857 forsamlede Storthing indgav han endelig et motiveret Andragende om Bevilling af de fornødne Midler til en Reise og et længere Ophold i Udlandet, navnlig i Rom. Det var især de pavelige Archiver, hvorfra han lovede sig et rigt Udbytte og hvis Undersøgelse han saaledes stillede som Reisens Hovedformaal, medens han dog paa Hen- eller Hjemveien ogsaa agtede at undersøge andre Archiver, især i London og Paris. Naar han i Roms Archiver ventede at forefinde Aktstykker, „der i flere Henseender vilde kunne give vor Historiographi en ganske ny Skik," byggede han sine Forventninger ikke blot paa den Omstændighed, at Norge som Størstedelen af Europa i Middelalderen havde

hørt under Pavens aandelige Styrelse, og at dets Bispsstoler saaledes maatte have staaet i stadig Brevvexling med Pavehoffet, men ogsaa i det Hele paa de enkelte allerede bekjendte Pavebreves Vigtighed for Nordens Historie. Allerede Suhm havde været opmærksom herpaa, og til Brug for sine historiske Arbeider erhvervet sig endeel Afskrifter af de pavelige Kopibøger, og endeel saadanne Afskrifter (paa anden Haand) vare ogsaa for ikke lang Tid tilbage erhvervede for vort Rigsarchiv. Men for at udvinde det hele Udbytte krævedes et længere Ophold i selve Rom og en Gjennemgaaelse af dets Archiver med specielt Hensyn paa Norden. Og netop Munch var i den Henseende Manden. Med sit hartad divinatoriske Blik for hvor Oplysninger vare at søge, sin forbausende Hurtighed i at gjennemsee utrykte som trykte Sager, sin Skarpsindighed i Bedømmelsen og Færdighed i Læsningen og Afskrivningen af Archivalier, vilde han hurtigere og sikrere end nogen Anden kunne fremskaffe de der skjulte og spredte Skatte. Hertil kom hans videnskabelige Navn, hans literære Forbindelser i Udlandet og hans store Færdighed i at tale fremmede Sprog — altsammen vigtige Egenskaber, hvor det gjaldt at bortrydde de Vanskeligheder, som i Rom, navnlig for Ikke-Katholiker, pleiede at stille sig i Veien for Archivernes frie Benyttelse. Denne sjeldne Forening af gunstige Betingelser toges da ogsaa i fuld Betragtning af den bevilgende Myndighed, og med den Liberalitet, som altid har udmærket det norske Storthing hvor det gjaldt Pengebidrag i videnskabelige Formaal, tilstodes Munch under 21 September 1857 et Reisestipendium af indtil 3000 Spd. for 2 Aar, og det uagtet der samtidig, ifølge kgl. Proposition, krævedes andre nye Bevillinger i historisk Øiemed, nemlig til norske Kildeskrifters Udgivelse.

Kort efterat Bevillingen var tilstaaet, reiste Munch til Kjøbenhavn, hvor Familien allerede forud befandt sig. Deels beskjæftiget med den fortsatte Affattelse af sin Historie, deels med Undersøgelser, der stode i nogen Forbindelse med det ved Bevillingen tilsigtede Øiemed, forblev han der Vinteren over og til ud paa næste Sommer. I Juli 1858 reiste han til Wien, hvor han opholdt sig nogen Tid og foretog Undersøgelser i dets Archiver. Han forefandt der flere Dokumenter, som angik den bevægede Tid i Norden fra 1530 til 1536 og kastede meget Lys over Reformationshistorien samt Begivenhederne i Norden under den saakaldte Greve-Feide. Et andet Formaal ved Opholdet i Wien var at stifte Forbindelser med katholske Prælater, der kunde lette ham Adgangen til den friere Benyttelse af de romerske Archiver, som han attraaede og trængte. Fyrst-Erkebiskopen af Wien, Cardinal Rauscher, tog sig især af ham og anbefalede ham til Rom.

Fra Wien fortsatte han Reisen direkte til Rom, hvor han ankom i November s. A. Til det vatikanske Archiv pleiede Fremmede, som Munch paa Forhaand vidste, kun at faae en meget indskrænket Adgang; det tillodes ikke engang selv at afskrive Dokumenterne, men Afskrifterne maatte betales med 1 Scudo pr. No. i Afskriverløn. Det blev ogsaa ham strax sagt, at det ikke tillodes selv at afskrive. Men snart fik han ikke alene Tilladelse dertil, men overhovedet en Adgang til at undersøge de i Archiverne opbevarede Materialier til Nordens Historie, som overgik hans dristigste Forventning. Dette skyldtes især Direktørens, Pater Theiner's Humanitet, videnskabelige Iver og den for Munch fattede personlige Godhed. Theiner, selv en lærd Mand, og beskjæftiget med Udgivelsen af de store kirkehistoriske Samlerværker, Hungaria sacra, Polonia sacra m. fl., maatte saameget mere begunstige Munchs Granskninger, som disse git i Retningen af hans egne, og han for sine Arbeider ogsaa i et eller andet Stykke kunde hente Raad og Bistand hos sin lærde Gjæst. Efterhaanden fik Munch ikke alene Tilladelse til selv at afskrive Alt udenfor de egentlige Kopibøger, men ogsaa omsider uindskrænket Adgang til disse.

I sit Andragende til Storthinget havde Munch gjort opmærksom paa, at det hverken for den Stat, der udsendte ham, var anstændigt, eller for Sagen i sig selv gavnligt, om han optraadte under altfor indskrænkede økonomiske Forhold, og havde derfor selv anslaaet sit maanedlige Stipendium til 120 Spd., som en efter hans Formening tilstrækkelig Sum. Han havde imidlertid ikke længe boet i „den evige Stad", hvorhen hans Familie snart var fulgt efter ham, førend det viste sig, baade at hans Stipendium var utilstrækkeligt, og den til Undersøgelserne i Rom anslaaede Tid altfor knap. Efter et halvt Aars Ophold androg han derfor hos Departementet om forskudsvis Forøgelse af Stipendiet til 200 Spd. maanedlig samt om nye Bevillinger. Det første afsloges, hvorimod Regjeringen forelagde for Storthinget 1859—60 Proposition om Bevilling af 2200 Spd. til halvandet Aars forlænget Ophold i Udlandet. Storthinget forøgede Summen til 3800 Spd., hvoraf 800 Spd. skulde være at betragte som et Tilskud til hans tidligere Stipendium, eller til Dækkelse af et Beløb, som Munchs Venner midlertidig havde tilveiebragt for at han kunde blive i Rom, indtil Storthingsbeslutningen faldt. (Storthingsforhandl. 1859—60, VII S. 196—98.) Saaledes forblev han der indtil Foraaret 1861, da han selv vendte tilbage til Fædrelandet, men efterlod sin Familie. Han kom hjem kort efter sin Ven Rigsarchivar Chr. Langes Død; og vistnok tildeels for at hjælpe paa hans økonomiske Stilling, konstituerede Regjeringen ham nu i Oktober s. A. til at bestyre Rigsarchivet

og at forestaae Udgivelsen af Kildeskrifter til Norges Historie, som Lange allerede fra Begyndelsen havde indehavt. Han lagde strax Haanden paa Fortsættelsen af sin Historie fra det Tidspunkt, hvor han havde afbrudt. For at erhverve sig de archivaliske Oplysninger dertil, som maatte forefindes i Stockholm, foretog han tvende Gange Reiser didhen. Under den sidste Reise, ved Juletider 1862, led han meget baade paa Grund af Aarstiden og formedelst Uheld, idet Hesten paa en lang øde Strækning løb ud, og Munch i Snee og Søle maatte traske meget langt, inden han kunde finde Folk og Huusly.

Allerede for Storthinget 1859—60 havde Regjeringen foreslaaet en forhøiet Gage for ham enten i Egenskab af Rigshistoriograph eller som extraordinær Professor, for at han udelukkende kunde „ofre sin Virksomhed for literære Arbeider, vedkommende Nordens og navnlig Fædrelandets Historie". Men Storthinget, som af Hensyn til det dengang trykkede Budget var endnu mere utilbøieligt end ellers til at bevilge nye Gager, forkastede Propositionen, og Munch blev fremdeles staaende som Universitetslærer; dog indrømmedes der ham nu som før al ønskelig Frihed med Hensyn til Varetagelsen af Embeds-Forretninger. Et lignende Forslag til Storthinget 1862—63 forkastedes ligeledes, hvorimod den foreslaaede Forøgelse i Gage indtil 1500 Spd. opnaaedes, idet han fik et personligt Tillæg til sin Professor-Gage af 300 Spd. Forsaavidt Meningen var, at han tillige skulde fritages for sine Forretninger ved Universitetet, gav Storthingets Beslutning imidlertid hertil ingen formel Adgang, saasom den fornødne Løn til en Vikarius ikke bevilgedes.

De næsten uafbrudt trykkende ydre Kaar, hvorunder Munch havde arbeidet, havde siden hans Hjemkomst fra Rom, trods Familiens Ophold i denne dyre Stad, i det Hele meget forbedret sig, og paa Grund heraf og sin forhøiede Gage kunde han nu see en lysere økonomisk Fremtid imøde. Det var da med dobbelt Tilfredshed, at han efter et anstrængt Arbeide Paaskeaften 1863 kunde begive sig paa Reisen til Rom for at hente hjem sin Familie, den han med saamegen Ømhed og Inderlighed hang ved. Men desværre skulde det ikke forundes ham, selv at ledsage sine Kjære tilbage og med dem gjensee Hjemmet og Fædrelandet. Han reiste over Kjøbenhavn og gjennem Tydskland videre med Jernbane. Paa Reisen gjennem Alperne, herskede i Forhold til Aarstiden en Kulde, som han ikke var beredt paa at modstaae, og da han naaede Venedig, var han stærkt forkjølet. Efterat være kommen til Rom i sin Families Skjød, led han fremdeles af nogen Forkjølelse, da han med Eet blev overfaldt af en heftig, ham selv uforklarlig Sygdom, som han imidlertid kom sig af saavidt, at han troede al Fare var forbi. 23de Mai skrev han til en af sine Slægtninger

her i Christiania: „— — Jeg blev syg Tirsdag i forrige Uge, om Morgenen, just som jeg var halv paaklædt, for at skynde mig at drikke Thé, og derefter at gaa paa Vaticanet. Jeg følte mig fuldkommen vel, paa nogen Forkjølelse nær, da jeg med Et, ved at hoste noget heftigt, følte en saa voldsom og tillige ubeskrivelig Smerte i Hovedet, at jeg næsten tabte Besindelsen. Men næsten øieblikkelig trængte denne Smerte nedover gjennem Nakken til Siderne, Ryggen, Benene og lige ud i Fodsaalen, saa at jeg sank ganske sammen og maatte ligge paa Gulvet uden at kunne røre mig et Par Minutter, indtil man fik slæbt mig op i Sengen igjen og klædt mig af; hvorefter jeg da blev liggende under heftige Smerter, der kun langsomt og gradevis hørte op, i hele 9 Dage; jeg maatte bruge idelige kolde Omslag paa Hovedet, tildels med Iis, og flere Slags Medicin; jeg veed egentlig ingensinde at have gjennemgaaet en saa smertelig Sygdom, thi, hvorvel den i 1855 var langt farligere, var den dog ei forbunden med saa mange legemlige Lidelser. Lægerne ere nok ikke enige om, hvorvidt det har været Virkning af et eller andet Solstik, der kunde have angrebet Hjernen og derfra naturligvis afficeret det øvrige Nervesystem, eller om det har været Eftervirkningen af mit maaske for overdrevne Arbeide i Vinter, forenet med Sindsbevægelser, samt dertil den altfor pludselige Overgang fra Kulden hjemme til den allerede voldsomme Hede her, eller endelig om det er en rheumatisk Affektion, der har angrebet hele Muskel- og Nervesystemet og derfra igjen afficeret Hjernen. Det bedste er dog, at der ei har været eller er nogen Fare; jeg har vel endnu megen Værk i Lemmerne, og er saa svag, at jeg neppe formaar at gaa og kun nogle Timer om Dagen at sidde oppe (hvorfor jeg, som Du vel af Skriften kan dømme, skriver dette i Sengen), men Bedringen synes dog at gaa rask fremad, saa at jeg vel i Midten af næste Uge kan være paa Benene, og udrette saa smaat hvad der er nødvendigt til Afreisen. Men desværre maa jeg aldeles give Slip paa at arbeide mere paa Vaticanet. Det forbyde Lægerne absolut, da det vilde angribe mig formeget. En stor Trøst har det naturligvis været for mig at have mine Kjære omkring mig, og ligeledes at modtage saamange Beviser paa vore troe Venners Kjærlighed og Deeltagelse — —." Reisen fra Rom havde han bestemt til 3die Juli; men to Dage efterat dette Brev var skrevet, altsaa 25de Mai, bortreves han af et nyt Slaganfald. Den 27de Mai henimod Solnedgang jordedes han paa Ikke-Katholikernes Kirkegaard ved Foden af Cestius's Pyramide, ligeoverfor den Aurelianske Stadsmuur. Ved Graven talte Docent L. Dietrichson og Dr. Gregorovius. Pastor Golz, protestantisk Præst ved det preussiske Gesandtskab i Rom, udførte de kirkelige Ceremonier. Budskabet om hans Død

naaede gjennem Telegraphen næste Dag hans Fædreland og vakte her, kan man sige, en sand Folkesorg. Det pludselige Dødsbudskab maatte ramme saameget smerteligere, som Munch endnu befandt sig i en lidet fremrykket Alder og var af en tilsyneladende stærk Helbred, saaledes at Fædrelandet og Videnskaben af hans utrolige Arbeidskraft og denne sjeldne Forening af Lærdom og lykkelige Aands-Evner endnu kunde vente sig store Resultater. Og uagtet han havde fundet den materielle Paaskjønnelse, som nogen Videnskabsmand efter vore Forhold billigviis kunde vente, og navnligen den fornødne Understøttelse til sine videnskabelige Granskninger, maatte det være en smertelig Tanke, at hans tidlige Død maaskee var fremkaldt af dette anstrængte, umaadelige Arbeide, hvortil hans økonomiske Forfatning lige saa meget som Granskerens Trang gjennem en lang Aarrække havde drevet ham. Deeltagelsen ved hans Død udtalte sig paa forskjellige Maader. Saasnart Dødsbudskabet var indløbet, tilstod Storthinget hans efterladte Hustru en aarlig (extraordinær) Pension af 300 Spd. og bevilgede desuden det Fornødne (1050 Spd.) til Familiens Hjemreise fra Rom. En Nationalsubskription, med Mænd af alle Stænder i Spidsen, aabnedes for Tilveiebringelsen af et Legat, der skal bære Munchs Navn, „og hvis Renter skulle tilfalde først hans fire Døtre, saalænge de leve og tiltrænge Understøttelse, og siden anvendes til Stipendier for Studerende, fortrinsviis for saadanne, der dyrke nogen af de Videnskaber, hvori den Afdøde udmærkede sig". Endelig har den akademiske Ungdom stillet sig i Spidsen for en Subskription til Anskaffelsen af hans Portræt for Universitetets Samling af fortjente Læreres Portræter.

Som Anerkjendelse af Munchs videnskabelige Fortjenester var St. Olafs Ordenen i 1857 og Nordstjerne-Ordenen i 1862 bleven ham tildelt. Nordstjerne-Ordenen modtog han af Hs. Maj. Kongen personligen i Stockholm, med udtrykkelig Tilkjendegivelse af, at det var et Erkjendtlighedstegn for de Tjenester, han havde viist Sverige ved i Rom at afskrive og overgive til de svenske Archiver de Dokumenter angaaende dets Historie, som han under sine Granskninger havde stødt paa. — I Tidens Løb var han bleven optaget som Medlem af en Række af lærde Selskaber. Saaledes var han *ordentligt* Medlem af Oldskriftselskabet, det throndhjemske Videnskabers Selskab og det i Christiania i 1857 oprettede Videnskabernes Selskab; *korresponderende* Medlem af det preussiske Videnskabs-Akademi i Berlin, af det Gøttingenske Videnskabs-Selskab, af det franske geographiske Selskab i Paris, af det kongelig engelske geographiske Selskab i London af det keiserlig russiske geographiske Selskab i Petersburg og af det keiserlige Videnskabernes Akademi sammesteds, foruden af flere andre videnskabelige Sel-

skaber i Udlandet. Ogsaa var han Æresmedlem af det skotske antikvariske Selskab, det islandske Literaturselskab og den norske Forening for Oldtidsminders Bevaring. —

Til den her forsøgte Skizze af Munchs Liv hører nødvendigviis en Udsigt over hans Forfattervirksomhed. Men hvis denne skulde opnaae nogen Grad af Fuldstændighed, maatte den blive temmelig omfattende og indeholde en saa stor Opregning af Skrifter og Afhandlinger, at Mængden af Læsere derved vilde føle sig lidet tiltrukne. Vi maae derfor indskrænke os til det Vigtigere og for en større Overskueligheds Skyld søge at gruppere dette under visse Synspunkter.

Dog inden vi her indlade os paa Munchs enkelte Skrifter, turde det være passende at paapege hans vigtigste historiske Synsmaader, forsaavidt disse ikke ere udtalte i enkelt Skrift eller Afhandling, men i flere, og ikke sjelden i de senere Udtalelser have undergaaet enkelte Modifikationer. Thi det gjaldt om Munch, at han aldrig, selv efterat være kommen til en Anskuelse, som syntes ganske uforkastelig, blindthen slog sig til Ro derved, men at han vedblev at granske videre og lod sig ikke i sine Undersøgelser afskrække fra at ændre en tidligere fremsat Mening, om han end derved maatte paadrage sig Ord for at skifte Mening og i hvert Fald i det mindre videnskabelige Publikums Dine maatte svække dette Skin af Ufeilbarhed, hvori det helst vil see sine store Mænd.

Vi maa saaledes her fremhæve hans Forskninger og antagne Resultater med Hensyn til Nordens ældste historisk-ethnographiske Forhold og hans Vindikation af Norges Ret med Hensyn paa dets gamle Literatur. Han maa heri dele Æren med R. Keyser som den, der først brød Banen og opstillede rigtigere Anskuelser istedetfor de tidligere antagne. Men det maae erkjendes, at han har videre forfulgt og udviklet disse og ogsaa opstillet egne nye Meninger, hvorved Keyser selv er bleven bragt til i enkelte Dele at afændre sine. Og overhoved maa, hvad der er udrettet paa dette Felt, til en vis Grad betragtes under Eet, og begge Granskere maa siges at have sin fuldstore Andeel deri, uden at den Enes eller Andens Fortjeneste derved forringes. Ligesom Begge om enkelte Arbeider af anden Art have været fælles, saaledes turde der ogsaa med Hensyn til denne Materie være et vist Fællesskab, ikke med Hensyn til dens skriftlige Behandling, men dog til hvad der foreligger som historiskt Udbytte. Allerede den gjensidige Meddeelsomhed, hvorved vore Historikere have udmærket sig maaskee fremfor alle andre Landes, gjør saadan en Antagelse mere end rimelig.

Munch har i et eget Skrift „om den nyere historiske Skole i Norge" 1852 fremsat de Resultater, han var kommen til, dengang denne Af-

handling stræves, saa at man deri vil finde hvad Skolen har søgt og udrettet. Men han har imidlertid siden foretaget enkelte Modifikationer, saa en Redegjørelse herfor turde have sin Interesse. Jeg formaaede ham derfor i 1857 til at meddele mig en kort Udsigt over sit System, til Optagelse i den biographiske Skizze af ham, hvorpaa jeg arbeidede, og da denne hans Fremstilling tillige er hans seneste af dette Emne, vil den vistnok til almindelig Orientering her have en berettiget Plads.

„Jeg er, siger Munch, efterhaanden kommen til den Overbeviisning, at man maaskee gjør rettest i at dele den hele germaniske Folkestamme i tre sideordnede Grene: den nordlige (de egentlige Nordboer), den mellemste, eller Mellemgermaner (Goter, Burgunder, Angler, m. fl., hovedsagligt boende om den sydvestlige Deel af Østersøen og paa dens Øer), samt den sydligste; at der for Tiden inden Germanernes oprindelige Omraade egenlig kun findes Repræsentanter for den nordlige (Norske, Svenske, Danske) og den sydlige (Tydskere, medens den mellemste deels ved Udvandring (Goternes, Vandalernes, Burgundernes, Anglernes), deels ved Blanding (som Goternes og Anglernes i Danmark med Nordgermaner til nyere Danske, Anglernes med Nordmanner i England til Engelsmænd o. s. v.) tildeels ere forsvundne fra deres gamle Boliger, medens deels Nordgermaner nordfra, deels Sydgermaner sydfra havde optaget deres Plads, ligesaa at i sin Tid alle Germaner, saavel Sydgermaner og Mellemgermaner som Nordgermaner, ere komne østfra, enten nordenfra, eller over Østersøen (eller hvad der i hiin fjerne Urtid svarede til Østersøen nuomstunder), saaledes at ikke et eneste, endog sydgermanisk Folk er kommet direkte til Tydskland fra Østen langs Østersøens Sydkyst, men at alle Tydsklands germaniske Indvaanere ere komne over det nuværende Skaane og de danske Øer, der i hiin fjerne Tid vare større, og adskilte fra begge Fastlande og sig selv indbyrdes ved smalere Søstrækninger end nu; at naturligviis Sydgermanerne ere komne først, dernæst Mellemgermanerne, af hvilke dog de fleste forbleve paa Nordsiden af Østersøen; at Mellem- og Sydgermanerne trængte ind over Lande, beboede af Kelter (Danmark-Nordtydskland), hvis Indbyggere tildeels bleve undertvungne, og dannede den ringeste Arbeidsklasse; og at Germanerne i Tydstland saaledes kom til at indtage Pladsen mellem de ikke undertvungne Kelter i Vest og Slaverne i Øst. De egentlige Nordgermaner derimod, Gøter, Svear og Nordmænd, ere komne til Skandinaviens Fastland i et noget nordligere Strøg, hine omtrent over Aalandshavet til Gøtaland og Mælartrakterne, disse endnu nordligere, omkring Finmarken til Haalogaland og Throndhjem; begge have derpaa trængt videre, hine mod Vest og disse mod Syd, Svearne og Gøterne altid forstærkede ved nye Indvan,

BERNARD MOSES

Udsigt over P. A. Munchs Levnet og Forfatter-Virksomhed*).

(Ved P. Botten Hansen).

Stamfaderen for Slægten Munch skal efter et Sagn inden denne oprindelig være indkommen fra England. Den ældste af Slægten, som nu med Bestemthed kan opgives, er Søren Munch, der deeltog med Tordenskjold i Slaget ved Dynekilen 1716, afgik som Kapitainlieutenant i Søetaten 1719 og boede først i Frederiksstad og siden i Christiania, hvor han døde 1748, 62 Aar gammel. Han skrev sit Navn deels med k, deels med ch. Det sidste var som bekjendt en yndet Bogstavkombination i Begyndelsen af det attende Aarhundrede, og vedtoges ogsaa af hans Sønner, ligesom den senere har holdt sig i Familien. Kun Biskop Joh. Storm Munch skrev i en kort Tid af sin Ungdom sit Navn Munk.

Kaptainlieutenant Søren Munch var gift med Kirstine Nøring (en Søster af de berømte Jurister Jacob Edvard og Christian Colbjørnsens Moder) og havde tvende Sønner, Edvard, der 2den Nov. 1791 blev Told- og Konsumptionsinspektør i Christianssand med Justitsraads Titel og døde 28de Marts 1793, og Peter, født den 24de Mai 1740, 1776 Sognepræst til Vaage og 1786 til Land, hvor han døde 28de Oktober 1802. Denne sidste, Professor Munchs Farfader, var gift med Christine Storm († 13de Jan. 1825), Datter af hans Formand i Vaage Præstekald, Johan Storm, i dennes første

---

*) Idet nærværende Værk nu afsluttes, har Forlæggeren med mig troet, at en Udsigt over dets lærde og for tidlig bortkaldte Forfatters Levnet her ikke vilde være paa urette Plads. Jeg har derfor bearbeidet og fortsat min i Rækken af „Norske Historikere" i „Illustreret Nyhedsblad" for 1857 givne Biographi af P. A. Munch, hvortil han ikke alene selv meddeelte væsentlige Materialier, men hvorpaa han ogsaa inden Trykningen læste en Korrektur, og hvilken Fremstilling forsaavidt turde være den fuldstændigste og paalideligste, som for Øieblikket kan tilveiebringes.

Ægteskab, og en Halvsøster af Digteren Edvard Storm, hvis Moder igjen var en Søster af Peter Munchs Moder.

Præsten Peter Munch havde to Sønner og syv Døtre. Sønnerne vare: Johan Storm, født 1778 og død 26 Jan. 1832 som Biskop i Christianssand (Digteren Andreas Munchs Fader), og Edvard, født 1780. Den Sidste, Professor Munchs Fader, var først Lærer ved Kadetakademiet i Christiania, men blev siden (1813) Sognepræst til Gjerpen og 1833 Stiftsprovst i Christiania, hvor han døde 14de Juli 1847. Begge Brødrene vare gifte med hver sin Datter af forhenværende Sognepræst til Aal, siden til Sigdal, A. Hofgaard, hvilken Familie er meget udbredt, især i Omegnen af Drammen. Og de viedes ogsaa til hver af Søstrene paa samme Dag, i Haslum Kirke. Johan Storm Munchs Kone var Else Petronelle, og Edvard Munchs Johanne Sophie.

Professor Peter Andreas Munch var den ældste af 7 Søskende, tre Sønner og fire Døtre, der naaede en moden Alder. Han var født i Christiania den 15de December 1810, medens Faderen endnu var Akademielærer her. Ved Reisen til Gjerpen i 1813 var han saaledes kun i sit tredie Aar, og dog stod endnu i hans sidste Aar enkelte Momenter af den dunkelt tilbage i hans Erindring.

Sin væsentligste Underviisning som Barn fik han af Faderen, der ifølge Vidnesbyrd af Folk, som have kjendt ham nøiere, var en ligesaa fiint, humanistisk dannet som personlig elskværdig Mand, hvad der dog langtfra paaskjønnedes paa det nye Sted og under de nye Forholde, han i en fremrykket Alder flyttedes hen i.

Da Skiens nyoprettede Skole seenhøstes 1823 traadte i Virksomhed, sattes Peter Andreas derind som Discipel. Han optoges i anden Klasse, der tillige var den øverste; thi Skolen havde endda ikke flere viderekomne Disciple. Paa den Maade gik det til, at han altid var i øverste Klasse; thi den Klasse, hvortil han hørte, avancerede efterhaanden til at blive tredie og fjerde (den egentlige Mesterlektie), uden at der i hans Tid meldte sig nogen Discipel, hvis Kundskaber anviste ham Plads i nogen høiere Klasse.

Den Klasse, hvori Munch var, bestod ved Oprettelsen kun af 4 Disciple og havde aldrig over 8. Denne Omstændighed bidrog vistnok til at danne etslags engere og fortroligere Forhold mellem Lærerne og Disciplene, ligesom ogsaa disse derved mere udeelt kunde nyde godt af Underviisningen. Naar man nu tillige veed, at Skolens Bestyrer var den udmærkede Rektor Ørn, der er ligesaa bekjendt for sin Midkjærhed og Humanitet, som for sin Evne til at vække den videnskabelige Sands hos Disciplene, da vil man lettelig kunne forstaae, at saasnart der

fandtes mindste Anlæg og Villie hos hine Disciple, maatte enhver af dem gjøre gode Fremskridt. Hvad Munch angaar, havde allerede den Underviisning, han havde nydt af sin Fader, og end mere den videnskabelige Interesse, denne havde vidst at bibringe ham, skaffet ham et godt og sikkert Underlag.

Af hvad ovenfor er sagt, vil man let slutte, at Munch maatte høre til det Kuld Disciple, der allerførst dimitteredes fra Skiens Skole 1828. Han var No. 2, Professor Schweigaard No 1, nuværende Høiesteretsassessor O. Løvenskjold No. 3 og nuværende Sognepræst til Drangedal F. C. Müllertz No. 4. Da Rektoren gjerne vilde — og det har ogsaa slaaet ind — at det første Kuld ret skulde gjøre Skolen Ære, havde han i den sidste Tid med fordoblet Omhu ledet Dimittendernes Studier og navnlig formaaet dem til at læse og lægge op et betydeligt større Kvantum Latin og Græsk, end der efter Reglementet udfordredes.

Men uagtet denne udvidede Examens-Læsning havde dog Munch netop i sidste Aar fundet den fornødne Tid til at lægge sig efter vort ældre Sprog, hvortil han tidligt følte sig stærkt hendragen. Faderen havde blandt sine Bøger Rasks islandske Grammatik, Bjørn Haldorsens Lexikon og et Par Sagaer, navnlig første Bind af Folio-Udgaven af Heimskringla. Disse Bøger vakte hos Drengen Lysten til at lære vort gamle Sprog og Literatur at kjende; og da han med sit forbausende hurtige Sprognemme allerede i sin tidligere Barndom havde lært saameget Fransk og Tydsk, at han ei behøvede yderligere at beskjæftige sig med disse Sprog, kunde han anvende saameget mere Tid paa Oldnorsken. Til dette Studium opmuntrede desuden Faderen ham særdeles og skaffede ham med al ønskelig Liberalitet yderligere Hjælpemidler, navnlig de just da udkommende første Bind af Fornmanna Sögur. Da han afgik fra Skolen til Universitetet, var han allerede kommen saavidt, at han med Lethed kunde læse oldnorsk Prosa. Han var sig imidlertid fuldkommen bevidst, at Sprogstudiet maatte, fornemmelig som nødvendigt Hjælpemiddel til et grundigere Studium af Fædrelandets Historie, have overveiende Betydning for ham. Og Historien i Almindelighed og Fædrelandets i Særdeleshed var hans afgjorte Yndlingsfag *).

*) I et Mindedigt siger P. A. Munchs sævnaldrende Fætter, Digteren A. Munch:

„Alt tidlig var han født af
Sit store Kald.
Jeg mindes grant,
Alt som Dreng sagde han til mig:
„Jeg vil blive
Vort Fædrelands Herodot —
Bliv saa Du dets Tyrtæus!“

(„For Hjemmet“ IV, S. 342).

Examen Artium tog Munch med Charakteren Laudabilis. Han fik Udmærkelse i alle mundtlige Fag, men for Udarbeidelse i Modersmaalet kun „Godt", og gik saaledes glip af sit Præceteris til Hovedcharakteer. Anden Examen tog han imidlertid Aaret efter (1829) med denne Udmærkelse.

I Ungdomsaarene sluttede Munch sig paa det Nøieste til A. M. Schweigaard, J. S. Welhaven og afdøde L. C. Langberg, af hvilke den første var hans Skole- og Artiumskammerat, og den anden tre Aar ældre Student. Disse fire, af Studier, og tildeels ogsaa af Interesser saa forskjellige unge Mænd, hvoraf imidlertid enhver var bestemt til i Tiden at indtage en Professors Stilling ved vort Universitet, kom hyppigt sammen og tilbragte især Søndagene med hverandre. I denne sluttede Kreds, der af Nogle betegnedes som „Klubben", men som rettere kunde gives Navn af et aandeligt Fostbroderskab, lagdes Spiren til en Virksomhed, der gjennem Studenterforbundet og Ugeskriftet „Vidar" blev følgerig og vidtgribende. Munch har følt og udtalt, at han i dette Forhold fandt en Støtte for sin let bøielige Personlighed og en klarere Bevidsthed om sin eiendommelige Begavelse.

I Christiania bøde Universitetets Skatte ham en rig Anledning til at fortsætte sine Yndlingsstudier. Heldigviis aabnede ogsaa R. Keyser just da sine Forelæsninger over vort ældre Sprog og vor ældre Historie. Da Munch var kommet noget videre end de øvrige Tilhørere, tilbød Keyser ham velvilligt sin private Veiledning og gjennemgik saaledes i et Aars Tid med ham de dengang fordetmeste kun i Afskrifter tilgjængelige gamle norske Love og desuden de i Heimskringla forekommende Skaldevers. Imidlertid fortsatte han sine historiske Studier og lagde sig efter flere nyere Sprog, som Engelsk, Spansk og Portugisisk. Ogsaa begyndte han for det sammenlignende Sprogstudiums Skyld at lægge sig efter Angelsaxisk.

Munch ofrede saaledes den første Tid af sit Universitetsliv til reent videnskabelige Sysler. Men der skal meget Held til, for at Videnskaberne alene hertillands skulle kunne skaffe en Mand Levevei, og han fandt det derfor raadeligt, ligesom Andre, at tænke paa Embedsexamen. Han agtede først at studere Philologi; men da de klassiske Studier ikke vare ham synderlig tiltrækkende, og det juridiske Studium derimod tyktes ham at give bedre Forkundskaber til Fædrelandshistorien, valgte han dette. I Mai 1834 underkastede han sig den juridiske Embedsexamen med bedste Charakteer og var for et Øieblik endog betænkt paa at gaae Departements-Veien, hvilket dog ved et med hans Evner og Tilbøieligheder nærmere liggende Hværv blev forhindret.

Allerede af Storthinget i 1830 var der bevilget en Sum Penge til Samling og Afskrivning af Materialier til en vordende Udgave af Norges gamle Love. Dette Arbeide blev ved kgl. Resol. af 27de Aug. 1834 overdraget til daværende Lektor Keyser med Munch som Medhjælper, og i Mai 1835 begave de sig begge i hiint Øiemed til Kjøbenhavn, hvor de forbleve indtil April 1837, da de efter Planen toge, først til Lund og siden til Stockholm, for at fortsætte Arbeidet ved de derværende Bibliotheker.

Munchs Ophold i Stockholm blev dog ikke langvarigt; thi i Mai 1837 udnævntes han til Lektor i Historien ved vort Universitet i den kort forhen afdøde Professor Steenblochs Sted, og maatte saaledes strax efter vende tilbage til Christiania for at overtage sin Lærerpost.

Allerede i Januar 1833 var Munch bleven forlovet med sin tilkommende Hustru Natalia Charlotte Linaae, en med sjeldne musikalske Talenter begavet Dame, der var noget over et Aar yngre end han, og Datter af forhenværende Kjøbmand i Laurvig H. Linaae. Førend han reiste ned til Danmark, giftede han sig (i April 1835) og bragte sin unge Viv med til Kjøbenhavn, hvorfra hun kort efter hans Afreise til Sverige vendte umiddelbart tilbage til Norge. Dette Ophold i Kjøbenhavn udgjør, som Munch selv har sagt, en af de behageligste Perioder i hans Liv.

Om Munchs senere Universitetsliv kunne vi fatte os kort. I 1841 udnævntes han til Professor. Mere og mere blev Fædrelandets Historie, især Oldhistorien, hans Hovedstudium, og de Forelæsninger han ved Universitetet holdt, kom især til at omfatte Grene deraf. For desto grundigere at kunne undersøge Nationens ældre ethnographiske Forhold og sprede Lys over denne Materie, lagde han mere og mere Vind paa det sammenlignende Sprogstudium, dog kun indenfor de indoeuropæiske Sprogs Kreds og fornemmelig med Hensyn til de germaniske.

For at anstille Undersøgelser om Levningerne af norsk Nationalitet og norsk Sprog i vore ældre Kolonilande, Nordmandie og Orknøerne, samt ellers i Bibliothekerne og Archiverne i Paris og Edinburgh søge efter Oplysninger til vor Historie, ansøgte han om og fik Stipendier, hvorved han kunde foretage sig tvende Reiser i dette Øiemed. Saaledes bereiste han i Sommeren 1846 Nordmandie og opholdt sig nogen Tid i Paris, og om Høsten 1849 foretog han en Reise til Skotland og Orknøerne, hvorfra han over London vendte tilbage i Januar 1850. Paa denne Reise gjorde han flere vigtige videnskabelige Fund. I et skotsk Bibliothek opdagede han i Haandskrift en for største Delen ubekjendt og ubenyttet „Historia Norvegiæ“, som han senere udgav. Af den tidligere udgivne manske Kronike erhvervede han efter Original-

haandskriftet i London Texten til Brug for den nye Udgave deraf, som han senere gav, og flere tidligere ubekjendte Diplomer, vedkommende Orknøerne, Hetland og Nordmændene paa disse Øer, afskrev han og bragte hjem og lod dem siden trykke i Diplomatarium Norvegicum. I 1854 gjorde han, understøttet af et mindre Stipendium, ogsaa en videnskabelig Reise til München og Berlin.

Undersøgelser angaaende det gamle Norges Geographi bragte ham til at ofre Norges Geographi i det Hele taget et nøiere Studium, hvorved han igjen, næsten som etslags Adspredelse eller Fritids-Arbeide, lededes til at beskjæftige sig med Konstruktionen af Karter over Fædrelandet. For at indhente Oplysninger til disse fra mindre bekjendte Fjeldegne i Landet, bereiste han i Sommeren 1842 og 1843 med Understøttelse af Universitetsstipendier Fjeldene mellem Thelemarken, Nummedal og Hallingdal, Voss og Hardanger. Med lignende Understøttelse foretog han i 1850, i antikvarisk Øiemed, en Reise til Bergen og Sogn, og i 1855 en Reise til Throndhjem for at undersøge Domkirken i antikvarisk Henseende. Allerede tidligere havde han ved flere Afhandlinger udbredt rigtigere Kundskab om dette Nationens Storværk af middelalderst Bygningskunst; men ved denne paa Stedet foretagne Undersøgelse lykkedes det ham at kaste end yderligere Lys over dette Emne (i Pragtværket „Throndhjems Domkirke", hvis Text han forfattede).

Det Udbytte for Norges Historie, som Munch havde gjort paa sin skotske Reise, havde vakt det Ønske hos ham, ogsaa at kunne komme til at undersøge Archiverne i andre Lande, med hvem Norge i Middelalderen paa en eller anden Maade havde staaet i Forbindelse. Alt eftersom han skred frem i Bearbeidelsen af sin i 1851 paabegyndte „Det norske Folks Historie" og ind i den Periode af vor Historie, hvor Konge-Sagaernes Omstændelighed og Nøiagtighed afløses af en yderlig historisk Tomhed og Magerhed, hvorpaa der ved Ødelæggelsen af samtidige Archivalier her i Landet er bleven umuligt at raade Bod, maatte dette Ønske fremtræde mere og mere levende, og til det i 1857 forsamlede Storthing indgav han endelig et motiveret Andragende om Bevilling af de fornødne Midler til en Reise og et længere Ophold i Udlandet, navnlig i Rom. Det var især de pavelige Archiver, hvorfra han lovede sig et rigt Udbytte og hvis Undersøgelse han saaledes stillede som Reisens Hovedformaal, medens han dog paa Hen- eller Hjemveien ogsaa agtede at undersøge andre Archiver, især i London og Paris. Naar han i Roms Archiver ventede at forefinde Aktstykker, „der i flere Henseender vilde kunne give vor Historiographi en ganske ny Skik," byggede han sine Forventninger ikke blot paa den Omstændighed, at Norge som Størstedelen af Europa i Middelalderen havde

hørt under Pavens aandelige Styrelse, og at dets Bispsstoler saaledes maatte have staaet i stadig Brevvexling med Pavehoffet, men ogsaa i det Hele paa de enkelte allerede bekjendte Pavebreves Vigtighed for Nordens Historie. Allerede Suhm havde været opmærksom herpaa, og til Brug for sine historiske Arbeider erhvervet sig endeel Afskrifter af de pavelige Kopibøger, og endeel saadanne Afskrifter (paa anden Haand) vare ogsaa for ikke lang Tid tilbage erhvervede for vort Rigsarchiv. Men for at udvinde det hele Udbytte krævedes et længere Ophold i selve Rom og en Gjennemgaaelse af dets Archiver med specielt Hensyn paa Norden. Og netop Munch var i den Henseende Manden. Med sit hartad divinatoriske Blik for hvor Oplysninger vare at søge, sin forbausende Hurtighed i at gjennemsee utrykte som trykte Sager, sin Skarpsindighed i Bedømmelsen og Færdighed i Læsningen og Afskrivningen af Archivalier, vilde han hurtigere og sikrere end nogen Anden kunne fremskaffe de der skjulte og spredte Skatte. Hertil kom hans videnskabelige Navn, hans literære Forbindelser i Udlandet og hans store Færdighed i at tale fremmede Sprog — altsammen vigtige Egenskaber, hvor det gjaldt at bortrydde de Vanskeligheder, som i Rom, navnlig for Ikke-Katholiker, pleiede at stille sig i Veien for Archivernes frie Benyttelse. Denne sjeldne Forening af gunstige Betingelser toges da ogsaa i fuld Betragtning af den bevilgende Myndighed, og med den Liberalitet, som altid har udmærket det norske Storthing hvor det gjaldt Pengebidrag i videnskabelige Formaal, tilstodes Munch under 21 September 1857 et Reisestipendium af indtil 3000 Spd. for 2 Aar, og det uagtet der samtidig, ifølge kgl. Proposition, krævedes andre nye Bevillinger i historisk Øiemed, nemlig til norske Kildeskrifters Udgivelse.

Kort efterat Bevillingen var tilstaaet, reiste Munch til Kjøbenhavn, hvor Familien allerede forud befandt sig. Deels beskjæftiget med den fortsatte Affattelse af sin Historie, deels med Undersøgelser, der stode i nogen Forbindelse med det ved Bevillingen tilsigtede Øiemed, forblev han der Vinteren over og til ud paa næste Sommer. I Juli 1858 reiste han til Wien, hvor han opholdt sig nogen Tid og foretog Undersøgelser i dets Archiver. Han forefandt der flere Dokumenter, som angik den bevægede Tid i Norden fra 1530 til 1536 og kastede meget Lys over Reformationshistorien samt Begivenhederne i Norden under den saakaldte Greve-Feide. Et andet Formaal ved Opholdet i Wien var at stifte Forbindelser med katholske Prælater, der kunde lette ham Adgangen til den friere Benyttelse af de romerske Archiver, som han attraaede og trængte. Fyrst-Erkebiskopen af Wien, Cardinal Rauscher, tog sig især af ham og anbefalede ham til Rom.

Fra Wien fortsatte han Reisen direkte til Rom, hvor han ankom i November s. A. Til det vatikanske Archiv pleiede Fremmede, som Munch paa Forhaand vidste, kun at faae en meget indskrænket Adgang; det tillodes ikke engang selv at afskrive Dokumenterne, men Afskrifterne maatte betales med 1 Scudo pr. No. i Afskriverløn. Det blev ogsaa ham strax sagt, at det ikke tillodes selv at afskrive. Men snart fik han ikke alene Tilladelse dertil, men overhovedet en Adgang til at undersøge de i Archiverne opbevarede Materialier til Nordens Historie, som overgik hans dristigste Forventning. Dette skyldtes især Direktørens, Pater Theiner's Humanitet, videnskabelige Iver og den for Munch fattede personlige Godhed. Theiner, selv en lærd Mand, og beskjæftiget med Udgivelsen af de store kirkehistoriske Samlerværker, Hungaria sacra, Polonia sacra m. fl., maatte saamegetmere begunstige Munchs Granskninger, som disse gik i Retningen af hans egne, og han for sine Arbeider ogsaa i et eller andet Stykke kunde hente Raad og Bistand hos sin lærde Gjæst. Efterhaanden fik Munch ikke alene Tilladelse til selv at afskrive Alt udenfor de egentlige Kopibøger, men ogsaa omsider uindskrænket Adgang til disse.

I sit Andragende til Storthinget havde Munch gjort opmærksom paa, at det hverken for den Stat, der udsendte ham, var anstændigt, eller for Sagen i sig selv gavnligt, om han optraadte under altfor indskrænkede økonomiske Forhold, og havde derfor selv anslaaet sit maanedlige Stipendium til 120 Spd., som en efter hans Formening tilstrækkelig Sum. Han havde imidlertid ikke længe boet i „den evige Stad", hvorhen hans Familie snart var fulgt efter ham, førend det viste sig, baade at hans Stipendium var utilstrækkeligt, og den til Undersøgelserne i Rom anslaaede Tid altfor knap. Efter et halvt Aars Ophold androg han derfor hos Departementet om forskudsvis Forøgelse af Stipendiet til 200 Spd. maanedlig samt om nye Bevillinger. Det første afsloges, hvorimod Regjeringen forelagde for Storthinget 1859—60 Proposition om Bevilling af 2200 Spd. til halvandet Aars forlænget Ophold i Udlandet. Storthinget forøgede Summen til 3800 Spd., hvoraf 800 Spd. skulde være at betragte som et Tilskud til hans tidligere Stipendium, eller til Dækkelse af et Beløb, som Munchs Venner midlertidig havde tilveiebragt for at han kunde blive i Rom, indtil Storthingsbeslutningen faldt. (Storthingsforhandl. 1859—60, VII S. 196—98.) Saaledes forblev han der indtil Foraaret 1861, da han selv vendte tilbage til Fædrelandet, men efterlod sin Familie. Han kom hjem kort efter sin Ven Rigsarchivar Chr. Langes Død; og vistnok tildeels for at hjælpe paa hans økonomiske Stilling, konstituerede Regjeringen ham nu i Oktober s. A. til at bestyre Rigsarchivet

og at forestaae Udgivelsen af Kildeskrifter til Norges Historie, som Lange allerede fra Begyndelsen havde indehavt. Han lagde strax Haanden paa Fortsættelsen af sin Historie fra det Tidspunkt, hvor han havde afbrudt. For at erhverve sig de archivaliske Oplysninger dertil, som maatte forefindes i Stockholm, foretog han tvende Gange Reiser didhen. Under den sidste Reise, ved Juletider 1862, led han meget baade paa Grund af Aarstiden og formedelst Uheld, idet Hesten paa en lang øde Strækning løb ud, og Munch i Snee og Søle maatte traske meget langt, inden han kunde finde Folk og Huusly.

Allerede for Storthinget 1859—60 havde Regjeringen foreslaaet en forhøiet Gage for ham enten i Egenskab af Rigshistoriograph eller som extraordinær Professor, for at han udelukkende kunde „ofre sin Virksomhed for literære Arbeider, vedkommende Nordens og navnlig Fædrelandets Historie". Men Storthinget, som af Hensyn til det dengang trykkede Budget var endnu mere utilbøieligt end ellers til at bevilge nye Gager, forkastede Propositionen, og Munch blev fremdeles staaende som Universitetslærer; dog indrømmedes der ham nu som før al ønskelig Frihed med Hensyn til Varetagelsen af Embeds-Forretninger. Et lignende Forslag til Storthinget 1862—63 forkastedes ligeledes, hvorimod den foreslaaede Forøgelse i Gage indtil 1500 Spd. opnaaedes, idet han fik et personligt Tillæg til sin Professor-Gage af 300 Spd. Forsaavidt Meningen var, at han tillige skulde fritages for sine Forretninger ved Universitetet, gav Storthingets Beslutning imidlertid hertil ingen formel Adgang, saasom den fornødne Løn til en Vikarius ikke bevilgedes.

De næsten uafbrudt trykkende ydre Kaar, hvorunder Munch havde arbeidet, havde siden hans Hjemkomst fra Rom, trods Familiens Ophold i denne dyre Stad, i det Hele meget forbedret sig, og paa Grund heraf og sin forhøiede Gage kunde han nu see en lysere økonomisk Fremtid imøde. Det var da med dobbelt Tilfredshed, at han efter et anstrængt Arbeide Paaskeaften 1863 kunde begive sig paa Reisen til Rom for at hente hjem sin Familie, den han med saamegen Ømhed og Inderlighed hang ved. Men desværre skulde det ikke forundes ham, selv at ledsage sine Kjære tilbage og med dem gjensee Hjemmet og Fædrelandet. Han reiste over Kjøbenhavn og gjennem Tydskland videre med Jernbane. Paa Reisen gjennem Alperne, herskede i Forhold til Aarstiden en Kulde, som han ikke var beredt paa at modstaae, og da han naaede Venedig, var han stærkt forkjølet. Efterat være kommen til Rom i sin Familles Skjød, led han fremdeles af nogen Forkjølelse, da han med Eet blev overfaldt af en heftig, ham selv uforklarlig Sygdom, som han imidlertid kom sig af saavidt, at han troede al Fare var forbi. 23de Mai skrev han til en af sine Slægtninger

her i Christiania: „— — Jeg blev syg Tirsdag i forrige Uge, om Morgenen, just som jeg var halv paaklædt, for at skynde mig at drikke Thé, og derefter at gaa paa Vaticanet. Jeg følte mig fuldkommen vel, paa nogen Forkjølelse nær, da jeg med Et, ved at hoste noget heftigt, følte en saa voldsom og tillige ubeskrivelig Smerte i Hovedet, at jeg næsten tabte Besindelsen. Men næsten øieblikkelig trængte denne Smerte nedover gjennem Nakken til Siderne, Ryggen, Benene og lige ud i Fodsaalen, saa at jeg sank ganske sammen og maatte ligge paa Gulvet uden at kunne røre mig et Par Minutter, indtil man fik slæbt mig op i Sengen igjen og klædt mig af; hvorefter jeg da blev liggende under heftige Smerter, der kun langsomt og gradevis hørte op, i hele 9 Dage; jeg maatte bruge idelige kolde Omslag paa Hovedet, tildels med Iis, og flere Slags Medicin; jeg veed egentlig ingensinde at have gjennemgaaet en saa smertelig Sygdom, thi, hvorvel den i 1855 var langt farligere, var den dog ei forbunden med saa mange legemlige Lidelser. Lægerne ere nok ikke enige om, hvorvidt det har været Virkning af et eller andet Solstik, der kunde have angrebet Hjernen og derfra naturligvis afficeret det øvrige Nervesystem, eller om det har været Eftervirkningen af mit maaske for overdrevne Arbeide i Vinter, forenet med Sindsbevægelser, samt dertil den altfor pludselige Overgang fra Kulden hjemme til den allerede voldsomme Hede her, eller endelig om det er en rheumatisk Affektion, der har angrebet hele Muskel- og Nervesystemet og derfra igjen afficeret Hjernen. Det bedste er dog, at der ei har været eller er nogen Fare; jeg har vel endnu megen Værk i Lemmerne, og er saa svag, at jeg neppe formaar at gaa og kun nogle Timer om Dagen at sidde oppe (hvorfor jeg, som Du vel af Skriften kan domme, skriver dette i Sengen), men Bedringen synes dog at gaa rask fremad, saa at jeg vel i Midten af næste Uge kan være paa Benene, og udrette saa smaat hvad der er nødvendigt til Afreisen. Men desværre maa jeg aldeles give Slip paa at arbeide mere paa Vaticanet. Det forbyde Lægerne absolut, da det vilde angribe mig formeget. En stor Trøst har det naturligvis været for mig at have mine Kjære omkring mig, og ligeledes at modtage saamange Beviser paa vore troe Venners Kjærlighed og Deeltagelse — —." Reisen fra Rom havde han bestemt til 3die Juli; men to Dage efterat dette Brev var skrevet, altsaa 25de Mai, bortreves han af et nyt Slaganfald. Den 27de Mai henimod Solnedgang jordedes han paa Ikke-Katholikernes Kirkegaard ved Foden af Cestius's Pyramide, ligeoverfor den Aurelianske Stadsmuur. Ved Graven talte Docent L. Dietrichson og Dr. Gregorovius. Pastor Golz, protestantisk Præst ved det preussiske Gesandtskab i Rom, udførte de kirkelige Ceremonier. Budskabet om hans Død

naaede gjennem Telegraphen næste Dag hans Fædreland og vakte her, kan man sige, en sand Folkesorg. Det pludselige Dødsbudskab maatte ramme saameget smerteligere, som Munch endnu befandt sig i en lidet fremrykket Alder og var af en tilsyneladende stærk Helbred, saaledes at Fædrelandet og Videnskaben af hans utrolige Arbeidskraft og denne sjeldne Forening af Lærdom og lykkelige Aands-Evner endnu kunde ventet sig store Resultater. Og uagtet han havde fundet den materielle Paaskjønnelse, som nogen Videnskabsmand efter vore Forhold billigviis kunde vente, og navnligen den fornødne Understøttelse til sine videnskabelige Granskninger, maatte det være en smertelig Tanke, at hans tidlige Død maaskee var fremkaldt af dette anstrængte, umaadelige Arbeide, hvortil hans økonomiske Forfatning lige saa meget som Granskerens Trang gjennem en lang Aarrække havde drevet ham. Deeltagelsen ved hans Død udtalte sig paa forskjellige Maader. Saasnart Dødsbudskabet var indløbet, tilstod Storthinget hans efterladte Hustru en aarlig (extraordinær) Pension af 300 Spd. og bevilgede desuden det Fornødne (1050 Spd.) til Familiens Hjemreise fra Rom. En Nationalsubskription, med Mænd af alle Stænder i Spidsen, aabnedes for Tilveiebringelsen af et Legat, der skal bære Munchs Navn, „og hvis Renter skulle tilfalde først hans fire Døtre, saalænge de leve og tiltrænge Understøttelse, og siden anvendes til Stipendier for Studerende, fortrinsviis for saadanne, der dyrke nogen af de Videnskaber, hvori den Afdøde udmærkede sig“. Endelig har den akademiske Ungdom stillet sig i Spidsen for en Subskription til Anskaffelsen af hans Portræt for Universitetets Samling af fortjente Læreres Portræter.

Som Anerkjendelse af Munchs videnskabelige Fortjenester var St. Olafs Ordenen i 1857 og Nordstjerne-Ordenen i 1862 bleven ham tildelt. Nordstjerne-Ordenen modtog han af Hs. Maj. Kongen personligen i Stockholm, med udtrykkelig Tilkjendegivelse af, at det var et Erkjendtlighedstegn for de Tjenester, han havde viist Sverige ved i Rom at afskrive og overgive til de svenske Archiver de Dokumenter angaaende dets Historie, som han under sine Granskninger havde stødt paa. — I Tidens Løb var han bleven optaget som Medlem af en Række af lærde Selskaber. Saaledes var han ordentligt Medlem af Oldskriftselskabet, det throndhjemske Videnskabers Selskab og det i Christiania i 1857 oprettede Videnskabernes Selskab; korresponderende Medlem af det preussiske Videnskabs-Akademi i Berlin, af det Gøttingenske Videnskabs-Selskab, af det franske geographiske Selskab i Paris, af det kongelig engelske geographiske Selskab i London af det keiserlig russiske geographiske Selskab i Petersburg og af det keiserlige Videnskabernes Akademi sammesteds, foruden af flere andre videnskabelige Sel-

skaber i Udlandet. Ogsaa var han Æresmedlem af det skotske antikvariske Selskab, det islandske Literaturselskab og den norske Forening for Oldtidsminders Bevaring. —

Til den her forsøgte Skizze af Munchs Liv hører nødvendigvis en Udsigt over hans Forfattervirksomhed. Men hvis denne skulde opnaae nogen Grad af Fuldstændighed, maatte den blive temmelig omfattende og indeholde en saa stor Opregning af Skrifter og Afhandlinger, at Mængden af Læsere derved vilde føle sig lidet tiltrukne. Vi maae derfor indskrænke os til det Vigtigere og for en større Overskueligheds Skyld søge at gruppere dette under visse Synspunkter.

Dog inden vi her indlade os paa Munchs enkelte Skrifter, turde det være passende at paapege hans vigtigste historiske Synsmaader, forsaavidt disse ikke ere udtalte i enkelt Skrift eller Afhandling, men i flere, og ikke sjelden i de senere Udtaleiser have undergaaet enkelte Modifikationer. Thi det gjaldt om Munch, at han aldrig, selv efterat være kommen til en Anskuelse, som syntes ganske uforkastelig, blindthen slog sig til Ro derved, men at han vedblev at granske videre og lod sig ikke i sine Undersøgelser afskrække fra at ændre en tidligere fremsat Mening, om han end derved maatte paadrage sig Ord for at skifte Mening og i hvert Fald i det mindre videnskabelige Publikums Øine maatte svække dette Skin af Ufeilbarhed, hvori det helst vil see sine store Mænd.

Vi maa saaledes her fremhæve hans Forskninger og antagne Resultater med Hensyn til Nordens ældste historisk-ethnographiske Forhold og hans Vindikation af Norges Ret med Hensyn paa dets gamle Literatur. Han maa heri dele Æren med R. Keyser som den, der først brød Banen og opstillede rigtigere Anskuelser istedetfor de tidligere antagne. Men det maae erkjendes, at han har videre forfulgt og udviklet disse og ogsaa opstillet egne nye Meninger, hvorved Keyser selv er bleven bragt til i enkelte Dele at afændre sine. Og overhoved maa, hvad der er udrettet paa dette Felt, til en vis Grad betragtes under Eet, og begge Granskere maa siges at have sin fuldstore Andeel deri, uden at den Enes eller Andens Fortjeneste derved forringes. Ligesom Begge om enkelte Arbeider af anden Art have været fælles, saaledes turde der ogsaa med Hensyn til denne Materie være et vist Fællesskab, ikke med Hensyn til dens skriftlige Behandling, men dog til hvad der foreligger som historiskt Udbytte. Allerede den gjensidige Meddeelsomhed, hvorved vore Historikere have udmærket sig maaskee fremfor alle andre Landes, gjør saadan en Antagelse mere end rimelig.

Munch har i et eget Skrift „om den nyere historiske Skole i Norge" 1852 fremsat de Resultater, han var kommen til, dengang denne Af-

handling stræbes, saa at man deri vil finde hvad Skolen har søgt og udrettet. Men han har imidlertid siden foretaget enkelte Modifikationer, saa en Redegjørelse herfor turde have sin Interesse. Jeg formaaede ham derfor i 1857 til at meddele mig en kort Udsigt over sit System, til Optagelse i den biographiske Skizze af ham, hvorpaa jeg arbeidede, og da denne hans Fremstilling tillige er hans seneste af dette Emne, vil den vistnok til almindelig Orientering her have en berettiget Plads.

„Jeg er, siger Munch, efterhaanden kommen til den Overbeviisning, at man maaskee gjør rettest i at dele den hele germaniske Folkestamme i tre sideordnede Grene: den nordlige (de egentlige Nordboer), den mellemste, eller Mellemgermaner (Goter, Burgunder, Angler, m. fl., hovedsagligt boende om den sydvestlige Deel af Østersøen og paa dens Øer), samt den sydligste; at der for Tiden inden Germanernes oprindelige Omraade egentlig kun findes Repræsentanter for den nordlige (Norske, Svenske, Danske) og den sydlige (Tydskere, medens den mellemste deels ved Udvandring (Goternes, Vandalernes, Burgundernes, Anglernes), deels ved Blanding (som Goternes og Anglernes i Danmark med Nordgermaner til nyere Danske, Anglernes med Nordmanner i England til Engelsmænd o. s. v.) tildeels ere forsvundne fra deres gamle Boliger, medens deels Nordgermaner nordfra, deels Sydgermaner sydfra havde optaget deres Plads, ligesaa at i sin Tid alle Germaner, saavel Sydgermaner og Mellemgermaner som Nordgermaner, ere komne østfra, enten nordenfra, eller over Østersøen (eller hvad der i hiin fjerne Urtid svarede til Østersøen nuomstunder), saaledes at ikke et eneste, endog sydgermanisk Folk er kommet direkte til Tydskland fra Østen langs Østersøens Sydkyst, men at alle Tydsklands germaniske Indvaanere ere komne over det nuværende Skaane og de danske Øer, der i hiin fjerne Tid vare større, og adskilte fra begge Fastlande og sig selv indbyrdes ved smalere Søstrækninger end nu; at naturligviis Sydgermanerne ere komne først, dernæst Mellemgermanerne, af hvilke dog de fleste forbleve paa Nordsiden af Østersøen; at Mellem- og Sydgermanerne trængte ind over Lande, beboede af Kelter (Danmark-Nordtydskland), hvis Indbyggere tildeels bleve undertvungne, og dannede den ringeste Arbeidsklasse; og at Germanerne i Tydskland saaledes kom til at indtage Pladsen mellem de ikke undertvungne Kelter i Vest og Slaverne i Øst. De egentlige Nordgermaner derimod, Goter, Svear og Nordmænd, ere komne til Skandinaviens Fastland i et noget nordligere Strøg, hine omtrent over Aalandshavet til Gøtaland og Mælartrakterne, disse endnu nordligere, omkring Finmarken til Haalogaland og Throndhjem; begge have derpaa trængt videre, hine mod Vest og disse mod Syd, Svearne og Goterne altid forstærkede ved nye Indvan-

dringer, indtil de endelig i Braavallaslaget brød den samlede dansk-gotiske Magt og gjorde sig til Herrer over Danmark, hvor deres Efterkommere, antagende Navnet Daner, blandede sig med det tidligere gotiske Folk af dette Navn og dannede det nyere Danefolk.

„Disse Anskuelser, saavelsom mine Bestræbelser for at vindicere vor Nationalitets Ret og overhoved den historiske Sandhed, have, som bekjendt, vakt megen Modsigelse især blandt de Danske, der ikke kunde finde sig i at man afviger fra de gamle ukritiske Hypotheser fra tidligere Dage, da Alt gik ud paa at fremstille Danerne som Nordens Principalfolk. Min Hovedmaxime er dog kun suum cuique og Sandheden fremfor alt. Det er intet, som har skadet den nordiske Historieforskning mere end den Sammenrøren af dansk, norsk og svensk, som de tidligere, især danske Historiforskere i deres Iver for at være nordiske, (og maaske tildeels paa Grund af den tilfældige Omstædighed, at saa mange nordiske Manuskripter ere komne i Danmarks Værge) have gjort sig skyldig i. Det maa nødvendigviis lede til gale Resultater, naar man af den Omstændighed, at Sagaer fortælle, at den og den Skik brugtes ved Gilder paa Island, eller at Nordmændene byggede saadanne og saadanne Huse, slutter, at netop det samme fandtes i Danmark. Saaledes især med Sproget. Det er en bekjendt Sag, at man i Danmark lægger særdeles Vægt paa, at kalde vort Oldsprog „oldnordisk", som om det var fælles for hele Norden. Nu har jeg naturligviis aldrig nægtet, at der maa have været den Tid, da alle nordiske Folk talte samme Sprog; men jeg mener kun, at denne Tid ligger næsten forud for den nordiske Historie, og at vi i alle Fald ingen Sproglevninger have derfra. De Skrifter, fra hvilke vi kjende vore Oldsprog, naae ikke længer op end til det 12te Aarhundrede i det allerhøieste, og da vare de tre nordiske Sprog, skjønt meget lige, — som de endnu ere — dog ligesaa afgjort forskjellige, som Svensk og Dansk ere nu; altsaa med samme Ret, som nu Svensk og Dansk kaldes to særskilte Sprog, med samme Ret maa Svensk, Dansk og Norsk c. 1200 kaldes trende særskilte Sprog. Man behøver ogsaa kun at sammenligne Sproget i Kongespeilet og Magnus Haakonsøns norske Lov med den omtrent samtidige Valdemar II's jydske Lov, for at see, hvor forskjelligt Norsk og Dansk da vare. Nu mener jeg altsaa — og enhver vil give mig Ret deri — at det er en ei alene latterlig, men endogsaa skadelig Paastaaelighed (da den er vildfarende), naar de Danske altid kalde det i Norge i Middelalderen og paa Island brugelige Sprog Oldnordisk istedetfor Oldnorsk eller gammel Norsk. Man behøver jo kun at iagttage det Urimelige i at f. Ex. Magnus's Lov og Haakon Haakonsøns Saga skal siges at være skrevet paa Old-

nordisk, medens den samtidige jydske Lov siges at være skrevet paa gammel Dansk. Thi hvad der er Oldnordisk eller gammel Nordisk, er jo dog tillige gammel Dansk; men da nu Sproget i jydske Lov ikke er det samme som Sproget i den norske Lov eller Sagaen, saa er det altsaa ikke Oldnordisk i dansk Betydning, følgelig er gammel Dansk forskjellig fra Oldnordisk, og Dansk saaledes ikke Nordisk, — og dog skal det jo tillige være nordisk — kort man indvikler sig i et uopløseligt Væv af Selvmodsigelser, for at holde paa en Benævnelse, som aldrig Vedkommende selv brugte, thi saavel Nordmændene, som Islændingerne kaldte deres Sprog norrønt, d. e. norskt. Vistnok søge de Danske ogsaa at faae ud, at norrøn, der oprindelig betyder „hvad der er fra Norden", anvendt paa Folk og Sprog skulde betyde „nordisk"; men det er en ubestridelig Kjendsgjerning, at det ligesom Substantivet „Nordmænd" endog nuomstunder, kun sigter til Norge og betegner hvad der er derfra; saaledes f. Ex., naar der i den gamle vestgøtiske Lov skjelnes mellem „gøtsk Mand", „svensk Mand", „norrøn Mand" og „dansk Mand", eller naar der i islandske Sagaer tales om et Skib besat „deels med islandske, deels med norrøne Mænd", eller i et norsk Diplom om „norrøne Skind og islandske Skind". Islændingerne have igjen, deels paa Grund af deres Forfædres Fortjenester af Literaturen, deels fordi Sproget i sin gamle grammatiske Bygning nu kun lever hos dem, fordret at det skulde kaldes islandsk. Benævnelsen er vistnok mindre vildledende end oldnordisk; men deels strider det mod al Rimelighed og Brug, at et Sprog skal benævnes efter en Koloni, ikke efter Moderfolket, og at det saaledes f. Ex. skal hede, at Nordmanden Eyvind Skáldaspilder, neppe 100 Aar efter Islands Opdagelse, digtede sit Haakonarmaal, ikke paa Norsk, men paa Islandsk; deels gaaer man ikke Islændernes Ære for nær, naar man bruger den Benævnelse paa Sproget, som de selv brugte lige til det 18de Aarhundrede, nemlig norrønt, d. e. Norsk; endog den islandske Bibeludgave af 1728 siges paa Titelbladet at være à norrønu". For Vindikationen af Norges Ret i denne Henseende har jeg derfor og maattet høre ilde af Islænderne, som om jeg vilde forringe deres Hæder; dog har den Udførlighed, hvormed Islands Historie af mig i Norges Historie er behandlet, som det lader, vist dem, at jeg kun har fægtet for, hvad jeg ansaa for Sandhed, og at jeg er beredvillig til at yde Nationen al fortjent Roes. Formedelst mine sproghistoriske Undersøgelser have og de mere Ensidige, der ei kunde finde sig i at Sandheden skal overordnes nationale Hensyn og som derhos ikke selv besidde sproglige Kundskaber nok til at forstaae Undersøgelsernes Gang, imputeret mig Meninger, som jeg aldrig har

haft, end mindre ytret. Saaledes anføres der etsteds, at jeg skulde mene, at Gotisk er det germaniske Ursprog, deraf Tydsk, deraf Dansk, deraf Norsk, deraf Islandsk: en Mening, jeg ikke engang behøver at fralægge mig; thi jeg har kun benyttet Gotisk som et germanisk Sprog paa et ældre Stadium end noget andet til Indblik i det ældre Sprog-Maskineri, uden nogensinde at udgive det for Modersproget."

Et af Munchs alvorligste Skridt for at vindicere Norges nationale Ret, var hans Optræden i 1845 mod Oldskriftselskabets daværende Bestyrelse, hvis Virksomhed udviste adskillige Misligheder. Egentlig kan man sige, at der fra den Tid Munch og Keyser sendtes ned til Kjøbenhavn begyndte en ny Perode i Behandlingen af oldnorske Skrifter; thi da viste det sig, at man ikke altid behøvede Islændingerne til Mellemmænd ved disse Skrifters Udgivelse; og den Kontrol, disse norske Lærde viste sig at kunne udøve, gjorde Vedkommende varsommere og nøiagtigere. Men efterhaanden løiede Oldskriftselskabet af, og i 1845 var det saaledes nødvendigt at give det en ny Vækker. Munch gjorde det med Strenghed og Grundighed, idet han i en Artikel i Dahl's Literaturtidende blottede de af Selskabet begangne Feil især mod Norge, hvis Deeltagelse i den gamle Literatur ligesom skuppedes bort. Senere fik Munch en særegen Foranledning til at beklage sig over Oldskriftselskabet, eller rettere Sjælen i samme, Konferentsraad Rafn. Efter Finn Magnussøns Død tog han nemlig paa Rafns Anmodning Deel i Redaktionen af de af Oldskriftselskabet besørgede „Antiquités Russes & orientales", saaledes at han leverede samtlige Indledninger og oplysende Noter til Stykkerne i hele første Bind fra S. 15 af og til en stor Deel af andet Bind, navnlig til den deri optagne Udgave af Ottars og Ulfsteins Reiseberetninger; og desuden meddelte han særskilte Afhandlinger, foruden at han i det Hele taget havde en Stemme med i Valget af Stykkerne. Men dette blev af Rafn saa lidet eller dunkelt fremhævet i Fortalen til Værket, at Rafn selv er bleven anseet som Forfatteren, navnlig i en vidtløftig Recension af den lærde Akademiker Kunik i det petersborgske Videnskabs-Akademies Skrifter. Endog danske Lærde ere her blevne skuffede med Hensyn til Forfatterskabet. Idetmindste synes Genealogen Konigsfeldt at have antaget Rafn for Forfatter af ovennævnte Værk. Thi da Munch (i „Illustr. Nyhedsblad" for 1855) havde berigtiget en gjentaget Vildfarelse i de danske Kongers Slægtsrække med Henviisning til Antiq. Russes, i hvis genealogiske Tabeller, forfattede af ham selv, han allerede i Forveien havde indført Forbedringen, rettede Konigsfeldt i den nye Udgave af sine fortjenstlige „Genealogisk-historiske Tabeller" Feilen efter Munch, men

paa den Maade, at han anførte Antiq. Russes som Kilde og hertil bemærkede, at den der udtalte Mening var „tiltraadt af P. A. Munch i Christiania illustrerede Nyhedsblad for 22de Sept. 1855". Paa denne Maade saa det ud, som om Munch havde gjort sig vigtig med Rafns Lærdom, medens de Undersøgelser, hvortil han havde henvist, dog vare af ham selv og ingen Anden. Mod Danskernes gjentagne Forsøg paa at tilegne sig en Hovedandeel i den oldnorske Literatur ved at henføre denne til Island alene og indføre Benævnelsen „oldnordisk" som den ene gyldige Oversættelse af „norrön", har Munch senest og vistnok med størst Klarhed og Skarphed udtalt sig i en Artikel „Nordisk, Norsk, Dansk" i „Illustr. Nyhedsblad" for 1861, hvori han resumerede Stridens Hovedpunkter med de mest afgjørende og slaaende Beviser.

Munchs Forfatterskab kan henføres under fire forskjellige Afdelinger: Historie, Geographie, Sproggranskning og Journalistik. Af disse Afdelinger, er den første, hvorunder tillige maa henføres hans antikvariske og mythologiske Arbeider, baade den indholdsrigeste og betydningsfuldeste.

Munchs tidligste Forsøg i historisk Retning og tillige hans første Forfatterskab er en udførlig Bedømmelse af Fayes Norgeshistorie, skrevet i Novbr. 1831, altsaa i hans etogtyvende Aar, hvilken fik Plads i det af Danmarks dygtigste Videnskabsmænd redigerede „Maanedsskrift for Literatur". Han viste allerede her, at han ikke alene var nøie hjemme i Fædrelandets Historie, men at han ogsaa var en Mand, der ikke agtede blindthen at vandre i Forgjængeres Fodspor. Sin historiske Dygtighed godtgjorde han snart end yderligere ved forskjellige Bidrag i „Samlinger til det norske Folks Sprog og Historie", hvortil Aktstykker i Kjøbenhavn vare samlede, og hvoriblandt kan nævnes en Textudgave med Oversættelse af de saa kaldte Ágrip af Norges Historie. Munchs første større og særskilte historiske Arbeide var en temmelig udførlig „Norges, Sveriges og Danmarks Historie", der udkom i Christiania i 1838 og næste Aar efterfulgtes af et Udtog samt af en kort Norgeshistorie for Begyndere. Disse Skrifter vare alle egentlig bestemte til Skolebrug; men i det første og største kom Forfatteren til i saa mange og væsentlige Stykker at afvige fra det Vedtagne, at det blev et videnskabeligt Arbeide med originale Synsmaader. Den danske Historiker Paludan-Müller fandt sig beføiet til i en udførlig Anmeldelse i Petersens „Tidsskrift for Literatur" (3die Bind) at fremhæve som et Misgreb, at uagtet denne Skandinaviens Historie skulde være en Skolebog, dog Forfatteren „i Almindelighed havde villet fremsætte sin Anskuelse om Nordens Historie for et større Publikum".

Hvad der især maatte mishage den danske Recensent var Forfatterens nationale Iver, der stillede Danmarks Forhold til Norge i et slettere Lys end man tidligere var vant til. Justitiarius Berg havde i den Sag først brudt Banen, og Munch, som nu talte i samme Retning, maatte derfor finde sig i at blive betegnet som den, der ganske fulgte i hans Spor, og som paany bragte „uretfærdige Ytringer om Danmark" ud iblandt Publikum. Hvad ellers Müller mest bebreidede Forf. var ubillige Domme om Personer; men han erkjendte ogsaa hans Arbeides gode Sider, og da anden Udgave af Allens priisbelønnede Danmarks-Historie udkom, sagde han i sin Anmeldelse heraf, at man „maatte foretrække Munchs kortfattede Udtog af Skandinaviens Historie, — havde denne Bog blot været skrevet i en anden Aand og Tone". (For Literatur og Kritik I, 108). Men da dette Skrift, ligesom overhovedet alle Munchs større Arbeider, var bleven forfattet under Trykningen og alt eftersom denne skred frem, var derved fremkommet en vis Uensartethed i Behandlingen af de forskjellige Partier, der kunde gjøre en ny Bearbeidelse af Værket ønskelig, og navnligen gjaldt dette om første Afsnit. En saadan Bearbeidelse havde han ogsaa begyndt paa og nogle Ark vare allerede trykte, da han begav sig paa Reisen til Rom, hvormed uheldigvis den nye Udgave ganske indstilledes.

Paa de ovenfor nævnte Skrifter fulgte „Nordens gamle Gude- og Heltesagn i kortfattet Fremstilling" (Christiania 1840). Denne Bog, i hvis Fremstilling flere af den yngre Eddas Fortællinger ere gjengivne i Oversættelse, udmærker sig ved et særdeles populært og simpelt Sprog og har derfor fundet en meget stor Læsekreds og mægtigen bidraget til at vække Sandsen for vor Sagntid. Bogens egentlige mythologiske Deel var ufuldstændig og mindre tilfredsstillende og er ogsaa ganske bleven omarbeidet i tvende senere udkomne Oplag (1845 og 1854, hvert med sin forskjellige Titel).

Efterat Munch havde forsøgt at afhjælpe Trangen til Lærebøger i Fædrelandets Historie, vendte han sig ogsaa til Bearbeidelsen af Verdenshistorien. Han udgav saaledes i 1840 „Verdenhistoriens vigtigste Begivenheder fra de ældste Tider indtil den franske Revolution i kortfattet Fremstilling". Men Bogen, hvori Rotteck tildeels sees at have været Forfatterens Mønster, var for sammentrængt og stofrig til i Almindelighed at kunne tjene som Lærebog; thi for at kunne benytte den med Fordeel, maatte man have det historiske Stof inde. Ikke desto mindre troe vi at finde Historikeres Medhold, naar vi betegne den som et historiskt Arbeide, der er høist mærkeligt baade ved Begivenhedernes pragmatiske Fremstilling og ved en historisk Kunst, som neppe er overtruffet i Forfatterens mere læste og kjendte Skrifter. Tiden fra

franske Revolution behandlede Munch siden med større Udførlighed i et særegent Arbeide, der var bestemt til Brug ved Læsningen til Anden-Examen, men hvilket Skrift imidlertid forblev ufuldført. Senere leverede han ingen Arbeider i Verdenshistorien, uden forsaavidt han bearbeidede og rettede den norske i 1847 paabegyndte, men aldrig fuldførte Oversættelse af Held og Corvins „Illustrerede Verdenshistorie,“ til hvis anden Deel han gav en selvstændig Fremstilling af Skandinaviens Middelalders-Historie.

Han var imidlertid paany vendt tilbage til Fremstillingen af Fædrelandets Historie, og udgav 1847 „Underholdende Tildragelser af Norges Historie“, et nærmest paa Ungdommen beregnet Populærskrift. Dette Arbeide udmærker sig ved en let og tiltalende Fremstilling, der endog paa enkelte Steder, som allerede tidligere en sagkyndig Anmelder har bemærket, „minder om W. Scotts uovertræffelige Tales of a Grandfather“. Hos Mange opstod Lysten til at see vor hele Historie behandlet paa samme Maade, og Munch indbød ogsaa kort efter til Subskription paa en „Norges Historie i Fortællinger“, idet han foruden Andre henpegede paa Fryxell og W. Scott som sine Mønstre. Men paa Grund af den ringe Subskription udkom dog ikke disse Fortællinger, og dette turde forsaavidt være godt, som han maaskee ellers vilde blevet forhindret fra over samme Emne at give os det Værk, som ikke blot er blevet Forfatterens Hovedværk, men ogsaa et Hovedværk i hele Nordens historiske Literatur, nemlig „Det norske Folks Historie“.

Ved det Motto, Forfatteren har valgt til dette sit Arbeide, har han udtalt det Maal, han derved havde stillet sig. Det er Niebuhrs Ord: „Ich werde suchen die Kritik der Geschichte nicht nach dunkeln Gefühlen, sondern forschend, auszuführen, nicht ihre Resultate, welche nur blinde Meinungen stiften, sondern die Untersuchungen selbst in ihrem ganzen Umfange vortragen“. Med andre Ord: som kritisk Historieskriver har han ikke villet lade det beroe ved at meddele sine Resultater, — han har tillige stræbt „at føre Læseren ind i det hele Apparat, hvoraf Resultaterne fremgaae.“ Saa uryddet og tildeels forfusket, som den norske Historie tidligere var, har der saaledes ingen slagen Landevei været at ile jævnt frem paa, men han har selv „Skridt for Skridt maattet bane sig Vei med Øxen og Spaden i Haanden“; og der har, som han i Værkets Fortale siger, ei alene været naturlige, men endog kunstige Hindringer at rydde tilside og træde under Fødder. Derfor har Fortællingens Gang maattet afbrydes af mange Digressioner og Undersøgelser, hvorved Værket nødvendigviis er blevet en „mindre underholdende Læsning for Alle og Enhver“, end han maa-

ske selv forudsatte dengang han fattede Planen og inden Udarbeidelsen endnu viste, hvilket vidtløftigt kritisk Apparat der, paa Grund af Emnets og den tidligere Behandlings Beskaffenhed, her vilde udkræves. Men et saadant Arbeide maatte gaae forud for en Bearbeidelse af „Norges Historie til underholdende Læsning", der først nu kan give sikre og faste Resultater. Lettere og behageligere Fremstillinger af vor Historie ville ikke kunne forringe Værkets Betydning og Værd, mindst som en kritisk drøftet Materialsamling og Grundlag for den fremtidige Historieforskning. Det er, som enhver lettelig vil indsee, en Fundgrube af Lærdom og skarpsindige Hypotheser og kritiske Undersøgelser, hvoraf Historieforskeren stadig vil kunne hente Raad og Belærelse, og som endog i større historiske Literaturer end vor maatte kunne „gjøre Epoche". Værkets fire første Afsnit ere indførte i den dytske Literatur ved G. T. Clausen, der har oversat og udgivet dem som tvende særskilte Skrifter. Ogsaa en polsk Lærd har i et eget Skrift gjort sine Landsmænd bekjendt med dets ethnographiske Resultater.

Det laa allerede fra først af i Munchs Plan i hvert Fald at føre Værket ned til Kalmar-Unionen som det almindelige Periode-Afsnit. Men under Udarbeidelsen fandt han Aaret 1319 eller Haakon Magnussøn den Ældres Død at være et bekvemmere Delingspunkt; thi dermed fremstod ikke blot et nyt Dynasti, men der indtraadte ogsaa en Unions-Tilstand, som dannede den umiddelbare Forberedelse til selve Kalmar-Unionen. Hertil kom Ønsket om først at undersøge de udenlandske Archiver og hvad der i disse fandtes til Oplysning af den følgende Periode, inden han behandlede denne. Han afbrød saaledes med fjerde Deels andet Bind, hvilket for Størsteparten blev udarbeidet under Reisen, og hvis Fortale dateredes Rom den 24de Juni 1859. Denne Værkets første Hovedafdeling udgjør, da saavel 1ste som 4de Bind er todeelt, ialt 6 Dele, hver paa 44 til 68 Ark. Paa Værkets Fortsættelse, der betegnedes som anden Hovedafdeling, eller Unionsperioden, lagde han som sagt Haand, saasnart han var kommen hjem fra Rom, og endnu inden Aarets Udgang vare 2 Hefter trykte. Dette Afsnit var bestemt til at gaa til 1537. Men mærkelig nok faldt Pennen Forfatteren af Haanden, netop som han havde naaet det Tidspunkt, han først havde sat sig som det oprindelige Maal, nemlig Kalmar-Unionen. Afbrydelsen var forsaavidt heldig, som et afsluttet Heelt dog nu haves. Men beklageligt var det, at der ikke timedes ham Tid til at behandle den egentlige Unionshistorie; thi denne Periode trænger maaskee mere end nogen anden til en kritisk og aktmæssig Udredning. Paa dette Arbeide havde ogsaa den utrættelige og dygtige Historieforsker Rigsarchivar Chr. Lange anvendt megen Tid, men ogsaa ham

havde Døden bortkaldt netop som han skulde lægge den afsluttende Haand paa Værket*).

Efterat de første Hefter af „Det norske Folks Historie" vare trykte, fremkom der i Svenska Tidningen en Opsats undertegnet — lm — (Wahlman), hvori Gehalten af Munchs historisk-ethnographiske Granskninger blev bestredet. Dette foranledigede Munch til i en egen Afhandling, først indført i Morgenbladet og siden særskilt trykt („Om den saakaldte nyere historiske Skole i Norge", Chra. 1853), at gjøre Rede for de i Værket fulgte historiske Principer og med Skarphed hævde og forsvare de af ham og R. Keyser opstillede ethnographiske Theorier. Dette Skrift, der i egentlig Forstand kan kaldes Programmet til Munchs norske Historie, indtager saavel ved slaaende Beviisførelse som klar Fremstillingsmaade en fremragende Plads blandt Forfatterens Afhandlinger. En udførligere Drøftelse af Munchs ethnologiske og historiske Anskuelser fremkaldte dette Skrift samt de første Hefter af „Det norske Folks Historie" i det af Aftonbladets nuværende Redaktør Aug. Sohlman udgivne „Nordisk Tidskrift", hvor Munch og „den nyare Norska historieforskningen" fandt fuld Anerkjendelse. (Tidsskriftet S. 232—258). — Men medens flere af Naborigernes Forfattere, og det endog danske, ialfald deelviis have antaget eller dog nærmet sig Keysers og Munchs historisk-ethnographiske Anskuelser, have navnligen et Par af de ældre danske Historikere stillet sig som deres afgjorte Modstandere. Dog Ingen af dem har fundet sig foranlediget til at møde i Marken med videnskabelige Grunde, men vel med leilighedsvise Udfald. Afdøde Professor N. M. Petersen lod sig nøie med (i den nye Udgave af sin „Danmarks Historie i Hedenold") at henkaste nogle utroligt flaue Vitser mod den norske Indvandrings-Theori, medens en anden dansk Historiker valgte „Nordisk Conservations-Lexicon" som Organ for sin Meningsforskjellighed og en Underkjendelse af samme Theori. Først i det sidste Aar er der af et Par yngre danske Forfattere gjort Forsøg til en kritisk Drøstning af Munchs ethnographiske Theorier.

---

*) Chr. Langes Arbeide over Unionshistorien var anlagt i annalistisk Form, som altmæssigt Forarbeide, og saaledes ikke beregnet paa at gjøre en sammenhængende Fremstilling som Munchs overflødig. Endnu mindre har dette været Tilfældet med den grundige Fremstilling ogsaa af Statshistorien, som Professor Keyser har givet i sidste Afsnit af sit ypperlige Værk over den norske Kirkes Historie indtil Reformationen, saasom Forfatterens egentlige Opgave her maatte ligge i en anden Retning. Langes værdifulde Forarbeider til Unions-Annalerne bleve tilligemed hans øvrige haandskrevne Samlinger til Norges Historie, efter Munchs Raad og Ønske, i 1862 indkjøbte for Statens Regning og opbevares nu i vort Rigsarchiv.

Den ene af disse, C. A. J. Jessen, der for sit Arbeide („Undersøgelser til nordisk Oldhistorie") endog opnaaede Doktor-Graden, var Munch et Øieblik betænkt paa at møde med et Tilsvar. Men den Tryghed, hvormed han kunde sige sig selv, at disse „Undersøgelser", trods Forf.s ungdommelig raske og overmodige Tone, dog kun vare blevne mulige paa Basis af hans egne Forskninger, bragte ham ved nærmere Overveielse til at bevare Tausheden ligeover for dette som saamange andre personligt bitre Angreb.

Mangfoldige i historisk Henseende vigtige Afhandlinger af Munch findes nedlagte i Tidsskrifter og Aviser. At opregne dem alle, vilde her føre for vidt. De, der ere ældre end 1859, findes anførte i „Norsk Forfatter-Lexicon". Hans seneste Afhandlinger ere fornemmelig at søge i „Annaler for nordisk Oldkyndighed" og „Illustreret Nyhedsblad". Resultaterne af de ældre Afhandlinger ville for en stor Deel findes optagne i „Det norske Folks Historie". Dog har dette ikke kunnet skee med dem alle, og en samlet Udgave af Munchs samtlige mindre Skrifter, der ogsaa forberedes til Trykken, vil derfor kunne regne paa det literære Publikums fulde Understøttelse*). — Blandt Munchs Afhandlinger i de ældre Aargange af Annalerne maa dog her særlig fremhæves en meget udførlig „Undersøgelse angaaende Danmarks ethnographiske Forhold i de ældste Tider og om Eensartetheden i Danmarks Befolkning", hvilken fremkom, især efter en Opfordring af Professor Krieger, som et Bidrag til at oplare Danmarks ældste Forhold til Tydskland, og indførtes i Bindet for 1848. Endvidere „Kilderne til Sveriges Historie i den førchristelige Tid", i Bindet for 1850. I denne Afhandling, som Munch selv ansaa for det bedste af alle sine kritisk-undersøgende Arbeider, søgte han at bortrydde flere væsentlige Feiltagelser med Hensyn til den ældre svenske Historiographi, og navnligen godtgjorde han, „at Sverige ei har besiddet egne nationalhistoriske Sagaer eller Sagn ældre end Christendommen". Men uagtet slige Resultater, hengik dog Afhandlingen uimodsagt, hvilket her turde være det bedste Beviis for Resultaternes Holdbarhed. Munchs to sidste Bidrag til Annalerne findes i den efter hans Død udkomne Aargang for 1860. Det største af disse, „Diplomatiske Bidrag til Erkebiskop Jens Grands Levnetshistorie", indeholder, deels in extenso, deels i Uddrag, en stor Deel forhen ukjendte i Breve vedkommende denne

*) Oldskriftselskabet i Kjøbenhavn bebuder i sin Prospektus 1863 et „særskilt Bind" af Munchs i Annalerne meddeelte historisk-ethnographiske Undersøgelser til Oplysning om de gamle Nordboers Forbindelser med de østlige Lande, hvilket saaledes vilde komme i Kollision med den paatænkte samlede Udgave af Munchs Afhandlinger, og derfor tør vistnok Foretagendet ventes opgivet.

mærkelige Prælat, hvilke det var lykkedes Munch at opdage ved hans Gjennemgaaelse af de pavelige Regester m. m.

Arbeider af Munch, der med lige Ret lade sig henføre til historisk og sprogligt Forfatterskab, ere hans Oversættelser fra vort gamle Sprog og de Oldskriftudgaver, han har besørget. Hans tidligste Oversættelser fra Oldnorsk findes i det af Studenterforbundet udgivne Ugeblad „Vidar", blandt hvis Stiftere og Redaktører han hørte. Allerede i No. 3 af dette Blad (19 Aug. 1832) leverede han „Prøver af en Oversættelse af Heimskringla". Aaret efter udgav han særskilt Begyndelsen af dette Arbeide under Titelen „Snorre Sturlesons Norske Kongehistorie". Men kun første Hefte udkom, og snart optraadte det Kjøbenhavnske Oldskriftselskab med Planen til en Oversættelse af samme Værk, hvorved det private Foretagende foreløbig maatte træde i Baggrunden. Dog da Aar vare henrundne, uden at Oldskriftselskabets Arbeide kunde udkomme, begyndte Munch at lade sin Oversættelse udgaa paa Boghandlervei, og saaledes udkom „Norges Konge-Sagaer fra de ældste Tider til 1177", eller Snorres egentlige Værk, i en heftevis Godtkjøbsudgave, der sluttedes 1859. Ogsaa Snorres Fortsættere var han betænkt paa at levere som Værkets andet Bind; men dette er desværre ikke udkommet. Bogen var i denne nye Oversættelse fornemmelig beregnet paa at blive Folkelæsning — ligesom den alt gjennem Tiderne havde været i de ældre Oversættelser af Peder Clausson, Grundtvig og endelig Jacob Aall; og med dette Hensyn for Øie bleve Versene udeladte og Prisen yderst lavt beregnet. Men Oversættelsen blev ikke destomindre af Vigtighed selv for dem, der i egentlig Forstand beskjæftige sig med Historien, forsaavidt den i mange Stykker bøder paa det længe følte Savn af en korrekt Textudgave; thi Munch bandt sig ikke som Oversætter til de feilfulde Udgaver, der haves, men gjengav Texten saaledes som han ved Haandskrifternes kritiske Eftersyn havde fundet at den burde være. Dette blev ham især muligt derved, at han længe havde syslet med Forberedelsen af en Text-Udgave af Snorre, hvilken ligeledes Oldskriftselskabet i Kjøbenhavn havde besluttet at lade udgaae, men som ligesaalidt som Oversættelsen er bleven færdig. Det er vanskeligt at sige, om Grunden hertil nærmest er at søge i Munchs Nølen med Arbeidets Fuldførelse, eller i Mangel paa oprigtig Interesse for et Foretagende, som Selskabet igjennem Rækker af Aar havde holdt frem som et Lokkemiddel for indtrædende Medlemmer i Norge, eller maaskee begge Dele i Forening. Men saameget er vist, at Munch endnu længe efterat Selskabet paa Grund af dets Taushed maatte antages at have slaaet Snorre af Tankerne, dog fremdeles ansaa sig bunden med Hensyn til de gjorte Forarbeiders fri Benyttelse; thi da jeg i

1853, i en Anmeldelse af hans Udgave af Olaf den Helliges Saga ved Snorre, stillede en Opfordring til at give en fuldstændig Haandudgave af denne Forfatter, fremkom Munch i Morgenbladet med den Indvending, at en saadan Udgave fra norsk Side ikke vel lod sig foranstalte, blandt Andet af den Grund, at Haandskrifterne fandtes i Kjøbenhavn og de gjorte Forarbeider tilhørte Oldskriftselskabet. Men i Forhold til Oldskriftselskabet var i den paafølgende Tid formodentlig indtraadt en Endring, saaledes at Selskabet havde definitivt opgivet sin Udgave; thi kort før sin Død overtog dog Munch at besørge en Haandudgave af Snorre for det her i Christiania bestaaende Oldskriftselskab og havde endog erhvervet det Throndhjemske Videnskabers Selskabs Samtykke til i denne Retning at anvende et Bidrag, han fra det havde modtaget til en Udgave af Orkneyinga-Saga, der imidlertid nu paa Grund af Flateyjarbok'ens fuldstændige Udgivelse var bleven overflødig. Endog paa Reisen til Rom og under Opholdet der var det hans Agt at sysle med denne Udgave, hvorfor han tog Forarbeiderne med sig.

I 1845 gav Munch, under Fællestitelen „Sagaer eller Fortællinger om Nordmænds og Islænderes Bedrifter i Oldtiden", Oversættelse af et Par mindre Sagaer (Gisle Sursøns Saga og Hønse-Thorers Saga), hvilken Samling var bestemt til at indeholde flere Smaasagaer, men dog ikke blev fortsat, vel tildeels fordi den ikke fandt Publikums Understøttelse. Senere meddelte han i Norsk Folkekalender nogle lignende Oversættelser.

Af større Betydning end disse Oversættelser ere imidlertid de af Munch besørgede Udgaver af norske Oldskrifter, som det akademiske Kollegium har ladet bekoste. Munch var den første, der begyndte med at faae det Slags Skrifter udgivne som Universitetsprogrammer, istedetfor de tidligere brugelige latinske Afhandlinger over alskens Gjenstande, uden særlig Interesse for vort Land og de Studerende overhoved. Det første Forsøg med hiint Slags nye Programmer gjordes i 1843, idet Munch udgav det saakaldte Bergens Kalvskind. Herpaa fulgte i 1845 Munkalifs Jordebog og i 1847 en kritisk Textudgave af den ældre Edda samt en Udgave af en tidligere utrykt kortfattet norsk Kongesaga, kaldet „Fagrskinna". Begge sidstnævnte Udgaver besørgede han i Forening med nuværende Professor C. R. Unger, sammen med hvem han ogsaa i 1853 udgav den nævnte Olaf den Helliges Saga ved Snorre. I Forening med baade Unger og R. Keyser udgav han 1848 „Kongespeilet", tilligemed et samtidigt Skrift om den norske Kirkes Stilling i Staten som Anhang. Alene udgav han som Universitetsprogram til Kronprindsens (vor værende Konges) Formæling 1850 den ovennævnte, paa Latin forfattede Norgeshistorie, som han

under sit Ophold i Skotland havde opdaget; 1852 Aslak Bolts Jordebog og 1853, som Indbydelsesskrift til Universitetsfesten i Anledning af Kong Oscars Helbredelse, Olaf Tryggvesons Saga af Munk Odd Snorreson. Hans sidste, som Program udgivne Oldskriftudgave var „Chronica regum Manniæ & insularum", forsynet med historisk-kritiske Anmærkninger paa Engelsk, af hvilken Udgave Trykningen allerede var begyndt før Afreisen til Rom, men dog først fuldendtes i 1860.

I Forening med R. Keyser udgav Munch, ifølge offentlig Foranstaltning, Norges gamle Love indtil 1387, der udkom i 3 Bind 4to Chra. 1846—1849. Efterat de gamle Haandskrifter i Danmark vare gjennemgaaede af Keyser og Munch i Forening, og i Sverige af den Førstnævnte saagodtsom alene, overdroges det Munch at forberede til Trykken det samlede Materiale. Dog afbrødes Arbeidet af Mangel paa de til Udgivelsen fornødne Midler lige fra 1839 til 1844, da baade Munch og Keyser udnævntes til Medlemmer af Udgivelseskommissionen og i Forening paatoge sig Arbeidet. Et 4de Bind, der skulde indeholde det til Værket hørende videnskabelige Apparat, skulde Munch alene have besørget. Men først efter Hjemkomsten fra Rom var han, efter lang Standsning, igjen begyndt at arbeide derpaa og da kommet saavidt, at forhaabentlig Bindet vil blive fuldført ved hans dygtige Medarbeider Professor C. R. Unger.

Af de i Rom afskrevne pavelige Nuntiers Breve og Regnskabsbøger angaaende Norge var ved Munchs Død et halvt Snees Ark trykte. Andre i Rom afskrevne Brevskaber var begyndt at trykkes i Diplomatarium Norvegicum, hvis 6te Binds 1ste Samling næsten ganske optages af pavelige Diplomer. En Udgave af den saakaldte „røde Bog", som Munch for længe siden havde afskrevet i Kjøbenhavn, hørte med i Planen til de nærmeste Foretagender for de til Kildeskrifters Udgivelse bevilgede Midler.

Vende vi os nu fra Munchs Udgiver-Virksomhed til hans sproglige Forfatterskab, da ville vi finde, at dette baade er af den Beskaffenhed og Udstrækning, at det snarere kunde antages for Frugten af en paa Sproggranskningens Feldt udeelt Virksomhed, end at tilhøre en Mand, hvis egentlige Fag ligger derudenfor. Ja vi have endog hørt Folk af Faget ytre den Mening, at den komparative Sprogforskning maaskee var hans Begavelses egentligste Feldt, og at han ialfald i denne Retning havde ligesaa afgjort Talent som i Historiegranskningen. Hans Arbeider i Sprogvidenskaben ere deels særskilt udgivne Skrifter, beregnede fornemlig paa de Studerendes Behov, deels Afhandlinger, indrykkede i forskjellige Blade og Tidsskrifter. I 1847 udkom „Det norske Sprogs Grammatik" tilligemed en „Oldnorsk Læsebog"

(begge bearbeidede i Fællesskab med Unger), hvorpaa næste Aar fulgte „Kortfattet Fremstilling af den ældste Nordiske Runeskrift“, „Det gotiske Sprogs Formlære“, og en „Sammenlignende Fremstilling af det tydske, svenske og danske Sprogs Formlære“, samt 1849 „Forn-Svenskans och Forn-Norskans Språkbyggnad“. Sidstnævnte Skrift er forfattet paa Svensk og tryktes i Sverige, hvor det ogsaa af Kritiken fik den Ros, at „det vidnede om en klar Opfatning samt en dyb Sprogkundskab i Almindelighed“. (Anmeldelse i Tidsskriftet „Frey“.)

Blandt Munchs sproglige Afhandlinger maa nævnes en i Annaler for nordisk Oldkyndighed (1846) indført Undersøgelse „om det ældste fælles-nordiske Sprogs Udseende og Forsøg til at bestemme den olddanske og oldsvenske Mundarts normale Orthographi, Grammatik og rette Forhold til Norrøna-Mundarten“; en i Langes Tidsskrift for 1850 given Kritik over Prof. Holmboe's sammenlignende Sprogarbeider (Sanskrit og Oldnorsk) og en Række Artikler om det norske Sprog, indrykkede i Morgenbladet. Om en norsk Sprogreformation skrev Munch allerede i „Vidar“, hvor han begyndte den Vækkelse af Interessen for vort Sprog og vor Nationalitets Bevaring, som han siden forfulgte, og hvorved han, som ovenfor meldt, kom i et spændt Forhold til det tidligere Broderlands Videnskabsmænd.

Efterat Munch var begyndt paa det norske Folks Historie, trængtes hans sproglige, som de fleste andre literære Arbeider derved mere i Baggrunden. Nogle „Sprogbemærkninger“, som han indrykkede i første Bind af sit i 1855 paabegyndte „Norsk Maanedsskrift“ fremkaldte nogen Polemik fra en dansk Sproggranskers Side, men vare forresten af underordnet Betydning. Derimod fortjener en udførlig Afhandling i Maanedsskriftets 3die Bind „om Betydningen af vore nationale Navne tilligemed Vink ang. deres rette Skrivemaade og Udtale,“ særligen at fremhæves som et baade i videnskabelig og national Henseende vigtigt Arbeide.

Mange af de nyere europæiske Sprog ikke blot læste og talte Munch med Færdighed, men han skrev dem ogsaa saa korrekt, at hvor der var Spørgsmaal om Gjengivelse af hans Arbeider i fremmede Sprog, var han sin egen Oversætter; saaledes af den engelske Text til Værket om Throndhjems Domkirke, og af flere Beskrivelser til Billedværket „Norge i Tegninger“, m. fl. Fra første Haand forfattede han Arbeider i Svensk („Forn-Svenskans och Forn-Norskans Språkbyggnad“), paa Tydsk (Artiklen „Norwegen“ i „Die Gegenwart“ bl. fl.) samt paa Engelsk (Indledningen og Anmærkningerne i Cronica regum Manniæ). Undertiden lod han dog, af Hensyn til Sprogets finere Nuanceren, sit Arbeide gjennemgaa af Indfødte i vedkommende Sprog og

af andre ypperlige Sprogmænd, hvilket var Tilfældet med sidstnævnte Arbeide og Texten til Throndhjems Domkirke.

Med **Runologien** beskjæftigede han sig særligen og leverede, foruden den nævnte særskilt udkomne Veiledning i den ældste nordiske Runeskrift, flere derhenhørende værdifulde Afhandlinger. Den mærkeligste af disse er maaskee den, der findes i Annaler for nordisk Oldkyndighed for 1847 om Indskriften paa det ved Gallehuus i 1734 fundne **Guldhorn**. Som bekjendt havde denne Indskrift voldt de Lærde stort Hovedbrud og fremkaldt den ene Læsning mere besynderlig end den anden. Den ellers saa fortjente P. E. **Müller** havde i sit store Skrift om Guldhornene antaget Indskriften for celtiberisk og faaet ud deraf nogle barbariske Ord, som hverken han selv eller nogen Anden kunde forklare. Ved at følge en af Dr. J. H. **Bredsdorff** forsøgt Fortolkningsmaade lykkedes det Munch at godtgjøre, at Hornindskriften var reen gothisk, rimeligviis fra det første eller andet Aarhundrede før Christus. Om denne Læsning sendte han ogsaa en Afhandling til Videnskabs-Akademiet i Berlin, hvoraf han kort i Forveien var bleven Medlem, hvilken optoges i Akademiets „Monatsbericht" for 1848 tilligemed Bemærkninger derved af Jac. Grimm. I „Illust. Nyhedsblad" for 1857 leverede han en Afhandling om den mærkelige Indskrift paa den da netop til Universitetet hidførte **Runesteen fra Tune**, hvilken siden har gjort en vis Opsigt i den lærde Verden; thi af A. Uppstrøm er den gjort til Gjenstand for en særegen Afhandling i Nova Acta regiæ societ. scient. Upsalensis, og herpaa har igjen Dr. Fr. Dietrich i Marburg bygget sin Fremstilling af Tunesteens-Indskriften i hans i 1863 udkomne Monographi, „Die Blekinger Inschriften, der Stein von Tune und andre deutsche Runen in Skandinavien entziffert und erläutert."

Munchs Ry som Runolog foranledigede den rige engelske Godseier James **Farrer** til i 1861 at henvende sig til ham, ligesom til en heel Deel andre Oldgranskere over den hele vide Verden, angaaende Læsningen af nogle Runeindskrifter, der vare opdagede ved Steinsnæs paa Orknøerne, hvor Hr. Farrer havde ladet foretage Udgravninger paa sin egen Bekostning. Uden at være vidende om, hvilken runologisk Kappestrid Hr. Farrer havde indrettet, imødekom Munch med stor Beredvillighed Opfordringen. Dog endnu inden han havde sendt Hr. Farrer sin Læsning af hine Indskrifter, meddeelte han mig til Illustr. Nyhedsblad en Afhandling om deres Opdagelse og Indhold, fordi han nemlig fandt dette Fund af nordiske Runer at være af en almindeligere Interesse ogsaa for norske Læsere. Men danske Runologer, som ogsaa vare indbudte til at forsøge en Læsning, ansaa sig herved foregrebne, og i de danske Aviser fremkom derfor meget nærgaaende Angreb

paa Munch som den, der havde sveget en engelsk Gentlemans Tillid og endog ødelagt hans hele, med stor Bekostning gjorte Opdagelse. (!) For et Øieblik lykkedes det ogsaa at trække Farrer ind i denne bornerede Opfatning. Men da den fulde Sammenhæng blev ham bekjendt, maatte han strax indsee, at Munch i videnskabelig Henseende her som altid var en fuldstændig „Gentleman". Den Afhandling af Steinsnæs-Indskrifterne, som Munch meddeelte, optog da ogsaa Farrer i sit derom senere udgivne, prægtigt udstyrede og blot for privat Distribution bestemte Værk, hvori den vistnok kan siges at danne den egentlige Kjærne. Og det var saa langt fra, at Hr. Farrer fremdeles ansaa sig for „mindre gentlemansmæssig behandlet" af Munch, at han med al Forbindtlighed sendte denne sit Skrift, vedblev at korrespondere med ham, og paa Foranledning fra Munchs Side endog lod sig forlyde til ham med, at St. Olafs-Ordenen ikke vilde være ham ukjærkommen, hvilken da ogsaa Munch skaffede ham. Vi have her med Forsæt dvælet ved denne i og for sig ubetydelige Sag, fordi den nærgaaende Maade, hvorpaa Munch derunder behandledes, virkelig ærgrede ham, og det saameget mere, som han godt skjønnede, at der bag det Hele stak lærd Laugs-Jalusi, i Forening med politisk Animositet fra vedkommende forresten i Sagen ganske uindviede danske Journalisters Side. Han leverede da ogsaa Tilsvar til disse Angreb baade i Nyhedsbladet og Aftenbladet.

Ligesom Munch nærmest i historiskt Øiemed kom til at beskjæftige sig med det sammenlignende Sprogstudium, saaledes bragtes han i samme Øiemed ind paa Undersøgelser angaaende vor gamle og dermed Landets Geographi i det Hele. Frugter heraf blev blandt Andet en udførlig „Historisk-geographisk Beskrivelse over Norge (Noregsveldi) i Middelalderen" (Moss 1849), en omfattende Afhandling „om Nordens, især Norges Bebyggelse af vore Forfædre, belyst fornemmelig ved Undersøgelse af geographiske Forholde, Stedsnavne og andre topographisk-lingvistiske Data" (Oldnord. Annaler for 1846), „Geographiske Oplysninger om de i Sagaerne forekommende skotske og irske Stedsnavne" (Annalerne 1852, fortsat i Aargangen 1857), og desuden flere Bidrag til at bestemme Norges Grændser, samt endelig forskjellige Karter over Fædrelandet. Ved Beskrivelsen over „Noregsveldi" har Forf. afhjulpet „et Savn, som for alle dem, der enten til Belærelse eller Underholdning beskjæftige sig med vort Fædrelands ældre Historie, maa have været mere eller mindre føleligt: Savnet af en fuldstændig Haandbog i vort Fædrelands ældre Geographi. En lykkelig og sjelden Forening af lingvistiske, geographiske og historiske Kundskaber, Specialstudiet af Norges physiske Natur, som hans Kartarbeider have foranlediget, og dertil en for andre ufattelig Kombinationsevne og Hukom-

melse er den Udrustning, hvormed Professor Munch var gaaet til dette Arbeide, som han da og, midt under mangehaande andre literære Sysler, fuldendte i et Tidsrum, som for andre neppe vilde forslaaet til en enkelt Afdelings nogenlunde forsvarlige Behandling". (Chr. Lange i Norsk Tidsskrift for 1849). I dette Skrift viste sig Vigtigheden af de af Forfatteren udgivne geistlige Jordebøger, da disse have afgivet et væsentligt Materiale, navnlig med Hensyn til Inddelingen.

Endog en større Beskrivelse over Fædrelandet, i Udførlighed nærmest svarende til Kraft's store Arbeide, men udført efter en forandret, mere overskuelig Plan, hørte i Munchs sidste Aar med til hans fremtidige Forfatter-Forsætter; ialfald talte han endnu kort før sin Død om Trangen til et saadant Arbeide og om sin store Lyst til med Tiden at forsøge derpaa. Hvem vil og kan optage Planen og give os et Værk, der ikke blot for vor Tid vorder hvad J. Kraft's var for sin, men som ved Stoffets hensigtsmæssigere Ordning og ved fornødne artistiske Bilag (Karter og Afbildninger) kunde blive for Norge, hvad J. P. Trap's „statistisk-topographiske" Beskrivelse nu er for Danmark? — En kortfattet Skildring af Norge i dets physiske, sociale og politiske Forhold leverede han i den nævnte Artikel i „Die Gegenwart" (B. 11), hvilket Hefteskrift Brockhaus i Leipzig udgav som et Supplement til de ældre Oplag af hans Konversations-Lexicon og Forarbeider for en ny Udgave.

Foruden et Par Skolekarter over Fædrelandet samt Keilhaus „erster Versuch einer geognostischen Karte von Norwegen" (i „Gæa Norvegica",) leverede Munch et fuldstændigt Generalkart over Norge bestaaende af 4 Plader, nemlig 2 for den sydlige og 2 for den nordlige Deel. I Anledning af Kartet over „det sydlige Norge", der udkom 1845 og først i 1857 blev efterfulgt af den nordlige Deel, erklærede en kyndig Anmelder (nuværende Statsraad Wergeland), at dets Konstruktion var udført med „en til det Yderste gaaende Detail ikke alene i den Deel af Landet, hvorover nøiagtige Detailkarter haves, men ogsaa i den mindre bekjendte Deel af Landet". Af Kartets sydlige Deel, der saavel hvad Fuldstændighed som Nøiagtighed angaar er anerkjendt for det bedste Norges-Kart der haves, vil udkomme en ny, forbedret og ved en sparsommere Beskrivning tydeliggjort Udgave, hvormed Munch strax før sin sidste Afreise til Rom var bleven færdig*). Ifølge Storthingets Beslutning i 1860 overdroges det ogsaa Munch, med en

*) Det store Norges-Kart af Munch, hvorpaa Kapitain Prahl i Bergen for mange Aar siden indbød til Subskription, var saavidt vides ikke fuldfærdigt fra Forfatterens Haand og vil da formodentlig heller ikke udkomme.

offentlig Understøttelse af 600 Spd., at udarbeide et større Generalkart over Norge i Middelalderen; dog heller ikke dette var færdigt ved hans Død, men dog nok kommen saavidt, at det forhaabentlig vil kunne fuldføres og udgives.

Ved Siden af sit videnskabelige eller lærde Forfatterskab har ogsaa Munch, indenfor den periodiske Presse, udfoldet en ikke ringe Virksomhed, beregnet deels paa at fremme Almeenoplysning, deels paa at klare enkelte af Tidens Spørgsmaal, hvorom hans Kundskaber og Studier maatte give ham Ret til at have en grundet Formening. I omtrent 10 Aar (fra 1847 af) var han fast Medarbeider i Morgenbladet, og under Storthingene i 1851 og 54 røgtede han dets Hovedredaktion. Hørende til Grundlæggerne af „Vidar" og den Kreds af talentfulde Mænd, som ved Udgivelsen af „den Constitutionelle" søgte at danne en Modvægt mod Morgenbladets ultra-demokratiske Bestræbelse, havde Munch allerede tidlig stillet sig i afgjort Opposition til dette Blad og de Ideer, det dengang forfægtede. Hans Indtræden deri blev derfor af Mange betragtet som politisk Svaghed og Holdningsløshed, eller ialfald som et Offer, den kun lidet politisk anlagte Forfatter bragte for sin økonomiske Existence. Vist er det ogsaa, at hvor meget end Munch ved sit Navn og sit Kundskabsforraad mægtede at give et Blad Anseelse og Værdighed, var han kun lidet skikket som politisk Leder. Han manglede, for at vi skulle bruge et drøit Udtryk, denne blinde Hengivelse i et Partis Interesse, som kan fægte selv en absurd Sag ud med Skin af Værdighed og Overbeviisning. Men een Fortjeneste troede han dog at kunne tilegne sig som Journalist, og det var den: ved sit Exempel og sin Virken at have bidraget til at bringe en mere dannet og human Tone ind i vor offentlige Diskussion. Men selv i denne Bestræbelse maatte han tildeels føle sig bunden ved Bladets Fortid og Traditioner og saaledes ofte gaae paa Akkord med Omstændighedernes mangehaande Krav og Paavirkninger. I sit journalistiske Forfatterskab indskrænkede han sig hovedsagelig til hvad man kunde kalde de mere videnskabelige Dagsspørgsmaal, hvori han ved sine Kundskaber og Interesser kaldtes til at optræde som Opmand: saaledes Sprogsagen og Skandinavismen med de dansk-tydske Stridigheder. De mange skjæve og forvirrede Begreber i Sprogsagen søgte han at klare gjennem en Række, især mod Overlærer Knudsen rettede polemiske Artikler; men under Stridens Hede kom han ogsaa til at opstille Principer, der i Konsekventsens Medfør nødte ham selv til efterhaanden at gjøre Brud paa sin tidligere fulgte Skrivemaade og foretage øieblikkelige orthographiske Ændringer, som hverken i hans egne eller Andres Skrifter senere have faaet Hævd.

Hans Afhandlinger om Skandinavismen ere baade mange, omfangsrige og mærkelige. Nærmest fremkaldtes de af den dansk-tydske Strid, der fremdeles staar paa Dagsordenen. De første og vigtigste indrykkedes i Morgenbladet 1849, men aftryktes siden som tvende særskilte Brochurer (den ene baade her og i Kjøbenhavn). Saavel i Norge som i Danmark og Tydskland fremkaldte de megen Opmærksomhed og endog særskilte Modskrifter af nuværende Lektor ved Universitetet L. K. Daa og af J. J. A. Worsaae i Kjøbenhavn, foruden en kritisk Drøftelse af den verdensberømte Jacob Grimm. Yderligere behandlede Munch samme Emne i Norsk Maanedsskrift (B. 2) i en Artikel „om Skandinavismen i dens nyeste Skikkelse og fornemmelig i Forhold til den svensk-norske Union", hvilken ogsaa oversattes paa Tydsk (Hamburg 1857). I den mellemliggende Tid havde hans Anskuelser om Skandinavismen i det Enkelte ændret sig, men de vare ligesaalidt nu som tidligere egnede til at skaffe ham enthusiastiske „Skandinavers" Yndest og Bevaagenhed, og endnu ved hans Død kunde man bag velvillige Ord skimte Partiets indædte Nag.

Paa samme Tid som Munch i Egenskab af Morgenbladets Medarbeider deeltog i Udredningen af Tidens forviklede politiske Spørgsmaal paa Basis af den historisk-ethnographiske Forskning, søgte han gjennem særskilte Tidsskrifter at give Almeenheden en i samme Retning orienterende eller almindelig belærende Lekture. Allerede i 1849 begyndte han at udgive et Maanedsskrift med Titelen „Almeenlæsning," bestaaende af længere, deels originale, deels oversatte populære Afhandlinger. Dette Tidsskrift standsede med 1ste Bind; men i 1855 optog han Planen paany i „Norsk Maanedsskrift," hvoraf der ialt udkom 6 Bind. Det var imidlertid kun i de første Bind af dette Tidsskrift, Munch ved originale Bidrag eller paa anden Maade tog aktiv Deel; thi fra sin Afreise til Rom lod han det ganske skjøtte sig selv og laante kun Foretagendet sit Navn. Endnu efterat Maanedsskriftet var gaaet ind, deeltog han, efter Hjemkomsten fra Rom, nogen Tid i et lignende Tidsskrift, dog med en mere æsthetisk Tendents, nemlig „For Hjemmet", hvilket hans Fætter Digteren A. Munch i 1861 havde paabegyndt; dog leverede han deri intetsomhelst originalt Bidrag af Betydenhed.

Overskue vi nu hele Munchs Forfatterskab, i dets forskjellige Retninger og mangfoldige Forgreninger, da er den første Mærkelighed, som derved springer i Øinene, en umaadelig, næsten ubegribelig Produktivitet. Man har udregnet, hvor mange Vers Lope de Vega, Verdens frugtbareste Poet, ialt har skrevet, og derved faaet ud et forbausende Tal. Men vilde man paa lignende Maade, ved en Udreg-

ning i Side- og Arketal, eftergaa Munchs Forfatterskab, turde Resultatet ogsaa her blive skikket til at forbause. Vi behøve dog ingen saadan kvantitativ Udmaaling for at fatte denne uhyre Produktivitet, da vi jo alle have seet den udfolde sig lige uforstyrret til hans Livs sidste Øieblik; og Efterverdenen vil kunne klargjøre sig den ved et Blik paa hans særskilte Værker og den lange Fortegnelse paa spredte Afhandlinger, som Norsk Forfatter-Lexicon indeholder. — Denne uhyre Produktivitet, hvortil ikke Phantasien, men Granskningen skulde levere Materialet, blev kun mulig derved, at Munch forenede en Hukommelse, der Intet kunde glemme, med en Arbeidskraft, der aldrig gik træt, og en Lethed i at bruge sin Aands sjeldne Evner, som maa kaldes exempelløs. Ikke som saamange andre Lærde havde Munch ophobede Notater og Excerpter at gribe til, naar en speciel Materie skulde behandles. Hukommelsen var det Forraadskammer, hvorfra han paa staaende Fod kunde hente Svar paa næsten ethvert Spørgsmaal, der faldt inden hans Gransknings og Studiums Omraade. Om Styrken af denne Hukommelse kan man neppe gjøre sig et fuldstændigt Begreb, uden at have kjendt Munch personligen. I de utallige historiske Kildeskrifter, han havde gjennemgaaet, kunde han huske hvad der fandtes og hvor det fandtes med en saadan Sikkerhed, at han selv paa Reisen til Rom fjernet fra alle Kilder, paa Hoteller, og vistnok endog i Jernbanekoupeer, vedblev at skrive paa sin Historie, og efter Hukommelsen alene anførte han ordlydende Citater, med Henviisninger til Bind og Side, af de forskjelligste Værker, idet han forresten overlod sin Ven Rigsarchivar Lange i Korrekturen at udfylde et Tal og i tvivlsomt Fald kontrollere Citaternes Nøiagtighed. Det var ikke blot i historisk Retning at Munch besad denne Hukommelse. Alt hvad han havde læst eller hørt blev han næsten ufrivillig nødt til at bære paa. Avis-Indsendter lige fra hans Studenterdage kunde han huske, ikke blot naar og hvor de havde staaet, men endog ordlydende deres Indhold, forsaavidt dette engang havde fængslet hans Opmærksomhed. Fortællingens Gang og Navne paa de handlende Personer i selv de dummeste Romaner, han i sin Skoletid havde læst, vedblev, som han beklagede sig over, at staae levende for hans Erindring, uden at han kunde blive dem kvit. Det var ligesom Intet var for smaat til at lægge sig ham paa Minde. Endog om ubetydelige Folks Familieforholde vidste han fuld Besked ligetil den yderste Detail, og selv Samtidens saakaldte Chronique scandaleuse fandt i denne velvillige Hukommelse ofte et sikkert Opbevaringssted.

En anden ikke mindre lykkelig Støtte for sin Lærdom, end denne Hukommelse afgav, fandt Munch i sin lykkelige Evne til at ane hvor en forønsket Oplysning var at finde. Det var ligesom Foliianterne aab-

nede sig for ham, hvor det fandtes, som han for Øieblikket havde Brug for. Og hans Blik slog paa de lange Sider med Falkens Hurtighed og Sikkerhed ned paa det Sted, hvor Byttet skjulte sig.

De stærkest fremtrædende Egenskaber i Munchs Historieskrivning var en sjelden Skarpsindighed, en alt opløsende Kritik og en overordentlig Kombinationsevne. „Det var — har en af hans Kolleger sagt — som om Intet, der kunde tjene til Beviis for en Mening, formaaede at skjule sig for ham, og med hvilkensomhelst Gjenstand han sysselsatte sig, forstod han altid, endog om Stoffet var af den mest overvældende og kaotiske Beskaffenhed, at bringe Sammenhæng tilveie og sammenstille Enkeltheder paa den mest overraskende Maade". Men med al sin Skarpsindighed røbede han ofte en mærkelig Mangel paa Judicium saavel i Bedømmelsen af en Kjendsgjernings større eller mindre Betydenhed, som i Udviklingens mere eller mindre indgribende Motiver. Heraf fulgte, at hans Behandling af et givet Stof hyppig savnede den dybere philosophiske Opfatning og strengere Begrændsning, og saaledes fik den noget Tilbygningsmæssigt ved sig, hvorved Hovedinteressen splittedes og den egentlige kunstneriske Virkning gik til Spilde. Det faktisk Rigtige var for ham det ene Væsentlige. Gaaende ud fra Tvivl om Alt, slog han sig paa intet Punkt til Ro med en traditionel historisk Sandhed, men gik prøvende, kritisk opløsende frem, brydende med alle Fordomme, inden han lod en Sag gjælde som uantastelig Sandhed. Mangen en Fortælling, der gjaldt for „god Historie" i vore Fædres Tid, har for Munchs kritiske Skarpsyn opløst sig i lutter Misforstaaelser, Anachronismer og digterisk Tant og Taage. Al romantisk og sentimental Udsmykning af Historien var ham en Forargelse, og hvor han forefandt den, ryddede han den til Side. Han følte i dette Stykke ingen Barmhjertighed hverken med Digterne, som deraf maaskee havde hentet Motiverne for sine bedste Værker, eller med Læserne, som af disse have følt sig dobbelt tiltalte netop formedelst den historiske Baggrund. Fortællingen om Frithjof og Ingeborg, om Axel og Valborg, som havde rørt og tiltalt saa Mange, endog i den Skikkelse, hvori de forelaa som blot og bart Emne for Tegnérs og Oehlenschlägers berømte Digtninger, berøvedes ved Munchs Kritik al sin historiske Troværdighed. At en historisk Fortælling var benyttet som Stof for en Digtning, var Munch en yderligere Grund til kritisk at undersøge dens Holdbarhed, ikke fordi han afviste Digtningens Berettigelse, hvilket var saa langt fra, at han tvertimod ofte og gjerne læste Romaner og poetiske Værker, men fordi det paa ethvert Punkt inden Historiens Omraade syntes ham den fornemste og uomgjængeligste Be-

tingelse, at vinde Klarhed og Vished med Hensyn til det Faktiske. „Sandheden fremfor Alt“ var jo hans Granſker-Maxime.

Men med denne ſin nøgterne Kritik, med ſin Tilſideſættelſe af Formens for Stoffets og Kjendsgjerningers Krav og ſin Mangel paa ideelt Syn, nærmede dog Munch ſig i een Henſeende Digteren, nemlig i Kombinationsevne. Dog var det her den Forſkjel, at medens Digteren frithen konſtruerer ud af ſin Phantaſi, konſtruerede Munch ud af de ſtøvede Aktſtykker, der tale baade tørt og ſparſomt. En Tanke ſkimter frem i ſine ſtore, men løſe Omrids; Forbindelſen er uſikker, men den træder for Forſkerens Sands frem med den ſubjektive Sandheds hele Fylde. Det gjælder kun at klare den ud af dens Dunkelhed og hæve den til hiſtoriſk Gyldighed gjennem Aktſtykkernes ſpredte, men kløgtig jævnførte Vidnesbyrd. Og heri havde Munch ſin forbauſende Styrke. I ſine Kombinationer ſlog han med Digterens Driſtighed ned paa et Punkt, der ſyntes at ligge udenfor det Beviisliges Omraade. Men fra dette Punkt, hvortil man ikke vilde vundet frem ved Skridt for Skridt at holde ſig til Dokumenternes Ledelſe, vandt han med Lethed tilbage til Udgangspunktet, idet han ved en ſkarpſindig Iagttagelſe af Dokumenternes ſpredte Vink under denne retrograde Vandring kom til Vished om, at den først ſaa driſtig tilbagelagte Fart havde været i ret Leid, og at man nu ogſaa godt kunde tilbagelægge Veien fremad med „Oxen og Spaden i Haanden“. At dog mangen uholdbar Hypothes maatte blive opſtillet, og mangen ørkesløs Konjektur ſkjænkes en rumſpildende, mod den ſtrengt ordnede og knappe Fremſtillings Krav ſtridende Opmærkſomhed, fulgte ligeſom med Nødvendighed af ſelve Methoden. Læſeren deelagtiggjøres ikke blot i de Underſøgelſers hele Maſkineri, hvoraf et ſikkert Reſultat endeligen er fremkommet, men ogſaa i dem, der blot give et negativt Udbytte, og nærmeſt kun tjene til at godtgjøre for Granſkeren, at paa den forſøgte Maade ingen hiſtoriſk Vished er at vinde.

Det er et Særkjende for Munchs Forfatterſkab ligetil hans Dagbladsartikler, at de ere prægede af hans Granſkning og Lærdom og i Regelen altid indeholde noget videnſkabeligt Nyt, eller give i det mindſte et eller andet værdifuldt Vink til en ny Belysning af en Sag, om end ikke altid netop den, der er Behandlingens Gjenſtand. Thi under Drøftelſen af et viſt Spørgsmaal kom han ofte ind paa Sideſpørgsmaal, ſom han leilighedsviis belyſte ved Hjælp af dette uendelige Fond af Lærdom, der overalt ſtod ham til Raadighed. Skulde man derfor ville betrygge ſig mod at gaa glip af nogen lærd Oplysning, nogen ny Betragtning, ſom Munch muligens havde bragt i Anvendelſe, maatte man kjende ikke blot hans ſærſkilte Arbeider og Afhandlinger,

men saa at sige alt hvad der er flydt fra hans Pen i Løbet af 30 Aar, endog de mest ephemere Dagsartikler, der i sin Tid henslængtes uden Navn og Mærke, men som heller ikke sjelden indeholde videnskabelige Vink og Kjendsgjerninger. Om Munchs hele Forfatterskab gjælder det, at det er gjennemvævet med Videnskab; ofte, kan man sige, i Utrængsmaal og til uegentlig Tid og Sted. Men dette var kun en simpel Følge af hans hele videnskabelige Habitus, af denne Fritagelse for al strengere Begrændsning, som han indrømmede sin Aands overstrømmende Produktivitet, og den Hurtighed, hvormed han forfattede. Denne sidste var saa stor, at han — som jeg af Erfaring veed — paa en Aften, eller rettere en Nat, kunde levere en Monographi, der for Folk af Faget maatte synes at have kostet Dages, ja Ugers Arbeide. I den Rastløshed, hvormed hans Forfatterskab foregik, formaaede ingen ydre Hindringer at virke forstyrrende. Midt i sin Families Skjød, under Huuslivets mangehaande smaae Distraktioner kunde han arbeide lige raskt og lige let. Han kunde sidde oppe saa længe det skulde være, og han kunde, engang falden i Søvn, til enhver Tid paa Natten igjen tage Arbeidet fat. Men den Lethed, hvormed han producerede har ogsaa havt sin store Indflydelse paa hans Stiil og hans Fordringer til en „stilistisk“ Fremstilling. Han tillod Sagen at skrive sig faktisk og umiddelbar selv; klar, grei, ja endog syndig blev Fremstillingen; men kunstnerisk Fuldendelse var ikke hans Stræben. Hvad der magelig kunde fylde et Par Blade, indskrænkede han ikke af stilistiske Hensyn til et Par Linier. Hans Stiil gav derfor hellerikke Indtrykket af nogen Lethed og Afrundethed; thi disse Egenskaber ere i Regelen ikke Resultatet af Produktionslethed, men, som hos Johannes v. Müller, Macaulay, Guizot m. fl., af et anstrængt Arbeide. Uagtet sin store Lethed i skriftligen at behandle et Emne, manglede Munch Evnen til mundtlig Foredrag. Han var en gemytlig og luun Fortæller, men paa Kathedret eller som Taler var han lidet hjemme. Han optraadte derfor ogsaa næsten aldrig offentlig, og kom efterhaanden mere og mere til Overbeviisning om, at Kathedret ikke var hans egentlige Plads, og at derfor baade han og Universitetet vilde være bedst tjent med, at han anvistes en derfra afsondret, uafhængig Virkekreds*). En saa-

*) Munchs betydeligste Forelæsninger have omfattet Nordens ældste Historie og Sprog, saaledes Danmarks og Sveriges Oldhistorie (1848, 1853—54), nordisk Sproghistorie, tildeels med Hensyn paa Gothisk og Angelsachsisk, (1846—1853), og en Række historisk-ethnographiske Forelæsninger (1855—56). Desuden foredrog han igjennem flere Aar (1840—45) de europæiske Folkeslags Historie i Middelalderen, samt Europas ældre Geographi (1856—57), Ruslands og Englands ældste Historie, osv. Som en fortjenstlig Deel af Munchs Universitets-Virksomhed maa fremhæves hans Stiftelse af det ethnographiske Museum, hvis Bestyrer han i længere Tid var.

dan var det, den foreslaaede Rigshistoriographpost efter hans egen og Departementets Mening bekvemmelig kunde afgivet. Men vorder end hans Plads som Universitetslærer let at udfylde, saa vil det Tab, som Videnskaberne have lidt ved hans Bortgang, ikke kunne erstattes. Han var en Mand, udrustet med en saadan Forening af lykkelige Evner, som Naturen ikke i hver Menneskealder koncenterer paa een Haand. Og han anvendte disse sine Evner til Videnskabens og Fædrelandets Gavn og Hæder. Ved at skrive sit Folks Historie og bringe dets ældre Sprogmonumenter frem for Dagen har han løftet, lutret og styrket denne nationale Bevidsthed, som kan bære frem i Trængselens Dage; og for sin Granskning og dens Resultater har han skaffet sig Opmærksomhed ikke blot i Norden og inden de germaniske Folks Literatur, men selv langt udover den Kreds af Europas Lærde, hvor et norsk Sprog og en norsk Literatur tidligere har været kjendt endog blot af Navn. Hans Gjerning og hans Minde skal derfor leve i erkjendtlig Erindring gjennem den fjerneste Fremtid.

Indhold.

Andet Afsnit. Norge efter Adskillelsen fra Sverige 1371 og under Personal-Unionen med Danmark efter 1380 indtil Unionen mellem alle tre Riger 1397.

Andet Afsnit.

Norge efter Adskillelsen fra Sverige 1371 og under Personal-Unionen med Danmark efter 1380 indtil Unionen mellem alle tre Riger 1397.

1. Norges Tilstand ved Adskillelsen og dets Stilling ligeoverfor Nabomagterne. Geistlige og verdslige Høvdinger.

Da Foreningen mellem Norge og Sverige opløstes ved Fredsslutningen i Stockholm 1371, befandt Norge sig, fra det sedvanlige politiske Standpunkt at dømme, i en bedre Stilling end det sidstnævnte Rige. Medens der i Sverige herskede indbyrdes Splid og Anarchi, havde man i Norge Rolighed og en ordnet Styrelse, hvis Myndighed af alle Undersaatter villigt og ærbødigt erkjendtes. Medens Sverige havde en udenlandsk Konge, der, selv ubetydelig, egentlig kun var et Redskab i sin statskloge Faders Haand, hvorved denne, ubekymret om Sveriges Interesser, kun søgte at benytte det til at fremme sine ærgjerrige Planer i Tydskland, havde Nordmendene en indfødt Konge, hvis Interesser, om de end tildeels ogsaa gik ud paa Indflydelse i Naborigerne, dog idetmindste ikke strakte sig udenfor Norden, og for hvem Norges Velmagt og Anseelse dog altid var Hovedsagen. Medens Kongedynastiet i Sverige, deels paa Grund af hine Forhold, deels og formedelst Kongens personlige Ubetydelighed og hans egen, i alle Fald hans Omgivelsers, Uelskværdighed, var i højeste Maade upopulært, og for at værne sig mod Virkningen af denne Upopularitet maatte gribe til Midler, der alene forøgede den, nemlig fremdeles at omgive sig med overmodige, tøjlesløse Landsmend, der udsugede Rigets bedste Kraft og tyranniserede dets Indbyggere, var Norges Kongedynasti aabenbart almindelig afholdt, og dets nærmeste Omgivelser saavelsom Befalingsmendene fordetmeste indfødde eller i alle Fald fuldkommen naturaliserede, og om end ikke

bedre, saa dog i alle Fald ikke slettere end dem, man nu havde haft i henved et Aarhundrede. Medens Sverige under de sidste Uroligheder havde mistet dyrekjøbte Erhvervelser — Skaane med Tilbehør — havde Norge ej alene intet tabt, men endog saa godt som vundet en Udvidelse paa Sveriges Bekostning, idet de vestlige Dele af dette, Vermeland, Dalsland, tildeels endog Vestergøtland, havde fulgt det forrige Kongehuus og vilde, om den nærværende Tilstand længe havde vedvaret, sandsynligviis endog for stedse have løsrevet sig fra Sverige og sluttet sig til Norge.

Ikkedestomindre var Norge, nøjere betragtet, mere at beklage end Sverige. I Sverige var der vel Uorden og Anarchi, men der var Liv og Rørelse. Folket var vaagnet til Bevidsthed, Nationalfølelsen vakt og skjerpet, og Interessen for de offentlige Anliggender opfrisket, endog hos de ringere Klasser. Nationen befandt sig aabenbart i en Gjenfødelsestilstand og vilde, om det lykkedes den at overvinde den nærværende Krisis, skride frem med ungdommelig Kraft. I Norge derimod var der Døsighed, Dvale, Stillestand. Folket havde saa at sige overlevet sig selv. Dets høje Cultur, politiske Udvikling, Magt og Anseelse i de forrige Aarhundrede, tildeels fremdrevne ved Tronkrigene, vare Frugterne af en altfor tidlig Modenhed, der stod i et fuldkomment Misforhold til Folkets Kræfter og medførte en saadan Fortærelse af disse, at der siden, da den glimrende Periode var forbi, indtraadte Slappelse og Kraftløshed. Nationen behøvede efter hine Overanspendelser Aarhundreder til at udhvile, men det laa i Sagens Natur, at disse Aarhundreder tillige bleve Svaghedens, Tilbagegangens, Fornedrelsens, medens Sverige, der i saa lang Tid havde staaet i Skyggen, nu først kunde siges at være traadt virksomt frem paa den historiske Skueplads, og ved en heldig Tilskikkelse havde undgaaet en altfor tidlig Udvikling, for med desto friskere Kræfter at kunne tage Deel i Begivenhederne, naar den rette Tid kom. Derfor ville vi og i det følgende Tidsrum see det svenske Folk efterhaanden arbeide sig op til det mægtigste og mest anseede af de trende nordiske, altsaa til den Rang, hvorpaa allerede dets gamle Konger gjorde Paastand, medens Norge næsten forsvinder af Staternes Række, og Danmark, uagtet det fik Norge under sig og kunde raade over dets Kræfter, dog kun med Møje formaaede at holde Sverige Stangen.

Imidlertid maa man ikke forestille sig, at Samtiden i Almindelighed havde nogen ret Forestilling om disse Forhold. Dertil var den politiske Indsigt endnu for ubetydelig, Begreberne for lidet opklarede. Det er af mange Omstændigheder tydeligt nok og ligger desuden i Sagens Natur, at ej alene Nordmendene selv betragtede sig som bedre farne end de Svenske og tildeels de Danske, men at ogsaa idetmindste de Svenske, ved

at sammenligne den urolige Tilstand hos dem selv med den Ro og Orden, der herskede i Norge, ansaa Nordmendene for langt bedre farne end dem selv, hvilket vel ogsaa var en af Hovedgrundene til, at de svenske Grændselandskaber foretrak at blive i Forening med Norge under det gamle Dynasti[1]. Man havde visnok i Norge en vis Følelse af Afmagt, af Fattigdom, af Mangel paa Hjelpekilder, der stundom endog kom til Orde[2] og røbede, at Ondet, om man end ikke ret var sig bevidst, hvori det bestod, dog var tilstede og trykkende; men nogen rigtig Forestilling om Sagens sande Beskaffenhed havde neppe Nogen, uden det maaskee skulde være de statskloge Hanseater, hvis overmodige Optræden i Norge i alle Fald viser, hvor ringe de nu agtede Folket i Sammenligning med tidligere Dage. Men ganske klart var det vist heller ikke for dem, hvorledes dette egentlig var gaaet til; de følte kun, at de havde faaet Overhaand.

Den føromtalte Forbindelse mellem Norge og de svenske Grændseprovinser var af en egen Natur. Da Kongerne Magnus og Haakon ved Fredstractaten i Stockholm gav Afkald paa Sverige, blev kun Skara Biskopsdømme, eller Vestergøtland, Dalsland og Vermeland forbeholdte Kong Magnus for Livstid til Underholdning, medens det saakaldte „Frelse" i disse Landskaber skulde lyde under Kong Albrecht. Dette kan ikke forstaaes anderledes, end at Kong Magnus ikke egentlig skulde have noget at bestille med Landskabets Regjering, og at alle Herrerne eller Frelsemendene skulde være Kong Albrechts Undersaatter[3]. Men paa den anden Side kunde det der efter de Tiders Begreber heller ikke være Meningen, at Albrechts Befalingsmend skulde opkræve Indtægterne og udbetale dem til Kong Magnus; denne maatte saaledes selv holde Ombudsmend til Indkrævning, og disse Ombudsmend være forsynede med den dertil nødvendige Myndighed, hvilket efter de Tiders Begreber medførte en virkelig Styrelse, saadan som Sysselmændene udøvede i Kon-

1) De allerede for over 30 Aar tilbage af Biskop Hallvard fra Hamar og Biskop Haakon i Bergen brugte Udtryk: „det staar meget ilde til i Sverige og end værre i Skaane" (see forrige Bind S. 219), viser allerede da, hvorledes man i Norge, ved at bedømme Forholdene i Sverige, betragtede dette Rige med en vis overlegen Medynk, uagtet dets Tilstand da langtfra var saa beklagelig som i 1370.

2) Udtryk som „dette vort fattige Land" vare allerede i hiin Tid ikke sjeldne og bleve stadigt hyppigere.

3) Det er ilde, at vi her skulle savne Tractaten selv, saa at vi ej kunne erfare, hvorledes Ordene egentligt lød. Olaus Petri, efter hvis korte Referat vi omtrentligt lære Indholdet at kjende, siger kun: „Och skulle Kong Magnus haffua alt Skara sticht til uppehelle i sin liffz tijdh, utan frelset som skulle lydha under konung Albrecht".

gens Navn i Norge. Altsaa var dog allerede herved den egentlige Regjering i Kong Magnus's Hænder. Ligeledes er det vist, at de vigtigste Slotte, idetmindste i Vermeland, Dalsland og den nordre Deel af Vestergøtland, vare i Kongernes eller deres Mends Vold, thi Agnaholm i Vermeland, der med tilhørende Lehn (Vermeland) endnu i Februar 1371 lød under Kong Haakon og indehavdes af Kongernes tro Mand Hr. Erik Ketilssøn, blev ikke overleveret til Mecklenburgerne, da det endnu lang Tid derefter havde Hr. Erik til Befalingsmand, og denne visselig ikke hyldede Kong Albrecht, ja ikke engang indtog den Stilling i Kong Albrechts Raad, der var ham bestemt, men vedblev at holde sig til Magnus og Haakon, samt deres Huus[1]). Ljodhuus med tilliggende District og Egnen søndenfor Venern lige til Kindahereds Østgrændse vedblev ligeledes at staa under Kongerne, altsaa følgelig ogsaa hele Dalsland med Dalaborg, hvor Hr. Knut Algotssøn, deres ivrige Tilhænger, synes en Tidlang at have været Befalingsmand, og hvor desuden Hr. Ulf Jonssøn idetmindste senere hen var Heredshøvding, ligesom ogsaa Jon Martinssøn havde store Besiddelser og meget at sige der[2]). Overhoved lader det til, at hele „Frelset" i de nysnævnte Grændse-Egne vedblev at holde sig til Magnus og Haakon, siden de fornemste Herrer endog indtraadte i det norske Rigsraad, og der ikke findes Spor af, at en eneste Stemme løftede sig til Fordeel for Kong Albrecht. Derimod naaede Kongernes Herredømme ikke over hele Vestergøtland. Den sydvestlige Deel, med Elfsborgs, Open-

[1]) Den 28de Februar 1371 udstedte Kong Haakon fra Aaranes i Kindahered i Vestergøtland en Befaling til Indbyggerne i Agnaholms Fogderi (Vermeland) om at adlyde Hr. Erik Ketilssøn; altsaa raadede denne da for Slottet og Fogderiet. Endnu i 1386 sees Hr. Erik eller Ulf Holmgeirssøn at have haft Raadighed over Agnaholms Slot, og Ulf bortbyttede da sin Andeel deri til Erik for Gods paa Solør. Om Hr. Sigurd Hafthorssøns Besiddelser i Vermeland er i det foregaaende talt. I 1379 kalde tvende Sognepræster Kong Haakon udtrykkeligt sin „allerkjæreste Herre Norges og Sveriges Konge", Styffe, Bidrag No. 73, S. 177.

[2]) I 1371 pantsatte Hr. Knut Algotssøn Gods i Dalsland til Gaute Erikssøn, 1373 til Jon Martinssøn, paa Dalaborg i Hr. Erik Ketilssøns Nærværelse. (Styffe, Bidrag, S. LIV.); heraf sees, at han da maaskee havde Befalingen over Dalaborg; Gaute Erikssøn havde hiint Gods endnu i 1387, da han overdrog det til Vadstena Kloster (Dipl. i sv. Rigsarchiv). Kong Haakon forlenede i 1377 en af sine Mend med Gods i Aale Hered, ganske nær ved Ljodhuus, see Styffe, Bidrag S. LXX. Kindahered (der staar vel in Ostgocia — i Østergøtland, — men dette maa ganske vist være en Skrivfeil for Vestgocia, da Magnus og Haakon umuligt kan have beholdt noget af dette,) forlenede de i 1373 bort som Pantelehn, Dipl. N. III. 383 (see nedenfor). I 1372 erhvervede Hr. Erik Ketilssøn Gods i Kindahered; Brevet derom (i sv. Rigsarchiv) er udstedt paa Forsholms Slot (ved Sjøraas i f. Hered), der altsaa ogsaa synes at have været i Hr. Eriks Besiddelse.

steens og sandsynligviis ogsaa Oresteens Slotte vare endnu i de Danskes Magt [1]). Den nordøstlige Deel, med Arevalla Slot, hvor Laurents Bjørnsson, dengang en Tilhænger af Kong Haakon, var Befalingsmand, kom derimod nu, da denne aabenbart gik Kong Albrecht til Haande [2]), ogsaa derved til at udgjøre en Deel af dennes Omraade. Grændserne for de norske Kongers Omraade i denne Tid maa saaledes fra Sammenstødet af Herdalen, Vermeland og Dalerne af drages langs Vermelands Østgrændse til Venern og fra dennes i Vest-sydvest ved Kindahered noget østenfor det nuværende Lidkøping, lige i Syd indtil Kindahered, hvor det danske Herredømme tog ved og strakte sig østover indtil Smaalands Grændse vestenfor Jønkøping. Men uagtet Indbyggerne i hine nysnævnte, under Magnus og Haakon lydende Dele af Sverige adlød disse i Egenskab af Norges Konger, var det dog ikke derfor deres Mening at regnes som Nordmend; de erkjendte sig fremdeles som svensk Lov undergivne [3]), og de betragtede saaledes maaskee den nærværende Tilstand kun som midlertidig, indtil de under heldigere Forhold, hvortil de vistnok først og fremst regnede den gamle Kongeæts Gjenindsættelse paa Sveriges Trone, kunde indtræde i sit gamle Forhold til Riget. Dette synes ogsaa at have været Magnus og Haakons Betragtningsmaade af Forholdene. Den Omstændighed, at de fremdeles bibeholdt Titlen „Sveriges Konge", viser noksom, at de ikke opgave Fordringerne paa dette Rige eller Haabet om at erhverve det igjen.

Med Danmarks Kongehuus var det norske nu formedelst Kong Haakons og Margrete Valdemarsdatters Giftermaal allerede kommet i den Forbindelse, der om føje Tid ogsaa førte Nationernes Forbindelse og omsider saagodtsom deres Sammensmeltning med sig. Imidlertid var det endnu uafgjort, om hiin Forbindelse skulde drage saadanne Følger efter sig. Dette var afhængigt af Spørsmaalet om, hvilken af Kong Valdemars Dattersønner og eneste nulevende mandlige Efterkommere med Tiden skulde blive hans Efterfølger; thi uagtet den danske Trone ikke egent-

[1]) Styffe, Bidrag S. LXIX, jvfr. foregaaende B. S. 807, og Fredsslutningen mellem Danmark og Hansestæderne 1370, Lappenbergs Sartorius II. S. 675—677.

[2]) Laurents Bjørnsson optræder oftere blandt Albrechts Raadsherrer som Lagmand i Vestergøtland, ogsaa sees det af et Brev i det svenske Rigsarchiv, dateret 23de Novbr. 1373, at Gerhard Snakenborg da havde faaet Aaranes, der ligger nær ved Arevall, tilbage: altsaa var denne Deel af Vermeland, Vartofta o. fl. Hereder under Kong Albrechts Herredømme.

[3]) I Brevet af 20de August 1378, hvori Hr. Ulf Jonssøn omtales som Heredshøvding paa Dal, paaberaabes udtrykkelig svensk Lov (som lag ero i Swerike).

lig var arvelig, saa forstod det sig dog ligesom af sig selv, at man til Konge alene kunde vælge et Medlem af Kongehuset, og saaledes var det sikkert at vente, at en af hans to Dattersønner vilde blive valgt: den mecklenburgske Hertug Henriks Søn Albrecht, eller Kong Haakons Søn Olaf. Begge Fædre havde bestemte Forhaabninger, ja endog Fordringer, i dette Henseende. Da man med Grund ansaa Kong Valdemars egen Stemme for meget formaaende, om ikke afgjørende, i dette Stykke, søgte idetmindste den ene af dem, og formodentlig begge to, at sikkre sig den. Mecklenburgeren var først paa Færde, idet han benyttede den bekvemme Lejlighed, medens Kong Valdemar endnu var i Tydskland. Den 14de August 1371, samme Dag, som Kong Albrecht sluttede Fred med Kong Haakon og Kong Magnus, indgik Hertug Henrik af Mecklenburg en Overeenskomst med Kong Valdemar, hvorved han afstod til denne alle de Slotte og Befæstninger, som han og hans Hjelpere havde erobret i Danmark, imod at hans Søn med Valdemars Datter Ingeborg, Albrecht, skulde blive Konge i Danmark efter Valdemar; hvis denne ingen mandlige Arvinger efterlod, og Margrete, Kong Haakons Dronning, saavelsom hendes Søn Olaf, alene skulde have hvad der ellers maatte tilkomme dem i Danmark[1]). At Valdemar gjerne gik ind paa at give et saadant Løfte, som egentlig ingen forbindende Kraft havde, naar han derved kunde faa de af Mecklenburgerne gjorte Erobringer tilbage, er ej synderligt at undres over. En Følge af denne Tractat var det vel ogsaa, at Kong Albrecht fra 1372 af opgav sin nys antagne Titel af „Herre til Skaane", saa meget mere som nu ogsaa Hansestæderne, hvis Gunst det gjaldt at sikkre sig, havde faaet Raadighed over de vigtigste skaanske Slotte. At Haakon ogsaa paa sin Side ikke undlod at varetage Sønnen Olafs Krav i samme Retning, kan man ej betvivle, om end intet udtrykkeligt derom er nævnt: saaledes var der al Udsigt til, at den Strid mellem Mecklenburgerne og det folkungske Kongehuus, der nys var ført om Sveriges Trone, med det første vilde opstaa igjen mellem dem om Danmarks. Til end yderligere Betryggelse for sit Dynasti udvirkede Hertug Albrecht sidenefter hos den tydske Keiser, Karl den 4de, Tilsagnsbreve om hans venlige Bistand til, saavel at hans Sønnesøn skulde faa Kongedømmet i Danmark, som at hans Søn skulde beholde Sverige[2]). Alle disse Breve havde vel i sig selv ikke stort at betyde, naar de ikke understøttedes af et stærkt Parti i Danmark selv, men ogsaa et saadant havde det lykkets Mecklenburgerne at sikkre sig, som det i det Følgende vil vise

[1]) Suhm, XIII S. 690. Skade, at Originalen til dette merkelige Brev ingenstedes er trykt, saa at man ikke veed, hvor det er udstedt.

[2]) Styffe, Bidrag o. s. v. S. LXII. No. 52, S. 147.

sig, og det tegnede sig derfor til, at en alvorlig Strid vilde vente Kong Haakon og Dronning Margrete, naar de i sin Tid skulde til at gjøre de Fordringer gjeldende, som de ansaa sig berettigede til at fremsette paa deres Søn Olafs Vegne.

Ogsaa Hansestæderne vare nøje interesserede i Spørsmaalet om den danske Succession. I Fredstractaten mellem dem og Danmark var det udtrykkeligt bestemt, at der ikke skulde udnævnes nogen Efterfølger efter Valdemar uden med Stædernes Samtykke. Derfor kom det nu ogsaa særdeles meget an paa at besidde deres Venskab, og deres Magt og Indflydelse i Norden var større end nogensinde. De vare nu midlertidigt igjen tildeels indtraadte i sine gamle Forhold i Norge, skjønt endnu ingen endelig Fred var kommen istand, og der fremdeles underhandledes om en saadan, som det i det Følgende vil blive nærmere omtalt. Deres Rettighed med Hensyn til Kongevalget i Danmark kan neppe andet end have forøget deres Anseelse i de tvende andre nordiske Magters Øjne og gjort det dobbelt ønskeligt for hvert af de tvende Dynastier, der nu tvistede om Nordens Troner, at vinde dem for sig.

Disse vare Rigets Forhold til de nærmeste Naboer. Inden Riget selv indtraadte nu atter de Forhold, som havde fundet Sted før Kong Magnus's Tilfangetagelse, og idetmindste af Navn tog denne nu atter sin bestemte Deel af Riget (Tunsberg, Skienssyssel m. m.) under sin Bestyrelse [1]). Endnu samme Høst, som han var kommen paa fri Fod, bereiste han denne Deel og udgav fra Gimsø Kloster ved Skien den 21de November 1371 et Brev, hvori han bekræftede de af ham selv og Sønnen tidligere givne Frihedsbreve for denne Stad, og forbød navnlig alle og Enhver at holde nogen Kjøbmandskab i Gimsø, undtagen hvad Abbedissen behøvede at kjøbe til Klostrets Ophold [2]). Hensigten med denne Kong Magnus's Reise til Skien var neppe nogen anden end at opdrive Penge for at skaffe den ved Fredsslutningen i Stockholm vedtagne Løsningssum til Veje. Af denne Aarsag var det vel ogsaa især,

[1]) Dette vil sees af det følgende, jvfr. forrige Bind S. 613. Allerede d. 25de Febr. 1372 udsteder Kong Magnus i Oslo Landsvistbrev for en Thov Gunnarssøn i Missedal, Thelemarken (Dipl. N. I. 417). Vel findes Forhørsbrevet over denne Sag at være henvendt til K. Haakon og dateret senere, 2den Juni 1372 (Dipl. N. I. 420), men efter nærmere Overveielse bliver det os klart, at Udstederen, Sysselmanden Bjørn Thorleifssøns Lensmand, maa have skrevet XVII istedetfor XVI (17de istedetfor 16de Aar), hvilket let kunde skee, og at Brevet saaledes er af 1371; dermed passer det netop, at det er henvendt til Haakon, saasom Magnus da endnu var fangen. Desuden sees Forhørsbrevet ved Magnus's eget Segl, paatrykt ved Udstedelsen af Landsvistbrevet, at have været forbundet med dette, følgelig maa det være ældre.

[2]) Norges gl. Love III. S. 189.

at Kongerne, efterat have tilbragt Julen i Oslo [1]), tidligt om Vaaren det følgende Aar (1372) reiste først til Throndhjem, hvor der holdtes et Raadsmøde, siden langs Kysten til Bergen, hvor idetmindste Kong Haakon og sandsynligviis ogsaa hans Fader Magnus endnu befandt sig i Begyndelsen af August. Magnus havde Aaret forud henvendt en Anmodning til Bønderne i flere Hereder om at unde ham en Hjelp til Løsningen [2]). De ifølge denne Anmodning indkomne Penge — thi noget maa dog vel være kommet ind — har Kongerne formodentlig paa denne Reise modtaget. Paa denne Reise var ogsaa Dronning Margrete med, og Tydskerne i Bergen skulle have grebet sig meget an og gjort store Udgifter ved at opvarte Kongerne og hende [3]). Magnus skyldte ogsaa, som det allerede tidligere er viist, endnu fremdeles mange Penge paa det store Laan af 1371, der vel ikke længer synes at have været krævet tilbagebetalt med saadan Strenghed, som før, men hvorom dog Fordringen fra Tid til anden blev fremsat, sidste Gang endog, som vi ville see, efter Magnus's Død, og hvoraf idetmindste Cautionisterne engang imellem maatte udrede Afdrag [4]). Fuldstændigt betalt blev Gjelden ikke.

I det samme Aar, hvori Freden gjenoprettedes med Sverige, og Kong Magnus igjen erholdt sin Frihed, fik Norges Kirke ogsaa et nyt Overhoved. Erkebiskop Olaf var, som det tidligere er nævnt, død i Oslo den 14de August, den selvsamme Dag Freden blev sluttet. Umiddelbart derefter maa der være gaaet Bud til den pavelige Curie om hans Død, thi Pave Gregorius, som strax ved denne Efterretning forbeholdt sig den ledige Erkestols Besættelse, udnævnte dertil allerede den 22de October, ikke stort over sex Uger efterat Budskabet kan have naaet ham, den throndhjemske Chorsbroder **Thrond Gardarssøn**, der havde presllig Vielse [5]). Det er ikke usandsynligt, at Thrond selv var den, der bragte Budskabet, da det ellers ikke er let at forstaa, hvad han just paa denne Tid havde at gjøre ved Curien, hvor han ganske vist maa have været,

---

[1]) See nysanførte Landsviistbrev samt K. Haakons Gavebrev af 27de Febr. 1372, Dipl. N. I. 418.

[2]) Den 16de April vare begge Konger i Nidaros (Dipl. N. II. 421); den 3die Mai var Kong Haakon paa Nordmøre, sandsynligviis paa Veien til Bergen (N. gl. Love III. 190) og Kong Magnus muligviis i Følge med ham, thi de islandske Annaler (Udg. S. 322) melde udtrykkeligt, at Kong Magnus strax efter sin Befrielse reiste lige til Bergen, og den 8de August finde vi K. Haakon der (Norges gl. L. III. S. 191).

[3]) See nedenfor, hvor der handles om Stædernes Underhandlinger 1372.

[4]) I 1375, efter Kong Magnus's Død, betalte Biskop Nicolas af Skara et lidet Afdrag paa Magnus's Gjeld, som han dog siden fordrede tilbage, da det var betalt til en uberettiget Person.

[5]) Regest. Gregor. XI. cod. chart. T. I. fol. 180.

og det endnu i December 1371, da han den Dag fik flere saadanne Gunstbeviisninger af Paven, som Biskoperne sedvanlig fik, naar de personligt vare tilstede ved Curien for at modtage sin Bekræftelse og Indvielse. Der nævnes heller ikke nogensteds om, at Palliet blev ham tilsendt, hvad der heller ikke efter de gjeldende Vedtægter godt kunde finde Sted, da det alene plejede at skee, naar en allerede indviet Biskop ophøjedes til erkebiskopelig Værdighed. Det er derfor ikke usandsynligt, at Thrond i al Stilhed var valgt og nedsendt af Capitlet, der nu næsten paa Forhaand kunde vide, at Besættelsen af Erkestolen var reserveret Paven, og at et offentligt, officielt Valg af dem vilde blive underkjendt. De Gunstbeviisninger, Thrond modtog af Paven, var først denne, at han i Betragtning af den store Afgang paa Geistlige, som de forskjellige Pestsygdomme havde bevirket, saa at der nu i alt ikke fandtes flere end 40 Prester, og disse gamle og affeldige, medens der tidligere havde været henved trehundrede, fik Tilladelse til at dispensere 30 Personer, der ellers vare skikkede til at modtage Presteverdigheden, fra de Mangler ved deres Fødsel, som ifølge de kanoniske Bestemmelser hindrede dem fra at modtage den, nemlig tyve, der vare fødte af ugifte Forældre, og ti, der vare Sønner af Prester og ugifte Kvinder; fremdeles at han fik et Indulgensbrev til Bedste for Nidaroos Christkirke, der trængte til en betydelig Reparation, og endelig fik for sig selv den sedvanlige Tilladelse til at velge en Skriftefader, der paa hans Dødsleje kunde meddele ham fuldstændig Absolution[1]). Kort efter maa Erkebiskop Thrond være reist hjem til sin Erkebiskopsstol, thi det er vist, at han sidst i Mai det følgende Aar allerede havde været hjemme en god Stund. Om hans foregaaende Liv, Charakter og Talenter, saavelsom om hans følgende Embedsvirksomhed vides forresten saagodtsom intet[2]). Ogsaa i Bergen og Oslo fandt der Biskopsskifter Sted omtrent paa samme Tid, som i Nidaroos. Den i Januar 1370 ved Provision udnævnte Biskop, Broder Benedict Ringstad, døde allerede det følgende Aar efter en kort og ubetydelig Embedsførelse, og atter nød den pavelige Pønitentiarius for Norden — han heed Jakob Jensøn og var dansk af Fødsel samt Predikebroder — godt af sin indflydelsesrige Stilling ved Curien, idet Paven ved Provision befordrede ham til Bergens Biskopsstol (d. 7de April 1372), hvilken han beklædte i en lang Række af Aar, og som det lader til, ikke uden Nidkjærhed[3]). Biskop Hallvard i Oslo døde sandsynlig-

---

[1]) Dipl. Norv. V. 268. Regest. Gregor. XI. De indult. et privil. Ann. I. cod. chartac. T. II. f. 380.

[2]) Thrond Gardarssøn nævnes som Chorsbroder i Nidaroos allerede i et Brev af 23de August 1363, udstedt i Bergen, Dipl. N. II. 374.

[3]) Biskop Jakobs Provision, der sees at have kostet i Cancelligebyr 120 Gylden,

viis kort efter; Capitlet valgte strax af sin egen Midte Chorsbroderen Jon, ordineret Prest, til hans Efterfølger, uvidende eller foregivende Uvidenhed om, at Paven havde reserveret sig Biskopsstolens Besettelse. Følgen var altsaa den sedvanlige, at Paven ved hans Ankomst til Curien erklærede Valget ugyldigt, men derimod selv ved Provision overdrog ham Biskopsstolen. Jon kom formodentlig først i det følgende Aar (1378) tilbage til sit Sæde, som han nu beklædte i henved femten Aar[1]). Biskoperne i Hamar og Stavanger, **Magnus Slangesthorp** og **Botulf**, ere allerede tidligere omtalte, de levede fremdeles i hele Kong Haakons Tid og døde samme Aar som han.

De fornemste verdslige Embedsmænd, fornemmelig Hirdstjorer og Sysselmænd paa den Tid, da Foreningen opløstes, ere tildeels allerede i det foregaaende Afsnit omtalte. Hr. **Agmund Finnssøn**, nylig Rigets Drottsete, var nu atter slet og ret Hr. Agmund, og sandsynligviis fremdeles Sysselmand i sin Hjemstavn, Rysylke, maaskee endog Hirdstjore over hele det Vestenfjeldske, man veed nemlig ikke med Sikkerhed, hvo der til samme Tid var Befalingsmand i Bergen, eller om Nogen afløste Hr. Sigurd Hafthorssøn i Hirdstjornen her. Hirdstjore og Fehirde i Nidaros, og derfor vel ogsaa etslags Statholder i hele det nordlige Norge, var fremdeles **Otte Rømer**, der under Kongernes Ophold i Staden ved Paasketider 1372 paa deres Reise til Bergen udvirkede Stadfestelsesbrev af dem paa alle de tidligere Gave- og Forleningsbreve, de havde forlenet ham, saaledes følgelig ogsaa paa det, hvori det audunske Gods overdrages ham og hans Arvinger[2]). Besynderligt nok, at han, der aabenbart stod saa høit i Kongernes Gunst, endnu en lang Tid maatte vente, inden han fik Ridderværdigheden. Hr. **Sigurd Hafthorssøn** var Sysselmand (maaskee Hirdstjore?) paa Oplandene[3]), medens Hr. **Hallvard Jonssøn**, kaldet **Ræpa**, var Fehirde i Oslo og tillige, saa-

---

staar i Reg. Gregor. XI. cod. chart. T XIV. (ann. 2). fol. 156. At Jakob var dansk siges udtrykkeligt i de isl. Annaler ved 1372. (Udg. S. 324).

[1]) Jons Provision, der kun sees at have kostet 110 Gylden, uagtet Oslos Biskopsstol var bedre end Bergens, findes i Reg. Gregor. XI. cod. chart. T. XIV. (ann. 2.) fol. 183. Det er ikke usandsynligt, at Jon tidligere var Prest til Gerpen og Provst, hvilke Embeder sedvanligviis beklædtes af Chorsbrødre fra Oslo, thi det lader til, at han havde flere Eiendomme paa de Kanter og skjenkede Gods fortrinsviis til Gerpens og de nærmest liggende hellige Steder, saaledes til Gerpen Kirke alle Kvernerne ved Nedre Fosseim, til Gimsø Kloster ½ Mk. Bool i Fenes, og til Michelsbergs-Hulen, der brugtes som en Kirke, 2 Mk. Bool i Gelsugerde i Heltradal. (Biskop Eysteins Jordebog, fol. 37, 32, 29).

[2]) See foranførte Brev af 4de April 1372, Dipl. N. II. 422.

[3]) Han nævnes som saadan endnu i 1376, Dipl. N. V. 286.

vidt man kan see, Sysselmand i den kongelige Deel af Oslo Sysfel [1]), medens Provsten ved Mariekirken, nu Hr. **Henrik Henriksson**, fremdeles havde Syslen paa Follo og Bergheimshered m. m. I **Jemteland** nævnes først i 1374 en **Olaf Salvesson** som „Fogeb", men det er ikke usandsynligt, at den egentlige **Høvedsmand** derover allerede nu var Hr. **Narve** Ingevaldsson, der senere nævnes som saadan. I Kong **Magnus's** Landsdeel nævnes **Ketil Vigleiksson**, forhen Sysselmand i Skien, som Sysselmand i Tunsberg, og som hans Eftermand i Skien **Bjørn Thorleifsson**, medens det tillige lader til, at **Gaute Eriksson**, der senere optreder som Fehirde paa Tunsbergshuus, allerede nu havde denne Bestilling, eller idetmindste udøvede en Embedsmyndighed i Fylket [2]). I **Borgesyssel** maa Hr. **Jon Hafthorsson** have vedblevet som Sysselmand eller Hirdstjore. Men hvo, der havde Befalingen over det egentlige Viken og det vigtige Baagahuus Slot, vides ikke. Pantsat til Fremmede var det ikke længer: vi have seet, at Kong Haakon allerede fik det tilbage i 1366 og da overlod det til Hr. Narve Ingevaldsson, siden til Laurents Bjørnsson, der dog, som vi have seet, kort efter forflyttedes til Axevall og gik i Kong Albrechts Tjeneste. Det er ikke usandsynligt, at Hr. Narve efter Laurents's Forflyttelse atter for en Tid har faaet sit forrige Lehn tilbage og beholdt det, indtil han flyttede til Jemteland. — Af Lagmænd ere de fleste allerede i det foregaaende nævnte: **Guthorm Gudbrandsson** i Oslo, **Berg Hermundsson** i Tunsberg, **Sigurd Gyrdsson** i Skien og **Gunnar Hjarandesson** i Bergen og for Gulathing. Hvo, der var Lagmand ved Frostathing og i Nidaroos, vides ikke, førend lengere ned i Tiden. Dette gjelder og Haalogeland, Jemteland og tildeels om de øvrige Lagstole, da man f. Ex. ikke kan see, om **Sigurd Eriksson**, der nævnes allersidst som Oplandenes Lagmand i 1371, blev umiddelbart afløst af **Thorstein Gunnarsson**, der ikke nævnes førend i 1384, om **Thorleif Gudmundsson**, Lagmand i Ryfylke 1362, afløstes af **Haavard Sigurdsson**, første Gang nævnt 1383, eller om **Thoralde Steinbjørnsson**, der nævnes som Lagmand i Viken en Stund forud for 1396, beklædte Embedet just paa den Tid, vi her have for os [3]).

Af de her nævnte Mend, især Sysselmendene, vare de fleste Medlemmer af Rigsraadet, og foruden dem flere andre, hvis Stilling ikke udtrykkeligt kjendes, men som ganske vist maa have haft en Sysfel eller beklædt

[1]) Jvfr. forrige Bind S. 865. Hr. Hallvard Jonsson døde før 26de August 1375, Dipl. N. II. 439. Han var gift med Cecilie, Datter af Hr. Haakon Agmundsson Bolt, see for. B. S. 390. Jvfr. Saml. VI. 574, fgg.

[2]) Dipl. Norv. I. 416. 418. 423.

[3]) Dipl. Norv. II. 370. IV. 429. III. 587. o. fl.

et eller andet vigtigt kongeligt Ombud. Det er oftere nævnt, at ogsaa flere svenske eller halvsvenske Herrer, fra de Landskaber, der nu for Øieblikket vedblev at adlyde Magnus, bleve Medlemmer af det norske Raad. Fuldstændigt at opregne hele dette Personale er umuligt; det er her tilstrækkeligt at nævne de fornemste, nemlig foruden Biskoperne og den midlertidige Seglbevarer, Hr. Henrik Henriksøn, Agmund Finnssøn, begge Hafthorssønnerne, Hr. Haakon Eivindssøn, den forhen omtalte Fru Elin Bergsveinsdatters første Mand[1]), Ulf Jonssøn, Haakon Jonssøn, Narve Ingevaldssøn, Gaute Erikssøn, Otte Rømer, Erlend Philipssøn; og de svenske eller halvsvenske Erik Ketilssøn, Ulf Holmgerssøn, Henrik Michelstorp, Jon Erngislssøn Hjerne, og, i alle Fald noget senere, Jon Martinssøn og Jon Oddssøn. Af disse stode vistnok enkelte alene i Kong Magnus's Tjeneste, men desuagtet var der, som man tydeligt seer, aldrig Tale om mere end eet Rigsraad, hvoraf begge Kongers Mend vare Medlemmer.

Hidtil havde den unge Dronning, **Margrete**, ingen synderlig Leilighed haft til at gjøre sine overlegne politiske Talenter gjeldende, idetmindste er ingen saadan Fremtreden af hende omtalt, hvad Indflydelse hun end kan have udøvet paa sin Mand, eller hvad hun maaskee allerede da end i Stilhed kan have virket. Efter den Dristighed og sjeldne Duelighed, hun ikke mange Aar derefter lagde for Dagen for at skaffe sin Ætt Herredømmet i Danmark, og siden over hele Norden, er man berettiget til at slutte, at hun allerede nu, især efter Sønnen Olafs Fødsel, udøvede ikke ringe Indflydelse paa sin Mand. Saaledes maa man

---

[1]) Om Fru Elin Bergsveinsdatter see i foregaaende Bind S. 907. Hvad der her anføres om hende, kan fuldstændiggjøres saaledes, at hun, saavidt det af gamle Brevskaber og Biskop Eysteins Jordebog lader sig udfinde, først var gift med Hr. Haakon Eivindssøn og siden med Haakon Munaanssøn Stumpe. Da begge disse Mænd vare samtidige og havde samme Fornavn, ere de stundom blevne forvexlede; bedst kjendes de fra hinanden derpaa, at Haakon Eivindssøn som Ridder altid kaldes Hr. Haakon, men Haakon Stumpe, der ei naaede Ridderverdigheden, kaldes kun slet og ret „Haakon Stumpe", hvilket dog ikke havde nogen Indflydelse paa Hustruens Titel, da hun allerede ved sit første Egteskab var bleven „Frue". I Eysteins Jordebog fol. 53 b. siges der udtrykkeligt, at Fru Elin gav 11 Øres Bool i Midaker, Søndrestuen, paa Eker til Hougs Kirke sammesteds, til bestandigt Aartidehold for sig og Hr. Haakon Eivindssøn, „fordum hendes Husbonde". Men siden efter tales der kun om „Haakon Stumpe" som hendes Mand. Hr. Haakon Eivindssøn nævnes meget sjelden, og vi have ikke fundet ham efter 2den Aug. 1379, da han forekommer som Raadsherre og Ridder. Dipl. N. II. Ved det Brev af 24de Septbr. 1372, der udstedtes paa Sammenkomsten i Tunsberg angaaende Udbetalingen af Penge paa Fru Herdises Vegne, og som nu opbevares paa Skokloster i Sverige, hænger Hr. Haakons Segl endnu ved, forestillende et kronet Hoved.

antage, at hun benyttede alle de Forbindelser og al den Indflydelse, hun havde i Danmark, til at modarbeide Mecklenburgernes Forsøg paa at sikkre sig Tronfølgen i dette Rige. Om Vaaren 1372 ledsagede hun, som vi have seet, sin Mand og Svigerfader til Bergen. Muligt at hun har haft nogen Deel i den danske Broder Jakobs Udnævnelse til Biskop i denne Stad. Af et merkeligt Brev fra hende til Kongen, som endnu er opbevaret, seer man, at hun, idetmindste i Kongens Fraværelse, befattede sig med Regjeringssager, ja maaskee endog nu selv udøvede en Hirdstjores Myndighed paa Akershuus, hvor hun fremdeles havde sit Tilhold, men forresten var temmelig ilde forsynet med det nødvendige til sit og sine Folks Underholdning. Skade, at Aaret ikke er angivet paa dette Brev, men kun Dagen, den 18de October, og at man ikke kan see, hvor Kongen opholdt sig, da det blev skrevet. Kun saameget seer man, at dette maa være efter 1371, siden Hr. Henriksøn tydeligt nævnes som Seglbevarer [1]). Størst Sandsynlighed har det for sig, at det er skrevet 1372, da Kong Haakon var reist til Tunsberg for at underhandle med Gesandter fra Hansestæderne, som det strax nedenfor skal blive omtalt [2]). „Eder, min allerkjæreste Herre", saaledes lyder Brevet, „hilser jeg, Margrete, inderligen med Gud, og kundgjør Eder, at jeg lever vel; Gud lade mig høre det samme fra Eder. Vide maa I, min kjære Herre, at jeg og mine Tjenere lide stor Nød for Mad og Drikke, saa at hverken jeg eller de faa vor Nødtørft. Derfor beder jeg Eder, min kjære Herre, at I udfinde nogen Udvej til, at dette maatte kunne bedres, saa at de, som ere hos mig, ikke skulle skilles fra mig for Hungers Skyld, og beder jeg Eder, at I skriver til Westfal om, at han vil borge mig, hvad jeg maatte forlange og behøve, og sig ham, at I ville betale ham godt, for han borger mig. Dersom I vil tilskrive ham herom, da skriv mig ogsaa et Brev, hvori I melder mig hvad I skrive. Endvidere beder jeg Eder, at I tilfredsstiller Hans Mynter (Myntmester), saa at han kan blive i Eders Tjeneste og ikke skilles fra Eder, thi jeg har erfaret af ham, at han gjerne er Eder til Vilje og Tjeneste, og dersom I komme overeens med ham, da ordner det saaledes med ham,

---

[1]) Dipl. N. I. 409. At Hr. Henrik her optræder som Seglbevarer eller Vicecantsler sees deraf, at han har at bestille med Thegngilde og Udstedelse af Landsvistbreve.

[2]) Der er i Brevet Tale om, at Hr. Henrik senere skulde reise til Bergen og der udstede et Landsvistbrev, altsaa medbringende Storseglet. Det er høist sandsynligt, at det er ham, der den 23de Decbr. 1372 udgav i Bergen i K. Haakons Navn det Frihedsbrev for Bønderne i Aarlandsherred, som er aftrykt i Norges gl. Love III. 192, og hvor der intet er tilføiet om, at Kongen var nærværende, ligesom det ogsaa er høist usandsynligt, at Kongen da kan have været i Bergen.

at han kan borge mig noget, hvis Skibe kunde komme her, og skriv mig ogsaa Svaret herpaa. Fremdeles melder jeg Eder, kjære Herre, at jeg fik et Bud fra Bartholomæus Guldsmed, hvori han beder mig gjøre Undskyldning for ham hos Eder, at han ikke kom til Eder, saaledes som I tilskriver ham, af den Aarsag, at var han kommet til Eder, da var Skibet sejlet fra ham med det Gods, som han skulde betale i Flandern; han bad mig sige Eder, at han havde tænkt med Guds Hjelp at komme tilbage før Vintren, og hvad han da maatte have hidført, det skal være til Eders Raadighed saa meget, som I behage; vær altsaa for Guds og min Skyld saa god, ikke at være ublid paa ham, og heller ikke paa Gaute Eriksøn, fordi han ikke før var istand til at komme efter Eder, saasom han ikke før kunde blive ferdig [1]). Gud være med Eder, min kjære Herre. Skrevet paa Akershuus Slot, St. Lucas's Dag. (Efterskrift:) Min kjære Herre, send Claus Stuesven strax fra Eder; vid og, kjære Herre, at jeg har undt Hr. Henrik det Thegngjeld fra Ketil af Hovland, som I gav mig; Hr. Henrik handlede for min Skyld og for mit Bedste og gjorde mig saa megen Fyldest for den Thegngjeld, som jeg fandt tilstrækkeligt. Jeg har lovet Hr. Henrik, at jeg skal skrive til Eder, om I for min Bøns Skyld ikke vil give Ketil af Hovland og hans Medskyldige Landsvist, førend Hr. Henrik kommer tilbage fra Bergen, eller og at I vilde vise Budet til Hr. Henrik i Bergen om samme Landsvist, dersom han ikke vil bie, til Hr. Henrik kommer igjen, ellers er Hr. Henrik ikke betrygget, og dette er min Bøn til Eder, for at jeg skal kunne holde mine Ord, som jeg desangaaaende har lovet ham. Skriv mig Eders Vilje herom tilbage". Man faar af dette Brev — det er skrevet paa Svensk, med lidt Spor af norsk Paavirkning, hvad der dog, saa rimeligt det end vilde være med Hensyn til Dronningens Ungdomsopdragelse, at hendes Sprog var halvsvensk, dog ikke afgiver noget Beviis herpaa, da det uden al Tvivl er skrevet af en eller anden Secretær — det tydelige Indtryk, at den unge attenaarige Dronning allerede ivrigt tog sig af de løbende Forretninger, ej alene vedkommende Hoffets Styrelse og Underholdning, men ogsaa virkelige Stats- og Regjeringssager, og det synes næsten, som om hun allerede udøvede stor Indflydelse paa sin Mand, thi hendes Forestillinger til ham i Brevet gaa ikke ud paa, kun at raade eller give Vink, men ligefrem at anmode

[1]) Her sigtes sandsynligviis til den Raadsfamling, som skulde finde Sted i Tunsberg i September, i Anledning af Underhandlingerne med Stæbernes Gesandter (see nedenfor). Som Medlem af Raadet skulde Gaute Eriksøn være tilstede, men kom maaskee ikke i Betids. Om de øvrige i Brevet nævnte Mend vides intet nærmere at oplyse. Westfal og Bartholomæus Guldsmed have vist begge været Udlendinger, ligesom Hans Mynter.

ham om at gjøre dette eller hiint og foreskrive ham hans Handlemaade. Naar hun i et eneste Brev kunde omhandle saamange forskjelligartede Ting skriftligt, hvor meget maa hun da ikke, naar de vare sammen, have afhandlet mundtligt med ham? Var hun ikke den, der egentlig beherskede ham, saa var hun dog idetmindste hans fornemste Raadgiverinde. Dette Forhold maatte nødvendigviis medføre, deels, at hun saavidt muligt ledsagede ham paa hans Reiser, som da han i 1372 var i Bergen, deels at der førtes en ivrig Brevvexling mellem dem, naar de vare adskilte, hvad ogsaa det nysanførte Brev noksom bekræfter. Men desto større Savn er det, at dette Brev skal være det eneste, som er tilbage af alle disse Breve, der vilde kunne have meddelt os saa nøjagtige Efterretninger om de Tiders Begivenheder.

2. Spendt Forhold med Sverige. Underhandlinger og Stilstand med Hansestæderne.

Efter saaledes at have kastet et foreløbigt Blik paa Forholdene og de mest fremragende og indflydelsesrigeste Personer, fortsætte vi den i vort forrige Afsnit afbrudte Fortællings Traad og skride til at skildre de politiske Begivenheder nærmest efter Norges Adskillelse fra Sverige om Høsten 1371. Ved denne Adskillelse havde Norge og dets Konger kjøbt Freden med Sverige, og derved var al Feide for Øjeblikket bragt til Ende, thi ogsaa med Hansestæderne befandt man sig nu paa midlertidig Fredsfod. Imidlertid var Freden endnu ikke sikkret med nogen af disse Magter. Med Hansestæderne var der kun indgaaet en Stilstand, der fra Tid til anden fornyedes, og under de gjentagne Forhandlinger om en endelig Fred havde begge Parter endnu fremdeles mange Ankeposter at fremføre mod hinanden, saa at det ej var let at sige, om Freden nogensinde ret vilde komme istand. At den mellem Norges Konger og Mecklenburgerne i Sverige stod paa svage Fødder, ligger i Sagens Natur. Tabet af et stort og megtigt Rige, som i over hundrede Aar havde været i Ætten, lod sig ikke let glemme, og vi ville see, at Kongerne blandt sine Anker mod Hansestæderne fornemmelig anførte den, at de ved at begunstige Mecklenburgerne havde gjort det muligt for disse at berøve dem deres Rige Sverige. At Kongerne ikke et Øjeblik opgav Haabet om at vinde det tilbage igjen, eller Tanken om ved første Lejlighed at forsøge derpaa, kan ansees for ligesaa vist, som at Mecklenburgerne heller ikke et Øjeblik tvivlede herom. Derfor laa der allerede heri Spire nok til ny Krig imellem dem, om ikke ogsaa hertil kom, at Successionen i Danmark, som begge Parter lagde an paa, snart eller

tidligt maatte lede til Fjendtligheder. Endvidere var der vel ogsaa endnu siden sidste Krig mange særlige, deels offentlige, deels private Sager at afgjøre, som kunde lede til nye Forviklinger. Alene Bestemmelsen om, at Kong Magnus skulde beholde en Deel af Sverige, uden dog at Frelsemændene i denne Deel vare forpligtede til at lyde ham, maatte gjøre Forholdet svævende og Freden usikker, ej at tale om de private Stridigheder, der vanskeligt kunde undgaaes mellem de overmodige og uregjerlige Stormend af begge Partier indbyrdes, naar de skulde afgjøre sit Mellemværende, og ordne de nye Grændseforhold, som nu, idetmindste for en Tid maatte opstaa. At Fjendtligheder, trods Fredsslutningen, virkelig endnu af og til have været øvede mellem Kongerne og Mecklenburgerne, saavel i som udenfor Sverige, og at Kongerne betragtede sig som endnu staaende paa Krigsfod med dem, maa man med Bestemthed slutte af flere Yttringer ved de Fredsunderhandlinger, der i September 1372, som vi strax nedenfor ville see, førtes mellem Kongerne og Stædernes befuldmegtigede Raadmend. Kongerne klagede ligefrem over, at Borgerne i Rostock og Wismar, altsaa de Stæder, som lød under Mecklenburgerne, ej havde holdt Stilstanden, og siden, i Stilstandsbrevet, blev det udtrykkeligt bestemt, at disse to Stæder ej maatte tilføje Kongerne eller deres Undersaatter nogen Skade eller staa deres egne Hertuger bi mod dem, undtagen hvis Kongerne angreb Hertugerne i disses eget Land. Ligeledes klagede Kongerne over, at Stæderne efter Stilstanden i 1370 havde i Marstrand med Magt befriet de fornemme svenske Herrer Benedict Philipssøn og Karl Ulfssøn, hvilke der vare anholdte som sande og offentlige Forrædere og Fiender mod Kongerne, og siden med væbnet Haand ført dem gjennem Riget og Kongernes Lande, det vil da vel altsaa sige langs Kysten, indtil de med Sikkerhed kunde begive sig hjem: hvad der neppe kan forstaaes anderledes, end at begge disse Herrer paa en Søreise have været fordrevne af Storm til Marstrand og der ere blevne anholdte. Da saavel Benedict Philipssøn som Karl Ulfssøn deeltoge i Dagthingningen ved Edsviken og sandsynligviis forblev i eller ved Stockholm lige til Fredsslutningen i August, synes det at være vist, at denne deres Paagribelse af Kongernes Ombudsmend og Befrielse ved tydske Skibe har fundet Sted enten sidst i 1371, eller i Begyndelsen af 1372. Omvendt erfares det, at Kongernes Tjenestemand Asbjørn Blaapanne endnu i Mai 1373 var i Fangenskab, sandsynligviis hos Mecklenburgerne eller deres Tilhængere, da hine udstedte deres Gjeldsbrev til en vis Harald Magnussøn, der havde paataget sig at udlegge Løsningssummen, 600 Mk. svenskt, for denne Sum og til Sikkerhed pantsatte ham Kindahered med alle kongelige Indtægter og

Rettigheder[1]). Muligt, at hiin Asbjørn havde været fangen siden Krigen, muligt og, at han senere havde været greben. Ikke engang alle de Slotte, som Kong Haakon eller Insurgenthæren paa Toget til Stockholm havde faaet i sin Magt, bleve overgivne umiddelbart efter Freden, thi ikke førend i Februar 1372 underrettede Tubbe Eriksšøn, der havde holdt Ørebro besat, sine Herrer Kongerne Magnus og Haakon om, at han nu var „skilt fra Ørebro", hvad enten han ifølge Fredsslutningen havde maattet fravige det, eller det var ham frataget med Magt. Han laa, skrev han, og ventede paa Svar, om Kongerne vilde have hans Tjeneste fremdeles og unde ham noget i den Deel af Vestergøtland, der nu hørte under Norge; han havde mange Folk om sig og kunde derfor ikke vente længe, men vilde dog ikke gribe til nogen anden af de Udveje, der stod ham aabne, førend han havde hørt deres Bestemmelse[2]). En af disse Udveje var formodentlig den at gaa i Mecklenburgernes Tjeneste. Denne Udvej kom han vel ikke til at vælge, da han forblev Kongerne tro og, som det lader, ogsaa fik sit Ønske opfyldt[3]); men vi lære dog heraf, hvor vaklende flere af de fornemme Herrers Stilling maa have været — thi Tubbes Exempel kan ej have været eneslaaende — og hvor megen Anledning dette maa have givet til idelige Sammenstød og Trætter, sandsynligviis og Fjendtligheder. Forresten seer man, at mange af de svenske Stormænd, der havde deeltaget i Opstanden mod Kong Albrecht, benyttede sig af Fredsslutningen til at vende tilbage under Albrechts Herredømme og fik sine inddragne Godser tilbage, blandt dem Erngisl Jarl, der nu atter indtog sin Plads i det svenske Raad og formodentlig opgav al Forbindelse med Norges Konger eller Fordringer paa Jarldømmet, hvilket ogsaa ej længe efter blev overdraget til en Anden.

Med **Hansestæderne** maatte det nu være Kong Haakon saa meget mere magtpaaliggende at være paa en venskabelig Fod, som den sidste Fredstractat mellem dem og Danmark gjorde det afhængigt af deres Samtykke, hvo der skulde blive Kong Valdemars Efterfølger paa Danmarks Trone. Der blev ogsaa, som nys nævnt, ivrigt underhandlet om

---

[1]) Brev af 28de Mai 1373 i Dipl. N. III. 383. Her staar der, som sagt, vistnok kun ved Trykfeil eller Skrivfeil „Kindahærad in Ostgocia" istedetfor „K. in Vestgocia", thi det er umuligt, at Kongerne endnu kunde have nogen Besiddelse i Østergøtland eller kalde det provincia nostra.

[2]) Dipl. N. IV. 501. Ordene i Brevet „vilen j mik nokot vnna j Vestragötland tel Noreghes" kunne neppe tages i anden Betydning, end som ovenfor anført. Idetmindste maa det betegne „den Deel af Vestergøtland, der nu skulde høre eller slutte sig til Norge".

[3]) Den 19de Juli 1381 findes vi Tubbe Eriksšøn som Heredshøvding i Vestbo Hered i Finnveden, som da neppe laa under Albrecht.

en endelig Fred, men det taler fordeelagtigt for Kongernes Hensyn paa Rigets Bedste, at de ikke kjøbte denne Fred og Stædernes Tilsagn om Understøttelse i den danske Successionssag ved nogen utilbørlig Eftergivenhed og skyndsomme Indrømmelser, men eftertrykkeligt fremsatte sine Anker over Stædernes Ferd og forsvarede hvert enkelt Punkt til det Yderste. Efter Bestemmelsen paa Hansedagen ved Midsommertid 1371 skulde den næste Dagthingning mellem Stædernes Gesandter og Kong Haakon holdes ved Valdborgsmessetider, altsaa 1ste Mai, i det følgende Aar, paa Baagahuus eller et andet Sted[1]). Men denne Sammenkomst blev udsat, vistnok paa Grund af Kongernes Reise til Throndhjem og Bergen, eller overhoved fordi Fredsslutningen med Sverige og Kong Magnus's Befrielse skyede Kong Haakon mangt og meget andet at varetage og udrette, som ej kunde opsettes. Herom synes man allerede om Høsten 1371 at have været underrettet i Tydskland, thi paa Hansedagen i Stralsund den 27de October, da Kong Valdemar omsider beseglede Fredstractaten, blev det blandt andet ogsaa besluttet, at naar Dagen var berammet mellem Kong Haakon og Stæderne, skulde man lade alle disse det vide i Tide, for at de kunde sende sine Bud[2]). Dagen bestemtes, som man erfarer, endelig til den 8de September 1372, og Samlingsstedet til **Tunsberg**. Her indfandt der sig til den Tid Raadmend fra Lübeck, Stralsund, Rostock, Wismar og Kampen for at dagthinge med Kongerne, der ligeledes mødte med deres Raad, af hvilke Hr. Hallvard Jonssøn Ræpa, Hr. Haakon Eivindssøn og Gaute Erikssøn udtrykkeligt nævnes[3]). Raadmendene begyndte igjen med at fremsette de gamle Fordringer paa Erstatning for deres Udleg og Tab i Krigen med Kong Valdemar 1361 og 1362, saavelsom om Godtgjørelse for alle de Fornærmelser, der havde været Stæderne tilføjede ved de kongelige Ombudsmend under Fred og Trygd. De lod oplæse, hvad derom havde været fremsat paa Baagahuus 1370. Kongerne svarede som før, at de ej ansaa sig forpligtede til at yde nogen Erstatning. Raadmendene lode da Forbundsbrevene af 1361, som de fremdeles paaberaabte sig, oplæse for Kongerne og Raadet, men Kongerne erklærede begge, at disse Forbundsbreve vare gjorte uden deres Vidende og Samtykke, og at de derfor ikke ansaa sig bundne ved dem. Paa Raadmendenes Indvending, at det dog havde været deres fornemste Raadgivere, der i deres og Rigernes Navn havde indgaaet alt

---

[1]) See foregaaende Bind, S. 834.

[2]) Suhm, XIII. S. 691.

[3]) Forhandlingerne ved dette Møde ere efter Recessus Hansæ udførligt meddelte hos Suhm S. 701, flg. De nævnte Raadsherrer findes anført som Vidner i Kongernes Erklæring ang. Hermann v. Osenbrügge's Pengeudbetaling i Fru Herdises Navn, (see nedenfor).

dette, og at de selv havde medgivet dem Fuldmagtsbreve dertil, svarede Kongerne, at de ej havde givet Raadsherrerne Fuldmagt til at indgaa saa store Forpligtelser, og at disse Raadsherrer vare deres „sande Forrædere". Dette, mente Raadmendene, kom ej Stæderne ved, da disse jo ikke kunde holde sig til andet end de dem forelagte Breve med Kongernes Segl, ja Kongerne havde jo desuden ved Overeenskomsten i Søderkøping, da de i Stedet for Baagahuus overlod Stæderne Borgholm, factisk godkjendt Forpligtelserne. Ogsaa dette, svarede Kongerne, havde de kun gjort nødtvungne, fordi Grev Henrik af Holsten var gaaet i Borgen for Kong Magnus[1]). Men om end Kong Magnus's Hænder vare bundne, indvendte Raadmendene, saa havde dog Haakon fuld Raadighed over sit Rige, og han var selv gaaet i Borgen for sin Fader. Kongerne fremsatte nu ogsaa sine Klagepunkter, af hvilke den fornemste var den, at Stæderne, som de sagde, var Skyld i, at de havde mistet sit Rige Sverige, saasom de havde skaffet Hertugen af Mecklenburg baade Skibe, Levnetsmidler og andre Nødvendigheder. Raadmendene svarede hertil kun, at Stæderne vare uskyldige deri. Paa denne Maade hengik flere Dage med gjensidige Klagemaal, da ingen af Parterne vilde være den første til at rykke ud med sin egentlige Hensigt og Mening. Endelig søgte Kong Magnus den 22de September at bringe en Afgjørelse istand og spurte Raadmendene, hvad da Stædernes egentlige Fordring var. Hertil svaredes: Skadeserstatning og Stadfestelse samt Forbedring af deres Privilegier. Kunde Kongerne ikke nu strax betale den hele Sum, som Erstatningen kom til at udgjøre, saa var man tilfreds med, at de nu kun betalte noget, og derpaa det øvrige afdragsviis, eller og i dets Sted forbedrede Privilegierne. Kongerne forlangte nu at høre disse Privilegier oplæste. Dette skete to Gange, for dem selv og deres Raad, men nogen Afskrift deraf vilde Raadmendene af visse Grunde, som det heder, endnu ikke meddele, derimod vilde de skriftligt indgive de Artikler, som de ønskede bekræftede og forbedrede. Nu fremsatte Kongerne paa sin Side fire Punkter, nemlig, at den paa begge Sider lidte Skade kunde gaa op mod hinanden; at Stæderne erklærede, hvad Tjeneste og Understøttelse de vilde yde Kongerne for Privilegiernes Stadfestelse; at der skete dem billig Erstatning, fordi Stæderne havde benyttet og udøvet Privilegier og Friheder uden at være bekræftede deri af Kong Haakon og mod hans Vilje, og endelig at de selv, som de forbeholdt sig, kunde nyde sin Ret mod dem, der under Stilstanden havde fornærmet dem og deres Mænd.

[1]) Dette er noget dunkelt, idetmindste saaledes som det anføres hos Suhm; man skulde næsten tro, at Grev Henrik i Kongens Navn havde beseglet Overeenskomsten eller uopfordret gaaet i Borgen for ham, (paa samme Tid, som Gesandterne egenmægtigt handlede om Giftermaalet mellem hans Syster og Kong Haakon) for derved desmere at tvinge ham til at godkjende Tractaten,

Herpaa vilde Raadmendene, som venteligt var, ikke indlade sig, og tilsidst forlangte Kongerne derfor kun, at de, efter sit Tilbud, skulde indgive sine Fordringsposter skriftligt, for at de selv siden kunde raadslaa derom med deres Raad, paa sin Side skulde ogsaa de overgive dem sine Modfordringer, for at de kunde forelægges Stæderne.

Denne Udvexling af Indlegg skete tre Dage derefter (25de September) i St. Laurentii Kirke i Tunsberg. Stædernes Artikler vare disse: 1) at hvilkesomhelst af Stædernes Folk, der leed Skibbrud i Kongernes Lande, maatte bjerge Vrag og Gods ved sig selv og Andre, og at de Omkomnes Gods ved de kongelige Ombudsmends Foranstaltning skulde bevares og tilstilles Arvingerne inden halvandet Aars Forløb. 2) De, der ranede saadant Gods til Lands eller Vands, skulde være utlæge i Kongernes Lande og forfølges af dem og deres Mend, indtil de havde givet lovlig Erstatning. 3) Da Tuskhandel, paa Norsk kaldet varningaskifti, fra gammel Tid af havde været gængse i Norge, skulde Kongerne stadfeste dens Lovlighed, saa at Stædernes Borgere overalt i Norge, baade i Byer og ved Markeder paa Landet, kunde bytte baade stort og smaat Gods mod andre Varer, saa og selge sine uldne og linnede Klæder alenviis, og efter gammel Vegt og Maal. 4) Kongerne og deres Raad skulde bekræfte alle de Privilegier, Friheder o. s. v., som de tilsammen eller hver enkelt havde faaet af dem selv, deres Forfedre og Formend, og Stædernes Borgere, Kjøbmend og Sendebud skulde kunne opholde sig i Fred og Trygd overalt i deres Riger og Lande. Alt dette ønskede de maatte blive alle Stæderne meddeelt, og at enhver af dem kunde faa sine Privilegier stadfestede. 5) Men især forlangte de Erstatning for Udgifter og Skade, som Stæderne havde lidt for Kongernes Skyld, efter hvad Kongerne skriftligt havde lovet, og tillige for den Skade, Kongerne og deres Mend havde tilføjet dem under Freden og Trygden. Af disse Artikler er der ingen, som der egentlig er noget at sige paa, uden den tredie, men denne gaar ogsaa ligefrem ud paa at omstyrte Grundvolden for alle de Betingelser, under hvilke det tillodes de tydske Kjøbmend at handle i Norge, nemlig den, at de ej maatte beskjeftige sig med Landhandel og Smaahandel, hvilken kun skulde være i de indenlandske Handelsmends Hænder, medens Tydskerne alene skulde selge sine Varer i store Partier og indskrænke sin Virksomhed til Stæderne. — Uden enkeltviis at besvare disse Artikler afgave ogsaa Kongerne sine, af følgende Indhold: 1) de ønskede Udskrift af alle de Bevilgninger og Privilegier, som Kjøbmendene og Stæderne havde faaet af dem og deres Forfedre, saa at deres Klerk, som de desangaaende agtede at sende til Lübeck, kunde afskrive hvert enkelt Brev; 2) de ønskede at vide, hvad Hjelp og Tjeneste Stæderne vilde yde til Gjengjeld for saadanne Privi-

legier; 3) de fordrede Erstatning for den Skade og de Fornærmelser m. m., som Stæderne havde tilføjet dem og Deres, o. s. v.; 4) de fordrede Ret over Borgerne i Rostock og Wismar, der ikke havde holdt den nyssluttede Stilstand, hvilket kunde bevises ved mange Exempler; 5) de vilde have Stæderne paamindede om, at disse havde krænket Stilstanden ved at befrie de svenske Herrer Benedict Philipssøn og Karl Ulfssøn (s. ovfr.); 6) ligeledes havde Borgere af Stæderne under Stilstanden dræbt nogle af Kongernes Mænd og kastet dem overbord, og Gjerningsmændene havde ej givet nogen Bod, men vare af sine Egne med Magt blevne førte fra Riget; 7) Erstatning fordredes, fordi Stæderne mangesteds i Riget havde nedhugget Skove og brendt Borgernes Huse; 8) Stæderne skulde paalegge sine Kjøbmænd, at de ikke maatte føre daarlige eller bedærvede Tøjer, opblandet Meel, eller anden saadan forfalsket Kjøbmandsvare til Norge, men alene gode, rene og egte Varer; 9) Kongerne ønskede saant en Sum af 8000 Mk. brendt og tilbød sig at stille Baagahuus Slot som Sikkerhed; 10) den i Baagahuus sluttede Stilstand skulde imidlertid fremdeles staa ved Magt.

Da man saaledes denne Gang ikke kom videre, og der nu paa begge Sider skulde overlegges nøje over disse Artikler, var der for Øjeblikket intet andet tilbage end at forlænge Stilstanden. Dette skete den 30te September[1]) paa Tunsbergshuus. Raadmændene, dertil befuldmægtigede af Stæderne, udgav sit foreløbige Brev om Stilstandens Forlængelse paa to Aar. I denne Tid skulde Kongernes Undersaatter frit og med fuld Sikkerhed kunne handle og besørge sine Forretninger i Stæderne, samt der nyde alle sine Friheder. De mecklenburgske Stæder Rostock og Wismar maatte i denne Tid ikke gjøre Kongerne eller deres Undersaatter nogen Skade, eller hjelpe sine Herrer, de mecklenburgske Hertuger, imod Kongerne, enten med Folk, Skibe eller Andet, dog skulde Hertugerne for egne Penge kunne leje Folk og kjøbe Levnetsmidler i hine Byer, ligesom ogsaa disse skulde kunne hjelpe Hertugerne, om Kongerne angreb dem i deres eget Land, uden at Tilstanden derfor skulde ansees som brudt. Enhver af alle de forenede Stæder, der antog Stilstandsforlengelsen, skulde have fremsendt sit Brev derom til Oslo inden St. Hansdag, og naar alle Brevene vare fremkomne, skulde nærværende foreløbige Brev være uden Kraft; ogsaa kunde den ene Stad gaa i Borgen for den anden. Det forstaar sig af sig selv, at Kongerne paa sin Side maa have givet et Gjenbrev, hvori de midlertidigt bekræftede Stæderne i Nydelsen af enkelte Privilegier, men dette Brev har hidtil ikke været opdaget.

Ved Siden af disse Forhandlinger, vedkommende Rigets Forhold

[1]) Suhm, XIII. S. 706.

til Stæderne overhoved, bleve ogsaa særskilte, tildeels private Anliggender, der kunde medføre Forviklinger, bragte paa Bane. Saaledes erfarer man, at der var Spørsmaal om nogle Penge, som den lübeckske Raadmand Hermann v. Osenbrügge, en af de befuldmegtigede Gesandter, i sin Tid skulde have udbetalt Biskop Gottskalk paa den for ni Aar siden afdøde Fru Herdiis Thorvaldsdatters Regning. Den 24de September udgav begge Konger tilsammen sin Erklæring, medbeseglet af de tre ovennævnte tilstedeværende Raadsherrer Hr. Hallvard Jonssøn (Fehirden i Oslo), Hr. Haakon Eivindssøn, og Gaute Erikssøn, om, at Hermann v. Osenbrügge i deres Paahør høitideligen erklærede, at han aldrig havde udbetalt flere Penge i Fru Herdises Navn eller paa hendes Vegne til Biskop Gottskalk end fem lübeckske Guldgylden, hvilke han udredede for en af hendes Tjenere. Formodentlig har man troet, at Summen var større, og krævet Raadmanden til Ansvar for den[1]). Da Fru Herdiis var død, førend Broder Gottskalk endnu var bleven Biskop, maa denne Udbetaling være skeet, medens denne endnu stod i Kong Magnus's Tjeneste som hans Capellan og Secretær, og formodentlig under et Ophold i Lübeck paa Kong Magnus's Vegne.

Gesandterne afgjorde ogsaa sig selv imellem enkelte Anliggender af det Slags, der ellers plejede at afgjøres hjemme paa Hansedagene, saa at man egentlig kan sige, at der nu holdtes en Hansedag i Tunsberg[2]). Man vedtog, at der skulde holdes Dagthingning i Lübeck næste St. Hansdag for at raadslaa nærmere om, hvad der nu var forhandlet. Endvidere behandlede man nogle Andragender fra Kjøbmendene i Bergen, der vise, at disse fremdeles stod paa en meget spendt Fod med Nordmendene. De klagede nemlig over, at nogle af de tydske Kjøbmend i Staden havde giftet sig og tilføjet dem stor Skade, hvilket med andre Ord vil sige, at disse, ved at bosette sig og erhverve Indfødsret i Landet, strax betragtedes, som om de vare traadte i et fjendtligt Forhold til dem, og som om deres hele Virksomhed var fordærvelig for Stæderne. For det Tilfelde, at de selv atter maatte forlade Byen, bad de om at faa vide, hvorledes de skulde komme bort uden Skade for Handelen, og hvorledes man skulde forholde sig mod dem, der imod Stædernes Forskrift bleve tilbage; var det nødvendigt at drage bort, saa bad de om, at ikke Englænderne og de Flamske maatte settes istand til at befare Bergen i deres Sted, hvilket vilde være Kjøbmendene til den største Skade. Altsaa var man dog altid forberedt paa et lignende Brud, som det, der havde fundet Sted i 1368: saa usikkre maa Tydskerne have følt sig i Staden. Endelig forlangte Ber-

[1]) Brev i Bibliotheket paa Skokloster i Sverige.

[2]) Som saadan er ogsaa dette Møde opført i Recessus Hansæ.

gens tydske Kjøbmend, at den Afgift, som de med Stædernes Tilladelse hævede af sine Landsmend, som søgte did, endnu maatte vedblive en Stund, indtil de havde betalt deres Creditorer. De fik Tilladelse til at hæve Afgiften endnu i et Aar, fornemmelig i Betragtning af de Udgifter, de nys havde haft ved at opvarte Kongerne og Dronningen under deres sidste Besøg i Staden, saaledes som det ovenfor er nevnt. Om de øvrige Sager synes ingen Beslutning at være bleven fattet[1]).

Hansedagen blev holdt, men tidligere end fastsat, nemlig den 1ste Mai, og ikke 24de Juni 1373. Paa dette Møde taltes der først om Underhandlinger med Kong Haakon, og det bestemtes, at om han sendte Bud derned for at handle derom, skulde man igjen sende befuldmegtigede Bud over Havet til ham. Kjøbmendene i Bergen fik endnu i to Aar beholde den omtalte Afgift. Da Nordmendene havde klaget over, at det Klæde, Tydskerne solgte dem, var daarligt og for kort, og det Meel, de bragte, bedærvet, anmodedes hver enkelt Stad om at tilholde sine Borgere ej at føre andre end gode Varer til Norge. Og da der her skete mange Slagsmaal og Voldsgjerninger (her menes vel deels blandt Tydskerne selv, eller mellem dem og Nordmendene indbyrdes), skulde der holdes Ret over enhver Kjøbmand og Søfarende, som gjorde sig skyldig i saadant, og han bøde derfor efter den Stads Ret, hvor der klagedes over ham. Herom skulde enhver Affending tale med sit Raad og have Svar med til næste Møde[2]). Der blev fra dette Møde ogsaa udferdiget et Brev til Kong Haakon i alle de tilstedeværende Raadmends Navn angaaende nogle Klager, som de tydske Kjøbmend, der handlede paa Oslo, havde fremført. Kongen besvarede Brevet i en Skrivelse til Lübecks Raad, hvilken dette i et særdeles forbindtligt, ja endog krybende, Brev til Kongen af 8de September erkjendte at have modtaget og lovede at sende om til de andre Stæder[3]). Men Indholdet af Klagen og Kongens Svar erfarer man ikke. Lübeckerne sluttede sit Brev med at anbefale sine Landsmend, som kom til Norge, paa det Bedste, og ønskede alt Godt over Kongen. Det er saaledes tydeligt nok, at de intet heller ønskede end at staa paa en god Fod med ham.

Det næste Møde holdtes den 21de Mai 1374 i Lübeck[4]), men uden at der i Forhandlingerne findes Tegn til, at disse norske Anliggender have været paa Bane. Heller ikke er der Spor af, at de kom paa Tale ved det næste Møde, som den 25de Juli og de følgende Dage s. A.

---

[1]) Suhm, XIII. S. 705.

[2]) Sammesteds, S. 715, 716.

[3]) Dipl. N. IV. 503.

[4]) Suhm, XIII. 725.

holdtes i Stralsund[1]). Sagen synes i de nysnævnte to Aar at have hvilet, indtil Kong Haakon efter Faderens Død var bleven Landets Eneherre og derfor i flere Henseender kunde træde op med større Eftertryk end forhen. Men imidlertid vedblev de tydske Kjøbmend i Bergen at føre sig op med deres sedvanlige Overmod og Voldsomhed.

3. Kongernes Reiser i Landet og Lovgivnings-Virksomhed. Kong Magnus's Død.

Det er forøvrigt meget lidet, som vi vide om Kongernes Gjøren og Laden efter Magnus's Befrielse af Fangenskabet indtil hans Død. Der er ingen Spor af, at de i denne Tid forlod Landet, med Undtagelse af, at Kong Haakon maaskee om Høsten 1374 var paa et kort Besøg nede i Danmark, som det nedenfor skal omtales; det lader til, at de fra Sommeren 1373 af og hele det følgende Aar havde sit stadige Tilhold i Bergen eller paa Vestlandet, og tidligere synes Oslo og Tunsberg at have været deres sedvanlige Tilholdssted; den 18de Februar 1373 finde vi Kong Haakon paa Frauner i Lider, vistnok under en Reise mellem de tvende sidstnævnte Byer[2]). Det er tydeligt nok, at Baagahuus og overhoved Egnene ved Elven nu ikke længer dannede Midtpunktet i Kongernes Besiddelser, heller ikke længer saa hyppigt og langvarigt afgave Residensseder for Kongerne. At Hovedhensigten med de hyppige Reiser ellers var at skaffe Penge til Magnus's Løsesum, kan neppe betvivles. I dette Øjemed var det vel og, at Kongerne ved Underhandlinger med Hanseaterne i Tunsberg androg om at faa laant 8000 Mk. brendt mod Pant i Baagahuus. Hvorvidt det lykkedes dem at faa Laanet, kan af de forhaandenværende Kilder ikke sees, men merkeligt nok er det, at Baagahuus fra denne Tid af i nogle Aar slet ikke nævnes i et eneste af de os endnu levnede Brevskaber fra hine Dage, ikke engang

---

[1]) Sammesteds, S. 727—729.

[2]) Vi hidsette fremdeles her for Oversigtens Skyld de Steder i chronologisk Orden, hvor man af de os levnede paalidelige Data med Vished erfarer, at Kongerne opholdt sig fra Fredsslutningen i Stockholm indtil Kong Magnus's Død: den 27de Septbr. 1371, begge Konger i Ljodhuus; den 21de Novbr 1371, Kong Magnus i Gimsø; d. 25de Febr. 1372, Kong Magnus i Oslo; den 27de, Kong Haakon sammesteds. Den 16de April 1372, begge Konger i Nidaroos; den 3die Mai, Kong Haakon paa Folsen, Nordmøre Den 8de Aug. 1372, Kong Haakon i Bergen. Den 8de—30te Septbr. 1372, begge Kongerne i Tunsberg. Den 18de Marts 1373, Kong Haakon paa Frauner i Lider. Den 28de Mai 1373, begge Konger i Tunsberg. Den 26—28de Juli, Kong Magnus i Bergen. Den 15de Septbr. 1373, Kong Haakon i Bergen. Den 10de Marts 1374, begge Kongerne i Bergen. Den 20de Juli 1374, Kong Haakon i Karmtsund.

som Udstedelses-Sted for et eller andet Kongebrev: det er saaledes i sig selv ikke saa urimeligt, at Kongerne i den Tid ej havde det til sin Raadighed, og at saaledes Pantsettelsen virkelig har fundet Sted. Ligeledes pantsatte de, som allerede nævnt, Kindahered i Vestergøtland med alle kongelige Rettigheder og Indtægter til Harald Magnussøn for 600 Mk. Peninger, som han havde lovet at udrede til Æsbjørn Blaapannes Befrielse fra Fangenskabet. Altsaa seer man, at netop disse Anliggender, Berigtigelsen af Gjeld, som de ved Krigen havde paadraget sig, sterkt beskjeftigede dem. Ved Siden heraf holdt Kong Haakon ogsaa skarpt Øje med Kronens Indtægter, som det nu mere end nogensinde gjaldt at passe paa, og som maaskee nok under den sidste Krigens og Urolighedens Tid kunne have lidt endeel Afbrek ved de kongelige Ombudsmends Skjødesløshed og den Vanskelighed, som det for Kongen var forbundet med selv at have det tilbørlige Tilsyn. Saaledes forordnede han i Bergen den 15de September 1373, at da den saakaldte Petersgaard paa Stranden i Bergen lenge havde ligget øde, og ingen af Kronens Rettigheder vare svarede deraf, som Leding, Stræde-Brolegning og Møde- eller Thing-Gang, kaldte han herved samme Petersgaard med Tomt og Huus tilbage under Kronen, og da han ikke vilde, at denne Uskik og Ulydighed skulde blive til Vane, bestemte han, at naarsomhelst Nogen paa den Maade lod sine Tomter ligge øde uden at svare den tilbørlige Afgift deraf, skulde de være hjemfaldne til Kronen [1]). Den følgende Sommer (den 20de Juli) under et Ophold i Karmtsund, formodentlig efterat have været i Stavanger, lod han udgaa en Befaling til at kversette eller beslaglegge alt det Gods, en paa Grønland afdød Mand, Baard Dees, ejede i Gaarden Holmedalen ved Bryggerne i Bergen. En kongelig Hirdmand, Sigurd Kolbeinssøn, hvem Kongen havde sendt i sit Ombud til Grønland, havde nemlig der kjøbt alt Jordegods og al anden Arv eftr hiin Baard, og da Kongen fandt dette utilbørligt af ham, saasom Loven hjemlede Kongen Forkjøbsret i alle Handeler, lod han, som sagt, hiin Beslagleggelse af Baards forrige Ejendom sette i Verk [2]). Man finder og enkelte andre Forordninger og Bestemmelser fra denne Tid, deels af begge Kongerne tilsammen, deels af Kong Haakon alene. Den vigtigste af disse er en Forordning, som Kong Haakon udgav under sit Ophold paa Nordmøre om Vaaren 1372, da han formodentlig var under Vejs fra Throndhjem til Bergen, og efterat han havde holdt et Raadsmøde, hvorved man var kommen overeens om, hvad han herved paabød for at verne om de gamle Kjøbsteders, fornemmelig Throndhjems og Bergens, Rettigheder, der nu

---

[1]) Norges gl. L. III. S. 193.

[2]) Dipl. Norv. VI.

lede stort Afbrek derved, at Flere havde taget sig til at seile ind i Fjordene og til Fiskeverene og der handle umiddelbart med Bønderne selv. Han forbød derfor strengeligt alslags „Fjordekjøb“ og „Ver-Seiling“ samt Kræmeri og Kjøbmandskab paa saadanne Steder, under Straf af Godsets Forbrydelse, og Brevebrud, 8 Ertuger og 13 Mkr. Heller ikke maatte nogen sælge sit Skib andenstedes end i en af de gamle Kjøbsteder, helst Bergen eller Throndhjem. Kjøbstedsmendene befaledes det at understøtte den kongelige Fehirde eller Ombudsmand i at confiskere saadant Skib og Gods, og for desto mere at opmuntre dem dertil, bestemtes det, at de, som saaledes hjalp den kongelige Ombudsmand, skulde nyde Halvdelen af det confiskerede Skibs og Godsets Verdi, medens de, der søgte at hindre ham, skulde svare Brevebruds Bod. Heller ikke maatte den kongelige Ombudsmand forunde Nogensomhelst Fritagelse fra at rette sig efter denne Anordning. Og for desto bedre at befordre Throndhjems Opkomst fik Fehirden der Fuldmagt til at uddele Tomter og Grundstykker for dem, der vilde bosette sig der, med samme Gyldighed, som om det var skeet af Kongen selv. Ved „gamle Kjøbsteder“, som her omtales, menes ej alene Throndhjem eller Nidaros og Bergen, der udtrykkeligt nævnes, men og, som man af en senere Anordning om samme Sag [1]) kan see, Borgund paa Søndmøre, Vedø i Raumsdal, og Vaagen paa Haalogaland, hvilket sidste Sted altsaa i de Tider virkelig regnedes for en Kjøbstad. Forordningen, der er henvendt til alle dem, der bygge og bo mellem Stad og Umøsund i Nordland, er udstedt den 3die Mai fra Folskn paa Nordmøre [2]). Det er dog ikke sandsynligt, at Raadsmødet holdtes paa denne Ø, men derimod i Nidaros, som Kongen gjerne Dagen forud kan have forladt, saa at Ordene i Forordningen „vort Raad, som nu hos os var“, ligefuldt passe. Hvad der mere blev forhandlet ved dette Møde, vides ikke, uden det skulde være dette, som allerede forhen er omtalt, at begge Kongerne den 16de April stadfestede alle de Breve, som de tidligere forhen havde forundt Fehirden og Hirdstjoren Otte Rømer, angaaende det ham af dem skjenkede Jordegods, saaledes at disse Breve skulde staa ved Magt, om Kongerne end maatte kalde andre af dem udstedte Breve tilbage [3]). Efterat Kong Haakon siden

---

[1]) Nemlig en Forordning, udstedt i Kong Olafs Navn den 19de August 1384, N. gl. Love III. S. 222.

[2]) N. gl. L. III. S. 190. Man har denne Forordning kun i en sildig og slet Afskrift; Udstedelses-Stedet er der skrevet „Faste paa Nordmøre“, hvilket ikke kan være andet end en Fordreielse af „Folskn“, nu udtalt Fosen, den Ø ved Indløbet til Throndhjemsfjorden, efter hvilken Fogderiet nu har sit Navn, og hvor der i ældre Tider var en Kongsgaard. Ligeledes staar der ganske vist urigtigt „Vimarsund“ istedetfor „Umeygjarsund“.

[3]) Dipl. N. II. 422.

var kommen til Bergen, tog han sig ivrigt af de allerede forhen saa begunstigede tydske Skomagere i Staden, der nu klagede over at „andre Skomagere i Byen greb ind i deres Næring ved at sidde inden Byen og gjøre Sko til Udsalg imod den Sedvane, som hidtil havde været i Riget". Kongen gjorde nu ved Forordning af 8de August 1372 den Bestemmelse, at ingen Skomager maatte sidde inden Byen og gjøre nye Sko (Skoflikkeri var altsaa tilladt) uden de Tydske, som sad sammen i een Gaard i Bergen, alene med den Undtagelse, at Biskopen skulde kunne holde en Skomager i sin Gaard, der syede for hans Folk, men ikke til Udsalg[1]). Dette er, saavidt vides, første Gang, at der er Tale om denne Skomagergaard eller **Sutaregaarden** i Bergen, der siden oftere nævnes. Der findes ogsaa fra disse Tider et Brev fra Kong Haakon, udsted i Bergen, dog formodentlig kun ved Vicecantsleren, angaaende en Overeenskomst mellem ham og Bønderne i Aarlandsherred (Samnanger). Han fritog dem nemlig fra den Tyngsel, der hidtil havde paahvilet dem, at skulle skydse Provster, Sysselmend, Kjøbmend og Andre, og tillod dem derhos frit at selge, hvad de havde, i By og Bygd, dog Kongens Forkjøbsret uforkrenket, imod at de hver Mortensmesse og Kyndelsmesse bragte et vist Antal Kvæg, Faar og Høns til hans Gaard i Bergen[2]). Dette viser, at enkelte Bygder paa den Maade kunde frikjøbe sig fra Skydspligtigheden. Forøvrigt have begge Konger visnok ogsaa ladet udgaa mange af de sedvanlige Varnadarbreve og Bekreftelser af saadanne, skjønt man ej kjender flere end tvende fra denne Tid, et af Magnus og et af Haakon. Magnus udgav under et Ophold paa Aas i Jalund et alvorligt Brev til Indbyggerne af Varne Skibrede og Vaaler om at opfylde sine Forpligtelser til Chorsbrødrene ved Mariekirken i Oslo. Disse havde klaget for Kongen og hans Raad over, at flere af hans Indbyggere, baade mod Gud og mod Loven, viiste sig uvillige til at betale dem Vaar- eller Høstledingen, der med Rette tilkom dem. Kongen, som ikke vilde, at Guds og Jomfru Marias Tjeneste i Capellet herved skulde forfalde eller spildes, befalede nu alle og Enhver, baade haandgangne Mend og dem, der boede paa Hospitalets Jorder, at udrede denne Leding ordentligt, naar den paakrevedes, Høst og Vaar, og forbød især udtrykkeligen Hospitalets Landboer at unddrage sig denne Ydelse. Straffen for den, der ej rettede sig herefter, var 4 Mkr. i Brevebrud, og de, som nu sad inde med Af-

---

[1]) N. gl. Love III. S. 191.

[2]) N. gl. Love III, S. 192. Forordningen er dateret 23de Decbr. 1372, men i den slette Afskrift, der haves deraf, nævnes der intet om Kongens personlige Nærværelse. Det er altsaa muligt, at han da ej var tilstede, hvilket ogsaa er det rimeligste, og at Forordningen er udstedt af Hr. Henrik Henriksson, der da ogsaa (see o. S. 3) sandsynligvis var i Bergen.

giften, skulde strax ved Brevets Forkyndelse for dem være selvstevnte ind for Lagmanden i Oslo, for der at modtage Dom [1]). Kong Haakons Varnadarbrev, som han udstedte under sit føromtalte Ophold paa Frauner i Lider [2]), gjaldt kun en vis Bjørn Thoresson, Saalekarl paa Nedstestuen, det vil sige Opsynsmand over og Vert i en Saalestue af dette Navn, hvis Beliggenhed desværre ikke angives, men som vel maa være at søge paa en eller anden Fjeldvej der i Nærheden, som befaredes af Pilegrime til Nidaroos, siden det udtrykkeligt heder, at Kongen tog ham i sit og St. Olafs Vern. Maaskee var det paa Krokaskogen. Det forbødes under Nansmands Straf baade Indenlandske og Udenlandske at tage noget hos ham uden for fuldt Pengeverd: et Forbud, som viser, at den i Sverige saa gængse og skadelige Voldgjestning heller ikke var ganske ukjendt i Norge.

Fra Sommeren 1373 af, da Kongerne tog et længere Ophold i Bergen, synes det, som om Kong Magnus her førte Regjeringen paa Sønnens Vegne, naar denne ikke var tilstede. Saaledes erfares der, at der i Juli 1373 holdtes et Raads- eller Høvdinge-Møde i Bergen, hvor blandt andre Erkebiskopen, Hr. Agmund Finnssøn, Hr. Narve Ingevaldssøn, Otte Rømer, Jon Darre og flere andre Herrer vare nærværende, men hvorved alene Kong Magnus da var tilstede, uden dog at have større Myndighed, end at den endelige Afgjørelse af en Retssag mellem to anseede Hirdmend henskødes til Kong Haakon og hans Raads Bestemmelse [3]). Om Haakons Nærværelse i Bergen hører man intet, førend midt i September, da han udstedte hiint Brev vedkommende Petersgaarden i Bergen. Det er i sig selv højst rimeligt, at han havde flere Ting at udrette paa Østlandet, førend han kunde komme afsted for at tage et lengere Ophold i Bergen, og at han imidlertid har sendt Faderen i Forvejen for at indtage Forsædet i Raadsmødet og afgjøre forefaldende Sager. Dog maa man antage, at ogsaa Kong Haakon indtraf, inden Mødet endnu var hævet, og hvis man skal slutte fra en Yttring i et senere Brev, der maaskee hentyder hertil, var dette Møde usedvanligt talrigt, idet ogsaa flere Biskoper, Prelater og Riddere vare nærværende. Hvad vi nu vide om Forhandlingerne paa dette Møde, indskræn-

[1]) Dipl. Norv. II. 430. Brevet er udateret og angiver kun Aaret, Kong Magnus's 54de: det kan altsaa være næsten hvilkensomhelst Dag i Tiden fra 26de Aug. 1372 til 25de Aug. 1373. Formodentlig tilhører den Tiden mellem 3die Septbr. 1372, da Mødet med Hanseaternes Gesandter ophørte, og Juni eller Juli 1373, da Kong Magnus reiste til Bergen.

[2]) Dipl. N. IV. 502.

[3]) Herom mere nedenfor, hvor den i Dipl. N. III. 384 omhandlede Retssag meddeles.

ker sig kun til, at der atter blev raadslaaet om de hensigtsmessigste Foranstaltninger til at hindre Fjordekjøb og al anden ulovlig Handel til Kjøbstædernes Skade, thi det siges i en sildigere Forordning om dette Emne udtrykkeligt, at Forbud derimod udstedtes af begge Konger efter Samraad med Erkebiskopen og hine øvrige anseede Mænd, og dette Forbud haves netop i en Forordning, som begge Konger tilsammen udstedte i den paafølgende Marts Maaned [1]). Men denne Sag, saa meget den end synes at have ligget Kongerne og Høvdingerne paa Hjertet, kan dog umuligt have været Hovedsagen, hvorfor saa mange Stormænd fra alle Landets Kanter samledes. De egentlige Forhandlingsemner maa have været vigtigere Anliggender, hvis Afgjørelse vare mere trængende, navnlig først og fremst det fremtidige Forhold til Danmark (hvorom nedenfor), samt dernæst det endnu ikke ordnede Forhold til Hanseaterne og de Klagemaal, man fremdeles havde at føre over Tydskernes Ferd i Norge, saavelsom ogsaa Midlerne til at udrede Kong Magnus's Løsesum, eller maaskee endog til at føre en ny Krig, hvis den nærværende, allerede ufuldkomne Fredstilstand, der mere var at kalde en Vaabenhvile, skulde ophøre.

De tydske Kjøbmænds Overmod og Voldsomhed kunde vistnok foraarsage alvorlig Bekymring; thi de overtraadte uden Sky endog de Befalinger, deres egne Stæders Raadmænd havde givet dem fra Hansedagen til Forebyggelse af nye Stridigheder. Ikke engang Kongernes Nærværelse var istand til at holde dem i Tøjle, og hvis det, som slet ikke er usandsynligt, netop var en af Hensigterne med Kongernes lange Residens i Bergen at hindre deres Overgreb, saa ser man noksom heraf, at de allerede vare voxede dem over Hovedet. Uagtet de for Lovovertrædelser skulde svare for norsk Ret og efter norsk Lov, vægrede de sig dog altid derved, men afgjorde Sagerne sig selv imellem ved selvvalgte Dommere, eller rettere Voldgiftsmænd, og fastsatte Forliig og Bøder,

---

[1]) N. gl. Love III. 184. Denne Forordning er her dateret fra Bergen Fredag før Gregorii Dag i Kong Haakons 9de Aar, hvilket saaledes skulde være 8de Marts 1364. Men da Kong Magnus og Haakon i hele Begyndelsen af 1364 vare i Sverige, iagttagende K. Albrechts og Oprørernes Bevægelser, er det umuligt, at Forordningen kan være udstedt i dette Aar; endmindre i de følgende Aar 1365—1371, da Kong Magnus var fangen; den kan ej være udstedt i 1372, da Kongerne endnu sidst i Februar vare i Oslo, og i April i Nidaros, samt først derfra kom til Bergen; 1373 kan det heller ikke være, da K. Haakon den 18de Marts var i Elver; altsaa maa det være 1374, og Afskriveren (den eneste Afskrift, vi have, er meget ny og slet) maa have skrevet 9de (IX) for 19de (XIX): en ikke usedvanlig Fejltagelse. Det er i en Forordning af 19de Aug. 1384, at der udtrykkeligt siges, at Kongerne Magnus og Haakon „med Erkebiskopens, andre Biskopers, lærde Mænds, Ridderes og andre deres Mænds Raad" havde afslagt og forbudet Fjordekjøb. (Norges gl. Love III. S. 223).

ikke efter Norges Lov, men med Tilsidesettelse af denne efter sin egen Vilje. Vi have allerede seet af Kjøbmendenes Skrivelser, at de intet frygtede mere end Englændernes og de Flamskes Medbejlerskab paa Handelsmarkedet i Bergen. Da de nu ikke vare bange for, om det gjaldt, at anvende voldsomme Midler for at holde disse Medbejlere borte, havde nogle Englændere, der ankom, medens Kong Magnus og Raadsherrerne vare samlede, for Sikkerheds Skyld skaffet sig disses Lejde. Desuagtet angreb Tydskerne dem og dræbte flere af dem; de lovbestemte Bøder blev hverken betalte til Kongen eller Arvingerne, men Drabsmendene med Magt førte fra Norge; da Kong Haakon siden kom til Bergen og fordrede Bod, tilbød Tydskerne alene en Godtgjørelse af 20 Tønder Øl, hvilket man med Rette fandt at være et fornærmeligt Tilbud for tre anseede Mends Drab. Ogsaa andensteds i Landet bare Tydskerne sig ad paa samme Maade. Oftere brød deres Sømend ind i de Huse, de kom sejlende forbi, og tvang Beboerne til at give dem, hvad de forlangte; de holdt ogsaa fremdeles paa med at hugge i Kongens og hans Undersaatters Skove og at bortføre hele Husebygninger fra afsides beliggende Gaarde [1]). Man maa formode at Kong Haakon og Raadet har gjort alt, hvad der stod i deres Magt for at hemme dette Uvæsen, og Stæderne selv, der øjensynligt havde haft nok af den sidste Krig, og oprigtigt ønskede Fred og god Forstaaelse, synes ogsaa nogenledes at have rakt dem Haanden dertil, men forgjeves.

Af andre Sager, der behandledes ved dette Møde, var en Arvesag mellem Erlend Philipsson paa Losna, kongelig Fehirde i Bergen, og Ingemund Uthyrmesson. De gjorde nemlig begge Fordring paa Arv efter Gaute Haakonsson i Tolga i Nyfylke [2]), Ingemund, der selv havde hjemme i Nyfylke, paa sin Hustru Holmfrid Anundsdatters, Erlend paa sin Frende Thorgeir Thorsteinssons Vegne. Da Sagen drejede sig mellem saa anseede Mend, blev den ogsaa afgjort ved en Hirddom, og Kong Magnus, der da, som vi allerede have omtalt, førte Befalingen paa Sønnens Vegne, udnævnte Erkebiskop Thrond og Haakon Jonsson til at paadømme den i Forening med fem andre Mend, som de selv kunde velge. De valgte Provsten ved Apostelkirken Hr. Thorstein Hallgrimsson, Hr. Narve Ingevaldsson, Otte Rømer, Viljam Eriksson, Lagmanden Gunnar Hjarandesson og Jon Neidarsson Darre. Dommerne traadte sammen den 23de Juli i Christkirkens Chorsbrødres

[1]) Suhm, XIII. S. 738, 738. Alt dette nævnes i Kong Haakons til Hansedagen i Juni 1375 indgivne Klageskrift; her siges det udtrykkeligt, at det usle Tilbud, Tydskerne havde gjort, var bleven fremsat, „da Kongen nys var i Bergen".

[2]) Om ham see forrige Bind, S. 402.

Sommerhall og hørte begge Parters Beviisligheder. Erlend fremlagde en eldre Lagmandsdom, bekræftet af Kong Haakon, der tilkjendte ham Halvdelen af det Gods, hvormed Ingemund sad inde, og paa Grund heraf erklærede nu ogsaa Dommerne, at Lagmandens Dom og Kongens Stadfestelse skulde staa ved Magt, indtil Kongen selv med sit Raad nærmere undersøgte Sagen og fandt andet at være rettere efter Loven, eller udnævnte særegne Dommere til at behandle Sagen. Om denne Undersøgelse og endelige Afgjørelse fandt Sted, vides ikke med Vished, men der kan neppe være nogen Tvivl derom. Forøvrigt afgiver denne Dom atter et Exempel paa de uendelige Domme, hvilket det i hiin Tid var saa almindeligt at give, der nemlig gjorde Rets-Udslaget afhængigt af nye Beviisligheder og saaledes forlængede istedetfor at tilendebringe den uvisse Retstilstand.

Det allerede ovenfor omtalte Forbud mod Fjordekjøb, som begge Konger sidenefter, i Marts 1374, udgav i Forening fra Bergen, er merkelig deraf, at det ogsaa gaar ud paa overhoved at sette en Skranke for den Lyst til at fare om paa Handel, som fremdeles herskede hos Folket, og som paa denne Tid maa have taget en betænkelig Overhaand, maaskee paa Grund deraf, at Tydskernes Handel endnu ikke var kommen ret i Gang igjen siden Krigen, og det saaledes bedre end ellers lønnede sig for de indfødte Handelskarle at reise omkring. „Vi have", heder det i de indledende Ord, „ideligen hørt Klagemaal af Rigets Raad og de fleste af vore gode Mend saavelsom af hele Almuen over, at hele Landet legges øde, fordi de gode Mend, der ville holde sine Bool oppe i Herederne og dyrke Ager og Eng, kunne ingen Tjenestefolk faa, da alle de unge Mend, der opføde, ville legge sig paa Kjøbmandskab, og derved fordervedes alt Riget og Landfolket". Klagemaalet var visnok udtalt oftere før, men ikke saa sterkt som nu, hvor maaskee ogsaa Affolkningen siden Mandedøden og de følgende Sotter gjorde Savnet af arbeidsføre Mend føleligere. Tilstanden har ganske vist været foruroligende, men Middelet, som anvendtes til at afhjelpe den, var ogsaa temmelig despotisk: der bestemtes, at Ingen maatte blive Kjøbmand, som ikke ejede mindst 15 forngilde Mkr. (5 Mkr. brendt Sølv), som han ikke havde laant, til Capital; blev Nogen befunden at handle med mindre Capital ved Hjelp af Laan, da skulde hver eneste Pening, han havde hos sig, være forbrudt til Kongens Kasse. Spørsmaalet er kun, hvorledes saadant skulde kunne bevises uden hadefulde og nærgaaende Undersøgelser. Forbudet mod Fjordekjøb gjentog Straffen af Brevebrud saavelsom Forbrydelsen af Varerne for hver den, der handlede andensteds, end hvor der fra gammel Tid havde været Kjøbstevne og Takmark. At Kong Mag-

nus deeltog i Udstedelsen af disse Forbud, kom naturligviis deraf, at det ogsaa vedkom Indbyggerne i hans Landsdeel[1]).

Det er hiint sidste Forbud mod Fjordekjøb, hvorom Erkebiskopen, flere Biskoper, Prælater og verdslige Herrer skulle have raadslaaet. Og dette kan muligtviis gjerne ogsaa være skeet kort forud før Udstedelsen, idet nemlig flere af de forsamlede Herrer, især de, der havde længst Vej, formodentlig blev hos Kongerne hele Vinteren 1373—74. En af dem var formodentlig Erkebiskop Thrond, der siden begav sig til Østlandet, hvor vi den 9de October 1374 finde ham i Tunsberg, udgivende et Indulgensbrev for St. Laurentii Kirke der i Staden[2]). Omtrent paa samme Tid, som Erkebiskopen drog østover, maaskee endog i Følge med ham, var det vel, at Kong Haakon begav sig til Rygfylke, hvor vi, som det allerede er nævnt, finde ham i Karmtsund den 21de Juli 1374. Formodentlig havde han da enten været paa Kongsgaarden Agvaldsnes og i Stavanger, eller skulde begive sig derhen; man veed ikke mere om, hvad han forøvrigt tog sig for i hele dette Aar. Man erfarer ellers af islandske Annaler, at der ved denne Tid skete et Hirdstjore-Skifte paa Island. Hirdmanden **Thorgaut Jonssøn**, der siden 1371 havde været Hirdstjore paa Øen, og om hvem der fortælles, at han lod en Manddraber, der havde søgt Tilflugt i Thingeyre Klosterkirke, tage ud af denne og levende begrave, efterat han var bleven overbeviist om at have begaaet Mordet paa en skammelig Maade, blev maaskee paa Grund heraf eller og maaskee alene fordi Kong Magnus nu atter indtraadte i sin Ret til at beherske Island, tilbagekaldt enten i 1373 eller 1374, og i hans Sted udnævntes en **Andres Sveinssøn**, saavidt man kan see islandsk af Herkomst, der kom ud til Øen strax efter og forblev i længere Tid i Embedet[3]).

---

[1]) I en af de faa baarlige Afskrifter, man har af denne Forordning, er den særskilt henvendt til Indbyggerne i Bergen. Dette kan alene være kommet deraf, at Afskriveren har haft et særskilt til Bergen henvendt Exemplar for sig; thi det er tydeligt nok, at Forordningen er af almindeligt Indhold. Formodentlig har der af denne, som saamange, været udstedt flere Exemplarer, særskilt henvendte til de forskjellige Landskaber eller Stæder; i en Afskrift er ogsaa Ordene „I Bergen" udeladte.

[2]) Dipl. Norv. I. 429.

[3]) Islandske Annaler Udgaven S. 324. Her er ellers et af disse Steder, hvor man skulde tro, at Udgiverne med Flid havde søgt at gjøre det umuligt for Læserne at udfinde det rette Aar. Saaledes omtales Anders Sveinssøns Ankomst til Island 2 Gange, baade under 1373 og 1374, og paa det første Sted henføres den ogsaa til 1372, paa det sidste til 1373 og 1374, medens Thorgaut Jonssøns Afreise fra Island først omtales under 1373, og det dog siden under 1374 meddeles, hvorledes han lod hiin Misdæder henrette. Men formodentlig henhører dette sidste til 1371 eller 1372, da Erkebiskop Thronds Udnævnelse til Erkebiskop, som fandt Sted først i 1371, omtales for samme

Maaskee havde disse Foranstaltninger med Hensyn til Island fundet Sted paa samme Tid, som Kong Haakon, hvad vi allerede havde seet, sendte **Sigurd Kolbeinssøn** som sin Ombudsmand til Grønland. Da det saa sjelden omtales, at nogen kongelig Ombudsmand sendtes derhen, kunde man maaskee heri, at Kong Haakon sendte Sigurd i denne Egenskab, see et Tegn paa, at han søgte at tage sig af den fjerne, og nu vistnok mere og mere haardt betrængte Colonie. Vel er det muligt, at Sigurd fornemmelig var afsendt for at gjøre Indkjøb af de sjeldne og kostbare grønlandske Varer paa Kongens Vegne, men han har dog vel neppe faaet noget saadant Hverv uden tillige at have faaet Bestikkelse til at indkræve den kongelige Skat, og saaledes at være beklædt med en Sysselmands eller kongelig Ombudsmands sedvanlige Myndighed, især da han var kongelig Hirdmand. At han der benyttede Leiligheden til at kjøbe Arven efter den bergenske Bymand Baard Dees, der synes at være død paa Grønland, betragtedes af Kongen som en ulovlig Ferd fra hans Side, efter hvad vi allerede have seet.

Om Kong Haakon fra Ryfylke drog videre østover, eller vendte tilbage til Bergen, for siden at drage til Østlandet, vides ikke; det første er det sandsynligste, og det lader endog til, at han senhøstes besøgte sin Svigerfader i Danmark. Vist er det kun, at han d. 11te Januar 1375 var paa Tunsbergshus[1]. Men imidlertid var hans Fader Kong Magnus død ved et Ulykkestilfelde paa Søen d. 1ste December i Nærheden af Lyngholmen strax nordenfor Sletten, ved Indløbet til Bømlfjorden og Bergens-Leden. De nærmere Omstændigheder derved angives noget forskjelligt. Et svensk Chronicon beretter, at hans Skib kom i Fare mellem Skærene ved Lyngholmen, og at han for at redde sig sprang saa uforsigtigt overbord, at han, uagtet hans Tjenere fik trukket ham op og bragt ham levende i Land, dog opgav Aanden under Krampetrækninger[2]. De

Aar, efterat det allerede for 1375 er meddeelt, at Biskop Oddgeir i Skaalholt kom til Island med Erkebiskopens Brev om Palliehjelpen. Thorgauts Død omtales siden under 1375. Forholder det sig rigtigt, da maa han være forskjellig fra den Thorgaut Jonssøn, der, som det synes, i Egenskab af Sysselmand var tilstede ved en Delegang i Myrehvarvet (Røken-Sogn) den 23de Juni 1383 (Dipl. N. III. 448).

[1]) Han lod da et Landsvistbrev besegle „i sin Nærværelse". Dipl. N. VI.

[2]) Dette fortælles, uden nogen Angivelse af Aarstal, i de visbyske Minoriters Annaler, Scr. R. D. I, 290, Scr. R. Sv. I. 45. De saakaldte Sigtuna-Annaler melde kun simpelthen, at han døde 1374 (Scr. R. Sv I. 29); et andet Chron. sammesteds (S. 58) setter hans Død til 1372 og tilføier, at han døde i en Indsø (stagno, her menes dog vel nok „en Fjord") i Norge. Rimkrøniken nævner Lyngholmen og Bømlfjord.

islandske Annaler derimod fortælle, uden nærmere at betegne Stedet, at han og alle hans Mænd, 25 i Tallet, druknede, og at hans Liig var det eneste af dem alle, som drev i Land: heri troede man maaskee at see et Beviis paa, hvad der umiddelbart derefter tilføjes, „at han efter Sigende var hellig“[1]). Den første Beretning er unegteligt den sandsynligste. Anledningen til, at Kong Magnus just paa den Tid sejlede over det stormende Hav ved Sletten, kan enten tænkes at være den: at han havde fulgt med sin Søn til Rygfylke og nu enten i Følge med ham, eller alene vendte tilbage til Bergen for der at tilbringe Julen, — i sidste Tilfelde har da Haakon strax skyndt sig østover for siden at komme til Danmark — eller at han kom sejlende fra Bergen enten alene eller i Følge med Haakon for at naa frem til Østlandet — Tunsberg eller Oslo — inden Juul, og at Haakon allerede enten var dragen forud derhen eller nu fortsatte Reisen. Enhver af disse Forklaringsmaader kan have noget for sig, men det sandsynligste er dog, at Haakon allerede ved Høstens Begyndelse var reist øster, og at han endog siden havde været i Danmark. Man kunde lettelig komme paa den Tro, at Kong Haakon endnu den 11te Januar paa Tunsbergshuus ikke vidste noget om Faderens Død, siden et Brev, udstedt i Tunsberg den 18de April 1375 af Sysselmanden sammesteds, Ketil Vigleiksson, synes at vise, at denne end ikke da vidste noget om Magnus's Død, saasom han regner Aaret efter Magnus's Regjerings-Tiltrædelse og kalder det hans 56de[2]). Men det synes jo rigtignok utroligt, at Kong Haakon ikke allerede den 11te Januar, over en Maaned efter hans Død, skulde være bleven underrettet derom, eller at en saa høitstaaende Mand, som Sysselmanden paa det Sted, hvor Kong Haakon opholdt sig i Januar, skulde være uvidende derom den 18de April, især da man af et Brev, udstedt i Stockholm den 13de April[3]), seer, at man allerede da vidste Besked om Dødsfaldet der, saa langt borte fra Stedet, hvor Magnus omkom. Man maa saaledes formode, at hiint Brev er urigtigt dateret, og at der staar det 56de istedetfor det 55de Aar, saa at Brevet egentlig er af 1374.

---

[1]) Isl. Ann. Udg. 326, hvor Dagen, 1ste Decbr., er angiven, men hvor Aarene som sedvanligt variere, her mellem 1373, 1374, 1375. Aaret 1374 maa ansees sikkert deraf, at den lübeckske Provst Hermann, Fuldmægtig for Biskop Henrik af Skening, pavelig Nuncius, i et Brev fra Stockholm den 13de April 1375 omtaler Magnus som død. Kong Haakon omtaler ham ogsaa i Juni 1375 som død, see her strax nedenfor. Et russisk Sagn om Magnus's Død stemmer, som vi ville see, nærmest med den islandske Beretning.

[2]) Dipl. Norv. III. 397.

[3]) See ovenanførte Brev fra Provst Hermann i Lübeck. Jfr. nedenfor S. 45 øverst.

Saadant bedrøveligt Endeligt fik Kong Magnus, efter en lang og urolig Regjering, i sit 59de Aar. De, der ved hans Tiltrædelse til Regjeringen som fuldmyndig Konge betragtede Forholdene, saaledes som de alene viiste sig paa Overfladen, maatte prise ham lykkelig som en af de mægtigste blandt Europas Fyrster paa den Tid. To Kongeriger lød jo under hans Scepter, og dermed havde han forenet en stor Deel af det tredie; hans Herredømme strakte sig lige fra Ladoga til Vesterhavet, over Øer og Lande i dette lige til det yderste Nordvesten, og lige fra Nordiishavet til Halvøens yderste Spidse ved Østersøen. For dem maatte det synes utænkeligt, at han ved sin Død kun skulde have nogle faa Landskaber tilbage af den hele Herlighed, og selv disse egentlig kun i Fællesskab med sin Søn. Men for Enhver, der paa nær Hold iagttog alle Forhold og lærte dem nøjere at kjende, kunde den ulykkelige Vending, som hans politiske Livsbane tog, ikke være overraskende. Det maatte forlængst have været dem indlysende, at allerede Stormands-Veldet og Stormands-Selvraadigheden i Sverige alene var mere end nok til endog at kunne drive en kraftigere og forstandigere Mand end Magnus til Fortvivlelse, endsige at han ved Siden deraf ogsaa skulde kunne overtage at vedligeholde og befæste en Union, der allerede i sin Stiftelse bar Spiren til sin Opløsning i sig. Kong Magnus arbeidede saa godt han kunde og med den bedste Vilje mod Strømmen i begge Retninger, men Strømmen var ham for sterk, og han maatte bukke under for den. Vi have seet ham modigt og ufortrødent gjøre idelige Forsøg paa at hævde Kronens og Folkets Ret lige over for de anmasende Stormænd. Vi have seet ham roesverdigt beskjæftiget med at forbedre Lovgivningen, ideligen arbeidende paa at løsrive sine Undersaatter fra et ydmygende Handelsaag, benyttende Leiligheden til at vinde en fordeelagtig Tilvext for det ene af sine Riger, medens han derved ogsaa sikkrede det en tryggere Grændse, forsvarende sine Riger mod raa Barbarers Angreb i Østen, uophørligt reisende fra det ene af Rigerne til det andet for ikke at forsømme noget af dem, og fornemmelig velgende sin Residens paa Grændsen, hvorfra han paa een Gang kunde holde Øje med dem begge, og hvorved tillige Bevidstheden om Unionens Tilværelse maatte blive mere levende hos Indbyggerne i dem begge: kort, vi have seet ham udfolde en Virksomhed, der lægger for Dagen, at han baade klarligen var sig sine Pligter bevidst, og havde den redeligste Vilje til at opfylde dem. Under gunstigere Forholde vilde han maaskee endog have glimret som en udmerket Regent. Men her vare Forholdene ej alene det modsatte af gunstige, men endog saa fortvivlede, at selv en langt mere begavet Fyrste end han neppe vilde have kunnet overvinde dem, end mindre at Magnus, med sine aabenbart kun tarvelige Evner, skulde kunne rede sig ud af dem med Held, især da det tillige var ham beskikket at

have tvende saa overlegne listige og hensynsløse Medbeilere at kappes med som Albrecht af Mecklenburg og Valdemar af Danmark. Endog en Mand med Kong Sverres Talent og Udholdenhed vilde her have haft Vanskelighed ved at holde Stand. En og Anden vil maaskee indvende, at Margrete Valdemarsdatter, skjønt kun en Kvinde, senere formaaede at jevne Vanskelighederne og gjøre sig de stridige Gemytter underdanige. Det kan heller ikke negtes, at hun i Handlekraft og Statsklogskab vistnok stod langt over Magnus. Men man maa erindre, at hun ei traadte frem og greb ind, førend en Reaction var indtraadt, og da de samme svenske Stormend, der engang havde været saa ivrige i at faa Magnus forjaget, nu vare ligesaa ivrige i at gjøre sit Verk om igjen, og at de sandsynligviis, om Magnus da havde levet, paa samme Maade vilde have henvendt sig til ham. Det er forøvrigt en Kjendsgjerning, som man altid maa have for Øje, naar man bedømmer Magnus's Charakter og Virksomhed, at det Antal af hans Undersaatter, der holdt af ham, langt overvejede det, som var ham fjendtligt, og at dette fjendtlige Parti derhos var det slettešte og meſt upatriotiske, men at han har haft det særegne Uheld, at hans Liv og Levnet egentlig kun har været skildret for Efterverdenen i det hadefulde Lys, hvori dette Mindretal, der blev det sejrende, fandt for godt at fremstille det, medens de Yttringer til hans Roos, som hørtes fra Flerheden, og man kan sige fra Kjernen af begge Nationer, ere blevne forglemte eller lidet paaagtede. Thi Magnus's Liv og Regjering er, som vi allerede forhen have nævnt, fornemmeligen bleven fremstillet og bedømt efter de Skildringer, der forefindes deels i den rimede svenske Krønike, som forfattedes et Par Generationer efter hans Tid, og som kun gjengiver det ham fjendtlige Stormandspartis hadske Domme, deels i den noget senere levende uppsalske Geistlige Erik Olafsøns (Erici Olai) svenske Krønike, der for det meste er bygget paa Riimkrøniken, men desforuden har benyttet og tildeels misforstaaet de Udladelser om Kongens og Dronning Blanches foregivne Fejl, der findes i St. Birgittas „Aabenbarelser", hvilke igjen, hvad dette angaar, kun grunde sig paa de Skildringer, som hendes egne Frænder og Venner, der næsten samtlige hørte til Kongens Fjender, sendte hende under hendes langvarige Ophold i Rom. De eldre, svenske Krøniker, der dog heller ikke ere samtidige, meddele i sine korte Notitser kun meget lidet og afholde sig fra at give nogen bestemt Dom om Kongens Charakter eller Dygtighed. Men vi have seet, at Almuen i Uppland, efterat have smagt Mecklenburgernes og Stormendenes Herrevælde i nogle Aar, ønskede Magnus igjen paa Tronen og kaldte ham sin „ærlige og gode Herre"; vi ville see, hvorledes der strax i Begyndelsen af det følgende Aarhundrede klagedes over samme

Herredølde som „Tyranners forvorpne Regimente" [1]), og endelig er det en merkelig Omstændighed, at der fra Norge ikke findes et eneste dadlende Ord udtalt om ham, medens vi tvertimod have seet, at de islandske Annaler, der vistnok især udtrykke Folkemeningen i Norge, saameget mere som Øen selv ikke kunde rose sig af synderlig Lykke under hans Regjering, yttre, at han efter sin Død ansaaes for hellig, og en anden islandsk Optegnelse, nedskreven ikke mere end 13 Aar efter hans Død, kalder ham „den gode" [2]). At hine partiske og ufordeelagtige Fremstillinger blev de, der især lagdes til Grund for nyere historiske Forfatteres Arbeider, var for saa vidt naturligt, som de var de eneste, der indeholdt noget rigere historisk Stof og meddeelte en sammenhængende Fortælling, medens derimod de nysnævnte mere umiddelbare Udtryk af hans Samtids og de fleste af hans Undersaatters Dom om ham tildeels vare ubekjendte. Man kan altsaa i Korthed sige, at de ufkaansomme og ufordeelagtige Domme om Kong Magnus mere tilhøre en fildigere Tidsalder, og blandt hans Samtid kun en enkelt forholdsviis lidet talrig, men mægtig Klasse, der følte sine Fordringer og uberettigede Tiltag truede ved hans Foranstaltninger; og at derimod den skaansomme eller endog fordeelagtige Bedømmelse af hans Ferd tilhører hans Samtid og udtrykker den Mening om ham, der herskede i hele Norge og hos den største Fleerhed af hans svenske Undersaatter. Gjelder altsaa her, som ellers, det Udsagn, at Samtidens Bedømmelse af en Mand i det Hele taget er rigtig, da har Samtidens Stemme, der overvejende erklærer sig til Bedste for Kong Magnus, derved ogsaa givet ham et Vidnesbyrd, som udvisker de fleste af de Pletter, hvilke en ubillig og partisk Efterslegt har sat paa hans Minde.

Det er allerede forhen nævnt, at saavel Kong Magnus, som Dronning Blanche havde bestemt at ville begraves ved Vadstena Kloster, og til det Øjemed skjenket en overvettes stor Pengesum [3]). Denne Bestemmelse blev neppe efterfulgt. Da Dronning Blanche døde, var Vadstena Kloster langtfra saaledes istand, at det kunde modtage Liig til Begravelse, og vi have ogsaa seet, at hun efter en næsten samtidig Beretning skulde være begraven i Danmark; dette er nu vistnok neppe rigtigt, da hun snarere blev begraven i Tunsberg, men man seer dog saa meget deraf, at hun ikke antages at være begraven i Vadstena. Heller ikke ved Magnus's Død var Vadstena Kloster kommet ret istand. At Magnus's Liig under den nærværende Krigs- eller usikkre Freds-Tilstand skulde være ført derhen i hans og hans Søns Fjenders Omraade, er lidet troligt, og der er ogsaa en — vistnok ikke

[1]) Klage fra Linkøpings Domkapitel.

[2]) See Flatøbogen I. S. 28. Fornaldar sögur Nordrlanda II. S. 14. 15. Han kaldes saaledes ikke mindre end tre Gange.

[3]) S. foregaaende Bind, S. 478.

af ældre Vidnesbyrd støttet — Beretning om, at det blev ført enten til Gudheems eller Varnheems Kloster i Vestergøtland [1]). Det sandsynligste synes ellers at være, at det blev ført til Bergen, siden Kongens Død indtraf saa nær denne Stad. Men noget Sagn om, at han skulde have været begravet der, findes dog ikke. Det er ikke umuligt, at Kong Magnus, da Sverige var falden fra og havde taget sig en ny Konge, forandrede den Bestemmelse i sit Testamente, hvori det forordnedes, at han skulde begraves i Vadstena, og valgte sig et nyt Begravelsessted, men at dette Tillæg til hans Testamente kan være tabt. Vi finde idetmindste, at han skjenkede Gaarden Henden paa Raumarike til Thorsbrødrenes Commune ved Domkirken i Oslo [2]). Hans tidligere, i sin Barndom afdøde, Børn — der skal have været tre døde — vare blevne begravne ved Aas Kloster i Halland.

Kong Magnus maa have efterladt en betydelig Gjeld. For det første var endnu ikke det store Laan af de pavelige Penge tilbagebetalte. Derhos maa der endnu have være meget ubetalt af hans Løsesum. Og endelig erfarer man, at han skyldte de fleste Kirker i Elvesyssel tre Aargange Tiende af Krongodset, formodentlig for den Tid, da han havde stadigere Residens paa Baagahuus Slot. Det er muligt, at han kan have skyldt ligesaameget til andre Kirker, men som da rigtignok ikke kan have ligget i Oslos Biskopsdømme, eftersom ingen saadanne tilbagestaaende Fordringer opføres for disse. Dog seer det ikke ud til, at Sønnen har plaget sig med at faa disse Gjeldsposter betalte, thi de forekomme endnu saa sildigt som 1393 opført blandt de næsten opgivne Gjeldsfordringer [3]), og vi ville see, at ogsaa han stod i en lignende Gjeld til de selvsamme Kirker. Der maa ellers ved disse Tiende-Aargange have været en egen

---

[1]) Messenius, Scondia T. III. S. 27, T. XII. 204. Paa første Sted nævnes Varnheem, paa andet (i Apologien) Gudheem, og nogle Annaler paaberaabes. Hvilke disse ere, vides ikke: de ere idetmindste ikke nu til. I Vadstenas Annaler nævnes der heller ikke noget om, at Magnus's Liig senere flyttedes derhen, og slige Flytninger pleiede altid at omtales.

[2]) Biskop Eysteins Jordebog fol 123. Sammesteds, fol. 56, staar der, at han gav 1 Mk. B. Audigstad i Lider til Fraauer Kirke for Tiende.

[3]) Tillægget i Biskop Eysteins Jordebog fol. 3—6. Kirkerne, til hvem han skyldte, ere Thoresby, Bjorland, Sjove, Thorsland, Eykrey, Bakke, Mariekirken i Kongehelle, Ytraby, Karlaby, Jorland, Holte, Rymaland, Spikkarjod, Solberg, Noreim, Audsmaal, Aukland, Grindarjodr, Lyng, Ristarjord, Forsele, Viskuland, Maggarjodr, Bevje, Herekstad, Haukaas, Eskilsvik; Gjelden til enhver af dem var 3 Aargange, undtagen til Thoresby, hvem der kun skyldtes to. Vi kunne her tilføie, at ovenfor (forr. Bl S. 668), hvor de Kirker opregnes, hvilke Hr. Orm skyldte Tiende, ere Thoresby, Bjorland, Harundarstav, Sjove, Thorsland, Eykrey, Bakke, Marie (i Kongehelle) og Rymaland udeglemte.

Sammenhæng, som nu ikke lader sig godt oplyse, siden Hr. Orm Eysteinssøns Bo, som vi have seet, var disse samme Kirker, eller de fleste af dem, tre Aargange skyldige. Thi vel kan dette, og maa det for en Deel have været Tilfeldet paa Grund af, at han havde Privat-Ejendomme inden Syslen, men det synes ogsaa at have maattet staa i Forbindelse med den Myndighed, han fra 1355 af som Kong Magnus's Drottsete udøvede, om han maaskee kan have været forlenet med Baagahuus Slot og Syslen, og at dette maaskee kan have paadraget ham Forpligtelser, som ellers paahvilede Kongerne selv.

Der findes i enkelte Haandskrifter af de gamle novgorodske Annaler under Navn af „Kong Magnus's Testament" eller „Haandskrivelse" en Advarsel til de Svenske om at opføre sig vel og fornemmelig holde Fred med Russerne, affattet i Kong Magnus's eget Navn, og, hvad der er det forunderligste, efter hiint Uheld paa Søen 1374, der blev hans Død, men fra hvilket han, som det her foregives, skal være bleven frelst og omsider være kommen til et russiskt Kloster, hvori han som angergiven Synder lod sig optage, og hvorfra han da senere paa sin Sotteseng skulde have ladet Skrivelsen udgaa til sine svenske Undersaatter, i hvilken han til yderligere Advarsel skildrer sine egne Misgreb med de mørkeste Farver. Skrivelsen begynder saaledes [1]): „Jeg, den syndige Magnus Sveakonge, som i den hellige Daab har faaet Navnet Gregorius, men som snart vandrer heden til et andet Liv, byder herved mine Brødre, mine Børn og hele Svea Land at leve i Fred og Kjærlighed, afholde sig fra Svig og Usandhed, Overdaadighed, Drukkenskab og falskt Spil, ikke at forurette Nogen eller bruge Vold mod Nogen, ikke overtrede Korskysningen, og ikke gaa over til Russernes Land, førend Fred bliver sluttet og Korset kysset, da vi deraf ikke have nogen legemlig Fordeel, men Sjælen fortabes". Derpaa gjennemgaaes i Korthed de Svenskes tidligere Krigsforetagender mod Rusland for at vise, at de kun havde Skade deraf. Byrge Jarl, siges der, trængte frem til Neva med en Krigshær, men blev slagen paa Flugten af Fyrst Alexander Jaroslavitsch; siden gjorde Marskalken (Marsken Thorgils Knutssøn) et Tog til Neva og anlagde en Stad ved Ochta, hvor han efterlod en sterk Besætning [2]); derefter var der Ufred med Russerne i 40 Aar, indtil der sluttedes Fred med Storfyrst Jurje Danilovitsch paa 40 Aar, med beseglede Breve; men uden at agte dette drog Magnus 30 Aar derefter med hele Sveriges

---

[1]) De novgorodske Ann. Snoml f. 1848, S. 101—104, jfr. fr. B. S. 524, 525.

[2]) Byrge Jarl kaldes her „Knæs og Befalingsmand Belgerd"; Thorgils Knutssøn, ligesom allerede i de novg. Annaler ved 1300, „Mastalka" (d. e. Marskalk, Marsk) samt Kongens „Broder", det vil sige „Frænde". Der sigtes til Anlæggelsen og Erobringen af Borgen Landskrone ved Neva og Ochta 1300 og 1301.

Magt mod Russerne for at tage dem til Fange, fordi de ikke vilde gaa over til hans Lære, lod ogsaa mange af dem døbe, indtog Orechov og efterlod en Besetning der, men saasnart han var dragen hjem over Havet, erobrede Novgoroderne Staden tilbage og dræbte Besetningen. Desuagtet, heder det videre, kom han Aaret efter tilbage med en Krigshær for at angribe Orechov, vendte sig, da den var forsvaret af en russisk Hær, til Koporje, og flygtede siden derfra over Havet, men mistede en Deel af sin Hær ved en sterk Storm i Mundingen af Narva; siden den Tid havde Guds Vrede hjemsøgt Sverige med Hungersnød, Pest og indbyrdes Fejde. „Og mig arme Synder", heder det derpaa, „har Gud for mine mange Synders Skyld berøvet Forstanden, og jeg har siddet fangen i mit Slot et Aar, fastsmeddet til Veggen ved en Jærnkjede. Siden kom min Søn Haakon [1]) fra Norge til mig og tog mig ud af Slottet, og da han betragtede mig og saa, hvorledes jeg var bleven merk af Farve og udtæret, mine Øjne indfaldne, mine Hænder og Fødder afmagrede, Huden og Aarerne fasttørrede til Benene, og at jeg næsten ikke kunde faa Stemmen frem, saa at min Røst lignede en svag Biesurren, og alle, som saa mig, feldte Taarer: da faldt han af Bedrøvelse til Jorden, sørgede og græd over mig. Han førte mig derpaa til sit Land Norge, og jeg gik atter ombord paa et Fartøj. Men paany opstod der en heftig Storm, saaat man ej kunde see vore Skibe og Sejl blandt Bølgerne, og saa druknede alle mine Folk, men jeg selv blev frelst efterat have svømmet om paa Kjølen i tre Dage og tre Nætter; og Gud førte mig med Vinden til Floden Polnaja tætved den hellige Frelsers Kloster [2]), og de derværende Munke løftede mig op og bare mig ind i Klostret, hvor jeg tog Munkedragten og af dem blev indviet til Munkeliv og Klosterdragt. Alt dette haver Gud ladet mig times for min Hovmodighed og mine Indbildninger om mig selv, og min Svigagtighed, thi der findes ingen i Verden saa hovmodig, ondskabsfuld og syndig, som jeg, og derfor har Ulykken rammet mig. Jeg har i Mangt og Meget overtraadt Korskyøsningen, og øvet Vold mod det russiske Rige, men Gud har ydmyget mig og ladet mig døje usigeligt ondt. Og nu befaler jeg Eder, mine Brødre og Børn og hele Sveriges Rige, at I ej skulle elske Svig og Usandhed og denne Verdens forgængelige Tant, thi alt forsvinder som en Røg og en Drøm og farer forbi som en Skygge. Øver ikke Vold mod Russernes Land, overfalder det ikke, og overtreder ikke Korskyøsningen, paa det at I ej skulle gaa til Grunde. Men den, som overfalder Rusland og overtreder Korskyøsningen, han har imod sig

[1]) Haakon kaldes, maaskee kun ved Fejlskrift, „Sakun".

[2]) Ifølge Suoml, l. c. S. 104, skulde der være et Sagn, som angiver dette Kloster at være Valamo Kloster i Ladoga.

Gud, Ild og Vand, hvormed han har straffet mig for min Ugudelighed, min Bedragerskhed og Usandferdighed, min Indbildskhed og Hovmod, og min Voldsomhed, Ubarmhjertighed og alt det andet onde, jeg har begaaet. Alt dette har Gud ved sit guddommelige Forsyn gjort til min Sjæls Frelse". At dette Brev strax efter Kong Magnus's Død er sammensat af en eller anden russisk Geistlig, der i det Hele taget — enkelte Undtagelser fraregnede — har været ret vel bekjendt med de Begivenheder, han berører, er øjensynligt, saavelsom at hans Hensigt maa have været den, derved at afskrække de Svenske, idetmindste Grændseboerne, fra at øve Fjendtlighed mod Russerne, især efterat der, som man maa antage, netop i Aaret 1374 var indgaaet en ny Fred eller længere Stilstand mellem Rusland og Sverige. Men at Forfatteren selv for Alvor skulde have troet, at Kong Magnus endte sine Dage i et russisk Kloster, er utænkeligt; han maatte dog vide bedre Besked: han maatte idetmindste vide, at om Magnus end havde overstaaet Faren ved Lyngholmen, saa var han dog i alle Fald ikke kommet til noget russisk Kloster. Naar han alligevel foregiver dette, kan man neppe forklare det anderledes, end at han har troet at kunne benytte sig af den Omstændighed, at Magnus omkom i Norge, saa langt fra de yderste Grændser mod Rusland, til at indbilde de svenske Grændseboer noget saadant. Dog er det ikke umuligt, at der paa disse Kanter virkelig herskede nogen Uvished om, hvorvidt Kong Magnus var omkommen ved hiint Ulykkestilfelde eller ej. I de Tider kunde det nok vare længe, inden man erfarede den sikkre Sandhed om en Tildragelse, der havde fundet Sted i saa fjerne Egne, især da der nu endog var et spendt Forhold mellem Norge og Sverige, og Rygter eller Beretninger om Begivenheder i det vestlige Norge derfor vel og maatte have større Vanskelighed ved at arbeide sig frem til Sverige og gjennem dette, indtil de naaede de yderste Grændsestrøg i Østen. Naar Forfatteren lader det være 40 Aar mellem Thorgils Knutssøns russiske Krig (1293—1300) indtil Freden i Orechovetz 1323, samt 30 Aar mellem denne og Kong Magnus's Tog til Rusland i 1348, da tør det vel hende, at disse Unøjagtigheder alene ere at skrive paa senere skjødesløse Afskriveres Regning, skjønt man ogsaa meget godt kan tænke sig, at Forfatteren, uagtet vel bekjendt med Begivenhederne overhoved, ikke saa nøje erindrede Aarene. Skildringen af Sveriges ulykkelige Tilstand under Magnus's Regjering, hvorvel noget overdreven, stemmer nok saa godt med, hvad vi andenstedsfra vide om Forholdene der. Beskrivelsen over Kongens haarde Fangenskab og elendige Udseende, da han omsider blev befriet deraf, tør maaskee paa det nærmeste medføre Sandhed. Den viser os her udtrykkeligt Haakon ganske som den kjærlige Søn, vi ellers alene kunne slutte os til, at han maa have

værret. Hvad der fortælles om Ulykkestilfældet paa Søen, som Magnus ifølge denne Beretning skulde have overstaaet, stemmer besynderligt nøje med den islandske Fortælling, og det er maaske endog muligt, naar det kommer til Stykket, at dennes Tillæg om, at Magnus var hellig, kunde staa i nogen Sammenhæng med den Tro, at han skulde være bleven optagen i et Kloster og der have endt sine Dage. Herom faar man vel tænke, hvad man vil: vi have ikke villet undlade at meddele et Uddrag af dette besynderlige Product, fordi det dog altid indeholder Oplysninger, der, hvor daarlige de end i sig selv ere, ved en saadan Mangel af udførlige historiske Beretninger, som den, der hersker med Hensyn til Kong Magnus's Historie, dog ikke ere at foragte.

4. Kirkelige Tildragelser. Ny Pavetiende paabudt.

Om de kirkelige Forhold og Tildragelserne inden Kirkens Omraade i de første Aar efter Fredens Gjenoprettelse vides ikke meget andet, end hvad der staar i Forbindelse med de pavelige Pengefordringer og Indkrævninger. Allerede Pave Urbanus den 5te havde, som det i det Foregaaende er omtalt, i 1363 paalagt en ny Treaarstiende og udnævnt Guido af Croix til sin Nuncius og Overindsamler for Norden. Med Slutningen af hans Levetid døde Guido[1]), og han beskikkede nu i hans Sted den forrige Nuncius, Henrik Biscop, der imidlertid var bleven Biskop i Slesvig[2]). Han havde endnu ikke tiltraadt sin Sendelse, da Urban døde og Gregorius den 11te blev Pave; men Gregorius bekræftede ham i hans Hverv og overdrog ham tillige at inddrive alle de Fordringer, det pavelige Kammer paa nogen Maade kunde have til Gode i Danmark, Sverige og Norge, idet han tilbagekaldte enhver af de hidtil fungerende Nuncier og Collectorer paa en Maade, der næsten synes at tilkjendegive Misfornøjelse med deres Færd, som om de ikke med tilbørlig Redelighed eller tilstrækkelig Kraft havde udført sit Hverv. Biskop Henrik fik meget udstrakt Fuldmagt til at handle paa Pavestolens Vegne, sagsøge de Gjenstridige med Anvendelse af de kirkelige Tvangsmidler, indgaa Forlig o. s. v., men det blev udtrykkeligt paalagt ham ikke at give Nogensomhelst Henstand paa længere Tid end to Aar[3]). Faa

---

[1]) Guido omtales nemlig som død i Pavebrev af 29de Marts 1372, og det er saaledes tydeligt, at hans Død var Aarsagen i Biskop Henriks Beskikkelse.

[2]) Denne Beskikkelse, dateret 7de Mai 1371, der tillige i Originalexpeditionen indeholder den, som Pave Urban havde givet Biskop Henrik, findes i Regest. Gregor. XI. Secr. de Curia ann. I. fol. 182.

[3]) Reg. Gregor. XI. Bullæ Camerales ann. I. fol. 33. Underligt nok, er Skri-

Uger derefter bekjendtgjorde Paven, at da han til Bestridelse af Kammerets mangfoldige Udgifter nødsagedes til at anvende alle mulige honette Midler, fulgte han sin Forgængers Exempel og forbeholdt sig, saalænge han ej efter sit Godtbefindende maatte bestemme anderledes, Indtægterne af alle de geistlige Embeder eller Beneficier, der enten allerede vare, eller herefter maatte blive ledige ved Curien og saaledes vare hans umiddelbare Disposition forbeholdte, indtil de bleve besatte[1]). Disse Indtægter kunde vel ikke for Norges Vedkommende afgive saa meget, da der her forholdsviis ej blev saa mange Beneficier ledige ved Curien, men desto mere indbragte de i de øvrige romersk-katholske Lande, hvor Lykkesøgeriet og Provisionsvæsenet var mere gængse. Ved en ny Skrivelse af 27de November 1371 fik Biskop Henrik yderligere Instruction om at indkræve saavel Annatskatten som den af Pave Urbanus paalagte Treaarstiende og en saakaldet Procuration eller Visitatsafgift, hvilken Paven nys synes at have fordret af Nordens Geistlige alene, men hvorom der forøvrigt ingen nærmere Oplysning forefindes; skulde han trænge til den nys (21de October) udnævnte Erkebiskop Throndss Bistand, da kunde han frit henvende sig til ham og benytte hans Raad, da han baade for Paven havde viist sig villig dertil, og denne desuden udtrykkeligt havde paalagt ham det[2]). Det samme Hverv overdroges for Sydereernes Vedkommende, der endnu bestandigt betragtedes som henhørende under Nidaroos Kirkeprovins, til Archidiaconen af Down i Irland, Jon Doncan, en fød Manboer[3]). Biskop Henrik maa omtrent paa denne Tid have begivet sig til Norden, da der findes en Skrivelse fra Paven til Kong Albrecht i Sverige, dateret den 13de Marts 1372, hvori Paven, som havde hørt, at Kongen lagde Kammerets Collectorer Hindringer i Vejen ved deres Indsamlinger i Sverige, bad ham nu at høre op dermed og heller at modtage Biskop Henrik vel og, om det behøvedes, meddele ham Lejdebrev[4]). Omtrent samtidigt dermed, kun lidet senere, fandt Paven sig nødsaget til at gjentage sin Tilbagekaldelse af alle de tidligere udnævnte Collectorer, saasom han havde bragt i Erfaring, at flere af dem,

velsen herom af et tidligere Datum, end den egentlige Bekræftelse af Biskop Henriks Beskikkelse til Nuncius.

[1]) Reg. Gregor. XI. cod. chart. T. XV. fol. 85.

[2]) Sammesteds, Secr. de Cur. ann. I. fol. 309.

[3]) Chronic. Regum. Manniæ, Udg. af 1860. S. 182. Jon Doncan var ligesom Biskop Henrik allerede beskikket til Nuncius af Pave Urban, der i Jan. 1367 havde udnævnt ham, som da var Sognepræst til Camelin i Downs Bispsdømme, til Archidiaconus sammesteds. Chron. r. M. S. S. 176.

[4]) Celse, Bullar. S. 133.

som Guido af Croix havde beskikket, slet ikke vilde give Slip paa Bestillingen [1]).

Strax efter fik Biskop Henrik det særskilte Hverv at indfordre og ad retslig Vei sætte Kammeret i Besiddelse af alt Løsøre, der havde tilhørt Erkebiskop Olaf, og som Paven allerede inden dennes Død havde lagt Beslag paa, saaledes som det allerede i det Foregaaende er omtalt [2]). Alt dette rørlige Gods, indestaaende eller udestaaende, skulde Biskopen kræve og modtage, hvori det saa bestod, og hvem det saa var, der sad inde dermed, tvingende enhver den, som satte sig derimod, han maatte endog beklæde den højeste geistlige eller verdslige Værdighed, saavel med kirkelige Straffe som ved Paaberaabelse af den verdslige Myndighed, hvis den udfordredes, og naar alt var inddrevet, skulde han sende det til Kammeret saa snart som muligt. Dog skulde det fradrages, hvad Erkebiskopens Bo skyldte for Udgifter til sin egen og Kirkens uundgaaelige Nødvendigheder, hvad hans Begravelse kostede, hvad der maatte skyldes en og anden i Skadeserstatning, hans Tjeneres Løn, og de Bøger og andre Sager, som Erkebiskopen havde erhvervet ved Arv eller eget Arbeide eller af Kirkens Gods; ligeledes skulde de saakaldte Legitimparter afgives til hans Arvinger, om han havde saadanne, og derhos skulde man ikke befatte sig med de Bøger eller kirkelige Prydelser, som hørte til Kirken og Erkestolens Inventarium. Imidlertid var det kommet til Pavens Kundskab, at Erkebiskop Thrond uberettiget havde sat sig i Besiddelse af en-deel af det saaledes forbeholdte Gods og heller ikke nu vilde give Slip derpaa; derfor befalede Paven ved Skrivelse af 29de Mai Biskop Henrik, saafremt hiin ej godvillig vilde afstaa det, at indstevne ham til at møde ved Pavehoffet inden sex Maaneder for der at modtage Dom efter Rettens Medfør [3]). Kong Haakon blev af Paven ved en særegen Skrivelse anmodet om at være Biskop Henrik eller hans Undercollectorer behjelpelig. Biskop Henrik fik siden den Befaling, der allerede tidligere havde været Johan Doncan paalagt, at remittere, hvad han maatte faa indsamlet, til nogle udtrykkeligt navngivne florentinske Kjøbmend, der udførte Curiens Forretninger, i London eller Brügge, imod deres Qvittering, der skulde være tilstrækkelig til hans Legitimation [4]).

Hvor meget der ved denne Leilighed tilvejebragtes i Norge, eller

---

[1]) Pavebrev af 29de Marts 1372, Reg. Greg. XI. Secr. de Curia, ann. 2. fol. 105.

[2]) Reg. Gregor. XI Secr. de Curia. ann. II. f. 126.

[3]) Dipl. Norv. V. 272. 373.

[4]) Regest. Greg. XI. Bull. Cameral. ann. II. fol. 87. Befalingen er dateret den 2den Septbr. 1372.

om Erkebiskopen virkelig maatte stevnes, inden han gav Slip paa det fordrede Løsøre, vides ikke, da man kun kjender til Biskop Henriks Virksomhed i Sverige under denne Sendelse. Han gik her strengt til Verks imod Biskop Gottskalk af Linkøping, idet han i Februar 1373, da han opholdt sig i Stockholm, erklærede Gottskalk og hans Capitel forfaldne under Excommunications Straf, fordi de ikke i rette Tid havde betalt Treaarstienden, og befuldmægtigede derhos sin Capellan til at inddrive hos dem ej alene denne Tiende, men ogsaa andre Gjeldsfordringer, hvoriblandt 200 Mkr. brendt, som de endnu skyldte i Kraft af den i sin Tid for Kongens Laan indgaaede Caution [1]). Ogsaa umiddelbart til Kong Magnus selv henvendte Biskop Henrik sig, som vi have seet, om Indkrævelsen af dette Laan, ved en Skrivelse fra Stockholm af 14de September 1373 [2]), og besynderligt nok angaves det her endnu, uagtet de flere Udbetalinger, der havde fundet Sted, til 15000 Guldgylden.

Men imidlertid havde ogsaa Pave Gregorius ved Bulle af 13de Januar 1373 paalagt en ny Tiende af geistlige Indtægter, som rigtignok ikke skulde strække sig videre end eet Aar. Den skulde, heder det, anvendes til Gjenerhvervelse og Forsvaret af Kirkens Landskaber, hvortil Pavestolens egne Midler ikke forslog ligeoverfor de endnu tiloversblevne Fjender [3]). Tienden, som han, forsikkrede han, kun høist nødigt paalagde, skulde regnes for et Aar fra Bullens Udstedelsesdag og indbetales i to Terminer, Halvdelen næste Allehelgensdag, og Halvdelen den paafølgende Paaske [4]). Den egentlige Inddrivning paalagdes Biskoperne og de af dem udnævnte Collectorer. Men Pengene, som indkom, skulde udbetales til Elias af Vodron, Cantor i Saintes, pavelig Nuncius, der ved sin Skrivelse af 20de Januar fik det udtrykkelige Hverv at forestaa Indsamlingen af denne Etaarstiende i Tydskland, Ungarn, Bøhmen, Polen, Sverige, Danmark og andre Lande. Hvad der blev gjort for at inddrive denne Tiende i Norge, vides ikke, da Efterretningerne om deslige Sager fra disse Tider ere yderst sparsomme. At Biskoperne ej torde sidde Pavens Bud overhørige, og at der saaledes vel altid indkom en Deel fra Norge, maa man antage, men det er nok muligt, at det kom meget seent frem. Endnu engang, og det efter Kong Magnus's Død,

---

[1]) Celse, Bull. S. 133. 134.

[2]) Sammesteds, S. 135.

[3]) Under Gregor den 11te fuldførtes nemlig Pacificationen af det urolige Romagna, see bl. a. Theiner, Codex diplomat. Domin. S. Sedis T. II. S. VI. VII.

[4]) Regest. Gregor. XI. Ser. de Cur. ann. 3 fol. 11—13.

[5]) Sammesteds, fol. 13.

hører man noget om hans Gjeld til Pavestolen i Anledning af det store Laan, idet Provst Hermann i Lübeck, Biskop Henriks Fuldmægtig, den 13de April 1375 meddeelte Biskop Nikolas af Skara Qvittering for 13 Mk. brendt Sølv i Afdrag paa 25 Mk., som han skyldte som Cautionist for den salig Konges Laan: en Udbetaling, som Biskop Nikolas dog siden, nemlig i November 1377, fordrede tilbage, eftersom Provst Hermanns Hverv som Collector skulde være ophørt, da hiin Betaling skete [1]). Dette er forresten den sidste Gang, at dette Laan kommer paa Bane. De fleste Cautionister vare vel nu for det meste døde, saa at man ikke havde nogen egentlig at holde sig til, og Schismet, som siden indtraf, maatte gjøre det vanskeligt for hvilkensomhelst af begge de indbyrdes fjendtlige Paver at fordre det med Strenghed indfriet. Derfor er det heller ikke nogensinde blevet indfriet, og Gjeldsbrevet samt de øvrige dertil hørende Documenter ligge endnu i det pavelige Archiv.

Om Erkebiskop Thronds Virksomhed og Embedsførelse i disse Aar veed man foruden det lidet, som allerede er omtalt, intet andet at berette, end at han fordrede Palliehjelp ogsaa af Island, da der udtrykkeligt fortælles, at Biskop Oddgeir til Skaalholt, der i 1373 kom tilbage fra en Reise til Norge, ogsaa havde Brev med fra Erkebiskopen, hvori dennes Hjelp fordredes [2]). Det er meget muligt, ja endog hvel sandsynligt, at Thronds Forgængere ligeledes havde fordret den, men der er i alle Fald intet udtrykkeligt nævnt derom.

Kort før Kong Magnus's Død blev ogsaa, saavidt vides, den sidste Biskop til Syderøerne indviet, over hvilken Erkebiskopen af Nidaros endnu udtrykkeligen erkjendtes at have Supremati som Metropolitan. Dette var den føromtalte Jon Doncan, Archidiaconus i Down. Biskop William døde den 21de April 1374, og den 1ste Juni valgte Geistligheden paa Man denne Jon Doncan, der var mansk af Fødsel og nu maaskee netop befandt sig paa Øen i Anledning af sit Collectorhverv, til hans Efterfølger. Han begav sig da strax til Pavesædet og blev her ogsaa den 6te November derefter bekræftet i Værdigheden, men mærkeligt nok, ved Provision, uden at dog det tidligere Valg, som det ellers var sædvanligt, omtales eller casseres. Blandt de sædvanlige Anbefalingsskrivelser udstededes ogsaa en til Erkebiskopen i Nidaros. Han indviedes den 25de November af en Cardinal og begav sig strax paa Hjem-

[1]) Celses Bullarium, S. 136, Breve i det sv. Rigsarchiv. I Brevet af 1377, der er dateret 4de November, taler Biskop Nicolas om den hele Sum af 25 Mk. br. som allerede betalt. Aarsagen, hvorfor Provst Hermanns Hverv som Undercollector skulde ansees som ophørt, var formodentlig den, at Biskop Henrik af Slesvig, der havde ansat ham, imidlertid var død.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 324.

veien, men blev i Boulogne, der siges ikke hvorfor, greben og fængslet; han blev vel siden løskjøbt for 500 Mk., men neppe førend efter et Aars Forløb, thi først den 25de Januar 1376 holdt han sin Indtrædelse[1]). Hvor længe han forestod Bispestolen, vides ikke, kun er det vist, at han levede i 1380[2]). Efter hans Tid bleve neppe Biskoperne over Sydererne mere udnævnte ved pavelig Provision, og deraf fulgte ogsaa, at de ikke længere tog nogen Notits af Erkebiskopen i Nidaros.

5. Kong Haakon indsætter Alexander de le Ard til Hovedsmand paa Orknø og lader Islændingerne sverge sig Troskabseed. Dronning Margretes Morgengave.

Kong Haakons første Foretagende efter at have erfaret Faderens Død var visnok at tage de Landskaber i Besiddelse, som hidtil havde tilhørt denne. Med Bestemthed vide vi dette ikke, uden om Island, hvor Kong Haakon, uagtet man forhen havde svoret ham Troskabseed der, da hans Fader var tagen til Fange, nu atter foreskrev, at en saadan Troskabseed skulde aflægges, først paa Althinget af tre Tylfter Bønder, siden enkeltviis i Sysserne[3]). Hans Ophold paa Tunsbergshuus i Januar 1375 og, som det lader, indtil over Paasken havde upaatvivleligt samme Øjemed, og maa man derfor ligeledes formode, at han i samme Ærende var over paa Østsiden, i Borgesyssel, Ranrike og Elvesyssel. Ogsaa over Orknøerne forføjede han, idet han paa et Raadsmøde i Oslo, hvor navnlig Hr. Sigurd Hafthorssøn var tilstede, den 30te Juni 1375 forlenede den forhen nævnte Alexander de le Ard, Dattersøn af Malise Jarl, med Jarledømmet for et Aar, det vil sige indtil næste St. Hansdag[4]). Denne Alexander, der havde begivet sig over til Norge, som det heder, for at gjøre sig fortjent til Kongens Naade og Velvilje, fik Forleningen paa de Vilkaar, at han af de kongelige Indtægter, der ej hørte til Sagøren, skulde have det Halve, og sende den anden Halvdeel til Bergens Fehirdsle, men at han skulde beholde den hele Sagøre undtagen Thegngilde og Ubodemaal, hvilke Kongen forbeholder sig selv. Heller ikke fik han Jarletitel, men kaldes alene Kongens „vesdige Høvedsmand og Gjemmer"[5]), formodentlig ogsaa ofte „Hird-

[1]) See herom Chron. Reg. Manniæ; Udgaven af 1860 S. 31, 184.

[2]) Sammesteds, S. 189.

[3]) Isl. Annaler, Udgaven S. 328. Om Tiden, da denne Hylding skete, see nedenfor.

[4]) Dipl. N. II. 1375.

[5]) I Brevet, der er affattet paa Latin, staar der „verum et potentem capita-

skort", hvilket vilde sige det samme. Af en Skrivelse til Orknøingerne af samme Dag, hvorved Kongen bekjendtgjorde dem dette, idet han udtrykkeligt erklærede at have truffet denne Bestemmelse med sin kjære Frænde Sigurd Hafthorssøns og flere sine gode Mænds Raad, erfarer man, at denne Forlening kun var foreløbig, indtil Alexander havde fuldstændigt godtgjort sin Arveret til Jarledømmet, og at det vistnok maa have været Kongens Hensigt, hvis Beviserne vare fyldestgjørende, virkelig at udnævne ham til Jarl eller idetmindste at meddele ham Forleningen paa længere Tid. Thi det paalagdes ham til næste St. Hansdag (altsaa i 1376) atter at indfinde sig hos Kongen „for at aflægge ham Beviisning paa, hvad Ret og Skjel han siger sig at have til Herredømmet eller Jarledømmet, samt derhos aflægge fuldstændigt Rede for Kongens Indtægter, som han allerede havde oppebaaret eller herefter kom til at oppebære, og oplyse, hvorledes det har sig med Trætten mellem ham og Biskopen. Imidlertid skulde han kunne afsætte og indsætte Ombudsmend og forestaa Landet og Almuen paa Kongens Vegne, saaledes som han vilde svare for Gud og gode Mænd. Hvis nogen Ufred hjemsøgte Landet, skulde Lagmanden saavelsom den hele Almue være ham og hans Ombudsmend behjelpelige til alt, hvad der kunde gavne Landet og maatte forlange, og fornemmeligen paalagdes det Biskop Viljam saavelsom alle de kongelige Mænd at understøtte ham, især hvis udenlandske eller indenlandske Mænd vilde tvinge ham eller hans Ombudsmænd fra sin Ret, eller gjøre Landet Skade. Overhoved paalagdes det Alle, Lærde som Læge, at være ham og ingen anden lydige og villige i alt, hvad de vare Kongedømmet og Jarlen skyldige efter Landsens Ret, saafandt som ingen af dem vilde betragtes som Landraademand mod Kongen og Norges Krone. Ligeledes tilholdtes Alexander og hans Ombudsmænd at tale Lov og Ret til Enhver, og med Skaansel, hvor det kunde behøves, men ikke at tynge Nogen mod Lov og Ret; og udtrykkeligen blev det fremhævet, at Kongen ikke havde overdraget ham Landet paa anden Maade, end som sin „veldige Høvedsmand, Gjemmer, og rette Sysselmand" [1]. Nagt Kongen i dette Sysselbrev udtrykkeligt bød Orknøingerne ikke at lyde nogen anden end Alexander og at understøtte ham mod Angreb af indenlandske eller udenlandske Mænd, saa kan han vel i Almindelighed have haft de andre Prætendenter for Øie, der som Ætlinger af Malise Jarl gjorde Fordring paa Jarledømmet

---

nostrum et custodem", hvilket i det paa Norsk affattede Brev til Orknøingerne, som vi strax nedenfor omtale, gjengives med „som várum völdugum höfudsmanni, geymara ok réttum sýslumanni".

[1] Dipl. Norv. II, 438.

eller en Deel deraf, men nærmest har han dog vel tænkt paa Erngisl Jarl, der fremdeles bibeholdt Titlen, uagtet han nu havde underkastet sig Kong Albrecht, og saaledes, om han just ikke egentlig havde stillet sig i noget fiendtligt Forhold til Kong Haakon, dog i alle Fald ikke længer kunde betragtes som hans Mand eller Vasall. Erngisls Rettigheder til Jarldømmet synes ogsaa nu ganske at maatte være ophørte, da hans anden Hustru, med hvem han fik det, Annot Malisesdatter, forlængst var død uden Arvinger, og han allerede længe havde været gift med sin tredie Hustru, Ingeborg Magnusdatter, Enke efter Hr. Benedict Thuressøn. Man finder ogsaa, at han efter denne Tid stundom kaldte sig slet og ret Ridder og en enkelt Gang „Baron"; men som oftest bibeholdt han dog Jarletitlen [1]). Af andre Prætendenter, der kunde melde sig, og maaskee allerede havde meldt sig, maa **Henrik af St. Clair** og **Malise Guthormssøn Sperra**, begge to Dattersønner af Malise Jarl, have været de fornemste. Vi ville i det følgende see, at det lykkedes den første at erhverve Jarleverdigheden; hvorfor dette ikke skete strax, vides ikke. Formodentlig maa hans Fetter Alexander, som Søn af Malise Jarls ældste Datter, have været anseet for bedst berettiget; han arvede ogsaa, heder det, Hovedgaarden, der tilhørte Jarledømmet Kataness, og skal endog have faaet Titel af Jarl derover, men solgte saavel Gaarden som Titlen til Kong Robert Stuart i Skotland; han skal ligeledes som Arvedeel efter sin Moder have faaet Besiddelser paa Orknøerne. At han i Egenskab af kongelig Hovedsmand eller Hirdstjore tog Øerne og Slottet i Kirkevaag i Besiddelse, kan man ikke tvivle paa — der fortælles udtrykkeligt, at han „gererede sig som Sysselmand og Høvding over Orknøerne" [2]), — men om han efter Bestemmelsen kom tilbage til Norge med sine Bevilligheder i 1376, er et stort Spørsmaal. Der nævnes ikke et Ord derom i Annaler eller Breve, og maa man derfor helst slutte, at han efter vel at være kommen til Øerne, har søgt at gjøre sig uafhængig, eller idetmindste ladet haant om at opfylde sin Forpligtelse, og at dette har været Hovedaarsagen, hvorfor han ej alene ikke fik Jarleverdigheden, hvad der dog aabenbart har været den oprindelige Bestemmelse, men endog efter fire Aars Forløb maatte give Slip paa Hoveds-

[1]) At opregne alle de Gange, Erngisl Sunesson kalder sig og kaldes Jarl indtil sin Død i 1392, vilde være for vidtløftigt. I Diarium Vazstenense (Scr. r. Sv. I. S. 107), hvor hans Død, 26de Decbr. 1392, omtales, kaldes han „Jarl, et comes Orcadensis". I sit sidste Testament af 19de Jan. 1392 kalder han sig dog selv kun „Ridder" (miles). I sine tidligere Gavebreve af 23de April 1378 og 23de Jan. 1379 kalder han sig „Jarl". Derimod kaldes han „Baron" i et Brev af 20de Octbr. 1377, og selv kalder han sig slet og ret „Ridder" i et Brev formodentlig af 1382.

[2]) See Symbolæ ad hist. ant. Norvegiæ, S. 24. 25.

mands-Embedet, hvortil han efter det første Aars Forløb ikke mere vilde have nogen Ret, naar denne ej var bleven udtrykkeligt fornyet.

Fra Island begav Hirdstjoren Andres Sveinssøn og Lagmanden, forhen Hirdstjore, Thorstein Eyjulfssøn, sig over til Norge i 1375, upaatvivleligt enten ifølge Indkaldelse af Kongen, eller ved Efterretningen om Kong Magnus's Død, for saa snart som muligt at søge Bekræftelse i sine Embeder. Denne fik de ogsaa; de vendte i 1376 begge to tilbage til Island, Andres som Hirdstjore over hele Landet, og Thorstein som Lagmand over Nordlandet og Vestlandet. Det er vistnok upaatvivleligt disse to Mend, hvilke Kongen overdrog at tage den føromtalte Troskabs-Eed af Islendingerne; men da de ikke kom ud til Øen førend i October 1376, kunde det ej skee førend paa følgende Aars Althing, og siden sysselviis, som det ovenfor er nævnt [1]). Dog vedblev ogsaa Andres Gislessøn af Mark, der 1358 og 1366—67 var Hirdstjore, fremdeles at kaldes „Kongens Ombudsmand": han kaldes netop saaledes i et Brev, som Kongen udgav i April 1375, og havde da bragt endeel Gods tilhørende Kongen, maaskee Skatten, fra Island; men paa Tilbagereisen til Island omkom han paa Skibet „Sunnivessuden", der gik til Grunde [2]).

Hvorledes det forholdtes med den sydøstlige Deel af Landet, Baagahuus med Elvesyssel, der maaskee var pantsat til Hanseaterne, vides ikke med Vished. Først langt senere hen i Tiden erfare vi at Baagahuus med Tilliggende, altsaa netop Elvesyssel, var Dronning Margretes Morgengave [3]). Men da dette Landskab paa den Tid, da hun egtede Haakon, nemlig i 1363, endnu tilhørte Dronning Blanche som Morgengave eller rettere som Æqvivalent for hendes tidligere Morgengave, kan det ikke da have været givet til Margrete, men i det højeste kun være lovet hende. Imidlertid have vi seet, at det allerede lidt før Blanches Død i et Par Aars Tid var overladt til Kong Valdemar eller dennes Ombudsmand

[1]) De isl. Annaler, l. c. Herved er forøvrigt at bemerke, at Flato-Annalerne lade Andres og Thorstein komme ud til Island i 1375 og Troskabseden blive aflagt 1376, hvilket visselig synes at være rimeligere, end at begge Dele skulde rykkes et Aar frem, især da det jo udtrykkeligt siges, at de ankom til Island lidt før Vinterdag, hvilket netop var rimeligt, naar de vendte tilbage fra Norge efter allerede tidligere paa Sommeren at være dragne hjemme fra. Thi at det baade láa i deres egen og Kongens Interesse, at de saasnart som muligt vendte tilbage til Island og ikke laa et heelt Aar uvirksomme i Norge, er aabenbart. Men Jon Sigurdssøn seer dog i „Safn til Sögu Íslands" II. 1. S. 71 at antage 1376 og 1377 for de rette Aar, og under den sørgelige Forvirring, hvori Udgaven af Annalerne har bragt Tidsregningen, maa man rette sig efter hans, den i disse Materier mest Kyndiges Autoritet, indtil en ny kritisk Gjennemgaaelse af de forskjellige Annalhaandskrifter har fundet Sted.

[2]) Dipl. N. II. 435. Isl. Ann. S. 325. Sunnivessuden havde i 1373 gjort to Reiser frem og tilbage mellem Norge og Island.

[3]) See Suhm XIV. S. 237.

Hertug Erik af Saxen, der igjen lod det bestyre af Tydskeren Gottskalk Skarpenberg. Dette stod, som det ogsaa tidligere af os er paapeget, upaatvivlelig i Forbindelse med den Overdragelse af Skaane m. m. til Margrete som Morgengave, hvilken af en enkelt Forfatter omtales; men da vi nu see, at Vardbergs Overdragelse til Kong Valdemar var Betingelsen for Baagahuus's Tilbageleverelse til Kong Magnus (eller Haakon under Faderens Fangenskab), med andre Ord at Baagahuus stilledes som midlertidigt Pant for Vardbergs Afstaaelse, og dette virkelig i 1366 blev overladt til Kong Valdemar [1]), medens Baagahuus atter fik en af Kong Haakons Mend til Befalingsmand, ligger den Slutning nær, at der allerede i 1363, kort før Kong Magnus ophørte at kalde sig „Skaanes Konge", blev sluttet en Overeenskomst om, at Baagahuus med Elvesyssel, eller maaskee endog alle de Landskaber, der tidligere havde udgjort Dronning Blanches Morgengave i Norge, nu skulde tilfalde Margrete som Morgengave istedetfor Skaane og Halland m. m., og at dette egentligen har været den Tractat om Skaanes godvillige Afstaaelse til Kong Valdemar, hvorover der af Kong Magnus's Fjender i Sverige siden blev gjort saa store Ophævelser. Under denne Forudsetning, som vel er den rette, at Baagahuus med Elvesyssel nu betragtedes som egentlig tilhørende Dronning Margrete, bestyredes det formodentlig i hendes Navn af forskjellige Høvedsmend, indtil Kong Magnus var kommen paa fri Fod, og det — maaskee — overlodes i Pant til Hanseaterne, hvorved der da rigtignok maa have været stillet Margrete nogen anden Sikkerhed, hvad det nu kan have været. Om det stod i nogen Forbindelse hermed, at Dronning Margrete idetmindste kort Tid efter var i Besiddelse af Elfsborgs Slot (hvortil og den gøtiske Deel af Hisingen hørte), eller hun arvede det efter sin Fader, og denne havde haft det i sin Besiddelse lige siden 1366, er af Mangel paa tilstrækkelige Oplysninger nu umuligt at afgjøre. Derimod maa det ansees for temmelig vist, at Baagahuus under alle Omstændigheder blev tilbagegivet efter ikke saa lang Tids Forløb. Men den danske Kong Valdemars Død, som indtraf allerede paa denne Tid, gav Tingene en aldeles ny og til de sildigste Aarhundreder virkende Vending.

5. Danske og svenske Tilstande. Kong Valdemar Christophersøns Død. Junker Olaf, Kong Haakons Søn, velges til Danmarks Konge.

Kong Valdemar var, som det forhen er omtalt, kommen tilbage til Danmark efter sin lange Fraværelse i Slutningen af 1371 eller den første

[1]) Hvad der herom i det Foregaaende er nævnt, kan suppleres dermed, at Kong Valdemar af de „Ældste Danske Rigsregistraturer" I. S. 156 sees i 1366 at have været i Nordrehalland (navnlig paa Kongsbakke) og da formodentlig har taget det i Besiddelse.

Halvdeel af 1372 og tilbragte de faa Aar, han derefter levede, fornemmelig med Bestræbelser for fremdeles at indløse og sammensanke til Kronen de mange Hereder og Slotte, som endnu befandt sig i forskjellige Panthaveres Hænder. I Særdeleshed synes Gjenforeningen af Sønderjylland med Riget at have ligget ham paa Hjertet, hvortil der nu ogsaa var saa meget bedre Udsigt, som den sidste Hertug af Abels Stamme, Henrik Valdemarssøn, ingen Børn havde. Det lykkedes Kongen enkeltviis at faa flere af de sønderjydske Slotte med tilliggende Hereder i sin Besiddelse, som Haderslev, Aabenraa, Lille Tønder, samt Slottene paa Als. Ogsaa Slesvig og Gottorp søgte han at indløse fra de holstenske Grever, der havde haft dem i sin Besiddelse lige fra Grev Gerhards Dage, men de negtede reentud at give dem tilbage, uagtet Valdemar tilbød dem Pantesummen: det var dem nemlig altfor magtpaaliggende selv at have et Fodfeste i Hertugdømmet, som de gjorde Fordring paa, deels paa Grund af sit Slegtskab med Hertug Henrik, deels i Kraft af Forliget i Ribe 1330[1]). Denne deres Fordring, som de ikke lagde Dølgsmaal paa, var de Danske intet mindre end behagelig: de mindedes nøksom, hvad ondt de allerede havde udstaaet under Tydsternes Velde. Herom brød imidlertid Greverne, det vil da egentlig sige „den jernfaste" Grev Henrik, sig ikke synderligt; han stolede paa sin Magt og Krigsduelighed saavelsom paa sine Forbindelser i Tydskland. Fornemmelig laa det i Forholdenes Natur, at de maatte have Interesser fælles med Mecklenburgerne, med hvilke de desuden vare nøje forbundne ved Svogerskab. Efter Hertug Henriks Død, der synes at være indtruffen i Midten af 1375[2]), skal det endog allerede være kommet til Fiendtligheder mellem Kong Valdemar og Greverne. Der synes ej at kunne være nogen Tvivl om, hvorvel det ingensteds tydeligt er udtalt, at denne aabenbare fiendtlige Holdning, som Holsterne antog ligeoverfor Kong Valdemar, og som tegnede sig til at kunne blive en Kamp indtil det Yderste, ogsaa maatte bidrage til at svække Venskabet mellem ham og Mecklenburgerne og bringe ham til at virke hvad han kunde for at skaffe sin Datter Margretes og hendes Søns Fordringer Medhold hos Magthaverne i Riget. I alle Fald maatte Omstændighederne af sig selv føre det med sig, at det antitydske eller patriotiske Parti i Danmark nu var uvenligt sindet imod Mecklenburgerne, hvis Ætts Erhvervelse af Danmarks Trone først og fremst vilde medføre Befæstelsen af det holstenske Herredømme i Jylland og saaledes blive eensbetydende med Rigets fuldkomne Underkastelse under det tydske Aag.

---

[1]) Scr. R. Dan. VII. S. 400—402. Suhm, XIII. 745, 771.

[2]) Han levede endnu den 7de Juli, men var død før 25de September, see Suhm, XIII. 747.

Hvad Dronning Margrete og hendes Mand Kong Haakon i denne Tid selv have virket for at befordre Sønnen Olafs Interesser i Danmark, findes heller ikke nogensteds omtalt, uagtet det dog er utænkeligt, at en Kvinde med saamegen Statsklogskab og Handlekraft, som Margrete, ikke allerede nu skulde have sat alle mulige Kræfter i Bevægelse for at bringe Sønnen paa hendes Faders Trone. Der omtales ingensteds, hvor Margrete opholdt sig i Aaret 1375; men intet synes rimeligere, end at hun selv har været nede hos Faderen for baade at paavirke ham og skaffe Sønnen og sig et Parti blandt Rigets Statsmænd. Endog uden Hensyn til de politiske Forhold synes det i sin Orden, at hun, efter Faderens lange Fraværelse, idetmindste een Gang endnu aflagde ham et Besøg og forestillede ham hans spæde Dattersøn. Det er navnlig høist sandsynligt, at Margrete kan have været nede i Danmark om Høsten 1374 og henimod Julen, medens hendes Mand og Svigerfader var paa Vestkanten, og den sidste afgik ved Døden. Under 14de Marts 1375 udgav nemlig Pave Gregorius en Skrivelse, hvorved han paa Kong Haakons og Dronning Margretes Ansøgning overdrog den roeskildske Klerk Magnus Petersson, der stod i deres Tjeneste, et Canonicat i Roeskilde[1]). Vi have seet, at da Kongeparret ved en tidligere Leilighed søgte Pavestolen om Begunstigelser for flere geistlige og verdslige Herrer i Danmark, var det netop under et Ophold i dette Rige, og det er derfor ingen dristig Slutning, at de, idetmindste een af dem, ogsaa nu have opholdt sig der, da de afsendte Ansøgningen, hvilket maa være skeet seenhøstes 1374. Det er ikke i nogen Maade usandsynligt, at Kong Haakon selv, da han om Høsten vendte tilbage fra Bergen, eller strax efter Tilbagekomsten til Østlandet, har gjort en Reise til Danmark med sin Dronning for at aflegge Svigerfaderen et Besøg og for ellers at virke hvad han kunde til Hustruens og Sønnens Bedste.

Hansestæderne, paa hvis Samtykke det maatte komme Prætendenten til Danmarks Krone saa meget an, synes ikke at have været Margretes og Olafs Fordringer ugunstige. Hertil bidrog flere Omstændigheder. For det første var det dem nu virkelig om at gjøre at bringe Underhandlingerne med Norge til Ende og faa sine Privilegier i dette Land bekræftede, og derfor laa det i deres Interesse at vise sig venlige mod det norske Kongehuus, med hvem de desuden stod i Penge-Underhandlinger. For det andet stod Danmarks mægtigste Mand næst Kongen, Drottseten Hr. **Henning Putbusch**, der i Kongens Fravær havde været Danmarks Høvedsmand, i den nøjeste Forbindelse med Stæderne, saasom han endog, lige fra Fredsslutningen af, ifølge en udtrykkeligt med Stæderne afsluttet Overeenskomst, paa deres Vegne havde overtaget Be-

[1]) Reg. Gregor. XI. cod. chart. T. 23 (ann. 5.) fol. 38.

faliingen over og Forsvaret af de fire Slotte i Skaane, der ifølge Tractaten skulde overlades Stæderne paa femten Aar, mod Fjerdedelen af de ⅔ Dele af Tolden og Indkomsterne, der skulde tilfalde Stæderne. Dette Hverv kunde han ikke have overtaget, hvis der ikke nu havde været den bedste Forstaaelse mellem Kong Valdemar, hvis tro Mand han var, og Stæderne [1]). Og da vi nu i det følgende ville see Hr. Henning afgjort paa Margretes og Olafs Side, synes det heraf at maatte følge, at ogsaa Stæderne allerede nu vare dem gunstigt stemte. Paa Hansedagen i Lübeck ved Midsommertid 1375 lod Valdemar endog allerede fremsætte en Anmodning om at maatte faa disse Slotte, som han kaldte sin fedrene Arv, tilbage, og vel troede Stæderne at maatte afslaa ham dette, men de foresloge ham dog en nærmere Dagthingning derom, og anmodede fremdeles Hr. Henning om at forestaa Slottene [2]). Paa samme Møde lod Kong Haakon ved sin Notarius, Decanen Gottskalk, atter Klager fremsætte over de tydske Kjøbmends Uskyrlighed i Norge, og Stæderne svarede paa den allerhøfligste Maade, tilkjendegivende, at de gjerne vilde holde en Dagtingning med ham næste Aars 1ste Mai, eller før Pints, og bad ham imidlertid at tage naadigt mod Kjøbmendene og deres Tjenere, idet de ej tvivlede paa hans Godhed, og at han gjerne vilde lade Alt blive ordnet til det Bedste, hvorimod de ogsaa vilde vise sig velvillige mod ham. Med Mecklenburgerne i Sverige derimod og deres Tilhængere var han fremdeles paa en fjendtlig Fod. Foruden de Klager, han tidligere havde fremsat over, at enkelte af de tydske Kjøbmend kom hans Uvenner til Hjelp, klagede han nu ogsaa over, at da tre Skibe sidstforløbne Høst [3]) vare komne fra Stockholm til Marstrand, ladede med hans Uvenners Gods og Varer, og hans Folk vilde legge Beslag paa Godset, hindrede de tilstedeværende tydske Kjøbmend dem deri; han kunde vel, yttrede han, selv have taget Hevn over dette, men havde undladt det, i Haab om at Stædernes egen Anstændighedsfølelse vilde tilsige dem at gjøre, hvad Ret var. Med Hensyn til dette, og mere lignende, ønskede Kongen at vide, om Stæderne, især Lübeck, vilde skaffe ham hans Ret, eller om han selv skulde tage sig til Rette. Hvad de Privilegier angaar, som Stæderne ønskede fornyede, yttrede Kongen, at han, lige siden han tiltraadte Regjeringen, endnu aldrig havde seet de af sine Formend derom til Stæderne givne beseglede Breve, og førend han kunde indlade

---

1) Suhm, XIII. 685, 693.

2) Sammesteds, S. 737, 738.

3) Originalen har her „autumno proximo transacto", hvilket ikke kan betegne andet end Høsten 1374; altsaa øvedes der da Fjendtligheder.

sig paa at bekræfte alle de Rettigheder, som Kjøbmendene i Kraft af dem tilegnede sig, maatte han vide, om de virkelig stod der; det var saaledes hans Anmodning, at man maatte tillade hans Sendebud og Klerk Gottskalk at afskrive dem og lade Afskrifterne bekræfte af Biskopen i Lübeck og andre gode Mend. Man skulde næsten formode, at Kongen og hans Raadsherrer havde haft Mistanke til Stæderne om, at de havde forfalsket de eldre Privilegiebreve; og mistænkeligt synes det virkelig, at Stædernes Raadmend selv aabenbart gjorde Vanskeligheder ved at fremlegge endog kun verificerede Copier af dem. Men paa den anden Side er det ogsaa besynderligt, at man ikke ved det norske Cancelli skulde have Copibøger, hvor de samme Breve stode indførte. Maaskee var det dog netop Afvigelsen mellem de foregivne Privilegier og de indførte Copier, som gjorde Kongen og Raadet mistænkelige. Angaaende dette saavelsom alt det øvrige ønskede Kongen en ny Samtale med Gesandter fra Stæderne, hvilke han derfor bad, at man maatte skikke ham, men forsynede med en fuldkommen Fuldmagt, saa at de kunde afslutte alt; og han bad, at man vilde lade ham vide, naar og hvor disse Sendebud kunde møde ham. Herpaa svarede samtlige Stæders Deputerede ved et Brev, dateret fra Lübeck den 24de Juni, at de vare villige til at holde et Møde med ham paa et bekvemt Sted næste Aars Valdborgsmesse eller 1ste Mai, og at de gjerne ønskede det slattet før Pintsen (1ste Juni); om alt dette vilde Gottskalk kunne give ham nærmere Besked. Imidlertid bad de ham om, at han vilde med Naade modtage Kjøbmendene og deres Tjenere og lade alt bero til det Bedste, hvorimod de ogsaa i alle deres Besiddelser vilde vise sig velvillige mod ham[1]). Det er heraf temmelig umiskjendeligt, at man nu fra begge Sider for Alvor nærmede sig hinanden venskabeligt og søgte at bringe et endeligt Forliig istand, hvilket derfor ogsaa lykkedes, som vi snart ville faa at see.

De nysanførte Klagemaal i Kong Haakons Brev til Stæderne vise, at der enten allerede var udbrudt Fiendtligheder ved det mecklenburgske Parti i Sverige, eller at der idetmindste øvedes saadanne gjensidige Ubehageligheder med Opbringelse eller Beslagleggelse af Gods, Paagribelse af Personer v. s. v., som omsider maatte medføre en aabenbar Krig. Kong Albrechts Stilling i Sverige var intet mindre end misundelsesverdig, og der vare alle Udsigter til, at det gamle Dynasti atter vilde kunne vinde den svenske Krone tilbage, endog uden synderlig Medvirkning af andre, ved kun at lade Tingene der flytte sig selv. Thi Kong Magnus's Fordrivelse og Mecklenburgernes Indkaldelse havde aldrig været det egentlige Folks Sag, men var kun udgaaet fra et megtigt og selvraadigt

[1]) Suhm, XIII. S. 738—741.

hører man noget om hans Gjeld til Pavestolen i Anledning af det store Laan, idet Provst Hermann i Lübeck, Biskop Henriks Fuldmegtig, den 13de April 1375 meddeelte Biskop Nikolas af Stara Qvittering for 13 Mk. brendt Sølv i Afdrag paa 25 Mk., som han skyldte som Cautionist for den salig Konges Laan: en Udbetaling, som Biskop Nikolas dog siden, nemlig i November 1377, fordrede tilbage, eftersom Provst Hermanns Hverv som Collector skulde være ophørt, da hiin Betaling skete [1]). Dette er forresten den sidste Gang, at dette Laan kommer paa Bane. De fleste Cautionister var vel nu for det meste døde, saa at man ikke havde nogen egentlig at holde sig til, og Schismet, som siden indtraf, maatte gjøre det vanskeligt for hvilkensomhelst af begge de indbyrdes fjendtlige Paver at fordre det med Strenghed indfriet. Derfor er det heller ikke nogensinde blevet indfriet, og Gjeldsbrevet samt de øvrige dertil hørende Documenter ligge endnu i det pavelige Archiv.

Om Erkebiskop Thronds Virksomhed og Embedsførelse i disse Aar veed man foruden det lidet, som allerede er omtalt, intet andet at berette, end at han fordrede Palliehjelp ogsaa af Island, da der udtrykkeligt fortælles, at Biskop Oddgeir til Skaalholt, der i 1373 kom tilbage fra en Reise til Norge, ogsaa havde Brev med fra Erkebiskopen, hvori dennes Hjelp fordredes [2]). Det er meget muligt, ja endog heel sandsynligt, at Thronds Forgængere ligeledes havde fordret den, men der er i alle Fald intet udtrykkeligt nævnt derom.

Kort før Kong Magnus's Død blev ogsaa, saavidt vides, den sidste Biskop til Syderöerne indviet, over hvilken Erkebiskopen af Nidaros endnu udtrykkeligen erkjendtes at have Supremati som Metropolitan. Dette var den føromtalte Jon Duncan, Archidiaconus i Down. Biskop William døde den 21de April 1374, og den 1ste Juni valgte Geistligheden paa Man denne Jon Duncan, der var mansk af Fødsel og nu maaskee netop befandt sig paa Øen i Anledning af sit Collectorhverv, til hans Efterfølger. Han begav sig da strax til Pavesædet og blev her ogsaa den 6te November derefter bekræftet i Værdigheden, men mærkeligt nok, ved Provision, uden at dog det tidligere Valg, som det ellers var sædvanligt, omtales eller casseres. Blandt de sædvanlige Anbefalingsskrivelser udstededes ogsaa en til Erkebiskopen i Nidaros. Han indviedes den 25de November af en Cardinal og begav sig strax paa Hjem-

---

1) Gelses Bullarium, S. 136, Breve i det kv. Rigsarchiv. I Brevet af 1377, der er dateret 6te November, taler Biskop Nicolas om den hele Sum af 25 Mk. br. som allerede betalt. Aarsagen, hvorfor Provst Hermanns Hverv som Undercollector skulde ansees som ophørt, var formodentlig den, at Biskop Henrik af Slesvig, der havde ansat ham, imidlertid var død.

2) Isl. Annaler, Udg. S. 324.

vejen, men blev i Boulogne, der siges ikke hvorfor, greben og fængslet; han blev vel siden løskjøbt for 500 Mk., men neppe førend efter et Aars Forløb, thi først den 25de Januar 1376 holdt han sin Indtrædelse[1]). Hvor længe han forestod Bispestolen, vides ikke, kun er det vist, at han levede i 1380[2]). Efter hans Tid bleve neppe Bisperne over Sydrøerne mere udnævnte ved pavelig Provision, og deraf fulgte ogsaa, at de ikke længere tog nogen Notits af Erkebiskopen i Nidaros.

5. Kong Haakon indsætter Alexander de le Ard til Hovedsmand paa Orknø og lader Islendingerne sverge sig Troskabseed. Dronning Margretes Morgengave.

Kong Haakons første Foretagende efter at have erfaret Faderens Død var vistnok at tage de Landskaber i Besiddelse, som hidtil havde tilhørt denne. Med Bestemthed vide vi dette ikke, uden om Island, hvor Kong Haakon, uagtet man forhen havde svoret ham Troskabseed der, da hans Fader var tagen til Fange, nu atter foreskrev, at en saadan Troskabseed skulde aflegges, først paa Althinget af tre Tylfter Bønder, siden enkeltviis i Syslerne[3]). Hans Ophold paa Tunsbergshuus i Januar 1375 og, som det lader, indtil over Paasken havde upaatvivleligt samme Øjemed, og maa man derfor ligeledes formode, at han i samme Ærende var over paa Østsiden, i Borgesyssel, Ranrike og Elvesyssel. Ogsaa over Orknøerne forføjede han, idet han paa et Raadsmøde i Oslo, hvor navnlig Hr. Sigurd Hafthorssøn var tilstede, den 30te Juni 1375 forlenede den forhen nævnte Alexander de le Ard, Dattersøn af Malise Jarl, med Jarledømmet for et Aar, det vil sige indtil næste St. Hansdag[4]). Denne Alexander, der havde begivet sig over til Norge, som det heder, for at gjøre sig fortjent til Kongens Naade og Velvilje, fik Forleningen paa de Vilkaar, at han af de kongelige Indtægter, der ej hørte til Sagøren, skulde have det Halve, og sende den anden Halvdeel til Bergens Fehirdsle, men at han skulde beholde den hele Sagøre undtagen Thegngilde og Ubodemaal, hvilke Kongen forbeholder sig selv. Heller ikke fik han Jarletitel, men kaldes alene Kongens „vesdige Høvedsmand og Gjemmer" [5]), formodentlig ogsaa ofte „Hird-

[1]) See herom Chron. Reg. Manniæ, Udgaven af 1860 S. 31, 184.

[2]) Sammesteds, S. 189.

[3]) Isl. Annaler, Udgaven S. 328. Om Tiden, da denne Hylding skete, see nedenfor.

[4]) Dipl. N. II. 1375.

[5]) I Brevet, der er affattet paa Latin, staar der „verum et potentem capita-

skjore", hvilket vilde sige det samme. Af en Skrivelse til Orknøingerne af samme Dag, hvorved Kongen bekjendtgjorde dem dette, idet han udtrykkeligt erklærede at have truffet denne Bestemmelse med sin kjære Frænde Sigurd Hafthorssøns og flere sine gode Mends Raad, erfarer man, at denne Forlening kun var foreløbig, indtil Alexander havde fuldstændigt godtgjort sin Arveret til Jarledømmet, og at det visnok maa have været Kongens Hensigt, hvis Beviserne vare fyldestgjørende, virkelig at udnævne ham til Jarl eller idetmindste at meddele ham Forleningen paa længere Tid. Thi det paalagdes ham til næste St. Hansdag (altsaa i 1376) atter at indfinde sig hos Kongen „for at aflegge ham Beviisning paa, hvad Ret og Skjel han siger sig at have til Herredømmet eller Jarledømmet, samt derhos aflegge fuldstændigt Rede for Kongens Indtægter, som han allerede havde oppebaaret eller herefter kom til at oppebære, og oplyse, hvorledes det har sig med Trætten mellem ham og Biskopen. Imidlertid skulde han kunne afsette og indsætte Ombudsmend og forestaa Landet og Almuen paa Kongens Vegne, saaledes som han vilde svare for Gud og gode Mend. Hvis nogen Ufred hjemsøgte Landet, skulde Lagmanden saavelsom den hele Almue være ham og hans Ombudsmend behjelpelige til alt, hvad der kunde gavne Landet og maatte forlange, og fornemmeligen paalagdes det Biskop Viljam saavelsom alle de kongelige Mend at understøtte ham, især hvis udenlandske eller indenlandske Mend vilde tvinge ham eller hans Ombudsmend fra sin Ret, eller gjøre Landet Skade. Overhoved paalagdes det Alle, Lærde som Læge, at være ham og ingen anden lydige og villige i alt, hvad de vare Kongedømmet og Jarlen skyldige efter Landsens Ret, saafremt som ingen af dem vilde betragtes som Landraademand mod Kongen og Norges Krone. Ligeledes tilholdtes Alexander og hans Ombudsmend at tale Lov og Ret til Enhver, og med Skaansel, hvor det kunde behøves, men ikke at tynge Nogen mod Lov og Ret; og udtrykkeligen blev det fremhævet, at Kongen ikke havde overdraget ham Landet paa anden Maade, end som sin „veldige Høvedsmand, Gjemmer, og rette Sysselmand" [1]). Naar Kongen i dette Sysselbrev udtrykkeligt bød Orknøingerne ikke at lyde nogen anden end Alexander og at understøtte ham mod Angreb af indenlandske eller udenlandske Mend, saa kan han vel i Almindelighed have haft de andre Prætendenter for Øje, der som Ætlinger af Malise Jarl gjorde Fordring paa Jarledømmet

---

nostrum et custodem", hvilket i det paa Norsk affattede Brev til Orknøingerne, som vi strax nedenfor omtale, gjengives med „sem várum völdugum höfudsmanni, geymara ok réttum sýslumanni".

1) Dipl. Norv. II, 438.

eller en Deel deraf, men nærmest har han dog vel tænkt paa Erngisl Jarl, der fremdeles bibeholdt Titlen, uagtet han nu havde underkastet sig Kong Albrecht, og saaledes, om han just ikke egentlig havde stillet sig i noget fjendtligt Forhold til Kong Haakon, dog i alle Fald ikke længer kunde betragtes som hans Mand eller Vasall. Erngisls Rettigheder til Jarldømmet synes ogsaa nu ganske at maatte være ophørte, da hans anden Hustru, med hvem han fik det, Annot Malisesdatter, forlængst var død uden Arvinger, og han allerede længe havde været gift med sin tredie Hustru, Ingeborg Magnusdatter, Enke efter Hr. Benedict Thuressøn. Man finder ogsaa, at han efter denne Tid stundom kaldte sig slet og ret Ridder og en enkelt Gang „Baron"; men som oftest bibeholdt han dog Jarletitlen [1]). Af andre Prætendenter, der kunde melde sig, og maaskee allerede havde meldt sig, maa **Henrik af St. Clair** og **Malise Guthormssøn Sperra**, begge to Dattersønner af Malise Jarl, have været de fornemste. Vi ville i det følgende see, at det lykkedes den første at erhverve Jarleverdigheden; hvorfor dette ikke skete strax, vides ikke. Formodentlig maa hans Fætter Alexander, som Søn af Malise Jarls eldste Datter, have været anseet for bedst berettiget; han arvede ogsaa, heder det, Hovedgaarden, der tilhørte Jarledømmet Katanes, og skal endog have faaet Titel af Jarl derover, men solgte saavel Gaarden som Titlen til Kong Robert Stuart i Skotland; han skal ligeledes som Arvedeel efter sin Moder have faaet Besiddelser paa Orknøerne. At han i Egenskab af kongelig Høvedsmand eller Hirdstjore tog Øerne og Slottet i Kirkevaag i Besiddelse, kan man ikke tvivle paa — der fortælles udtrykkeligt, at han „gererede sig som Sysselmand og Høvding over Orknøerne" [2]), — men om han efter Bestemmelsen kom tilbage til Norge med sine Beviisligheder i 1376, er et stort Spørsmaal. Der nævnes ikke et Ord derom i Annaler eller Breve, og maa man derfor helst slutte, at han efter vel at være kommen til Øerne, har søgt at gjøre sig uafhængig, eller idetmindste ladet haant om at opfylde sin Forpligtelse, og at dette har været Hovedaarsagen, hvorfor han ej alene ikke fik Jarleverdigheden, hvad der dog aabenbart har været den oprindelige Bestemmelse, men endog efter fire Aars Forløb maatte give Slip paa Høveds-

[1]) At opregne alle de Gange, Erngisl Sunessøn kalder sig og kaldes Jarl indtil sin Død i 1392, vilde være for vidtløftigt. I Diarium Vazstenense (Scr. r. Sv. I. S. 107), hvor hans Død, 26de Decbr. 1392, omtales, kaldes han „Jærl, et comes Orcadensis". I sit sidste Testament af 19de Jan. 1392 kalder han sig dog selv kun „Ridder" (miles). I sine tidligere Gavebreve af 23de April 1378 og 23de Jan. 1379 kalder han sig „Jarl". Derimod kaldes han „Baron" i et Brev af 20de Octbr. 1377, og selv kalder han sig slet og ret „Ridder" i et Brev formodentlig af 1382.

[2]) See Symbolæ ad hist. ant. Norvegiæ, S. 24. 25.

mands-Embedet, hvortil han efter det første Aars Forløb ikke mere vilde have nogen Ret, naar denne ej var bleven udtrykkeligt fornyet.

Fra Island begav Hirdstjoren Andres Sveinssøn og Lagmanden, forhen Hirdstjore, Thorstein Eyjulfssøn, sig over til Norge i 1375, upaatvivleligt enten ifølge Indkaldelse af Kongen, eller ved Efterretningen om Kong Magnus's Død, for saa snart som muligt at søge Bekræftelse i sine Embeder. Denne fik de ogsaa; de vendte i 1376 begge to tilbage til Island, Andres som Hirdstjore over hele Landet, og Thorstein som Lagmand over Nordlandet og Vestlandet. Det er vistnok upaatvivleligt disse to Mænd, hvilke Kongen overdrog at tage den føromtalte Troskabs-Eed af Islendingerne; men da de ikke kom ud til Øen førend i October 1376, kunde det ej skee førend paa følgende Aars Althing, og siden syssel vis, som det ovenfor er nævnt [1]). Dog vedblev ogsaa Andres Gislessøn af Mark, der 1358 og 1366—67 var Hirdstjore, fremdeles at kaldes „Kongens Ombudsmand": han kaldes netop saaledes i et Brev, som Kongen udgav i April 1375, og havde da bragt endeel Gods tilhørende Kongen, maaskee Skatten, fra Island; men paa Tilbagereisen til Island omkom han paa Skibet „Sunnivessuden", der gik til Grunde [2]).

Hvorledes det forholdtes med den sydøstlige Deel af Landet, Baagahuus med Elvesyssel, der maaskee var pantsat til Hanseaterne, vides ikke med Vished. Først langt senere hen i Tiden erfare vi at Baagahuus med Tilliggende, altsaa netop Elvesyssel, var Dronning Margretes Morgengave [3]). Men da dette Landskab paa den Tid, da hun egtede Haakon, nemlig i 1363, endnu tilhørte Dronning Blanche som Morgengave eller rettere som Eqvivalent for hendes tidligere Morgengave, kan det ikke da have været givet til Margrete, men i det høieste kun være lovet hende. Imidlertid have vi seet, at det allerede lidt før Blanches Død i et Par Aars Tid var overladt til Kong Valdemar eller dennes Ombudsmand

[1]) De isl. Annaler, l. c. Herved er forøvrigt at bemerke, at Flatø-Annalerne lade Andres og Thorstein komme ud til Island i 1375 og Troskabseden blive aflagt 1376, hvilket visselig synes at være rimeligere, end at begge Dele skulde rykkes et Aar frem, især da det jo udtrykkeligt siges, at de ankom til Island lidt før Vinterdag, hvilket netop var rimeligt, naar de vendte tilbage fra Norge efter allerede tidligere paa Sommeren at være dragne hjemme fra. Thi at det baade láa i deres egen og Kongens Interesse, at de saasnart som muligt vendte tilbage til Island og ikke laa et heelt Aar uvirksomme i Norge, er aabenbart. Men Jon Sigurdssøn sees dog i „Safn til Sögu Íslands" II. I. S. 71 at antage 1376 og 1377 for de rette Aar, og under den sørgelige Forvirring, hvori Udgaven af Annalerne har bragt Tidsregningen, maa man rette sig efter hans, den i disse Materier mest Kyndiges Autoritet, indtil en ny kritisk Gjennemgaaelse af de forskjellige Annalhaandskrifter har fundet Sted.

[2]) Dipl. N. II. 435. Isl. Ann. S. 325. Sunnivessuden havde i 1373 gjort to Reiser frem og tilbage mellem Norge og Island.

[3]) See Suhm XIV. S. 237.

Hertug Erik af Saxen, der igjen lod det bestyre af Tydskeren Gottskalk Skarpenberg. Dette stod, som det ogsaa tidligere af os er paapeget, upaatvivlelig i Forbindelse med den Overdragelse af Skaane m. m. til Margrete som Morgengave, hvilken af en enkelt Forfatter omtales; men da vi nu see, at Vardbergs Overdragelse til Kong Valdemar var Betingelsen for Baagahuus's Tilbageleverelse til Kong Magnus (eller Haakon under Faderens Fangenskab), med andre Ord at Baagahuus stilledes som midlertidigt Pant for Vardbergs Afstaaelse, og dette virkelig i 1366 blev overladt til Kong Valdemar[1]), medens Baagahuus atter fik en af Kong Haakons Mend til Befalingsmand, ligger den Slutning nær, at der allerede i 1363, kort før Kong Magnus ophørte at kalde sig „Skaanes Konge", blev sluttet en Overeenskomst om, at Baagahuus med Elvesyssel, eller maaskee endog alle de Landskaber, der tidligere havde udgjort Dronning Blanches Morgengave i Norge, nu skulde tilfalde Margrete som Morgengave istedetfor Skaane og Halland m. m., og at dette egentligen har været den Tractat om Skaanes godvillige Afstaaelse til Kong Valdemar, hvorover der af Kong Magnus's Fjender i Sverige siden blev gjort saa store Ophævelser. Under denne Forudsetning, som vel er den rette, at Baagahuus med Elvesyssel nu betragtedes som egentlig tilhørende Dronning Margrete, bestyredes det formodentlig i hendes Navn af forskjellige Høvedsmend, indtil Kong Magnus var kommen paa fri Fod, og det — maaskee — overlodes i Pant til Hanseaterne, hvorved der da rigtignok maa have været stillet Margrete nogen anden Sikkerhed, hvad det nu kan have været. Om det stod i nogen Forbindelse hermed, at Dronning Margrete idetmindste kort Tid efter var i Besiddelse af Elfsborgs Slot (hvortil og den gøtiske Deel af Hisingen hørte), eller hun arvede det efter sin Fader, og denne havde haft det i sin Besiddelse lige siden 1366, er af Mangel paa tilstrækkelige Oplysninger nu umuligt at afgjøre. Derimod maa det ansees for temmelig vist, at Baagahuus under alle Omstændigheder blev tilbagegivet efter ikke saa lang Tids Forløb. Men den danske Kong Valdemars Død, som indtraf allerede paa denne Tid, gav Tingene en aldeles ny og til de sildigste Aarhundreder virkende Vending.

5. Danske og svenske Tilstande. Kong Valdemar Christophersøns Død. Junker Olaf, Kong Haakons Søn, vælges til Danmarks Konge.

Kong Valdemar var, som det forhen er omtalt, kommen tilbage til Danmark efter sin lange Fraværelse i Slutningen af 1371 eller den første

[1]) Hvad der herom i det Foregaaende er nævnt, kan suppleres dermed, at Kong Valdemar af de „Ældste Danske Rigsregistraturer" I. S. 156 sees i 1366 at have været i Nordrehalland (navnlig paa Kongsbakke) og da formodentlig har taget det i Besiddelse.

Halvdeel af 1372 og tilbragte de faa Aar, han derefter levede, fornemmelig med Bestræbelser for fremdeles at indløse og sammensanke til Kronen de mange Hereder og Slotte, som endnu befandt sig i forskjellige Panthaveres Hænder. I Særdeleshed synes Gjenforeningen af Sønderjylland med Riget at have ligget ham paa Hjertet, hvortil der nu ogsaa var saa meget bedre Udsigt, som den sidste Hertug af Abels Stamme, Henrik Valdemarssøn, ingen Børn havde. Det lykkedes Kongen enkeltviis at faa flere af de sønderjydske Slotte med tilliggende Hereder i sin Besiddelse, som Haderslev, Aabenraa, Lille Tønder, samt Slottene paa Als. Ogsaa Slesvig og Gottorp søgte han at indløse fra de holstenske Grever, der havde haft dem i sin Besiddelse lige fra Grev Gerhards Dage, men de negtede reentud at give dem tilbage, uagtet Valdemar tilbød dem Pantesummen: det var dem nemlig altfor magtpaaliggende selv at have et Fodfeste i Hertugdømmet, som de gjorde Fordring paa, deels paa Grund af sit Slegtskab med Hertug Henrik, deels i Kraft af Forliget i Ribe 1330[1]). Denne deres Fordring, som de ikke lagde Dølgsmaal paa, var de Danske intet mindre end behagelig: de mindedes noksom, hvad ondt de allerede havde udstaaet under Tydskernes Velde. Herom brød imidlertid Greverne, det vil da egentlig sige „den jernfaste" Grev Henrik, sig ikke synderligt; han stolede paa sin Magt og Krigsduelighed saavelsom paa sine Forbindelser i Tydskland. Fornemmelig laa det i Forholdenes Natur, at de maatte have Interesser fælles med Mecklenburgerne, med hvilke de desuden vare nøje forbundne ved Svogerskab. Efter Hertug Henriks Død, der synes at være indtruffen i Midten af 1375[2]), skal det endog allerede være kommet til Fjendtligheder mellem Kong Valdemar og Greverne. Der synes ej at kunne være nogen Tvivl om, hvorvel det ingensteds tydeligt er udtalt, at denne aabenbare fjendtlige Holdning, som Holsterne antog ligeoverfor Kong Valdemar, og som tegnede sig til at kunne blive en Kamp indtil det Yderste, ogsaa maatte bidrage til at svække Venskabet mellem ham og Mecklenburgerne og bringe ham til at virke hvad han kunde for at skaffe sin Datter Margretes og hendes Søns Fordringer Medhold hos Magthaverne i Riget. I alle Fald maatte Omstændighederne af sig selv føre det med sig, at det antitydske eller patriotiske Parti i Danmark nu var uvenligt sindet imod Mecklenburgerne, hvis Etts Erhvervelse af Danmarks Krone først og fremst vilde medføre Befæstelsen af det holstenske Herredømme i Jylland og saaledes blive eensbetydende med Rigets fuldkomne Underkastelse under det tydske Aag.

---

[1]) Scr. R. Dan. VII. S. 400—402. Suhm, XIII. 745, 771.

[2]) Han levede endnu den 7de Juli, men var død før 25de September, see Suhm, XIII. 747.

Hvad Dronning Margrete og hendes Mand Kong Haakon i denne Tid selv have virket for at befordre Sønnen Olafs Interesser i Danmark, findes heller ikke nogensteds omtalt, uagtet det dog er utænkeligt, at en Kvinde med saamegen Statsklogskab og Handlekraft, som Margrete, ikke allerede nu skulde have sat alle mulige Kræfter i Bevægelse for at bringe Sønnen paa hendes Faders Trone. Der omtales ingensteds, hvor Margrete opholdt sig i Aaret 1375; men intet synes rimeligere, end at hun selv har været nede hos Faderen for baade at paavirke ham og skaffe Sønnen og sig et Parti blandt Rigets Statsmend. Endog uden Hensyn til de politiske Forhold synes det i sin Orden, at hun, efter Faderens lange Fraværelse, idetmindste een Gang endnu aflagde ham et Besøg og forestillede ham hans spæde Dattersøn. Det er navnlig høist sandsynligt, at Margrete kan have været nede i Danmark om Høsten 1374 og henimod Julen, medens hendes Mand og Svigerfader var paa Vestkanten, og den sidste afgik ved Døden. Under 14de Marts 1375 udgav nemlig Pave Gregorius en Skrivelse, hvorved han paa Kong Haakons og Dronning Margretes Ansøgning overdrog den roeskildske Klerk Magnus Petersson, der stod i deres Tjeneste, et Canonicat i Roeskilde [1]). Vi have seet, at da Kongeparret ved en tidligere Leilighed søgte Pavestolen om Begunstigelser for flere geistlige og verdslige Herrer i Danmark, var det netop under et Ophold i dette Rige, og det er derfor ingen dristig Slutning, at de, idetmindste een af dem, ogsaa nu have opholdt sig der, da de afsendte Ansøgningen, hvilket maa være skeet seenhøstes 1374. Det er ikke i nogen Maade usandsynligt, at Kong Haakon selv, da han om Høsten vendte tilbage fra Bergen, eller strax efter Tilbagekomsten til Østlandet, har gjort en Reise til Danmark med sin Dronning for at aflegge Svigerfaderen et Besøg og for ellers at virke hvad han kunde til Hustruens og Sønnens Bedste.

Hansestæderne, paa hvis Samtykke det maatte komme Prætendenten til Danmarks Krone saa meget an, synes ikke at have været Margretes og Olafs Fordringer ugunstige. Hertil bidrog flere Omstændigheder. For det første var det dem nu virkelig om at gjøre at bringe Underhandlingerne med Norge til Ende og faa sine Privilegier i dette Land bekræftede, og derfor laa det i deres Interesse at vise sig venlige mod det norske Kongehuus, med hvem de desuden stod i Penge-Underhandlinger. For det andet stod Danmarks mægtigste Mand næst Kongen, Drottseten Hr. **Henning Putbusch**, der i Kongens Fravær havde været Danmarks Høvedsmand, i den nøieste Forbindelse med Stæderne, saasom han endog, lige fra Fredsslutningen af, ifølge en udtrykkeligt med Stæderne afsluttet Overeenskomst, paa deres Vegne havde overtaget Be-

[1]) Reg. Gregor. XI. cod. chart. T. 23 (ann. 5.) fol. 38.

falingen over og Forsvaret af de fire Slotte i Skaane, der ifølge Tractaten skulde overlades Stæderne paa femten Aar, mod Fjerdedelen af de ⅔ Dele af Tolden og Indkomsterne, der skulde tilfalde Stæderne. Dette Hverv kunde han ikke have overtaget, hvis der ikke nu havde været den bedste Forstaaelse mellem Kong Valdemar, hvis tro Mand han var, og Stæderne[1]). Og da vi nu i det følgende ville see Hr. Henning afgjort paa Margretes og Olafs Side, synes det heraf at maatte følge, at ogsaa Stæderne allerede nu vare dem gunstigt stemte. Paa Hansedagen i Lübeck ved Midsommertid 1375 lod Valdemar endog allerede fremsette en Anmodning om at maatte faa disse Slotte, som han kaldte sin fedrene Arv, tilbage, og vel troede Stæderne at maatte afslaa ham dette, men de foreslog ham dog en nærmere Dagthingning derom, og anmodede fremdeles Hr. Henning om at forestaa Slottene[2]). Paa samme Møde lod Kong Haakon ved sin Notarius, Decanen Gottskalk, atter Klager fremsette over de tydske Kjøbmends Ustyrlighed i Norge, og Stæderne svarede paa den allerhøfligste Maade, tilkjendegivende, at de gjerne vilde holde en Dagthingning med ham næste Aars 1ste Mai, eller før Pints, og bad ham imidlertid at tage naadigt mod Kjøbmendene og deres Tjenere, idet de ej tvivlede paa hans Godhed, og at han gjerne vilde lade Alt blive ordnet til det Bedste, hvorimod de ogsaa vilde vise sig velvillige mod ham. Med Mecklenburgerne i Sverige derimod og deres Tilhængere var han fremdeles paa en fjendtlig Fod. Foruden de Klager, han tidligere havde fremsat over, at enkelte af de tydske Kjøbmend kom hans Uvenner til Hjelp, klagede han nu ogsaa over, at da tre Skibe sidstforløbne Høst[3]) vare komne fra Stockholm til Marstrand, ladede med hans Uvenners Gods og Varer, og hans Folk vilde legge Beslag paa Godset, hindrede de tilstedeværende tydske Kjøbmend dem deri; han kunde vel, yttrede han, selv have taget Hevn over dette, men havde undladt det, i Haab om at Stædernes egen Anstændighedsfølelse vilde tilsige dem at gjøre, hvad Ret var. Med Hensyn til dette, og mere lignende, ønskede Kongen at vide, om Stæderne, især Lübeck, vilde skaffe ham hans Ret, eller om han selv skulde tage sig til Rette. Hvad de Privilegier angaar, som Stæderne ønskede fornyede, yttrede Kongen, at han, lige siden han tiltraadte Regjeringen, endnu aldrig havde seet de af sine Formend derom til Stæderne givne beseglede Breve, og førend han kunde indlade

---

[1]) Suhm, XIII. 685, 693.

[2]) Sammesteds, S. 737, 738.

[3]) Originalen har her „autumno proximo transacto", hvilket ikke kan betegne andet end Høsten 1374; altsaa øvedes der da Fjendtligheder.

sig paa at bekræfte alle de Rettigheder, som Kjøbmendene i Kraft af dem tilegnede sig, maatte han vide, om de virkelig stod der; det var saaledes hans Anmodning, at man maatte tillade hans Sendebud og Klerk Gottskalk at afskrive dem og lade Afskrifterne bekræfte af Biskopen i Lübeck og andre gode Mend. Man skulde næsten formode, at Kongen og hans Raadsherrer havde haft Mistanke til Stæderne om, at de havde forfalsket de eldre Privilegiebreve; og mistænkeligt synes det virkelig, at Stædernes Raadmend selv aabenbart gjorde Vanskeligheder ved at fremlegge endog kun verificerede Copier af dem. Men paa den anden Side er det ogsaa besynderligt, at man ikke ved det norske Canceelli skulde have Copibøger, hvor de samme Breve stode indførte. Maaskee var det dog netop Afvigelsen mellem de foregivne Privilegier og de indførte Copier, som gjorde Kongen og Raadet mistænkelige. Angaaende dette saavelsom alt det øvrige ønskede Kongen en ny Samtale med Gesandter fra Stæderne, hvilke han derfor bad, at man maatte skikke ham, men forsynede med en fuldkommen Fuldmagt, saa at de kunde afslutte alt; og han bad, at man vilde lade ham vide, naar og hvor disse Sendebud kunde møde ham. Herpaa svarede samtlige Stæders Deputerede ved et Brev, dateret fra Lübeck den 24de Juni, at de vare villige til at holde et Møde med ham paa et bekvemt Sted næste Aars Valdborgsmesse eller 1ste Mai, og at de gjerne ønskede det sluttet før Pintsen (1ste Juni); om alt dette vilde Gottskalk kunne give ham nærmere Besked. Imidlertid bad de ham om, at han vilde med Naade modtage Kjøbmendene og deres Tjenere og lade alt bero til det Bedste, hvorimod de ogsaa i alle deres Besiddelser vilde vise sig velvillige mod ham [1]). Det er heraf temmelig umiskjendeligt, at man nu fra begge Sider for Alvor nærmede sig hinanden venskabeligt og søgte at bringe et endeligt Forlig istand, hvilket derfor ogsaa lykkedes, som vi snart ville faa at see.

De nysanførte Klagemaal i Kong Haakons Brev til Stæderne vise, at der enten allerede var udbrudt Fiendtligheder ved det mecklenburgske Parti i Sverige, eller at der idetmindste øvedes saadanne gjensidige Ubehageligheder med Opbringelse eller Beslagleggelse af Gods, Paagribelse af Personer o. s. v., som omsider maatte medføre en aabenbar Krig. Kong Albrechts Stilling i Sverige var intet mindre end misundelsesverdig, og der vare alle Udsigter til, at det gamle Dynasti atter vilde kunne vinde den svenske Krone tilbage, endog uden synderlig Medvirkning af andre, ved kun at lade Tingene der skytte sig selv. Thi Kong Magnus's Fordrivelse og Mecklenburgernes Indkaldelse havde aldrig været det egentlige Folks Sag, men var kun udgaaet fra et megtigt og selvraadigt

---

[1]) Suhm, XIII, S. 738—741.

Aristokrat-Parti, tildeels endog mod Folkets Ønske, som den hele Tid synes at have haft mest tilovers for „den ærlige og gode Herre", Kong Magnus. Alene ved at støtte sig til dette Aristokrat-Parti kunde Kong Albrecht vente at holde sig paa Tronen, og naar det først vendte ham Ryggen, vilde det snart være ude med hans Kongedømme. Hans kloge Fader, Hertug Albrecht, havde vistnok efterhaanden søgt at gjøre sig og Sønnen uafhængige af Stormendene ved at tilvende sig som Pant eller Ejendom saa mange faste Slotte og Besiddelser inden Sverige som muligt, og betro dem i mecklenburgske Herrers Hænder, paa hvis Troskab de naturligviis kunde lide. Men han havde heri aabenbart gaaet altfor raskt frem, og overhoved var det hans, som de øvrige tydske Herrers, navnlig de holstenske Grevers, Feil, at de stolede for meget paa sin Krigsmagt og Besiddelsen af faste Slotte, uden at tage Folkets Stemning med i Beregningen. Forbittrelsen over Tydskernes Velde i Sverige havde især været Aarsag i Opstanden 1371, og selv de svenske Stormend, som da stod paa Albrechts Side, havde dog før saa vidt gjort fælles Sag med Insurgenterne, som de, medens Kong Haakon fra sin Lejr paa Norrmalm truede Stockholm med Belejring, aftvang den raad- og hjelpeløse Kong Albrecht en Overeenskomst, hvorved denne maatte overlade alle sine Slotte og næsten al sin kongelige Magt til Raadet — det vil sige Stormendenes fornemste Ledere. Derved var allerede Spiren lagt til et virkeligt Uvenskab mellem ham og Stormendene, følgelig til hans Undergang. Det laa i Sagens Natur, at en Overeenskomst som denne, aftvungen Kongen i Farens Øjeblik, og som berøvede ham det meste af hans Magt og en stor Deel af hans Indtægter, ej kunde betragtes af ham og hans Tilhængere uden med Ærgrelse, og at der ikke fra deres Side kunde være Tale om nogen samvittighedsfuld Overholdelse deraf. Den vilde saaledes ingenlunde være skikket til at forebygge nye Stridigheder, om den end havde været langt mere bestemt affattet, end den i Virkeligheden var. Den Bestemmelse, at Slottene skulde overlades til Raadet, for at man saaledes kunde blive fri for de tydske Slotsherrer, blev ikke ordentligt overholdt. Hertug Albrecht sad endnu inde med alle sine Pante-Lehn, uagtet Kongen skulde have faaet til at indløse dem, for at overgive dem til Raadet. Det var udtrykkeligt bestemt, at Viborgs, Tavastehuus og Borgholms Slotte skulde overgives til Bo Jonssøn paa Raadets Vegne, men endnu i 1375 indehavdes det sidste af en mecklenburgsk Høvding paa Hertugens Vegne, og der var ikke Tale om at overlevere det, førend Bo Jonssøn betalte Pantesummen [1]). Nu er det vel saa, at Kongen formodentlig manglede Penge til at udløse sin

[1]) Styffe, Bidrag No. 56, S. 153.

Fader og de øvrige Under-Panthavere og saaledes for en stor Deel endog med sin bedste Vilje ikke kunde opfylde sit givne Tilsagn — thi om uden Videre at tage et bortpantet Slot fra Indehaveren kunde der i de Tider blot være Tale, naar man saa i aabenbar Krig med ham; — men der er heller ingen Grund til at tro, at han eller Faderen gjorde sig nogen særdeles Umage for at skaffe Penge til Veje, thi det laa altfor meget i deres Interesse at have Slottene besatte med Tydskere, til at de skulde fremskynde den Tid, da de maatte give Slip paa dem. Det synes endog næsten, som om Albrecht ikke følte sig tryg, uden han var omgiven af Tydskere, og mere end een Gang sendtes tydske Krigsmænd af Hertugen over til Sverige for at gaa i Kong Albrechts Tjeneste[1]).

Saaledes vare de Klager, som havde været fremførte over de tydske Høvdingers Haardhed og Anmasselser, ikke afhjulpne, og Tilstanden forsaavidt endog værre end før, som den Magt, de svenske Stormend havde tiltrodset sig paa Kronens Bekostning, ogsaa løste dem fra alle Hensyn: Plyndring, Privatfejder, Voldgjestning og alle Anarchiets Onder hørte nu til Dagens Orden. Det gik saa vidt, at endog Biskop Gottskalk paa en Reise blev overfaldt og dræbt af Ridderen Hr. Matthias Gøtstavssøn med Følge, og Gods ranet fra hans Tjenere (3 Febr. 1374), uden at der fra den verdslige Magts Side skete noget Skridt til at lade ham undgjelde derfor; tvertimod var dette Tegnet for flere af de nærmeste tydske og svenske Høvedsmænd til at sætte sig i Besiddelse af den dræbte Biskops Løsøre og Biskopsstolens Gods og Indtægter. Først imod Slutningen af 1376 stillede Hr. Matthias Biskop Gottskalks Efterfølger, Nikolas, noget Jordegods til Pant for en Pengesum, der skulde anvendes til Oprettelse af en Præbende i Domkirken for Gottskalks Sjæl, og ikke førend i 1370 blev Sagen fuldstændigt bilagt. Imod Høsten 1374, da Kong Albrecht atter kom over fra Mecklenburg til Sverige, var Spendingen mellem Kongen og de svenske Stormend meget betænkelig. Det lader til, at han, for at skaffe Penge til Veje, enten havde paalagt eller vilde paalægge alt Gods i Riget, endog Pantelehnene, en Skat eller Udredsel, og dette kunde ikke andet end vække Forbittrelse hos Stormendene, der netop fordrede Skattefrihed og havde gjort Opstand mod Kong Magnus, just fordi han vilde indskrænke den. Fornemmelig synes den nysnævnte Bo Jonssøn, som vi allerede i det foregaaende have haft Anledning til at omtale, og som nu var den mægtigste og rigeste af alle de svenske Stormend, at have staaet paa en spændt Fod med Kon-

[1]) Herom, saavelsom det nærmest følgende, hvorfor den fortrinlige Fremstilling i Styffe's „Bidrag", S. LXII.—LXVI., hvilken jeg i det væsentligste har fulgt.

gen. Denne Bo Jonssøn, en Mand af fornem Ætt, og som formodentlig allerede ved Arv havde erhvervet store Rigdomme, havde i sin Tid været en af Kong Albrechts ivrigste Tilhængere, blev i 1367 Høvedsmand paa Stockholms Slot, var eller blev ogsaa Heredshøvding over Dalarne, og udnævntes i 1369 til kongelig General-Embedsmand samt Lagmand i Østergøtland [1]). Sin Magt og Indflydelse anvendte han til uafladeligt, og ofte ved lidet rosverdige Midler, at forøge sine Rigdomme og Besiddelser [2]). Ved Forliiget i Edsviken nævnes han udtrykkeligt som indehavende flere Lande og Stæder paa Kongens Vegne. Ved Overeenskomsten med Kong Albrecht i 1371 blev han naturligviis en af de tolv Raadsmedlemmer, og uagtet han kun nævnes langt ude i Rekken, da han ej var, heller ikke nogensinde blev Ridder, er det dog aabenbart, at han betragtedes som Raadets første Medlem, thi det bestemtes særskilt, at han paa Raadets Vegne skulde modtage Slottene Viborg, Tavastehuus og Borgholm [3]). Om Sommeren og Høsten 1374 opholdt han sig i Finland for at underhandle om en ny Fred eller Stilstand med Russerne, da den forrige snart var udløben [4]); og hvor uvenligt Forholdet da maa have været mellem ham og Kongen samt Hertugen, der imidlertid var ankommen til Sverige, sees bedst deraf, at han fandt det nødvendigt at lade dem udstede et Lejdebrev for ham og hans Venner samt Tjenere, at komme til dem til Stockholm eller andensteds, og „dagthinge med dem [5]). Den følgende Sommer fandt vel ved Hertugens Bestræbelser et Slags Megling Sted, men saaledes, at den snarere havde Udseende af en Stilstand mellem de Svenske og Tydske som to krigførende Magter, end af en venskabelig Overeenskomst mellem Konge og Undersaat-

[1]) Styffe, Bidrag, S. LXXIII. og LXXIV., jvfr. Lagerbring, III. S. 663—666.

[2]) Som særdeles betegnende for hans Hensynsløshed, naar det gjaldt Gods og Penge, kan anføres, hvad et Brev i det sv. Rigsarchiv viser, at han, da hans første Hustru Margrete, Datter af Peter Porse, døde i Kalmar 1360 i Barselseng, lod han hendes Liig aabne for at bevise, at Barnet havde levet længere end hende, og saaledes at komme i Besiddelse af Arven efter hende; siden laa han henved fire Aar i Strid derom med hendes Fader og Slegtninger. Jfr. Styffe, l. c.

[3]) See Hadorph, Rimkr. II. S. 35—38.

[4]) See herom Bo Jonssøns Brev til Erkebiskopen fra Aabo af 9de Mai 1334 hvorved han ytrer, at han derfra skulde drage til Aabo for at underhandle med Russerne. Troil, Skrifter och Handling. till Upplysn. af Sv. Kyrko- och Reform. Historie II. 351. 352. IV. Jfr. Styffe, l. c. S. LXIV., Not. 2.

[5]) Styffe, Bidrag, No. 56, S. 150. I dette Brev sees der først at have staaet et Forbehold om Beskatning af Bo Jonssøns og hans Tjeneres Panter og Gods, „som af andre Panter og Gods i Riget", men som man har maattet overstryge, naturligviis fordi han ej vilde finde sig deri.

ter. En heel Deel saavel svenske som tydske Høvedsmend, Riddere og Svene, forsamledes og vedtog for tre Aar en almindelig Landefred, hvorved alle private Feider, Voldgjestning o. s. v. forbødes, og alle Rigets Indbyggere, svenske som tydske, tilholdtes at besverge den[1]). Ligeledes maatte Kongen med sin Faders Samtykke udstede en Bekræftelse paa saavel det geistlige som det verdslige „Frelses" Privilegier, hvorved det udtrykkeligt forbødes hans egne og Hertugens Fogder at bebyrde Frelsemendene og deres Landbønder med Paaleg. Bo Jonssøn blev Rigets Drottsete og fik derved den øverste Dommermyndighed i sine Hænder. Ogsaa udnævntes der en Marsk, nemlig **Steen Benedictssøn**, en Stifsøn af Erngisl Jarl, hvilket viser, at Erik Ketilssøn, som egentlig skulde indehave denne Verdighed, ikke længer ansaaes verdig for at beklæde den, eller vel endog nu betragtedes som Fjende. Hertugen maatte nu gjøre Alvor af at afstaa til Kongen eller vel rettere til Bo Jonssøn endeel af sine Pantelehn, og overhoved synes hans Indflydelse i Riget at være bleven ringere, uden at hans Søns Stilling derved blev stort bedre[2]).

Strax efter hans Tilbagekomst til Mecklenburg afgik Kong Valdemar ved **Døden**, den 24de October 1375[3]). Nu gjaldt det altsaa, hvo der skulde blive den lykkelige og vinde Danmarks Krone, Hertug Albrechts Sønnesøn Albrecht, eller Kong Haakons Søn Olaf. Som Sagerne nu stod, var det næsten at forudsee, at Afgjørelsen af dette Spørsmaal ogsaa i Tidens Løb vilde bestemme Sveriges Skjæbne, om det skulde forblive under det mecklenburgske Dynasti, eller vende tilbage til det folkungske, thi det af disse tvende, som beherskede Danmark, vilde derved faa en afgjort Overvegt over det andet. Udsigterne var forsaavidt gunstige for Hertugen, som han havde faaet Kong Valdemars Tilsagn i 1371 og Keiser Karls Bekræftelse derpaa, og denne just i den samme Tid var ankommen til Lübeck og strax efter begav sig til Wismar, hvorfra han saaledes desto eftertrykkeligere maatte kunne staa ham bi. Der-

[1]) Hadorph, Bjerke-Retten, S. 27.

[2]) Styffe, l. c. No. 63, 64 (S. 161, 163), jfr. S. LXVI.

[3]) Kong Valdemars Død indtraf efter de fleste og bedste Annaler paa den 24de eller 25de Octbr; Dagen betegnes deels som „Dagen efter St. Severinsdag eller Dagen før Crispini, eller endelig selve Crispins Festdag; Severini Dag var 23de og Crispini (og Crispiniani) den 25de; Scr. r. D. I. 41. 192. VI. 533. Men besynderligt er det, at Detmar (S. 303) nævner St. Mauritii Dag, den 22de Septbr., og siger, at han døde paa Søborg, da de danske Annaler ellers ere enige om at lade ham dø paa Gurve eller Gurre. Dette kan ikke være andet end en Feiltagelse, hvis ikke hans Omgivelser (og maaskee Margrete selv) reent ud have skjult hans Død indtil 24de Oktober.

hos havde Albrecht et megtigt Parti for sig blandt Danmarks Stormænd. Men Hertugens sædvanlige Statsklogskab synes her at have forladt ham. Han forhastede sig ved allerede strax at lade den unge Albrecht antage Titlen „Konge i Danmark“ og det danske Rigsvaaben, som om han dertil var arveberettiget [1]): en Paastand, som de danske Herrer, der holdt saa skinsygt paa sin Valgret, ikke kunde andet end forarges over. Derhos fik han Keiser Karl til at tilskrive det danske Rigsraad et Anbefalingsbrev for den unge Albrecht, hvilket, foruden at Keiseren derved tiltog sig en Myndighed, der ej tilkom ham, maatte være de Danske saa meget mere ubehageligt, som han faa Dage forud endog havde anmasset sig Overherredømmet over Sønderjylland ved at give de holsteinske Grever Stadfæstelsesbrev paa en Told, de havde paalagt i Gottorp, idet han udtrykkeligt erklærede det slesvigske Bispedømme for et Lehn af det tydske Rige [2]). Men imidlertid havde Dronning Margrete strax begivet sig til Danmark med sin femaarige Søn, om hun ikke — hvad der efter det ovenfor paapegede man ansees for det sandsynligste — var der allerede før Faderens Død, — og havde, som man seer, med den største Klogskab benyttet Tiden til i Stilhed at skaffe sig og sin Søn et Parti. Det er vist, at hun allerede den 10de November var i Kallundborg [3]). Hendes Mand Kong Haakon lod heller ikke længe vente efter sig, thi han var der allerede i de første Dage af December, og det lader til, at hun alene har tøvet saa længe med Afreisen, indtil han fik skrabet sammen de nødvendige Penge [4]). Margretes Bestræbelser for at skaffe sig Tilhængere kunne skjønnes deraf, at hun i Slagelse den 7de December overlod Biskopen af Roeskilde Nebbe Slot paa Sjæland med Tilliggende for hendes Faders Sjæl, i Erstatning fordi han havde holdt Kjøbenhavn saa længe i sin Besiddelse m. m.; ligesaa pantsatte hun ham og hans Kirke flere Hereder og de tre kongelige Parter af Roeskilde Stad med Told, Vasaller, Bønder o. s. v. for 3000 Mk. Sølv. I Brevet herom, hvormed tillige et ligelydende udstedtes, beseglet af hendes

---

1) Suhm, XIV. S. 1.

2) Schl. Holst. Lauenb. Urkunden II. S. 309. No. 239. Brevet er dat. Wismar, 31te October.

3) Danske Magazin, IV. S. 291.

4) Den 13de Novbr. var Kongen endnu i Tunsberg og udstedte da Qvittering til Fehirden i Bergen, Erlend Philipssøn og Jon Hallvardssøn for de 15 Pund Sterling, som de havde udbetalt til hans Klerk Provst Henrik Henrikssøn (D. N. II. 441). Den 7de havde Provsten, ligeledes i Tunsberg, qvitteret for samme Sum, der her benævnes 100 Skill Grovt (ↄ: 100 Sous gros Tournois, hvoraf enhver = 3 Sh. St; altsaa 300 = 15 L. St.) Sammesteds 440. Formodentlig er mange saadanne Smaasummer indbetalte.

Mand og Sønnen, samt de fornemste danske Raadsherrer, kaldes denne endnu kun slet og ret „Junker Olaf", og hun selv kalder sig Norges og Sveriges Dronning samt Datter og Arving af Kong Valdemar [1]). Herved antydes vel egentlig kun, at hun var Arving til hans private Efterladenskaber og ingen Arveret havde til Riget, hvilket vilde have været betegnet ved Ordene „Danmarks Riges Arving", men det var dog allerede en Disposition over Rigets Lehn, der alene tilkom den regjerende Konge, som her var skeet, og de fornemste Raadsherrer, der vare med at besegle Brevene, maa saaledes allerede have været enige om at ville vælge Olaf til Konge [2]). En yderligere Erkjendelse af hendes Ret til at forføje over Kronens Lehn var det og, at hun den 14de December fik sig overladt Holbæk Slot og By med Tilhør uden Nederlag af de daværende Besiddere, og at hun faa Dage derefter pantsatte det for 400 Mrk. brendt til Drottseten Hr. Henning Putbusch, der her, ligesaavel som hine Slottes forrige Besiddere, allerede kaldte hende „Dronning i Norge, Sverige og Danmark" [3]). Herved havde Hr. Henning saa godt som allerede antydet, at han betragtede hende og hendes Søn som nærmest berettigede til Tronen.

Hr. Henning havde strax efter Valdemars Død sammenkaldt Raadsherrerne til et Møde i Odense for at raadslaa om Kongevalg, og her yttrede endnu tre Meninger sig, idet nogle vilde vælge Junker Olaf, deels fordi han var Margrete Valdemarsdatters Søn, deels ogsaa fordi Norge og Danmark derved vilde blive forenede, andre stemte for Albrecht af Mecklenburg, og atter Andre, uden at stemme for denne, dog „ikke fandt det passende, at Danmark, der var et frit Valgrige og kunde føde sin egen Konge, skulde give sig under Norge, som var et Arverige", hvorfor de helst vilde, at man skulde vælge en indfød dansk Adelsmand til Konge [4]). Sagen kom ej til nogen Afgjørelse paa dette Møde, hvis

[1]) Suhm, XIV. S. 493—495.

[2]) I Margretes Gavebrev til Roeskilde Bisp staar det udtrykkeligt, at de tilgjeldende Breve derom, som K. Haakon og K. Olaf havde udstedt, vare beseglede af „de fornemste danske Raadsherrer" (sigillis potiorum consiliariorum regni Daciæ). Hendes eget er medbeseglet af de skaanske Herrer Jakob Olafssøn, Tuve Galen og Anders Jakobssøn. Gavebrevet samt den Pantsættelse af visse Hereder, hvorom der ovenfor tales, blev ogsaa umiddelbart efter K. Olafs Valg udtrykkeligt bekræftet (Suhm. XVI 20).

[3]) Hr. Hennings Brev af 23de December 1375, hos Suhm XIV. 495.

[4]) Huitfeld, S. 555. Han synes her at have havt de originale Forhandlingsprotokoller for sig. Naar Jahn (Danm. politisk-militære Hist. under Unionskongerne S. 5) siger, at Hr. Henning sammenkaldte et „Danehof" i Odense, og at det var der, de tre Meninger gjorde sig gjeldende, strider dette mod Huitfelds udtrykkelige Ord, og han er dog her den eneste Kilde. Et Danehof lod sig desuden ikke saa hurtigt sammenkalde.

Afholdelsestid ikke angives, saa at man ej kan see, om den indtraf tidligere eller senere, end Kongens og Dronningens Ophold i Slagelse. Under alle Omstændigheder maa de her forsamlede „ypperste Raadsherrer" have været de samme, som i Odense erklærede sig for Junker Olaf, og deres Parti var aabenbart allerede det sterkeste. Den Idee, at vælge en indfød Adelsmand, synes snart at være bleven opgiven, og kan heller ikke have været næret af ret mange, da den gjensidige Skinsyge dertil var for stor.

Det var ligefrem i Medfør af den sidste mellem Danmark og Hansestæderne sluttede Fredstractat, at det danske Rigsraad tilskrev disse om det forestaaende Kongevalg og, som det synes, eskede deres Mening. Men selv uden nogen saadan udtrykkelig Bestemmelse var deres Stilling nu saadan, at Spørsmaalet om Valgets Udfald fornemmelig beroede paa dem. Ligevegten mellem begge de stridende Hovedparter var saa nøje afpasset, at deres bestemt udtalte Ønske og Tilsagn om Understøttelse under enhver Omstændighed maatte gjøre Udslaget. Dette vidste og følte ogsaa begge Parter og deres Venner altfor vel og henvendte sig derfor strax til dem med Breve og Forestillinger, hver i sit Interesse, og det er let at forstaa, at Stæderne heller ikke lod denne Leilighed gaa ubenyttet til at varetage sine politiske og commercielle Fordele. Den 20de Januar holdtes det første Møde om denne Sag, i Wismar, af Sendebud fra denne By selv samt fra Lübeck, Rostock, og Stralsund. Tiden havde været for knap til at indkalde Sendebud fra de fjernere nederlandske og preussiske Stæder. Da var der indkommen Forestillinger baade fra Hertug Albrecht af Mecklenburg og fra Kong Haakon og Dronning Margrete. Ogsaa Keiser Karl, hvem det ikke kostede stort at udferdige Skrivelser, men som sjelden understøttede dem ved Handling, havde den 16de Januar tilskrevet Lübeckerne et Brev, hvori han, i Betragtning af, „at Albrecht, Hertug Henriks Søn af Mecklenburg, var en Søn af Kong Valdemars eldste Datter, og han, men ikke den norske Dronnings Søn, havde nogen Ret til Danmarks Krone, og han desuden selv stod i en saa venskabelig Forbindelse med sine mecklenburgske Frænder, at han ej vilde forsage dem, men hjelpe dem til sin Ret", bød Lübeckerne alvorligt, saasandt de vilde nyde hans Huldskab, „ikke at understøtte samme Dronnings Søn imod den mecklenburgske Fyrste og ikke hindre denne fra at erhverve Kongedømmet i Danmark, hvortil han var berettiget; alt hvad de gjorde imod ham, vilde Keiseren betragte, som om det var gjort mod ham selv" [1]. Men i disse Ord ligger allerede umiskjendeligt en Mistanke om, at Lübeckerne heldede til Olafs Side, og da Lübeck var den fornemste Stad i

[1]) Utrykt Brev i det lübeckske Archiv.

Forbundet, kom det især an paa, hvad den besluttede, om end Wismar og Rostock, som mecklenburgske Stæder, vanskeligt kunde undlade at staa paa Hertugens Side. Da kun saa faa Stæders Deputerede vare samlede, kunde der ved dette Møde ingen Beslutning tages om Hovedspørsmaalet; man vedtog kun at holde et nyt Møde i Lübeck den 23de Marts og dertil at indbyde Deputerede fra de øvrige Stæder. Der blev da i den Anledning den 20de Januar udfærdiget Skrivelser saavel til de Nederlandske, som til de Preussiske, hvori man meldte Kong Valdemars Død, at begge hans Dattersønner opstilledes som Kronprætendenter, og at saavel Hertugen paa sin Side, som den norske Konge og Dronning paa sin lovede at stadfeste Stædernes Privilegier og „gjøre mere mod dem, end nogen anden Fyrste kunde gjøre", eftersom de erklærede sig for den ene, eller den anden; men at de ikke paa egen Haand havde kunnet afgjøre noget derom, og at det derfor var deres indstændige Bøn, at de øvrige Stæder, efter nøje at have overlagt Sagen, vilde lade møde til den bestemte Tid for at tage en Beslutning paa samtlige Stæders Vegne [1]). Dette Møde blev ogsaa holdt, dog, formodentlig af Frygt for Holsternes og Mecklenburgernes Nærhed, ikke i Lübeck, men i Stralsund. Men heller ikke her var der nogen Deputerede fra de preussiske Stæder tilstede, og af de Nederlandske kun fra Kampen; saaledes blev der svaret saavel de danske som de mecklenburgske Sendebud, der havde indfundet sig, at man endnu intet endeligt Svar kunde give, men at der den 18de Mai skulde holdes et nyt Møde i Stralsund for at treffe en endelig Bestemmelse og at frede Søen [2]). Men ved at sette en saa lang Frist, hvor der krævedes en saa snar Afgjørelse, synes det næsten, som om Stæderne med Flid have villet undgaa at give nogen bestemt Erklæring, førend Sagen allerede, tilsyneladende uden deres Medvirkning, var bleven ordnet.

Thi Sagen var nu allerede paa det nærmeste afgjort til den norske Kongesøns Fordeel, og Afgjørelsen var fremskyndet ved den retmæssige Uvilje, som alle Danske, saavel de sande Fædrelandsvenner, som de paa sin egen Magt skinsyge Stormend, maatte føle ved Mecklenburgernes vedholdne Trodsen paa sin foregivne Ret, og deres — man kunde næsten sige forblindede — Forsøg paa at hevde denne ved Vaabenmagt, istedetfor at gaa Underhandlingernes lovlige Vej. Hertugens uklogeste Skridt var vistnok, at han den 21de Januar tilligemed sin Sønnesøn Albrecht sluttede et formeligt **Krigsforbund** mod de holstenske Grever om Dan-

---

[1]) Suhm, XIV. S. 6.

[2]) Sammesteds, S. 13.

marks Erobring og forpligtede ham, fremdeles under Titlen „Danmarks Konge“, saavelsom sig selv ved tre særskilte Brev til at forskaffe dem hele Hertugdømmet Jylland (d. e. Sønderjylland) med Als og Langeland o. s. v., overdrog dem det til arvelig Besiddelse, satte dem til Brugspant for 30000 Mk. Sølv og alle Krigsomkostninger Laaland med Aalholms og Ravnsborgs Slotte, Kolding, Ribe, det kongelige Frisland m. m., indtil de i dets Sted kunde skaffe dem Fyn med Tilbehør, og forpligtede sig til i den forestaaende Krig at godkjende de Feidebreve, som Greverne maatte udstede[1]). Mecklenburgerne opførte sig altsaa, som om de allerede vare Danmarks Herrer. Ogsaa Kong Albrecht af Sverige gjorde fælles Sag med sine Frænder, sluttede sig til Forbundet og optog det danske Vaaben i sit Skjold. Og de holstenske Grever skrede strax til at sætte sig i Besiddelse af Sønderjylland, hvor det lykkedes dem deels ved Magt, deels ved Forræderi eller Modløshed af vedkommende Høvedsmænd at faa flere af de nordslesvigske Slotte i sin Vold. Alt dette var det vel, som nu bragte Jyderne til at fatte en rask Beslutning om at vælge Olaf til Konge, saafremt kun Skaaningerne vare enige med dem deri. Og aldrig saasnart vare de skaanske Herrer underrettede herom, førend de ved en Skrivelse af 4de Marts, udstedt af Erkebiskopen og flere andre geistlige og verdslige Herrer, tilkjendegav, at ogsaa dette var deres Ønske, og at de deri vilde understøtte dem, forudsat at Junker Olaf vilde tilsikkre dem deres Privilegier, Friheder og Rettigheder, som de hidtil havde nydt[2]). Samme Dag indgik Hertug Bugislav af Stettin, Fyrste af Rügen, der stod paa en spændt Fod med sine mecklenburgske Naboer, paa Aalholms Slot (paa Laaland) et bestandigt Forbund med Kong Olaf og hans Forældre, hvorved han allerede kaldte Olaf Konge af Danmark, erkjendte ham som sin Lehnsherre for Rügen, og tilsagde ham sin Troskab som Vasall, med andre Ord, aflagde ham sin Lehnshylding[3]). Nu betænkte Jyderne sig ikke længer, men valgte Olaf til sin Konge paa Viborg Thing, paa samme Tid, som hiin Hansedag holdtes i Stralsund[4]). Man maa formode, at de øvrige

---

[1]) Disse 4 Breve, der alle forefindes i det schwerinske Archiv, med samtlige vedhængende Segl (Fyrsternes og en Mængde Medforloveres), ere aftrykte i Schl. Holst. Lau. Urk. B. II. S. 315—321 som Nr. 244—247.

[2]) Brevene meddeles af Huitfeld, S. 556; deraf erfarer man og, at Jyderne havde bestemt sig for Olaf.

[3]) Huitfeld, S. 560.

[4]) At et saadant Thing holdtes paa den Tid, sees af det hos Suhm (XIV. S. 498) meddeelte Brev fra Jens Mus, Høvedsmand paa Langeland, til „Jyllands Indvaanere og alle de Øvrige, der besøgte Allherjarthinget i Viborg“, hvori han samtykker i, at Olaf vælges til Konge, paa det Vilkaar, at han

legier og bekræfte Fredsslutningen med Kong Valdemar. Her kan man altsaa tenke sig tvende Ting, enten at de tydske Udsendinger ved Ankomsten til Norge, der maatte have fundet Sted sidst i Juni eller først i Juli, ikke traf Kong Haakon, men fik høre, at han allerede var afreist til Danmark, og derfor vendte om igjen, samt siden aftalte en ny Sammenkomst i Kalundborg, udsettende ogsaa Forhandlingerne med Danmark til samme Tid, eller at baade de Gesandter, der gik til Norge, have haft en Sammenkomst med Kong Haakon og hans Raad i Løbet af Juli Maaned, f. Ex. i Tunsberg, og samtidigt de Sendebud, der afgik til Danmark, have forhandlet med de danske Raadsherrer og Dronningen, enten paa Vordingborg eller andensteds, og at dette paa begge Steder var de egentlige Hoved-Underhandlinger, hvorved alle enkelte Punkter bleve drøftede og en endelig Beslutning fattet, men at Brevenes Udstedelse udsattes til Sammenkomsten i Kalundborg og Korsør, deels fordi sandsynligviis uopsettelige Erender (som f. Ex. den mecklenburgske Fejde) kaldte Kongen til Danmark, deels ogsaa fordi det maaskee ansaaes for ønskeligt, at Kong Haakon selv var tilstede og gav sit Samtykke tilkjende, inden noget Brev udferdigedes paa Sønnens Vegne. Denne sidste Antagelse, at der først har været underhandlet foreløbigt i Danmark og Norge, og at den sidste Haand lagdes paa Fredens Afslutning i Danmark, har unegteligt mest for sig. Der underhandledes endogsaa her paa to Steder, i **Kalundborg** og **Korsør**; hist med Kong Haakon, her med det danske Raad, men Afstanden mellem begge Steder var ikke større, end at Kongen og de danske Underhandlere snart kunde naa hinanden, hvis de havde noget at overlegge om. Egentlig var det vel ogsaa med Kong Haakon i Kalundborg, at den vigtigste Underhandling førtes.

Det var en talrig Sammenkomst, som nu holdtes i Kalundborg. I Følge med Kong Haakon var flere af hans Raadsherrer, nemlig Hr. Erik Ketilssøn, Hr. Narve Ingevaldssøn, Hr. Ulf Jonssøn, Haakon Jonssøn, Gaute Erikssøn, Alf Haraldssøn, Erlend Philipssøn og Gudbrand Alfssøn; paa Stædernes Vegne mødte Borgermester Jakob Plestow og Raadmanden Hermann von Osenbrügge fra Lübeck, Borgermestrene Bertram Wulflam og Hans Ruge fra Stralsund, Raadmanden Henrik Scupelenberg fra Greifswalde, Borgermestrene Hans Volmesten fra Elbing og Eberhard Borse fra Kampen, samt Raadmanden Hans Meinhardsson fra Amsterdam, befuldmegtigede paa de øvrige Stæders Vegne. Man maa have været samlet i de første Dage af August. Om Underhandlingernes Gang, enten i Norge (forudsat at der her blev underhandlet) eller i Kalundborg, veed man ikke andet, end at Borgermesteren Jakob Plestow denne Gang virkelig forelagde Kongen de meget omtalte Privilegier, og hvad man forresten af Underhandlingernes Udfald

kan slutte sig til. Kongen bekræftede nu virkelig disse Privilegier, saa meget det end synes at have kostet ham. Men Godkjendelsen af Sønnens Kongeverdighed og Betryggelsen af Hansestædernes Venskab var nu saa meget mere at eftertragte, som det ikke kunde være Kongen og hans Omgivelser ubekjendt, at Hertugen af Mecklenburg allerede udrustede en stor Hær og Flaade mod Danmark, og vel ogsaa mod Norge, alt eftersom Krigens Gang kunde falde. Imidlertid var Kongen fast besluttet paa, heller ikke at indrømme Stæderne en Toddel mere, end hvad der indeholdtes i de eldre Privilegier. Dette seer man noksom af de Foranstaltninger, som han senere traf, og som vi i det Følgende komme til at omtale. Det **Fredsbrev**, som Kongen udstedte paa Kalundborgs Slot den 14de August, indeholder, at Kongen med de ovennævnte Affendinger fra Stæderne og ved dem med samtlige Stæder selv, (nemlig Lübeck, Stralsund, Hamburg, Bremen, Rostock, Wismar, Greifswalde, Anklam, Kolberg og Neustargard; Riga, Dorpat og Pernau; Kulm, Thorn, Elbing, Danzig, Königsberg og Braunsberg; Kampen og de øvrige i Utrechts Biskopsdømme; Zirikzee, Briel, Middelburgh og Arnemuyde i Zeeland; Dordrecht, Amsterdam, Enckhuysen og Woringen i Holland; Harderwyck, Zütphen, Ellburg, Deventer i Geldern; Stavern og Hindelopen i Frisland), havde sluttet fuldkommen Forliig, Fred og Enighed paa følgende Vilkaar:

1. At disse Stæders Borgere og Indbyggere herefter altid frit og uhindret skulde kunne besøge Norge for at handle, saavel til Lands som til Vands, og der nyde fuldkommen Sikkerhed saavel paa Henreisen som paa Tilbagereisen, baade for Person og Gods.

2. Stædernes Borgere og Indbyggere skulde i Norges Rige, dets Stæder, Havne, og inden dets Grændser nyde alle de Friheder, Rettigheder og Privilegier, som de nogensinde mest uhindret havde nydt; men for at Gesandterne og Stædernes øvrige Indbyggere skulde finde Kongens Naade saa meget fordeelagtigere og virksommere og selv blive saa meget mere velvillige mod Kongen og Riget, **bekræftede** han herved med Raadsherrernes Samtykke for alle Borgere og Kjøbmend af de nævnte Stæder og de øvrige tydske Hansestæder alle de Rettigheder, Friheder, Naadesbeviisninger, Privilegier og Vedtægter samt Breve, der havde været dem tilstaaede og forundte af hans Fader Kong Magnus og hans øvrige Forgængere, og fornyede, ratificerede og stadfestede dem ved nærværende Brev.

3. Hvis nogen Indlending eller Udlending forbrød sig mod Kongen eller hans Love, saaledes at han derfor feldtes til Pengebod, skulde først hans Gjeld til andre udredes af hans Gods, førend Boden blev

udredet. Dette er simpelthen en Anvendelse af en af Lovbogens egne Artikler.

4. Det skulde være ethvert Skib tilladt at løbe ind i Havnen ved en af fire fornemste norske Stæder med saakaldet Top-Castell paa Masten, men maatte ikke legge til Bryggen eller skyde Landgangsbro i Land, førend efterat Top-Castellet var nedtaget. Herved vilde man vel forebygge en Overrumpling og overhoved hindre de fremmede Kjøbmend fra at udøve Vold.

Denne Traktat med dens enkelte Artikler lovede Kongen og de nævnte Raadsherrer med ham ubrødeligt at holde og beseglede alle de herom udferdigede Breve. Stædernes Gjenbreve, der som sedvanligt siden udstedtes enkeltviis, efterat der her foreløbigt blev udferdiget til Kongen et Forsikringsbrev derom, indeholdt kun den ene Artikel om Fred og Enighed og tilsikkrede Kongen og hans Undersaatter den samme Frihed til at besøge Stæderne og handle der, som der i Kongens Brev var tilstaaet Stædernes Indbyggere. Hiint Forsikkringsbrev blev overleveret Kong Haakon samme Dag, og det skulde gjelde saa længe, indtil Kongen havde modtaget Stædernes særskilte Gjenbreve, hvilke alle skulde være indsendte til Baagahuus inden førstkommende Mortensdag. De lübeckske Gesandter gave dog Kongen allerede nu en Afskrift af det Brev, han da skulde faa. Det bestemtes udtrykkeligt, at hvis Rostock og Wismar vilde være indbegrebne i Freden — man havde for en Sikkerheds Skyld nævnt dem —, da maatte de, foruden at sende sine Fridedsbreve, ikke tilføje Kongen eller hans Hjelpere nogen Skade, eller hjelpe sine Herrer de mecklenborgske Hertuger imod ham, uden hvis han gjorde Indfald i Hertugernes eget Land, ligesom ogsaa Hertugerne maatte kunne kjøbe Heste og hverve Folk hos dem; vilde de hjelpe de Mecklenburgske udenfor Hertugdømmets Grændser, med andre Ord, hæve Freden, da skulde de opsige den et Fjerdingaar forud. Kampens Borgere fik allerede strax af Kongen et Bekræftelsesbrev paa Privilegierne; det er meget muligt, at et saadant ogsaa udstedtes til enhver af de øvrige Stæder, der havde sendt Gesandter [1]).

Den samme Dag blev det ogsaa paa Korsør Slot afgjort mellem Befuldmegtigede fra Stæderne og det danske Raad, at Kong Olaf med sit

---

[1]) Kong Haakons Fredsbrev af 14de August er aftrykt hos Th. Torvesson, Hist. Norv. IV. S. 500—502, og paa Tydsk i Willebrands „Hansische Chronik" III. S. 32—34. Stædernes Gjenbrev til Kong Haakon findes som Bilag til det Cirkulære fra Lübecks Raad til de estlandske og liflandske Stæder, hvorom der her nedenfor tales, og som er aftrykt i Bunge's Liv. Est. Kurl. Urkundenb. III. S. 322—326, No. 1122. Kongens Brev til Kampen findes i Dipl. N. V. 291. Jvf. forresten Suhm, XIV. S. 23, 24.

Raad skulde give Stæderne sit aabne beseglede Stadfestelsesbrev paa alle de tidligere med Kong Valdemar sluttede Overeenskomster, saavelsom paa den sidste „evige Fred", navnlig hvad de skaanske Slotte angik, samt paa Stædernes samtlige Privilegier. Men det egentlige Hovedbrev, hvorved Stæderne opnaaede Lønnen for, at de erkjendte Olaf som Konge, udstedtes ikke førend den 16de August, vistnok fordi Kong Haakon og Dronning Margrete da først ankom til Korsør; den 15de var nemlig idetmindste Dronningen endnu paa Kalundborg[1]). Her meddeltes da de forlangte Stadfestelser, fornemmelig paa Bestemmelserne i Fredsbrevet af 1369 og 1370, vedkommende Slottene og Privilegierne ved Sildefangsten paa Skaanes Kyster, som derved forblev næsten udelukkende i Stædernes Hænder, hvorimod Artiklen om deres Stemme ved Kongevalget og Besettelsen af Vardbergshuus til Sikkerhed for de skaanske Stæder udtrykkeligt undtoges. I deres Gjenbrev fraskrev Stæderne sig udtrykkeligt begge disse Rettigheder og erklærede, at Vardbergshuus med deres fri Vilje var tilbagegivet[2]). Ved at underhandle med Kong Olaf og i sine Gjenbreve at give ham Kongetitel havde Stæderne allerede i Gjerningen godkjendt hans Valg; ved hiin Forskrivelse blev enhver udtrykkelig Godkjendelse fra deres Side overflødig.

Saaledes var da Freden med Stæderne gjenoprettet og deres Samtykke til Olafs Ophøjelse paa Danmarks Trone sikkret, — hvilket paa det nærmeste ogsaa var det samme, som om Olafs Kongeverdighed selv var sikkret — paa saa taalelige Vilkaar, som man efter Omstændighederne kunde vente. Hvad Norge angaar, da havde Kong Haakon dog ikke gjort Stæderne nye Indrømmelser, om han end havde seet sig nødsaget til at bekræfte de tidligere, som han i Førstningen havde tænkt at kunne faa afskaffet. Det er vel muligt, at han endnu en Tidlang vilde have betænkt sig paa dette Skridt, maaskee endog slet ikke bekvemmet sig dertil, hvis der ej havde været Tale om at skaffe Sønnen Danmarks Krone, og det kan vel derfor ikke negtes, at dette Hensyn, der paa en vis Maade kunde synes at være Norge uvedkommende, her væsentligt bestemte hans

---

1) Suhm, l. c. S. 25.

2) Suhm, l. c. S. 24. Bunge, l. c. 326, jvfr. Jahn, Unionshistorien S. 7. Not. 3. Kong Olafs Bekræftelsesbrev paa den sidst sluttede Fred, medbeseglet af mange geistlige og verdslige Raadsherrer, men merkeligt nok ikke af Kong Haakon og Dronning Margrete, er aftrykt hos Bunge l. c. S. 320—322, No. 1121. De øvrige tvende af Kong Olaf udstedte Breve (den udførlige Bekræftelse af Bestemmelserne om Slottene og Stædernes Privilegier ved de skaanske Fiskepladse, samt Ophævelsen af Bestemmelsen om Stædernes Godkjendelse af Kongevalget og Besettelse af Vardbergshuus) er endnu ei trykt, men findes i Recessus Hansæ.

Landskaber strax fulgte efter. Endogsaa Visbys Indbyggere paa Gotland sendte Kong Olaf sit Hyldingsbrev, skjønt ikke førend i August, hvorved de for sig og Efterkommere lovede stedse at blive ham som deres rette „Arveherre“, og hans Arvinger, saavelsom Danmarks Krone troe, aldrig at velge nogen Mand i sit Raad, som ej svor Danmarks Konge Troskab, at betale en aarlig Skat 60 Mk. brendt, og aldrig tage nogen Hevn over de „Hertuger, Herrer, Grever, Riddere, Svene, eller Skibsfolk, som havde hjulpet Kong Valdemar til at erobre Staden“. Det forstaar sig, at med Staden Visby fulgte ogsaa hele Øen Gotland [1]). Det var nu kun næsten en Latterlighed, at Mecklenburgerne endnu lode sig give Tilsagn om Bistand af Keiseren og Bekræftelser paa Albrechts foregivne Ret til den danske Trone. Uden at ense saadant, sandsynligviis endog uvidende derom, tog de danske Rigsstænder paa et Danehof i Slagelse den 3die Mai 1376 Junker Olaf til sin Konge, imod at han selv, og hans Forældre, der begge vare tilstede, paa hans Vegne vedtog og beseglede den fremlagte Haandfestning [2]). Sandsynligviis reiste nu idetmindste Dronning Margrete om med Sønnen i de enkelte Landskaber, for efter den sedvanlige Skik at lade ham hylde som Konge. At han ialfald blev hyldet paa Viborg Thing, veed man med Vished, thi 48 Aar senere bevidnede en gammel jydsk Ridder og Raadsherre, at han selv havde seet ham aflegge Hyldings-Eeden [3]).

6. Det nye Unionsforhold til Danmark. Fred med Hansestæderne.

Saaledes var da den norske Kongesøn og Tronarving valgt til Danmarks Konge, og Udsigterne vare saaledes for Haanden til en Per-

lover at bekræfte og overholde de Danskes Love og Rettigheder; Brevet er dateret Fredag før Søndagen Lætare, altsaa 21de Marts. Thinget var sandsynligviis berammet til hiin Søndag.

[1]) Hvad Gotland og Visby angaar, da have vi seet, at Albrecht af Mecklenburg efter en rigtignok heel usikker Beretning skal have landet paa Gotland og tiltvunget sig Hylding paa Reisen til Stockholm i 1363 (s. forr. B. S. 754), og det er vist, at han siden pantsatte Staden og Øen til Grev Henrik (S. 758); men i saa Fald maa de have været tilbageerobrede ved Kong Haakons og Hertug Eriks Expedition til Øland og Kalmar 1368, siden de i Overeenskomsten paa Aalholm omtales blandt de Slotte og Landskaber, der allerede vare i Valdemars Besiddelse (S. 777, 779, 782, 783). Men sandsynligviis havde hverken Kong Albrecht eller Grev Henrik nogensinde faaet Øen egentlig i sin Vold, og den foregivne Hylding var maaskee kun fremtvungen af de nærmestboende Bønder ved en pludselig Landgang, uden at efterlade videre Følger.

[2]) Suhm, XIV. 496—500.

[3]) Scr. R. Dan. VII. S. 412, 413. Ridderen heed Jens Nilssøn og var, da han bevidnede det i 1424, 80 Aar gammel.

sonal-Union med Danmark, af samme Slags, som den, der nys havde fundet Sted med Sverige. Ja, egentlig var denne Union allerede indtraadt, forsaavidt som det faldt af sig selv, at den femaarige Konges Forældre optraadte som hans Formyndere og handlede ganske paa hans Vegne. Hvorledes man i Norge dømte om denne Forening, findes ingensteds anført. Der er al Anledning til at tro, at man idetmindste i Førstningen var nok saa stolt deraf, da den Omstændighed, at Olaf var norsk Kongesøn og i sin Tid skulde blive Norges Arvekonge, efter de Tiders Forestillinger paa en vis Maade stillede Danmark under Norge — hvad der ogsaa havde vakt nogen Betenkelighed hos flere af de danske Raadsherrer. Man frygtede endnu neppe for, at danske Mend skulde komme til at inddrages i Norge og begunstiges paa de Indfødtes Bekostning. Overhoved var paa denne Tid, idetmindste hos de mere højtstaaende og toneangivende Mend, Forestillingen om Kongens Magtfuldkommenhed og hans Ret til at forføje over hvilkensomhelst af de ham undergivne Landskaber, som om det var hans Ejendom, der kunde bortgives, selges eller pantsettes, bleven saa almindelig, at Nationalitetshensyn kun lidet kom i Betragtning. Desuden havde Foreningen, saa længe Kong Haakon levede, endnu kun Udseendet af et Statsforbund; Omstændighederne medførte, at Kong Haakon forholdsviis kun lidet befattede sig med de danske Regjerings-Anliggender og Formynderskabet for Sønnen, men overlod dette til sin Hustru Dronning Margrete, der fra denne Tid af næsten synes at have taget sit stadige Ophold i Danmark.

De nys forenede Riger dannede ogsaa en ganske sammenhængende og ret godt afrundet Landskabsmasse. Thi foruden at Kystlandene, Viken og Halland, hiint et norskt, dette et danskt Landskab, allerede næsten berørte hinanden, havde, som det allerede er viist, Kong Haakon endnu Magten over Vermeland, Dal og den vestlige Deel af Vestergøtland, medens den sydligste Deel af dette Landskab og formodentlig Finnveden og Verend eller det sydvestlige af Smaaland, var i danske Høvedsmends Hænder. Den virkelige Østgrændse for de forenede Riger gik saaledes fra Bleking af i nordvestlig Retning omtrent til Kindeviken i Venern, og fra Venerns nordøstligste Hjørne i Nordvest og Nord til Fjeldegnene mellem det daværende Østerdalen, (hvortil ogsaa Idre og Serna hørte), Dalarne og Herjedalen. I Sammenligning hermed var det, som Kong Albrecht endnu havde tilbage af Sverige, temmelig ringe, og endog deraf havde han selv egentlig den mindste Deel; det meste var i Henderne paa Bo Jonssøn og andre Stormend, der nu kun var lidet at stole paa, og ganske sikker kunde han egentlig ikke være paa andet, end hvad der var under tydske Høvedsmend eller Fogder. At han ikke uden fremmed Hjelp vilde kunne bestaa i den nu i dobbelt Henseende uundgaaelige

Strid med Norge og Danmark, synes at maatte være indlysende for Enhver.

Kong Haakon forblev efter Sønnens Hylding ikke længe i Danmark, men reiste tilbage til Norge, hvor vi allerede de sidste Dage af Mai og først i Juni 1376 finde ham i Bergen, beskjeftiget med allehaande Regjerings-Anliggender [1]). Dog kan dette neppe have været Hovedhensigten med hans Reise til Bergen, der maa være skeet umiddelbart fra Danmark; man maa derfor antage, at det fornemmelig var den endnu ikke afsluttede Underhandling med Stæderne, som førte ham did for at undersøge og ordne flere Forhold og komme til en saa venskabelig Forligelse med Kjøbmendene, som det efter Omstændighederne lod sig gjøre. Et Beviis paa denne hans Hensigt torde det være, at han ved et Brev, udstedt hiin 24de Mai, gav de tydske Skomagere i Nidaroos Tilladelse til at udføre saa mange af sine Varer til Bergen, som udfordredes til at dekke et her optaget Laan paa 44 Mk. brendt, som de efter et af Otte Rømer, Fehirden, istandbragt Forliig havde maattet betale i Bod for et af dem i selve Christkirken begaaet Drab paa en vis Hans Panne [2]). Thi Laanet var ganske vist gjort hos de tydske Kjøbmend og deres Lagsbrødre Sutererne eller Skomagerne i Bergen, og det var en Begunstigelse for disse, naar deres Landsmend i Throndhjem fik Lejlighed til snart at betale dem deres Gjeld. Det af Hansestæderne til den 18de Mai berammede Møde i Stralsund blev vel holdt, og Biskop Nikolas af Roeskilde saavelsom den skaanske Ridder Hr. Anders Jakobssøn indfandt sig ogsaa for at modtage Besked paa begge Rigers Vegne, men endnu, heed det, kunde man ikke afgjøre noget om de danske Anliggender, det vil sige, hvorvidt man skulde godkjende Kong Olafs Valg, saasom heller ikke denne Gang nogen Affendinger fra de preussiske Stæder havde indfundet sig, og heller ikke nogen fra de nederlandske, undtagen fra Kampen. Derfor aftaltes der et nyt Møde i Stralsund til den 19de eller 20de Juni for at afgjøre med hine Sendebud, hvad de havde at afhandle, og 8 Dage derefter skulde Stæderne sende sine befuldmegtigede Sendebud til Vordingborg for at underhandle med Kong Haakon og det danske Raad om de mange Ting, hvorover Stæderne havde at besvære sig [3]). Nu, da Successionsspørsmaalet i sig selv allerede var afgjort, synes det, som om Stæderne ved denne Udhaling alene kan have haft til Hensigt at gjøre sin Erklæring saa kostbar som muligt og derved tilvende sig de størstmulige Handels-

[1]) See den her strax efter anførte Forordn. af 24de Mai 1376, og Brev af 3die Juni 1376 (Dipl. N. I. 436), begge udstedte fra Bergen.

[2]) Norges gl. Love III. S. 195. Mere herom nedenfor, S. 93.

[3]) Suhm, XIV. S. 21.

fordele, thi egentlig laa der allerede en stiltiende Erkjendelse af det Neie i deres Svar. Det er ellers merkeligt og betegner allerede Unionen som indtraadt, at de to danske Herrer her ogsaa optraadte paa Norges Vegne. Mødet blev holdt, og der indfandt sig omsider Befuldmægtigede saavel fra de preussiske Stæder Elbing og Thorn, som fra de nederlandske Kampen og Zütphen, men derimod ingen fra Rostock og Wismar: et tydeligt Tegn paa, at disse Stæder ansaa Forhandlingerne som stridende mod deres Fyrsters Interesser og derfor ikke torde eller vilde deeltage i dem [1]). Kong Haakon var imidlertid nu i Norge, saa at der ikke kunde underhandles med ham og den danske Regjering under eet, heller ikke lader det til, at de danske Gesandter havde indfundet sig. Raadmendene besluttede derfor at sende nogle af sin egen Midte baade til Danmark og Norge. I en Skrivelse, som man derom udferdigede til Raadet i Reval den 24de Juni, heed det, at man havde sendt Raadmend til Danmark for at faa sine Friheder og Privilegier erkjendte og beseglede af „den danske Konge", og til Norge for at underhandle med dette Lands Konge om Fred mellem ham og Stæderne saavelsom de forenede Kjøbmend. I dette Brev tog man saaledes ej længer i Betænkning at kalde Olaf „Danmarks Konge", med andre Ord, man var allerede fast bestemt paa at anerkjende ham som saadan, men vilde kun sette den offentlige Anerkjendelse som Betingelse for hiin Tilstaaelse og Bekræftelse af Friheder og Privilegier. I Brevet heed det tillige, at til at bestride Udgifterne ved disse Gesandtskabsreiser, saavelsom ved de Skibe, som de hele Sommeren igjennem maatte holde krydsende i Søen for at frede Farvandene, skulde der et Aar, og maaskee mere, hæves den saakaldte Pundgjeld [2]); dog blev man enig om, at Kjøbmendene i Bergen kunde hjelpe noget til med Udgifterne ved Gesandtskabet til Norge [3]). Hiint Brev viser, at Gesandtskaberne virkelig afgik. Men der tales dog hverken om Forhandlinger i Norge eller Danmark, det være sig nu i Vordingborg eller andensteds, saa at det er meget uvist, om saadanne virkelig have fundet Sted. Derimod er det vist, at Kong Haakon sluttede den i hiint Brev omtalte endelige Fred med Stæderne den 14de August i Kalundborg, og at der samtidigt i Korsør sluttedes en Overeenskomst mellem Befuldmegtigede fra Stæderne og det danske Raad om, at Kong Olaf skulde stadfeste alle deres Privi-

---

[1]) Suhm, XIV. S. 21, 22.

[2]) Dette merkelige Brev findes aftrykt hos Bunge, Liv. Est. Curl. Urk. B. III. S. 318 (No. 1119), og skjønt det mangler Aarstal, er det sammesteds, i Regesterne, S. 192, fuldstændigt godtgjort, at det hører til 1376.

[3]) Suhm, l. c. Dette bestyrker endvidere Rigtigheden af, at det nysomtalte Brev hører til dette Aar.

til Udførelse. Saaledes indtraadte det fjendtlige Forhold paany, skjønt det rigtignok lader til, at Krigsforetagenderne nu mest bestode i Kaperier paa Søen, udøvede af begge Partiers Tilhængere, medens Hertugen indskrænkede sig til at befæste sin Magt i Skaane og vinde flere Tilhængere blandt dette Landskabs Adelsmend. Thi strax efter dette Danehof var det, at Tuve Galen, der selv havde deeltaget deri, og Anders Jakobssøn den 4de August i Wismar tilsagde Hertugens Dattersøn sin Hjelp. Ligeledes søgte de holstenske Grever ved List og Magt at tilvende sig endnu flere af de sønderjydske Slotte, og kaldte sig uden Videre „Herrer til Sønderjylland [1]). Hertugen paakaldte derhos fremdeles den tydske Keisers Bistand mod det danske Raad, og denne indstevnede virkelig i September en heel Deel danske Slots-Høvedsmend til at staa til Rette for sin Domstol [2]). Men herom brød man sig naturligviis ikke i Danmark, og Keiserens Tilsagn om at understøtte det mecklenburgske Huus i dets Fordring paa Danmarks Trone blev saaledes af ingen Nytte. Alligevel maa denne Krigstilstand i Længden have været ubehagelig nok for Danmark, deels fordi en stor Deel af Skaane, saaledes som det allerede er nævnt, var i Mecklenburgernes Hænder, deels ogsaa fordi Høvedsmendenes Selvraadighed og Voldsomhed ved Krigstilstanden fik en ny Næring, da enhver af dem, især de, der havde Slotte i Forvaring, under de nu herskende Forhold kunde optræde næsten som en selvstændig liden Fyrste, hvilken Haakon og Margrete maatte være ængstelig for at støde for Hovedet, medens Mecklenburgerne vistnok ikke sparede paa de bedste Tilbud for at vinde dem. Saaledes have vi seet, at tre skaanske Adelsmend fik hvert sit Hered til Pantelehn og lovede til Gjengjeld at understøtte Mecklenburgerne i Krigen mod Danmark med et ikke ubetydeligt Antal Krigsfolk. Søen foruroligedes af Kapere baade fra Danmark og Mecklenburg, der sværmede om i Farvandene og hindrede Skibsfarten, saa at Hansestæderne og Kong Haakon maatte holde Krydsere ude for nogenledes at frede den [3]). Paa denne Viis gik Tiden

[1]) Rudloff, l. c. S. 500, Styffe, Bidrag S. LXVIII. Keiserens Stevnebreve ere daterede den 12te September 1377, altsaa er vel Anmodningen derom fra Hertugen indgiven i Juli eller August.

[2]) Scr. r. D. VII. S. 99. 100.

[3]) Allerede paa Hansedagen i Stralsund 1377 taltes der om at udruste Kogger mod Sørøverne, ligeledes handledes derom paa Hansedagen den 25de Januar og 30te Mai 1378, o. fl., see Suhm, XI. S. 87, 53—55. Det sees her, at Wismar og Rostock ingen Skibe vilde udruste mod Sørøverne, saa længe som Hertugen af Mecklenburg var uforliigt med Danmark; kun naar et saadant Forlig var kommet istand, og Sørøverne da angreb dem, skulde de udrede Krigsfolk ligesom de andre. Deraf kan man slutte, at Kaperne, især i den første Tid, fornemmelig udgik fra mecklenburgske Havne, og sandsynligviis

hen, uden at Mecklenburgerne kom nærmere mod sit Maal, men ogsaa uden at man fra dansk Side udrettede synderligt mod dem. Der underhandledes fremdeles, af og til, under Stædernes Megling, og man seer, at Hertug Albrecht altid kun henvendte sig til det danske Raad, da han ej vilde erkjende Olaf som Konge og følgelig heller ikke Haakon og Margrete som hans Formyndere. Men ved den talentfulde og driftige Hertug Albrechts Død (den 18de Februar 1379 [1]) ophørte for det første al Fare for det folkungske Dynasti i Danmark fra Mecklenburgernes Side, om end hans Sønner senere fornyede Fjendtlighederne, der i nogen Tid synes at have gaaet i Staa.

Ogsaa mellem Sverige og Norge var der i denne Tid ført Krig, og denne Krig var vel for en stor Deel Skylden i, at Kong Albrecht ikke kunde komme sin Fader og Brodersøn til Hjelp. Men man kjender ikke de nærmere Omstændigheder derved. Ganske fredeligt havde det vel ingensinde siden 1371 været mellem Kong Albrechts og Kong Haakons Mend, men efter Kong Magnus's Død maatte et aabenbart Krigsforhold mellem begge Kongerne indtræde, da Kong Haakon fremdeles beholdt de vestlige svenske Landskaber, uagtet det var bestemt i Kong Magnus's Befrielses-Tractat, at disse Landskaber, eller Indtægterne deraf, kun skulde tilkomme ham for Livstid og følgelig ved hans Død falde tilbage til Albrecht. Men fra Haakons Side synes der ikke at have været Tale om nogen Tilbagegivelse; derimod behandlede han disse Landskaber, eller hvad han deraf havde inde, som sin retmessige Besiddelse. I 1377 forlenede han saaledes en vis Gudmund Grein, i Betragtning af hans tro Tjeneste, med Kongsgaarden Alveim i Aalehered ved Ljodhuus [2]). At hans Tilhængere, Hr. Erik Ketilssøn, Knut Algøtssøn, Ulf Jonssøn o. fl. fremdeles havde Tilhold, Besiddelser og Myndighed i Vermeland, paa Dal og i Vestergøtland, er allerede forhen omtalt, og endnu kort før hans Død vedblev man i Vermeland at betragte Haakon som sin Landsherre [3]). Elfsborg, som Dronning Mar-

---

endog fra Wismar og Rostock selv, ligesom senere, da Vitallianerne udsendtes. Senere nævnes dog ogsaa danske Herrer og Slotshøvdinger, som Johan Grubendal, Høvedsmand paa Søborg, Johan Lembeke, Høvedsmand paa Ribe, og Nikolas Svarteskaaning, paa Vardberg, (i 1382 ligesaa Henrik Vardenberg og Paschedach, Høvedsmand paa Abrumsthorp, see Suhm, XIV. S. 104, 106, Bunge, Urk. B. III. No 1188, S. 397. Men af dem var Johan Lembeke gaaet i Forbund med Mecklenburgerne, see Rudloff, l. c. S. 500, Suhm, l. c. S. 9. Formodentlig udrustedes der slige Kapere fra de fleste ved Søen beliggende Slotte, og maaskee især af Mecklenburgernes Tilhængere i Skaane.

[1]) Saaledes opgives Dagen hos Detmar, S. 310.

[2]) Brevet, udstedt paa Akershuus den 3die Februar 1377, er aftrykt hos Suhm, XIV. S. 509.

[3]) Styffe, Bidrag No. 73. S. 177.

grete tidligere havde givet den danske Høvding Jakob Muus til Pantelehn, indløste hun under sit Ophold i Lund i September 1377[1]). Saaledes var nu, efter Hertug Eriks Afstaaelse af Opensteen, hele den Deel af Vestergøtland, der grændsede til Kong Haakons Besiddelser, kommen under hendes umiddelbare Raadighed. Det var formodentlig især Krigen med Albrecht, eller, som Kong Haakon, der ej vilde erkjende Albrechts Ret til Kronen, udtrykte sig, „de Tydske i Sverige", der seent ud paa Aaret i 1376, strax efter hiin Tractat med Hertug Erik, kaldte Haakon tilbage til Norge, hvor han formodentlig tilbragte Julen i Oslo, siden vi finde ham der ved et Raadsmøde i Januar Maaned[2]). Det var strax efter, nemlig den 3die Februar, at han paa Akershuus skjenkede hiin Forlening ved Ljodhuus til Gudmund Grein: et Tegn paa at han da var beskjeftiget med at ordne Forsvaret paa Grændsen. Om Vaaren gjorde han en Reise over Oplandene lige til Throndhjem[3]), maaskee for en Deel i den Hensigt at frede Grændsen og opbyde Leding eller fordre Krigshjelp, da vi erfare, at en saadan „Utgreidsle" fordredes af Idre og Serna Sogne, som dengang hørte til Østerdalen, og at den blev ydet i Idre, men derimod negtet i Serna, hvor en vis Hallvard Smid satte sig i Spidsen for Almuen og fik flere til at sette sig op imod den kongelige Befaling. Denne Sag blev siden bilagt i Bergen, den 30te Mai 1378, hvor Kongen, som da befandt sig i denne Stad, tilgav Sernaboerne deres Ulydighed, fornemmelig paa Raadsherren Hr. Narve Ingevaldssøns Forbøn[4]). Denne troe Tilhænger af Kongen maa saaledes have haft noget over hine Bygder at sige, og snarest skulde man formode, at Kongen har overdraget ham Befalingen over alle Grændse-Landskaberne nord for Vermeland, nemlig Østerdalen, eller den østlige Deel deraf, Herdalen og Jemteland. Thi nogle Aar senere finde vi ham udtrykkeligt nævnt som Høvedsmand over dette sidste Landskab, og det samme Embede beklædte han vist allerede nu, da der neppe kan være nogen Tvivl om, at det var han, som, faa Dage efterat han havde udvirket Tilgivelse for Sernaboerne, fik Kongen, fremdeles i Bergen, til at bekræfte det Regulativ for Preste-Indtægterne i Jemteland, som Kong Haakon Magnussøn den eldre havde udgivet i 1305, og udtrykkeligt forbyde den uppsalske Erkebiskops Provster og andre Geistlige at tynge dem med andre Paaleg og Fordringer, end Regulativet hjemlede[5]). Hr. Narve er altsaa rimeligviis kommen til Kongen

[1]) Suhm, XIV. S. 507.

[2]) Den 29de Januar var Kongen i Oslo, Norges gl. L. III. S. 198.

[3]) Den 4de Marts var Kongen paa Thotn (Dipl. N. II. 497), den 5te Mai i Nidaroos (Norges gl. L. III. S. 900.

[4]) Dipl. N. VI. Dipl. Dalekarl. No. 84.

[5]) Norges gl. L. III. S. 201.

for at raadslaa med ham om Grendsens Forsvar og om andre vigtige Anliggender i hine Egne og har da baade bedet om Naade for Sernaboerne og medbragt Regulativet til Bekræftelse, for at hindre de svenske Geistliges Anmasselser. Kongens Ophold i Bergen, der formodentlig strakte sig lige fra Høsten 1377 til Sommeren 1378, synes for en stor Deel at have haft til Hensigt at anordne Søforsvaret og treffe Forholdsregler i Forbindelse med de tydske Kjøbmend til at standse Kaperierne. Thi paa en Hansedag, som holdtes i Stralsund den 30te Mai 1378, indløb der et venskabeligt Brev fra ham, hvorfor de forsamlede Raadmend i sin Svarskrivelse takkede, idet de bad ham med sine Mend „at frede Søfarten“, og anmodede ham om at sende nyt Skyts (formodentlig dog kun Kastemaskiner) saavelsom Mandskab til Skibene¹). Herraf seer man, at han enten selv har haft Skibe ude, eller hjulpet til at udruste og bemande Hanseaternes Krydsere.

I Juli 1378 var Haakon kommen tilbage til Tunsberg²); men ud paa Høsten finde vi ham nede i Ranrike, sammen med Marsken Hr. Erik Ketilssøn³), oppebærende Penge og formodentlig i fuld Virksomhed med Krigen mod Sverige. Samtidigt opholdt Kong Albrecht sig i Vesteraas og søgte at sikkre sig sine svenske Høvdingers vaklende Hengivenhed ved at give dem en ny Forsikkring om, at de skulde nyde sine gamle Friheder, at han aldrig vilde betynge Frelsemendene med Skattepaalæg, og at det skulde være de svenske Mend, der ej torde opholde sig i Riget, tilladt at komme tilbage inden en vis Dag. At der denne Høst og den paafølgende Vinter øvedes Fiendtligheder, og det endog ikke saa ganske uheldigt fra Albrechts Side, sees deraf, at en vis Olaf Magnussøn, der maa have staaet i Kongens Tjeneste, den 15de October i Køping overdrog Hr. Karl Ulfssøn af Tofta, hvis Fange han var, noget Jordegods for at løskjøbe sig, og at Kong Albrecht selv den 19de Januar 1379 overlod sin Marsk Steen Benedictssøn nogle Ejendomme i Vestergøtland, som han havde

¹) Suhm, XIV. 55.

²) Man har et Landsvistbrev af Haakon, dateret Tunsberg den 29de Juli 1378 Dipl. N. I. 451.

³) Den 8de November var Kong Haakon ved Tuneims (nu Tanums) Kirke i Ranrike, og modtog der Penge af „sin Tjener“ Ivar Ludvigssøn (D. N. VI.), samme Dag var Hr. Erik Ketilssøn paa Knee i Tuneim og overdrog Jordegods til Kongen, hvilket Jordegods denne 6 Dage efter, ved Nessine Kirke der i Nerheden, henlagde til en af sine Gaarde. Dipl. N. I. 452, 453. Samme Dag, nemlig den 14de November, udgav Kong Albrecht fra Vesteraas hiin Forsikkring (Hadorph, Riimkr. II. S. 37, 38). Som Medbeseglere nævnes hans Fader Hertug Albrecht og Broder Hertug Magnus; men om de have været tilstede, er vel et stort Spørsmaal; de kunde senere have ladet Brevet besegle.

Handlemaade. Men paa den anden Side maa det indrømmes, at Norges Stilling i denne Tid var saadan, at det dog omsider senere eller tidligere maatte have givet efter, naar det ikke paany skulde see sig hjemsøgt af en farlig og ødeleggende Krig; og desuden ansaa vistnok, som vi allerede ovenfor have antydet, baade Kongen selv og de Fleste med ham det som en Fordeel for Norge, at blive saa nøje forbundne med Danmark, og derved at kunne vinde Overvegten over Sverige. At dette Forbund nu allerede ansaaes som etslags Union, sees bedst deraf, at Stæderne betragtede begge de nys sluttede Overeenskomster som en eneste Fællestractat. Da Lübecks Raad den 6te Septbr. udstedte sine Gjenbreve, baade til Norge og Danmark, sendte de Copier deraf ogsaa til de liflandske og estlandske Stæder, Riga, Dorpat, Reval og Pernau, med en Circulær-Anmodning til samme Stæders Raad, om at ogsaa disse, siden de forbundne Stæder nu efter en Dagthingning i Danmark havde med Tilsidesettelse af alt forhenværende Uvenskab indgaaet en venskabelig og bestandig Fred med Kongerne Haakon i Norge og Olaf i Danmark, vilde snarest muligt indsende til Lübeck sine Gjenbreve efter medfølgende Copier, saafremt de ellers ønskede at være indsluttede i Freden, for at Lübecks Raad derpaa kunde sende dem til Kongerne, helst inden næste Michelsdag, men ogsaa inden et Aar derefter, „saaledes som det var dagthinget med Norges Konge". Herved er altsaa ligefrem udtalt, at Kong Haakon førte Hovedunderhandlingen og afsluttede den endelige Overeenskomst baade paa Norges og Danmarks Vegne. Lignende Skrivelser sendtes formodentlig ogsaa til alle de øvrige Stæder, der ej havde haft Gesandter i Danmark. Stralsunds Gjenbrev udstedtes den 8de September; omtrent paa samme Tid blev vel disse fleste af Gjenbrevene udstedte, undtagen de estlandske, forsaavidt de overhoved bleve givne, da nemlig hiint Circulære fra Lübeck ikke sendtes fra Dorpat til Reval førend den 21de October, og derfor neppe kan have circuleret rundt førend ved Aarets Udgang [1]).

7. Krigen med Mecklenburgerne i Danmark og Norge.

Det var en ligefrem Følge af denne Overeenskomst, at Hertug Albrecht af Mecklenburg, som imidlertid havde udrustet en megtig Hær og Flaade, strax gik i Søen for at angribe Danmark. Sandsynligviis

[1]) Bunge l. c. Her meddeles som No. 1122 det dorpatske Raads Skrivelse til det revalske af 21de October, hvori dette igjen meddeler Lübecks Raads Circulære med de to Copier som Bilag. Circulæret er dateret 7de September. Lübecks Gjenbreve ere ifølge Suhm l. c. daterede den 6te og 7de Septbr., Stralsunds den 8de.

havde han ventet saalenge, for at see, hvad Parti Hansestæderne tog. Han skal ogsaa have anmodet sin Søn Kong Albrecht i Sverige om at komme ham til Hjelp. I den Anledning var det vel, at han om Vaaren, samtidigt med Kong Olafs Udnævnelse i Danmark, endnu engang havde besøgt Sønnen i Stockholm. Toget, der udgik strax efter den 8de Septbr., synes nærmest at have gjeldt Skaane, hvorfra Hertugen lettest kunde sette sig i Forbindelse med Kong Albrecht, og hvor han tillige synes at have haft flere Tilhængere, blandt hvilke den megtige Tuve Galen, Gjaldkere for hele Skaane, saavelsom de nysnævnte Anders Jakobssøn, en af Landets mest anseede Mænd. Disse to Herrer gav idetmindste senere Hertugen sit Forsikkringsbrev paa, at de af al Magt vilde hjelpe til at skaffe den unge Albrecht hans „Arveret i Danmark“ [1]), uagtet de baade havde været med at opfordre Jyderne til at velge Olaf og deeltaget i andre vigtige Statsforhandlinger, som om de ikke agtede at skille sig fra sine Medborgere. Der antydes ogsaa, at mange vare enige med dem, og vist er det, at Albrecht ej længe derefter var i Besiddelse af flere Hereder i den østre Deel af Skaane, som han pantsatte til andre skaanske Adelsmend [2]). Det er saaledes ikke usandsynligt, at allerede nu flere af disse Besiddelser faldt i hans Hænder. „Men“, siger den gamle lübeckske Chronist, „Riget vilde ikke indlade sig paa at gjøre hans Søn (rettere „Sønnesøn“) til Konge, fordi det havde større Hengivenhed for den norske Kongesøn, der var ligesaa nær fød til Kronen som hans Dattersøn, og de fik Hertugen ved Dagthingninger og venlige Ord til at drage bort igjen“. Hertil bidrog maaskee ogsaa den Omstændighed, at hans Skibe leed meget ved en heftig Storm, som den lübeckske Chronist rigtignok først lader indtreffe efter Dagthingningen [3]).

---

[1]) Tuve Galens og Anders Jakobssøns Breve af 4de August 1377, i det schwerinske Archiv, er aftrykt hos Styffe, Bidrag No. 68, S. 171. Her staar vistnok ikke udtrykkeligt, at de vilde forhjelpe Albrecht til Danmarks Krone; der tales alene om hans „Arv og Rettighed“, og herunder kunde man ogsaa blot forstaa de Slotte og Godser, som han i privat Arv efter Valdemar var berettiget til. Men da hans Morfader altid udtrykkeligt paastod hans Arveret til Danmarks Krone, er det dog aabenbart dette, som her er meent, især da begge Herrer love at hjelpe hans Arveret „med sin gandske Magt og med alt det, de kunne udrette, og med alle sine Venner, som de kunne faa dertil, samt med alle sine Festninger og Slotte og Gods, som de have i Kongeriget Danmark“. Mere herom nedenfor.

[2]) Sammesteds, No. 69—71, S. 173—175; jvf. nedenfor.

[3]) Tingenes rimeligste Gang synes vistnok at være den, at der først indtraf en Storm, og at dette bevegede Hertugen til at dagthinge. Saaledes fortæller ogsaa Rudloff, Meckl. Gesch. II. S. 500; han siger, at Flaaden afsejlede den 13de September og blev strax ved Udsejlingen saaledes hjemsøgt af Storm, at Hertugen deri saa et Vink til at prøve Underhandlinger. Men han angiver ingen Autoritet, og man kan derfor ikke vide, om han her har haft

Denne sluttedes i **Kjøbenhavn**, hvorhen Hertug Albrecht og hans Søn Henrik med syv af deres fornemste Mend begav sig den 21de September, altsaa efter et meget kort Felttog. Uden at erkjende Olaf for Konge, sluttede han her en Overeenskomst med Kong Olaf og hans Moder Margrete — Kong Haakon maa formodentlig strax efter Fredsslutningen i Kalundborg være dragen til Norge [1]) — om at overlade Afgjørelsen af det Spørsmaal, hvorom der stredes, til en eller flere Voldgiftsmends Dom, saaledes at Kong Olafs Valg ikke skulde komme den unge Albrecht til Hinder eller Skade. Uagtet der ej tales udtrykkeligt om nogen Stilstand, ligger det dog i Sagens Natur, at en saadan maa være bleven indgaaet, om end kun for en kort Tid. At Margrete bekvemmede sig til at indgaa paa en saadan Ordning af Trætten, der antydede Muligheden af, at Kronen kunde blive fradømt hendes Søn, som saa nys var valgt og hyldet, kan neppe være skeet i anden Hensigt end at vinde Tid og undgaa Faren for Øjeblikket; Hertug Albrecht ansaa maaskee Spillet allerede for saa godt som vundet, naar han blot kunde faa Sagen bragt under Voldgift, og følte vel, ved nærmere at lære Stemningen at kjende, at han for Øjeblikket ikke kunde udrette mere. Som Voldgiftsmend opstilledes først Markgrev Frederik af Meissen, dernæst, hvis han ej vilde paatage sig Hvervet, Borggreven af Nürnberg, eller hvis denne ikke vilde, Kongen af Frankrige, samt hvis heller ikke denne vilde det, Kongen af Ungarn, og endelig, hvis alle disse vegrede sig, en sammensat Commission af lige mange danske og mecklenburgske Raadsherrer. Formodentlig havde Albrecht det bedste Haab om, at hans Ven Keiserens Indflydelse vilde gjøre sig gjeldende hos Voldgiftsmendene. I denne Stilstand indbegrebes ogsaa alle Hertugens „Hjelpere", hvoriblandt Keiseren, og det bestemtes udtrykkeligt, at de holstenske Grever skulde give

---

nogen saadan for sig, eller er gaaet efter Gisning. Derimod udtrykker Detmar sig aldeles bestemt saaledes: „Samme Aar, ved vor Frue Fødselsdagstider (8de September), havde Hertug Albrecht samlet en heel Deel Folk og drog dermed til Danmark; med Dagthingningen o. s. v. afvliste de ham, saa at han drog tilbage og kom sejlende hjem i stor Nød paa Søen, mange af hans Folk druknede, og saaledes fik han intet Gavn, kun Skade, af Reisen (Detmar, S 304). Da Detmar var samtidig med disse Begivenheder, burde han dog antages at vide god Besked derom. Og usandsynligt kunde det vel heller ikke være, at Albrecht ej saa meget ved Stormen, som ved Raadets faste Holdning har ladet sig bestemme til at indgaa Dagthingningen, hvorved han dog ikke opgav noget af sin Dattersøns foregivne Ret, men alene søgte Spørsmaalet afgjort ved Voldgift, istedetfor ved Krig. I een Ting fejler dog Detmar, nemlig at han antager **Albrechts Søn Henrik**, ikke dennes Søn Albrecht, for Prætendenten til den danske Krone.

[1]) Kong Haakon nævnes nemlig ikke som deeltagende i Dagthingningen, der tales kun om Olaf, Margrete og Danmarks Indbyggere.

sit Forsikringsbrev derpaa [1]). Noget saadant vides rigtignok ikke at være udstedt; imidlertid synes det næsten at falde af sig selv, at ogsaa de lode Vaabnene hvile lige saa længe som Hertugen. Kort efter at denne var dragen bort, sluttede Kong Haakon, der imidlertid var kommen tilbage til Danmark, den 21de October i Roeskilde paa Sønnens og egne Vegne et Forbund med de pomerske Hertuger, hvorved disse lovede at staa dem bi i alle deres Krige, navnlig mod Mecklenburgerne [2]); og den 1ste November indgik han i Kalundborg et lignende Forbund med Hertug Erik den yngre af Saxen (Søn af den eldre, som ovenfor oftere er nævnt), og lovede at sende ham Hjelpetropper, om han for Olafs og Haakons Skyld blev angreben i Tydskland, samt for en betydelig Pengesum at indløse Slottene Opensteen i Vestergøtland, Falkenberg og Lagaholm, hvilke hans Fader altsaa maa have beholdt i Pant siden den sidste Krig [3]). Dette viser, at man var forberedt paa, at Freden ej vilde være af Varighed. Nogen Voldgiftsdom synes heller ikke at være bleven affagt, hvad enten nu ingen af de nævnte Voldgiftsmend vilde paatage sig Hvervet, eller Stilstandstractaten imidlertid være bleven overtraadt. Herfor gav idetmindste Mecklenburgerne Kong Haakon og Margrete Skylden, idet de den 9de Januar 1377 lod udgaa en højtidelig Protest mod den norske Konges og Dronnings tractatstridige Skridt — hvad enten der nu her sigtedes til Forbundet med de pomerske og saxiske Hertuger, eller til de Fjendtligheder, som imidlertid fandt Sted imellem Kong Haakon og Kong Albrecht i Sverige [4]). Man søgte nu at faa en Megling istand ved Stædernes Hjelp, og saavel Hr. Henning Putbusch som to mecklenburgske Herrer anmodede paa en Hansedag i Lübeck den 24de Juni 1377 Stæderne om at sende Gesandter i dette Øjemed til et Danehof, der skulde holdes i Nyborg den 1ste Juli, og hvor mecklenburgske Gesandter skulde underhandle med Rigsraadet [5]). Danehofet blev vel holdt og en almindelig Landefred vedtagen [6]), men der tales ikke et Ord om tydske Gesandters Nærværelse eller noget Meglingsforsøg, derfor er Sagen neppe kommen

---

1) Tractaten er aftrykt hos Suhm, XIV. S. 500—508.

2) Huitfeld, S. 560.

3) Tractaten er aftrykt hos Suhm, XIV. S. 503—505, hos Scheidt, v. deutschen Adel, Mantissa, S. 368, og efter denne i Schl. H. L. Urk. II. S. 323—324.

4) Rudloff citerer udtrykkeligt denne Protest (l. c. S. 502), sigende, at „de mecklenburgske Hertuger derved forvarede sig mod alle det norske Hofs tractatmessige Skridt"; men desverre gjengiver han ikke Indholdet nærmere, og Originalbrevet selv maa nu være tabt, siden det ikke findes blandt de Breve i det schwerinske Archiv, som Styffe har meddelt i sine „Bidrag".

5) Suhm, XIV. S. 36, 37.

6) Sammesteds, S. 39.

frataget Hr. Jon Hafthorssøn, fordi denne havde været og fremdeles var Rigets Fiende [1]). Det tyder ogsaa paa noget mere end almindeligt, at Dronning Margrete, der ellers plejede at opholde sig i Danmark, nu havde begivet sig til Norge og, som det synes, tilbragte Vinteren der [2]). Hun var derimod den næste Sommer atter i Danmark [3]). Men Kong Haakon synes at have holdt sig i Grændse-Egnene Størstedelen af det følgende Aar, og det har sikkert især været for Krigens Skyld. I Begyndelsen af August Maaned var han i Marstrand, omgiven af sine ypperste Mend, nemlig Hafthorssønnerne, Hr. Agmund Finnssøn, Hr. Narve Ingevaldssøn, Hr. Jon Oddessøn, Hr. Ulf Holmgerssøn, Hr. Ulf Jonssøn, Hr. Gynther af Wedhausen, Hr. Jon Danssøn, og Hr. Haakon Eivindssøn, samt Haakon Jonssøn, Alf Haraldssøn, Gaute Erikssøn, Erlend Philipssøn og Otte Rømer. Der blev her vel afgjort Sager, som ikke stod i Forbindelse med Krigen, men Hovedhensigten af alle disse Mends Sammenkomst fra saa fjerne Dele af Riget, og paa en Kant saa nær den svenske Grændse, kan neppe have været nogen anden end at krige med Kongens Fiender i Sverige [4]). Imidlertid blev der dog sluttet en Stilstand eller, som det heder, taget en Dag. Man kjender hverken Tiden eller de nærmere Bestemmelser, kun saameget erfarer man, at den, som sedvanligt, skulde kunne opsiges fra hvilkensomhelst af Siderne, og med Hensyn til Tiden bliver det rimeligst at antage, at dette skete den samme Høst, da Kongen havde alle de nævnte Herrer hos sig, saa at vi vilde finde deres Navne paa Stilstandstractaten, om den endnu var til. Imidlertid vedblev Kong Haakon at ferdes paa disse Kanter, som om han ikke ret troede Freden. Sidst i November maa han have været paa Daleborg ved Venern, siden han i Nærheden deraf, ved Holms Kirke, tog den svenske Høvding Nisse Knutssøn til Naade og i sin Tjeneste, hvordan nu Sammenhængen er dermed [5]). Vi høre nu intet fra Kong Haakon førend anden Paaskedag (26de Marts) 1380, da han befandt

---

[1]) Breve i det svenske Rigsarchiv; jfr. Styffe, Bidrag S. LXX.

[2]) See det hos Suhm S. 59 i Uddrag meddelte Brev af 21de December 1378, hvor Margrete siger, at hun „for Forretningers Skyld" var dragen til Norge.

[3]) Den 10de Juli 1379 var hun i Lund, Suhm S. 64.

[4]) Dipl. Norv. II. 459, I. 458. Jevnfør nedenfor S. 99.

[5]) Brev af 26de November, Dipl. N. V. 314. Han tilgiver her „velbaarne Mand" Nisse Knutssøn, der nu er traadt i hans Tjeneste, hvad han har forbrudt sig imod ham, paa det Vilkaar at han forliger „de tvistende Parter" (málsaðilar), uden at man faar nøjere Underretning om, hvem disse Parter var. Nisse Knutssøn gik dog nok atter siden i Albrechts Tjeneste, siden han i Marts 1381 var Heredshøvding i Nerike (Br. i sv. Rigsarchiv). Formodentlig havde han været tagen til Fange af Kong Haakons Mend.

sig paa Tunsbergshuus og derfra lod udgaa Ledingsopbud til Indbyggerne i Sogn, saasom „de Tydske i Sverige havde opsagt den Dag, som de havde med ham og hans Rige, og laa nu ferdige med deres hele Magt til at angribe ham selv, hans Rige Norge, og Almuen". Der opbødes Fjerdedeels Leding af Folk og fuld Almenning af Kost; de skulde være fuldstændig indskibede inden en Maaned efter at Brevet var dem forkyndt, og derpaa drage syd til ham ved Landsenden det rasteste de kunde. Skibsstyremendene skulde efter Lovens Bud opnævne dem, der skulde fare. Og desforuden bød Kongen alle sine Tjenere, haandgangne Mend og Svene ufortøvet at indfinde sig hos ham med Vaaben ved Landsenden til Rigets Verk[1]). Lignende Breve ere naturligviis udgaaede til de øvrige Fylker i Norge, og Fristen formodentlig angiven forskjellig efter Afstanden, for at alle kunde indtreffe nogenlunde samtidigt. I Sogn blev det ej forkyndt førend omkring den 5te Mai[2]). Anledningen til at Freden saa snart blev opsagt, vides ikke: formodentlig stod dette i Forbindelse med et Tog, som Kong Albrecht ved disse Tider synes at have foretaget til Skaane og Halland. Men Nordmendene og de Danske hevnede dette ved et Indfald i Vestergøtland og det vestlige Smaaland, ja endog i Nærike og Vestermanland, hvorved Skara med dens Domkirke, Ørebro, Vesteraas og Staden Jønkøping opbrendtes. Sandsynligviis har Kong Haakon eller hans Mend, maaskee under Anførsel af Hr. Erik Ketilssøn, først taget Vejen mod Axevall, for at erobre denne Borg, og de danske Høvdinger paa Opensteen og Oresteen m. m. rettet sine Bestræbelser mod Jønkøping og Rumblaborg. Dette Tog foregik sandsynligviis i Juli Maaned, saasom det ej kan have begyndt førend en god Tid efter hiin 5te Mai, og Kongen, som vi ville see, endnu efter Midten af Juni var i Tunsberg; derimod maa det være tilendebragt inden Begyndelsen af August, idetmindste var Jønkøping da allerede afbrendt[3]). Kong Haakons Død, der kort efter indtraf, har formo-

[1]) Dipl. N. II. 461.

[2]) Paa den Dag udstedtes nemlig Gjenpart deraf i Vik i Sogn, aabenbart til Oplæsning for Almuen, Dipl. N. II. 462.

[3]) Toget henføres i Chron. Scr. R. D. I. S. 66 til 1380. I de visbyske Minoriters Chron. (sstds S. 45) siges der ogsaa, at Skara og Jønkøping brendtes, men der angives intet Aarstal, derimod siges det udtrykkeligt, at dette Indfald af Danske og Norske skete for at hevne Kong Albrechts Herjetog til Skaane og Halland. At i alle Fald Jønkøpings Brand maa have fundet Sted nogen Tid før den 7de August 1380 sees deraf, at Høvedsmanden i Østergøtland, Erik Karlssøn, denne Dag paa Kong Albrechts Vegne tilstod Jønkøpings Borgere Skattefrihed i fire Aar, paa Grund af den Brand og Ødeleggelse, Staden havde lidt. Brev i Jønkøpings By-Archiv, Handl. rør. Skand. Hist. 32 B. S. 374, Styffe, Bidrag S. LXXI.

deutlig standset Krigsforetagenderne paa disse Kanter, medens Albrecht fornemmelig rettede sine Bestræbelser mod Skaane og Halland. Haakon beholdt de omstridte Landskaber saa længe han levede.

8. Kong Haakons Bestræbelser for at indskrænke Hanseaterne og ordne Handelsforholdene paa den Undersaatterne fordeelagtigste Maade. Myntforhold.

Vi have nu fulgt Kong Haakon i hans Bestræbelser for at hevde sit Dynasties Rettigheder, udvide dets Besiddelser og frede Rigets Grændser. Vi ville her betragte den ikke ringe Virksomhed, som han i de faa Aar, han overlevede sin Fader, udfoldede med Hensyn til Rigets indvortes Anliggender, fornemmelig for saa meget som muligt at ordne Handelsforholdene til Undersaatternes Bedste og hindre de hanseatiske Kjøbmend fra at anmasse sig endnu større Friheder, end Fredsslutningen i 1377 og de eldre, derved bekræftede, Privilegier allerede tilstod dem. Han havde udentvivl ikke ringe Hjelp herved af Provsten Hr. **Henrik Henriksøn**, der fremdeles forestod Cantsler-Embedet, uden dog at ophøjes til denne Verdighed, og som i hans Fraværelse besørgede de løbende Expeditioner, medens hans Embedsmyndighed i Kongens Nærværelse synes ganske at være ophørt[1]). I Januar 1377, altsaa Vinteren efter at Kongen havde afsluttet Freden med Stæderne, holdt Kongen et Raadsmøde i Oslo, hvor flere Biskoper, Riddere og Svene vare tilstede[2]). Resultatet af Raadslagningerne var en Forordning vedkommende Hansens Privilegier, der tydeligt viser, hvor meget det var ham om at gjøre ikke at tilstaa Hanseaterne en Tøddel mere, end Privilegierne indeholdt. „De fleste", begynder han, „vide visnok, at de tydske Kjøbmend af Hansen have tilaget sig Ting, som vi og vort Rige have haft stor Skade af, og sige, at de have haft disse Ting af vore Forfedres Naade og Privilegier. Men nu, da selve Søstædernes Mend, nemlig Borgermesteren i Lübeck, Hr. Jakob Pleskow, have overgivet os i vor egen Haand de Privilegier, som vore Forfedre have undet dem, og vi af vor Naade have stadfestet disse samme Privilegier, saa ville vi, at de stadigt skulle overholde dem efter vore Breves Lydelse, medens vi derimod paa ingen Maade ville taale af dem de Ting, som de have tiltaget sig uden Hjemmel af Privilegierne; og have vi derfor gjort denne Bestemmelse med vort Rigs-

[1]) Den 2den Februar 1376 udstedte saaledes Hr. Henrik i Kongens Navn et Mandat for Oslo, Dipl. N. II. 494 og III. 402, hvorved Kongen ej var tilstede; ikke hans Nærværelse ikke omtales; han var nemlig da visnok i Danmark.

[2]) Erkebiskopen og flere Biskoper havde just været ved Concilium i Bergen, sidst i November eller først i December (Dipl. N. I. 441). Flere af Biskoperne maa saaledes fra Bergen have begivet sig til Oslo.

raads Samtykke, som nu var hos os, baade Biskoper, Riddere og Svene, og ville siden gjøre end yderligere Forbedringer derved, naar vort større Rigsraad kommer sammen, saaledes som vi da blive enige med dette, og skal denne Forordning ubrødeligt overholdes i alle vore Kjøbstæder, og byde vi vore Lagmend at dømme herefter som Lov, ligesom og vore Sysselmend og Gjaldkerer at sagsøge derefter". De enkelte Artikler, som i denne Forordning paabødes, vare følgende:

1. Alle indenlandske Varer, enten de til Lands eller Vands føres til Kjøbstaden, skulle bringes paa **Torvet**, dog saaledes at der af Korn, Malt, Meel eller Ruug, der udskibes i Leste- eller Skippundeviis, blot skal bringes en Prøveskjeppe paa Torvet, hvor da Handelen efter denne kan sluttes.

2. Ingen indenlandske Varer maa selges i Gaardene, og heller ikke maa noget Gods føres til Byen, uden naar Sol er oppe; Overtrædelse af disse Forbud straffes med Godsets Forbrydelse til Kronen, og den, der kjøber eller selger andensteds end paa Torvet, skal bøde 8 Ertoger og 13 Mkr. i Brevebrud. Naar den kongelige Ombudsmand eller Foged mistenker Nogen for at drive Gaardhandel med indførte Varer, skal denne verge sig med Tremands-Eed.

3. Ingen **Friller** maa selge noget Gods, smaat eller stort, uden hvad der er deres eget, og de kunne bekræfte at være dette med deres egen og to skjellige Kvinders Eed.

4. Ingen Udlendinger maa indkjøbe noget i Landet, uden alene paa **Torvet**; heller ikke maa de selv brygge noget „Mungaat" (simpelt Øl) enten til eget Brug eller Udsalg, men de skulle alene kjøbe det fra Borgen.

5. De maa ikke indkjøbe mere Spisevarer, end hvad de behøve til deres egen Kost, og slet ikke noget til Salg eller Udførsel.

6. De maa ikke selge Kornvarer uden i Skippundeviis, eller Bjor (tydsk Øl) og Mjød uden i Tøndeviis.

7. De maa ikke indføre andet Gods, end hvad der tilhører dem selv eller de Kjøbmend, der ere i Hansen.

8. Torvet stiller Kongen under Guds Varetegt og tager det i sit Vern, forbydende Enhver voldeligen at tage eller røve fra nogen Mand det Gods, han bringer til Torvs for at selge; Overtræderen dømmes utlæg.

Samenligne vi disse Artikler, der øjensynligt vise sig kun at være, hvad der i Indledningsordene antydes, foreløbigt opfatte Punkter, med de eldre Privilegier af 1294 og 1296, som vel egentlig især var de, Stæderne paaberaabte sig og nu havde faaet fornyede [1]), da ville vi see, at

[1]) See ovenfor, IV. D. 2 B. S. 234—243.

de virkelig heller ingen Indgreb gjøre i disse, men kun sette en Skranke for, at Tydskerne ikke skulde tiltage sig endnu større Rettigheder, end Privilegierne hjemlede dem. Man kan være temmelig vis paa, at ethvert af de Forbud, Forordningen indeholder, er rettet mod et egenmegtigt Tiltag af de Tydske, og giver saaledes middelbart Oplysning om, hvori disse Tiltag bestod. For det første see vi, at de tydske Kjøbmend fremdeles søgte at overtrede eller eludere de udtrykkelige Forbud mod Landprang og Forprang, eller mod Forhandling af indenlandske Varer andensteds end paa Torvet, men at de deels selv gjorde Indkjøb paa Landet, ej alene til eget Forbrug, men ogsaa til Udførsel, deels søgte at lokke dem, der førte Varer til Torvs, til sig i Gaardene, for der, uhindret af nogen Opsigt fra Øvrighedens Side, og med Tilsidesettelse af Kongens Forkjøbsret at forsyne sig med hvad de ønskede til billigere Kjøb, og naturligviis ogsaa imod andre af dem selv indførte Varer, trods Forbudet mod at selge disse i smaa Partier. Ja man maa endog af Forordningens Ord i den sidste Artikel slutte, at de i deres Overmod stundom vovede aabenlyst at anholde dem, der bragte Varer til Torvs, og med Magt at fratage dem disse, formodentlig vel ikke uden at betale dem noget derfor, men dog med Vold og frek Tilsidesettelse af Lovens bestemte Forbud. Overhoved seer man, at de søgte at fortrænge de indfødde Kjøbmend fra Handelsmarkedet, eller reent ud at hindre indfødde Kjøbmend fra at komme op. Men desforuden tales der her for første Gang om en Uskik, der vel ogsaa tidligere havde fundet Sted, men formodentlig ikke i en saa foruroligende Grad, som i de sidste Tider, og som giver os en Forestilling om, hvor frekt de fremmede Handelsmend traadte den offentlige Anstændighed under sine Fødder, nemlig at de ganske aabenlyst holdt **Friller**, der drev Smaahandel, og at de endogsaa benyttede sig heraf til at eludere hine Forbud mod at udselge deres Varer i Smaat, idet de lod hine „Friller“ selge dem ud som sine egne Varer. At de i Byerne bosatte tydske Handelsfactorer holdt Friller og overhoved førte et højst udsvævende Liv, var en ubehagelig, men vistnok uundgaaelig Følge deraf, at de ikke havde Lov til at gifte sig, for ej derved at drages ind i andre Interesser, end deres Principalers; men at Forholdet var saa aabenlyst, at disse „Friller“ endog, som det synes, dannede en egen anerkjendt Klasse Fruentimmer, der levede for sig selv og havde Tilladelse til at drive Smaahandel, viser, hvor slap den offentlige Moralitet omsider var bleven [1]). En egen Omstændighed, hvorom der ikke

---

[1]) See herom ovenfor, IV. D. 2 B. S. 246, 247. De omtalte „Friller“ ere formodentlig de samme Slags løse Fruentimmer, der ogsaa omtales i „den norske So“, i Walkendorffs Transactioner med de Contoirske, o. fl. St.; der

tidligere nævnes noget, er den, der synes merkelig nok, at Udsalget af det simplere Øl eller saakaldte Mungaat var blevet et Monopol for Kongens Borgfolk, idetmindste kan maa ikke anderledes forklare de Ord, at Udlendingerne skulle kjøbe det „fra Borgen".

Med denne Forordning kunde Stæderne, der for fem Aar siden blandt andet udtrykkeligt havde fordret Tilladelse til at drive Tuskhandel, neppe være tilfreds; men da ingen Indgreb skete i Privilegierne, var der vel intet andet for dem at gjøre end at finde sig deri, og overlade det til Kjøbmendene selv at eludere eller overtrede deres Bud, eftersom de saa Lejlighed dertil. Ved de Tilleg og Forordninger, som Kongen havde lovet at faa istand, naar han kunde samles med „det større Rigets Raad", altsaa holde et formeligt Høvdingemøde, kan han neppe have forestaaet andet end en fuldstendig Handelsanordning. En saadan blev ogsaa given, men desverre kjender man ikke Tiden, da Dateringen mangler i de faa og daarlige Affkrifter, som vi have tilbage deraf [1]). Der staar kun, at Kongen havde givet den med Rigsraadets Samtykke, da han nu i Tunsberg var samlet med dette, og at han der i Tunsberg havde ladet den kundgjøre for Almuen og vedtage med Vaabentag. Dette viser altsaa, at et **Raadsmøde** har været holdt i **Tunsberg**. Men naar der tales om, at Almuen havde været samlet og vedtaget Anordningen med Vaabentag, saaat den herefter skulde ansees som Lov, da kan dette kun betegne en Vedtagelse paa **Haugathing** [2]), og gjør det nødvendigt at antage, at Kongen siden har ladet eller villet lade den samme Anordning vedtage paa Frosta- og Gula-Thing for de to andre Stæder. Da slige Forordninger i de Tider ikke udferdigedes eenslydende for alle Stæder, men i særskilte Gjenparter for hver

---

berettes, at baade Kjøbmendene og de tydske Haandverkere havde hver en „aabenbar Skjøge, der boede paa Øvregaden og i Byen", og at der var „ligesaamange Skjøger ved Bryggen, som Garpehunde" (d. e. Hunde til at bevogte de Tydskes Handelsstuer og Pakboder). See Sagen og Foss, „Bergens Beskrivelse", S. 137, 155, 157. Vi ville strax hernedenfor see særskilte Bestemmelser vedtagne imod dem for Bergens Vedkommende, hvor de Fremmedes Mængde og derfor ogsaa Uvæsenet var størst; og hvor vi faa Aar senere see Biskop Jakob give en frygtelig Skildring af den herskende Usedelighed.

[1]) Ingen af Haandskrifterne er eldre end Midten af det 15de Aarhundrede, undtagen een (nu i det kgl. Bibl. i Stockholm), der er fra c. 1400, men denne indeholder neppe en Trediedeel af den hele Anordning. De øvrige ere mest Oversettelser, ligeledes med flere Udeladelser og Forkortninger. See Norges gl. L. III. S. 202—210.

[2]) Et Thing ved Tunsberg maatte være Haugathing, skjønt det ikke udtrykkelig nævnes; men dette Thing traadte nu, efter de større Lagthings Afskillelse, ganske vist i Stedet for det saakaldte Borgarthing, eftersom Lagmanden havde sin faste Residens i Tunsberg og der ogsaa paadømte Sager vedkommende Borgesyssel.

enkelt Stad, saaledes at kun denne nævntes, og der alene hentydedes til dennes Stedforhold, medens Hovedindholdet dog blev eens for dem alle, er det ogsaa i sin Orden, at det Exemplar, hvorefter hiin Afskrift er tagen, og som sees at have været det, der udferdigedes til Oslo, kun omtaler Tunsberg og Haugathing, under hvilket Oslo tilhørte. Spørgsmaalet bliver nu kun: naar kan et større Raadsmøde have været holdt mellem Januar 1377 og Høsten 1380, saaledes at den nu vedtagne Forordning sidenefter kunde blive vedtagen paa Frosta- og Gulathing? Thi om noget Aar før 1377 kan ej være Tale, da Anordningen aabenbart er den „Forbedring", der bebudes ved den nysnævnte Forordning af 29de Januar i hiint Aar, og den desuden utrykkeligt omtaler Stædernes bekræftede Privilegier. Man vil vanskeligt finde noget Aar mellem 1377 og 1380, hvor et Rigsmøde kunde være afholdt, med mindre det skulde være om Sommeren 1380, kort før Kongens Død, da han i længere Tid synes at have opholdt sig i Tunsberg [1]). Men da bliver der igjen ingen Tid til at Forordningen kunde være vedtagen i Bergen og Throndhjem. Alligevel maa man blive staaende derved og heller antage at Vedtagelsen paa de øvrige Thing ej fandt Sted førend efter hans Død, og at dette maaskee endog kan være Aarsag i, at de Afskrifter, vi have, kun nævne Oslo, da nemlig i saa Fald Haakon selv ikke naaede at udferdige nogen Gjenpart til de øvrige Steder, for hvilke Forordningen ligesaa meget var bestemt [2]). Ja den gjaldt egentlig det hele Land, eftersom den ogsaa indeholder nogle Artikler, deels af almindeligt Indhold, deels vedkommende Landdistricterne; kort, den er egentlig en af disse **større, almindelige Retterbøder**, som Kongerne stundom udstedte, i tidligere Dage hyppigere end i den senere Tid, saa at altsaa Kong Haakon her synes at

---

[1]) Kongen var vistnok i Tunsberg i Juli Maaned 1378 (see ovenfor), men Anordningens egne Ord antyde, at Raadsmødet gik umiddelbart forud for dens Vedtagelse, og da nu denne maa have skeet paa det sedvanlige Lagthing, der begyndte ved Botulfsvake, den 17de Juni, kan Kongen, der den 16de Juni 1378 endnu var i Bergen, (Norges gl. L. S. 201), ikke have været i Tunsberg enten strax før, eller under dette Aars Haugathing. Om 1377 kan ej være Tale, thi da var han den 15de Mai i Throndhjem og reiste sandsynligviis derfra til Bergen, hvorfra han neppe kom til Østlandet førend mellem hiin 16de Juni og 29de Juli 1378: Sommeren 1379 var han formodentlig ved Rigsgrændsen, beskjeftiget med den svenske Krig. I 1380 var han derimod, som vi ville see, længe i Tunsberg, netop om Sommeren, og havde da ganske vist flere af sine Raadsherrer hos sig.

[2]) At Anordningen ogsaa ansaaes for gjeldende i de andre Stæder, viser ej alene dens almindelige Charakter af dens Indhold, men og især den Omstændighed, at der i en af Afskrifterne staar „Throndhjem" istedetfor Oslo, og i en af Oversettelserne „Byen".

have villet gjenoplive en gammel og roosverdig Skik, der var nær ved at gaa af Brug.

Forordningens Indhold er i Korthed følgende:

1. At Kongen vil selv holde og lade holde sin Mynt saa god, som den var, da den blev slagen, saa at den skal være gild og gængse alle Mand imellem; de, der vurdere sin Varer højere for rede Penge end for Varer, skal bøde Brevebrud, 8 Ertoger og 13 Mk.; den, der ligefrem vrager Kongens Mynt, skal første Gang bøde dobbelt Brevebrud, anden Gang være utlæg, og dog bøde det samme, tredie Gang have forbrudt baade Liv og Gods; det paalagdes Sysselmendene udtrykkeligt at refse slige Personer „til Liv og Gods" efter Anordningens Bud.

2. Alle Varer, inden- og udenlandske, skal føres til Kjøbstad, selges og kjøbes for rede Penge paa Torvet eller paa de Steder, Loven byder; Overtrædelsen straffes med Brevebruds Bod.

3. Ingen, enten Læg eller Lærd, skal drive Tuskhandel (varningaskifti), hemmeligt eller aabenbart, under Brevebruds Straf; mistænkes nogen, rense sig ved Settareed.

4. Ingen maa fare om paa Landet eller Strandene med Smaahandel for enten at kjøbe eller selge, og heller ikke maa Bønderne selge Naut, Sauder, Sviin, Smør, Salt, Vaadmaal, Lerred, Høns, Gjæs, eller andet deslige, uden hvad vejfarende Mend kunne behøve til eet Maaltid eller to, men alle Varer skulle føres til Kjøbstaden; heller ikke maa nogen Skipper bryde sin Last i Havner udenfor Kjøbstæderne til Udsalg, uden hvad der behøves til at kjøbe Mad for, medens Skibet lades, eller andet nødvendigt Erende besørges. Ogsaa i disse Tilfelde straffes Overtrædelsen med Brevebrud.

5. Samme Straf paabydes for Kjøb eller Salg af Varer, der fra Landet føres til Kjøbstaden, inde i Gaardene og ikke paa Torvet.

6. Ingen Udlendinger maa kjøbe Sperrer, Bordtømmer, Spirer, eller anden indenlandsk Vare til Udsalg indenlands, hvilket ogsaa er forbudt i deres Privilegier. Heller ikke maa nogen Bonde eller Heredsmand, Læg eller Lærd, tage Sild, Klæde eller andet Gods hos Kjøbmendene og siden selge disse Varer ud for Sperrer, Tømmer eller Naut; Overtrædelsen straffes med Brevebrud og Varernes Forbrydelse.

7. Naar udenlandske Kjøbmend komme til Staden med sine Varer og ikke ville selge dem for den Taxt, Kongen og Raadet har foreskrevet, da er Straffen ligeledes Varernes Forbrydelse og Brevebrud.

8. Ingen Folk paa Landet maa have Huusmend eller Huuskoner i sine Huse, men alle de, der eje mindre end 12 Mk. Peningers Verdi, skulle tage sig Tjeneste og arbeide for Riddere, Prester eller Bønder, mod saadan Løn, som fra gammel Tid har været brugelig. Heller ikke

maa Biskoper, Riddere eller andre kongelige Mend tage Arbeidsfolk eller Lejedrenge i „Hovgaard“, d. e. paa deres Herregaard, uden til saadan Sysfel, som de ere opfødte med; løber nogen fra sin Tjeneste hos Prester eller Bønder, skal Syselmanden straffe ham efter Loven.

9. Udlendinger, der kommer til Byen [1]), maa ej kjøbe Naut eller Fødevarer til Udførsel, men alene til deres Fortæring, medens de opholde sig i Landet, og dette kun paa Torvet. Overtrædelsen straffes med Varernes Forbrydelse og Brevebruds Bod.

10. Ingen Indenlandske maa legge Fellig med nogen Udlending enten om at bygge Skib, eller andet deslige.

11. Suterne eller Skomagerne [2]) maa ikke opkjøbe flere Huder, end de behøve til sin Haandverksbedrift, under Brevebruds Bod og Varernes Forbrydelse. Mistænkes de, verge sig med Settareed.

12. Komme Skibe til nogen Stad i Norge og der betale Kronen den skyldige Told, da betales ingen yderligere Told, om nogle af de indladede Varer siden indføres til en anden Kjøbstad, men Leding skulle Ejermendene svare paa hvert Sted af saameget Gods, som der ankommer.

13. Naar Klæde udskibes og Klædespakker aabnes, har Kongens Foget Ret til Pakkelinerne og Omslagsdugene. Aabnes slige Pakker uden hans Tilladelse, bødes 1 Mark for hvert Stykke.

14. Ingen Nordmand skal indskibe eller udskibe Varer, førend der ringes til Ottesang ved Smaakirkerne, under 1 Mark Sølvs Bod for hver Nordmand, som gjør det til anden Tid; Udlendingen skal i saa Fald losse tilbage igjen, bede paany om Tilladelse til Ind- eller Udskibning, og bøde 1 Mark Sølv for hvert Stykke, smaat eller stort.

15. Man kan stevne til Lagmanden før Annfredstid saaledes, at de Dage, denne omfatter, ikke regnes med, naar alene de foregaaende og efterfølgende sammentalte udgjør den rette Stevnefrist.

16. Lagmanden skal dømme efter alle disse Artikler som Lov.

Der fastsettes ogsaa overeensstemmende med den 7de Artikel Taxter for indenlandske og udenlandske Varer. Til disse Taxter ville vi senere hen komme tilbage. Muligt, at de, saaledes som de forekomme i Afskrifterne, kun gjelde for Oslo, thi der findes et Brudstykke af en lignende Anordning for Bergen [3]), maaskee endog af den bergenske Gjen-

---

[1]) Her staar der i den fuldstændigste Text, vi have, „Oslo“, men det er aabenbart, at denne Artikel ogsaa gjelder de øvrige Byer.

[2]) Her staar ligeledes „i Oslo“, og det er maaskee nok muligt, at denne Artikel gjelder Oslo alene, da Skomagerne i Throndhjem og Bergen havde større Friheder.

[3]) Norges gl. Love III. S. 59. Brudstykket er her sat blandt Kong Haakon den 5tes udaterede Retterbøder, dog med den udtrykkelige Bemerkning, at det

part selv, hvor der ogsaa fastsettes Taxter, i enkelte Dele noget afvigende fra disse. Der er endog Grund til at antage, at disse Taxter fra Tid til anden ere blevne forandrede, medens Forordningen selv bestod uforandret som Grundlaget for den gjeldende Handelslovgivning.

Det er nu for os en let Sag at indsee de flere Misgreb, som i denne Anordning begaaes, først og fremst deri, at den lovgivende Myndighed med et Magtsprog vil opstille Regler for Myntcours, Varepriser m. m., og dernæst, at den overhoved lægger for meget Baand paa Handelsforholdene. Men saadanne vare i den Tid over hele Europa de herskende Grundsetninger i Handelspolitiken; hverken Kongen eller hans Raadgivere ere at dadle, fordi de ikke havde tilegnet sig et friere Blik i dette Stykke, end nogen anden paa deres Tid, og de handlede kun efter bedste Overbeviisning til Landets Vel, idet de søgte at ophjelpe Kjøbstæderne og sikkre de indenlandske Handelsmend Markedet ligeoverfor de rigere og klogere Udlendinger. At det dog i Længden vilde være forgjeves at kæmpe mod Overlegenhed i Capital og Handelsklogskab, indsaa man ej. Men man maa ogsaa holde sig de tydske Stæders og Kjøbmends ideligen stigende Handelstyranni ret klart for Øje for at finde det begribeligt, ja endog fortjenstligt, at Kongen og Raadet søgte at indskrænke det saa meget som muligt. Hvor skarpt de have haft dette for Øje, sees navnligt af den 3die Artikel, hvor det „varningaskifti" udtrykkeligt forbydes, som Stæderne ved Mødet i Tunsberg 1372 havde bedet Kongen om at tilstede.

I Forbindelse med denne Handels-Anordning staar sikkert ogsaa en, som det synes af Bergens Byfoged og Raadmend vedtagen Samling af Statuter, (eller, som det heder i Privilegierne for Oslo af 1358, „Setninger, som Lagmanden, Raadmendene og Gjaldkeren sette, samtykke, og kundgjøre paa Bymødet")[1], der egentlig kun slutte sig til bestemte Lovbud, men i enkelte Stykker indeholde nærmere Bestemmelser, især vedkommende Politiet. En lignende Samling af Statuter havde allerede i Januar 1377 været vedtagne i Nidaros, altsaa førend der kunde være Tale om Hansens Privilegier, hvilke da heller ikke vedkom Nidaros synderligt, eller om hiin Anordning. Om hiin bergenske Statutsamling siges der kun, at „den skete i Bergen paa Kong Haakons Tid"[2]. Flere af Bestemmelserne ere, som sagt, Gjentagelser af ældre Lovbud, som f. Ex. at Udlendinger ikke maa opkjøbe Varer til Udsalg, at de

ikke er vist, om det er at henføre til ham eller til Haakon den yngre. De anførte Priser synes at tyde paa den senere Tid, og i et, rigtignok yngre, Haandskrift er Brudstykket ganske skaaret sammen med „Setningerne" for Nidaros af 1377, hvorom her strax nedenfor.

[1]) Saaledes staar der i Kong Magnus's Privilegier for Oslo, Norges gl. Love III. 166, 177.

[2]) Norges gl. Love III. S. 210—212.

Udlendinger, der sidde om Vintern og ej bringe Kornvarer til Landet, heller ikke maa kjøbe Smør m. m., om Arvesøgsmaal efter udenlandske Mend, som dø inden Riget, og fremdeles de fleste Artikler af Privilegierne for Stæderne af 1294[1]). Men desforuden indeholder den enkelte særegne Bestemmelser, der synes at være givne af Kong Haakon eller paa hans Tid, og som ere merkelige nok. Disse ere: a) at i de lovlige (det vil vel sige „dertil berettigede") Gaarde maatte Øl ikke udtappes ved Andre end ved Gaardsbønderne selv, eller ved skjellige Dandekvinder, som de selv vilde paatage sig Ansvar for, men ikke ved Friller eller løse Kvinder; b) at ingen Husbonde maatte i sit Huus under Husets Fortabelse have Hoorkvinder eller Ryve, Meenedere og andre Udaadsfolk, Mend eller Kvinder, hvilke skulle fare af Byen og aldrig komme tilbage igjen; skete dette, skulde de „miste Øret og drage Steen af By"; c) at da Egteskabet bør holdes i Ære, var det og passende, at Dandekvinder saavel rige som fattige, hver efter sin Stand, nød større Heder end løse Kvinder og Friller, og for saaledes at kjende hine fra disse, skulde „egte Dandekvinder" bære saadan Klædebonad, som Gud havde givet dem Raad til, dog kun efter Landets gode Sedvane hver efter sin Stand, medens løse „Puter eller almindelige Koner" ej maatte bære bedre Klæde end slet og ret Vareklæde, hvoraf Alnen gjaldt to Sh. engelsk; paa samme Maade skulde og en Kone, der var sin Mand utro, bære slig Frilledragt, indtil hun havde bødt til Gud og sin Husbonde, og han havde tilgivet hende; d) ingen tilflyttende Haandverksmend, indenlandske eller udenlandske, maatte sette noget Verksted op i Byen, førend de havde været hos Lagmanden og Raadmendene og „festet Borgerskab og svoret Staden Troskabseed, og ladet sit Navn indskrive i Stadsbogen", under en Bod af 3 Mkr. for hver Dag, han fad dette Bud overhørigt; det samme gjaldt Oprettelsen af Krambod eller Høkerudsalg. Endelig gives der her en nøjagtig Bestemmelse for Gjaldkerens eller, som han her, og ved denne Tid allerede sedvanligt kaldes, **Byfogdens** Valg og Embedsfysler. „Saa bør det at være, heder det, efter Kongens Anordning, at Lagmanden og Raadmendene skulle udvelge Byfogden; den, som beklæder dette Embede, skal være Kongen og Byen huld og tro, (o. s. v. her følger hele Eedsformularen), aflegge Regnskab over Skatter, Sagøre og andre Byens Indtegter hver Maaned, gaa ideligen om i Byen og høre efter, om nogen Lovovertrædelse skeer, og i saa Fald anlegge Søgsmaal o. s. v.; i Løn for sit Arbeide skal han have en Trediedeel af Sagøren. De ovenfor omtalte throndhjemske „Setninger", vedtagne,

---

[1]) Man gjenkjender (N. gl. L. S. 211) Art. 4, 6, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17 af Privilegierne af 1294, s. o. IV. D. 2 B. S. 236.

som det heder, paa Stadens Lagthing den 19de Januar med Samtykke af Raadmendene og hele Lagretten uden og inden Gebaandene, samt Løverdagen derefter (den 24de) paa almindeligt Thing og Møde samtykkede af alle Byens Mend, inden- og udenlandske, lærde og læge, indeholde fornemmelig endeel Tarter og derhos nogle faa Bestemmelser, især om Ølbrygning og Øltapning, der her, som i de øvrige Byer, var en meget yndet Bedrift, men som saavidt muligt indskrænkedes fra Øvrighedens Side, saavelsom Udskjenkning af Øl, Mjød og Viin, for at hindre det overhaandtagende Fylderi, der snarere var i Tiltagende end i Aftagende [1]).

Uagtet de tydske Skomagere i Stæderne, fornemmelig i Bergen, opførte sig langtfra som de burde, men ofte tillod sig allehaande Voldsomheder og trodsede den lovlige Øvrighed, skjenkede Haakon dem dog, ligesom ogsaa hans Fader havde gjort, megen Naade og tilstod dem betydelige Forrettigheder. Hans Grunde dertil ere nu vanskelige at gjette, thi vel heder det i et af hans Breve, dem angaaende, at det var udgivet i „Betragtning af den Nytte, Almuen havde af deres Sko-Gjerning og Skosalg". Men denne Nytte synes dog ikke at kunne opveje de Ulemper, de gjorde. Vi have allerede omtalt deres Trodsighed angaaende Tienden i den første Deel af Aarhundredet; af og til hører man om andre af deres Handlinger, der vise, at de maa have været yderst besværlige Medindvaanere i de Stæder, hvor de opholdt sig, ikke at tale om, at naar der opstod alvorlige Sammenstød mellem deres Landsmend, de tydske Kjøbmend, og Landets egne Borgere, da vare de altid rede til at yde de første sin Hjelp. Det er i det forrgaaende nævnt, at under Krigen med Stæderne i 1368, 1369, havde de tydske Skrædere i Bergen endog dræbt en Broder af Erkebiskop Olaf [2]); det var saaledes vel ikke egentlig Skomagerne, som her vare de brødefulde, men alle de tydske Haandverkere i Bergen dannede, som bekjendt, et stort Samfund, benævntes meget ofte, især i senere Tider, under eet „Skomagere" og vare visselig lige gode om alle de Utilbørligheder, der udøvedes enten under Skomagernes, eller andre Haandverkeres Navn. Men dette hindrede, som vi have seet, ikke Kongen fra, i 1370 at give dem fri for Told, Skat og Tyngsel, imod at de tilsammen betalte 20 Mkr. Peninge aarligt i Afgift til Kronen, og to Aar efter forbød Kongen endog alle Andre at drive Skomagerhaandtering i Bergen, uden de, som Biskopen holdt i sin Gaard for sig og sine Folk, men heller ikke disse maatte

---

[1]) N. gl. L. III. S. 196–198.

[2]) See forr. B. S. 816.

selge ud til Andre[1]). Siden have vi ogsaa seet (S. 87), hvorledes Skomagerne i Nidaroos havde været med at begaa et Drab i selve Christkirken, for hvilket de naturligviis havde maattet bøde, og det ikke saa ubetydeligt — 44 Mk. brendt Sølv, — hvoraf de maatte laane endeel i Bergen; men det var saa langt fra, at Kongen siden var dem unaadig, at han endog for at lette dem Tilbagebetalingen af Laanet tillod dem at udføre sit Arbeide til Udsalg andenstedes, indtil Laanet var betalt. Endvidere gav han dem under sit Ophold i Nidaroos om Vaaren 1377 (15de Mai) tyve Aars Frihed for at „gaa Vaabengang“, som det kaldtes, det vil sige at indfinde sig paa det aarlige Vaabenthing, hvor hver voxen Mand skulde møde frem og forevise sine lovbefalede Vaaben til Eftersyn; og naar de tyve Aar vare omme, var det nok, at een Mand indfandt sig fra hver Bod[2]). Derhos satte han en ret fordeelagtig Taxt paa deres Varer, f. Ex. for det bedste Slags Støvler omtrent ⅔ Mk. eller henved 2 Sh. engelsk Parret, hvilket efter vore Priisforhold nu vilde svare til henved 4½ Spd.[3]). Alt dette kunde lade sig høre, hvis ingen anden i Landet forstod at sy ordentligt Skotøj. Men da man seer, at der idetmindste i Bergen var andre, som syede Sko, og saa forsvarligt, at endog Biskopen og hans Mend var tjent dermed, kan heller ikke dette have været Grunden, hvorfor hine saaledes begunstigedes. Vi ville i det Følgende see, til hvilken foruroligende og oprørende Grad deres Tøjlesløshed gik.

Hvad **Mynten** angaar, om hvilken det i den store Forordning bestemmes, at den fremdeles skal gjelde som før og ikke vrages, da er det beklageligt, at der ikke nu findes noget Pengestykke, der med Vished kan henføres til Haakons Tid, og hvoraf vi saaledes kunne erfare Myntens Gehalt. Naar man afsluttede Penge-Laan eller verdsatte Jordegods og andet Løsøre, regnede man sedsvanligviis efter Mark (Orer — Ertoger) brendt Sølv, eller efter forngilde Mark o. s. v., der forholdt sig til det brendte Sølv som 1 : 3; men der angives sjelden, hvor mange myntede Penge af et vist Slags der skulde til for at udgjøre den opgivne Sum. Vi have seet, at Forholdet mellem myntede Penge og brendt Sølv ved Midten af Aarhundredet var eller skulde være omtrent som 1 til 5, men at man ved 1353 slog en ny Mynt, som man med et Magtsprog vilde twinge op i Coursen 1 Mark Peninge = 1 Sol Gros Tournois eller 3 Sh. Sterling (dette gjør Forholdet

---

[1]) See ovf. S. 27.

[2]) N. gl. Love III. S. 201. Om Vaabengangen ved Midfastetider, see den nyere Bylov, Landvernsbaalken Cap. 13, Norges gl. L. II. S. 207.

[3]) Prisen er angivet at være 1 Spann; hvorledes dette skal beregnes, antydes her strax nedenfor.

1 : 4$\frac{4}{5}$ [1]). Det lader til, at Kong Haakons Mynt var af samme, eller endnu slettere Gehalt, siden han fremdeles vedblev med at forbyde at vrage den, og med et Magtsprog fastsatte Coursen til den oprindelig bestemte, der ej kan have været nogen anden end 1 Mark = 3 Sh. Sterling, siden han selv i sine egne Breve regner saaledes, men hvorved dog en endnu større Forringelse giver sig tilkjende, siden Magtsprog maatte behøves til, endog nu, at holde hiin Cours fast, efterat de engelske Penge selv havde tabt 10 til 15 pCt. i Gehalt, saaat Forholdet mellem reent Sølv og myntede Penge nu maa have været 1 : 5 eller 1 : 5$\frac{1}{2}$. Thi deels finder man, at en Mark brendt nu stundom beregnedes til 15 Sh. engelsk [2]), istedetfor 13$\frac{1}{3}$, hvilket betegner et Tab i Gehalt af 10 pCt., og hvorved den norske Mark, der skulde holde 3 Sh., blev saameget ringere, eller forholdt sig til 1 Mark reent Sølv som 1 til 5. Deels sees der, at man i det Throndhjemske regnede et Spann, der skulde indeholde tre forngilde Ører, for ikke ubetydeligt mere end 20 engelske Peninge eller 1$\frac{2}{3}$ Sh., hvilket endog antyder en Forringelse af over 15 pCt. [3]). Og naar nu de myntede Penge endda ikke uden ved Tvang

[1]) See f. B. S. 883, 884.

[2]) Brev af 17de Apr. 1372, Dipl. N. III. 378. Her tales der om forskjellige Summer, to Mkr. Sølv til 15 sh. for hver Mark, og 9 Mark Sølv til 13 sh. 4 P. (ɔ: 13$\frac{1}{3}$ sh.) for Marken; der sigtes saaledes til engelske Penge af forskjellige Myntninger. Nu veed man, at Kong Edward den 3die i Aaret 1344 lod mynte Sølv, hvoraf eet Pund Sterling, uden at forøges i Vegt og Gehalt, dog kom til at indeholde 266 Pence, og i 1346 endog lod mynte Pence, hvoraf der gik 270 og følgelig 22$\frac{1}{2}$ Sh. paa Pundet. Disse Shillinger forholde sig netop til det normale, 20 Sh. paa Pundet, som 15 til 13$\frac{1}{3}$, og saaledes maa det være Shillinger og Pence af denne Myntning, hvortil der i det nysanførte Brev sigtes.

[3]) Dette sees tydeligt af de nysomtalte Taxter for Skomagerne i Nidaroos. Her heder det, at det bedste Slags Støvler skulle koste 1 Spann, det midlere 20 engelske Pence, og det simpleste 2 Ører. Her kan ikke de myntede norske Penge være meent ved „Spann“ og „Ører“, thi efter Coursen 1 = 3 Sh. engelsk vilde man da faa det simpleste Par til at koste 6 engelske Pence, hvilket var altfor lidet i Forhold til det midlere, og det bedste Slags vilde koste mindre end dette, nemlig 13$\frac{1}{2}$. Nu kan det heller ikke være brendt Sølv, som menes, thi da vilde igjen det simpleste Par koste mere end det mellemste, nemlig (efter Forholdet 1 : 4$\frac{4}{5}$) 20$\frac{4}{5}$. Altsaa kan der alene menes forngilde Penge. Men regnede man her efter det oprindelige Forhold, at den brendte Mark indeholdt 13$\frac{1}{3}$ Sh. eller 10 Pence, og den forngilde saaledes 53$\frac{1}{3}$ Pence, vilde $\frac{3}{8}$ deraf eller 1 Spann (= 3 Ører) netop udgjøre 20 Pence, altsaa Prisen for det bedste Slags være det samme som for det midlere. Det er saaledes klart, at et Forhold som 1 Mk. br. = 15 Sh. eller deromkring ligger til Grunden; ved dette Forhold, hvorved den forngilde Mark faar 60 Pence, og Øren 7$\frac{1}{2}$ Pence, bliver Prisen paa de bedste Støvler 22$\frac{1}{2}$, og for de simpleste 15 Pence; men man skulde endog snarere antage, at Spannet

kunde holdes i denne Cours, og vel heller ikke holdtes deri, kan man vist antage, at de i Virkeligheden neppe have været af bedre Gehalt, end 1 : 6, et Forhold, som ogsaa allerede i længere Tid synes at have været det gængse i Sverige. Denne Usikkerhed i Coursen gjorde, at man nu oftere end forhen ved Kjøb og Salg angav Pengebeløbene i udenlandske Pengesorter, fornemmelig Pund Sterling eller franske Gros de Tours, naar man ikke bibeholdt den nationale Beregning efter „forngilde Mark" o. s. v., hvilken nu efterhaanden gik mere og mere af Brug. Kong Haakon selv angav oftere de Summer, han modtog eller lod udbetale, i fremmede Myntsorter, uagtet hans Forbud mod at bruge hans egen Mynt; vistnok følger ikke heraf, at ogsaa Betalingen selv skete i fremmede Penge, thi man kunde jo udgive saa meget i den slette norske Mynt, som svarede til den angivne Sum, men Paastanden, at fastholde en bestemt Cours, var dog derved allerede opgivet. Endog i Taxterne for de tydske Skomageres Arbeider i Throndhjem, paabudne af Kongen selv, have vi seet, at Angivelsen i engelske Penge og forngilde Ører afvexle med hinanden. I det følgende ville vi see den tydske Myntsort „Gylden" at blive den, hvori Summerne hyppigt angaves.

9. Henrik af St. Clair bliver Jarl paa Orknø. Begivenheder paa Island og Grønland.

Paa Orknøerne synes det i denne Tid at have hersket megen Uro, men vi have desværre kun faa Efterretninger derom. Det er allerede fortalt, at saa tidligt som i 1369 var der en alvorlig Strid mellem Biskop Villjam og den daværende kongelige Ombudsmand Haakon Jonsøn, deels som det synes, paa dennes egne, deels paa Kongens Vegne. Striden blev da paa en Maade bilagt og et Forliigsdocument oprettet, men det kan ikke have varet længe, førend den atter luede op igjen, siden Kong Haakon, da han udnævnte Alexander de le Ard til Høvedsmand paa Orknø, udtrykkeligt paalagde ham blandt Andet at give Underretning om, hvorledes det nu stod sig med Fejden mellem ham — det kan da her alene betegne Kongedømmet eller Kongens Repræsentant — og Biskopen. Om Alexanders Bestyrelse af Øerne vides der intet, men vist er det, at Biskopens fiendtlige Forhold til Kronen vedblev. Imidlertid optraadte Malise Jarls

her regnedes for 24 og Øren for 8 Pence, hvilket gav Graduationen 24—20—16, og antydede et Forhold mellem den myntede Mark og reent Sølv, som 1 : 5¹/₃. Dette Forhold, hvorved den forngilde Mark fik 64 Pence (5 Sh. 4 P.) og den brendte Mark 16 Sh., er allerede udtrykkeligt angivet i et Brev af 1345, see Dipl. N. II. 267.

yngre Dattersønner, **Henrik af St. Clair**, Herre til Roslin i Skotland, og **Malise Sperra**, med Fordringer paa Jarledømmet. Alexander, der egentlig kun var udnævnt til Hirdstjore paa eet Aar, og ligesom paa Prøve, synes ikke at have bestaaet denne og at være falden i Kongens Unaade, thi han blev ikke bekræftet i sin Forlening, og end mindre ophøjede Kongen ham til Jarleverdigheden. Af denne Aarsag var det vel, at de to nysnævnte Mænd, Sønner af hans Moders Halvsystre, i 1379 meldte sig til Forleningen og Jarletitlen. Kongen gav Henrik St. Clair Fortrinet. Formodentlig havde Malise Sperra allerede nu givet Prøver paa den Urolighed og Egenmægtighed, som han siden lagde for Dagen. Hans senere Opførsel giver al Grund til at tro, at begge disse Medbejlere allerede nu havde bekriget hinanden indbyrdes, ligesom de tidligere Jarler stundom havde plejet, og at Kong Haakon efter sine Forfædres Exempel stevnede dem over til Norge for i Forening med Raadet at dømme imellem dem og ende deres Tvist. Men der er intet udtrykkeligt berettet derom; alt hvad vi vide med Vished er, at baade Henrik og Malise om Sommeren 1379 med flere af sine skotske Venner og Frænder kom over til Norge, og at Kongen i **Marstrand**, hvor han sandsynligviis opholdt sig paa Grund af Krigen med Sverige, udnævnte Henrik til Jarl og ej alene forlenede ham med Orknøerne, men overdrog ham ogsaa Forsvaret af **Hjaltland**, der lige siden Kong Sverres og Harald Jarls Tider havde været skilt fra hine og lagt umiddelbart under Kronen. Paa hvilken Dag og hvilken Maade han udnævntes til Jarl, vides ikke; vi have kun hans Forsikringsbrev, udstedt den 2den August til Kongen og sexten verdslige Raadsherrer [1]), efter at han allerede havde faaet Jarlenavn. Men da en saadan Højtidelighed, som en Ophøjelse til Jarleverdigheden, sedvanligviis plejede at skee paa en af de større Højtider, er det sandsynligt, at den denne Gang havde fundet Sted paa St. Olafs Dag, fire Dage forud. I det vidtløftige Forsikringsbrev, som endnu haves [2]), og hvori Henrik udtrykkeligt erklærer, at Kongen af sin Naade havde ophøjet ham til Jarl over sine Lande Orknøerne, hvorfor han med Kys paa Haand og Mund havde hyldet Kongen som sin Lehnsherre og svoret ham Troskabs-Eed [3]), opregnes.

---

[1]) Da ingen Geistlige nævnes iblandt dem, synes det temmelig klart, at de have ledsaget Kongen paa Grund af Krigen med Sverige, og ikke formeligt været sammenkaldte til Møde i Anledning af denne Sag.

[2]) Vistnok ikke i Original, men i verificeret Copi, tagen i 1426. Denne er aftrykt saavel i Torfæi Orcades S. 174—177, som i Dipl. N. II. 459.

[3]) I Forbindelse hermed maa det omtales, at Th. Torvesson i sin Orcades S. 174 fortæller, at Henrik, Jarl af St. Clair, allerede 1369 forestod Orknøerne „fiduciario jure" (som midlertidig Bestyrer?) og ved Brev af 11te Juni an-

de enkelte Artikler, til hvis Overholdelse Jarlen høitideligt forpligtede sig, saaledes: a) at han skulde inden eller udenfor Orknø tjene Kongen med 100 eller flere gode fuldrustede Mænd, naarsomhelst han ved Budskab eller Brev blev behørigt tilsagt derom, i tre Maaneder, dog paa Kongens Kost, hvis de maatte indfinde sig hos ham og følge ham. b) Hvis Nogen fiendtligt angreb Orknøerne eller Hjaltland, skulde Jarlen forsvare disse Landskaber med al den Styrke, han kunde opdrive ikke alene af Øerne selv, men ogsaa ellers hos sine Frænder og Tjenere (altsaa fra Skotland); c) dersom Kongen nødsagedes til at angribe noget fremmed Land eller Rige, skulde Jarlen være ham behjelpelig med al sin Magt. d) Han skulde ikke uden Kongens Samtykke opføre Borge eller Befæstninger paa Øerne. e) Han skulde forsvare Orknøerne og alle deres Indbyggere, geistlige og verdslige, rige og fattige, i Nydelsen af deres Rettigheder. f) Han skulde aldrig bortsælge, eller pantsette, eller paa anden Maade afhende fra Kongen eller Riget enten hele Jarldømmet eller de dertil hørende Øer, eller sin nu erhvervede Ret dertil. g) Hvis Kongen eller hans Efterfølgere, enten for at forsvare Øerne eller af anden rimelig Aarsag, selv begav sig derhen eller sendte sine Raadsherrer og Mænd derhen, skulde Jarlen med hele sin Magt være dem behjelpelig og forsyne dem med alt hvad de behøvede til deres passende Udgifter. h) Han skulde hverken med Udenlandske eller Indenlandske begynde nogen Feide, hvorved Kongen eller Riget eller Øerne kunde lide nogen Skade. i) Hvis Jarlen tilføiede nogen Mand paa Øerne nogen merkelig Forurettelse, som medførte Døden eller Lemlestelse, eller Eiendomsberøvelse, skulde han staa Sagsøgerne til Rette for Kongen og Raadet og svare for Brøden efter Landets Love. k) Naar Kongen indkaldte ham til sig til almindeligt Møde, eller af anden Aarsag, skulde han uvægerligt indfinde sig og tjene Kongen med Raad og Daad. l) Den Fred, som Kongen maatte have sluttet med Uden- eller Indenlandske, og den Grid og Leide, han maatte have tilstaaet Nogen,

---

holdt hos Kong Haakon om at bekræftes i denne Bestyrelse, hvilket han ogsaa i 1370 opnaaede paa visse Betingelser. Dette maa være en Feiltagelse, skjønt Anledningen dertil nu ei kan paavises. Vist er det, at Henrik ei blev Jarl førend i 1379, og at han, om han umiddelbart før 13de Juni 1369 havde forestaaet Øerne, nødvendigvis maatte have været omtalt i det paa sit Sted berørte Forligsdocument af 25de Mai 1369 mellem Biskop Willjam og Haakon Jonsen, og endvidere, om han i 1370 havde opnaaet hiin Bekræftelse i de Breve, som Kongen udfærdigede i 1375, da han gjorde Alexander de le Ard til Befalingsmand. Hvis Henrik St. Clair omtales i hiint Document af 1369, da er det alene som en af Vidnerne, og slet og ret under Benævnelsen „Henry Willamsson". See foreg. B. 916. Jvfr. Dipl. N. I. 404.

skulde Jarlen ikke bryde, men derimod efter Evne hevde, og ansee Kongens Bundsforvandte som sine egne. m) Han skulde ikke uden Kongens Samtykke indgaa noget Forbund med Biskopen af Orknø eller slutte noget Venskab med ham, men derimod hjelpe Kongen mod Biskopen, indtil denne havde gjort ham sin Ret, og hvad der var hans Skyldighed i de Dele, hvorfor Kongen anklagede ham. n) Hvis Jarlen døde, skulde Jarldømmet med alle Øerne falde tilbage til Kongen eller hans Arvinger, og efterlod Jarlen sig Børn, skulde den af Sønnerne, som attraaede Jarldømmet efter ham, anholde om Kongens eller hans Efterfølgers Samtykke dertil. o) Førstkommende Martinsmesse (11te November) skulde Jarlen udbetale til Kongen eller hans Ombudsmand i Tunsberg 1000 engelske saakaldte Nobler. p) Jarlens Frænde Malise Sperra skulde aldeles tabe og frasige sig al den Ret, han maatte kjendes at have til Øerne, saaledes at Kongen eller hans Efterfølgere ingen Ulemper havde at lide af ham eller hans Arvinger, og dersom Jarlen indgik noget Forliig med sin Frænde Alexander de le Ard, skulde han tage den samme Forpligtelse af ham. Alt dette lovede ej alene Jarlen selv, men ogsaa, i Forening med ham, een for alle og alle for een, hans Venner og Frænder, Simon Rodde og William Dalyell, Riddere, Malise Sperra, William Crykton, David Crykton, og fire andre, Svene, til Kongen, hans førstefødte Søn Kong Olaf, og hans Mend og Raadsherrer, Hr. Jon Hatthorssøn, Hr. Sigurd Hafthorssøn, Hr. Agmund Finnssøn, Hr. Erik Ketilssøn, Hr. Narve Ingevaldssøn, Hr. Jon Oddersøn, Hr. Ulf Holmgerssøn, Hr. Ulf Jonssøn, Hr. Gynter af Wedhausen, Hr. Jon Danssøn, Hr. Haakon Eivindssøn, Riddere, samt Haakon Jonssøn, Alf Haraldssøn, Gaute Erikssøn, Erlend Philipssøn og Otte Rømer, Svene. Til yderligere Sikkerhed lovede Jarlen at skaffe beseglet Forløfte paa alt dette af ti fornemme skotske Herrer, geistlige og verdslige, hvoriblandt Biskoperne af St. Andrews og Glasgow, William Jarl af Douglas og Georg Jarl af March, m. fl. Og indtil dette Forløftesbrev blev overleveret Kongen og hiin Pengesum betalt, skulde hans Venner og Frænder, William Dalyell, Malise Sperra, David Crykton og Simon Roddes Søn Alexander blive tilbage i Norge som Gisler, og disse lovede selv, at de ikke skulde forlade Kongen eller det Sted i Norge, han maatte anvise dem til Opholdssted, førend alt var efterkommet — her sigtes naturligviis deels til Pengelaanet, deels til Forløftesbrevene. — Endelig lovede Jarlen ikke at befatte sig med de Landstykker eller Rettigheder, som Kongen eller hans Forfedre særskilt havde forbeholdt sig, og gav den højtidelige Erklæring, at hvis nogen af de her opførte Forpligtelser ej blev efterkommet, skulde hele Forleningen bortfalde.

Man seer heraf for det første, at Kongen og Raadet have benyttet

Leiligheden til, som de vel maatte, at gjøre Baandet mellem Jarldømmet og Riget fastere, end det forhen havde været, ved alene at tildele Jarlen Forleningen paa Livstid, og mod Forpligtelser, hvortil de forrige Jarler ikke vare bundne. Men hvad der ved første Øjekast vækker Forundring, er at Malise Sperra, der saaledes gik Glip af Jarldømmet, selv indtraadte som Medforlover for et Document, hvori han udtrykkeligt forpligtedes til at frasige sig al Fordring derpaa, og siden endog stilledes som Gissel for Opfyldelsen af Betingelser, der yderligere skulde udelukke ham fra hvad han ansaa for sin Ret. Men det er øjensynligt, at han kun nødtvungen har gjort det, og at Jarlen formodentlig endog har bragt ham med, mere som en Art af Fange, end efter hans frivillige Ønske, og nu ladet ham blive tilbage i Norge som Gissel for derved at vide sig saa meget mere sikkret mod hans Forsøg paa at tilvende sig Jarldømmet. Vi ville i det Følgende see, at han bedrog sig heri. Gislerne anviistes Opholdssted i Tunsberg, og de maatte give sit særskilte Brev paa ikke at forlade Byen, førend de ovennævnte Forpligtelser vare opfyldte, ligesom man ogsaa seer, at de have givet særskilte Breve paa at ville overtage tilsammen at betale 180 Nobler af de ovennævnte Tusende[1]).

Denne Sum, som Jarlen forpligtede sig til saa snart at udbetale, 1000 Nobler, var heel betydelig. Den svarede dengang til omtrent 330 Pund Sterling, eller det tidobbelte nuomstunder[2]). Det var maaskee til Hjelp ved Udredelsen af disse Penge — hvis det ellers ikke var til andre Øjemed, som Cancelli-Sportler, Gratificationer til Hoffolkene o. s. v. — at Jarlen laante af Haakon Jonssøn 200 Nobler, hvoraf han forpligtede sig at tilbagebetale det halve til førstkommende Pinds, og det øvrige til næste Aars Mortensmesse, begge Dele i Kirkevaag, til Haakon selv eller dennes Fuldmegtig[3]). En merkelig Omstendighed herved er, at han ikke stillede Haakon noget Pant, idetmindste omtales ingen saadan i Gjeldsbrevet. Men da Haakon Jonssøn tidligere selv havde været Befalingsmand paa Orknø og havde Besiddelser der, bliver det heel sandsynligt, at han og Henrik St. Clair længe havde staaet i nærmere Forbindelse med hinanden, og at denne maaskee endog nærmest skyldte Haa-

---

[1]) See nedenfor S. 101.

[2]) Kong Edward den 3die lod i 1344 udmynte Guld-Nobler til en Cours af $6\frac{2}{3}$ Shillings; samme Slags Nobler udmyntedes ogsaa efter hans Død 1377 under Eftermanden Richard den 2die. Det er altsaa dette Slags Nobler, som her menes: 1000 af dem svarer til $6666\frac{2}{3}$ Shillings, hvilke, efter den sedvanlige Inddeling af 20 Sh. i eet Pd. Sterling udgjør $333\frac{1}{3}$ Pd., men hvis her menes de slette Shillings af $22\frac{1}{2}$ paa Pundet, bliver det kun $296\frac{8}{27}$.

[3]) Dipl. N. II. 341.

kon Jonssøns mægtige Beskyttelse sin Ophøielse til Jarleværdigheden, hvad der ogsaa bestyrkes deraf, at han fremdeles, som vi ville see, vedblev at staa i Forbindelse med ham og laane Penge af ham.

Om Henrik af St. Clair vide vi forresten ikke stort andet, end hvad der allerede i det foregaaende er nævnt, at han var Dattersøn af Malise Jarl, og at han besad saavel Herskabet Roslin ikke langt fra Edinburgh som Godser ved Aberdeen, uvist om ved Arv eller ved sit Giftermaal med Joneta, en Datter af Walter Haliburton, Lord Dirleton. Det erfares endvidere, at hans Moder Isabelle, Malise Jarls Datter, endnu var i Live, ja endog overlevede ham, hvilket viser, at han maa have været en ung Mand, da han blev Jarl, at hun havde arvet en Deel af Katanes og Godser saavel i Orknøerne som paa Hjaltland, og hun foruden Henrik ogsaa havde en Søn ved Navn David, hvem Jarlen i 1391 overlod sine Godser Newburgh og Auchdale ved Aberdeen, imod at David afstod ham sin tilkommende Lod af Godserne paa Øerne [1]. Af alt dette synes man at maatte slutte, at Henrik St. Clair var en temmelig bemidlet og i Skotland anseet Adelsmand. Det er forhen bevist, at Ætten St. Clair allerede før synes at have haft noget Fodfeste i Orknøerne, forsaavidt som Thomas af St. Clair i 1364 var Kong Haakons Sysselmand paa Øerne, og en Alexander St. Clair nævnes i Forbindelse med ham [2]. I Aaret 1321 var en Henrik af St. Clair Kong Robert Bruces Befalingsmand paa Katanes [3]: det er ikke usandsynligt, at dette har været en Farfader af Henrik Jarl, og at det har været denne hans Stilling, som ogsaa bragte ham nærmere i Berørelse med Orknøerne og foranledigede Giftermaalet mellem Sønnen William og Malise Jarls Datter. Ætten St. Clair (udtalt „Sinclar", paa Latin „de Sancto Claro"), der nu fik Jarledømmet paa Øerne og beholdt det,

---

[1]) At han var gift med Joneta af Dirleton, saavelsom at hans Moder overlevede ham og havde arvet en Deel af Katanes, medens den Deel, hvortil Jarlenavnet var knyttet, var fulgt af Alexander le Ard til Kong Robert Stuart, sees i det store Brev af 1446 om Orknøjarlernes Ætt (Symbolae ad hist. ant. rer. Norv. p. 24. 25), med Tilføiende af at flere da endnu levende Folk havde seet hende og talt med hende; om hans Broder Davids Afstaaelse af sin tilkommende Mødrenearv paa Øerne imod Godserne ved Aberdeen handle Dipl. N. II. 524, 530.

[2]) Han nævnes i det af os forhen (s. B S. 133) omtalte Brev fra Kong Robert Bruce til de norske Sysselmænd paa Øerne af 1321 men som hos Suhm XIV. 176) er urigtigt henført til Robert Stuart og 1388. Walter af Haliburton, Henrik Jarls Svigerfader, var en af de skotske Herrer, hvis Forløfte han i Forsikringsbrevet af 1379 lovede at skaffe. En anden af dem, Alexander af Haliburton, var maaske hans Svoger.

[3]) En Jon Sinclar nævnes ogsaa i Forligsbrevet af 1369.

saa længe de stod under Norges Herredømme, var oprindeligt af nordmannisk Herkomst og en af de Ætter, der kort efter Englands Erobring af Nordmannerne i 1066 ogsaa erhvervede Besiddelser i Skotland og derved indlemmedes i dette Riges Aristokrati. Den var allerede forhen anseet og, som det lader, meget talrig og fik ved Henriks Ophøjelse til Jarledømmet forøget Glands.

Strax efter vendte Henrik Jarl tilbage til Skotland, hvor han allerede den 11te September i St. Andrews udstedte et nyt Forsikringsbrev [1]), beseglet ej alene af de ti i forrige Brev nævnte Herrer, men ogsaa to andre til, som Forlovere, saa at der nu i alt var tolv af disse. Forsaavidt var alt godt og vel. Men alligevel var dette Brev ikke paa langt nær fyldestgjørende, thi det indeholdt ikke nogen anden Artikel end den, at han ikke skulde afhende eller pantsette Jarledømmet eller nogen Deel deraf uden Kongens Samtykke: det var altsaa denne hans Forpligtelse, som Forløftet gjaldt, men ingen af de øvrige; dertil udfordredes, efter de Tiders Forretningsstiil, at hele hans Forsikkringsbrev af 2den August eller hver enkelt Artikel deraf skulde have været optaget i Forløftebrevet, og at dette ikke er skeet, er vanskeligt nok at forstaa, med mindre man skulde antage, at Jarlen paa en underfundig Maade søgte at unddrage sig Opfyldelsen af sine Forpligtelser — hvad dog heller ikke hans senere Ferd giver ret Anledning til at tro. Kongen ansaa sig imidlertid, som venteligt var, brøstholden dermed, da Brevet endelig var blevet ham oversendt med en svensk Geistlig ved Navn Johannes, men, som det synes, ikke førend i det følgende Aar De tre Gisler, der allerede da skulde have faaet sin Frihed, maatte nu, den 11te Juni 1380, da Kongen var i Tunsberg, erkjende, at de fremdeles vare forpligtede til at holde sig stille der i Staden, indtil Forpligtelserne vare opfyldte. Men desuagtet gav Kongen dem Tilladelse til at vende tilbage til Skotland imod deres Æresord paa, at de skulde skaffe Kongen det attraaede Forløfte af de skotske Herrer paa alle Artiklerne og sende det, tilligemed de 180 Nobler, som de selv overtog at betale, til Kongen inden næste Mortensmesse, samt at de, hvis dette ikke skete, skulde selv indstille sig igjen i Tunsberg inden denne Dag [2]). Men der er ikke Tegn til, at de enten vendte tilbage eller skaffede de forlangte Breve. Kong Haakons Død, der indtraf, før hiin Frist var udløben, gav dem formodentlig Anledning eller Paaskud til at udeblive, hvilket vel ogsaa Malise Sperra under alle Omstændigheder vilde have gjort. Og nu synes en vild og urolig Tid at have begyndt paa Øerne. Biskopen, hvilken allerede Jar-

[1]) Dipl. N. II. 460.

[2]) Dipl. N. II. 465.

lens Forsikkringsbrev viser os staaende paa en meget uvenskabelig Fod med Kongen, blev endog dræbt i 1382, 1381 eller 1383[1]), og Malise Sperra satte sig ulovligt i Besiddelse af Ejendomme, der tilhørte Hafthorssønnerne og deres Børn, saaledes vel ogsaa Haakon Jonssøn, Jarlens Søn. At imidlertid denne ikke havde til Hensigt at svige sit Troskabsløfte til Norges Konge og hans Efterfølgere, sees baade deraf, at han oftere deltog i de norske Raadsforhandlinger, og at han endog siden førte en Fejde mod sin Frende Malise, der endte med dennes Drab, som det i det efterfølgende skal fortælles. Men med alt dette var han dog i Virkeligheden kun en skotsk Magnat, hvis Interesser fornemmelig drejede sig om Skotland og dets Anliggender, og som formodentlig ogsaa levede mere i Skotland, end paa Orknø, og som omgav sig næsten udelukkende med Skotter, hvis Antal saaledes blev endnu hyppigere paa Øerne end før og bidrog meget til at fremskynde den Denationalisering af Befolkningen, der allerede var i sterk Gang.

Ogsaa paa **Island** synes der at have forefaldt mange voldsomme Scener, thi der tales i Aarbøgerne saa hyppigt om Drab og Henrettelser. Blandt en af dem, der saaledes henrettedes, var Nikólas Broddessøn, der i 1363, som der fortælles, kom ud med Beskikkelse til Lagmand, men paa Althinget Sommeren efter blev befunden at være Landraademand, hvilket maaskee skal betegne, at han havde skaffet sig en falsk Beskikkelse. Han maatte da forlade Landet og drage til Norge, hvor han havde det Uheld at blive plyndret af Gottskalk Skarpenberg paa Baagahuus, men uden at han fra Kongens eller Regjeringens Side synes at have lidt nogen Forfølgelse. Men i 1376, eller, efter en anden Beretning, ej førend i 1383, blev han henrettet paa Island efter Dom. I 1377 blev en Prest dræbt i selve Kirken paa Petersmessedag, og ligeledes en Bonde paa Thingø Fjerdingsthing i Borgarfjorden, hvor Lagmendene Thorstein Eyjulfssøn og Sigurd Gudmundssøn selv var tilstede[2]). Maaskee var det paa Grund af alle disse Uroligheder, at Biskop Oddgeir og Andres Hirdstjore i 1379 selv reiste over til Norge, hvorfra Andres ej kom tilbage førend i 1382, og Oddgeir slet ikke, da han døde under Opholdet i Norge. Ogsaa af Landeplager hjemsøgtes

---

[1]) Isl. Annaler S. 336.

[2]) Et nyt Exempel paa, hvor stor Forvirring der hersker i de islandske Annaler, idetmindste i Udgaven, med Hensyn til Tidsangivelsen, er det, at hiin Prests (Nikolas Peterssøns) Drab omtales under 1379, og at Renselsen af den Kirke, hvori han blev dræbt (Holt i Aunundfjord) ved Biskop Oddgeir, omtales under 1377. (Udg. S. 328). Dette er det rette Aar, hvilket nemlig sees af det Brev, udstedt af Biskop Oddgeir fra Vatnsfjord paa Vestlandet den 13de Juli 1377, som Finn Jonssøn meddeler i sin isl. Kirkehistorie II. S. 127.

Landet. I Aarene 1373 til 1376 vare Vintrene saa haarde og langvarige, at man snarest kunde sige, at de alle tre dannede en eneste sammenhengende Vinter. Allerede det første Aar var der næsten ingen Græsvext nordenlands, og Hav-Isene laa til heelt ud i Slutningen af August Maaned. I det andet Aar døde Fattigfolk i hundredeviis, og Nøden var saa stor, især paa Nordlandet, at Biskop Jon foreskrev og fik vedtaget baade af Læge og Lærde, at man, for at nyde den hellige Jomfru Marias Forbøn hos Gud om Frelse for al den Frost og Snee, som nu rugede over det hele Biskopsdømme, skulde herefter højtideligholde hendes Undfangelsesdag, den 8de December, som en større Festdag, og at enhver, som ejede ti Hundreder og derover, skulde give den Fattige, der kom til hans Huus i Løbet af de tre Dage, efter at denne Foranstaltning var vedtaget i Sognet, et fuldt Maaltid, medens de mindre Bemidlede skulde læse Mariemessen fem Gange. Dette Bud udgik Kyndelmissedag 1375. Men Frosten og Sneen vedblev, om end maaskee ikke fuldt saa strengt som før; der blev saa lidet Hø indbjerget, at i den følgende Vinter var Kvæget paa Nordlandet næsten udsultet ved Fastelavnstider. Da besluttede de fornemste lærde og læge Mænd paa Nordlandet med Biskop Jons Samtykke, at man skulde paakalde den hellige Biskop Gudmunds Forbøn, og at man skulde give en Alen af hvert Hundrede (altsaa $\frac{1}{120}$ eller $\frac{5}{6}$ Procent af sin Ejendom) for at skaffe de nødvendige Penge til at sende et Par Mænd til Paven og hos ham udvirke Gudmunds formelige Canonisation [1]. Der kom ogsaa mange Penge ind, og man havde virkelig den Trøst, at Vejrliget bedredes, og at Kvæget ikke bortdøde i dette Aar. Med den indsamlede Pengesum affendtes to Prester Sigurd Loftssøn og Thorstein Brynjulfssøn, men der fortelles intet om Udfaldet af deres Reise; der siges kun, at Sigurd Loftssøn døde det følgende Aar. Muligt, at han og Thorstein ikke engang naaede frem til Curien, thi det var netop om Høsten 1376, paa den Tid, da hine to Prester maa antages at være komne afsted, at Pave Gregorius den 11te forlod Avignon og begav sig til Rom. Herom kunde man ej være underretet i Norden, og det er saaledes let tænkeligt,

[1] Paabudet om Højtideligheden af Jfr. Marias Undfangelsesdag 8de December (det vil sige simpelthen Nimaanedersdagen før 8de September, hendes antagne Fødselsdag) erfares af det Brev, som Biskop Jon havde udstedt, og som er meddelt hos Finn Jonssøn, II. S. 211, 212; Beslutningen, at udvirke Biskop Gudmunds Canonisation, nævnes i Annalerne, Udg. S. 326, 328. Imidlertid er der ogsaa her Uvished med Hensyn til Aarstallene, saaat det ej kan ansees aldeles afgjort, om ikke de tre Vaar var 1372—1375, og at den sidst omtalte Beslutning var samtidig med Paabudet om Højtideligholdelsen af Mariæ Undfangelsesdag.

at begge Prester drog afsted, fik i Frankrige høre, at Paven ej længer var i Avignon, og vendte tilbage med uforrettet Sag. At Biskop Gudmund aldrig blev canoniseret eller af den romerske Kirke har været anerkjendt som en Helgen, er vist nok.

Der kom i denne Tid heller ikke mange Skibe til Island. Det ublide Vejrligt hindrede dem. Om Sunnivesudens Undergang i 1375 er der allerede talt, og i det Aar kom der ingen Skibe til Island, fordi alle de øvrige, der løb ud fra Norge og agtede sig derhen, maatte gjøre Vendereise. I 1376 skulde ni Skibe fra Norge gaa til Island, men kun sex af dem ankom. Det lader ogsaa til, at Regjeringen eller Kongen i Norge med altfor stor Ængstelighed søgte at holde de saakaldte Uberettigede ude fra at fare paa Island, og at derved flere, som kunde have skaffet Den Tilførsel, hindredes derfra, medens de Berettigede ikke altid formaaede det eller fandt det lønnende. Der fortælles saaledes, at da Biskop Jon med et Skib, han selv havde ladet gjøre og kaldet „Mariebollen", kom til Norge, formodentlig i 1375, erklærede Kongen — det vil da formodentlig sige vedkommende Fehirde i hans Navn — Skibet for sin Ejendom. Grunden dertil angives ikke, men det maa vel være den, at han ikke har været anseet berettiget til at lade det bygge, eller at det maaskee har været bygget af Tømmer, hugget uden Tilladelse i Kongens Skove, eller en anden lignende Aarsag. Der tales intet om, at Biskopen fik det igjen; der berettes kun, at han Aaret efter kom tilbage til Island og landede paa Vestmannøerne [1]).

Til Uaaret og Manglen paa Livets Nødvendigheder kom ogsaa Smittsott, der sandsynligviis fandt desto større Næring i Folkets usle Tilstand. I Norge gik paa denne Tid Kopperne sterkt, uden at der forresten tales om, at de medførte nogen betydelig Dødelighed. Men i 1380 kom der sex Skibe fra Norge til Island, der alle havde Koppe-

[1]) Finn Jonsson mener (H. E. 205), at Biskop Jon ved Tilbagekomsten medbragte et Varnadarbrev fra Kong Haakon; dette grunder han paa et Vidnesbyrdsbrev derom, som han ogsaa meddeler (S. 213), udstedt, som det angives, den 1ste Juli i Kong Magnus's 5te Aar. Men dette vilde blive 1375, og ved den Tid var det utænkeligt, at ikke engang Lagmand paa Island, som Thorstein Eyjulfsson, der er en af Udstederne, skulde være vidende om Magnus's Død. Men da man seer, at Thorstein Eyjulfsson og Orm Snorresson omtales som Lagmand, og Olaf Petersson som Hirdstjore, er det temmelig klart, at Brevet maa være fra 1365, da netop Thorstein baade var Lagmand sammen med Orm og Hirdstjore sammen med Olaf (see f. B. S. 942—926) Ligeledes omtales Biskop Thorarin, som om han enten endnu levede, eller i alle Fald for kort Tid siden havde været i Live. Der staar saaledes i Dateringen ved Feilskrift „fjortugta ok sextanda" istedetfor „fjortugta ok setta.

Sygdom ombord, og fra dem udbredte Smitten sig over hele Øen, antagende en meget ondartet Charakteer, saa at den blev til „en stor Mandedød", som det heder. Sotten vedvarede ogsaa det følgende Aar, medens Vejrliget vedblev at være haardt og ugunstigt for Græsvexten og Høbjergningen [1]). Dette var ganske vist et af de sørgeligste Tidsrum, som Øen havde gjennemgaaet, og negtes kan det vel ikke, at den Afhængighed af Norge, hvori Landet havde stillet sig endog med Hensyn til Handelsdriften og Sejladsen, saaledes at dets Forsyning med Nødvendighedsartikler fornemmelig skulde være den norske Regjerings Sag, og ikke længer Gjenstand for privat Foretagelsesaand og Kappelyst, ogsaa for en stor Deel maa have bidraget til at svække al saadan Foretagelsesaand og Kappelyst hos Folket selv, saa at det i slige ulykkelige Tider, som de her skildrede, følte sig hjelpeløst og raadløst. Men det ukloge Forbud mod, at fremmede Kjøbmend besejlede Skatlandene, gjorde Ondet værre.

Hvad der her er sagt om Island, gjelder end mere om den fjerne Coloni **Grønland**, der nu formodentlig slet ikke saa andre Skibe, end den norske Grønlandsknarr, der hovedsageligt synes at have været udrustet for kongelig Regning, og de enkelte Islandsfarere, som af Stormen fordreves saa langt imod Vesten. Der tales et Par Gange om, at Grønlandsknarren forliiste ved Norges Kyst, 1367 og 1369, maaskee er det en og samme Begivenhed, hvortil der her sigtes, men henført til et forskjelligt Aar i de forskjellige Annalhaandskrifter [2]). I Aaret 1378 døde Biskop Alf paa Grønland, men saa ringe var Forbindelsen med Norge, at man ikke erfarede dette Dødsfald førend paa fjette Aar derefter, i 1383, da et Skib ankom, som i to Aar havde ligget over i en grønlandsk Havn [3]). I det følgende Aar, 1379, rammedes Colonien af et haardt Stød, idet nemlig Skrælingerne eller de indfødte Eskimoer herjede paa Colonisterne, dræbte 18 af dem og førte to Drenge bort med sig i Trældom [4]). Det er i det Foregaaende [5]) nævnt, at det formodentlig var et lignende Anfald af Skrælingerne, der bevirkede, at Vestbygden blev forladt i 1342; men dette Angreb i 1379 er det første, der udtrykkeligt omtales, og det maa have gjeldet Hovedcolonien eller Østerbygden. Dette er saaledes et Tegn paa, at Eskimoerne, eller Stamfedrene til Grønlands nuværende Befolkning, ved den Tid maa være

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 330.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 314, 320.

[3]) Sammesteds, S. 330, 334; Jevnfør „Grønlands hist. Mindesmerker" III. S. 32, 34.

[4]) Isl. Annaler, Udg. S. 330. Grønl. hist. M. III. S. 32.

[5]) See foreg. Bd. S. 314.

rykkede nærmere mod den christne Colonies Enemerker, end hidtil. Formodentlig var det her omtalte Angreb heller ikke det eneste, men kun det meest ødeleggende og saaledes merkeligste af dem, der ved denne Tid fandt Sted. Der forevijstes endnu henimod Reformationstiden to grønlandske Kajaker, ophængte over den vestre Indgangsportal til St. Hallvards-Kirken i Oslo, og det heed da, at de skulde være tagne fra „grønlandske Sørøvere" paa et Søtog, som Kong Haakon foretog imod dem [1]). Nu var vistnok ikke Kong Haakon nogensinde i Grønland, ligesaalidet som man kan antage, at noget saadant Tog, som det her omtalte, nogensinde har fundet Sted; men siden Baadenes Erhvervelse tilskrives Haakon, er det klart, at de maa være bragte til Norge i hans Tid, og paa hans Befaling ophengte over Kirke-Indgangen; de vidne altsaa dog om Sammenstød, som i hans Tid have fundet Sted mellem Colonisterne og Eskimoerne, og dette kunde maaskee have været i 1372 eller 1373, da hans Hirdmand Sigurd Kolbeinssøn i hans Ombud havde været i Grønland, thi var det skeet i 1379, da vilde ikke Kong Haakon kunne siges at have erhvervet Baadene, saasom der efter 1378 eller vel endog siden 1373 intet Skib kom fra Grønland til Norge førend i 1383. Angrebet af Skrælingerne i 1379 synes ikke at have haft videre Følger, men siden blev Angrebene hyppigere, og vi ville i det Følgende see, hvorledes de omsider førte til Coloniens Undergang.

10. Andre Tildragelser under Kong Haakons Eneregiment.

Forøvrigt er der ingen Begivenheder af særdeles Vigtighed omtalte fra Kong Haakons sidste Regjeringsaar. Ingen større almindelig Ulykke, som Misvext, Sygdom eller anden Plage synes at have rammet Landet,

[1]) Det er den bekjendte svenske Erkebiskop Olaus Magnus, der beretter herom i sit Verk „de gentibus Septentrionis", lib II. cap. 9, og han siger, at han selv saa begge Skindbaadene henge over St. Hallvards Kirkedør i Aaret 1505; og naturligvis har man da underrettet ham om den foregivne Anledning til deres Erhvervelse. Han siger, at disse Baade havde tilhørt et Slags Sørøvere, der fandtes i Grønland, og som pleiede at efterstræbe Kjøbmændenes Skibe ved at gjennembore Skroget nederst ved Kjølen. Sandsynligvis har dette kun været de forevisende Nordmænds Gjetning, hentet fra Baadenes lange og spidse Form. Thi at Eskimoerne paa den Maade skulde angribe Kjøbmændenes Skibe, er lidet rimeligt. Derimod er det heel sandsynligt, at Baadene have tilhørt Eskimoer, der ellers kom for at røve og plyndre i Land, og paa en Viis kunne de saaledes nok kaldes „Sørøverbaade". Jvfr. Grønlands hist. Mindesmerker III. S. 464, 465. At det forøvrigt er Haakon Magnussøn den yngre, som her menes, er klart, da der i Haakon den eldres Tid ej var Tale om Skrælinge-Angreb.

naar undskyldes hiin Koppesygdom i 1378 eller 1379, og som dog ej kan have været saa dødelig, som den var paa Island, da der ikke findes et eneste Testament fra den Tid [1]). Landet nød i det Hele taget Fred og Ro, baade udvortes og indvortes, og det var nu vist en temmelig enestaaende Tildragelse, at en saa fornem og anseet Mand, som Ridderen og Fehirden i Oslo Hr. Hallvard Jonssøn Næpa, i Aaret 1375 blev dræbt med to af sine Svene af en vis Thorbjørn Koll. Uagtet Drabet, som det heed, var „noverlagt" (úfyrirsynju), maatte dog nok, som rimeligt var, Thorbjørn udrede betydelige Bøder, og endnu i 1381 vare disse ikke betalte. For Hr. Hallvards Sjæl skjenkede hans Enke, Fru Cecilie Haakonsdatter (Bolt) siden i 1382 Gaarden Askheim i Aas Sogn paa Follo til Mariekirken i Oslo, dog saaledes at den først skulde tilfalde den Afdødes Søn, Hallvard Hallvardssøn, og kun for det Tilfelde, at denne døde barnløs, falde tilbage til hende selv, hvis hun da endnu levede, eller til Mariekirken, hvis hun da var død. Ligeledes skulde denne Gave ogsaa være for hendes førrige Mands, Jon Aésurssøns, Sjæl. Om Hallvard Hallvardssøn har været hendes kjødelige Søn eller Stifsøn, kan ikke sees; det sidste synes dog næsten at maatte antages. Foruden Sønnen Hallvard havde Hr. Hallvard ogsaa en anden Arving, ved Navn Ragnhild, hvis Slegtskabsforhold med ham ej betegnes, men som for hans Sjæl skjenkede til Mariekirken den rige Gave af 6 Mkr. Bool i Gaarden Røvhool i Holte Sogn i Nordlæm paa Raumarike, hvilken Gave Kong Haakon siden bekræftede ved sit Brev fra Hof paa Thoten den 4de Marts 1377. Hun var gift med en Agmund Aslakssøn, om hvem forresten intet vides [2]).

Af de Mænd, der kunde rose sig af Kong Haakons Yndest, synes faa at have staaet høiere, end Biskop Jakob i Bergen, hvad nu Aarsagen dertil kan have været. Usandsynligt er det ikke, at han kan have ydet Kongen god Tjeneste ved Underhandlingerne med Hansestæderne og de tydske Kjøbmænd. I et senere Brev af Dronning Margrete heder

[1]) Der kunde dog maaskee være Spørsmaal, om det ej var i denne Sygdom, at Hustrue Elin Viljamsdatter paa Birnin og sandsynligviis hendes og hendes Mand Bolulf Eindridessøns to Sønner døde, s. foreg. Bd. S. 973; Dipl. N. I. 462, isaafald er Brevet derom udstedt omtrent samtidigt.

[2]) De her anførte Data, vedkommende Hr. Hallvard Næpa; hans Hustru Cecilia Haakonsdatter og hans Søn Hallvard Hallvardssøn, findes i Dipl N. II 439, 447, 469; IV. 611, 771, 772. Ogsaa en vis Gunnar Smidssøn Saltkarl maa have været beslegtet med Hr. Hallvard, thi han eiede en Deel af Gaarden Røvhool (Dipl. N. IV 470, V. 286), og Ragnhild, Hr. Hallvards Arving, gjorde ogsaa til Betingelse for hiin Gave af 6 Markebool i denne Gaard, at Gunnars Aartid derfor skulde holdes. Om Fru Cecilia Haakonsdatter, see forresten ovenfor foreg. Bd. S. 399. Hr. Hallvard Næpa selv var maaskee Søn af en Hr. Jon Saltkarl, som levede endnu i 1345. Dipl. N. I. 292.

det udtrykkeligt, at han havde ydet Kong Magnus, Kong Haakon og hendes Søn Kong Olaf tro og huld Tjeneste, og derfor havde han allerede af dem faaet „Naader og Privilegier", som hun siden bekreftede og udvidede. Det synes, som om en af disse „Naader" var Forleningen med Lindaas og Herdle Skibreder [1]). Kong Haakon meddeelte ogsaa Frihedsbreve, der næsten allerede kunde kaldes Adelspatenter. Saaledes gav han ved Brev af 28de Mai 1380 sin „elskelige Tjener", Lykke Peterssøn, for den hulde Tjeneste, han havde ydet og fremdeles skulde yde ham, fri for alle Skatter, Tolde og Paalegg, og ligesaa hans Hustru Aasa Grimsdatter. Ligeledes haves der en af hans Eftermand udstedt Bekræftelse paa ikke mindre end to Breve, hvorved han tog sin Tjenestemand Jon Bassat med Hustru, Børn, Svene og Undergivne i særdeles Beskyttelse og skjenkede dem „Privilegier og Frelse" [2]). Hvori disse „Privilegier og Frelse" bestod, siges ikke, men Udtrykkene selv give Anledning til at tro, at de stillede Indehaveren i en Stilling, der nærmede sig den, som Frelsemændene i Sverige indtog. Og disse Breve vare vist ikke de eneste af dette Slags, som udstedtes af Kong Haakon. De fleste Stormænd, i en højere og mere anseet Stilling end Jon Bassat, maa have faaet lignende, der kun tilfeldigviis ikke ere opbevarede. Vi erfare ogsaa, at Kong Haakon forøvrigt ved Gaver og mindre Forleninger belønnede sine Mænd for deres tro Tjenester. Saaledes forlenede han en vis Andres Guldklepp paa en vis Tid med sine Besiddelser i Kjuvekiil i Lykke Sogn, Elvesyssel, en Forlening, som siden fornyedes af Dronningen; og for en anden af sine Mends, en Hallstein Baardssøns, tro Tjenestes Skyld, gav han hans Datter Thurids Børn Halvdelen af Gaarden Gyltan i Bergen, hvilken Hallstein vel havde ejet, men som, uvist hvorledes, sees at være kommen under Kronen. Thurid og hendes Mand Jon Erikssøn solgte den siden (1383) til den rige Botulf Eindridessøn paa Finnen [3]).

I de sidste Aar af Kong Haakons Regjeringstid holdt Erkebiskop Thrond ikke mindre end to Provincialconcilier, et i Bergen, formodentlig om Høsten 1376, og et andet paa Hamar, ved Midten af August 1380 [4]). Men man veed intet om, hvad der her forhandledes. Paa

---

[1]) Dipl. N. II. 514. Der staar her, at Biskop Jakob fik „beholde" Lindaas og Herdle Skibreder, hvilket synes at antyde, at han havde dem før og ikke fik dem ved denne Lejlighed (1389) af Dronning Margrete.

[2]) Dipl. N. II. 463, 504, jfr. f. B. S. 348.

[3]) Dipl. N. I. 436. 481.

[4]) At der i 1376 holdtes et Provincialconcilium i Bergen, viser Dipl. N. I. 419, som er et her den 4de December 1376 udstedt Brev af Abbed Erlend og to andre Mænd til Vidnesbyrd om, at Konrad Eggertssøn fulgte Erkebiskop

denne Tid var det forargelige saakaldte **Schisma** indtraadt i Kirken og gav Pavemagten sit værste Knæk. Det er forhen omtalt, at Pave Gregorius den 11te om Høsten 1376 havde forladt Avignon for at begive sig til Rom og var ankommen hid i Januar 1377. Misnøjet over, at Paverne opholdt sig saa langt fra deres rette Sæde, var blevet saa almindeligt og alvorligt, at allerede Gregorius's Forgænger Urbanus den 5te i 1367 ikke længer troede at kunne trodse det, men begav sig til Rom, hvor han dog ikke holdt længer ud end til 1370 og vendte tilbage til Avignon kort før sin Død samme Aar. Gregorius tænkte ogsaa paa at flytte til Avignon igjen, da Døden overraskede ham den 27de Marts 1378. De tilstedeværende Cardinaler valgte nu Erkebiskop Bartholomæus af Bari til hans Efterfølger, og denne kronedes den 18de April næstefter under Navnet **Urbanus den 6te**. Men hans Strenghed, og maaskee endnu mere hans italienske Herkomst vakte snart Misnøje hos et stort Parti blandt Cardinalerne, hvoraf saa mange nu vare franske; under Paaskud af, at Romerne ved Trusler havde fremtvunget Valget, erklærede de det for ugyldigt, begav sig til Fondi i det Neapolitanske og valgte der den 21de September 1378 Franskmanden Cardinal Robert af Genf, under Navn af **Clemens den 7de**, til Pave. Denne flyttede Aaret efter med sine Tilhængere blandt Cardinalerne til det for disse saa kjære Avignon og blev anerkjendt i Frankrige, Spanien, Skotland, Sicilien, og Cypern og Rhodos, medens den overvejende Deel af den romersk-katholske Christenhed erklærede sig for Urbanus, og deriblandt de nordiske Riger. Det nævnes udtrykkeligt, at Kong Haakon sendte ham en Lykønsknings-Skrivelse. Dette skete sandsynligviis vel endnu, førend Splittelsen var skeet og Modpaven valgt, men Norden vedblev dog at holde fast ved Urban. Imidlertid blev der dog ganske vist raadslaaet blandt dens Geistlighed om, hvad Parti man skulde tage, og det er ikke usandsynligt, at en saadan Raadslagning blev holdt paa hiint Concilium paa Hamar 1380. Men den egentlige Anledning dertil var dog vel en Bulle, som Pave Urban den 15de October havde ladet afgaa til Nordens Erkebiskoper, hvori han indskærpede Afholdelsen af National-Concilier for at overlegge om Kirkens Anliggender og siden at indsende til Curien en udførlig Beretning om de tagne Beslutninger. Denne Bulle fremkaldte i Sverige et Concilium i September 1380, og derfor maa

---

Thrond en Gaard paa Thoten. Her siges der, at Konrad allerede paa det nu sidst afholdte Concilium havde lovet Erkebiskopen at overlade ham denne Gaard. Conciliet kan ikke have været afholdt saa længe forud, da Brevet viser, at Erkebiskopen endnu ved dets Udstedelse var i Bergen. Om Conciliet paa Hamar og Erkebiskopens Nærværelse der nævnes kun hos Suhm, XIV. S. 92, men han anfører ikke sin Hjemmel.

vel det norske Concilium være fremkaldt af samme Aarsag[1]). Maaskee har der ogsaa været fattet Beslutning om at lade oplæse den Bannbulle, som Urbanus havde udstedt mod sin Medbejler — thi begge Paver forfulgte hinanden naturligviis med Bannbuller — ved alle Kirker i Norge; thi det berettes udtrykkeligt, at denne Oplæsning fandt Sted ved enhver Kirke i Norge og formodentlig ogsaa paa Island, i 1380, 1381 eller 1382[2]). Men denne Tilslutning til Urbanus den 6te maa have gjort fuldkommen Ende paa det allerede saa svage Baand mellem Sydereernes Biskopsstol og Metropolitansædet i Nidaroos, thi Sydereerne fulgte her det øvrige Skotlands Exempel og holdt sig til Clemens, og da Schismet langt om længe var over, var vel og hiin eldre Forbindelse gaaet i Glemmebogen. Pave Urbanus sendte ellers ogsaa strax efter Clemens's Valg en Cardinal, Pileus af Ravenna, til Tydskland og Norden, men han kom ikke længer end til Tydskland, hvor han endnu laa i 1380, og vides ikke at have sat sig anderledes i Forbindelse med Nordens Geistlighed, end ved en høist ublu og urimelig Fordring paa Kostpenge af den svenske Geistlighed[3]).

Det skadelige Provisionsvæsen, der ikke mindre end selve Schismet bidrog til at undergrave Pavestolens Anseelse, vedblev vel endnu og gjorde sig mere end eengang gjeldende i Norge. Men i to Provisionsbuller over norske Beneficier fra Pave Gregors senere Aar finde vi den merkelige Betingelse, der ej er indtagen i nogen af de tidligere, og heller ikke findes i nogen af de samtidige og efterfølgende for andre Lande end Norge, nemlig at **den udnævnte Candidat skal kunne tale Landets Sprog.** Den ene af disse Provisionsbuller gjelder et Canonicat med Præbende ved Christkirken i Nidaroos, som en Halldor Ormssøn havde besiddet. Denne Halldor var død under et Ophold ved Curien, formodentlig i 1374 — det siges ikke i hvad Erende —, og hans Beneficier vare saaledes „ledige ved Curien" og ifølge de pavelige Reservationer forbe-

[1]) Lagerbrings Sv. Historie III. 615. Bullen, som her omtales, er vel kun stilet til Erkebiskop Byrge i Upsala, men man kan være vis paa, at ligelydende Buller have været udstedte til Nordens tvende andre Erkebiskoper, og at de kun i Tidernes Løb ere tabte. I Pave Urbans Regester findes denne Bulle ikke, men disse Regester ere yderst slet førte og mangelagtige, medens Clemens den 7des ere i bedste Stand. Det er tydeligt nok at see, at det varede en god Tid, forend man efter Flytningen fra Avignon til Rom fik Cancelliet og Contorvæsenet bragt i Orden.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 334. Da Bullen er dat. 30te November 1378, (Raynaldi ann. 1378, 105—115), er vel 1380 det rette Aar, idetmindste for Oplæsningen i Norge.

[3]) Suhm XIV. S. 61, 101. Cardinal Pileus var paa Christi Legemsdag, 24de Mai, med den romerske Konge Wenzeslav i Aachen, Detmar, S. 314.

holdte Pavens egen Besettelse. Paven bortgav dem derfor ved Provisionsbulle af 18de Januar til **Peter Strus**, en pomersk Klerk, alene under den Betingelse, „at han kan tale de Egnes Sprog, hvoraf Nidaroos's Kirkeprovins bestaar", og befalede i saa Fald Biskoperne i Bergen og Stavanger, saavelsom Decanen ved St. Agricoli Kirke i Avignon at indsette ham i Beneficierne [1]). I det følgende Aar overdrog Paven ved Bulle af 28de August den hamarske Klerk **Jon Alfsson** det Canonicat med tilhørende Præbende, som Biskop Jon i Oslo havde haft, da han ophøjedes paa Biskopsstolen, og som ligeledes vare blevne ledige ved Curien, fordi han der havde modtaget sin Indvielse. Biskopen af Stavanger saavelsom Provsten ved Mariekirken i Oslo Biskop Jons Official fik den sedvanlige Befaling om at indsette ham i Beneficierne, dog atter under den Betingelse, „at han er fød i Nidaroos's Kirkeprovins eller en dertil grændsende, samt kan tale og forstaa det Sprog, som Staden Oslo's Indbyggere kan tale". I det sidste Tilfelde var Betingelsen vistnok overflødig, i det første derimod meget nyttig. Men netop den Omstændighed, at den ogsaa findes indført, hvor den er overflødig, viser, at der ved Curien maa have været vedtaget en Bestemmelse om, at den skulde indflyde i alle Provisionsbreve vedkommende Norge, og da en saadan Bestemmelse ej kan være bleven vedtagen uden efter indtrængende Forestillinger fra Landet selv, det være sig nu Geistligheden, eller fra Kongen, eller fra en Deel af Landets mange Indbyggere — røber dette en Omhu for Nationaliteten og Folkesproget, og en Erkjendelse af den Geistliges Kald som Folkelærer, der gjør baade Nationen selv og dens Geistlighed Ære. Det vilde være af stor Interesse at vide, hvo det var, som fik denne Bestemmelse sat igjennem ved Pavestolen. Det

---

[1]) Reg. Gregor. XI. cod. chart. T. 26. ann. 5 fol. 198. Indtægterne af Canonicatet og Præbenden anslaaes her til ikke over 40 Guldgylden aarligt.

[2]) Sammesteds, T 73, ann 5. fol. 38. Den Præbende, som denne Jon Alfsson fik tilligemed Canonicatet i Oslo, sees af Dipl. N. III. 442 at have været Gjerpen Præstegjeld, og saaledes bekræftes herved fuldstændigt den ovenfor (S. 10, Note 1) fremsatte Formodning, at Biskop Jon før sin Ophøjelse paa Biskopsstolen var Prest til Gjerpen. De samlede Indtægter af Canonicatet og Præbenden (det vil da vel egentlig sige af Prestekaldet alene) angives til ikke at overstige 30 Guldgylden aarligt. En Guldgylden regnedes i de Tider omtrent lige med 1 Mark Penninger eller 3 Sh. Sterling, og blive 30 Guldgylden vilde saaledes svare til 4½ Pd Sterling, hvilket, om man endog regner det for at repræsentere det Tidobbelte i vore nuværende Penge, 202½ Spdlr., dog er meget lidet for et Prestekald af Gjerpens Størrelse. Naar Jon Alfsson siges at være Klerk under Hamars Diocese, følger ikke deraf, at han hørte hjemme paa Hamar. Sandsynligvis var han Prest etsteds i den hamarske Deel af Thelemarken.

er ikke i mindste Maade usandsynligt, at Kong Haakon selv kan have indgivet en Forestilling derom; ellers maatte man nærmest gjette paa Erkebiskop Thrond. Dog blev det, som man seer, erklæret tilstrækkeligt, naar Candidaten var fra Sverige eller Danmark, og under de daværende politiske Forhold, saavelsom de Forandringer, Sproget havde undergaaet, var dette ogsaa ganske rimeligt. Der skete i samme Aar, 1376, ogsaa en tredie Provision inden Nidaroos Kirkeprovins, men hvor ingen saadan Betingelse fastsattes, da den vedkom Orknøerne, hvor allerede det skotsk-engelske Sprog herskede ligesaameget, idetmindste blandt Geistligheden, som det Norske: den 28de Marts gav nemlig Pave Gregor en William Spynie, Doctor i Decreterne, det Canonicat med tilhørende Præbende ved Domkirken i Orknø, som den af Urbanus den 5te kort for hans Død til Biskop i Katanes udnævnte Mælkolm havde besiddet. Der havde, siger Paven her, været nogen Tvivl om, hvorvidt han uden Videre kunde bortgive saadanne siden Formandens Tid ved Curien ledigstaaende Beneficier, hvis Besettelse denne havde reserveret sig; denne Tvivl hævede han nu ved en bestemt Erklæring om, at en saadan Bortgivelse kunde skee, og overdrog saaledes hine Beneficier til William, uanseet at allerede en orknøisk Klerk, Gilbert Erlendssøn, var kommen i Besiddelse deraf, formodentlig ved Capitlets Valg. Dette er saaledes atter et Exempel paa de Ulemper, som Provisionsvæsenet medførte[1].

Den Mislighed for Norge, som opstod deraf, at Jemteland hørte under Uppsalas Bispedømme, men som til en vis Grad var ophævet, eller idetmindste mindre følelig, saa længe Norge og Sverige vare forenede, maatte naturligviis atter gjøre sig gjeldende, da Foreningen ophørte, og dette i langt højere Grad, naar begge Riger laa i Krig med hinanden. Det er endog vanskeligt at begribe, hvorledes Landskabet i hele denne Tid kunde bevares for Norge, thi Geistligheden, afhængig af Erkebiskopen, og vel endog for en stor Deel svensk af Fødsel, kan neppe have undladt at paavirke Indbyggerne til Fordeel for Sverige. Men Albrecht var, som vi have seet, ikke populær blandt Bønderne, hvis Sympathier var for Magnus og Haakon, og Jemteland talte vistnok faa Mænd udenfor Bondestanden blandt sine Indbyggere. Disse behøvede ikke at gaa længere end til Nabobygden Helsingeland for at see, hvor haardt de svenske Bønder nu betyngedes, saa at Helsingelænderne endog i en særskilt Skrivelse til Hertug Albrecht klagede over den Mishandling, de maatte lide, baade om Fritagelse for Markegjeld, Hesteudred-

[1] Reg. Gregor. XI. Bull. divers. ann. 6, T. 3 fol. 161. Biskop Mælkolm paa Katanes havde neppe nogensinde været residerende Chorsbroder paa Orkno, men formodentlig alene nydt dette Beneficium med flere andre, uden at være forpligtet til at holde nogen Residens.

fel og andre slige Paaleg, og om selv at maatte velge sine Lagmend, m. m. [1]). Saadant kunde vel afskrekke Jemtelendingerne fra idetmindste nu at give sig under Sverige. Desuden stod de neppe engang paa en god Fod med den svenske Provst og andre af de svenske Geistlige, der synes at have fordret større Afgifter, end de vare berettigede til. Thi i det føromtalte Brev, hvorved Kong Haakon bekræftede Regulativet af 1305, forbød Kongen udtrykkeligt Provsten og andre lærde Mænd at betynge Bønderne yderligere, end Regulativet tillod, og bød disse ligefrem ikke at underkaste sig nogen Tyngsel for Kirkens Vedkommende udover hvad der hidtil havde været gjeldende Ret. Han erklærede ogsaa, at denne Bekræftelse selv kun var midlertidig, indtil han med sit Raad fik givet en anden Anordning derom, som kunde være dem og Landet nyttig. Endelig sørgede vistnok Kongen ogsaa for at have paalidelige Befalingsmend i Landskabet, saadanne som Hr. Narve Ingevaldssøn, hvilken, efter hvad vi have seet, formodentlig var den, der tog sig af Bøndernes Sag mod Geistligheden og fik Kongen til at udstede hiint Bekræftelsesbrev [2]). Paa denne Maade forklares det vel bedst, at Jemtelendingerne ej faldt fra.

I Aaret 1379 rammedes Staden Oslo af en Ildebrand. Denne maa have været stor, siden Provsten Hr. Henrik Henrikssøn i et Brev af 28de September 1383 yttrede derom „at Byen nu for fire Aar siden afbrendte. Blandt de Gaarde, som fortæredes, var de tydske Skomageres Gaard, ligesaa den saakaldte „Hjalpare-Gaard", paa begge Sider af Elven, hvoraf idetmindste en Deel endnu i 1381 kun omtales som en „Tomt". Det maa saaledes i alle Fald være den sydligste Deel af Byen, nærmest Elven, som blev lagt i Aske [3]).

11. Kong Haakons Død og Eftermæle.

Kong Haakon tilbragte den længste Tid efter sin Tilbagekomst fra den svenske Grændse paa Tunsbergshuus, hvor vi forefinde ham allerede ved Paasketider. Paa anden Paaskedag udstedte han nemlig Brevet til Sogningerne om, at de Tydske i Sverige havde opsagt Stilstanden. Vi finde ham der ligeledes i Mai og Juni. Formodentlig havde han

---

[1]) Styffe, Bidrag, No. 47, S. 141.

[2]) Ved Siden af ham nævnes Olaf Salvessøn som Foged i Jemteland fra 1374 til 1391. Han udførte, som man seer, Sysselmands-Forretningerne i Hr. Narves Fraværelse og formodentlig ogsaa for en stor Deel, naar han var tilstede.

[3]) Provst Henriks Brev, der findes i Rostocks Archiv, er aftrykt hos Suhm, XIV. S. 532, jvf. Dipl. N. V. 324.

ogsaa tilbragt Julen der, og det er endog heel sandsynligt, at han efter Faderens Død, da Tunsberg, Skienssyssel m. m. faldt tilbage til ham, gjorde Tunsberg til sin Hovedresidens og sit egentlige Hjem, hvor han helst opholdt sig, naar han ikke var paa Reiser, som paa Oplandene, i Throndhjem, Bergen, i Danmark, eller i Krigsanliggender ved den svenske Grændse. Der gives nemlig flere Breve, udstedte af ham i denne Tid fra Tunsberg, end fra noget andet Sted [1]). Som et Slags Tegn paa, at Tunsberg nu blev Hovedresidens, kan det vel ogsaa ansees, at Biskopen i Oslo, for hvem det af flere Grunde maatte være af Vigtighed at kunne opholde sig i Kongens Nærhed, netop paa samme Tid lod den til Biskopsstolen hørende Gaard Teige paa Njotarø lige ved Tunsberg istandsette, og, som det lader, indrette til stadigere Beboelse. I 1377 accorderede han med en Bygmester om at indrette en ny „Sommerhall" der — et Arbeide, som gik langvarigere fra Haanden end paaregnet, formedelst Bygmesterens Uefterrettelighed — [2]), og sidenefter finde vi hans Eftermand, om ikke stadigt, saa dog meget hyppigt at opholde sig paa dette smukke Sted, der endog oftere blev kaldet „Biskopsgaarden Teige". Der findes kun et eneste Brev, udstedt derfra af nogen tidligere Biskop, nemlig af Biskop Eivind i 1293 [3]), et Beviis paa, at Gaarden lige til Biskop Jons Tider kun meget lidet har været beboet af Biskoperne. At Kongen fornemmelig slog sig ned her, lader sig godt forklare af den Nødvendighed, det især efter Kong Valdemars Død var for ham at kunne være saa

---

[1]) Til lettere Oversigt hidsettes her under eet de sikkert bekjendte Dateringer, hvoraf det erfares, hvor Kong Haakon opholdt sig siden Faderens Død. I 1375: 11te Januar, Tunsbergshuus; 28de April, sammesteds; 30te Juni, Oslo; 13de November, Tunsbergshuus; 7de December, Slagelse i Danmark. I 1376: Marts, paa Aalholms Slot i Laaland; 3die Mai, Slagelse; 7de Mai, sammesteds; 24de Mai, Bergen; 3die Juni, sammesteds; 14de og 15de Mai, Kalundborg; 26de October, sandsynligt i Roeskilde; 1ste November, Kalundborg. I 1377: 28de Januar, Oslo; 3die Februar, Akershuus; 4de Marts, Thoten; 15de Mai, Nidaroos. I 1378: 13de April, Bergen; 29de Juli, Tunsberg; 8de til 14de November, Tuneim og Nesine i Ranarike. I 1379: 2den August, Markrand; 26de Novbr., Holm i Dalsland. I 1380: 26de Januar, Tunsbergshuus; 28de Mai sammesteds; 10de og 11te Juni, sammesteds.

[2]) Brev af 16de Febr. 1377, Dipl. N. III. 409, og af 12te Juli 1378, sammesteds No. 419. Bygmesteren eller „Smeden" Gunnar Herjulfsson havde i 1378 ikke udført Arbeidet efter Contracten og bad derfor „paa sine Knæ" Biskopen om Tilgivelse, som han ogsaa fik, lovende at bedre det Manglende og ikke paatage sig andet Arbeide, forend dette var ferdigt; derfor satte han sine faste Eiendele i Pant.

[3]) Dipl. N. II. 44.

nær ved Haanden som muligt for i Hast at ile til Danmark; vel vilde han have været nærmere paa Baagahuus eller i Ljodhuus, men hvad Baagahuus angaar, da var dette maaskee endnu pantsat til Stæderne, og i Ljodhuus kunde han neppe ansee sig ganske sikker for Overfald af Kong Albrechts Tilhængere. Om han i Mellemtiden mellem 26de Marts, da han sendte Udbudet til Sogningerne, og den 28de Mai, da han i Tunsberg gav Lykke Peterssøn Frihedsbrev, havde ført Krig i Sverige, oplyses ingensteds, sandsynligt er det dog ikke; Toget til Sverige foretoges vistnok, som allerede antydet, først efter Midsommerstider. Kong Haakon opholdt sig i Tunsberg endnu den 10de Juni, da han der udstedte et Landsvistbrev, som beseglede i hans Overvær, og den 11te, da han modtog de orknøiske Gislers Forsikrings-Brev om, at de til en bestemt Tid vilde vende tilbage til Tunsberg, dersom de ikke udrettede hvad de haabede. Hvis nu — hvad der ifølge det Forangaaende bliver sandsynligt — hiint Haugathing, paa hvilket den store Retterbod om Handelen m. m. blev vedtaget, holdtes i 1380, da har Kongen, som ifølge Retterbodens egne Ord da var tilstede med sit Raad, endnu opholdt sig i Tunsberg under Thingtiden, altsaa mellem 17de og 24de Juni. Men nogen sikker og bestemt Underretning har man ikke om, hvor han efter hiin 11te Juni opholdt sig eller hvad han tog sig fore, indtil hans Død, som indtraf i eller ved Oslo — sandsynligviis paa Akershuus [1]) — endnu samme Sommer eller Høst, men hvis Dag vi desværre heller ikke kjende. Der haves et Brev, udstedt i Nitedal, sydligst paa Raumarike og Nabobygd til Osloheréd, den 31te Juli 1380, hvor Aaret angives som Kong Haakons 25de Regjeringsaar [2]). Dette viser, at Kong Haakon endnu maa have levet paa den Tid, thi da han døde i Oslo, vilde man ikke længe have kunnet være uvidende derom i Nitedal, hvorfra der rimeligviis dagligt gik Bud baade til og fra Byen. Endvidere seer man, at Kong Haakon maa have overlevet sin Hyldingsdag, hvormed hans 26de Regjeringsaar begyndte, hvad enten denne nu var 9de, 10de, 15de eller 16de August, (see forr. B. S. 609, 610). Thi for det første findes der to Breve, udstedte det ene paa Berg i Skrauthval i Valdres den 21de December 1380, og det andet i Sandeheréd paa Vestfold den 16de April 1381, der ere daterede i hans „26de Regjeringsaar" [3]); nu var han vistnok paa

[1]) At Kong Haakon døde i Oslo siges udtrykkeligt i de visbyske Minoriters Krønike-Optegnelser, Scr. r. Sv. I. S. 45, Scr. r. Dan. I. 260.

[2]) Dipl. N. IV. 520.

[3]) Dipl. N. I. 466, III. 430. Ved dette sidste Brev, som er dat. Magnusmesse, have Udgiverne af Dipl. N. meent at burde antage „Magnusmesse" for at betegne 6te Septbr., altsaa en anden Dag end den, der i norske Breve sædvanligt kal-

den Tid død, og hans Død ganske vist bekjendt paa begge Steder, men Udstederne kunde dog ikke have regnet efter hans 26de Regjeringsaar, hvis han var død, førend det begyndte; de have kun fortsat med denne Maade at betegne Aaret paa, fordi de nu engang vare vante dertil, og hans Efterfølger endnu ikke var hyldet, saaat de kunde regne Aarene fra ham. For det andet haves der et Brev fra Ullinsvang i Hardanger, dateret Tirsdag efter Seljumannamesse, altsaa 9de Juli, i Kong Haakons „sidste Aar"[1]). Dette kan ej være 1380, da Kong Haakon, som vi have seet, endnu var i Live idetmindste den 31te Juli 1380, og Udstederne dog ej kunde tale om hans „sidste Aar", førend efterat han var død. Altsaa maa det være 1381, og Kong Haakon saaledes have overlevet sin Hyldingsdag, i August Maaned, fra hvilken hans sidste eller 26de Aar, om han havde fuldendt det, vilde have gaaet til samme Dag af August i 1381. Derimod maa han være død idetmindste nogle Dage forud for den 1ste October, da et Brev, udstedt fra Sveinarud i Oyjamark eller Ødemark (paa Marker østenfor Rakkestad) siges at være udstedt i Ugen efter Michelsdag (altsaa fra 30te September til 6te October) „i første Aar efter Kong Haakons Frafald"[2]). Altsaa havde man ved den Tid erfaret Kongens Død i Ødemark, hvorhen Efterretningen derom fra Oslo neppe i det tidligste har kunnet naa frem i mindre end fire eller fem Dage, om man end maa antage, at Ilbud derom strax afgik til Hr. Erik Ketilssøn og Hr. Knut Algøtssøn samt flere anseede Mænd paa Dal, og at dette Ilbud formodentlig tog Vejen om Ødemark eller Egne ikke langt derfra. Saaledes falder da Kong Haakons Død paa en Dag mellem Midten af August og de sidste Dage af September. Nærmere kan man ikke bestemme Tiden, med mindre aldeles nye, hidtil ubekjendte, Oplysninger skulde fremkomme[3]). Hvad han foretog sig fra Tiden mellem

des saaledes, nemlig Magnus Jarls Dag, d. 16de April, saasom dette maatte blive 16de April 1381, og Kong Haakon da forlængst var død. Men hos os kjendte man neppe nogen anden Magnusmesse end den paa 16de April, og ligesaavel som man daterede efter Kong Haakons Regjeringsaar i December 1380, ligesaavel kunde man gjøre det i April 1381; man var nu engang vant til at betegne Aaret efter Kongens Regjeringsaar og havde endnu ingen ny Konge at datere efter. Ellers kaldte man, som vi ville see, dette Aar indtil 29de Juli 1381, da Sønnen blev tagen til Konge, „Aaret efter Kong Haakons Frafald", eller „Kong Haakons Frafaldsaar".

[1]) Dipl. N. IV. 519.

[2]) Dipl. N. III. 431.

[3]) Man har almindeligvis antaget den 1ste Mai for Haakons Dødsdag, fordi Huitfeld siger det S. 565. Men dette er, som de ovenfor anførte Breve noksom vise, en reen Fejltagelse. Man kunde formode, at den var opstaaet ved en Misforstaaelse af den Angivelse, H. maaskee kunde have forefundet, f. Ex.,

den 11te og 24de Juni, hvor vi tabe ham af Sigte, indtil hans Død, derom vides, som sagt ikke det ringeste. Men for det Tilfelde, at han selv deeltog i det Indfald, som i dette Aar efter Stilstandens Opsigelse blev gjort i det sydvestlige Sverige, og efter al Sandsynlighed sidst i Juni eller først i Juli 1380 [1]), da har han altsaa paa den Tid været ved Skara, og maaskee endog heelt øster ved Vesteraas, og er i Slutningen af Juli eller de første Dage af August vendt tilbage til Norge, hvor han strax har begivet sig til Oslo. Denne Antagelse har meget for sig. Af hans Opbudsbrev til Sogningerne sees det, at han selv agtede at sette sig i Spidsen for sine Krigsfolk „syd ved Landsenden", og der findes ingen Antydning til, at han da eller senere hen i Juni Maaned var syg eller svagelig. Tvertimod antyder de to orknøiske Gislers Forsikringsbrev af 11te Juni, at Kongen ventede at opleve samme Aars Mortensmesse (11te November). Altsaa maa et pludseligt Sygdomstilfelde have rammet ham, hvad enten det var efter hans Hjemkomst til Oslo eller under selve Krigstoget, som maaskee derved kan være blevet afkortet før Tiden.

Dette er alt, hvad vi vide om Kong Haakons Død. At han, især siden han døde i Oslo, blev begraven ved Mariekirken der i Byen, kan vel ansees som vist, uagtet intet udtrykkeligt haves derom, og hans Testament, som han dog sikkert maa have efterladt, forlængst er tabt. At han ej blev begraven ved St. Hallvards Kirke, maa man slutte deraf, at der i Fortegnelsen over dennes Jordegods ikke nævnes et Ord om, at Kong Haakon har givet noget dertil „for Lejested". Heller ikke vide vi, om hans Hustru, Dronning Margrete, var tilstede ved hans Dødsleje. Man kan neppe antage det, thi det er vist, at hun den 18de Mars var i Roeskilde [2]), og der var saa meget at tage vare paa i Danmark, at hendes Nærværelse der nok kunde være nødvendig. Derimod erfare vi, at hun kort efter hans Død var i Norge, og formodentlig er hun da

at der havde staaet „Tirsdag før Korsmesse", og at H. havde forklaret dette som Tirsdag før 3die Mai eller Korsmesse om Vaaren, medens der meentes Tirsdag før 14de September eller Korsmesse om Høsten. Eller maaskee der har staaet „feria secunda" (d. e. Mandag) før Korsmesse (nemlig om Høsten), og at H. som saa mange andre urigtigt har forklaret dette med „to Dage før Korsmesse" (om Vaaren). Mandagen før Høst-Korsmesse er 10de, Tirsdagen er 11te Septbr. Denne Antagelse har visselig meget for sig, hvis man ikke ellers skulde tro, at Huitfeld har forverlet Haakon den 5te, der døde 8de Mai, med Haakon den 6te, og maaskee overseet et „octava" foran „Philippi et Jacobi". Men dette er ikke saa sandsynligt som den anden Gjetning.

[1]) Før 7de August maa, som vi have seet, Jønkøping være afbrendt, og dette skete samtidigt med dette Tog.

[2]) Suhm, XIV. S. 81.

at begge Prester drog afsted, fik i Frankrige høre, at Paven ej længer var i Avignon, og vendte tilbage med uforrettet Sag. At Biskop Gudmund aldrig blev canoniseret eller af den romerske Kirke har været anerkjendt som en Helgen, er vist nok.

Der kom i denne Tid heller ikke mange Skibe til Island. Det ublide Vejrligt hindrede dem. Om Sunnivesudens Undergang i 1375 er der allerede talt, og i det Aar kom der ingen Skibe til Island, fordi alle de øvrige, der løb ud fra Norge og agtede sig derhen, maatte gjøre Vendereise. I 1376 skulde ni Skibe fra Norge gaa til Island, men kun fer af dem ankom. Det lader ogsaa til, at Regjeringen eller Kongen i Norge med altfor stor Ængstelighed søgte at holde de saakaldte Uberettigede ude fra at fare paa Island, og at derved flere, som kunde have skaffet den Tilførsel, hindredes derfra, medens de Berettigede ikke altid formaaede det eller fandt det lønnende. Der fortelles saaledes, at da Biskop Jon med et Skib, han selv havde ladet gjøre og kaldet „Mariebollen", kom til Norge, formodentlig i 1375, erklærede Kongen — det vil da formodentlig sige vedkommende Fehirde i hans Navn — Skibet for sin Ejendom. Grunden dertil angives ikke, men det maa vel være den, at han ikke har været anseet berettiget til at lade det bygge, eller at det maaske har været bygget af Tømmer, hugget uden Tilladelse i Kongens Skove, eller en anden lignende Aarsag. Der tales intet om, at Biskopen fik det igjen; der berettes kun, at han Aaret efter kom tilbage til Island og landede paa Vestmannøerne[1]).

Til Uaaret og Manglen paa Livets Nødvendigheder kom ogsaa Smittsott, der sandsynligviis fandt desto større Næring i Folkets usle Tilstand. I Norge gik paa denne Tid Kopperne sterkt, uden at der forresten tales om, at de medførte nogen betydelig Dødelighed. Men i 1380 kom der fer Skibe fra Norge til Island, der alle havde Koppe-

[1]) Finn Jonsson mener (H. S. 205), at Biskop Jon ved Tilbagekomsten medbragte et Varnadarbrev fra Kong Haakon; dette grunder han paa et Vidnesbyrdsbrev derom, som han ogsaa meddeler (S. 213), udstedt, som det angives, den 1ste Juli i Kong Magnus's 56de Aar. Men dette vilde blive 1375, og ved den Tid var det utænkeligt, at ikke engang Lagmand paa Island, som Thorstein Eyjulfssøn, der er en af Udstederne, skulde være vidende om Magnus's Død. Men da man seer, at Thorstein Eyjulfssøn og Orm Snorressøn omtales som Lagmænd, og Olaf Peterssøn som Hirdstjore, er det temmelig klart, at Brevet maa være fra 1365, da netop Thorstein baade var Lagmand sammen med Orm og Hirdstjore sammen med Olaf (see f. V. S. 942—926). Ligeledes omtales Biskop Thorarin, som om han enten endnu levede, eller i alle Fald for kort Tid siden havde været i Live. Der staar saaledes i Dateringen ved Feilskrift „fjortugin ok sextanda" istedetfor „fjortugta ok setta."

Sygdom ombord, og fra dem udbredte Smitten sig over hele Øen, antagende en meget ondartet Charakteer, saa at den blev til „en stor Mandedød", som det heder. Sotten vedvarede ogsaa det følgende Aar, medens Veirliget vedblev at være haardt og ugunstigt for Græsvexten og Høbjergningen [1]). Dette var ganske vist et af de sørgeligste Tidsrum, som Øen havde gjennemgaaet, og negtes kan det vel ikke, at den Afhængighed af Norge, hvori Landet havde stillet sig endog med Hensyn til Handelsdriften og Seiladsen, saaledes at dets Forsyning med Nødvendighedsartikler fornemmelig skulde være den norske Regjerings Sag, og ikke længer Gjenstand for privat Foretagelsesaand og Kappelyst, ogsaa for en stor Deel maa have bidraget til at kvække al saadan Foretagelsesaand og Kappelyst hos Folket selv, saa at det i slige ulykkelige Tider, som de her skildrede, følte sig hjelpeløst og raadløst. Men det ukloge Forbud mod, at fremmede Kjøbmend beseilede Skatlandene, gjorde Ondet værre.

Hvad der her er sagt om Island, gjelder end mere om den fjerne Coloni Grønland, der nu formodentlig slet ikke saa andre Skibe, end den norske Grønlandsknarr, der hovedsageligt synes at have været udrustet for kongelig Regning, og de enkelte Islandsfarere, som af Stormen fordreves saa langt imod Vesten. Der tales et Par Gange om, at Grønlandsknarren forliiste ved Norges Kyst, 1367 og 1369, maaskee er det en og samme Begivenhed, hvortil der her sigtes, men henført til et forskjelligt Aar i de forskjellige Annalhaandskrifter [2]). I Aaret 1378 døde Biskop Alf paa Grønland, men saa ringe var Forbindelsen med Norge, at man ikke erfarede dette Dødsfald førend paa sjette Aar derefter, i 1383, da et Skib ankom, som i to Aar havde ligget over i en grønlandsk Havn [3]). I det følgende Aar, 1379, rammedes Colonien af et haardt Stød, idet nemlig Skrælingerne eller de indfødte Eskimoer herjede paa Colonisterne, dræbte 18 af dem og førte to Drenge bort med sig i Trældom [4]). Det er i det Foregaaende [5]) nævnt, at det formodentlig var et lignende Anfald af Skrælingerne, der bevirkede, at Vestbygden blev forladt i 1342; men dette Angreb i 1379 er det første, der udtrykkeligt omtales, og det maa have gjeldet Hovedcolonien eller Østerbygden. Dette er saaledes et Tegn paa, at Eskimoerne, eller Stamfedrene til Grønlands nuværende Befolkning, ved den Tid maa være

---

1) Isl. Annaler, Udg. S. 330.

2) Isl. Annaler, Udg. S. 316, 320.

3) Gammelkedt, S. 330, 334. Jevnfør „Grønlands hist. Mindesmerker" III. S. 32, 34.

4) Isl. Annaler, Udg. S. 330. Grønl. hist. M. III. S. 32.

5) See foreg. Bd. S. 314.

rykkede nærmere mod den christne Colonies Enemerker, end hidtil. Formodentlig var det her omtalte Angreb heller ikke det eneste, men kun det meest ødeleggende og saaledes merkeligste af dem, der ved denne Tid fandt Sted. Der forevistes endnu henimod Reformationstiden to grønlandske Kajaker, ophængte over den vestre Indgangsportal til St. Hallvards-Kirken i Oslo, og det heed da, at de skulde være tagne fra „grønlandske Sørøvere“ paa et Søtog, som Kong Haakon foretog imod dem[1]). Nu var vistnok ikke Kong Haakon nogensinde i Grønland, ligesaalidet som man kan antage, at noget saadant Tog, som det her omtalte, nogensinde har fundet Sted; men siden Baadenes Erhvervelse tilskrives Haakon, er det klart, at de maa være bragte til Norge i hans Tid, og paa hans Befaling ophængte over Kirke-Indgangen; de vidne altsaa dog om Sammenstød, som i hans Tid have fundet Sted mellem Colonisterne og Eskimoerne, og dette kunde maaskee have været i 1372 eller 1373, da hans Hirdmand Sigurd Kolbeinssøn i hans Ombud havde været i Grønland, thi var det skeet i 1379, da vilde ikke Kong Haakon kunne siges at have erhvervet Baadene, saasom der efter 1378 eller vel endog siden 1373 intet Skib kom fra Grønland til Norge førend i 1383. Angrebet af Skrælingerne i 1379 synes ikke at have haft videre Følger, men siden blev Angrebene hyppigere, og vi ville i det Følgende see, hvorledes de omsider førte til Coloniens Undergang.

10. Andre Tildragelser under Kong Haakons Eneregjment.

Forøvrigt er der ingen Begivenheder af særdeles Vigtighed omtalte fra Kong Haakons sidste Regjeringsaar. Ingen større almindelig Ulykke, som Misvext, Sygdom eller anden Plage synes at have rammet Landet,

---

[1]) Det er den bekjendte svenske Erkebiskop Olaus Magnus, der beretter herom i sit Verk „de gentibus Septentrionis“, lib II. cap. 9, og han siger, at han selv saa begge Skindbaadene hænge over St. Hallvards Kirkedør i Aaret 1505; og naturligviis har man da underrettet ham om den foregivne Anledning til deres Erhvervelse. Han siger, at disse Baade havde tilhørt et Slags Sørøvere, der fandtes i Grønland, og som pleiede at efterstræbe Kjøbmændenes Skibe ved at gjennembore Skroget nederst ved Kjølen. Sandsynligviis har dette kun været de forevisende Nordmænds Gjetning, hentet fra Baadenes lange og spidse Form. Thi at Eskimoerne paa den Maade skulde angribe Kjøbmændenes Skibe, er lidet rimeligt. Derimod er det heel sandsynligt, at Baadene have tilhørt Eskimoer, der ellers kom for at røve og plyndre i Land, og paa en Viis kunne de saaledes nok kaldes „Sørøverbaade“. Jvfr. Grønlands hist. Mindesmerker III. S. 464, 465. At det forøvrigt er Haakon Magnussøn den yngre, som her menes, er klart, da der i Haakon den eldres Tid ei var Tale om Skrælinge-Angreb.

naar undtages hiin Koppesygdom i 1378 eller 1379, og som dog ej kan have været saa dødelig, som den var paa Island, da der ikke findes et eneste Testament fra den Tid [1]). Landet nød i det Hele taget Fred og Ro, baade udvortes og indvortes, og det var nu vist en temmelig eneståaende Tildragelse, at en saa fornem og anseet Mand, som Ridderen og Fehirden i Oslo Hr. Hallvard Jonssøn Næpa, i Aaret 1375 blev dræbt med to af sine Svene af en vis Thorbjørn Koll. Uagtet Drabet, som det heed, var „noverlagt" (úfyrirsynju), maatte dog nok, som rimeligt var, Thorbjørn udrede betydelige Bøder, og endnu i 1381 vare disse ikke betalte. For Hr. Hallvards Sjæl skjenkede hans Enke, Fru Cecilie Haakonsdatter (Bolt) siden i 1382 Gaarden Astheim i Aas Sogn paa Follo til Mariekirken i Oslo, dog saaledes at den først skulde tilfalde den Afdødes Søn, Hallvard Hallvardssøn, og kun for det Tilfælde, at denne døde barnløs, falde tilbage til hende selv, hvis hun da endnu levede, eller til Mariekirken, hvis hun da var død. Ligeledes skulde denne Gave ogsaa være for hendes forrige Mands, Jon Aesurssøns, Sjæl. Om Hallvard Hallvardssøn har været hendes kjødelige Søn eller Stifsøn, kan ikke sees; det sidste synes dog næsten at maatte antages. Foruden Sønnen Hallvard havde Hr. Hallvard ogsaa en anden Arving, ved Navn Ragnhild, hvis Slegtskabsforhold med ham ej betegnes, men som for hans Sjæl skjenkede til Mariekirken den rige Gave af 6 Mkr. Bool i Gaarden Røvhool i Holte Sogn i Nordlæm paa Raumarike, hvilken Gave Kong Haakon siden bekræftede ved sit Brev fra Hof paa Thoten den 4de Marts 1377. Hun var gift med en Agmund Aslakssøn, om hvem forresten intet vides [2]).

Af de Mænd, der kunde rose sig af Kong Haakons Yndest, synes faa at have staaet højere, end **Biskop Jakob** i Bergen, hvad nu Aarsagen dertil kan have været. Usandsynligt er det ikke, at han kan have ydet Kongen god Tjeneste ved Underhandlingerne med Hansestæderne og de tydske Kjøbmænd. I et senere Brev af Dronning Margrete heder

---

[1]) Der kunde dog maaskee være Spørsmaal, om det ej var i denne Sygdom, at Hustrue Elin Viljamsdatter paa Finnin og sandsynligvis hendes og hendes Mand Botulf Eindridessøns to Sønner døde, s. foreg. Bd. S. 973; Dipl. N. I. 462, isaafald er Brevet derom udstedt omtrent samtidigt.

[2]) De her anførte Data, vedkommende Hr. Hallvard Næpa; hans Hustru Cecilia Haakonsdatter og hans Søn Hallvard Hallvardssøn, findes i Dipl N. II 439, 447, 469; IV. 611, 771, 772. Ogsaa en vis Gunnar Emildesøn Saltkarl maa have været beslegtet med Hr Hallvard, thi han eiede en Deel af Gaarden Røvhool (Dipl. N. IV 470, V. 286), og Ragnhild, Hr. Hallvards Arving, gjorde ogsaa til Betingelse for hiin Gave af 6 Markebool i denne Gaard, at Gunnars Aartid derfor skulde holdes. Om Fru Cecilia Haakonsdatter, see forresten ovenfor foreg. Bd. S. 399. Hr. Hallvard Næpa selv var maaskee Søn af en Hr. Jon Saltkarl, som levede endnu i 1345. Dipl. N. I. 292.

det udtrykkeligt, at han havde ydet Kong Magnus, Kong Haakon og hendes Søn Kong Olaf tro og huld Tjeneste, og derfor havde han allerede af dem faaet „Naader og Privilegier", som hun siden bekræftede og udvidede. Det synes, som om en af disse „Naader" var Forleningen med Lindaas og Herdle Skibreder[1]). Kong Haakon meddeelte ogsaa Frihedsbreve, der næsten allerede kunde kaldes Adelspatenter. Saaledes gav han ved Brev af 28de Mai 1380 sin „elskelige Tjener", Lykke Petersson, for den hulde Tjeneste, han havde ydet og fremdeles skulde yde ham, fri for alle Skatter, Tolde og Vanlegg, og ligesaa hans Hustru Kasa Grimsdatter. Ligeledes haves der en af hans Eftermand udstedt Bekræftelse paa ikke mindre end to Breve, hvorved han tog sin Tjenestemand Jon Bassat med Hustru, Børn, Svene og Undergivne i særdeles Beskyttelse og skjenkede dem „Privilegier og Frelse"[2]). Hvori disse „Privilegier og Frelse" bestod, siges ikke, men Udtrykkene selv give Anledning til at tro, at de stillede Indehaveren i en Stilling, der nærmede sig den, som Frelsemændene i Sverige indtog. Og disse Breve vare vist ikke de eneste af dette Slags, som udstedtes af Kong Haakon. De fleste Stormend, i en højere og mere anseet Stilling end Jon Bassat, maa have faaet lignende, der kun tilfeldigviis ikke ere opbevarede. Vi erfare ogsaa, at Kong Haakon forøvrigt ved Gaver og mindre Forleninger belønnede sine Mend for deres tro Tjenester. Saaledes forlenede han en vis Andres Guldklepp paa en vis Tid med sine Besiddelser i Tjuvekiil i Lykke Sogn, Elvesyssel, en Forlening, som siden fornyedes af Dronningen; og for en anden af sine Mends, en Hallstein Baardssøns, tro Tjenestes Skyld, gav han hans Datter Thurids Børn Halvdelen af Gaarden Gyltan i Bergen, hvilken Hallstein vel havde ejet, men som, uvist hvorledes, sees at være kommen under Kronen. Thurid og hendes Mand Jon Eriksson solgte den siden (1383) til den rige Botulf Eindridesson paa Finnen[3]).

I de sidste Aar af Kong Haakons Regjeringstid holdt Erkebiskop Thrond ikke mindre end to Provincialconcilier, et i Bergen, formodentlig om Hosten 1376, og et andet paa Hamar, ved Midten af August 1380[4]). Men man veed intet om, hvad der her forhandledes. Paa

[1]) Dipl. N. II. 614. Der staar her, at Biskop Jakob fik „beholde" Lindaas og Herdle Skibrede, hvilket synes at antyde, at han havde dem før og ikke fik dem ved denne Lejlighed (1389) af Dronning Margrete.

[2]) Dipl. N. II. 483, 504, jfr. f. B. S. 848.

[3]) Dipl. N. I. 436. 481.

[4]) At der i 1376 holdtes et Provincialconcilium i Bergen, viser Dipl. N. I. 419, som er et her den 4de December 1376 udstedt Brev af Abbed Erlend og to andre Mend til Vidnesbyrd om, at Konrad Eggertsson solgte Erkebiskop

denne Tid var det forargelige saakaldte **Schisma** indtraadt i Kirken og gav Pavemagten sit værste Knæk. Det er forhen omtalt, at Pave Gregorius den 11te om Høsten 1376 havde forladt Avignon for at begive sig til Rom og var ankommen hid i Januar 1377. Misnøjet over, at Paverne opholdt sig saa langt fra deres rette Sæde, var blevet saa almindeligt og alvorligt, at allerede Gregorius's Forgænger Urbanus den 5te i 1367 ikke længer troede at kunne trodse det, men begav sig til Rom, hvor han dog ikke holdt længer ud end til 1370 og vendte tilbage til Avignon kort før sin Død samme Aar. Gregorius tænkte ogsaa paa at flytte til Avignon igjen, da Døden overraskede ham den 27de Marts 1378. De tilstedeværende Cardinaler valgte nu Erkebiskop Bartholomæus af Bari til hans Efterfølger, og denne kronedes den 18de April næstefter under Navnet **Urbanus den 6te**. Men hans Strenghed, og maaskee endnu mere hans italienske Herkomst vakte snart Misnøje hos et stort Parti blandt Cardinalerne, hvoraf saa mange nu vare franske; under Paaskud af, at Romerne ved Trusler havde fremtvunget Valget, erklærede de det for ugyldigt, begav sig til Fondi i det Neapolitanske og valgte der den 21de September 1378 Franskmanden Cardinal Robert af Genf, under Navn af **Clemens den 7de**, til Pave. Denne flyttede Aaret efter med sine Tilhængere blandt Cardinalerne til det for disse saa kjære Avignon og blev anerkjendt i Frankrige, Spanien, Skotland, Sicilien, og Cypern og Rhodos, medens den overvejende Deel af den romersk-katholske Christenhed erklærede sig for Urbanus, og deriblandt de nordiske Riger. Det nævnes udtrykkeligt, at Kong Haakon sendte ham en Lykønsknings-Skrivelse. Dette skete sandsynligviis vel endnu, førend Splittelsen var skeet og Modpaven valgt, men Norden vedblev dog at holde fast ved Urban. Imidlertid blev der dog ganske vist raadslaaet blandt dens Geistlighed om, hvad Parti man skulde tage, og det er ikke usandsynligt, at en saadan Raadslagning blev holdt paa hiint Concilium paa Hamar 1380. Men den egentlige Anledning dertil var dog vel en Bulle, som Pave Urban den 15de October havde ladet afgaa til Nordens Erkebiskoper, hvori han indskærpede Afholdelsen af National-Concilier for at overlegge om Kirkens Anliggender og siden at indsende til Curien en udførlig Beretning om de tagne Beslutninger. Denne Bulle fremkaldte i Sverige et Concilium i September 1380, og derfor maa

Thrond en Gaard paa Thoten. Her siges der, at Konrad allerede paa det nu sidst afholdte Concilium havde lovet Erkebiskopen at overlade ham denne Gaard. Conciliet kan ikke have været afholdt saa længe forud, da Brevet viser, at Erkebiskopen endnu ved dets Udstedelse var i Bergen. Om Conciliet paa Hamar og Erkebiskopens Nærværelse der nævnes kun hos Suhm, XIV. S. 92, men han anfører ikke sin Hjemmel.

vel det norske Concilium være fremkaldt af samme Aarsag [1]). Maaskee har der ogsaa været fattet Beslutning om at lade oplæse den Bannbulle, som Urbanus havde udstedt mod sin Medbejler — thi begge Paver forfulgte hinanden naturligviis med Bannbuller — ved alle Kirker i Norge; thi det berettes udtrykkeligt, at denne Oplæsning fandt Sted ved enhver Kirke i Norge og formodentlig ogsaa paa Island, i 1380, 1381 eller 1382 [2]). Men denne Tilslutning til Urbanus den 6te maa have gjort fuldkommen Ende paa det allerede saa svage Baand mellem Sydersernes Bispestol og Metropolitansædet i Nidaroos, thi Syderøerne fulgte her det øvrige Skotlands Exempel og holdt sig til Clemens, og da Schismet langt om længe var over, var vel og hiin ældre Forbindelse gaaet i Glemmebogen. Pave Urbanus sendte ellers ogsaa strax efter Clemens's Valg en Cardinal, Pileus af Ravenna, til Tydskland og Norden, men han kom ikke længer end til Tydskland, hvor han endnu laa i 1380, og vides ikke at have sat sig anderledes i Forbindelse med Nordens Geistlighed, end ved en hejst ublu og urimelig Fordring paa Kostpenge af den svenske Geistlighed [3]).

Det skadelige Provisionsvæsen, der ikke mindre end selve Schismet bidrog til at undergrave Pavestolens Anseelse, vedblev vel endnu og gjorde sig mere end eengang gjeldende i Norge. Men i to Provisionsbuller over norske Beneficier fra Pave Gregors senere Aar finde vi den merkelige Betingelse, der ej er indtagen i nogen af de tidligere; og heller ikke findes i nogen af de samtidige og efterfølgende for andre Lande end Norge, nemlig **at den udnævnte Candidat skal kunne tale Landets Sprog**. Den ene af disse Provisionsbuller gjelder et Canonicat med Præbende ved Christkirken i Nidaroos, som en Halldor Ormssen havde besiddet. Denne Halldor var død under et Ophold ved Curien, formodentlig i 1374 — det siges ikke i hvad Ærende —, og hans Beneficier vare saaledes „ledige ved Curien“ og ifølge de pavelige Reservationer forbe-

---

[1]) Lagerbrings Sv. Historia III. 615. Bullen, som her omtales, er vel kun stilet til Erkebiskop Byrge i Upsala, men man kan være vis paa, at ligelydende Buller have været udstedte til Nordens tvende andre Erkebiskoper, og at de kun i Tidernes Løb ere tabte. I Pave Urbans Regester findes denne Bulle ikke, men disse Regester ere yderst slet førte og mangelagtige, medens Clemens den 7des ere i bedste Stand. Det er tydeligt nok at see, at det varede en god Tid, forend man efter Flytningen fra Avignon til Rom fik Cancelliet og Contorvæsenet bragt i Orden.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 334. Da Bullen er dat. 30te November 1378, (Raynaldi ann. 1378, 105—115), er vel 1380 det rette Aar, idetmindste for Oplæsningen i Norge.

[3]) Suhm XIV. S. 61, 101. Cardinal Pileus var paa Christi Legemsdag, 24de Mai, med den romerske Konge Wenzeslav i Aachen, Detmar, S. 314.

holdte Pavens egen Besettelse. Paven bortgav dem derfor ved Provisionsbulle af 18de Januar til **Peter Strus**, en pomersk Klerk, alene under den Betingelse, „at han kan tale de Egnes Sprog, hvoraf Nidaros's Kirkeprovins bestaar", og befalede i saa Fald Biskoperne i Bergen og Stavanger, saavelsom Decanen ved St. Agricoli Kirke i Avignon at indsette ham i Beneficierne [1]). I det følgende Aar overdrog Paven ved Bulle af 28de August den hamarske Klerk **Jon Alfsøn** det Canonicat med tilhørende Præbende, som Biskop Jon i Oslo havde haft, da han ophøjedes paa Biskopsstolen, og som ligeledes vare blevne ledige ved Curien, fordi han der havde modtaget sin Indvielse. Biskopen af Stavanger saavelsom Provsten ved Mariekirken i Oslo Biskop Jons Official fik den sedvanlige Befaling om at indsette ham i Beneficierne, dog atter under den Betingelse, „at han er fød i Nidaros's Kirkeprovins eller en dertil grændsende, samt kan tale og forstaa det Sprog, som Staden Oslo's Indbyggere kan tale". I det sidste Tilfelde var Betingelsen vistnok overflødig, i det første derimod meget nyttig. Men netop den Omstændighed, at den ogsaa findes indført, hvor den er overflødig, viser, at der ved Curien maa have været vedtaget en Bestemmelse om, at den skulde indflyde i alle Provisionsbreve vedkommende Norge, og da en saadan Bestemmelse ej kan være bleven vedtagen uden efter indtrængende Forestillinger fra Landet selv, det være sig nu Geistligheden, eller fra Kongen, eller fra en Deel af Landets mange Indbyggere — røber dette en Omhu for Nationaliteten og Folkesproget, og en Erkjendelse af den Geistliges Kald som Folkelærer, der gjør baade Nationen selv og dens Geistlighed Ære. Det vilde være af stor Interesse at vide, hvo det var, som fik denne Bestemmelse sat igjennem ved Pavestolen. Det

[1]) Reg. Gregor. XI. cod. chart. T. 26. ann. 5 fol. 198. Indtægterne af Canonicatet og Præbenden anslaaes her til ikke over 40 Guldgylden aarligt.

[2]) Sammesteds, T 73, ann 5. fol. 38. Den Præbende, som denne Jon Alfsøn fik tilligemed Canonicatet i Oslo, sees af Dipl. N III. 442 at have været Gjerpen Præstegjeld, og saaledes bekræftes herved fuldstændigt den ovenfor (S. 10, Note 1) fremsatte Formodning, at Biskop Jon før sin Ophøjelse paa Biskopsstolen var Prest til Gjerpen. De samlede Indtægter af Canonicatet og Præbenden (det vil da vel egentlig sige af Prestekaldet alene) angives til ikke at overstige 30 Guldgylden aarligt. En Guldgylden regnedes i de Tider omtrent lige med 1 Mark Penninger eller 3 Sh. Sterling, og hine 30 Guldgylden vilde saaledes svare til 4½ Pd Sterling, hvilket, om man endog regner det for at repræsentere det Tidobbelte i vore nuværende Penge, 202½ Spdlr., dog er meget lidet for et Prestekald af Gjerpens Størrelse. Naar Jon Alfsøn siges at være Klerk under Hamars Diocese, følger ikke deraf, at han hørte hjemme paa Hamar Sandsynligvis var han Prest etsteds i den hamarske Deel af Thelemarken.

er ikke i mindste Maade usandsynligt, at Kong Haakon selv kan have indgivet en Forestilling derom; ellers maatte man nærmest gjette paa Erkebiskop Thrond. Dog blev det, som man seer, erklæret tilstrækkeligt, naar Candidaten var fra Sverige eller Danmark, og under de daværende politiske Forhold, saavelsom de Forandringer, Sproget havde undergaaet, var dette ogsaa ganske rimeligt. Der skete i samme Aar, 1376, ogsaa en tredie Provision inden Nidaroos Kirkeprovins, men hvor ingen saadan Betingelse fastsattes, da den vedkom Orknøerne, hvor allerede det skotsk-engelske Sprog herskede ligesaameget, idetmindste blandt Geistligheden, som det Norske: den 28de Marts gav nemlig Pave Gregor en William Spynie, Doctor i Decreterne, det Canonicat med tilhørende Præbende ved Domkirken i Orkno, som den af Urbanus den 5te kort for hans Død til Biskop i Katanes udnævnte Mælkolm havde besiddet. Det havde, siger Paven her, været nogen Tvivl om, hvorvidt han uden Videre kunde bortgive saadanne siden Formandens Tid ved Curken ledigstaaende Beneficier, hvis Besettelse denne havde reserveret sig; denne Tvivl hævede han nu ved en bestemt Erklæring om, at en saadan Bortgivelse kunde skee, og overdrog saaledes hine Beneficier til William, uanseet at allerede en orknøisk Klerk, Gilbert Erlendssøn, var kommen i Besiddelse deraf, formodentlig ved Capitlets Valg. Dette er saaledes atter et Exempel paa de Ulemper, som Provisionsvæsenet medførte[1].

Den Mislighed for Norge, som opstod deraf, at Jemteland hørte under Uppsalas Bispedømme, men som til en vis Grad var ophørt, eller idetmindste mindre følelig, saa længe Norge og Sverige vare forenede, maatte naturligviis atter gjøre sig gjeldende, da Foreningen ophørte, og dette i langt høiere Grad, naar begge Riger laa i Krig med hinanden. Det er endog vanskeligt at begribe, hvorledes Landskabet i hele denne Tid kunde bevares for Norge, thi Geistligheden, afhængig af Erkebiskopen, og vel endog for en stor Deel svensk af Fødsel, kan neppe have undladt at paavirke Indbyggerne til Fordeel for Sverige. Men Albrecht var, som vi have seet, ikke populær blandt Bønderne, hvis Sympathier var for Magnus og Haakon, og Jemteland talte vistnok faa Mænd udenfor Bondestanden blandt sine Indbyggere. Disse behøvede ikke at gaa lengere end til Nabobygden Helsingeland for at see, hvor haardt de svenske Bønder nu betyngedes, saa at Helsingelenderne endog i en særskilt Skrivelse til Hertug Albrecht klagede over den Mishandling, de maatte lide, bade om Fritagelse for Markegjeld, Hesteudred-

---

[1]) Reg. Gregor. XI. Bull. divers. ann. 6, T. 3 fol. 161. Biskop Malkolm paa Katanes havde neppe nogensinde været residerende Chorsbroder paa Orkne, men formodentlig alene nydt dette Beneficium med flere andre, uden at være forpligtet til at holde nogen Residens.

sel og andre slige Paaleg, og om selv at maatte vælge sine Lagmend, m. m.[1]). Saadant kunde vel afskrekke Jemtelendingerne fra idetmindste nu at give sig under Sverige. Desuden stod de neppe engang paa en god Fod med den svenske Provst og andre af de svenske Geistlige, der synes at have fordret større Afgifter, end de vare berettigede til. Thi i det forømtalte Brev, hvorved Kong Haakon bekræftede Regulativet af 1305, forbød Kongen udtrykkeligt Provsten og andre lærde Mend at betynge Bønderne yderligere, end Regulativet tillod, og bød disse ligefrem ikke at underkaste sig nogen Tyngsel for Kirkens Vedkommende udover hvad der hidtil havde været gjeldende Ret. Han erklærede ogsaa, at denne Bekræftelse selv kun var midlertidig, indtil han med sit Raad fik givet en anden Anordning derom, som kunde være dem og Landet nyttig. Endelig sørgede vistnok Kongen ogsaa for at have paalidelige Befalingsmend i Landskabet, saadanne som Hr. Narve Ingevaldsøn, hvilken, efter hvad vi have seet, formodentlig var den, der tog sig af Bøndernes Sag mod Geistligheden og fik Kongen til at udstede hiint Bekræftelsesbrev[2]). Paa denne Maade forklares det vel bedst, at Jemtelendingerne ej faldt fra.

I Aaret 1379 rammedes Staden Oslo af en Ildebrand. Denne maa have været stor, siden Provsten Hr. Henrik Henriksøn i et Brev af 28de September 1383 yttrede derom „at Byen nu for fire Aar siden afbrendte. Blandt de Gaarde, som fortæredes, var de tydske Skomageres Gaard, ligesaa den saakaldte „Hjalpare-Gaard“, paa begge Sider af Elven, hvoraf idetmindste en Deel endnu i 1381 kun omtales som en „Tomt“. Det maa saaledes i alle Fald være den sydligste Deel af Byen, nærmest Elven, som blev lagt i Aske[3]).

11. Kong Haakons Død og Eftermæle.

Kong Haakon tilbragte den længste Tid efter sin Tilbagekomst fra den svenske Grændse paa Tunsbergshuus, hvor vi forefinde ham allerede ved Paasketider. Paa anden Paaskedag udstedte han nemlig Brevet til Sogningerne om, at de Tydske i Sverige havde opsagt Stilstanden. Vi finde ham der ligeledes i Mai og Juni. Formodentlig havde han

---

[1]) Styffe, Bidrag, No. 47, S. 141.

[2]) Ved Siden af ham nævnes Olaf Salvesøn som Foged i Jemteland fra 1374 til 1391. Han udførte, som man seer, Sysselmands-Forretningerne i Hr. Narves Fraværelse og formodentlig ogsaa for en stor Deel, naar han var tilstede.

[3]) Provst Henriks Brev, der findes i Rostocks Archiv, er aftrykt hos Suhm, XIV. S. 532, jvf. Dipl. N. V. 324.

ogsaa tilbragt Julen der, og det er endog heel sandsynligt, at han efter Faderens Død, da Tunsberg, Skienssyssel m. m. faldt tilbage til ham, gjorde Tunsberg til sin Hovedresidens og sit egentlige Hjem, hvor han helst opholdt sig, naar han ikke var paa Reiser, som paa Oplandene, i Throndhjem, Bergen, i Danmark, eller i Krigsanliggender ved den svenske Grændse. Der gives nemlig flere Breve, udstedte af ham i denne Tid fra Tunsberg, end fra noget andet Sted [1]). Som et Slags Tegn paa, at Tunsberg nu blev Hovedresidens, kan det vel ogsaa anføres, at Biskopen i Oslo, for hvem det af flere Grunde maatte være af Vigtighed at kunne opholde sig i Kongens Nærhed, netop paa samme Tid lod den til Biskopsstolen hørende Gaard Teige paa Nøtarø lige ved Tunsberg istandsette, og, som det lader, indrette til stadigere Beboelse. I 1377 accorderede han med en Bygmester om at indrette en ny „Sommerhall" der — et Arbeide, som gik langvarigere fra Haanden end paaregnet, formedelst Bygmesterens Uefterrettelighed — [2]), og siden efter finde vi hans Eftermand, om ikke stadigt, saa dog meget hyppigt at opholde sig paa dette smukke Sted, der endog oftere blev kaldet „Biskopsgaarden Teige". Der findes kun et eneste Brev, udstedt derfra af nogen tidligere Biskop, nemlig af Biskop Eivind i 1293 [3]), et Beviis paa, at Gaarden lige til Biskop Jons Tider kun meget sidet har været beboet af Biskoperne. At Kongen fornemmelig slog sig ned her, lader sig godt forklare af den Nødvendighed, det især efter Kong Valdemars Død var for ham at kunne være saa

---

[1]) Til lettere Oversigt hidsettes her under eet de sikkert bekjendte Dateringer, hvoraf det erfares, hvor Kong Haakon opholdt sig siden Faderens Død. I 1375: 11te Januar, Tunsbergshuus; 28de April, sammesteds; 30te Juni, Oslo; 13de November, Tunsbergshuus; 7de December, Slagelse i Danmark. I 1376: Marts, paa Aalholms Slot i Laaland; 3die Mai, Slagelse; 7de Mai, sammesteds; 24de Mai, Bergen; 3die Juni, sammesteds; 14de og 15de Mai, Kalundborg; 26de October, sandsynligt i Roeskilde; 1ste November, Kalundborg. I 1377: 28de Januar, Oslo; 3die Februar, Akershuus; 4de Marts, Thoten; 15de Mai, Nidaroos. I 1378: 13de April, Bergen; 29de Juli, Tunsberg; 8de til 14de November, Tunelm og Reskue i Kanarike. I 1379: 2den August, Marstrand; 26de Novbr., Hesjn i Dalsland. I 1380: 26de Januar, Tunsbergshuus; 28de Mai sammesteds; 10de og 11te Juni, sammesteds.

[2]) Brev af 16de Febr. 1377, Dipl. N. III. 409, og af 12te Juli 1378, sammesteds No. 419. Bygmesteren eller „Smeden" Gunnar Herjulfsson havde i 1378 ikke udført Arbeidet efter Contracten og bad derfor „paa sine Knæ" Biskopen om Tilgivelse, som han ogsaa fik, lovende at bedre det Manglende og ikke paatage sig andet Arbeide, forend dette var ferdigt; derfor satte han sine faste Ejendele i Pant.

[3]) Dipl. N. II. 44.

nær ved Haanden som muligt for i Hast at ile til Danmark; vel vilde han have været nærmere paa Baagahuus eller i Ljodhuus, men hvad Baagahuus angaar, da var dette maaskee endnu pantsat til Stæderne, og i Ljodhuus kunde han neppe ansee sig ganske sikker for Overfald af Kong Albrechts Tilhængere. Om han i Mellemtiden mellem 26de Marts, da han sendte Udbudet til Sogningerne, og den 28de Mai, da han i Tunsberg gav Lykke Peterssøn Frihedsbrev, havde ført Krig i Sverige, oplyses ingensteds, sandsynligt er det dog ikke; Toget til Sverige foretoges vistnok, som allerede antydet, først efter Midsommerstider. Kong Haakon opholdt sig i Tunsberg endnu den 10de Juni, da han der udstedte et Landsviistbrev, som besegledes i hans Overvær, og den 11te, da han modtog de orknøiske Gisslers Forsikrings-Brev om, at de til en bestemt Tid vilde vende tilbage til Tunsberg, dersom de ikke udrettede hvad de haabede. Hvis nu — hvad der ifølge det Forangaaende bliver sandsynligt — hiint Haugathing, paa hvilket den store Retterbod om Handelen m. m. blev vedtaget, holdtes i 1380, da har Kongen, som ifølge Retterbodens egne Ord da var tilstede med sit Raad, endnu opholdt sig i Tunsberg under Thingtiden, altsaa mellem 17de og 24de Juni. Men nogen sikker og bestemt Underretning har man ikke om, hvor han efter hiin 11te Juni opholdt sig eller hvad han tog sig fore, indtil hans Død, som indtraf i eller ved Oslo — sandsynligviis paa Akershuus [1]) — endnu samme Sommer eller Høst, men hvis Dag vi desværre heller ikke kjende. Der haves et Brev, udstedt i Nitedal, sydligst paa Raumarike og Nabobygd til Osloherred, den 31te Juli 1380, hvor Aaret angives som Kong Haakons 25de Regjeringsaar [2]). Dette viser, at Kong Haakon endnu maa have levet paa den Tid, thi da han døde i Oslo, vilde man ikke længe have kunnet være uvidende derom i Nitedal, hvorfra der rimeligviis dagligt gik Bud baade til og fra Byen. Endvidere seer man, at Kong Haakon maa have overlevet sin Hyldingsdag, hvormed hans 26de Regjeringsaar begyndte, hvad enten denne nu var 9de, 10de, 15de eller 16de August, (see forr. B. S. 609, 610). Thi for det første findes der to Breve, udstedte det ene paa Berg i Skrauthval i Valdres den 21de December 1380, og det andet i Sandeherred paa Vestfold den 16de April 1381, der ere daterede i hans „26de Regjeringsaar" [3]); nu var han vistnok paa

---

[1]) At Kong Haakon døde i Oslo siges udtrykkeligt i de visbyske Minoriters Krønike-Optegnelser, Scr. r. Sv. I. S. 45, Scr. r. Dan. I. 260.

[2]) Dipl. N. IV. 520.

[3]) Dipl. N. I. 466, III. 480. Ved dette sidste Brev, som er dat. Magnusmesse, have Udgiverne af Dipl. N. meent at burde antage „Magnusmesse" for at betegne 6te Septbr., altsaa en anden Dag end den, der i norske Breve sedvanligt kal-

den Tid død, og hans Død ganske vist bekjendt paa begge Steder, men Udstederne kunde dog ikke have regnet efter hans 26de Regjeringsaar, hvis han var død, førend det begyndte; de have kun fortsat med denne Maade at betegne Aaret paa, fordi de nu engang vare vante dertil, og hans Efterfølger endnu ikke var hyldet, saaat de kunde regne Aarene fra ham. For det andet haves der et Brev fra Ullinsvang i Hardanger, dateret Tirsdag efter Seljumannamesse, altsaa 9de Juli, i Kong Haakons „sidste Aar“ [1]). Dette kan ej være 1380, da Kong Haakon, som vi have seet, endnu var i Live idetmindste den 31te Juli 1380, og Udstederne dog ej kunde tale om hans „sidste Aar“, førend efterat han var død. Altsaa maa det være 1381, og Kong Haakon saaledes have overlevet sin Hyldingsdag, i August Maaned, fra hvilken hans sidste eller 26de Aar, om han havde fuldendt det, vilde have gaaet til samme Dag af August i 1381. Derimod maa han være død idetmindste nogle Dage forud for den 1ste October, da et Brev, udstedt fra Sveinarud i Oyjamark eller Ødemark (paa Marker østenfor Rakkestad) siges at være udstedt i Ugen efter Michelsdag (altsaa fra 30te September til 6te October) „i første Aar efter Kong Haakons Frafald“ [2]). Altsaa havde man ved den Tid erfaret Kongens Død i Ødemark, hvorhen Efterretningen derom fra Oslo neppe i det tidligste har kunnet naa frem i mindre end fire eller fem Dage, om man end maa antage, at Ilbud derom strax afgik til Hr. Erik Ketilssøn og Hr. Knut Algøtssøn samt flere anseede Mend paa Dal, og at dette Ilbud formodentlig tog Vejen om Ødemark eller Egne ikke langt derfra. Saaledes falder da Kong Haakons Død paa en Dag mellem Midten af August og de sidste Dage af September. Nærmere kan man ikke bestemme Tiden, med mindre aldeles nye, hidtil ubekjendte, Oplysninger skulde fremkomme [3]). Hvad han foretog sig fra Tiden mellem

---

des saaledes, nemlig Magnus Jarls Dag, d. 16de April, saasom dette maatte blive 16de April 1381, og Kong Haakon da forlængst var død. Men hos os kjendte man neppe nogen anden Magnusmesse end den paa 16de April, og ligesaavel som man daterede efter Kong Haakons Regjeringsaar i December 1380, ligesaavel kunde man gjøre det i April 1381; man var nu engang vant til at betegne Aaret efter Kongens Regjeringsaar og havde endnu ingen ny Konge at datere efter. Ellers kaldte man, som vi ville see, dette Aar indtil 29de Juli 1381, da Sønnen blev tagen til Konge, „Aaret efter Kong Haakons Frafald“, eller „Kong Haakons Frafaldsaar“.

1) Dipl. N. IV. 519.

2) Dipl. N. III. 431.

3) Man har almindeligviis antaget den 1ste Mai for Haakons Dødsdag, fordi Huitfeld siger det S. 565. Men dette er, som de ovenfor anførte Breve noksom vise, en reen Fejltagelse. Man kunde formode, at den var opstaaet ved en Misforstaaelse af den Angivelse, H. maaskee kunde have forefundet, f. Ex.,

den 11te og 24de Juni, hvor vi tabe ham af Sigte, indtil hans Død, derom vides, som sagt ikke det ringeste. Men for det Tilfelde, at han selv deeltog i det Indfald, som i dette Aar efter Stilstandens Opsigelse blev gjort i det sydvestlige Sverige, og efter al Sandsynlighed sidst i Juni eller først i Juli 1380 [1]), da har han altsaa paa den Tid været ved Stæk, og maaskee endog heelt øster ved Vesteraas, og er i Slutningen af Juli eller de første Dage af August vendt tilbage til Norge, hvor han strax har begivet sig til Oslo. Denne Antagelse har meget for sig. Af hans Opbudsbrev til Sogningerne sees det, at han selv agtede at sette sig i Spidsen for sine Krigsfolk „syd ved Landsenden", og der findes ingen Antydning til, at han da eller senere hen i Juni Maaned var syg eller svagelig. Tvertimod antyder de to orknøiske Gislers Forsikkringsbrev af 11te Juni, at Kongen ventede at opleve samme Aars Mortensmesse (11te November). Altsaa maa et pludseligt Sygdomstilfelde have rammet ham, hvad enten det var efter hans Hjemkomst til Oslo eller under selve Krigstoget, som maaskee derved kan være blevet afkortet før Tiden.

Dette er alt, hvad vi vide om Kong Haakons Død. At han, især siden han døde i Oslo, blev begraven ved Mariekirken der i Byen, kan vel ansees som vist, uagtet intet udtrykkeligt haves derom, og hans Testament, som han dog sikkert maa have efterladt, forlængst er tabt. At han ej blev begraven ved St. Hallvards Kirke, maa man slutte deraf, at der i Fortegnelsen over dennes Jordegods ikke nævnes et Ord om, at Kong Haakon har givet noget dertil „for Lejested". Heller ikke vide vi, om hans Hustru, Dronning Margrete, var tilstede ved hans Dødsleje. Man kan neppe antage det, thi det er vist, at hun den 18de Mars var i Roeskilde [2]), og der var saa meget at tage vare paa i Danmark, at hendes Nærværelse der nok kunde være nødvendig. Derimod erfare vi, at hun kort efter hans Død var i Norge, og formodentlig er hun da

---

at der havde staaet „Tirsdag før Korsmesse", og at H. havde forklaret dette som Tirsdag før 3die Mai eller Korsmesse om Vaaren, medens der meentes Tirsdag før 14de September eller Korsmesse om Høsten. Eller maaskee der har staaet „feria secunda" (d. e. Mandag) før Korsmesse (nemlig om Høsten), og at H. som saa mange andre urigtigt har forklaret dette med „to Dage før Korsmesse" (om Vaaren). Mandagen før Høst-Korsmesse er 10de, Tirsdagen er 11te Septbr. Denne Antagelse har visselig meget for sig, hvis man ikke ellers skulde tro, at Huitfeld har forvexlet Haakon den 5te, der døde 8de Mai, med Haakon den 6te, og maaskee overseet et „octava" foran „Philippi et Jacobi". Men dette er ikke saa sandsynligt som den anden Gjetning.

[1]) Før 7de August maa, som vi have seet, Jønkøping være afbrendt, og dette skete samtidigt med dette Tog.

[2]) Suhm, XIV. S. 81.

strax ved Efterretningen derom ilet derop for at foretage de nødvendige Skridt i Anledning af Sønnens forestaaende Thronbestigelse og Hylding.

Da Kong Haakon døde, var han i sin bedste Alder, ikke mere end 40 Aar gammel og kunde saaledes efter Naturens Orden have gjort Regning paa et meget længere Liv. Hans virkelige Regjeringstid var for kort, til at vi kunne gjøre os nogen bestemt Forestilling om hans Regjerings-Talenter. Men at hans Villje var god, fremlyser noksom af alt hvad han foretog sig, og hvad han selv yttrede i sine Forordninger. At han ikke formaaede at standse sit Folk i dets stadige Synken og opfriske dets hensygnende Kraft, var ikke hans Skyld. Det fulgte deels af Tidsomstændighederne, deels deraf at Norge altfor tidligt havde naaet et Modenhedstrin, der stod i Misforhold til dets egne Kræfter, saavelsom til Datidens Vilkaar: dette efterlod en Slappelse, som det ej stod i nogen Konges Magt at forebygge, og som lod Norge, ved det Tidspunkt, hvormed vi her beskjeftige os, staa hartad som en udlevet Olding ved Siden af dets to Frændenationer, der netop nu ligesom vaagnede op til et nyt Liv. I sit Forhold til Faderen have vi seet Haakon som en kjærlig, opoffrende Søn; ligeledes have vi seet, at der herskede den bedste Forstaaelse mellem ham og hans Hustru, skjønt hun ganske vist var ham langt overlegen i Talenter og Regjeringsdygtighed. Haakons Undersaatter vidste derfor ogsaa at sette Priis paa hans Dyder og elskede ham meget. „Folk ansaa ham for en god Mand", staar der i de faa Aar efter hans Død paa Island skrevne Flatø-Annaler, hvor hans Død omtales[1]). Og den bekjendte Forfatter Æneas Sylvius Piccolomini, der blev Pave under Navnet Pius den 2den 78 Aar efter Haakons Død, 53 Aar gammel, og som saaledes meget godt i sin Ungdom kunde have talt med Folk, der levede paa Haakons Tid, siger om ham: „han skal have været en herlig Mand, forunderligt elsket og adlydt af sine Undersaatter[2])". Nordmendenes Sorg over hans Død maa derfor ganske vist have været meget stor.

Da vi ikke kjende Kong Haakons Testament, vide vi heller ikke, hvor store Gaver han har skjenket til Kirker og Klostre m. m., og til

---

[1]) Islandske Annaler, Udg. S. 382

[2]) Æneas Sylvius, Cosmographia Cap. 33. Hans Ord ere følgende: In hâc terrâ (Daniâ) patrum nostrorum memoriâ Valdemarus regnavit, in Sveciâ Magnus, Aquinus in Norvegiâ, quem ferunt divinum fuisse hominem, miro provincialium amore et obsequio cultum; huic conjux Margareta fuit Valdemari filia. Jevnfør Keyser, d. N. Kirkes Historie, II. S. 397, Æneas's egne Ord vidne, at han har nedskrevet hvad han havde hørt af Folk, der tilhørte den foregaaende Generation.

sine Venner og Tjenere. Man kan neppe tvivle paa, at det har været en god Deel, men til Kirkerne idetmindste kun i rede Penge, siden der i Fortegnelsen over Oslo Domkirkes og Bispestols Gods, hvilke han dog maa have betænkt, ej findes opført noget af ham skjenket Jordegods. Men saadant gav heller ikke hans Fader, og det var aabenbart ikke mere Skik og Brug, at Kongerne paa den Maade bortgav Jordegods, som aldrig kunde falde tilbage under Kronen. Alt, hvad der findes om Kong Haakons Gave til nogen Kirke, er at han gav fem Mk. Bool i Tuneim (nu Tanum) i Ranarike til Tuneims Kirke, og selv dette var kun til Vederlag mod andet Jordegods, som Kirken ejede før, men som formodentlig laa længere borte og derfor ikke saa belejligt[1]). Sandsynligviis har Mariekirken faaet mest: den var nu engang Kongernes Yndlingskapell. Men Haakon efterlod ogsaa, som Faderen, en ikke ubetydelig Gjeld. Det seer endog næsten ud, som om han intet har betalt af hvad Faderen skyldte og endda dertil selv gjort ny Gjeld. Saaledes erfarer man, at ogsaa efter hans Død ej alene de foromtalte Tiende-Aargange af Krongodset i Elvesyssel, hvormed Kong Magnus stod til Rest, endnu vare ubetalte, men at Kong Haakon skyldte ligesaameget til de samme Kirker, — altsaa, da han naturligviis som eneste Arving maatte overtage Faderens hele Gjeld, ikke mindre end 6 Aargange til 23 Kirker, 5 til een, og 4 til een — samt derhos een Aargang til 9 Kirker i Ranarike, 2 til een sammesteds, og 3 til een i Elvesyssel, hvilke samtlige intet havde til gode af hans Fader[2]). Formodentlig var heller ikke Faderens Løsesum endnu fuldstændigt betalt. Hvorledes det hang sammen med de mange Penge, som hans Forældre havde testamenteret til Vadstena Kloster, og for hvilke de havde sat Øen Ordoost i Pant, vides ikke; men saa meget er vist, at Hr. Erik Ketilssøn ved disse Tider — uvist om før eller senere, maa have haft Ordoost i Forvaring, og da han tillige sees at have staaet i nøje Forbindelse med Klostret, er det ej usandsynligt, at dette kan have været paa Klostrets Vegne[3]). At Faderens Gjeld til Pave-

[1]) Biskop Eysteins Jordebog fol. 126. a.

[2]) See ovenfor, S. 38. De Kirker, hvilke Haakon, og ikke Magnus skyldte Tiende, vare Bru, Lyse, Bragafetr, Askeim, Berufjardardal, Tosfine, Botne, Kollde, Skedjohof (alle i Ranrike) 1 Aargang hver; Roeim (ogsaa i Ranrike) 2 Aargange, og Harundarstav (i Elvesyssel) 3 Aargange; Bisp Eysteins Jordebog, fol. 3—8.

[3]) See Becker: „Ældste Archivregistraturer“, I. S. 80. Her tales om, at Axel Ketilssøn (der i Aarene omkring 1366 havde Elfsborg, s. forr. B. 774, og formodentlig var en Broder af Hr. Erik) havde ved sit Brev opladt Dronning Margrete Vermeland, Agnaholm, Ordoost og Solsør og folgt hende det Gods, som Marsken (Erik) havde erhvervet i Viken, paa Ordoost, i Vermeland og paa Dal. Hans Søn Ketil blev dræbt paa Ordoost længe før hans

stolen i Anledning af det store Laan i 1351 endnu ikke var betalt, forstaar sig af sig selv; men nu var Schismet indtraadt, og Gjeldsbreviserne laa formodentlig i Avignon, under Modpaven Clemens's Verge: da nu han ikke erkjendtes i Norden, kunde han heller ikke gjøre det gjeldende, og da Schismet langt om længe ophørte, kunde der ej mere være Tale om at indkræve dette gamle, præscriberede Tilgodehavende. Endvidere seer man, at de holstenske Grever betragtede sig som berettigede til 100 Mk. Sølv, hvorfor Kong Haakons Fader og han selv i 1360 havde givet Forskrivning: en Fordring, der dog ligeledes maa betragtes som præskriberet[1]). Men endelig skyldte Haakon ogsaa Penge i Landet selv, og disse Gjeldsposter var maaskee de mest trykkende. Vi kjende vistnok kun een af dem, men der kan neppe tvivles paa, at der og var flere lignende. Han skyldte nemlig Fogden paa Akershuus, Benedict Nikolassøn, en Sum Penge, der idetmindste senere med enkelte Tilleg løb op til 200 Mk. brendt, og det lader til, at han for denne Sum havde sat ham den tilliggende Syssel, nemlig den egentlige Oslo-Sysel med Skogheimshered, Myrehvarven og Hudreim, i Pant[2]). Benedict sagdes siden af Dronning Margrete at have tjent baade Kong Haakon og hans Søn Olaf huld og tro, men ved Siden deraf sørgede han ogsaa ivrigt for sin private Velferd, og benyttede hertil, som det lader, sin Indflydelse paa en ej ganske tilbørlig Maade. Han havde allerede ved sit Giftermaal med Ulfhild, en Datter af Hirdmanden Thorgaut Jonssøn, erhvervet flere Ejendomme i Oslohered m. m., og som Sysselmand havde han den bedste Anledning, den han ogsaa, ligesom de fleste andre Sysselmænd, synes at

---

Død, see Diar. Vadstonense, Scr. r. Sv. I. 109, og Arel har formodentlig arvet ham. At Arel i 1396 havde Besiddelser paa de Kanter, sees af Biskop Eysteins Jordebog fol. 8, der udviser, at han da skyldte Thoresby Kirke i Elvesyssel 2 Aargange Tiende. Mere herom i det følgende.

[1]) Scr. r. Dan. VII. p. 347, 352, 353, jfr. forr. B. S. 653.

[2]) Benedict fik nemlig i 1388, som det nedenfor nærmere skal omtales, af Dronning Margrete Eker, Modeim og Tverdalene (Sigdal og Krødshered m. m.) med Kronens Indtægter og al kongelig Ret undtagen Ubodemaal, til Lehn for sig, Hustru og Arvinger, samt Pant for de Penge, Kong Haakon var ham skyldig, en Forlening, som siden bekreftedes af Kong Erik; og da Sønnen Thorgaut Benedictssøn siden havde den samme Forlening, er det tydeligt nok, at Gjelden endog da ikke var betalt (Dipl. N. I. 511, 539). Men da det ej er tænkeligt, at Benedict indtil da ingen Sikkerhed havde haft for sin Gjeld, og da vi af et Brev-Brudstykke fra 1381 erfare, at han da var Foged paa Akershuus, hvilket Embede Agmund Bergthorssøn beklædte efter 1388, er det aabenbart, at han indtil 1388 har haft Oslo Sysel i Pantelehn og da ombyttet det med Eker, Modeim o. s. v., hvad enten han nu fandt dette fordeelagtigere, eller Dronningen udtrykkeligt ønskede det. Der staar desuden i hiint Forleningsbrev, at hans nye Sysel ogsaa skulde holde ham skadesløs „for de Penge, han endnu ikke havde oppebaaret af „Alla“ (her skal vist læses Aslóar) Sysel“.

have benyttet, til at tage faste Ejendomme i Betaling for Sagøre; ja, der findes endog et Brev om, at han som Foged paa Akershuus lod en Mand saggive og holde fengslet, indtil en af hans Venner løste ham ud ved at betale en Pengesum [1]). Det er let at skjønne, at Kong Haakon selv ikke har kunnet staa i Gjeldsforhold til en Mand som Benedict uden at have maattet stille overflødig og for Creditor fordeelagtig Sikkerhed. Og Benedict var neppe den eneste, til hvem han paa denne Maade skyldte Penge. Men man kan ej undres saa meget derover: hans mange Fejder maa have kostet ham meget; han maatte overtage Faderens Forpligtelser og havde sikkert ogsaa mange Udgifter i Anledning af Sønnen, for at understøtte hans Valg i Danmark, om end disse Udgifter ingensteds ere optegnede.

12. Kong Olaf hyldes som Konge. Union med Danmark.

Kong Haakon efterlod sig kun den ene Søn Olaf, Danmarks Konge, der saaledes var ubestridt Arving til Norges Krone. Om Haakon havde haft flere Børn med Margrete, vides ikke; de maa i alle Fald være døde som Børn. Der tales vistnok siden om, at de ogsaa skulde have haft en Søn ved Navn Henrik, men det kan neppe forholde sig saa; vi ville i det følgende komme til at handle nærmere herom. Det er ovenfor nævnt, at man ej med Vished veed, om Dronning Margrete var tilstede ved Haakons Død. Der er intet, som hindrer i at antage det; i alle Fald maa det ansees som vist, at hun strax ved Efterretningen om Mandens Død hastede til Norge for at gjøre de nødvendige Skridt til at faa Sønnen hyldet, men man hører dog ikke om hendes Nærværelse i Norge førend i de første Dage af det næste Aar. Da det imidlertid ikke er rimeligt, at hun reiste op ved Vintertide, maa hun i det allersildigste have forladt Danmark i October, altsaa kort efter Haakons Død. Hvad Høvdingerne i Norge nu strax foretog sig, vides ikke. Biskoperne vare maaskee endnu forsamlede til Concilium paa Hamar, men der nævnes intet om, at de gjorde noget afgjørende Skridt. Ifølge de gamle Lovbestemmelser skulde Erkebiskopen sammenkalde Rigets Høvdinger til et Møde for at overlegge om Styrelsen og afgjøre, hvo der skulde blive den afdøde Konges Efterfølger. Muligt, at dette er skeet, ihvorvel intet bestemt vides derom. Men da Olafs Arveret var utvivlsom, og saaledes hans Antagelse vis, — saa vis, at man allerede i danske Breve

---

[1]) Dette erfares af et Brev fra 1401 (D. N. IV. 720), hvoraf man ogsaa seer, at han havde været Foged paa Akershuus.

lod ham kalde sig „Norges Konge“ [1]) — synes Margrete, som for det første havde efterladt ham i Danmark, uden Hinder eller Modsigelse midlertidigt at have overtaget Regjeringen paa hans Vegne; thi den 11te Januar 1381 stadfæstede hun paa Akershuus, „med Rigets Raads Samtykke og i sin Søns Navn, alle de Rettigheder og Privilegier, som Mariekirken i Oslo hidtil havde nydt, indtil Gud af sin Naade forundte hende, at hendes kjære Søn Kong Olaf selv kom“ [2]). Olaf kom først længer ud paa Aaret, men naar eller hvorledes, er ingensteds omtalt; alt, hvad vi vide derom er, at han paa St. Olafs Dag, den 29de Juli, blev tagen til Konge i Nidaroos, altsaa paa Ørething efter den gamle Skik, hvilket viser, at han ej kan være reist fra Danmark senere end i Juni Maaned. Formodentlig har Margrete heller ikke villet lade den tiaarige Dreng tiltræde den lange Reise, førend den mildere Aarstid var indtraadt, og hun imidlertid havde aftalt med det norske Raad, hvorledes Styrelsen skulde indrettes i Olafs Mindreaarighed. Thi at Forhandlinger, og det af særdeles Vigtighed, maa have fundet Sted derom mellem Margrete og Raadet, forstaar sig ej alene af sig selv, men det kan ogsaa skjønnes deraf, at vi lige fra Hyldingsdagen atter see ved den unge Konges Side en Drottsete eller Rigsforstander, nemlig Hr. Agmund Finnssøn, der saaledes nu atter indtog denne Verdighed, og strax efter en Cantsler, nemlig Provsten ved Mariekirken, Hr. Henrik Henrikssøn, der altsaa nu først fik Titlen, efter længe at have bestyret Embedets Forretninger. De Kongebreve, der ere udstedte i Olafs Mindreaarighed, vise, at disse to Mænd tilsammen bestyrede de løbende Regjeringsforretninger, og begge benyttede Kongesegl, saaledes at Drottseten alene i Kongens Navn udstedte alle Breve, der vedkom den udøvende Myndighed, Krigsvæsenet, Finantserne m. m., og beseglede dem med Kongeseglet, saavelsom med sit eget, medens derimod alt hvad der hørte til den dømmende Myndighed, altsaa Bekræftelse paa Domme, og formodentlig ogsaa Landsvistbreve, udferdigedes af Cantsleren i Kongens Navn og besegledes af ham alene. Kun Breve af større Vigtighed, som Bekræftelser paa Privilegier o. a. d. udferdigedes i Kongens Navn af Drottseten og Cantsleren i Forening, saaledes at det udtrykkeligt tilføjedes, at Cantsleren beseglede med Kongens Segl. Men i Kongens, det vil sige hans og Dronningens, Nærværelse, bortfaldt baade Drottsetens og Cantslerens Myndighed; da heed det kun som sedvanligt „indseglet i vor Nærværelse“, og ligesaa beseglede de Beslutninger, der under Kongens Navn fattedes paa Raadsmøder, af alle de tilstedeværende Raadsherrer, blandt hvilke altid

[1]) Brev udst. i Slagelse d. 19de Januar 1381. Suhm XIV. 93, 94.
[2]) Dipl. N. V. 320.

Drottseten, men sjeldnere Cantsleren nævnes[1]). Heraf maa man altsaa slutte, at der mellem Dronningen og Raadet umiddelbart før Kroningen er truffet en Overeenskomst, der omtrent har indeholdt disse Hoved-Artikler:

1. Dronningen fører det egentlige Formynderskab for sin Søn, og udfører alle Regjeringshandlinger i hans Navn, naar hun er i Landet.

2. Naar hun er udenfor Landet, føres Regjeringen af Drottseten og Cantsleren i Kongens Navn, saaledes at hiin har alt det egentligt

---

[1]) Da det er af Vigtighed at kunne danne sig en klar og nøiagtig Forestilling herom, bilsætte vi i chronologisk Orden en Fortegnelse paa alle hidtil bekjendte daterede Breve, udstedte i Kong Olafs Navn indtil Udgangen af 1385, med en kort Antydning af deres Indhold og Besegling. Fra 1381: Nidaroos den 29de Juli, Kroningsdagen, Beskyttelsesbrev for Jemteland: da dette Brev er udstedt paa et Raadsmøde, er det indseglet baade af Drottseten og Hr. Sigurd Hafthorssøn, men ei af Cantsleren, formodentlig fordi man endnu intet Stor-Segl havde faaet. (N. gl. L. III. 213). Nidaroos den 7de August, Bekræftelse paa Skomagernes Friheder, under Kongens og Drottsetens Segl (s. steds S. 214); her var ligeledes neppe noget Storsegl ferdigt. Oslo d. 9de October, Overdragelse af en Kronen tilkommende Pengefordring, under Kongens og Drottsetens Segl, (Dipl. N. II. 469). Fra 1382: Oslo den 6te Febr., Bekræftelse paa Mariekirkens Rettigheder, under Kongens og Drottsetens Segl; Cantsleren beseglede med. (Dipl. N. V. 325). Tunsberg d. 20de April, Tilladelse til Indbyggerne i to Skibreder at bygge et nyt Landevernsskib; under Kongens og Drottsetens Segl. (s. steds I. 470). Bergen d. 16de Juni, Stadfestelse af Audunargaardens Friheder, under Kongen og Drottsetens Segl (Dipl. N. II. 476); dette var kun en ligefrem Følge af, at Mariekirkens Privilegier bekræftedes, derfor udfordredes her ei Cantslerens Besegling. Bergen d. 23de Juni, Stevningsbrev til nogle Folk fra Ryfylke, sandsynligviis af Hirdmandsklassen, inds. af Drottseten og Cantsleren. Bergen den 26de Juni, Stadfestelse paa Munkeliv Klosters Privilegier, under Kongens og Drottsetens Segl, Cantsleren beseglede med (Munkeliv. S. 19). Oslo den 13de August, to Landevistbreve beseglede i „Kongens Nærværelse"; hverken Drottsete eller Cantsler nævnes, (Dipl. N. I. 474, 476). Bergen den 27de October, Retterbod om Islandsfarernes Told, vedtagen paa Raadsmøde og medbeseglet af Raadsherrerne, (Norges gl. Love III. 215. Fra 1383: Tunsberg den 26de August, Retterbod om Told m. m. vedtagen og beseglet paa Raadsmøde af Raadsherrerne (N. gl. L. III. 216). Bergen den 23de Octbr., Bekræftelse af et Kjøb, beseglet af Kongen og Drottseten (Dipl. N. I. 483). Fra 1384: Bergen den 23de Juni, Retterbod vedtagen paa et Raadsmøde og beseglet af Raadsherrerne (sammesteds S. 218). Bergen d. 19de August, Retterbot, ligesaa (sammesteds S. 222). Tunsberg d. 22de, Stadfestelsesbrev paa en Dom, beseglet af Cantsleren, uden at Drottseten nævnes (Dipl. N. I. 491); Drottseten kunde desuden da ei engang være tilstede i Tunsberg, da han den 19de var med Raadet i Bergen. Akershuus den 6te December, Befaling til Mariekirkens Debitorer at betale hvad de skyldte; indseglet i „Kongens Nærværelse", uden at Drottsete eller Cantsler omtales. Da er det og vist, at Margrete selv var tilstede, siden hun 14de Januar var i Oslo, (Dipl. N. II. 488), altsaa tilbragte Julen der.

lod ham kalde sig „Norges Konge" [1]) — synes Margrete, som for det første havde efterladt ham i Danmark, uden Hinder eller Modsigelse midlertidigt at have overtaget Regjeringen paa hans Vegne; thi den 11te Januar 1381 stadfestede hun paa Akershuus, „med Rigets Raads Samtykke og i sin Søns Navn, alle de Rettigheder og Privilegier, som Mariekirken i Oslo hidtil havde nydt, indtil Gud af sin Naade forundte hende, at hendes kjære Søn Kong Olaf selv kom" [2]). Olaf kom først længer ud paa Aaret, men naar eller hvorledes, er ingensteds omtalt; alt, hvad vi vide derom er, at han paa St. Olafs Dag, den 29de Juli, blev tagen til Konge i Nidaroos, altsaa paa Ørething efter den gamle Skik, hvilket viser, at han ej kan være reist fra Danmark senere end i Juni Maaned. Formodentlig har Margrete heller ikke villet lade den tiaarige Dreng tiltræde den lange Reise, førend den mildere Aarstid var indtraadt, og hun imidlertid havde aftalt med det norske Raad, hvorledes Styrelsen skulde indrettes i Olafs Mindreaarighed. Thi at Forhandlinger, og det af særdeles Vigtighed, maa have fundet Sted derom mellem Margrete og Raadet, forstaar sig ej alene af sig selv, men det kan ogsaa skjønnes deraf, at vi lige fra Hyldingsdagen atter see ved den unge Konges Side en Drottsete eller Rigsforstander, nemlig Hr. Agmund Finnssøn, der saaledes nu atter indtog denne Værdighed, og strax efter en Cantsler, nemlig Provsten ved Mariekirken, Hr. Henrik Henrikssøn, der altsaa nu først fik Titlen, efter længe at have bestyret Embedets Forretninger. De Kongebreve, der ere udstedte i Olafs Mindreaarighed, vise, at disse to Mænd tilsammen bestyrede de løbende Regjeringsforretninger, og begge benyttede Kongesegl, saaledes at Drottseten alene i Kongens Navn udstedte alle Breve, der vedkom den udøvende Myndighed, Krigsvæsenet, Finantserne m. m., og beseglede dem med Kongeseglet, saavelsom med sit eget, medens derimod alt hvad der hørte til den dømmende Myndighed, altsaa Bekræftelse paa Domme, og formodentlig ogsaa Landsvistbreve, udferdigedes af Cantsleren i Kongens Navn og beseglede af ham alene. Kun Breve af større Vigtighed, som Bekræftelser paa Privilegier o. a. d. udferdigedes i Kongens Navn af Drottseten og Cantsleren i Forening, saaledes at det udtrykkeligt tilføjedes, at Cantsleren beseglede med Kongens Segl. Men i Kongens, det vil sige hans og Dronningens, Nærværelse, bortfaldt baade Drottsetens og Cantslerens Myndighed; da heed det kun som sedvanligt „indseglet i vor Nærværelse", og ligesaa beseglede de Beslutninger, der under Kongens Navn fattedes paa Raadsmøder, af alle de tilstedeværende Raadsherrer, blandt hvilke altid

[1]) Brev udst. i Slagelse d. 19de Januar 1381. Suhm XIV. 93, 94.
[2]) Dipl. N. V. 320.

Drottseten, men sieldnere Cantsleren nævnes[1]). Heraf maa man altsaa slutte, at der mellem Dronningen og Raadet umiddelbart før Kroningen er truffet en Overeenskomst, der omtrent har indeholdt disse Hoved-Artikler;

1. Dronningen fører det egentlige Formynderskab for sin Søn, og udfører alle Regjeringshandlinger i hans Navn, naar hun er i Landet.

2. Naar hun er udenfor Landet, føres Regjeringen af Drottseten og Cantsleren i Kongens Navn, saaledes at hiin har alt det egentligt

---

[1]) Da det er af Vigtighed at kunne danne sig en klar og nøiagtig Forestilling herom, hidsætte vi i chronologisk Orden en Fortegnelse paa alle hidtil bekjendte daterede Breve, udstedte i Kong Olafs Navn indtil Udgangen af 1385, med en kort Antydning af deres Indhold og Besegling. Fra 1381: Nidaros den 29de Juli, Kroningsdagen, Beskyttelsesbrev for Jemteland: da dette Brev er udstedt paa et Raadsmøde, er det indseglet baade af Drottseten og Hr. Sigurd Hafthorsson, men ei af Cantsleren, formodentlig fordi man endnu intet Stor-Segl havde faaet. (N. gl. L. III, 213). Nidaros den 7de August, Bekræftelse paa Skomagernes Friheder, under Kongens og Drottsetens Segl (s. steds S. 214); her var ligeledes neppe noget Storsegl ferdigt. Oslo d. 8de October, Overdragelse af en Kronen tilkommende Pengefordring, under Kongens og Drottsetens Segl, (Dipl. N. II, 469). Fra 1382: Oslo den 6te Febr., Bekræftelse paa Mariekirkens Rettigheder, under Kongens og Drottsetens Segl; Cantsleren beseglede med. (Dipl. N. V. 325). Tunsberg d. 20de April, Tilladelse til Indbyggerne i to Skibreder at bygge et nyt Landevernsskib; under Kongens og Drottsetens Segl. (s. steds I. 470). Bergen d. 16de Juni, Stadfestelse af Audunargaardens Friheder, under Kongen og Drottsetens Segl (Dipl. N. II. 476); dette var kun en ligefrem Følge af, at Mariekirkens Privilegier bekræftedes, derfor udfordredes her ei Cantslerens Besegling. Bergen d. 23de Juni, Stevningsbrev til nogle Folk fra Rygfylke, sandsynligvis af Hirdmandsklassen, inds. af Drottseten og Cantsleren. Bergen den 26de Juni, Stadfestelse paa Munkeliv Klosters Privilegier, under Kongens og Drottsetens Segl, Cantsleren beseglede med (Munkeliv. S. 19). Oslo den 13de August, to Landsvistbreve beseglede i „Kongens Nærværelse"; hverken Drottsete eller Cantsler nævnes, (Dipl. N. I. 474, 476). Bergen den 27de October, Retterbod om Islandsfarernes Told, vedtagen paa Raadsmøde og medbeseglet af Raadsherrerne, (Norges gl. Love III. 215. Fra 1383: Tunsberg den 26de August, Retterbod om Told m. m. vedtagen og beseglet paa Raadsmøde af Raadsherrerne (N. gl. L. III. 216). Bergen den 23de Octbr., Befrielse af et Kjøb, beseglet af Kongen og Drottseten (Dipl. N. I. 483). Fra 1384: Bergen den 23de Juni, Retterbod vedtagen paa et Raadsmøde og beseglet af Raadsherrerne (sammesteds S. 218). Bergen d. 19de August, Retterbot, ligesaa (sammesteds S. 222). Tunsberg d. 22de, Stadfestelsesbrev paa en Dom, beseglet af Cantsleren, uden at Drottseten nævnes (Dipl. N. I. 491); Drottseten kunde desuden da ei engang være tilstede i Tunsberg, da han den 19de var med Raadet i Bergen. Akershuus den 6te December, Befaling til Mariekirkens Debitorer at betale hvad de skyldte; indseglet i „Kongens Nærværelse", uden at Drottsete eller Cantsler omtales. Da er det og vist, at Margrete selv var tilstede, siden hun 14de Januar var i Oslo, (Dipl. N. II. 468), altsaa tilbragte Julen der.

Administrative og hvad der hører til Krigsvæsenet, denne alt hvad der vedkommer den dømmende Myndighed, under sin Varetægt. Kun vigtige Beslutninger, som Bekræftelser eller Tilstaaelser af Privilegier o. s. v. afgjøres og besegles af Drottseten og Cantsleren i Fellesskab. Naar Dronningen selv er tilstede, bortfalder begges Myndighed.

3. Lovgivningssager, som Retterbøders Udstedelse o. s. v., foretages og afgjøres kun paa Raadsmøder, ej af Drottseten eller Cantsleren paa egen Haand.

Man seer heraf, at Raadet intet havde imod, at Dronningen førte Regjeringen og udøvede Kongemagten, naar hun var i Landet, men at de kun vilde forebygge, at Regjeringen skulde føres fra Danmark af, neppe saa meget af Frygt for, at dansk Indflydelse skulde gjøre sig gjeldende — thi det kunde jo dog altid skee, naar Dronningen var i Landet — som for at den Ulempe skulde indtræde, der under forrige Union med Sverige oftere havde fundet Sted, at de løbende Forretninger og Expeditioner ved Regentens Fraværelse ganske gik i Staa. Den Tillid, som Raadet her viiste Margrete, indeholder et merkeligt Vidnesbyrd om hendes overlegne Dygtighed og den Yndest, hun maa have forstaaet at vinde hos Nordmendene. Formodentlig var det hende udelukkende forbeholdt at raade over Syslerne og Krongodset, saa at Drottseten og Cantsleren ej paa egen Haand kunde give Forleninger, dog findes der ej nu Breve, som udtrykkeligt handle derom. I de Breve, som Drottseten udstedte i Kongens Navn, brugtes sedvanligviis den Formel: „vi have med Raad og Samtykke af vor kjæreste Drottsete Hr. Agmund Finnssøn besluttet, eller givet o. s. v."; og tilsidst „under vort og vor Drottsetes Indsegl". I de Breve, som Cantsleren udstedte i Kongens Navn, nævnes derimod kun „Raadet" i Almindelighed, og de ende med „Provsten ved Mariekirken i Oslo, vor Cantsler, Hr. Henrik Henrikssøn, indseglede". Da det er aabenbart, at Drottseten ofte beseglede sine Breve, medens Cantsleren var langt borte, og omvendt, er det umuligt, at de begge to kunne have brugt eet Segl, men Drottseten maa have brugt det mindre Kongesegl, eller Secretet, Cantsleren Storseglet[1]); desverre mangle Seglene paa alle de føromtalte Breve, saaat intet bestemt Vidnesbyrd derom haves.

[1]) Dette sees bedst ved at sammenholde den nysanførte Retterbod, dateret Bergen den 19de August 1384, med Bekreftelsesbrevet, dateret Tunsberg den 22de August s. A.; begge siges at være beseglede med Kongens Segl, men hvis der kun var eet, kunde det ej være i Bergen den 19de og i Tunsberg den 22de August. Altsaa seer man, at Drottseten, der den 19de var med at besegle i Bergen, havde eet Segl, og Cantsleren i Tunsberg d. 22de et andet. Nu er det vist, at det Segl, Cantsleren bevarede, altid var Storseglet, følgelig maa Drottseten have havt Secretet.

Man skulde formode, at der ogsaa sluttedes en Overeenskomst med det danske Raad, etslags Unionsact, i Liighed med den, der i 1319 sluttedes med det svenske. Den danske Historieskriver og Cantsler Arild Huitfeld, som skrev noget over 200 Aar senere, siger ogsaa, at det „holdes for, at Dronning Margrete og Rigets Raad i Norge (dem igjen til Villie i Danmark, som tilforn vare eens til at samtykke Kong Olaf til Danmark) en Forpligt at være gjort og ganget imellem, at Danmark og Norge stedse skulde blive tilsammen under een Konge" [1]). Hans Udtryk „det holdes for" viser vel, at ej engang han har kjendt noget derom oprettet Brev eller har havt noget sikkert Vidnesbyrd derom; imidlertid kan dog denne Antagelse ej ganske være greben af Luften, og saavel den tidligere Analogi fra Foreningen med Sverige, som Margretes velbekjendte Bestræbelser for at knytte Unionen fastere og udvide den til det hele Norden, giver den al mulig Sandsynlighed. Blandt Vilkaarene i denne Unionsact, hvilke de nu end ellers kunne have været, maa der især have været eet, der sikkrede hvert Rige sin Selvstændighed lige over for det andet og søgte at forebygge Indtrængen af det ene Riges Mænd i det andet Riges Raad, Slotte, Sysler eller Lehn. Overhoved maa Indholdet paa det nærmeste have stemmet med den senere større Unionsact for alle tre Riger. Men, som sagt, hverken i Danmark eller Norge har i de sidste trehundrede Aar nogen saadan Foreningsact været funden, enten i Original eller Afskrift. Sandsynligviis har den, ligesom den senere større Act, alene været udstedt i meget faa Gjenparter, og ej været bestemt til Offentliggjørelse, hvorfor den siden desto lettere kunde forkomme. Man har vel ikke engang lagt nogen synderlig Vegt paa den, efterat den var bleven gjort overflødig ved Foreningen mellem alle tre Riger og den nye Act, som derom udstedtes.

Margrete forbeholdt sig, som Skik og Brug var, sin egen Livgeding eller Morgengave, hvilken, som det allerede er omtalt, paa det nærmeste var den samme som Dronning Blanches, idetmindste Elvesyssel og Ranrike med Vettahered, undtagen Ordoost m. m., maaskee ogsaa Borgesyssel [2]). Tillige er det af flere Breve aabenbart, at hun paa samme

[1]) Huitfeld, S. 565.

[2]) See ovenfor S. 50. Til yderligere Bestyrkelse herpaa kan anføres, at hun i 1385 gav Biskop Jons Landboer paa Folkestad i Vettahered Fritagelse for Leding, Skat og Told m. m. i sit eget Navn og under sit eget Segl. Thi det er aabenbart, at om Landskabet ej havde særskilt tilhørt hende som Morgengave, men staaet under Kong Olaf, da maatte Brevet have været udstedt i dennes Navn, om hun endogsaa selv nok saa meget var den raadende. Kun faa Uger forud udstedtes, som vi have seet, i Kong Olafs Navn en Befaling

Maade ogsaa havde Nordre-Halland med Tilhehør, hvad enten dette, naar det kom til Stykket, dog skrev sig fra Egteskabscontracten 1363, eller det senere var hende overdraget[1]). Saaledes udgjorde hendes særskilte Besiddelser et sammenhængende Heelt, fra Svinesund til Falkenberg. Der kan neppe være nogen Tvivl om, at de Dele af Sverige, der ikke adlød Kong Albrecht, og som grændsede til hine Besiddelser, ogsaa betragtedes som nærmest lydende under hende; og at Slottenes Befalingsmænd holdt disse, som det heed, til hendes Haand[2]). For at vogte disse Besiddelser og iagttage Kong Albrechts Bevægelser var det vel, at Dronningen ikke ledsagede sin Søn til Throndhjem, men forblev søndenfjelds og sandsynligviis endog strax begav sig til Halland, da hun den 28de Juli, altsaa Dagen før Sønnens Hylding i Nidaros, var paa Vardbergs Slot og her forlenede en af sine mest betroede Mænd, der siden spillede en betydelig Rolle, og hvis Ætlinger ogsaa havde meget at sige i Norge, Nisse eller Nikolas Jensson Svarteskaaning, med det Gods i Fjeraas Hered, som Magnus Porse og Thorkel Erngislsøn, der havde forladt hendes Tjeneste, hidtil havde besiddet[3]). Hun havde saameget mere Aarsag til at frygte for Ufred paa disse Kanter, som Kong Albrecht under hendes Ophold i Norge — formodentlig ved Fejde eller Trusel om Fejde, havde faaet Skaaningerne til at aabne Underhandlinger i Skeninge ved et Gesandtskab, for hvilket Erkebiskop Magnus af Lund og Tuve Galen stod i Spidsen, og paa egen Haand at slutte en Stilstand med ham den 7de April, der skulde vare til næste Aar Midsommer, og hvorved han forbeholdt sig, hiinsides Øresund at

---

til Mariekirkens Debitorer at betale sin Gjeld, og Brevet derom beseglebes i hans Nærværelse; der er jo ingen Tvivl om, at hun ogsaa var den egentlige Udstederinde heraf, men hun lod dog Brevet udstede i Sønnens Navn; enhver anden Form havde været ugyldig. I Margretes Brev staar der endydermere, at hine Landboer skulle nyde al den Frihed o. s. v., som hendes egne og hendes haandgangne Mænds Tjenere nyde i „hendes Lehn og Velde". Altsaa regner hun her Vettahered til sit eget „Lehn og Velde", d. e. sin Morgengave.

[1]) Dette kan ogsaa sluttes ej alene deraf, at det udtrykkeligt siges, at hun fik Halland til Morgengave, men ogsaa deraf, at vi paa lignende Maade se hende bortgive Forleninger i Nordre Halland i sit eget Navn; saaledes til Nisse Svarteskaaning, som det strax nedenfor omtales; og til Abraham Brodersson, hvem hun før November 1382 pantsatte en Deel af Kongsbakke Slot (Brev i det sv. Rigsarchiv).

[2]) Vi have allerede seet, at hun havde Elfsborg. Opensteen var vel i 1376 afstaaet af Hertug Erik til K. Olaf, men i 1382 holdtes det paa Dronningens Vegne af Johan Liste (Suhm XIV. S. 105).

[3]) Suhm, XIV. S. 95. Det var sandsynligvis endeel af Kongsbakke, hvorfra han senere (i 1385) daterede et Brev, Bunge, L. E. K. Urk. 1225.

kunne understøtte sine Brødre mod Danmark, medens Indbyggerne i Skaane og Halland skulde kunne hjelpe sin Konge Olaf i enhver Krig undtagen mod Sverige [1]). Hovedaarsagen til dette besynderlige Skridt fra Skaaningernes Side var vel, at en saa stor Deel af Skaane endnu stod under Hansestæderne, saa at Margrete eller det danske Rigsraad ej uden at støde disse for Hovedet kunde befatte sig dermed og saaledes maatte overlade Landskabet til sig selv. Men den Omstændighed, at vi finde Tuve Galen blandt Underhandlerne, lader dog formode, at der og var nogen Underfundighed med i Spillet fra Skaaningernes Side [2]). Imidlertid maa man beundre Margrete, der saa hjelt stillede sig paa Vagt mod Mecklenburgerne i Sverige og var rede til at modtage og møde ethvert Angreb fra den Kant, medens Sønnen, fjernt i Norden, modtog Nordmendenes Hylding.

At Kong Olaf ved denne Hylding ledsagedes af mange Raadsherrer, og at der har været en glimrende Forsamling i Nidaros, er vist nok, men blandt dem ere kun Drottsetens og Hr. Sigurd Hafthorssøns Navne opbevarede. De have nemlig beseglet et Beskyttelsesbrev for Jemteland, med Bekræftelse paa dets Ret og Friheder, som Kongen udstedte paa selve Kroningsdagen [3]). I dette Brev siges der udtrykkeligt, „at Drottseten og flere gode Mend af Raadet havde tilsvoret Almuen over hele Norge at overholde og paa Kongens Vegne at lade overholde gammel Ret og Lov, og at han selv havde givet Almuen Tilsagn om at skulle blive ved at deres gamle Ret og Lov saaledes, som deres Forfedre havde nydt den af Kongens Forfedre og Forgængere paa Tronen". Brevet, staar der ogsaa, samtykkes af Drottseten og flere gode Mend. Det vil strax nedenfor sees, at Haakon Jonsøn sandsynligviis var een af de Raadsherrer, der overvar Kroningen; i saa Fald er det ej usandsynligt, at det var ham, som efter gammel Skik gav Olaf Kongenavn, thi saa Aar efter see vi ham paa lignende Maade hilse Olafs Efterfølger som Konge. Dog var neppe nogen Erkebiskop tilstede: Erkebiskop Thrond var sandsynligviis ganske nyligt afgaaet ved Døden, eller døde under selve Hyldings-Høitidelighederne. Hvad Drottsetens Udnævnelse angaar, da er det rimeligst, at han først var valgt af Raadet, ligesom forhen Hr. Erling Vidkunnssøn, men at Kongen, umiddelbart efterat have faaet

---

[1]) Suhm, efter Originalen i det danske Geh. Archiv, XIV. S. 521—525.

[2]) Imidlertid var dog ogsaa Axel Kettilsøn med, maaskee for en eller anden Borg i Søndrehalland, og han maa antages at have været Dronningens ivrige Tilhænger og at have varetaget hendes Interesser.

[3]) Norges gl. L. III. S. 314. Der staar udtrykkeligt, at Brevet er udstedt i Throndhjem „paa Olafsvakedag forre, da vi bleve tagne til Konge, det første Aar af vor Regjering".

Kongenavnet, gav ham Drottsete-Navn. Han var saagodtsom selvskreven dertil, da han allerede før havde baaret det. Og naar der skulde udnævnes en Cantsler, kunde der ej være Tale om nogen anden end Provst Henrik, da hiint Embede var henlagt til Provstedømmet. Men man kunde have undladt at udnævne Nogen, og at det skete, maa vel enten, ligesom med Hr. Paal Baardsøn fordum, tilskrives Geistlighedens Indflydelse, eller og er det skeet efter Dronning Margretes eget Ønske. Unegteligt maatte det ogsaa lette Regjeringsforretningernes Gang, at en Cantsler kunde besørge de løbende Sager, medens Drottseten ferdedes omkring for at holde Orden i Landet.

At Olaf ved denne Lejlighed ogsaa blev kronet, som etsteds angives [1]), er muligt, men neppe sandsynligt. Denne Højtidelighed plejede helst at udsettes, til Kongen naaede Skjels-Aar. Sammesteds forsikkres det ogsaa, at Kong Olaf lod sin Fader „hederligen begrave", i 1381 [2]). Dette er heller ikke sandsynligt, med mindre man antager, at Kong Haakons Liig strax efter hans Død har været foreløbigt bisat, og den egentlige Højtidelighed ved Begravelsen udsat til Olafs Ankomst om Vaaren eller Begyndelsen af Sommeren.

Allerede ved Olafs Hylding i Slagelse 1376 havde Kong Haakon og Dronning Margrete, eller maaskee ogsaa det danske Raad, efter Kong Valdemars Exempel, ladet ham antage, foruden den gamle danske Kongetitel, „Daners og Slavers (eller Venders) Konge", ogsaa den af „Goternes Konge", for at betegne sin Ret til Øen Gotland. Dette Tilleg bibeholdt Olaf ogsaa i sin norske Kongetitel, men nævnte her ikke „Slaverne", saaat hans Titel i norske Breve derfor lyder: „Olaf, med Guds Naade Norges, Daners og Goters Konge". Man seer heraf, hvilken Vegt hans Moder lagde paa Besiddelsen af Gotland. Derimod opgav man for Olaf for det første den Titel af „Sveriges Konge", som hans Fader havde ført, og som det synes, at han skulde have arvet efter ham, med Fordring paa Folkungernes Trone. Men Margrete har vel for Øjeblikket villet undgaa at støde de Svenske ved en saadan Demonstration. Med Haakon var det en anden Sag. Han havde virkelig baaret Sveriges Krone, det havde Olaf ikke. Siden optoges dog Titlen „Sveriges Arving". Naar derimod Margrete kaldte sig „Norges og Sveriges Dronning", var det fordi hun som Enke beholdt Mandens Titel. Men i de hanseatiske Documenter kaldes hun kun „Dronning til Norge", thi dette var jo dog egentlig det Rige, hvorfra hendes Dronningtitel udsprang. Fra denne Hyldingsdag af, den 29de Juli, begyndte man saaledes at

---

[1]) Huitfeld, S. 566.

[2]) Sammesteds, S. 565.

regne Kong Olafs Regjering, og at datere Breve derefter. Hidtil havde man i Mellemtiden fra hans Faders Død deels hjulpet sig med at nævne Aarstallet efter Christi Fødsel, hvad der i norske Breve ej var saa brugeligt, deels dateret „i Aaret efter Kong Haakons Frafald", „i Kong Haakons Frafalds-Aar", eller i hans „sidste Aar", ja endog, som vi have seet, slet hen i „Kong Haakons Aar", uagtet at han var død [1]).

Den unge Konge, og formodentlig ogsaa de forsamlede Herrer, vare endnu den 7de August i Throndhjem, thi denne Dag udstedtes en Bekræftelse paa de bergenske Skomageres Frihedsbrev [2]). Sandsynligviis er hele Mellemtiden hengaaet med at udstede lignende Breve til mange forskjellige Egne, men man har ikke kunnet rekke at besegle dem alle, som det til Jemteland, paa selve Hyldingsdagen. Men ej længe efter maa Kongen og Herrerne have tiltraadt Tilbagereisen, thi allerede den 28de August var Drottseten og flere andre Raadsherrer, (Biskop Jon i Oslo, Drottseten, Provst Winalde (Magister Capellarum), Provst Henrik, Haakon Jonsson, Sune Eriksson, Benedict Nikolasson, Henrik Michelstorp, Alf Haraldsson, Jon Martinsson, Jon Reidarsson Darre og Agmund Bergthorsson Bolt), hvoriblandt flere sandsynligviis havde været i Nidaros, forsamlede i Hornboresund [3]) — uvist om det paa Agdesiden eller det paa Viksiden —; og hvad enten de nu først vare dragne over Land til Oslo og derfra til Søs, eller de havde taget Søvejen lige fra Throndhjem langs Kysterne, saa maa de, for at kunne komme saa tidligt til Hornboresund som den 28de August, have forladt Throndhjem meget snart efter den 14de. Spørsmaalet, hvad Vej de

---

1) De hidtil bekjendte Breve fra Mellemtiden mellem 1ste Septbr. 1380 og 29de Juli 1381, der ej ere daterede efter Aarstal, men efter Kong Haakons Dødsaar eller Regjeringsaar, ere følgende fem: Dipl. N. III. 431, c 1ste Octbr. 1380, fra Odnemark „fyrstu ári frafalls H. K." Dipl. N. I. 466, 21de Decbr. 1380, fra Valdres, „26da ári rikis H. K." Dipl. N. V. 321, 23de Marts 1381, fra Saude paa Grenland, „fyrstu ári frafalls H. K." Dipl. N. III 430, 16de April 1381, fra Sæmshered paa Vestfold „26 ári rikis H. K." (her er Haakon kaldet „Norege, Svia ok Dana konugr" et Tegn paa, hvorledes Foreningen med Danmark nu stod Folk for Hovedet). Dipl. N. IV. 519, 19de Juli 1381, fra Ullensvang, „sidasta ári H. K.". Paa den Tid vidste man her sikkert allerede, at Olafs Hylding om faa Dage vilde skee. Jfr. ovfr. S. 116. Som en Egenhed maa det ansees, at der findes et Brev af 6te Juni 1382, der endog er dateret 2det Aar efter Kong Haakons Død, Dipl. N., II., 475. Stedet angives ikke, og muligt kan det have været saa afsides beliggende, at man der endnu ikke havde erfaret Kroningen. Der skal ogsaa have været et af 1382 eller 1383, der var dateret i det 3die. (Blandt norske Breve paa Arrebank 1624, Suhm XIV. 130).

2) Norges gl. Love, III. S. 214.

3) Dipl. N. I. 469.

have taget, er ikke urigtigt, thi hvis de have taget Søvejen, da kan maaskee deres Ophold i Hornboresund alene være foranlediget deraf, at de nu vare paa Tilbagevejen og agtede snart at skilles ad, ligesom det da og maa ansees vist, at de fleste af dem havde været med i Thrandhjem, især da de, paa Vinalde nær, alle hørte hjemme paa Østlandet; kom de derimod fra Oslo, maa de have været sammenkaldte af Dronningen og skulde i saa Fald indfinde sig hos hende paa Vardberg eller andensteds til Raadslagning[1]). Desværre veed man heller ikke, hvor Dronningen paa den Tid opholdt sig. Maaskee blev Olaf omtrent paa samme Tid bragt ned til Danmark, hvor der i Ringsted den 11te December udstedtes et Brev i hans Navn. Sikkert kan man dog ikke heraf slutte hans Tilbagekomst til Danmark, da man ogsaa her oftere udstedte Breve i hans Navn og under Rigsseglet, uden at han var nærværende. Med langt større Vished kan man derimod antage, at han idetmindste havde forladt Norge (og følgelig var kommen tilbage til Danmark, i October 1381), fordi et i hans Navn den 9de October i Oslo udstedt Brev er beseglet af Drottseten, uden at hans Nærværelse udtrykkeligt nævnes. Thi kun naar dette skeer kan man være sikker paa, at han, og formodentlig da ogsaa Moderen, har været tilstede. Overhoved forsvinder han i disse Umyndighedsaar næsten ganske som Personlighed. Hvor han som Konge skal fremtræde personligt, er det Dronningen, som handler i hans Navn; ellers besørges de sedvanlige Expeditioner i hans Navn paa den allerede angivne Maade. Kun nogle faa Gange erfare vi paa nysnævnte Viis hans Nærværelse i Norge, ellers er det aldeles uvist, hvor han opholdt sig. Det er ej engang sikkert, om han har været tilstede ved de Raadssamlinger, i Bergen og andensteds, hvor Retterboder ere udgivne. Hans Nærværelse var der ikke mere nødvendig, end ved andre Lejligheder, og hans Moder, som vistnok ved en saadan Lejlighed vilde have fulgt med, var idetmindste neppe nogensinde efter Haakons Død i Bergen.

Saaledes var da nu den unge Olaf bleven Konge baade i Norge og Danmark, og en Forening var oprettet mellem begge Riger, der under forskjellige Omvexlinger skulde vedvare i 433 Aar, og som maaskee Margrete allerede nu tænkte paa at gjøre stedsevarende, men som de fleste Mend i begge Riger neppe tænkte sig anderledes end midlertidig, saaledes at den atter skulde blive opløst, hvis Kong Olaf i sin Tid fik trende Sønner. Hvad man i Norge meente om Foreningen, nævnes ingensteds. Mange vare vistnok stemte for den. Endeel betragtede den

---

[1]) At dog Jon Martinssøn ej havde været i Nidaroos, sees af et Brev, dateret 20de Juli 1381, der viser, at han den Dag var paa Holm i Dalsland. (Dipl. N. I. 464).

vel med Ligegyldighed, som en uundgaaelig Skjebne, og kun de Færreste synes at have betragtet den som et Onde. At Stemningen i Norge nu var langt mere for denne Union, end den tidligere var for Unionen med Sverige, er umiskjendeligt. Det samme var formodentlig Tilfeldet i Danmark. Ved at vælge Olaf havde man viist, at man ønskede Foreningen: kun de, der holdt med Mecklenburgerne, kunde siges at være misfornøjede dermed. Denne gunstige Stemning hos Fleerheden i begge Riger kan vel for en Deel være kommen af Følelsen af, at de gjensidigt trængte til hinanden; men for en stor Deel skyldes den dog vist ogsaa Margretes Statsklogskab. Overhoved, jo nøjere man betragter de politiske Tildragelser i Norden paa denne Tid, desto tydeligere træder Margrete i Forgrunden som den, der oversaa og beherskede Forholdene, og hvis overlegne Aand ledede det Hele. At hun, som Enkelte have meent, kun gradeviis, efter Omstændighedernes og Tilfeldets Medfør, skulde være kommen paa den Tanke, at forene Nordens trende Riger, og ej lige fra først af skulde have stillet sig dette Maal for Øje, er neppe tænkeligt. Endog hendes egen Titel, „Norges og Sveriges Dronning", maatte stadigt erindre hende derom. Nationerne selv havde ubevidst stræbt derhen. Forskjellen mellem de trende Sprog, som taltes i Norden, var allerede for en stor Deel udjevnet. Dronningens egne Sær-Besiddelser dannede allerede etslags nærmere Forening af norske, danske og svenske Landsdele, der maatte gjøre den Tanke, paa samme Maade at forene Hovedrigerne selv, baade naturlig og Udsigten dertil sandsynlig. Endog de hyppige Provisioner af Geistlige fra det ene Rige til det andet maatte begunstige Tilnærmelsen, og i den nye Birgittiner-Orden, der nu omsider tog sit Sæde og begyndte sin Virksomhed i Vadstena, havde man hvad man kunde kalde en unionell Planteskole for geistlige Kræfter og for Udbredelsen af den nordiske Enheds-Idee. Tiden var aabenbart kommen til at begynde Verket; Margrete var en af de første til at indsee dette, og hun begyndte det med al sin overlegne Kraft. At hun derved nærmest havde sin egen og sit Dynasties Forherligelse for Øje, og ej saameget tænkte paa selve Nationernes Fordeel, er vel muligt, og efter de da herskende Forestillinger endog sandsynligt. Men den store Tanke var ligefuldt undfanget og Haanden lagt paa Verket.

13. Ansete Mænd. Biskoper og andre Geistlige.

Efter saaledes at have seet Foreningen mellem Norge og Danmark stiftet og den unge Kong Olaf hyldet som begge Rigers Konge i et Navn,

medens hans Moder i Virkeligheden styrede det Hele, maa vi betragte de enten ved sin Embedsstilling, eller sin Byrd, eller sine Talenter fremragende og indflydelsesrige Personer, som paa denne Tid levede i Landet, og hvis Bistand Dronningen mere eller mindre skulde benytte i Udførelsen af Regjeringens Sysler. En ny Slegt havde nu ganske afløst den, der raadede i Landet, da Unionen med Sverige stiftedes i 1319. Endog de eldste gjenlevende Veteraner fra tidligere Dage, Hafthorssønnerne, vare dengang kun Børn og kunde neppe erindre noget om Begivenheden selv, om de end i sin Ungdom havde levet sammen med Unionens Stiftere. De fleste vare allerede døde for mere end et Snees Aar tilbage; mange af dem vare allerede blevne Offere for Mandedøden i 1350. Med disse Mænd fra 1319 taalte de fra 1380 neppe at sammenlignes. Vi søge i 1380 forgjeves Mænd som Erling Vidkunnssøn, Finn og Ivar Agmundssønner, Bjarne Audunssøn, Erkebiskoperne Eiliv og Paal. Men lige saa langt, som Mændene fra 1380 staa tilbage for dem fra 1319, ligesaa langt staa igjen disse tilbage for de dygtige og veldige Herrer fra 1280, med de store Erindringer fra Haakon Haakonssøns glimrende Tider; en Bjarne Erlingssøn, Thore Haakonssøn, Audun Hugleikssøn, Andres Plytt, Erling Alfssøn og Alf Erlingssøn, og Prælater som Erkebiskop Jon. Gaa vi endnu høiere op i Tiden, til Kong Haakon Haakonssøns kraftigste Dage, da støde vi paa endnu mere fremragende Personligheder, som (ej at tale om Kongen selv) Arnbjørn Jonssøn, Dagfinn Bonde, Jon Staal, Biskop Haakon i Oslo, og — trods hans fjendtlige Forhold til Kongen — først og fremst Hertug Skule. Saaledes have vi det sørgelige Skue af en jevn Stigen nedad, en stadig Svinden af Kræfter, ligesom hos Oldingen, eller endog som hos den i sig selv ej saa bedagede Mand, der for Aarenes Skyld endnu kunde være rask og rørig, men som i Ungdommen altfor meget har ødslet med sine Kræfter. Og dog var denne Nedadskriden ingenlunde bevirket eller ledsaget af en tilsvarende Aftagen i materielt Velvære. Tvertimod, det lader til, at der, efter at Mandedødens øieblikkelige Virkninger vare nogenlunde overstaaede, herskede temmelig jevn Velstand, og maaskee endog i saa meget større Mon end før, som der nu var færre Folk om Nationalformuen. Der merkes ikke andet, end at idetmindste alle Folk af nogen Betydenhed eller Anseelse havde rigeligt Udkomme, mange vare endog overordentligt rige. Det var de aandelige Kræfter, hvorpaa der skortede. Det var, som om disse næsten vare udtømte, eller saa overanstrengte, at de behøvede en lang, lang Hviletid for atter at bære frem, ligesom Agerlandet maa ligge brak for at udhvile efter alt for sterk Dyrkning. Og denne Hviletid udeblev heller ikke: lange, mørke Aarhundreder, hvori Nationen laa i Dvale. Den kan fra et vist Synspunkt

med fuld Ret kaldes en bedrøvelig Tid, men Hvilen var ikke desmindre nødvendig og har dog tilsidst vist sig at være velgjørende.

Vi begynde med Biskoperne ved Kong Olafs Tronbestigelse. Flere af disse havde nylig tiltraadt sine Embeder, eller bleve kort efter beskikkede dertil, saa at Biskopsskifterne paa det nærmeste vare samtidige med Kongeskiftet. Men med Biskopsstolenes Besættelse var der nu megen Vringlen og Ubestemthed. I samme Aar, som Kong Haakon, døde Biskop **Magnus** af Hamar, og strax derefter, endnu i 1380, eller først i 1381, døde Biskop **Botulf** i Stavanger [1]). Til Botulfs Eftermand valgtes, formodentlig paa lovlig kanonisk Vei, en af Stavanger Kirkes Chorsbrødre, Sira **Hallgeir Asmundssøn**, og han indviedes af Erkebiskop Thrond [2]). Men ej længe efter døde ogsaa denne, i 1381, sandsynligvis i August-Maaned [3]), og Capitlet valgte enstemmigt Sira Haa-

---

1) Biskop Magnus's Død omtales kun i et enkelt af de isl. Annalhaandskrifter, og henføres til 1380. Det sidste Brev, hvori han omtales, er fra Februar 1376. Dipl. N. III. 402. Biskop Botulfs Død angives i Annalerne forskjelligt, til 1379, 1380, 1381; da hans af Capitlet udvalgte Eftermand Hallgeir indviedes af Erkebiskop Thrond, som selv ikke levede Aaret 1381 til Ende, er Botulf død enten først i dette Aar, eller sidst i 1380. Han omtales endnu som levende den 27de Januar 1379, Dipl. N. IV. 512.

2) Isl. Annaler, Udg. S. 332.

3) De isl. Annaler (s. o.) henføre Thronds Død til 1379, 1380, 1381; de fleste dog til dette Aar, hvad der og maa være det rette, thi at han endnu levede den 18de Februar 1381, og at Sira Haakon Ivarssøn, der af Capitlet valgtes til hans Eftermand, da endnu ikke var Electus, sees af Chorsbroderen Agmund Olafssøns Testamente, udstedt paa den Dag, hvor de begge to nævnes (see nedenfor). Om noget Aar senere end 1381 er ikke Tale, og kan der heller ikke være, thi allerede d. 6te Novbr. 1382 var den af Paven udnævnte og indviede Erkebiskop Nicolas Ruser kommen til Danmark, som det nedenfor vil sees. I sin Udgave af Diarium Vazstenense har Benzelius S. 243 meddeelt en Fortegnelse paa de norske Erkebiskoper efter en Meddelelse af Th. Torvesøn, som skal have fundet den i et islandsk Haandskrift; den er atter aftrykt i Scr. r. D. VI. 616, og der findes Tiden, naar enhver Biskop beklædte sit Embede, angiven, skjønt just ikke ganske rigtigt, dog formodentlig mere ved Afskriverens, end Forfatterens Feil, da denne synes at være nøie underrettet, især om de senere Erkebiskoper, fra Paal af. Ved Thrond heder det, at han var Erkebiskop i 13 Aar, minus 2 Maaneder, 2 Uger og 3 Dage. Dette er nu vistnok urigtigt, da den anførte Tid vilde for Thrond, som indviedes den 22de October 1371, give Aaret 1384, da Throand forlængst var død. Men da Angivelsen er altfor nøiagtig, til at man ej skulde antage den første Nedskriver deraf for at vide god Besked, maa en Feil ved den senere Afskrivning være indløben, og denne synes snarest at maatte have været den, at man har læst 13 istedetfor 10, paa den Maade, at Tallet 10, som det oftere skeer, er betegnet ved xm (d. e. decem, ligesom iiij = d. e. quatuor), og at det m, der kun tilkjendegiver sidste Bogstav af decem, er læst som iii, hvorved 13 fremkommer. Thi var Throand Erke

kon Ivarsson, en blandt de mest ansete af dets egen Midte. Haakon begav sig i 1382, formodentlig tidligt om Vaaren, paa Vejen til Rom for at faa Pavens Bekræftelse. Men han var ikke kommen længer end til Tydskland, førend han, som det heder i de isl. Annaler, fik høre, at en dansk Lægmand ved Navn **Nikolas**, med Tilnavn **Ruzer**, **Rusare** eller **Ruzare**, allerede var var bleven indviet i Curien til Erkebiskop i Nidaros. Samtidigt havde Paven ogsaa ved Provision udnævnt en vis Olaf til Biskop i Stavanger. Sandsynligviis var denne Olaf den samme som Hr. **Olaf Brand**, om hvem Biskop Nikolas af Linkøping i et udateret Brev af 1382 til Biskop Byrge i Uppsala berettede, som en af de sidste Nyheder fra Rom, at han var bleven **Biskop i Hamar**, saavelsom at „en vis Hr. Nikolas Rusare" var bleven Erkebiskop i Nidaros [1]). Thi Magnus Slangethorps Eftermand paa Hamar heed ikke Olaf, men **Sigurd**, og der kan neppe have været nogen imellem dem, udnævnt i 1382, da Sigurd allerede i Februar 1383 omtales, som om han i nogen Tid havde været i Embedet. Men Biskop Nikolas kan have hørt eller erindret feil og skrevet „Hamar" istedetfor „Stavanger", eller ogsaa er det ikke saa usandsynligt, at Olaf virkelig først kan have været udnævnt til Hamar, men at han ligesom Sigfrid forhen, der fik ombyttet Stavangers Bispestol med Oslos, bevægede Paven, hos hvem han maa have staaet i Yndest, til at give ham Stavangers Bispestol istedetfor Hamars, der ansaaes for den daarligste af Norges Bispestole. Om Sigurds tidligere Forhold og Omstændighederne ved hans Udnævnelse vides intet. Muligt, at han var Prest paa Njardarhov paa Ringerike, da han siden forærede en Klokke til Kirken der [2]). Formodentlig var han valgt af Capitlet paa lovlig Maade, ligesom Hallgeir, men havde

---

biskop i 11 Aar, paa 2 Maaneder, 2 Uger og 3 Dage nær, da falder hans Død paa den 5te August 1381, altsaa samtidigt med Kong Olafs Hylding i Nidaros, og det forklarer da meget godt, hvorfor han ej nævnes ved denne.

[1]) Brevet, der endnu ikke er trykt, findes i Vadstena Klosters Brevbog. Det er vel udateret, men netop den Omstændighed, at Nikolas Rusers Udnævnelse omtales, viser, at det er fra 1382.

[2]) Af Indskriften paa en Klokke i Norderhovs Kirke sees det, at Sigurd forærede den dertil. (Aarsberetning fra Selskabet for Fortidsm. Bevaring, 1855 S. 7) Det var ikke usedvanligt, ja maaskee endog altid Skik og Brug, at en Biskop betænkte den Kirke, hvorved han tidligere havde været Prest, med en eller anden Gave. Saaledes seer man af Indskriften paa en Kalk i Eldre Kirke, at den foræredes dertil af Biskop Salomon i Oslo. (Urda 2 B. S. 64). Han havde været Chorsbroder i Stavanger og i denne Egenskab formodentlig havt Eldre Prestegjeld som Præbendekald. Biskop Jon skjænkede, som vi ville see, Forsheims-Kvernerne til Gerpen Kirke, hvorved han før havde været Prest.

Bispops-Stolens foregivne Ringhed i Indtægter at takke for, at han beholdt den, og at det Uvejr, der først truede ham, nu gik ud over Hallgeir. Thi baade denne og Haakon Ivarssen gik Glip af de Bispopsstole, hvortil de vare valgte. Til Haakon hører man intet mere: formodentlig reiste han hjem igjen og maatte nøjes med sit Canonicat. Hallgeir, skjønt han allerede var indviet Biskop og havde taget Biskopsstolen i Besiddelse, maatte rømme for Olaf. Efter de kanoniske Bestemmelser kunde den biskopelige Verdighed ikke berøves ham, og vi finde ham 1384 i Nidaroos, maaske som Vicebiskop for den nye Erkebiskop; i April 1392 dukker han op som Biskop paa Færøerne, men mod Slutningen af samme Aar nævnes han atter kun som Biskop uden Biskopsstol og som erkebiskopelig (?) Commissær i Stavanger [1]). Siden høres der ej mere til ham.

Om Erkebiskop Thronds Virksomhed i hans senere Aar vides der, som sagt, næsten intet, og heller ikke om Stedet, hvor han døde. Det er ikke usandsynligt, at det kan have været paa Hedemarken, hvor vi allersidst finde ham, og hvor han maaskee oprindelig hørte hjemme siden han ejede en Deel af Gaarden Dalby paa Ringsaker og i sit Testament skjenkede dette til Erkestolen [2]). Om hans Eftermand, Nikolas Ruser, veed man heller ikke stort. De islandske Annaler kalde ham, som vi have seet, en Lægmand; det var han ogsaa idetmindste paa den Tid, da vi allerførst høre noget om ham. I Proces-Akterne af 1424 om Hertugdømmet Sønderjylland oplyses det nemlig, at Kong Valdemar havde besiddet Slottene paa Øen Als og givet dem i Forvaring, først til Ridderen Hr. Jakob Olafsson, dernæst til Hr. Nikolas Ruzer og hans Broder Peter Finkenoge, og endelig til Henning Meynstorp, der efter Kongens Død forræderisk solgte dem til de holstenske Grever [3]). Her

---

[1]) See Dipl. N. V. 306. IV. 508. 516. III. 456. Suhm, XIII 566. Dipl. N. VI. 616. Paa det sidstnævnte Sted (3die Decbr. 1392) kaldes han "episcopus et commissarius domini nostri a . . . . .", hvilket sidste Ord synes vanskeligt at kunne udfyldes anderledes end „archiepiscopi", skjønt det er umuligt at paastaa det med Vished.

[2]) I Erkebiskop Aslak Bolts Jordebog over Erkestolens Gods S. 103 staar der, at „Erkebiskop Thrond ejede Dalby paa Hedemarken og gav dette til Erkestolen". Han kaldes i Dipl N. II 374 Thrond „Gardarsson", i Provisions-Brevet „Throndo Gerderi". Skulde han maaskee rettere hede Throond Gerdssøn og være en Søn af Gerd Smidssøn, der var Sysselmand paa Raumarike i 1349? Gerd kan da have været en ældre Mand paa henved 60 Aar, og Throond være født omkring 1320.

[3]) Scr. r. Dan. VII. S. 400 Her staar der vistnok i Aftrykket ikke „Petro Finkenoge", men „Petro Rukenhoge"; men da Navnene i disse Proces-Akter meget ofte ere høist forvanskede ved Feillæsning, (saaledes skrives paa samme Sted „Vexustorp" istedetfor „Meynstorp"), anseer jeg det aldeles vist, at der i Originalen har staaet „ninkenoghe", uden Prik over i, hvor da U, som

optreder saaledes Nikolas i Egenskab af Slotsfoged. Han maa have gjort sig meget fortjent af Valdemar, og Margrete maa have havt megen Yndest for ham, da vi af et senere Brev erfare, at Kong Olaf, det vil naturligviis sige Margrete i hans Navn, skjenkede ham paa Livstid Landsbyen Brøndbyvestre m. m. og en Mølle beliggende paa Sjæland[1]). Dog maa han, trods de islandske Annalers Udsagn, omtrent paa den Tid været traadt ind i den geistlige Stand, thi i et Brev, som han i December 1379 beseglede tilligemed sin Broder Peter Finkenoge og sin Ven, den megtige danske Adelsmand Johan Nuut, kaldes han Canonicus (Chorsbroder) i Roeskilde, og det var vel i denne Egenskab, at han fik hine i Sjæland liggende Ejendomme[2]). Men den islandske Forfatter kan dog paa en Viis have Ret, thi han var aabenbart en af hine, udenfor Norden allerede ej sjelden forekommende Geistlige af Navn, der fik geistlige Præbender for at kunne nyde godt af Indtægterne, uden derfor selv at udføre geistlige Forretninger, ja uden engang at modtage Ordination, idetmindste ikke til de højere Grader. En saadan Halvgeistlig havde f. Ex. den pavelige Nuncius Johan Guilaberti været (see forr. Bd. S. 530). Da Nikolas Ruser stod i saadan Yndest hos Margrete, er det ingen dristig Slutning at antage, at det især var hende, som drev hans Udnævnelse, og, da det ej var at tænke paa at faa ham valgt af Capitlet ad canonisk Vej, skyndte sig uden dettes Vidende at sende ham afsted til Rom med Anbefaling og Ansøgning til Paven, for at han kunde komme den Candidat, Capitlet maatte vælge, i Forkjøbet. Urbans Stilling var mislig; det var for ham en betænkelig Sag at lægge sig ud med Nordens megtige Dronning ved at negte hende Opfyldelsen af hendes Bøn; hvo veed endog, om ej Nikolas kan have understøttet den ved vegtige Gaver? „Paven befinder sig vel, men er saare fattig", skrev Biskop Nikolas af Linkøping netop i det Brev, hvori han meldte Nikolas Rusers Udnævnelse til Erkebiskop. Han kom om Høsten 1382 tilbage til Danmark, ej som „Electus", men som virkelig „Erkebiskop af Guds og det apostoliske Sædes Naade", en Titel, Ingen før i Norden før ham havde antaget. Strax efter sin Tilbagekomst til Danmark aftraadte han ved sit Brev af 8de November til Dronning Margrete de ovenomtalte Ejendomme, som Kong Olaf havde skjenket ham. Ogsaa dette Brev besegledes, til Vitterlighed, af hans Ven, Hr. Johan Nuut, og hans Broder

ofte skeer, har været at læse som det tydske V, altsaa som F; (man finder saaledes meget ofte „Ucke v Uitzen" istedetfor „Vikke eller Ficke v. Vitzen"), men hvor „ui" har været urigtigt læst som „ru". Suhm har ved at gjengive Stedet (XIV. 11.) egenmegtigt læst „Rokenbop". Der staar intet p i Aktstykket.

[1]) Brev, aftrykt hos Suhm, XIV. S. 529.

[2]) Suhm, XIV. 65.

Peter Jakobsson Finkenoge[1]). Man skulde næsten formode, at det allerede ved hans Udfart til Rom havde været en stiltiende Aftale mellem ham og Dronningen, at han, hvis han opnaaede hvad han vilde, skulde give disse Ejendomme tilbage og derved maaskee afqvitte, hvad Dronningen havde forstrakt ham med til hans Øjemeds Fremme.

Det er heraf klart, at hvor store Fortjenester denne Nikolas end kan have haft af Dronningen og den danske Krone, saa var han dog intet verdigt Subjekt at sette paa en Erkestol i hvilketsomhelst Land. End mere utilbørlig var hans Befordring til Norges højeste geistlige Verdighed, da han ej var indfødt Nordmand, ja endog, naar det kom til Stykket, neppe engang dansk af Fødsel, thi Navnet „Finkenoge“ vidner sterkt om tydsk Herkomst. Men Margrete ønskede vel netop at have denne paalidelige Mand i en saa indflydelsesriig Stilling i Norge, og vi ville desuden i det følgende see, at det just var hendes Politik at bringe saa mange danske Mend som muligt ind paa Norges Biskopsstole: neppe i anden Hensigt end at skaffe de danske Interesser Indflydelse i det norske Raad, hvortil ingen dansk Lægmand kunde faa Adgang. Denne Bestræbelse behøver ikke derfor at være udgaaet fra nogen egentlig Forkjerlighed for Danmark, men kan maaskee alene have haft til Hensigt at knytte Unionen fastere. Imidlertid var den uheldig, fordi den øjensynligt satte ondt Blod i Norge, og fordi hun, især i Forstningen, ikke gik frem med den tilbørlige Forsigtighed og det rette Maadehold. Siden blev hun noget forsigtigere. Hvor lidet man i Norge syntes om Nikolas's Udnævnelse til Erkebiskop, kan godt skimtes gjennem de islandske Annalers Omtale af ham. Det heder, som sagt, at han var en Lægmand, ja at han endog ved sin Ankomst til Norge ikke havde Pallium. Ligeledes heder det, hvor hans Død omtales i 1386, at han i den Tid, han var i Norge, ikke havde gjort nogen biskopelig Forretning, ikke forrettet nogen Vielse, ikke fermet Børn[2]). Det sidste forholder sig vist ganske rigtigt, men hvad Pallium angaar, da maa han dog have haft det, da det ikke er tænkeligt, at Paven skulde have udnævnt ham og ladet ham indvie, uden at han ogsaa havde givet ham Pallium. Men Mandens hele Optræden har formodentlig været højst ukirkeligt, og allerede den Maade, hvorpaa den svenske Biskop omtaler ham, røber liden Agtelse. Til Norge kom han ikke førend i det næste Aar, da han, som vi ville see, i August var samlet med alle de øvrige Biskoper i Tunsberg, dog snarere til Raadsmøde, end til Concilium[3]). Til Nidaroos kom han vel ogsaa

[1]) See foromtalte Brev hos Suhm, XIV. S. 529.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 336.

[3]) Norges gl. Love, III. S. 218.

kort efter for at tage Erkestolen i Besiddelse, men i Midten af 1386 var han atter nede i Danmark [1]), hvorfra han ej mere kom tilbage, da han døde endnu samme Aar. Imidlertid havde han ført med sig til Danmark en Mengde Kostbarheder, Bøger og andre Sager, tilhørende Nidaroos Erkestol, hvilket vidner om, at det var hans Hensigt at slaa sig ned der og derfra styre sin Diøcese og sin Provins. Det maa under disse Omstændigheder ansees som et Held, at han ikke beklædte Erkestolen mere end i henved fire Aar.

Om den stavangerske Biskop Olafs Herkomst — han være nu den af Biskopen i Linkøping omtalte Olaf Brand, eller en anden — vides slet intet. Saaledes lader det sig ikke her med Bestemthed sige, om ogsaa han var en dansk Mand, der skyldte Margretes mægtige Anbefaling sin Forfremmelse, eller ej. Det første er vistnok det sandsynligste, og især hvis han virkelig var Olaf Brand, thi saadanne Tilnavne vare paa denne Tid brugeligere i Danmark end i Norge. Den Maade, hvorpaa Biskopen i Linkøping omtaler „Hr. Olaf Brand", synes ellers at vise, at han var en i Norden bekjendt Mand, og den Antagelse ligger nær, at han var en af de mange pavelige Udsendinger, der i denne Tid reiste omkring [2]). Men er Olafs Herkomst uvis, da er en tredie ved disse Tider ogsaa paa uregelmæssig Maade i den norske Kirke ansat Biskops desto vissere. I Aaret 1381 var Biskop Oddgeir af Skaalholt død i Bergen, som det angives ved et Ulykkestilfælde, d. 15de August [3]), og Biskopsstolen stod nogen Tid ubesat, sandsynligviis fordi Erkebiskop Thrond omtrent paa samme Tid var død, og Capitlet i Nidaroos vanskeligt kunde skride til nyt Valg, forend hans Eftermand var kommen. Men imidlertid blev en Pønitentiarius for Norden ved den pavelige Curie, **Michael**, dansk af Æt, bestikket til Biskop i Skaalholt (1383 [4]). Muligt, at Margretes Indflydelse ogsaa her gjorde sig gjel-

---

[1]) Suhm, XIV. S. 180. Dipl. N. IV. 530.

[2]) Olaf nævnes i de forhaandenværende Breve nærbe førend i August 1383, Sigurd paa Hamar allerede før Febr. 1383. Norges gl. L. l. c. Dipl. N. II. 479.

[3]) Dagen angives i Isl. Annaler, Udg. S. 332. Finn Jonsson fortæller i sin Kirkehistorie II S. 122, at han ombord paa et Skib i Bergens Havn faldt ned fra Dækket i det dybeste af Skibsrummet og slog sig ihjel. Han tilføier, at Oddgeir blev begraven ved Christkirken i Bergen, hvad der og i sig selv er rimeligt nok, da han havde været Chorsbroder der.

[4]) Isl. Annaler Udg. S. 334. Ogsaa her vakles der med Aaret, idet nogle Haandskrifter angive 1381, andre 1382, men da vi ville see, at 1385 er det rette Aar for Michaels Ankomst til Island, bliver ogsaa 1383 det rette Aar for hans Udnævnelse. Desuden levede Oddgeir endnu i Februar 1381 (Dipl. N. II. 468), og det var ikke rimeligt, at endnu samme Aar baade Efterretningen

dende, imidlertid er det ej nødvendigt at antage det, da vi allerede have seet Exempler nok paa, at Penitentiarius-Embedet ved Curien var, hvad man nu vilde kalde en Befordringspost, saaledes at enhver Indehaver deraf allerede var designeret til den første Bispestol af ringere Indtægter, som maatte blive ledig, og som han selv ønskede. Det er slet ikke umuligt, at Olaf Brand, udnævnt til Biskop i 1382, har været Michaels Forgænger, og at denne saaledes ikke beklædte Penitentiar-Embedet mere end eet Aar. Michael kom ikke til Island førend i 1385 [1]), og hans Optreden der var yderst upopulær.

Med Besættelsen af **Færøernes** Bispestol synes det at have gaaet endnu uregelmæssigere til. Naar Biskop Arne Svæla, til hvem man intet hører siden 1364, afgik ved Døden, vides ikke, men det skete sandsynligviis omkring 1380, thi i Begyndelsen af 1381 omtales en **Andres** som udvalgt Biskop paa Færø, og paa den Maade, at man seer, at han har været Chorsbroder enten i Nidaros eller Bergen, og paa sedvanlig Viis nys udvalgt enten af det bergenske eller det throndhjemske Capitel [2]). Men i 1391 omtales baade en anden Chorsbroder i Nidaros, **Philip Gudbrandsen**, paa lignende Maade som udvalgt Biskop til Færøerne, og ved Curien en **Vikbold** som der indviet Biskop [3]); Aaret efter optræder i samme Egenskab den nysomtalte Biskop Hallgeir, men nævnes endnu samme Aar uden denne Titel, hvorefter Vikbold omsider

---

om hans Død kunde komme til Rom og Eftermanden blive udnævnt. Under disse Omstændigheder er det ogsaa sandsynligere, at Michaels Formand i Penitentiar-Embedet kan være bleven befordret i 1381.

[1]) Isl. Annaler Udg. S. 337. Ogsaa her varierer Annalernes Angivelser mellem 1383 og 1385. Men at 1385 er det rette Aar, sees deraf, at Beretningen om Michaels Ankomst til Island tilføier, hvorledes baade det Skib, hvorpaa han havde været, og fire andre Skibe bleve fordrevne til Grønland, samt at Bjørn Einarssøn og Sigurd Hvitkoll, som vare ombord paa et af dem, ej kom fra Grønland førend to Aar derefter, altsaa i 1387. Thi at 1387 er det rette Aar for deres Tilbagekomst fra Grønland, kan skjønnes deraf, at det i „Grønl. hist. Mindesmærker" III. S. 139 meddelte Brev af 1389 udtrykkeligt henfører deres Ankomst til Norge, der skete Aaret efter Hjemkomsten fra Grønland, til 1388.

[2]) Dipl. N. II. 468.

[3]) Dipl. N. II. 527. Urbani VI et Bonif. IX divers. regest. 1389—1391. No. 1990. fol 235. Wikbold „dei gratia episcopus Pharensis in provincia Nidrosiensis", faar her den 4de Marts 1391 Qvittering for at have indbetalt endeel af de sedvanlige Servitspenge, et Tegn paa at han er provideret ved Curien. Men da han ikke selv indbetalte dem, men dette skete ved den münsterske Prest Lippold af Beyen, skulde man antage, at han allerede havde forladt Rom og var paa Veien til sin Bispestol. Maaskee han ogsaa selv var fra det Münsterske. Philip Gudbrandssøn nævnes som Chorsbroder allerede i 1382, see Dipl. N. II. 473.

sees at være kommen i Besiddelse af Bispestolen. Det er ikke usandsynligt, at Andres virkelig er bleven indviet til Biskop, og at efter hans Død først Philip Gudbrandsön har været valgt, men er død strax efter; at Hallgeir derpaa er valgt i hans Sted, men at imidlertid Wikbold, der synes at have været en Tydsker, har faaet Provision ved Curien, og Hallgeir saaledes anden Gang haft den Ærgrelse at maatte vige.

Af de større Prælaturer i Norge beklædtes Provstedømmet ved Mariekirken i Oslo, som vi have seet, af Cantsleren Hr. **Henrik Henriksøn**, svensk af Fødsel, men en mangeaarig Tilhænger, og — naar undtages den korte Misforstaaelse i 1371 — Ven af Kong Haakon, samt, efter hvad man maa dømme af flere Omstændigheder, end mere af Dronning Margrete. Han var sikkert en dygtig og øvet Forretningsmand., hvordan nu end hans geistlige Virken var beskaffen. Magister Capellarum og Provst ved Apostelkirken i Bergen, altsaa den første af de kongelige Geistlige, var Hr. **Winalde Henriksøn**, hvis tidligere Bane vi allerede have berørt. Han var i Besiddelse af mange Beneficier. Foruden at have et Canonicat ved Oslo Domkirke, forbundet med Kirkerne paa Thjøtn, som Biskop Jon havde givet ham tilbage, efterat han tidligere havde afstaaet dem, blev han og, som ovenfor nævnt, kongelig Klerk og Chorsbroder ved Mariekirken i Oslo, samt midlertidig Bestyrer af Cantsler-Embedet. I 1375 finde vi ham tillige som Besidder af et Canonicat ved Nidaroos Domkirke. Kort efter, formodentlig i 1377, blev han efter Thorstein Hallgrimsøn udnævnt til Magister Capellarum, ved hvilken Leilighed han da naturligviis maa have givet Slip paa Canonicatet ved Mariekirken, medens han derimod beholdt sine øvrige Beneficier. Derhos seer man, at Kong Haakon overdrog ham Sysslen paa Vors [1]). At Winalde var Dronning Margrete særdeles hengiven, viser noksom hans senere Ferd.

Saaledes var der nu blandt Raadets geistlige Medlemmer mindst fire, paa hvis Medhold og Bistand Margrete sikkert kunde regne, nemlig Erkebiskop Nikolas, Biskop Jakob i Bergen, dansk af Fødsel, og begge Provsterne ved de to fornemste kongelige Capeller. At derhos ogsaa Olaf i Stavanger var hende forbunden, er af det foregaaende sandsynligt, og at der har været stort Venskab mellem hende og Biskop Jon i Oslo, maa sluttes deraf, at Margrete i sit Brev af 14de Januar 1385 udtrykkeligt kaldte ham sin „gode Ven" og fritog, saa længe han levede, hans Landboer paa Folkestad i Skedjohofs Sogn i Vettahered for Leding og alle andre directe Skatter [2]). Man seer, at Margrete i Norge fulgte den samme Politik, som hun ogsaa med Held

[1]) Dipl. N. II. 483.

[2]) Dipl. N. II. 488.

anvendte i Danmark og siden i Sverige, nemlig at holde sig til Vens med Geistligheden. Og Omstændighederne vare nu ogsaa dertil særdeles gunstige, da Kirkesplittelsen gjorde det nødvendigere end hidtil for Geistligheden at ty til den verdslige Magts Beskyttelse.

Blandt de øvrige Geistlige af en vis Rang synes paa denne Tid faa at have staaet i saadan Anseelse som Eystein Aslaksson, Chorsbroder i Oslo. Han var af en anseet og formaaende Æt paa Vestfold, som det er af megen Interesse at betragte noget nærmere fra dens første Fremtræden. Faderen, **Aslak Steinarsson**, kaldtes sædvanligviis Aslak paa **Skaanøre**, efter sin Odelsgaard Skaanør (nu Skaane ved Frebergsvik) i Nykirke Sogn ved Horten[1]. Han forekommer i Breve mellem Aarene 1354 og 1371 og besad betydelige Eiendomme ej alene paa Vestfold, men ogsaa i Oslohered, paa Raumarike og flere Steder. Saaledes ejede han en Deel af Gaardene Skuggestad og Jader, Klep og Hole i Ramnes Sogn, og Bjerknes i Efteløitesogn paa Sandsværd[2]. Han fik ogsaa en Deel efter sin ældre Broder, **Arnulf Steinarsson**, Chorsbroder i Oslo. Denne var ligeledes en bemidlet Mand, saaledes ejede han Huse i Chorsbrødregaarden, som han i sin Tid kjøbte for 80 Mk. Flosepenge, og arvede derhos Gods efter en lidt før 1340 afdød Godseier Sigurd Ribb, hvoriblandt en Deel af Hovin i Mosvedal, Fors i Starahvarven i Fenstad Sogn paa Raumarike, m. m.[3]. Arnulf gik formodentlig i 1349 ind i Hovedø Kloster, men testamenterede forud Hovin til Edmunds-Alteret i St. Hallvards-Kirke, og sine Huse i Chorsbrødregaarden halvt til Biskopsstolen, halvt (det vil sige de ved Salget deraf indkomne Penge) til de Fattige[4]. Det øvrige af

---

1) Saaledes kaldes han et Par Gange i det af hans egen Søn, Eystein, indrettede Register over Kirkegodset i Oslo Biskopsdømme, fol. 47 b.

2) Dette sees deels af Eysteins Register, deels af forskjellige Breve.

3) Sigurd Ribb kjøbte Fors samt Jodar i Mosvedal 1315 af en Frederik Aslaksson, Dipl. Norv. IV. 111; Halvdelen af Hovin kjøbte han i 1323, Dipl N. III. 133; derhos ejede han en Deel af Sogn i Oslohered; men i 1340 blev hans Arvinger, nemlig Sira Arnulf, Lagmanden Thord Eriksson, (med hvilken altsaa Arnulf var beslegtet), og nogle andre enige om et Jordeskifte, hvorved Arnulf og en Atle Hallvardsson fik Gaarde i Ignabakke og Thrygstad Sogne, samt Fors; men desforuden maa enhver Arving have faaet meget mere, navnlig seer man, at Fors og Hovin kom paa Arnulfs Part, siden han kunde bortgive det sidste, og Brodersønnen Eystein erhvervede det første. Hvorfor netop Arnulf og ikke hans Brødre arvede Sigurd, som overhovedet hvilket Forhold der var mellem dem, kan ej sees, men at de maa have været meget nærbeslegtede, sees ogsaa deraf, at de tilsammen skjænkede 2 Mk. Bool i Skeldanu i Alfe paa Raumarike til Capitlet i Oslo. Eysteins Reg. fol. 123 a.

4) Testamentet findes i Dipl. N. IV. 350. Han gav derhos et stort Missale til

hans Efterladenskaber, med Undtagelse af hvad han medbragte til Klostret, synes at have gaaet til Brødrene, af hvilke navnlig Aslak fik Fors paa Raumarike. Arnulf blev allerede strax efter Abbed i Klostret, i hvilken Egenskab vi finde ham allerede i 1351. Han beskikkedes i dette Aar, som vi have seet, til Overcollector af den pavelige Firaarstiende[1]). Der var endnu to andre Brødre, Helge og Thord, ligeledes bemidlede; Helge eiede Gaarden Tigrestytningen i Oslo, og Aas i Ramnes paa Vestfold, saavelsom Næiling paa Raumarike. Thord eiede Gaarden Skogen i Oslo, som hans Sønner Narve og Sigurd siden arvede efter ham[2]). Aslak synes at have overhoved og for en Deel arvet sine Brødre, idetmindste er det vist, at han efter Arnulf fik endeel Jordegods, hvoraf hiint Fors paa Raumarike, som Arnulf havde faaet efter Sigurd Ribb. Aslak havde foruden Sønnen Eystein ogsaa en Datter, ved Navn **Aasgerd**, siden bekjendt under Navnet **Hustru Aasgerd paa Berg**; hun var først i sin tidligste Ungdom gift med Rolf Saulessøn paa Berg eller Kirkeberg paa Eker, og siden med Hirdmanden **Guthorm Rolfssøn**, der ogsaa enten hørte hjemme paa Eker, eller i alle Fald ved Giftermaalet med hende nedsatte sig der, og deels allerede besad, deels ogsaa erhvervede, en Mængde Jordegods fornemmelig paa Eker, men ogsaa i Nabo-Herrederne Lider, Sandsverv, Nørdal (Hofs Sogn), Ramnes, o. fl.[3]). Hvad Tid Eystein Aslakssøn traadte ind i den geistlige Stand, vides ikke. Den første Gang, man hører fra ham, er i 1367, da han allerede var Chorsbroder og Indehaver af den saakaldte Rodeims Præbende[4]). Hans Fader Aslak forærede ham i 1371 alt det Jordegods, som han selv havde faaet efter Broderen Sira Arnulf, og som denne igjen havde arvet efter Sigurd Ribb[5]); de omtalte Gaarde i Oslo, der havde til-

---

Kirken. Til Executorer indsatte han Erkeprest Hallvard Bjarnessøn, (der siden blev Biskop), Gyrd, (der ligeledes blev Biskop), og sine Brødre Helge og Aslak. Thord var formodentlig tidligere død.

[1]) Dipl. N. IV. 354. Jvfr. ovenf. foreg. B. S. 536.

[2]) Dipl. N. IV. 355, 387. Der forekommer senere en Chorsbroder i Oslo Etelvar Thordssøn, der efter Navnet at dømme ogsaa skulde synes at have været en Søn af Thord Etelvarssøn.

[3]) Herom mere nedenfor; at Aasgerd var Eysteins Søster, siges udtrykkeligt i Hustru Rasa Salmundsdatters Testament af 13de Marts 1396, Dipl. N. IV. 660.

[4]) Dipl. N. VI. 463, 464, jevnfør Eysteins Reg. fol 128 b. Denne Præbende havde sit Navn efter den fornemste dertil henhørende Gaard, Rodeim i Kraakstad Sogn, men deraf havde Eystein selv givet halvfemtende Øres Bool; 4 Øres Bool havde tilhørt Agmund Bolt, saaat det Øvrige synes, som om Eystein selv havde stiftet Præbenden. Eysteins Registr. fol. 128. a.

[5]) Dipl. N. II. 421. Dette Brev er dateret paa Jadar, Ramnes, den 25de November 1371.

hørt Aslaks andre Brødre, vare imidlertid blevne bortfølgte. Aslak døde ikke lang Tid derefter. Han gav ogsaa betydelige Gaver i sit Testament til Ramnes og Lavrs Kirker, saavelsom Hospitalet i Tunsberg og Chorsbrødrenes Commune i Oslo [1]), men det er dog at antage, at den største Deel af hans rige Arv gik til Børnene Eystein og Asgerd. Eysteins store Formue maatte vistnok skaffe ham stor Anseelse i Capitlet, og dertil synes han efter alt, hvad man merker af hans Virksomhed, at have været en driftig, virksom og nidkjær Mand. Der er al Sandsynlighed for, at han ved Erkepresten Hallvard Arnaldsøns Død, der indtraf noget efter 1373, selv en Tid forvaltede dette Embede, hvormed Sognepræst-Embedet til Haugs Kirke paa Eker var forbundet [2]), thi vi see ham færdes om i Kirkens Ærende som etslags Formand for de øvrige Chorsbrødre, og dertil kjøbte han af og til Jordegods i Lider, Rabaheredet til Eker, hvor desuden hans Syster boede i en anseet Stilling, og hvor han derhos selv maaskee allerede i Arv efter Faderen havde ikke faa Besiddelser. Men siden maatte han vel opgive dette Embede, da han — formodentlig i 1383 — blev Provst i Oslos Provsti, thi i samme Aar visiterede han i denne Egenskab ved Haugs Kirke, hvilket vel ikke havde fundet Sted, hvis han havde været Sognepræst derved [3]). Den daværende Erkeprest var formodentlig allerede Kolbjørn Gilifsøn, der fra denne Tid af nævnes med denne Titel. Men i Aaret 1385, da Biskop Jon laa paa sit Yderste, steeg Eystein et Trin endnu højere, da han — maaskee af Biskopen selv — blev udnævnt til dennes Hjelper eller Coadjutor og Official. Derved fik han allerede den hele Bestyrelse af Biskopsstolen, og det faldt saaledes næsten af sig selv, at han ved Biskopens Død blev hans Eftermand [4]). Herom, og om den usedvanlige Virksomhed, han udviklede, vil der i det følgende blive talt.

---

[1]) Eysteins Registr. fol. 47, 48, 51, 107, 125.

[2]) Nemlig ved pavelig Bulle af 1323, Dipl. N. VI. 107.

[3]) Dipl. N. III. 452.

[4]) Dipl. N. II. 494 (af 23de August 1385) og III. 464. Her nævnes vistnok ikke Eystein, der staar kun „Coadjutor et officialis", men da man seer, at dette ej er Erkepresten Kolbjørn, hvilken udtrykkeligt nævnes, og at dermed Eystein fra denne Tid ej mere forekommer som Chorsbroder, kan der ej være Tvivl om, at det er ham, der menes. Eystein var endnu ikke Coadjutor den 18de August, da Biskop Jon selv udstedte et Brev angaaende Sira Arnulf Steinarsøns Gave af dennes Huse i Chorsbrødergaarden; fem Dage derefter maa Jon have været saa svag, at han ikke kunde befatte sig med nogen Forretning, siden Coadjutoren da optræder; hans Ligsteen (hvorom nedenfor) viser, at han døde i September.

Her har vi kun villet give en kort Fremstilling af en saadan anseet og mægtig Klerks Opkomst og Virksomhed.

Blandt de Geistlige ved de øvrige Bispestole finder man nu neppe nogen saa fremragende Mand som Eystein, idetmindste omtales ingen saa hyppigt. Dette kan nu vel for en Deel have sin Grund deri, at man fra denne Tid har langt flere Brevskaber fra Oslos Bispedømme end fra de øvrige, men det maa ogsaa tildeels forklares deraf, at Oslos Bispedømme ej alene var det sydligste, og inden hvis Omraade de fleste Begivenheder af Vigtighed nu tildrog sig, men at det ogsaa i Virkeligheden var det største og rigeste, hvor formodentlig de mest talentfulde Mænd, ogsaa af Kleresiet, søgte hen, naar de kunde, da de fandt der den videste Virkekreds for sine Talenter og havde lettest Anledning til at tilfredsstille sin Ærgjerrighed. Med andre Ord, Oslo var nu bleven Landets egentlige Hovedstad, og Nidaros og Bergen, med al den ene Stads gammelkirkelige Glands og den andens travle Handelsliv, vare dog sunkne ned til Provindsstæder. Hvad der gav Bergen sin egentlige Vægt, var desuden ej længer det nationale, men det fremmede Handelsliv, og dette, ligesom de tydske Kjøbmænds hele Politik overhovedet, bidrog til mere at isolere Staden fra det øvrige norske Statsliv, end til at give den noget Indflydelse paa dette.

Et andet anseet Medlem af Capitlet i Oslo paa disse Tider, og som synes at have staaet i nøje Forbindelse med de fornemste Slægter, var Chorsbroderen Narve Matthiasson, tillige Sognepræst til Aas paa Follo, i hvilken Egenskab han nævnes i forskjellige Breve, lige fra 1357 til 1379. Ætten synes at have havt hjemme i Ignabakke Sogn, hvor hans Broder Hallvard Matthiasson boede. I 1361 var han paa Capitlets Vegne nede i Ranarike, forresten synes han, hvad der i de Tider hørte til Sjeldenhederne, at have levet og virket ved sin Hovedkirke. Først da han var gammel, faa Aar før sin Død 1385, flyttede han til Oslo og kjøbte da Tredieparten af de Huse ved Posten i Chorsbrødregaarden, som Arnulf Steinarsson først havde ejet og testamenteret til Fattigfolk, og som Erkepresten, Kolbjørn Eilifsson, nys havde kjøbt for 13 Mk. Penninge, men som han nu lod Narve faa i sit Sted, imod at overlade Domkirken 20 Øres Bool i Holte i Ramnes Sogn paa Vestfold[1]). Her gjorde han, 2den Paaskedag (19de April) 1389, da han laa paa sit Yderste, sit Testament[2]), hvoraf man erfarer, at han var en meget bemidlet Mand, især da det sandsynligviis kun var en ubetydelig

---

[1]) See herom Dipl. N. II. 362, 379, 430, 455, III. 290, 464, IV. 403, 430, V. 302.

[2]) Dipl. N. IV. 564.

Deel af hans Ejendomme, som han borttestamenterede. Sit Gravsted valgte han i Domkirken ved Siden af sin Frænde Mester Agmund Berserk og gav derfor til den saakaldte Bergs Præbende hele 3 Mk. Bool i Mo i Duraalen paa Eidsvold, saavelsom den nys omtalte Bolig, han havde kjøbt i Chorsbrødregaarden, til bestandigt Aartideholb. Til at bestride Omkostningerne med Vorlys og Offer ved hans Begravelse forordnede han, at en af hans Heste, der stod hos hans Broder Hallvard, skulde sælges. Aas Kirke gav han sit Breviar med Noder. Fru Cecilia Haakonsdatter (Enken efter Hr. Hallvard Næpa) fik hans „Skindkjortel og Beverskinds-Feld", Presten Sira Thore paa Hovin hans store tvebyrde Kaabe med Hette, som han fik af Biskop Jon, en Ragnhild Thomasdatter hans brune Skindkaabe, Kjortel og Hette, hans Beslegtede Ragnhild Eysteinsdatter hans store mørkeblaa Hverdagskjortel med vide Ermer; hans Vicar Sira Eiliv (paa Aas) for Chorhold og Sjælemesser hans „blaamengede Underskakk", og Klokkeren for sin Møje hans „lysblaa Underskakk". Naar saadanne Klædningsstykker bortskjenkedes til Kvinder, kan det neppe have været i anden Hensigt, end at de skulde gjøre sig saa stor Fordeel af dem, som de kunde, ved Salg; thi bære dem kunde de dog vistnok ikke. Imidlertid seer man heraf, at de Geistlige paa denne Tid bar meget forskjelligt farvede og verdsligt udseende Klæder, hvilket igjen forudsetter en temmelig verdslig Leveviis. End mere fremlyser dette af et Testamente, som den throndhjemske Chorsbroder **Agmund Olafssøn Kaabein**, Prest til Hovdesegl (nu Hadsel) i Nordland gjorde den 18de Februar 1381 [1]), og som derfor her fortjener nærmere Omtale, saa meget mere som det giver en endnu anskueligere Forestilling, end Narve Matthiassøns, om de Rigdomme, saadanne vel aflagte Geistlige kunde samle sammen, og tillige viser, hvad Slags Læsning og Dannelse disse fornemme Geistlige især lagde sig efter. Sproget er en besynderlig Blanding af Norsk og Latin, da Brevet begynder i det sidste Sprog, og gaar derfra uden videre over i Norsk, som udgjør Hovedmassen, men afbrydes af og til af latinske Ord og Talemaader, saaledes at en Setning, der begynder paa Norsk, kan slutte paa Latin, og omvendt. Sit Gravsted valgte han nærmest udenfor den nordlige Indgangsdør til Christkirken, dog inde under Portalet, over hvilket St. Michaels-Capellet er [2]), hvis Erkebiskopen og Chorsbrødrene

[1]) Dipl. N. II. 468. Det er i dette Testament, hvor, som ovenfor berørt, baade Erkebiskop Thrond og Sira Haakon Jonssøn omtales, og hvoraf man saaledes kan erfare, at de paa denne Tid (18de Febr. 1381) endnu levede.

[2]) Dette Portal, med St. Michaels Capel ovenover, (at det har været indviet St. Michael, kan sees deraf, at denne Erke-Engel er afbildet udentil, og der-

tillod det. Derfor gav han Gud og St. Olaf fem Pund Sterling i Nobler, til Kirkens Vedligeholdelse, hvorimod han betingede sig ved sin Liigferd fem Pund Voxlys og passeligt Offer. Erkebiskop Eyvind fik 7 Mkr. brendt og en Bolle, Capitlet i Nidaroos fik under eet, imod at holde tre Sjælemesser aarligt for ham, alle hans smaa og store theologiske Bøger, hvortil han føjede en Bibel, et Compendium om Theologien, og nogle Retsformularbøger. Iligemaade fik Capitlet „en Pot, som tager syv Kander". Hver Kirke i Byen fik to Stykker Vareklæde, ligesaa Predikebrødrene, Augustinere, Hospitalet, Holms, Bakke, Reins og Tuteros Kloster. Chorsbrødrenes Commune fik til sit Bord en Sølvskaal med Jomfru Marias og St. Olafs Billede i Bunden, og en Sølvske. Biskop Oddgeir i Skaalholt fik en Guldfingerring, som Agmund før havde faaet af Biskopen i Bergen, samt et forgyldt Kruus med Laag. Hans Colleger Gunnar, Haakon og Jon fik, den første en Sølvbolle, den anden et Sølvbeger med Afbildning af St. Margretes Legende i Bunden, den sidste et Sølvbeger. Andreas, udvalgt Biskop til Færø, og formodentlig ogsaa Chorsbroder, fik det Sølvbeger tilbage, som han havde foræret Agmund i Oslo. En fjerde eller femte Chorsbroder, Thorgeir, fik den bedste „Robe", som han ejede, af brunt Klæde med „Kotardi"[1]), fodret med „Bukram", og en Kaabe fodret med blaat, samt en Hette. Helga Paalsdatter (maaskee hans „Følgekone") fik en halv Lest Skrud, en opredt Seng, et Hyende, et Aaklæde og en Kiste samt et Skriin. Den samme Helge og hans øvrige Folk fik til Kost 3 Pund Meel og 2 Pund Malt, Smør, Kjød og andet dertil hørende. Agmund Einarssøn paa Berg fik den Baad igjen, som han selv havde givet ham, med Raa og Redskab, to Ankertoug, ½ Skippund Uld, eet Skippund Jærn, og 48 Skippund Byg. Agmund Klementssøn fik et Pandser, Sverd, Jærnhatt og Staalhandske, Ivar Jonssøn det største Sverd, han ejede, Staalhandsker, Pandser, en Staalbue, og Beenvaaben. Hans Frænde Olaf Ivarssøn fik tre Pund Sterling, Sira Thorgils, Vicarien eller Lejepresten der nordpaa fik et Par „Vaabenklæde" af godt engelsk Klæde. Hovdesegls Kirke fik til bestandig Afmindelse et Breviar i to Bind, som han havde faaet af Biskop Oddgeir, en Psalter, og det største Skib, han ejede, med Ror og Redskab og alt dertil hørende, som og, til Vedligeholdelse, 40 Stykker Vareklæde; ligesaameget Klæde gav han Sortlands Kirke, endeel til Yrnes Kirke, samt derhos til forskjellige enkelte

---

for, har allerede Schøning antaget det, i sin Beskrivelse af Christkirken), findes endnu, skjønt riglignok Capellet nu er i en daarlig Forfatning.

[1]) Herved forstaas et Slags Livkjortel, paa fransk cotte hardie. — „Bukram", som strax efter forekommer, kaldes endnu paa Engelsk, hvad man hertillands sedvanligviis kalder „Kallebak".

Personer flere større eller mindre Gaver, hvoriblandt til hans Syster Solveig tre Lester Varklæde, til Helge Paalsdatter en Karse med Naa og Redskab, m. m. Til Executorer indsatte han sine Medbrødre Gunne Jarnsidesøn og Haakon Ivarssøn, den samme, der siden blev valgt til Erkebiskop. Naar man her læser om saa mange verdslige Klædningsstykker, ja endog Vaaben, hos en Geistlig, og om den Uforbeholdenhed, hvormed han saa rigeligt betænkte hiin Helge Paalsdatter, der ej kan have været andet end hans Følgekone eller borgerlige Hustru, faar man en besynderlig Forestilling om det Liv, som han, og sandsynligviis de fleste høiere Geistlige, paa den Tid førte. Hermed passer ogsaa den Skildring af Geistlighedens Levnet i Norge omkring Aar 1400, som Dietrich af Niem, Biskop af Verden, siden af Cambray, gav i sit omtring 1400 skrevne Verk „Nemus Unionis". „I Norge", siger han, pleje baade Klerker og Lægfolk at drikke lige meget, og hvis En ikke over al Maade kan beruse sig i Øl, synes han ej, at han er lykkelig. Den Ene fordrer af den Anden, at han skal gjøre ham Fyldest ved at drikke ligesaa meget som han, og Ingen, som ikke saa det, skulde tro, hvor meget baade Mend og Kvinder der kunne drikke paa een Gang, og dette skeer saa længe, indtil man falder drukken omkuld. Den, som bedst kan tømme sit Beger, holdes for at overgaa de andre i Legemsstyrke og Raskhed. I de samme Egne er det tilladt Biskoper og Prester offentligt at holde Friller, og naar Biskopen to Gange om Aaret visiterer de ham undergivne Prester og Sognekirkers Bestyrere, fører han Frillen med til disse Presters Huse, og hun tillader ikke engang sin biskopelige Elsker at visitere, uden at hun er med, deels fordi hun da lever højt hos Presterne med disses Friller og dertil faar Gaver af dem, hos hvem der visiteres, deels ogsaa fordi hun vil passe paa sin Elsker, at han ikke skal blive forelsket i en anden, der er smukkere. Skulde tilfældigviis en Prest ingen Frille have, da betragtes han som den, der sviger en god gammel Skik og maa udrede dobbelt Kosthold til den visiterende Biskop. Ligeledes nyde ogsaa Presternes Friller eller Hustruer i hine Lande Forrangen baade i Kirken og ved Bordet, og have Gang og Sæde foran andre Fruer, endogsaa foran Ridderes"[1]).

---

¹) See Theod. de Niem, Tract. VI. c. 35, aftr. i Pontoppidans hist. eccl. II. S. 26. Disse Bemerkninger, heder det der, gjelder Geistligheden i Norge og paa Irland, hvilke to Lande han omtaler under eet, som de yderste mod Norden og Oceanet. Men der er et stort Spørsmaal, om ikke Forfatteren her har forverlet Island med Irland og derpaa gjengivet dette med det sædvanlige latinske Navn „Hibernia", samt tilføiet en Bemerkning om disses Frugtbarhed. Beskrivelsen over de Geistliges Færd passer idetmindste allerbedst paa, hvad vi kun lidet senere forefinde paa Island. Der nød visselig Presternes

Indeholder nu end denne Skildring kjendelige Overdrivelser, især hvad den Anseelse angaar, hvori Presternes Friller skulde staa — og dog er det et Spørsmaal, om de ikke idetmindste paa Island, hvor Coelibatet aldrig ret var blevet indført, nød saadan Anseelse — saa er den dog ganske vist i det Væsentlige sandferdig. Forfatteren, der før sin Befordring til Verdens Biskopsstol havde været Copist i det pavelige Cancellie, havde god Anledning til at indhente nøjagtige og paalidelige Underretninger endog om de fjerneste Egne af Christenheden. I eet maa der nødvendigvis være en Overdrivelse, nemlig at Biskoperne selv paa en Maade skulde tvinge sine underordnede Geistlige til at holde Friller. Eet er, at de underhaanden kunne have seet igjennem Fingre dermed, ja maaskee endog ikke saa ugjerne seet det, et andet at de formeligt ved at presse Penge skulde nøde dem til at rette sig efter den herskende Skik. Endnu i den bergenske Biskop Haakons Dage ansaa Biskoperne sig endog forpligtede til, nu og da at advare de Prester, som holdt Friller, og true dem med Suspension eller Affettelse, hvis de ej lod dem fare; og saa meget kunde dog ikke Opinionen have forandret sig omtrent 50 Aar derefter, at det nu næsten skulde være blevet til Pligt, hvad der dengang var anseet for strafskyldigt. Men tydeligt er det i alle Fald, at den Slaphed, som Schismet medførte i Kirkens Overbestyrelse, ogsaa gjorde sig gjeldende ved de forskjellige Localstyrelser, og maaskee mest i saa fjerne Egne som Norge, især saa længe endnu de alene ved pavelig Gunst, uden stort Hensyn til deres Dygtighed og Fortjenester udnævnte Biskoper sade ved Roret. Thi forsaavidt Schismet dog skulde have een god Følge, maatte det ellers være den, at den erkebiskopelige og biskopelige Myndighed, som Paverne i lang Tid med Skinsyge havde søgt at svække, nu igjen hævede sig. Men for at dette skulde medføre nogen sand Nytte, maatte ogsaa de Geistlige selv, især Biskoperne, være andre, mere samvittighedsfulde Mænd, end de var paa denne Tid, da langvarige Misbrug havde slappet Geistlighedens Moralitet og svækket dens Pligtfølelse.

14. Fremragende Personligheder. Verdslige Embedsmænd.

Blandt de verdslige Embedsmænd paa den Tid, da Olaf Haakonssøn hyldedes som Norges Konge, var, som vi have seet, Drottseten

---

og Biskopernes Friller saa stor Anseelse. Men at slige Friller ogsaa i det øvrige Norden idetmindste vare almindelige, seer man deraf, at deres sedvanlige Benævnelse „fylgjukona" (Følgekone), i Tidens Løb forvanket til „Fylgkje" (udtalt næsten som „Ferkje") i Norge, og „flycka" eller „flicka" i Sverige (ligesom frændkona er blevet til „Frænke") omsider antog Betydningen af „Pige" i Almindelighed og idetmindste i Sverige uden alt ublest Bibegreb.

Agmund Finnsson nu den fornemste. Vi have allerede ovenfor oftere havt Anledning til at omtale ham, saa at nogen udførlig Fremstilling af hans tidligere Livsbane ej er nødvendig. Som Søn af Hr. Finn Agmundssøn og Brodersøn af Hr. Ivar Agmundssøn, og, saavidt man kan skjønne, Hovedarving efter dem begge, maa han allerede paa denne Maade have faaet betydelige Besiddelser, foruden hvad han fik paa anden Viis, gjennem sin Moder, Hr. Sæbjørn Helgessøns Datter, og maaskee fra fjernere Slægtninge, blandt hvilke ogsaa Gaute Haakonssøn paa Tolga og Eidsa-Folkene maa have været, siden vi finde ham i Besiddelse baade af Tolga og af Eidsa (Idsø). Af forskjellige Brevskaber og andre Slags Optegnelser fra de Tider sees det, at han foruden disse Ejendomme og sin Ætte-Odel Hestbø paa Finnø ogsaa ejede Gods i Søndhordland, navnlig ved Framnes, ligesaa i hele Ryfylke ligetil Aaen Sire, og paa Grønland, det sidste formodentlig som Arv efter Farbroderen Hr. Ivar Agmundssøn[1]). Da han, som det tidligere er nævnt, var fød før Midten af 1321, (men dog sandsynligviis i dette Aar), var han altsaa paa den Tid, da han nu overtog Regjeringen som Drottsete, allerede en Mand paa sine 60 Aar. Desuagtet kan det ej have været saa lang Tid forud, at han var kommen i Egteskab med den føromtalte **Katharina**, Datter af Hr. Knut Algotssøn og Fru Mæreta Ulfsdatter; thi da dennes Børn med Hr. Knut neppe vare fødte før 1350, kunde Katharina, der vist ikke engang var den ældste af dem, ej have været voxen eller gifteferdig førend henved 1370, da Hr. Agmund idetmindste var 50 Aar gammel[2]). Man skulde fristes til at antage, at han havde været tidligere gift, førend han egtede Katharina, dog er der ikke den fjerneste

---

[1]) At Hestbø var Ættens Odelsgaard er allerede ovenfor omtalt. I 1321 gav Morfaderen Hr. Sæbjørn Helgessøn ham (der her kaldes „lille Agmund") Undastad i Ryfylke, sandsynligviis til Faddergave (Dipl. N. II. 143). At han ejede Tolga og Eidsa, sees af hans Gave af disse Gaarde til sin Hustru, hvorom nedenfor. Allerede hans Fader ejede Gods i Stavanger, selv skjænkede han senere Romsholmen ved Framnes (Oos Sogn) m. m. paa Søndhordeland til Munkelivs Kloster (Mkl. B. S. 139). Paa sit Dødsleje skjænkede han til Chorsbrødrenes Commune i Stavanger alt sit Gods mellem Stavanger og Aaen Sire undtagen Gaarden Vik paa Jederen (Dipl. N. VI. 549). Og for sin Broder Hr. Ivars Begravelse ved Olmes Kloster gav han til dette endeel af Gaarden Nes paa Grenland, upaatvivleligt af hvad han havde arvet efter Ivar (Eysteins Register fol. 32 a).

[2]) I „Chronicon St. Birgittæ" staar der udtrykkeligt, at Katharina var Fru Mæretas anden Datter, og Ingegerd, Dronning Margretes Legesøster, den første; nu var Margrete fød 1353, altsaa skulde vel ogsaa Ingegerd være af samme Alder, og Katharina noget yngre. Desuden levede Sigvid Ribbing endnu i 1345, og maaskee nogle Aar derefter, saa at man neppe kan sætte Fru Mæretas Giftermaal tidligere end 1350.

Antydning dertil, og tvertimod er det af andre Omstændigheder sandsynligt, at han idetmindste ikke var gift i 1351—54[1]). Hans Bryllup med Katharina skete i Kong Haakons Dage, det er alt, hvad man veed om Tiden, og Kongen skjenkede dem begge tilsammen i Brudegave 300 Mkr. brendt, hvorhos ogsaa Katharina selv bragte ham en Medgift af 100 Mkr. brendt[2]). Som Fru Mæretas Datter var Katharina ej alene Medlem af den Ætt, der paa denne Tid vistnok ansaaes for den ypperste og berømmeligste i hele Sverige, St. Birgitta's, men hun var tillige kommen i den nærmeste Berørelse med Dronning Margrete, havde vel, om endog noget yngre end hende, dog vist ligesaavel som Systeren Ingegerd været hendes Barndomsveninde, og stod fremdeles, lige til sin Død, højt i hendes Gunst[3]). Den Slutning ligger derfor nær, at hendes Forbindelse med Hr. Agmund Finnssøn fornemmelig var Dronningens Verk — vi ville see, hvorledes hun senere netop søgte at bringe saadanne Forbindelser mellem fornemme Mend og Kvinder fra sine forskjellige Riger istand — og at dette Giftermaal saaledes mere var en politisk Operation fra Dronningens Side, end noget Verk af Kjærlighed mellem den mere end femtiaarige norske Herre og den sytten- eller atten-aarige svenske Jomfru. Deres Egteskab blev ogsaa barnløst. I Aaret 1385 var de begge saa overbeviiste om, at de ingen Børn ville faa, at de gjorde en gjensidig Overeenskomst, hvorved Hr. Agmund skjenkede Fru Katharina Gaardene Eidsa og Tolga, hvorimod hun for sig og sine Arvinger opgav den Fordring paa sin Medgift, 100 Mk. brendt, der ellers vilde tilkomme hende, siden der ej var Børn[4]). Men denne Omstendighed, at Hr. Agmund var gift med Katharina, og at dette Parti sandsynligviis var Dronningens Verk, viser ogsaa, at han selv maa have staaet i den nærmeste Forbindelse med Dronningen og sandsynligviis meget højt i hendes Gunst, — hvoraf man da igjen maa slutte, at hans Udvelgelse til Drottsete og Rigsforstander saa langt fra har været hende ubehagelig, at hun meget mere selv har virket for den og anseet ham som en af sine og sin unge Søns fornemste Støtter i Norge. Hr. Agmund synes, som vi i det følgende ville see, med Iver at have røktet sine For-

[1]) Dette synes at maatte sluttes af et Par Confessionaler eller Tilladelser, meddelte af Paven til at velge en egen Skriftefader, der kunde meddele almindelig Absolution o. s. v., thi medens samtidige Confessionaler for andre Herrer, f. Ex. Hr. Orm Eysteinsson, ogsaa nævner Hustruen med, er der for Hr. Agmunds Vedkommende kun Tale om ham alene.

[2]) Dipl. N. I. 498.

[3]) Det vil i det følgende blive omtalt, at Dronning Margrete udnævnte hende til Hovmesterinde hos den unge Dronning Philippa.

[4]) See ovennævnte Brev af 14de Februar 1382, Dipl. N. I. 493.

retninger som Rigsstyrer, reist om i Landet, holdt Raadsmøder, o. s. v. Ved Siden af Rigsforstanderskabet beholdt han, som det synes, ligefuldt sit Syssel i Ryfylke, ja det er vel endog et stort Spørsmaal, om han ikke fremdeles tillige var Hirdstjore i hele den vestlige Deel af Landet. Saavidt man kan see, nød han overalt stor Agtelse og førte sig op med megen Verdighed. Da han i Aaret 1384 tænkte paa at foretage en Reise — formodentlig en Gesandtskabsreise — til England (hvorom nærmere nedenfor) fik han fra Kong Richard den 2den et Lejdebrev, hvori han kaldtes „Baron af det norske Rige" (baro regni Norvegiæ), og som lød paa ham selv med fyrretyve Riddere, Heste, og alt Tilbehør, for et heelt Aar [1]). Naar han her kaldtes „Baron", var dette kun en Antydning, deels af hans store Anseelse og høje Rang, der egentlig satte ham over Ridderne, deels af hans Stilling som Medlem af Rigets Raad. Det er altsaa let at skjønne, hvor højt agtet og anseet han maa have været.

Ved Siden af Hr. Agmund Finnsøn maa **Hafthorssønnerne** fremdeles nævnes som de ypperste Mænd i Norge. Egentlig stod de endog over ham i et vist Henseende paa Grund af sit Slegtskab med Kongehuset, og derfor see vi ogsaa Sigurd udtrykkeligt nævnt som Kongens Frænde strax efter Drottseten i den paa selve Hyldingsdagen udstedte Bekræftelse af Jemtelendingernes Rettigheder, uden at nogen af de øvrige Stormænd nevnes. Ligeledes nevnes han umiddelbart efter Drottseten, og foran de øvrige Raadsherrer, i flere af de andre Forordninger og Bestemmelser, som vedtoges paa de i de nærmest paafølgende Aar afholdte Raadsmøder. Derimod nevnes ved disse samme Lejligheder aldrig Hr. **Jon Hafthorssøn**, men kun Sønnen, **Haakon Jonssøn**, uagtet Jon visselig endnu var i Live; deraf maa man slutte, at han nu var

[1]) See Rymeri foedera, Udg. af 1740, III. I Forbindelse hermed bør det bemerkes, at der ogsaa findes et Brev af 17de April 1372, hvorved Kong Edvard III i England giver Skatmesteren og Kämmereren ved hans „Exchequer" Ordre til at give „Hermand de Fynstone, Chivaler au Roy de Norwege", et smukt udarbeidet Sølvfad med Kande (un hanap d'argent susorrez et eymellez ove un ewer de la suite le hanap esteant sur troys dragons et le pomel eymellez ove quatre roses poisantz dys marcs dys soldz et dys deniers de nostre doun) see Palgrave, „Kalendars and Inventories of he. Maj. Exchequer", II. 275. Denne Ridder Hermand de Fynstone, hvis Navn aabenbart er fordrejet, maa enten være Hermann v. Vitzen, hvilken vi i det foregaaende stundom have omtalt, men som vi rigtignok snarere skulde vente at finde blandt Kong Albrechts Mænd, eller og — maaskee snarere — Hr. Agmund Finnsøn. (Agmund — Amund kunde let fordrejes til Armund — Armand — Hermand; endmere kunde Titlen „Herr Agmund" opfattes som Hermann).

saa gammel og svag, at han aldeles havde draget sig tilbage fra det offentlige Liv og holdt sig stille paa sine Ejendomme i Borgesyssel, det være sig nu Borgagerde ved Sarpsborg, eller Husreby i Odensø. Vist er det, at han, uagtet han endnu levede i 1388 [1]), aldrig mere omtales ved nogen offentlig Forhandling. Hr. Sigurd Hafthorssøn synes fremdeles at have beholdt Syslen paa Raumarike, eller maaskee Hirdstjore-Verdigheden paa Oplandene, skjønt hans største og vigtigste Besiddelser, Bjarkø og Giske-Godset, laa i det Nordenfjeldske. Det er ej usandsynligt, at han omtrent ved de Tider, hvormed vi her beskjeftige os, ligeledes tænkte paa at drage sig tilbage fra det offentlige Liv og oplade de fleste af sine Ejendomme til sine Børn, **Haakon** og **Agnes**, der omtrent ved disse Tider maa være blevne gifte, **Haakon med Sigrid**, en Datter af Erlend Philipssøn paa Losna, og Agnes med den oftere omtalte vermelandske eller dalske Godsbesidder **Jon Martinssøn**, der allerede var optagen i Kongens Raad. Naar Haakon blev gift, vides ej med Vished; saa meget er kun bekjendt, at han endnu i 1378 ansaaes som umyndig, da Faderen paa hans Vegne, uden hans udtrykkelige Samtykke, bortskjenkede noget Jordegods [2]); men at han var gift ved Juletider 1388, og at hans første Barn ikke blev født førend i 1390 [3]). Heraf skulde man slutte, at hans Giftermaal ej fandt Sted førend henimod 1388. Agnes derimod var gift allerede i 1382, thi fra den Tid see vi hendes Mand Jon Martinssøn have sit stadige Tilhold i Norge og fornemmelig paa Sudreim, Svigerfaderens Ættegaard, der fremdeles blev i hans og hans Efterkommeres Besiddelse [4]). Heraf maa man altsaa slutte, at den gamle Hr. Sigurd allerede nu oplod ham Sudreim med tilliggende Gods, forbeholdende sin Søn Haakon de store nordenfjeldske Besiddelser, eller Arnmødlingestammens Ættegods. Hvor han og hans Hustru Fru Ingeborg Erlingsdatter, der ogsaa fremdeles synes at have været i Live, tog sit Ophold for sine sidste Dage, vides ikke; formodentlig var det dog vel enten paa Sudreim eller i Oslo. Imidlertid var dog Sigurd endnu saa rørig, at han i 1382 kunde deeltage i et Raadsmøde i Bergen, og 1383 i et lignende i Tunsberg; i det følgende Aar, 1384, nævnes han derimod ej blandt de da i Bergen forsamlede Raadsherrer, og saaledes har han vel ved denne Tid draget sig

---

[1]) Han og Broderen Sigurd nevnkes af Hr. Agmund Finnssøn, da denne i 1388 laa paa sit Yderste, som dennes nærmeste Arvinger, Dipl. I. 1414, jvfr. II. 549.

[2]) Dipl. N. I. 448.

[3]) Sammesteds No. 537.

[4]) See foregaaende Bind, S. 903.

tilbage. Heller ikke hører man mere til ham i offentlige Forhandlinger fra denne Tid. Hans Dødsaar er ej bekjendt, og man veed kun, at han, ligesaavelsom Broderen, endnu levede i 1388.

Det er allerede forhen omtalt, at Hr. Jon Hafthorsson havde Sønnerne **Ulf** og **Haakon**, af hvilke Ulf var den eldste, mange Aar eldre end Haakon, saaat det endog heraf bliver rimeligt, at han ej, som vi forhen antog, var fød i hans Egteskab med Birgitte Knutsdatter, men i et tidligere, hvorom der ingen Efterretninger ere os levnede. Men at Ulf og Haakon vare Halvbrødre, bestyrkes end mere, og bliver endog til fuldkommen Vished af den Omstændighed, at da der efter Kong Olafs Død et Øjeblik var Tale om, hvo der var nærmest arveberettiget til Kronen, blev der alene Spørsmaal om Haakons, ikke om Ulfs Arveret, uagtet dog Ulf baade var eldre og personligt tilstede ved Forhandlingerne. Denne Omstændighed, saavelsom at der da ej engang var Tale om Hafthorssønnerne selv, viser ogsaa med Bestemthed, hvad vi tidligere kun have vovet svagt at antyde, at Hr. Jon Hafthorssøns anden Hustru, Fru **Birgitta Knutsdatter**, der i 1350 var Medarving med Hertug Knut Porses Sønner til Hamars Gods i Nordre-Halland, hverken var mere eller mindre end **Datter af Knut Porse** og Hertuginde Ingeborg, og saaledes **Halvsyster** til Kong Magnus, hvorved saaledes Kong Haakon og Haakon Jonssøn blev Syskendebørn [1]). Ulf Jonssøn, uagtet eldre end Haakon, overlevede ham dog i mange Aar, som vi i det følgende ville see. Haakon Jonssøn synes at have været en meget brugbar og dygtig Embedsmand, som anvendtes i forskjellige Erender. Vi have seet ham som Sysselmand i Robygdelaget, som kongelig Ombudsmand paa Orknø; for Tiden synes han at have været Sysselmand eller kongelig Ombudsmand i Bergen, idetmindste beklædte han dette Embede i 1389, som det i det følgende vil omtales [2]). At han maa have været en meget riig Mand sees deraf, at han kunde forstrekke Henrik Jarl paa Orknø med et saa stort Laan, som det af os ovenfor omtalte, og man skulde næsten formode, at hans Bestræbelser mere gik ud paa at samle sig en stor Formue, end at skaffe sig politisk

---

[1]) Dette vil nærmere blive udviklet i det følgende.

[2]) Grønlands hist. Mindesmerker III. S. 139. Da Erlend Philipssøn, som vi ville see, paa den Tid endnu var Fehirde i Bergen, hindrer ikke den Omstændighed, at han beklædte dette Embede lige fra 1381, fra at antage, at Haakon Jonssøn ved Siden af ham kunde være Sysselmand eller maaskee Gjaldkere. Og det bestyrkes deraf, at det ham tilhørende Skib, der forliste ved Island 1383, havde en „Gudbrand i Audunargaarden“ til Befalingsmand, thi dette viser, at idetmindste Skibet maa være udgaaet fra Bergen.

Anseelse eller høj Rang, thi uagtet sit nøje Frændskab med Kongehuset blev han ej engang udnævnt til Ridder, hvad der vel ikke havde været ham saa vanskeligt, om han havde lagt an derpaa, og vi ville see, hvorledes han heller ikke tragtede efter Kongeverdigheden, uagtet han maaskee kunde havde haft nogen Adkomst dertil. Derimod havde han Skibe i Søen; et stort Skib, som han ejede, og som foer paa Island, under Befaling af en Gudbrand fra Audunsgaarden i Bergen og en Brand Thordssøn, havde ikke mindre end 90 Mand ombord, da det strandede paa Islands Østkyst i 1383 eller 1384 [1]). Saaledes maa man vel antage, at Haakon levede sin meste Tid i Bergen, beskjeftiget med sine Embedssysler og sine Handelsspeculationer, og at han kun af og til efter Opfordring indfandt sig ved Raadsmøderne, hvorfra han som et af Raadets fornemste Medlemmer ej vel kunde udeblive. Haakon var gift med en Nærpaarørende af Hr. Sigurd Hafthorssøn, der endog, som det synes, i sin Tid stod under dennes Formynderskab. Der opstod nemlig siden en Trist mellem Haakon og Hr. Sigurd om noget Gods, denne havde kjøbt af Arvingerne efter Fru Ingeborg Petersdatter paa Hunsstad, og Haakon paastod sidenefter, at Hr. Sigurd ligesaavel havde givet hans Hustrues Penge derfor som sine egne, hvortil Sigurd svarede undvigende, „at han ikke kunde kives med sin Frænde om den Sag, og at de helst burde skifte mellem sig, som de bedst kunde“ [2]). Af denne Aarsag bliver det højst sandsynligt, at Haakons Hustru ikke var nogen anden end Margrete, Datter af Eiliv Eilivssøn paa Naustdal og Gyrid Erlingsdatter, der begge omkom paa Søen i 1358, hvorved Margrete som forældreløst Barn maatte komme under Sigurds Vergemaal [3]). Thi i det følgende ville vi see, at det samme Gods netop dannede et Tvistens Æble mellem Haakon Sigurdssøn og Margrete Eilivsdatters Mand i et senere Egteskab [4]). Børn synes Haakon ikke at have haft. Hans Broder Ulf

[1]) Isl. Annaler, Udg., S. 236.

[2]) Dipl. N. II. 572.

[3]) See foregaaende Bind, S. 621.

[4]) Dipl. N. II. 470. Det synes klart, at begge Breve vedkommende Hunsstadsgodset høre sammen, og at det var i Egenskab af Margretes Egtemand at først Haakon, siden Tideke Wistenacker tvistede med Giftemændene derom. Margrete var nemlig i 1408 gift med Tideke Wistenacker eller Wüstenacker. Denne var i alle Fald dengang endnu ej Ridder; men siden hun allerede i 1396, da hun sandsynligvis endnu ej var gift med Tideke, kaldes „Fru Margrete“, maa hun efter sit Giftermaal med Haakon endnu have haft en Mand, der var Ridder saasom det er vist nok, at Haakon aldrig opnaaede denne Verdighed og efter sin Død aldrig benævnes „Hr. Haakon Jonssøn“.

Jonssøn var, som der siges, gift med en svensk Hustru og havde betydelige Eiendomme i Sverige, men kunde dog vel neppe opholde sig i Nærike, hvor hans Hovedgods Eervalla var beliggende, saa længe Kong Albrecht var ved Roret. Han har derfor rimeligviis tilbragt den meste Tid paa sine Eiendomme i Vermeland, især da han og havde Besiddelser paa Soløer. Jon Hafthorssøn havde ogsaa en Datter, **Cecilie**, sandsynligviis født i hans Egteskab med Birgitte Knutsdatter. Denne Cecilia var gift med den oftere omtalte halv svenske, halv norske Ridder Ulf **Holmgeirssøn**, Medlem af det norske Rigsraad, men hjemmehørende i Vermeland, hvor han endog synes at have haft Part i Borgen Agnaholm tilligemed Marsken Hr. Erik Ketilssøn, saasom han i 1386 med sin Hustru Cecilias Samtykke gjorde „lovligt Skifte" med Hr. Erik, idet han overlod denne hele sin Deel af Lille-Aaroos i Agna- eller Amna-Hered imod Halvdelen af Store i Berge Sogn i Soløer, og dertil i Liqvidation for Gjeld afstod ham sin Deel af den Holm, paa hvilken Slottet Agna- eller Amnaholm og Forborgen stod [1]). Hr. Ulf flyttede maaskee nu ganske til Norge, hvor han blev begraven ved Idde Kirke, medens hans Hustru, der ei døde førend i 1411, blev begraven ved Vadstena [2]).

Af pavelige Brevskaber erfares, at Hafthorssønnerne vare den barnløse Hr. Agmund Finnssøns nærmeste Arvinger. Hvorledes dette Forhold var beskaffent, findes ingensteds nøiagtigt oplyst: men det maa formodentlig have bestaaet deri, at Hr. Vidkunn, Erling Drottsetes Fader, og Agmund den eldre paa Hestbø, Hr. Finns og Hr. Ivars Fader, vare nær beslegtede eller besvogrede. I Bullen, der 1291 gav Hr. Vidkunn Erlingssøn og Gyrid Andresdatter Tilladelse til at egte hinanden, skjønt beslegtede i fjerde Grad, heder det, at Gyrid hørte under Stavangers Diocese, altsaa ligger det nærmest at antage, at hun og den eldre Hr. Agmund paa Hestbø have været Paarørende. Men paa denne Maade dannede nu Drottseten Hr. Agmund Finnssøn, begge Hafthorssønnerne, og deres Sønner og Svigersønner en overhaands megtig Familiekreds, der ved sit Frændskab med Kongehuset, sine uhyre Besiddelser, og sine høie Embedsstillinger, maatte være istand til, naar den holdt sammen, at overfløie alle andre Ætter i Landet, og selv at holde Kongemagten Stangen. Derfor var det visstnok meget klogt betænkt af Mar-

---

[1]) Brev af 22de Marts 1386 i det svenske Rigsarchiv.

[2]) Hendes Død og Begravelse i Vadstena 1411, ligesom hendes Broders Hr. Ulf Jonssøns i 1415, nævnes i Diar. Vazstenense; det siges udtrykkeligt om Hr. Ulf, at han eiede meget Jordegods i Sverige. I Eysteins Register fol. 201 og 202 findes det antegnet efter 1396, men dog ei senere end omtring 1400, at Fru Cecilia for sin Mand Hr. Ulfs Begravelse ved Idde Kirke gav Deel af en Gaarden Aslaksheider samt hele Gaarden Haavardsrud.

grete, (thi man kan ej tvivle om, at det var hendes Verk), at faa den megtige Hr. Agmund knyttet til den med hende saa nøje forbundne Aigotsfamilie ved hiint Giftermaal mellem Hr. Agmund og Katharina Knutsdatter.

Til denne Kreds knyttedes nu ogsaa andre mere eller mindre mægtige Mend og Ætter ved Svogerskab. Vi have allerede omtalt, hvorledes den vermelandske **Jon Martinssøn** blev Hr. Sigurds Svigersøn og Arving til de fleste af hans østlandske Besiddelser. Otte Rømer, Fehirden og Hirdstjoren i Throndhjem, var, som det allerede er nævnt, efter al Sandsynlighed gift med Gerthrud, en Datter af Hr. Erling Vidkunnssøn og fik med hende det store Stovreims-Gods. Til den store Frændeskabs- og Svogerskabs-Kreds, der nærmest grupperede sig om Fru Mæreta, St. Birgittas Datter, hørte, ved sit Giftermaal med Mæretas Datter af første Egteskab, Ingegerd, ogsaa **Gaute Erikssøn**, som vi allerede oftere have omtalt, og da Ingegerd var død, formodentlig omkring 1380, traadte han igjen ved sit Giftermaal med **Margrete Ottesdatter Rømer** ind i hiin anden megtige og omfattende Familie-Forbindelse. Gaute Erikssøn var i denne Tid, formodentlig ved eller strax efter Hyldingen, bleven forfremmet til den vigtige Post at være Fehirde paa Tunsbergshuus, i hvilken Stilling vi finde ham allerede i October 1381. Hermed var ogsaa Sysselen over Vestfolden sandsynligviis forbunden. Siden, i 1386, fik han Skiens Syssel efter **Bjørn Thorleifssøn** paa Bjørnthveit og efterfulgtes paa Tunsbergshuus af **Jon Reidarssøn Darre**[1]). Gaute Erikssøns egentlige Ætte-Besiddelser laa, som det allerede er omtalt, i Gulathingslagen[2]), skjønt han tilbragte sin meste Tid paa Østlandet og tillige erhvervede store Ejendomme der. Hans Syster, Gyrid, var gift med **Gunnar Kane**[3]), der ogsaa senere optræder som Raadsmedlem, og havde med ham tre Børn, Thoralde, Nikolas og Sigrid, der i det følgende ville blive omtalte.

En af de mest anseede Ættehøvdinger paa denne Tid, og i den nøjeste Forbindelse med den Giske-Hestbøske Familiekreds, var **Erlend Phi-**

---

[1]) Gaute Erikssøn nævnes som Fehirde paa Tunsbergshuus i Brev af 27de October 1381, Dipl. N. III. 435. Derimod finde vi ham udstedende et Brev fra Gimsø, altsaa som Sysselmand i Skiens Syssel, den 17de Juni 1387, (Brev i det sv. Rigsarchiv). Og da vi nu allerede omtrent eet Aar forud (14de Juni 1386) finde Jon Darre som Sysselmand paa Vestfold (Dipl. N. II. 496) bliver det temmelig vist, at Gautes Forflyttelse til Skien maa være skeet ved denne Tid eller kort forud.

[2]) See foreg. Bind, S. 403 og 910, 911.

[3]) Saaledes angives det i N. Saml. IV. S. 555, uden at nærmere Hjemmel anføres.

lipssøn til Losna i Sogn, hvis Herkomst vi allerede i det foregaaende have omtalt [1]). Det er her viist, at Erlend var en Søn af Philip Erlendssøn i dennes andet Egteskab. Muligt, at Philips anden Hustru og Erlends Moder, hvis Navn ej kjendes, hørte til Slinde-Ætten, og at Erlend gjennem hende kom til at arve Slinde-Godset i Sogn; muligt ogsaa, at Erlend selv var gift med Arvingen til Slinde, thi vi finde dette Gods, endnu medens han levede, i hans Svigersøns Besiddelse, og da der ej findes mindste Spor til, at Sigurd Hafthorssøn ejede det — som overhoved Giskemendene indtil Haakon Sigudssøn ejede lidet eller intet i Sogn — bliver der overvejende Sandsynlighed for, at det tilhørte Erlend, og at han gav det i Medgift med sin Datter. Vi finde Erlend Philipssøn allerførst nævnt ved Underhandlingerne i 1369, derpaa den 14de Mai 1370, da han i Bergen med Haakon Jonssøn, Thorgaut Jonssøn, Holte Gunnarssøn, Lagmanden Gunnar Hjarandessøn og Gunnar Alfssøn, efter Kong Haakons Befaling, dømte i Arvesagen mellem Haakon Stumpe og Hustru Margrete Williamsdatter i Skaften [2]). Heraf seer man, at han allerede da var Hirdmand, da dette var en Hirdsag, og de øvrige Meddommere ligeledes hørte til de haandgangne Mends Tal. Siden finde vi ham som Fehirde i Bergen, lige fra 1375 til 1389 [3]), og samtidigt dermed, idetmindste i 1386, som Sysselmand i Nordfjord, hvor han ejede Gemlastad i Gloppen [4]). Hans Besiddelser maa have været overordentlig store. Saaledes erfare vi, at han til Erkestolen i Nidaroos skjenkede hele Gemlastad, ikke mindre end 20 Maanedmaters Bool [5]). Foruden Ættegodset Losna havde han andre Ejendomme i Sogn og formodentlig paa Hørdeland [6]). Derhos maa han have haft Besiddelser i Ryfylke og have staaet i Forbindelse med Tolge- og Hestbø-Ætterne, siden han optraadte som Verge for en Gunnar Anundssøn og dennes Syster Holmfrid, da den sidste i Juni 1366 paa selve Gaarden Tolga i Ryfylke holdt Bryllup med en vis Ingemund, Søn af Uthyrme paa Dal i Renness [7]). Ved denne Lejlighed lod Erlend den betydelige Arv, som var tilfaldt begge hine Syskende — den beløb sig til ikke mindre end 367½ forngilde Mkr. — skifte imellem dem ved fex Mend, og Ingemund maatte

---

[1]) See foregaaende Bind S. 407.

[2]) Dipl. N. II. 409, jvfr. foregaaende Bind. 909.

[3]) See fornemmelig Dipl. N. II. 435, 440, 453, III. 451, 481.

[4]) Dipl. N. III. 465.

[5]) Aslak Bolts Jordebog S. 108.

[6]) Hans Søn Eindride ejede ldetmindste Gods i Samnanger og Oster, see Mkl.-B. S. 128.

[7]) Uthyrme paa Dal nevnes 1328 og 1332 i Dipl. N. IV. 174, V. 93.

stille Erlend Borgen paa Drengen Gunnars Vegne for at denne ikke skulde lide noget Tab, ved at Systeren Holmfrid nu overtog Vergemaalet for ham [1]). Erlend vilde vel neppe have optraadt paa denne Maade, hvis han ikke selv havde været beslegtet med dem, og maaskee endog havt Ejendomme paa den Kant. Man seer ogsaa, at da Gaute Haakonssøn paa Tolga var død [2]), optraadte baade Ingemund paa sin Hustrues Vegne (hendes Broder omtales ikke og maa vel imidlertid være død) og Erlend med Fordringer paa Arv efter ham, den sidste dog rigtignok ikke i sit eget, men i sin Frende Thorgeir Thorsteinssøns Navn. Erlend stevnede Sagen ind for Lagmanden, som tildømte ham Halvdelen af det omtvistede Gods, og Kong Haakon stadfestede Dommen med Raadets Samtykke; imidlertid maa man antage, at Ingemund, der allerede havde sat sig i Besiddelse af Godset, fremdeles søgte Udflugter, thi om Sommeren 1373, da mange Raadsherrer vare forsamlede i Bergen, og Kong Magnus ligeledes var tilstede, fandt denne, der førte etslags Regjering i Sønnens Navn, det nødvendigt at overdrage Erkebiskop Thrond, Hr. Agmund Finnssøn og Haakon Jonssøn det Hverv med de andre gode Mænd, som de selv vilde nævne i Dom med sig, at afgjøre Trætten. Disse valgte Thorstein Hallgrimssøn, Provst ved Apostelkirken, Hr. Narve Ingevaldssøn, Otte Romer, Viljam Erikssøn, (formodentlig en Søn af Erik Viljamssøn til Torge), Gunnar Lagmand og Jon Darre, saa at Dommen i alt bestod af ni Medlemmer, der samledes i Sommerhallen hos Chorsbrødrene ved Christkirken. Dommen lød saaledes, at Lagmandsdommen og det ovennævnte kongelige Stadfestelsesbrev skulde gjelde, indtil Kong Haakon selv med sit Raad nærmere overvejede Sagen og maaskee fandt andet rettere efter Loven, eller særskilt udnævnte Mænd til at granske den; hvis Erlend, som Ingemund paastod, desuden sad inde med Odelsjorder, som tilhørte Holmfrid, skulde Ingemund søge dem efter Loven, saaledes som foreskrevet var om Odelsbrigde, og ligeledes skulde Erlend søge Ingemund efter Loven for de særlige Fordringer, han maatte have paa ham [3]). Uagtet denne Dom egentlig ikke var endelig, synes dog Sagen dermed at være afgjort, da man ej hører mere

[1]) Skiftebrevet af 2den Juni 1366 (Dipl. N. IV. 457) er særdeles merkeligt ved sin Udførlighed. Blandt de Effecter, som her opregnes, er ogsaa en Bog indeholdende „Bevers Saga tilligemed mange andre gode Sagaer", ligesaa syv andre Bøger, baade Tidebøger og Sagabøger. Dette er formodentlig den første Gang, at Sagabøger omtales i norske Brevskaber.

[2]) Da Gaute Haakonssøn paa Tolga neppe var død i 1366, maa det være hos ham, at Bryllupet stod.

[3]) Dipl. N. III. 384. Jvfr. ovf. 28, 29.

til den. Erlend blev saaledes formodentlig i Besiddelse af ikke ubetydelige Ejendomme i Nyfylke. I 1383 erhvervede Erlend ogsaa Pant i faste Ejendomme paa Vors, idet Greip Ivarssøn, den sidste Ætling af den berømmelige Venes-Ætt, og som maaskee allerede da var udnævnt til Syslelmand paa Færøerne, i hvilket Embede vi kort efter finde ham, gav ham Gaardene Geirastad og Rykken til brugeligt Pant i tre Aar for den Skibsfragt, han var bleven ham skyldig, nemlig 20 Hundreder Vaadmaal[1]). Da Greip fremdeles var i Pengemangel og tilsidst endog maatte pantsætte sin Odelsgaard Hatteberg til Gaute Erikssøn, er det heel sandsynligt, at Erlend omsider er bleven Ejer af hine Gaarde[2]), ligesom Gaute blev Ejer af Hatteberg. Vi see saaledes, at han forstod at værne om sig, naar dette gjaldt, og benyttede de Lejligheder, der tilbød sig, til at udvide sine Besiddelser. Men ellers havde han et godt Lov. Han var, heder det i de islandske Annaler, blandt alle Norges Bønder en af de merkeligste for flere Omstændigheders Skyld, især den, at han aldrig vilde blive Ridder, uagtet Kongerne selv tilbød ham det, ligesom han ogsaa troede Islendingerne bedre end andre norske Mænd og havde dem somofteſt i sin Tjeneste[3]). Denne hans Forkjærlighed for Islendingerne bidrog vel meget til, at den islandske Annalist priser ham saa højt, men saameget er vist, at det forholder sig ganske rigtigt med den Angivelse, at han aldrig vilde blive Ridder, thi han døde som slet og ret Hirdmand uden Herretitel, efterat hans Søn, **Eindride**, forlængst havde opnaaet Ridderverdigheden. Men merkeligt er det, at han, hvor han efter denne Tid var i Dom eller Møde sammen med sin Søn, dog trods dennes Ridderverdighed nævnes førend ham, formodentlig i Betragtning af hans faderlige Verdighed[4]). Erlends Datter Sigrid egtede, som det allerede forhen er nævnt, Haakon, Sigurd Hafthorssøns Søn, og bragte ham sandsynligviis Slinde i Medgift, hvor Parret endog synes at have boet, indtil Hr. Sigurd var død, og de kunde tiltræde Giske; men Tiden, naar dette Bryllup stod, er, som sagt, ikke bekjendt. Men saaledes var ogsaa denne anseede og megtige Losna-Ætt dragen ind i Giske-Ættens Interesser.

---

[1]) Dipl. N. III. 451. Om Greip Ivarssøn, hvis Fader Ivar Thoressøn endnu levede paa den Tid, da Pantsættelsen skete, siden Greip lovede at skaffe hans Samtykke dertil, see foreg. B. S. 403. See ogsaa nedenfor.

[2]) Greip nævnes som Syslelmand paa Færøerne — men saaledes at han allerede synes at have været det i nogen Tid — ved 1386 i de isl. Annaler S. 340. Den Skibsafgift, han var bleven Erlend skyldig, synes ogsaa at tyde paa, at Skibet, som han lejede, foor enten paa Island eller paa Færøerne.

[3]) Isl. Annaler Udg. S. 382.

[4]) See Dom af 4de Octbr. 1402, Dipl. N. II. 581. Dog var her rigtignok ingen andre Riddere tilstede, thi hvis dette havde været Tilfeldet, kunde man vel neppe for hans Skyld have gjort nogen Undtagelse.

En anseet Godsbesidder i Gulathingslagen, der ligeledes stod i Forbindelse med Giske-Ætten og sandsynligviis endog var beslegtet med den, uden at man kan paapege hvorledes, var **Erling Einarssøn**, ogsaa kaldet Erling i Hildegaarden, fordi han ejede den saakaldte Hildegaard i Bergen. Denne Gaard havde sit Navn af en fornem Frue ved Navn Hild, der levede i anden Halvdeel af det foregaaende Aarhundrede og var gift med en Aamunde, hvis Søn med hende var Erling Aamundessøn, ogsaa kaldet Erling i Hildegaarden eller Erling Hildessøn, hvilken vi i det Foregaaende oftere have haft Anledning til at nævne som en af de fornemste og i de offentlige Anliggender mest indgribende Baroner under Kongerne Erik Magnussøn og Haakon Magnussøn [1]). Erling den Yngres Fader, Eindride, der nævnes blandt de mest anseede Hirdmænd i Bergen mellem Aarene 1322 og 1330, ligeledes med Tillegget „i Hildegaarden", var sandsynligviis en Søn af Hr. Erling Aamundessøn, og opkaldt efter ham. Ættens Besiddelser vare mange og synes fordetmeste at have ligget i Sogn, tildeels ogsaa i Hardanger [2]), ja endog i Nyfylke, hvor Einar i Aaret 1360 eller 1361 solgte ikke mindre end 20 Mmbool i Kirkebøen i Høyland i Sands Sogn [3]). Erling ejede foruden Hildegaarden ogsaa den saakaldte Arnegaard paa Stranden i Bergen, hvilken han i 1369 solgte til den samme Mand, der tidligere havde afkjøbt ham Høyland i Nyfylke [4]). I 1378 overlod Hr. Sigurd Hafthorssøn ham ved sit Brev fra Bergen den 9de Juni, paa sine, sin Søn Haakons og sin Datter Agnes's Vegne, som det heed, nogle Gaarde i Aurnes i Sogn, hvoriblandt Kinsedal og Kroken [5]), men Aarsagen hertil angives ikke; formodentlig har der været et Slegtskabsforhold, som nu ikke kjendes, siden Haakon Sigurdssøn og Fru Margrete Eilivsdatter siden tvistede om Gods efter ham [6]). Det samme Gods, og meget mere til, hvoriblandt ogsaa i Søndfjord, gav han sin Datter Ingeborg i Medgift, da hun i 1380 blev gift [7]), formodentlig med en vis Gudbrand, der senere optræder som en Hr. Gudbrand (Erlingssøn?), uden at man dog kjender

---

1) See IV. B. 2. Deel, S. 369, 388, 433, 585, 623, 663. Han maa ikke forvexles med den samtidige Hr. Erlend Aamundessøn, see f.Steds S. 279, der dog maaskee oftere i flette Brev-Afskrifter er bleven forvexlet med ham.

2) Dipl. N. I. 180, hvoraf det sees, at Einar i Hildegaarden, Erlings Fader, sad inde med Gods i Hardanger, som Sante Isaksøn i Tolga havde skjenket Reidar Dagfinnssøn, da denne trolovedes med Jomfru Sigrid Aslaksdatter.

3) Dipl. N. IV. 607.

4) Sammesteds IV. 487.

5) Dipl. N. I. 448.

6) Dipl. N. II. 566.

7) Dipl. N. I. 463.

nærmere til ham[1]), eller maaskee og med Nikolas Galle, om hvilken nedenfor. I 1380, og maaskee tidligere, var Erling Einarssøn Sysselmand i Sogn, et Tegn paa, at hans fleste og vigtigste Ejendomme laa her[2]). Ellers omtales han ikke ved de Raadsmøder, som i de første Aar af Kong Olafs Regjeringstid holdtes i Bergen, saa at man skulde formode, at han enten allerede var død før 1382, eller at han ej var Medlem af Rigsraadet, hvortil han dog ifølge sin Embedsstilling og øvrige Anseelse synes at maatte have været selvskreven.

Om **Otte Svaalessøn Rømer** er der forhen talt. Han beklædte fremdeles sin anseelige Embedsstilling som Hirdstjore og Fehirde i Throndhjem, og, ligesom Faderen, forbandt han dermed ogsaa Syslen paa nordre Haalogaland, der saaledes sees at have ligget til denne Hirdstjore som et Tilbehør[3]). Med denne Syssel var vistnok ogsaa fremdeles den indbringende Handelsret med Finnerne og Skatte-Opkrevningen iblandt dem forbunden. Besynderligt er det, at han, uagtet han saa lenge havde beklædt et saa højt Embede, og derhos var Raadsherre, samt havde staaet saa højt i Kong Magnus's og Kong Haakons Gunst, dog ikke opnaaede Ridderverdigheden under dem, og ikke engang under Kong Olaf, men først ved Aarhundredets Slutning, da han maa have været en gammel og udlevet Mand. Man skulde derfor næsten tro, at han ikke har staaet sig godt med Dronning Margrete. Og dog er der heller ingen bestemte Tegn hertil. Hans Hustru Gertheud var, som det oftere er omtalt, sandsynligviis en Datter af Hr. Erling Vidkunnssøn og bragte ham i Medgift Stovreims-Godset, hvormed han selv forenede det store Gods i Firdafylke, som havde tilhørt Audun Hugleikssøn, og som Kongerne Magnus og Haakon havde skjenket ham. Med Gerthrud havde han den føromtalte Datter Margrete, der, formodentlig omkring 1380, blev gift med Gaute Erikssøn, og desforuden Sønnen **Svaale**, der allerede i 1388 var Hirdmand og Medlem af Rigsraadet[4]); samt endvidere Døttrene **Elsebe** og **Sigrid**. Elsebe blev gift med **Jakob** (ogsaa kaldet Jappe) **Fastulfssøn**, en af de svenske Herrer, der holdt sig til den gamle

[1]) Om denne Hr. Gudbrand, Raadsherre i 1388, 1389 og 1397, tales der i en Dom, afsagt af Lagmanden i Tunsberg 26de Marts 1400, hvorved nogle Bønder paa Eker tilpligtedes at betale Fru Ingeberg Erlingsdatter hvad der endnu stod tilbage af Kjøbesummen for det Skib, som Bønderne paa Eker havde kjøbt af ham. Denne Hr. Gudbrand maa saaledes enten have været Fru Ingeborgs Mand, eller hendes Broder, og kan ej være Enken efter Hr. Sigurd Hafthoressøn. Men denne Overeensstemmelse i Navn mellem begge de samtidige Fruer gjør det stundom ikke let at skjelne mellem dem.

[2]) Dipl. N. II. 462, jvfr. N. Saml. IV. S. 108.

[3]) Dipl. N. I. 496.

[4]) Dipl. N. III. 477.

Konge-Ætt og derved kom til at betragtes som norske Undersaatter, saa at han i Aaret 1388 forekommer som Medlem af Norges Raad [1]. Det er høist sandsynligt, at denne Jakob Fastulfsson har været en Frænde, maaskee endog en Brodersøn, af den oftere omtalte Hr. Narve Ingevaldsson, der ligeledes var halv svensk, halv norsk. Fra Jakob Fastulfsson og Elsebe Romer stammede i de senere Led flere af Norges ypperste og megtigste Mænd og Kvinder.

Af den allerede i det foregaaende omtalte Ætt Bolt, der frembragte saa mange anseede Mænd baade i dette og i det følgende Aarhundrede, var paa denne Tid især Alf Haraldsson og Agmund Bergthorsson de mest fremragende. Alf Haraldsson finde vi først omtalt i Aaret 1369, da han allerede som Medlem af Raadet deeltog i Mødet paa Akershuus den 19de Mai om at sende Gesandter til Tydskland for at underhandle med Stæderne [2]. Siden deeltog han med flere andre Herrer i Opstanden mod Kong Albrecht om Vaaren 1371 og var en af dem, som sluttede Stilstanden i Sedsviken den 15de April 1371 [3]. Derefter forekommer han hyppigt, baade i Statsakter og private Brevskaber, lige til 1412, da han døde; og der er faa vigtige Stats-Forhandlinger, hvori han ej sees at have deeltaget. Hvad der gav Anledning til, at han i 1371 gjorde fælles Sag med de svenske Insurgenter, vides ikke, med mindre man maa antage, at han har haft Besiddelser i Sverige, thi alene af Hengivenhed for Kong Magnus og Kong Haakon kan det neppe have været, da saa mange andre Nordmænd, der ej vare dem mindre hengivne, dog ikke befattede sig dermed. Som Medlem af Bolte-Ætten, idetmindste den søndenfjeldske Green, havde Alf Haraldsson Odel i den store Gaard Thomn, af hvis søndre Deel han ejede det Halve, medens den anden Halvdeel tilhørte Jon Thorgilsson, der ogsaa synes at have været af samme Ætt, (see nedenfor), og Agmund Bergthorsson erhvervede sig den nordre, der for en Tid var kommen til Ætten Stumpe [4]. Men desforuden ejede han meget andet Jordegods i Viken, paa Follo og i Borgesyssel, navnlig Thorshov i Aabygge Skibrede og Leikang (Lekum) i Eidsberg [5], og der er saaledes ogsaa megen Sandsynlighed for, at han kan have erhvervet Gods hiinsides den svenske Grændse, paa Dal eller i

---

[1] Dipl. N. III. 477, jvfr. N. Saml. IV. S. 568 fgg.

[2] See Lappenbergs Udg. af Sartorius II. S. 670, jevnfør foregaaende Bind S. 818. Han var ogsaa med i Mødet paa Hisingen, s. A., den 5te Septbr. da Stilstanden med Stæderne ratificeredes; sammesteds S. 819, jfr. Lappenberg l. c. S. 674.

[3] See foregaaende Bind S. 852.

[4] See foregaaende Bind S. 906, 907.

[5] See herom især N. Saml. IV. S. 585—538, hvor det meste er samlet af hvad man veed om Alf Haraldssons Personalier.

Vermeland, hvorved han fik Anledning til at optrede som svensk Herremand. Sandsynligvis stod han ogsaa allerede da i nøie Forbindelse med Jon Martinssøn paa Dal, der kort efter blev Hr. Sigurd Hafthorssøns Svigersøn, og da Jon deeltog i Toget til Eedsviken, er det at formode, at det især er han, der havde overtalt Alf til at følge med. Denne Forbindelse knyttedes siden endnu fastere, da Alf egtede Katharina, en Datter af Jon Martinssøn i hans Egteskab med Agnes Sigurdsdatter, trods den store Aldersforskjel, der maa have været imellem dem, da nemlig Jon og Alf synes at have været jevnaldrende, medens Katharina ikke kan være fød stort tidligere end 1382, tretten Aar senere end Alfs første Optreden som Medlem af Raadet[1]). Antages Alf saaledes i 1369 mindst at have være 30 Aar gammel, var han ikke mindre end 44 Aar eldre end sin Hustru, og ved Giftermaalet, der neppe kan have fundet Sted, førend hun idetmindste var 16 Aar gammel, var han saaledes henved de 60. Ogsaa med sin Hustru fik han store Ejendomme, som vi i det Følgende ville see. Det skulde ellers synes rimeligt, at han ogsaa tidligere havde været gift, men herom mangler imidlertid enhver Oplysning. Forresten sees det af hvad vi her have anført, at han ej kan være bleven gift med Katharina Jonsdatter førend henimod Aar 1400, og saaledes bestod der i den Tid, vi nærmest have for os, intet Svogerskab mellem ham og Jon Martinssøn. En Mand i saa anseelige Forbindelser, og med saa store Besiddelser som han, maa sikkert have været Sysselmand, men det findes ingensteds angivet, hvor han havde Syslen[2]).

Om **Agmund Bergthorssøn Bolts** nærmere Familieforhold er der allerede i det Foregaaende handlet[3]). Som Medlem af Raadet nævnes han allerførst i 1381, men siden hyppigere, og der er overhoved faa Stormænd paa hans Tid, hvis Navn saa hyppigt forekommer i offentlige Forhandlinger, som hans. Hans Embedsstilling indtil 1388 synes at have været Kongens Ombud i Borgesyssel, eller idetmindste endeel deraf; der staar nemlig udtrykkeligt i et Kongebrev fra

---

1) Det er strax ovenfor viist, at Jon Martinssøns Giftermaal med Jomfru Agnes Sigurdsdatter ikke kan have fundet Sted førend i 1381 eller 1382, og man skulde helst antage, at Katharina ej engang var fød i 1383, for at hun ikke skal blive altfor gammel ved sin Død, da hun nemlig endnu var i Live 1480 (see Dipl. N. V. 358) og neppe døde førend 1481 (Dipl. N. I. 932).

2) Før den 11te Marts 1401 maa han have været gift, da han paa denne Dag fik Fuldmagt af Haakon Sigurdssøn til at søge Tideke Wüstenacker og Fru Margrete Gillisdatter om Arven efter Fru Herdis og Erling Einarssøn (Dipl. N. II. 566); dette viser nemlig, at han da var kommen ind i Gisse-Ætten.

3) See foregaaende B. S. 906, især Noten.

1387, at Agmund Bolt havde Kongens Aleje-Maal i Syslen [1]). Strax efter blev han Foged paa Akershuus efter Benedict Nikolassøn [2]) og fik derved ogsaa Oslo-Syssel under sin Bestyrelse; dog seer man, at han fremdeles en Tidlang udøvede Sysselmandsforretninger i Vime og Rode Skibreder [3]), hvoraf man maa slutte, at han havde været forlenet med dem paa længere Tid, tildeels endog som Pantelehn, især da Sagefaldet virkelig gik i hans egen Kasse. Formodentlig har da Borgesyssel været deelt mellem ham og Hr. Jon Hafthorssøn, saa længe denne levede, og derpaa maaskee mellem ham og hans Frænde Alf Haraldssøn, der ogsaa hørte hjemme der, hvis ikke denne ellers har haft Syssel i Viken. Muligt endog, at de alle tre, og end flere, have haft Sysler i dette velbefolkede Landskab. Paa den nys omtalte Maade, nemlig ved Sagefald, erhvervede han i 1393 nordre Thumn, som den sidste Ejers Datter afstod ham i Liqvidation for Drabsbøder [4]), og hvortil Stumperne kort efter frasagde sig Odelen (see nedenf. S. 168), siden fik han af Jon Thorgilssøn dennes Deel af søndre Thumn, hvormed han ogsaa, efter dennes Død, forenede den øvrige Deel, som han synes at have kjøbt af Alf Haraldssøn [5]), og endelig fik han sin og Alf Haraldsøns Frænde, Hallvard Alfssøn paa Sundbu i Gudbrandsdalen, Sysselmand over den nordlige Deel af dette Landskab, til at afstaa ham den Odelsret, ogsaa han maatte have til Thumn [6]), saa at han nu var Ene-Ejer og Odelsmand til det hele Gods. Imidlertid havde han ogsaa med sin Hustru Gunhild Bergsveinsdatter arvet meget Gods i Oslo-Syssel, som han ogsaa ideligt forøgede. Den vigtigste af hans Erhvervelser paa denne Kant, hvilken han dog maa have faaet ved Kjøb, ikke ved Arv, var **Throndstad** i Hudreim, der forhen havde tilhørt hans Formands Hustru Ulfhild, en Datter af Thorgaut Jonssøn, hvorom mere nedenfor. Sandsynligviis fik han denne Gaard noget efter 1393 [7]),

---

1) Dipl. N. II. 501.

2) At han blev Foged paa Akershuus i 1388 maa sluttes deraf, at Benedict Nikolassøn i dette Aar fik Eker, Modheim og Tverdalene. Agmund omtales ej udtrykkeligt som Indehaver af Embedet forend i 1390. (Dipl. N. I. 524).

3) I 1393 holdt han en Ombudsmand paa Vime (Dipl. N. IV. 619, jvfr. 640), ligesom han ogsaa oppebar Sagfald i Rode, som det nedenfor vil sees.

4) Dipl. N. II, 537, 541.

5) Dipl. N. III. 550, 563, V. 441; den rette Sammenhæng, især med Alf Haraldssøns Indblanding heri, er ikke ret klar. Vist er det, at Agmund Bolt herefter var Ene-Ejer af Thumn.

6) Dipl. N. III. 566.

7) Det første Brev, han udstedte fra Throndstad, er af 6te Octbr. 1393 (Dipl. N. V. 359); men da tilhørte Gaarden aabenbart endnu den forrige Ejer, Thorgils Thorgilssøn, see nedenfor S. 170.

da Benedict Nikolassøn skulde arve den, og Agmund maaskee har reist Odelssøgsmaal. Fra den Tid af lader det til, at Throndstad blev hans Hovedresidens, ligesom det og forblev som Odelsgods i hans Ætt. Ogsaa i Gudbrandsdalen havde Agmund Ejendomme [1]). Hos Dronningen maa han have staaet særdeles vel anskreven, siden hun betroede ham saa vigtige og indbringende Poster. Forleningen i Borgesyssel var maaskee endog særligt udgaaet fra Dronningen, forsaavidt man kan antage, at Borgesyssel hørte til hendes saakaldte Morgengave.

Om **Jon Reidarssøn Darre** er der allerede forhen lejlighedsviis talt. Som Hirdmand og maaskee Raadsmedlem nævnes han allerførst i 1373, da han var Meddommer i Sagen mellem Erlend Philipssøn og Ingemund Uthyrmessøn. Udtrykkeligt nævnes han som Medlem af Raadet i 1381, da han med Drottseten og de øvrige Medlemmer laa i Hornboresund og sandsynligviis nys var kommen tilbage fra Hyldingen i Throndhjem. Hans Embedsstilling forøvrigt kjendes ikke, førend i 1386, da han afløste Gaute Erikssøn som Fehirde paa Tunsbergshuus og Sysselmand paa Vestfold. Siden kom han i samme Stilling til Bergen, hvor vi finde ham 1392 afløsende Haakon Jonssøn [2]). Det var formodentlig under hans Ophold i Tunsberg, at han blev gift med Ingerid Karlsdatter, en Søster af Jon Karlssøn, der fra 1396 til 1422 beklædte Lagmands-Embedet i denne Stad. Han maa have staaet i nøje Forbindelse med Agmund Bolt, da han baade som Sysselmand i Tunsberg og senere havde hans Fuldmagt og udførte Retssager paa hans Vegne [3]). Jon Darres fleste Besiddelser laa i Viken, hvor han ejede en Masse Jordegods, blandt hvilket den bekjendte Herregaard Moland i Ordoost [4]). I Tunsberg ejede han Gautagaarden, saaledes kaldet efter en Gaute (Gaute Aslakssøn?) hvis Søn Aasmund skjenkede den søndre

---

[1]) Han skjenkede til Mariekirken i Oslo flere Gaarde i Gudbrandsdalen, navnlig Haug i Ringebo Dipl. N. II, 520, 524.

[2]) Dipl. N. V. 352.

[3]) Dipl. N. I. V. 524. 352.

[4]) Ved Skifte efter ham, der holdtes paa Moland den 7de Juni 1430, fik en af hans Arvinger, Svigersønnen Guthorm Eivindssøn, Moland og dertil en heel Mængde Gaarde i Moland, Stangenes, Bragesæter, Bru, Thoresby, Harestad, Skriksvik, Saurbø, Sotenes, Roreim og Ljung, (Dipl. N. II. 702); den anden Svigersøn maa have faaet ligesaa meget, og Sønnen Karl Darre saa meget som begge tilsammen. Hans Medarvinger efter Faderen skjødte Tiende til Svarteborgs Kirke, hans Fader byttede Jordegods med Boknes Kirke, selv afhendede han Gods i Tunreims Sogn, og derhos gav en Jon Reidarssøn Darre, enten han selv eller hans Farfader, endeel af Den Herfyl til Hvalsernes Kirke. Dipl. N. III. 684, Eysteins Registr. 164. b. 1. b. 203. b.

Deel deraf til Mariekirken i Tunsberg for sin Begravelse, og hvis værdere Deel altsaa Jon enten maa have kjøbt eller faaet med sin Hustru. Siden solgte han den til Gaute Erikssøn [1]). Hans Fehirdeskab i Bergen fik en hurtig og bedrøvelig Ende ved de saakaldte Vitalianeres Angreb, som det i det følgende skal vises; sidenefter færdedes han kun paa Østlandet. Fra ham nedstammede en berømmelig Ætt.

Den med Ætten Bolt paa flere Maader nær forbundne Ætt Stumpe have vi i det foregaaende omtalt [2]), nemlig Haakon Munaanssøn Stumpe, der paa denne Tid var Ættens fornemste Medlem og gift med Hr. Haakon Eivindssøns Enke Fru Elin Bergsveinsdatter, en Søster af Gunhild Bergsveinsdatter, der var gift med Agmund Bolt. Haakon Stumpe var Medlem af Raadet i 1388 og 1389 [3]), og sandsynligviis ogsaa tidligere; han døde 1390 eller 1391. Hans fleste Besiddelser laa i Oslohered, paa Raumarike, i Borgesyssel og i Viken, men endeel heraf havde han vel ogsaa faaet med sin Hustru, hvad enten det var hendes Arvegods, eller hendes første Mands Efterladenskab. Saaledes seer man, at han skjenkede Capitlet i Oslo en Deel af Tesen i Oslohered, ligeledes endeel af Sande i Durnaken i Eidsvold, og for sin Svoger Guthorm Bergsveinssøns Sjæl 12 Ørers Bool i Skotlandsegg paa Gjerleid; hans Hustru Elin gav for hans egen Sjæl 1 Mk. Bool i Leikvalle i Asker til Asker Kirke, hele Gaarden Skeide i Nakkestad til Nakkestads Kirke, og endeel af Hellebek i Steinkirke Sogn i Viken til denne Kirke, ligesom hun for sin første Mands Sjæl og sin egen havde skjenket Haugs Kirke paa Eker endeel af Gaardene Midaker og Kolbeinsrud [4]). Det er derhos forhen nævnt, at Haakon Munaanssøn, hvis Moder Elin Ragnvaldsdatter var en Søster af Jon Ragnvaldssøn (Smør), ogsaa arvede endeel Gods efter denne, altsaa paa Vestlandet [5]), hvilke Hustru Margrete Viljamsdatter i Skaften, der længe sad inde dermed, omsider ved Dom blev tilpligtet at afstaa. Haa-

---

[1]) Dipl. N. VI.

[2]) See foreg. B. S. 905–909.

[3]) Dipl. N. III. 477. 478. 460.

[4]) Biskop Eysteins Register, fol. 122. b. f. 151. b. f. 61 b. f. 53. b. Endvidere siges der f. 56 a, at Olaf Haakonssøn gav for sine Forældres Sjæl en Deel af søndre Reinskog i Lider til Frauner Kirke sammesteds, ligesaa f. 61 a, at Haakon og Fru Elin omtrent ved 1395 afhendede til Asker Kirke hele Gaarden Roden, som Guthorm Bergsveinssøns Arvinger havde givet til Aartidehald for ham.

[5]) At han havde Gods paa Agder eller i Rygfylke sees deraf, at han gav Nakkestad Kirke 4 Lauper Land i Mo, enten paa Agder eller i Ekelands Sogn i Sogndal vestenfor Aaen Sire, Eysteins Reg. f. 90 b.

kon Stumpes og Fru Elin Bergsveinsdatters Søn heed **Olaf Haakonssøn**, hvilken ogsaa i det Følgende indtog en fremragende Stilling som Raads-Medlem og riig Godseier [1]). Det er tidligere nævnt, at saavel Stumpe- som Bolte-Ætten betragtede Gaarden Thumn som sit Odel, uden at man nu kan paavise Aarsagen dertil, der formodentlig beroer i et eldre Slegtskabsforhold, som nu ej længer kjendes, og at det navnlig var Nordre Thumn, til hvilken Stumperne ansaa sig odelsberettigede. Saaledes levede der samtidigt med Haakon Stumpe en **Munaan Thorleifssøn Stumpe**, der maa have været nær beslegtet med ham, og som især besad Jordegods paa Heggen og nedre Naumarik. Denne Munaan Thorleifssøn solgte i Aaret 1370, i Agmund Bolts og hans Fader Bergthors Paahør, „hele Gaarden Thumn“ til Sira Ulf Olafssøn, Prest paa Vaaler, og erkjendte, at han havde oppbaaret af Betalingen derfor, dog rigtignok med Tilføjelse af den Clausul, at hvis Thumn ikke blev Sira Ulf „frels“, da skulde han have hele Oos i Bergs Sogn, hvilket Munaan allerede nu satte ham i Pant [2]). Dette viser, at Munaan egentlig kun solgte sin Fordring paa Thumn, og at han i alle Fald ikke havde altsammen i sin Besiddelse. Saavidt man kan see, tilhørte idetmindste Nordre Thumn ikke Munaan selv, men en Gyrid Haraldsdatter, for hvilken han var Værge, og som rimeligviis var hans Broderdatter. Og formodentlig var det allerede fra denne Tid af, at Agmund Bolt lagde an paa at erhverve den hele Gaard til Odel og Eje, saaledes som vi allerede have seet. Da Munaan Thorleifssøn bortgiftede hiin Gyrid Haraldsdatter til en Kolbjørn Hermundssøn, opstod der Strid mellem dem, saavel om Medgiften, som om Gyrids Arvepart, og den Antagelse ligger her nær, at Striden fornemmelig drejede sig om nordre Thumn. Ved Agmund Bolts og Haakon Stumpes Mellemkomst blev Sagen i 1388 voldgiven til Biskop Eysteins Kjendelse [3]), og denne maa navnlig have tildømt Gyrid Nordre Thumn, siden hun faa Aar efter sees at have været i Besiddelse deraf. Thi i 1393, rimeligviis efter Mandens Død, overlod hun, som vi have

---

[1]) Med Olaf Haakonssøn har det megen Vanskelighed at afgjøre, om han var Hr. Haakon Eivindssøns eller Haakon Stumpes Søn, det sidste synes dog rimeligst, da han, som vi ville see, havde Odel paa Thumn, desuden tilføjes der, da Afstaaelsen skete, udtrykkeligt, at han da var „fulltiða“ (d. e. myndig); formodentlig havde han da netop fyldt sit 15de Aar, og Agmund Bolt, der allerede havde kjøbt Gaarden i 1393, kun ventet herpaa for at faa hans Afstaaelse; under denne Forudsætning er han født 1384, paa hvilken Tid Hr. Haakon Eivindssøn vist allerede var død.

[2]) Dipl. N. IV. 498.

[3]) Dipl. N. IV. 552.

ſeet, Agmund Bolt Nordre Thumn i Liqvidation for Drabsbøder, ſom hendes Fader havde været Agmund ſkyldig. Naar vi have for Øje, hvor ivrigt og vedholdende Agmund beſtræbede ſig for at blive Ene-Ejer af Gaarden, er det ikke ſaa driſtigt at antage, at han allerede fra først af ved ſin Indſlydelſe drev det dertil, at Kolbjørn og Gyrid fik Gaarden, for at han ſiden kunde faa den af hende. Aaret efter bekræftede Gyrid Transactionen, der nu fik Navn af et ſedvanligt Kjøb; og i Begyndelſen af 1399 afſtod endelig ogſaa Haakon Stumpes Søn Olaf og Moderen Fru Elin ham ſin Odelsret til Nordre Thumn, ſaa at han nu fuldkommen havde opnaaet ſit Øjemed med denne Part af Gaarden og kunde ſkride til at erhverve den ſøndre Part, der tildeels var i Alf Haraldsſøns, tildeels i Jon Thorgilsſøns Eje, hvilket ogſaa, ſom ovenfor viiſt, aldeles lykkedes ham. Munaan Thorleifsſøn var ſelv gift med en Gudrid Anundsdatter, der ſynes at have bragt ham endeel Jordegods i Medgift [1]). Man finder ikke Munaan omtalt efter Aaret 1391, da han paa Thrygſtad Preſtegaard ſolgte Biſkop Eyſtein 8 Mk. Bool i Berg i Sudreims Sogn paa Ranrike for 128 Køers Verd, og for det Tilfelde, at noget af Berg blev Biſkopen lovligt fravundet, pantſatte ham ligeſaa meget i Freyhof i Thrygſtads Sogn [2]). Saavidt man kan ſee, blev Munaan paa ſin gamle Alder Ridder, det vil ſige at han overlevede Aaret 1397, hvor den førſte Ridderudnævnelſe fandt Sted ſiden Kong Haakons Død; thi der tales i 1399 om en ved denne Tid eller kort forud afdød Hr. Munaan, der neppe kan være nogen anden end han. Han maa ogſaa have haft Ejendomme baade i Vettahered i Viken og i Thjodling paa Veſtfold, da hans Arvinger ſkyldte Penge til Skedjohofs og Thjodlings Kirker, og desuden ſkjenkede den ſidſte en halv Mark Bool i Gaarden Syndſteviik [3]).

Vi have allerede i det foregaaende haft Anledning til at omtale **Benedict Nikolasſøn**, Foged paa Akershuus indtil 1388, og fra den

[1]) Dipl N. III. 338. IV. 477. 498. I. 455. IV. 552.

[2]) Dipl. N. IV. 589.

[3]) Biſkop Eyſteins Regiſter fol. 8 a, 19 a. Der nævnes imidlertid ved Siden af „Hr. Munaan" ogſaa en „Munaan Stumpe", hvis Arvinger ligeledes ſkyldte Tiende til Skedjohofs Kirke, ſkjenkede Rakkeſtad Kirke Gaardene Tverløkja og halve Runeſtad (ſammeſteds f. 90), og Idde Kirke ½ Mk. Bool i Karraberg i Bergs Sogn (ſammeſteds f. 201). Dette kan maaſkee have været Haakon Stumpes Fader, hvis han ellers ikke er den ſamme ſom Munaan paa Skog, der maa have boet paa Skog (ved Skipthveit i Borgeſyſſel) men ejede Gods i Dalsland, ſom han ſolgte (Dipl. N. II. 479), levede endnu i 1381, III. 433), og gav 3 Ørers Bool i Rund til Skogs Kirke, (Eyſteins Reg. f. 96). Der nævnes ogſaa, at en af Munaans Arvinger gav Svardſtad i Rakkeſtad til Spjotabergs Kirke ſammeſteds, dette er formodentlig ogſaa Munaan Stumpe.

Tid af forlenet med Sysslen i Modheim, Eker og Tverdalene som brugeligt og arveligt Pant, indtil han havde faaet saameget, som Pantesummen, 200 Mk. brendt, beløb sig til. Hans Herkomst og tidligere Livsbane kjendes ikke; hvor han første Gang fremtræder, er det allerede som en formaaende Mand, der havde laant Kong Haakon Penge og rimeligviis allerede af ham var bleven forlenet med Oslo-Syssel. Man skulde fristes til at antage, at han egentlig hørte hjemme paa Hedemarken, siden han i 1380 kjøbte halv 6te Mk. Bool i Skeide paa Rumedal [1]), imidlertid vil dette ikke sige stort, da Benedict kjøbte Gods paa saa mange andre Steder. Sandsynligviis var det hans Embedsvirksomhed som Sysselmand i Oslo Syssel, der bragte ham i Forbindelse med den rige Hustru Ulfhild paa Throndstad, Datter af Thorgaut Jonssøn og Enke efter Kolbjørn Thorgilssøn paa Throndstad. Han egtede hende, uvist naar, dog neppe før 1380, og synes fra denne Tid af fornemmelig at have samlet Gods paa Eker og Lider, hvor ogsaa meget af Hustruens Gods synes at have været beliggende, skjønt han, eller snarere hans Hustru, havde ogsaa Ejendomme i Rygge Sogn, af hvilke de gav 3 Ør. B. i Bjørdsen for Thorgaut Jonssøns og dennes Hustru Gerthruds Sjæl [2]). Fra 1381 af nævnes Benedict som Medlem af Raadet og var det sandsynligviis en god Tid før. Han kjøbte i 1388 og 1389 3 Mk. Bool i Svidre i Lider, 1389 6 Ør. B. i vestre Røren paa Eker, og drev det til i 1391 at tilvende sig et Fiske, som han paastod at høre under Svidre, og som den hidtilværende Besidder ej alene maatte afstaa, men ogsaa dermed indrømme Benedict fri Vej til og fra Fisket over sin egen Ejendom [3]). Men Benedict var, som vi have seet, heller ikke saa nøjeregnende med de Midler, han anvendte, naar det gjaldt at skaffe sig Fordele [4]). Han synes at være død lidt før 1400 [5]), men hans Hustru Ulfhild Thorgautsdatter overlevede ham i mange Aar, fremdeles i

---

[1]) Dipl. N. V. 317.

[2]) Biskop Eysteins Register fol. 204. Ogsaa i Kirken i Rygge blev der skjenket Gods til samme Kirke for Thorgauts og Hustru Gerthruds Sjæl, men der siges ej udtrykkeligt af hvem.

[3]) Dipl. N. IV. 554, 556, 566, 545, 676.

[4]) See ovenfor S. 121.

[5]) Han maa have været død noget før 1401, da Brevet, Dipl. IV. 720, blev skrevet. Den 23de Marts 1400 kjøbte Ulfhild Jordegods paa Ringerike (Dipl. N. IV. 706); altsaa maa hun da have været Enke, thi ellers vilde Manden være optraadt som Kjøber. Det synes ogsaa, som han maa være død, forend den Deel af Eysteins Register, der angaar Oslo Provsti, blev affattet, thi her omtales (fol. 53, 54) Gaver af Fru Ulfhild for hendes Mand Benedicts Sjæl. Nu mangler vel det Sted, som angiver Aaret, da denne Deel blev affattet, men stort senere end 1402 kan det dog ej have været.

Besiddelse af Forleningen [1]), der endog siden nedarvedes til hendes og Benedicts Søn Thorgaut Benedictssøn, et Tegn paa, at Pantesummen fremdeles ikke var tilbagebetalt, og at Panthaverne maa have udfundet et eller andet Paaskud til at foregive, at Forleningens Indtægter endnu ikke havde dækket Gjelden. Men saavel Benedict, som især Hustru Ulfhild, gav rigelige Gaver til Kirken, hvilket i de Tider opvejede meget, der ej var, som det skulde være. Foruden hvad de tilsammen havde givet for hendes Forældres Sjæl, gav hun ogsaa særskilt 9 Ør. B. i søndre Midaker paa Eker til Haugs Kirke, fremdeles til samme Kirke 1 Mk. Bool i Vallastad i Sigdal, en Deel af Bild paa Eker, og 6 Ør. Bool i Bingen paa Eker, samt endelig andet Jordegods, baade til Frauner Kirke paa Lider, og til Hovs Kirke paa Hudreim, deels, og fornemmelig, til Aartidehold for sin Mand, deels ogsaa for andre [2]). Maaskee troede hun dermed at gjøre godt, hvad Manden havde gjort ilde. Uagtet man ej med Sikkerhed kan paapege hvorledes, er det dog umiskjendeligt, at Benedict og Ulfhild maa have staaet i nærmere Forbindelse med Agmund Bolt, end den, der bestod deri, at den ene fulgte den anden i Embedet, og at det er denne Forbindelse, som vel især har foranlediget, at Agmund omsider blev Ejermand af Throndstad [3]).

I samme Stilling som Benedict Nikolassøn, og ligeledes en Mand, der ved Giftermaal erhvervede Rigdomme, var Peter Nikolassøn, hvilken vi tidligere have havt Anledning til at omtale, og som man kunde være fristet til at antage for en Broder af Benedict. Vi finde ham allerførst som Fehirde paa Tunsbergshuus efter Rane Eivindssøn; det var ham, hvem Kong Magnus overdrog, i Forbindelse med et Par

[1]) I 1406 erhvervede hun saaledes Ejendom paa Eker (Hobøstad), der afhendedes hende i „Kongens Gaarde".

[2]) Eysteins Register fol. 53, 54, 58, 59, samt 55; her er det dog ikke ganske vist, om det er hun, eller en anden, der menes; der staar nemlig kun, at „Ulfhild" gav til Frauner Kirke paa Lider 2 Ør. B. i Straum for Gyrd paa Hval og hans Kone Aasas Sjæl. Allersidst findes Hustru Ulfhild nævnt i 1413, da hun fremdeles kjøbte Gods paa Ringerike (i Hval i Haugs Sogn). Dipl. N. IV. 791.

[3]) Den sandsynligste Forklaring er den, at Jon Thorgilssøn paa Thumn, Thorgils Thorgilssøn paa Throndstad og Kolbjørn Thorgilssøn paa Throndstad, Hustru Ulfhilds første Mand, alle tre vare Sønner af Thorgils Alfssøn sammesteds, og at denne har været en Bolt, samt Ejer baade af Throndstad og Søndre Thumn; at Kolbjørn, som den ældste, fik Throndstad, men døde allerede før 1380, at derpaa Thorgils fulgte ham i Besiddelsen af Throndstad, hvor han endnu var i 1393 (Dipl. N. V. 354), og at Jon fik Thumn, samt at Agmund Bolt siden erhvervede Throndstad paa samme Maade som Thumn. Det er heller ikke usandsynligt, at Alf Haraldssøn, der ogsaa havde Deel i søndre Thumn, var en Sønnesøn af Alf paa Throndstad.

andre Mænd, at optage Inventarium over Dronning Blanches efterladte Løsøre. Han var ogsaa gift med en Datter af Rane, og det er derfor meget muligt, at det var denne, der ved sin Indflydelse hos Kongen udvirkede, at han blev hans Efterfølger. Rane hører man ikke mere til efter 1362, og saaledes er han vel død i dette eller i det følgende Aar, og Peter har umiddelbart derefter tiltraadt Embedet. Hvo veed endog, om han ej kan have haft Fehirdslen af Dronning Blanche og Magnus som Pantelehn? Rane var nemlig en meget riig Mand, og det fornemmelig, som det synes, ved sit Giftermaal med Hustru Aasa Salmundsdatter paa Selvik (i Sanden Sogn), Enke efter en formodentlig i Pesten afdød Ormstein Thorkelsøn, med hvis Arvinger Rane havde nogen Striid om Efterladenskabet, indtil den i 1351 bilagdes ved mindeligt Forliig, saaledes at Jon Hallvardsøn, der synes at have været Hovedarvingen, overlod Rane 5 Mk. Bool i Knive og 2½ Mk. Bool i Soleim, begge i Skoge Sogn, i Godtgjørelse for 119 forngilde Mark, som Aasa skulde have i Benkegave og Festegave [1]). Rane og Aasa havde to Børn, Elin, der blev gift med Peter Niklassøn, og Eivind, der formodentlig var et Barn ved Faderens Død. Aasa, sædvanligviis kaldet „Hustru Aasa paa Selvik", overlevede sin Mand i mange Aar, thi hun gjorde først sit Testament 1396 og var da endnu, som det heed heri, „frisk paa Legeme". I dette Testament, der er udstedt paa Selvik den 13de Marts, valgte hun sit Gravsted i Graabrødre- (Minoriter-) Klostret i Tunsberg ved Siden af sin Mands, og skjenkede derfor 30 Mk. Penninger. Til Domkirken i Oslo og Hovedø Kloster gav hun den føromtalte Gaard Knive, halvt til hver, imod at hendes egen og hendes to Mænds Aartid skulde holdes paa een Dag med Voxlys, Ringen og Almisser til Fattige. Frauner og Sanden Kirker fik hver 10 Ør. Bool i Oppulfstad i Lider; Skoge Kirke de ovennævnte 2½ Mk. Bool i Soleim, imod at holde aarlige Sjælemesser for hende, hendes første Mand Ormstein og dennes Forældre, samt flere andre, blandt hvilke ogsaa Ulfhild paa Throndstad, hvilket saaledes antyder et Frændskab mellem dem, der nu ej kan eftervises. Til Hofs Kirke i Rørdal gav hun 7 Øres Bool, sig selv og Eivind Ranessøn til Aartideholo; Strømmens Kirke fik til Vedligeholdelse 6 Øres Bool i Myre; Thrygstads Kirke i Borgesyssel 10 Øres Bool i Ormstad, hende selv og hendes Fader til Aartidehold, og Laurentii Kirke i Tunsberg en Sølvskaal, Vadstena Kloster et Par Messeklæder med Tilbehør, Biskop Eystein to Sølvboller, hans Syster Hustru Asgerd paa Berg et Spende, hans Moder en Guldring; til Executoren indsatte hun Biskopen, der tilligemed Svigersønnen Peter

[1]) Dipl. N. IV. 351.

Nikolassøn beseglede Testamentet [1]). Naar Hustru Aasa kunde bortgive saa meget til helligt Brug, maa de Ejendomme, som hun og hendes Arvinger beholdt tilbage, have været overordentligt store, og Peter Nikolassøn maa saaledes i Elin Ranedatter have faaet en saare rig Hustru. Han synes endnu at have været i Embedet paa Tunsbergshuus i 1367 [2]); men i 1369 var han efterfulgt af Ludvig eller Lodin Eivindssøn [3]), maaskee en Broder af hans Svigerfader, og han selv derimod forflyttedes til Haalogaland, som Sysselmand i Alastarhaugs Syssel, hvilket Embede han indehavde i 1382, hvad enten det nu var under Otte Rømer, eller at denne Syssel ej var indbegreben under Otte Rømers Hirdstjorn [4]). Imidlertid synes han ofte, eller lange Stunder, at have opholdt sig i Bergen, hvor han og deeltog i et Raadsmøde 1382 [5]). Endelig see vi ham fra 1390 som Sysselmand i Rygfylke, i hvilken Egenskab han ogsaa døde, formodentlig i 1405 eller 1406 [6]). Imidlertid opholdt han sig dog ogsaa fremdeles hyppigt i Bergen, ligesom han af og til synes at have seet til sine Ejendomme paa Østlandet og deeltog i Raadsmøder [7]). Under et Ophold i Bergen skjenkede han den 25de September 1391 til Chorsbrødrenes Commune i Nidaroos alt hvad han ejede i Krokstad i Huseby Sogn i (Byrgse-) Skaun, Orkdølafylke, sig og sin Hustru Elin til bestandigt Bonnehold og Skraasetning. Denne Gaard havde han faaet i Gjeld af en Haakon i Herøerne, altsaa i hans egen Syssel i Nordland, og det er saaledes al Sandsynlighed for, at denne Gjeld var Sag-

[1]) Dipl. N. IV. 660, jvfr. Eysteins Reg. fol. 56, 58, 59, 81, 125.

[2]) Han var den 13de Febr. 1367 tilligemed Biskop Hallvard og Aslak Steinarssøn tilstede paa Brenne i Nordal for at høre Vidnesbyrd om et Møllebrug; det maa have været i Egenskab af Sysselmand (Dipl. N. V. 257).

[3]) See foregaaende Bind, S. 750.

[4]) Norges gl. L. III. S. 215. At hans Syssel var Alastarhaugs Syssel i Herø Halvfylke, altsaa omtrent det nuværende søndre Helgeland, sees deraf, at de Gaarde, han skjenkede til Erkestolen og Communen i Nidaroos, netop laa der.

[5]) I Bergen var han ved Raadsmødet i October 1382 (N. gl. L. l. c.), ligesaa den 3die Octbr. 1388 (Dipl. N. III. 481); 1ste Febr. 1388 deeltog han i Raadsmødet i Oslo, hvor Margrete valgtes til Regentinde, (sstds III. 477).

[6]) Allerførst forekommer han som Sysselmand i Rygfylke den 18de Octbr. 1390 (Dipl. N. I. 527), siden oftere, see Dipl. N. IV. 594, 609, 616, 624, 753.

[7]) Om han allerede var Sysselmand i Stavanger, da han i 1388 baade var i Oslo og i Bergen, er uvist, skjønt det er sandsynligt; i 1396 var han paa Selvik, da Svigermoderen gjorde sit Testament. I 1385 kjøbte han Gods paa Eker, men hvor han da opholdt sig, angives ej; det kan dog gjerne have været i Bergen, da det ligeledes var, her, at han i October 1388 kjøbte Gods paa Eker af Hustru Brynhild Josephsdatter (Dipl. N. III., 481).

ste [1]). Selv skjenkede han til Erkestolen en Deel af Gaarden Syfting i Vessen, der ogsaa uden al Tvivl var tilfalden ham paa sammeWiis, og til Oslo Bispestol gav han 1 Mk. Bool i Eik paa Aker [2]). Endelig gav han, formodentlig paa sine sidste Dage, 1405, Chorsbrødrenes Commune i Stavanger en Deel af Ydsthuus paa søndre Karmt [3]), om hvilket ogsaa den Formodning opstaar, at den var erhvervet som Liqvidation for Bøder. Siden hører man ej mere til ham, og saaledes maa han vel ved den Tid være død.

Til samme Klasse som de nysnævnte Mend, om han end ikke blev Sysselmand, hørte den ovenfor omtalte **Guthorm Rolfssøn** paa Kirkeberg i Eker, Sira (siden Bisp) Eystein Aslakssøns Svoger. Oprindeligt synes han at have hørt hjemme i Rankile, hvor han havde ikke ubetydeligt Gods i Svarteborgs Sogn, der maa have været hans fædrene Odel [4]), men ved sit Giftermaal med Asgerd Aslaksdatter, Biskop Eysteins Syster, blev han en af de største Godsbesiddere paa Eker og i de tilstødende Egne. Asgerd havde da været to Gange gift, først med **Rolf Saulessøn** paa Berg eller Kirkeberg, der allerede var død før 1371 [5]), siden med en Thorbjørn [6]), om hvem intet nærmere vides. Hendes Giftermaal med Guthorm Rolfssøn fandt sandsynligviis Sted omkring 1385, thi i Begyndelsen af 1387 forekommer han som bosat paa Eker, og saavidt man kan see, i Egenskab af Sysselmands-Ombudsmand [7]). Asgerds første Mand, Rolf paa Berg, ejede foruden denne Gaard, der efter Kirken, som stod der, kaldtes Kirkeberg, ogsaa meget andet Gods, navnlig Hobolstad paa Eker, af hvilket han siden gav fem Ores Bool, tilligemed ligesaa meget

---

[1]) Dipl. N. II. 527.

[2]) Erkebiskop Aslak Bolts Jordebog S. 88. Eysteins Reg. fol. 114b.

[3]) Dipl. N. IV. 753.

[4]) Dette sees af Dipl. N. III. 631, ligesaa deraf, at Sønnen Rolf Guthormssøn optræder som Godseier i Svarteborgs Sogn, see nedenfor.

[5]) See Dipl. N. V. 266; her omtales Rolf den 1ste Juli 1381 som død, og Asgerd optræder paa egen Haand, selvstændigt, ligesaa i 1372 (sammesteds No. 271), altsaa var hun da Enke og endnu ej gift igjen.

[6]) Dette maa sluttes heraf, at Asgerd havde en Datter ved Navn Ingerid, der allerede var gift før Guthorms Død c. 1415 (hun kaldes nemlig „Fru Ingerid", Dipl. N. III. 631), og som senere optræder under Navnet Fru Ingerid Thorbjørnsdatter (see nedenfor), saa at hun altsaa hverken var Datter af Rolf eller af Guthorm.

[7]) Guthorm nævnes i Brev af 19de Marts 1387, udstedt paa Svelven, Eker, først blandt tre Mend, der bevidne et Jordekjøb; dette betegner ham idetmindste som en meget anseet Mand. (Dipl. N. V. 336).

i Skoppen i Alvet til Haugs, og 2½ Ørts Bool til Bergs Kirke [1]), en Deel deraf (den nordre) tilhørte Svein Rolfssøn, Vicarius til Haug i Aarene 1381—1390 [2]), og formodentlig en Søn af Rolf i et tidligere Egteskab, hvilken ligeledes skjenkede den til Haugs Kirke [3]), den øvrige (den søndre Deel) derimod forblev uafhendet og kom med Asgerd i Guthorms Eje, indtil de begge i 1411 mageskiftede endeel til Hustru Ulfhild Thorgautsdatter mod andet Gods [4]). Guthorms egentlige Velmagtsdage falde mellem 1387, da han først nævnes, og 1414 eller 1415, da han med Hustru Asgerds Samtykke gav Presten paa Ramnes 1 Mk. Bool i Rollarteig sammesteds [5]), efter den Tid er der intet Brev fra hans Haand, og i 1417 var hans Hustru Enke [6]). At han var haandgangen Mand, sees af Titlen „hederlig Mand", der tillegges ham [7]), og som nu var en temmelig sedvanlig Titel for Hirdmendene eller de saakaldte Væbnere. Hans Ejendomme laa, foruden i Viken, fornemmelig paa Eker og i Sandsverv, dog havde han ogsaa Besiddelser andensteds. Med sin Hustru Asgerd, der overlevede ham i mange Aar (hun levede endnu i 1432 [8]), havde han Sønnen Rolf, der synes at have tiltraadt Fædrenegodset i Viken [9]), og en Datter ved Navn Thurid, der endnu før

[1]) Eysteins Register, fol. 53. a. og fol. 55. b. Heraf sees det ogsaa tydeligt, at „Rolf paa Berg", som han paa første Sted kaldes, og „Rolf Gauleson", saa kaldes han paa det andet Sted, er een og samme Mand, og at det ej kan have været Guthorms Fader Rolf, der var den oprindelige Eier af Kirkeberg, hvad Navnet i Hast kunde friste til at antage.

[2]) Han nævnes allerførst i denne Stilling 1371 (Dipl. N. V. 266), allersidst i 1389 (Dipl. N. IV. 566). Da Haugs Sogn paa Eker laa til Erkeprest-Embedet i Oslo, var Sognepresten altid her kun en Vicarius.

[3]) Eysteins Register fol. 53 a.

[4]) Dipl. N. VI. (Brev af 1411).

[5]) Dipl. N. V. 513.

[6]) Dipl. N. III. 631. Her giver Hustru Asgerd, altsaa som Enke, Vidnesbyrd om, hvad Gods de begge havde givet deres Datter og Datterbørn. Men formodentlig var Guthorm da ganske nylig død.

[7]) Dipl. N. III. 638. Som Hirdmand overvar han ogsaa et Jordeskifte sammen med Gaute Erikssøn og Eiliv Thorgautssøn i Tunsberg den 21de Juni 1400, Dipl. N. V. 399. I et Brev af 21de August 1401 kalder Svogeren Biskop Eystein ham „sin Ven", og han indsegler foran en Chorsbroder og Sognepresten. (Dipl. N. I. 595).

[8]) Hun kjøbte den 30te Novbr. 1432 1 Mk. Bool i Vibanes i Syltebygden paa Eker af en Hallvard Thorgeirssøn. Hendes Svigersøn Thoralde Kane var med at bevidne Kjøbet. Dipl. N. II. 713.

[9]) Rolf Guthormssøn gav ifølge Eysteins Reg. fol. 168. b nordre Stakkelsjerr med Kvernefossen og Fisket under Sandebakke, samt Halvdelen af Bergsrud, alt i Svarteborgs Sogn, til Svarteborgs Kirke, sin Faders Sjæl til Aartidehold. Dette er indtegnet omkring 1430.

Faderens Død blev gift med Thoralde Gunnarssøn Kane (hvorom i det følgende) og i Heimanfylgje fik 5 Mk. Bool i Fossen, ligesaameget i Tømter, 7 Øres Bool i Mylnedalen (Mjøndalen), altsammen paa Eker, 6 Mk. Bool i Sledavaag m. m. og 1 Mk. Bool i Wiik, 2 Mk. Bool i Østerberg i Slagens Sogn og hele Fyllisberg saavelsom Skog og Skogsfossene i Svarteborg Sogne i Viken. Ogsaa hendes Børn Rolf og Helga fik, hiin to Gaarde i Svarteborgs Sogn, denne nedre Hvalberg i Stokke Sogn paa Vestfold [1]. Til Haugs Kirke gav han for sin Søn Rolf 1½ Mk. Bool i Ruud ved Fiskheim, for sig og sin Hustru 2½ Mark Bool i Hamar og 1 Mk. Bool i Viken, samt en Deel af Hostvelt i Sandesverv; andre Gaarde, som endeel af Paule i Fiskheim, af Svolberg og Varlau m. m. afhændede han mod Vederlag; hans Hustru gav for hans Sjæl 5 Ørers Bool i østre Hole til Nannes Kirke, og endelig skjenkede hun 1½ Mk. Bool i søndre Hovolstad, sandsynligviis alt hvad Familien endnu havde tilbage af Gaarden, til Haugs Kirke som Hjelp til dens Vedligeholdelse [2]. Heraf seer man, hvor store Ejendomme Guthorm og Astrid maa have besiddet, og hvor meget der maa være gaaet i Arv til deres Børn, af hvilke Datteren Thurid synes at have faaet Kirkeberg saavelsom det meste af Mødrenegodset [3], især da hendes Mand, Thoralde Kane, lader til at have hørt hjemme paa de Kanter, navnlig i Nabobygden Sandsverv. Ogsaa Guthorms Stifdatter Fru Ingerid maa have faaet en god Deel, men da man ej veed, hvo hendes Mand var, kan det heller ikke oplyses, hvor hendes Besiddelser laa, eller hvor hun havde sit fornemste Tilhold. Kun saameget er vist, at hun levede endnu i 1446 som Enke og da opholdt sig paa Eker [4].

Ætten Kane, til hvilken Guthorm Rolfssøns Svigersøn hørte, kjendes ikke længer op i Tiden end til Thoralde og Gunnar Kane, der levede omkring 1400 og maaskee vare Dattersønner af Hr. Jon Thoraldesson. Der var paa den Tid ogsaa en Thoralde Sigurds-

---

[1] Dipl. N. III. 631. Sledavaag (nu Falkensteen) var formodentlig Arvegods efter Asgerds Fader Aslak, der ejede og en Tid beboede det nærliggende Skaaner, thi i Eysteins Reg. fol. 48 a anføres, at Aslak Steinarssøn tilbyttede sig 1 Øres Bool i Skaaner af Lauve Kirke for ligesaameget i Sledavaag.

[2] Eysteins Reg. fol. 51, 53, 54.

[3] Vi finde siden hendes Søn Rolf Thoraldesson bosat paa Kirkeberg, Dipl. N. VI.

[4] Hun nævnes endnu i 1446 i Anledning af et Salg af Gaarden Nes i Sandsverv, foretaget af hendes Systersøn Rolf Thoraldesson Kane. Man skulde deraf formode, at hun selv boede enten paa Eker eller i Sandsverv. See Breve af 4de Juli, 20de September og 11te October 1446, i Dipl. N. VI.

søn, Medlem af Raadet i Aarene 1388 og 1389, Ridder siden 1397, og død før Midten af 1403 [1]), men hvorvidt han var den samme som hiin Thoralde Kane, er meget uvist, thi denne omtales i et Brev fra 1400 endnu slet og ret som „Huusbonde Thoralde Kane“ [2]), medens Thoralde Sigurdssøn, allerede da Ridder, skulde have hedet „Hr. Thoralde“. Imidlertid sees det dog, at Hr. Thoralde Sigurdssøn havde Ejendomme i Skiringssal paa Vestfold, altsaa i samme Egn, hvor Kanernes Jordegods synes at have ligget. Den norske Ætt Kane skal efter senere Angivelser være den samme som den brandenburgske Ætt Canitz, og Vaabenet er i alle Fald overeensstemmende [3]); isaafald maa den, der forplantede Slegten til Norge, enten være kommen fra Rostock eller fra Stralsund som Handelsmand til Norge tidligt i det 14de Aarhundrede, ja maaskee endog før, da baade de i Ætten brugelige Navne, og selve Forvanskningen af „Canitz“ til „Kane“ tyde hen paa, at den ved 1380 var bleven fuldkommen nationaliseret. Thoralde Kanes Broder var formodentlig den forhen nævnte Gunnar Kane, der var Medlem af Raadet i 1398 og 1409 [4]), men synes at være død før 1413 [5]). Saavidt man kan see, var hans Hjemstavn og havde han sine Ejendomme paa Vestfold i Egnen om og ved Logen [6]). Han var gift med en Syster af Gaute Erikssøn, der skal have hedet **Gyrid** [7]), og med hende havde han Børnene **Thoralde, Nikolas** og **Sigurd**, af hvilke Thoralde blev gift med den nysnævnte Thurid Guthorm Rolfssøns Datter og derved ogsaa erhver-

---

[1]) Dipl N. III. 477. 484. Thoralde Sigurdssøn var, som det synes, først gift med en Ragnhild, for hvem han gav 2 Ørers Bool i Vaale til Vaale Kirke paa Vestfold (Eysteins Reg. fol. 48 b) dernæst med Fru Adaliz Erlingsdatter og havde med hende Datteren Christina, der var 4 Gange gift, Dipl N. V. 948, jvfr. I. 588.

[2]) See Brev af 19de Mai 1400, Dipl. N. III. 552. Dette Brev er en Anmodning fra en Magnus Asbjørnssøn, for Øieblikket paa Søndmøre, til en Juste Magnussøn om at udføre flere Ærender for ham, blandt andet at skaffe ham endeel Tømmer, ligesaa Erter og Bønner til Udfærd, samt sende det „nordester“ hvilket viser, at Juste, der ogsaa havde et Ærende til „Huusbonden Thoralde Kane“, levede sondenfjelds eller paa Østlandet.

[3]) See D. Adelslexicon, 1ste B. S. 277.

[4]) Dipl. N. V. 382. I. 621.

[5]) Dipl. N. IV. 790. Hans Sønner optrede her som vorne Arvinger, og han selv nævnes slet ikke.

[6]) Man seer siden Gunnars Søn Thoralde og dennes Søn kjøbe eller sælge Gods i Sandsverv, Lagardal, Skiringssal, paa Neset m. m. (Dipl. N. V. 514. I. 769. III. 770. I. 788).

[7]) Saaledes angives det efter Slegtbogs-Antegnelser i N. Saml. IV. 555, og da man seer, at Gunnars Sønner toge Arv efter den børnløse Hr. Gaute, er Angivelsen høist sandsynlig

vede Gods paa Eker m. m. Der nævnes ogsaa en Botulf Kane i Kvilde Sogn i Viken omkring 1400, men om han hørte til den samme Æt, vides ikke [1]). Ætten blev siden end mere anseet og nøjere forbunden med de øvrige store Ætter i Landet, som det i det følgende paa sit Sted vil erfares.

I det nærmeste Naboskab til Kane-Ætten levede paa denne Tid en anden Æt ved Navn **Galle** og hevede sig ligesom hiin siden op til stor Anseelse. Om Gallerne fra gammel Tid havde boet i Egnen, eller havde faaet Fodfeste der ved Giftermaal, vides ikke: det sidste er dog det sandsynligste. Et af de første Medlemmer af Ætten, som nævnes, **Nikolas Galle**, erhvervede nemlig Hovedgaarden **Brynlaa** i Tuneims Sogn paa Neset, ganske nær ved Stavern, ved Giftermaal med den rige Enke Hustru **Margrete paa Brynlaa**, der maa have været meget eldre end han, og som var død allerede før 1376, medens Nikolas derimod levede mere end tyve Aar derefter [2]). Hvo der var Hustru Margretes første Mand — hendes Titel „Hustru" viser, at det maa have været en haandgangen Mand — vides ikke; man veed kun, at hendes rette Arving, maaskee Datter af første Egteskab, heed Jorunn og havde ligeledes været to Gange gift, anden Gang med Paal Gyrdsøn, Systersøn af Hr. Jon Thoraldessøn og Søn af Hirdmanden Gyrd Haakonssøn, der ligesom Hr. Jon hørte hjemme i Oslo-Hered [3]). Hustru Margrete paa Brynlaa gav i sit Testamente til Tuneims Kirke 2 Mk. Bool i Gaardene Jadar, med en Trediedeel af nordre Dolvin i Bergs Sogn og den tilliggende Møllefos, for at hendes Aartid stedse skulde holdes, og en Sjælemesse læses for hende hver Uge. Efter hendes Død blev disse Ejendomme ogsaa rigtigt afhendede til Kirken af Nikolas Galle og Paal Gyrdsøn [4]), der selv skiftede hendes efterladte Gods imellem sig i Januar 1376. Ved denne Lejlighed faldt Gaarden Sjoge i Thjødling og Thveit i Kodal saavelsom Hallefossen og

[1]) Eysteins Reg. fol. 7 b.

[2]) At Margrete paa Brynlaa var Enke, forend hun blev gift med Nikolas Galle, sees deraf, at hun paa egen Haand bortskjenkede Gods; thi da hun døde forend Nikolas, kan hun ej have bortgivet det i Egenskab af hans Enke. At hun allerede da kaldtes „Hustru Margrete paa Brynlaa", viser, at hun ejede denne Gaard før Giftermaalet med Nikolas, og at han erhvervede den ved at egte hende; det sees desuden af Skiftebrevet, der her strax nedenfor omtales.

[3]) Dipl. N. I. 434. At Paal Gyrdsøn maa have været en Søn af Gyrd Haakonssøn, der nævnes blandt Hirdmend i Oslohered og paa Ringerike i 1358 (Dipl. N. II. 340), sees deraf, at de havde Vaaben (et Fiskehoved) fælles, see N. Saml. IV. S. 131. Hr. Gyrd Gyrdsøn, der førte samme Vaaben, var saaledes hans Broder, saavelsom Andres Gyrdsøn, (see S. 185). At hans Morbroder var Hr. Jon Thoraldessøn, sees af Dipl. N. III. 409.

[4]) Eysteins Register, f. 38. b.

en Deel af det rige Laxefiske i Hovlands-Iden, der før havde ligget til Brynlaa, i Paals eller rettere hans Stifsøn Nikolas's Eje, men Nikolas Galle beholdt Brynlaa og meget andet Gods, formodentlig endog det meste af hvad hun efterlod sig [1]). Nikolas nævnes som Medlem af Raadet i Aarene 1388 og 1389, var Sysselmand i Robygdelaget omkring 1394 [2]), blev kort efter Ridder og døde 1398 [3]). Han giftede sig anden Gang med en Ingebjørg (maaskee Erling Einarssøns Datter), og havde med hende Sønnen Erling, der lader til at være død før Faderen, samt Datteren **Sigrid**, der saaledes var Ene-Arving til det store Brynlaa-Gods. Hans Enke Fru Ingebjørg gav for hans Sjæl til Tuneims Kirke en Mark Bool i Lidvardsnes, og til Vaale Kirke paa Vestfold 2 Ør. Bool saavel for Nikolas's som for Sønnen Erlings Sjæl [4]). De øvrige Medlemmer af Ætten Galle, der hyppigt forekomme i anden Halvdeel af det femtende Aarhundrede, kunne saaledes ikke være Ætlinger af Nikolas Galle, men de nedstammede maaskee fra en **Haavard Galle**, der synes at have været samtidig med Nikolas — maaskee hans Broder — og at have haft hjemme i Borgesyssel [5]). Der er Omstændigheder, som

---

[1]) Dipl. N. I. 434. Her anføres egentlig kun hvad der kom paa Nikolas's Part af det endnu uskiftede. Men desforuden have vist Jorunn og Paal Gyrdssøn faaet meget mere, og blandt det var vel de fire Mks. Bool i Heidrekssholt (Heidsholt) i Hollen Sogn paa Grenland, som Paal overlod Lunde Kirke paa Grenland for 1 Mk. Bool i Hellesnes og 4 Laupers Land i Lund i Lundahered. Eysteins Register fol. 28. a. Thi Paal Gyrdssøns Fædrenegods laa neppe paa denne Kant.

[2]) Dipl. N. III. 477. 484. IV. 636.

[3]) At han før sin Død blev Ridder, sees deraf, at hans Hustru blev kaldet Fru „Ingebjørg"; altsaa oplevede han Ridder-Udnævnelsen 1397; men at han døde før 1399, sluttes af, at Fru Ingebjørgs Gave til Tuneims Kirke for hans Sjæl er indtegnet i Eysteins Register sidst i 1398 eller først i 1399.

[4]) Eysteins Reg. fol. 48. b; indtegnet omkring 1405. Det tales imidlertid i samme Register fol. 42. b ogsaa om en „Gamal Galle", gift med Hustru Ingebjørg, der skjenkede 2 Mk. Bool i Berg og 6 Ør. Bool i Hovland til Thjodlings Kirke; om dette er Nikolas Galle, der isaafald plejede at kaldes „gamle Galle", og om Gaven saaledes er skeet, førend han blev Ridder, eller om det er en eldre Galle, og da sandsynligvis hans Fader, er uvist. Det første er dog det rimeligste. Naar man seer hen til, at Nikolas's og Ingebjørgs Søn heed Erling, bliver det høist sandsynligt, at denne var opkaldt efter Ingebjørgs Fader, og at hun saaledes heed Fru Ingebjørg Erlingsdatter. Men da bliver det ogsaa rimeligt, at hun enten var den Datter af Erling Einarssøn i Hildegarden, der blev gift 1380 (see ovenfor S. 160, 161), eller at hun var en Søster af Hr. Gudbrand Erlingssøn og den samme, der siden (1400) optraadte paa Eker som hans Arving. (Dipl. N. II. 562). Formodentlig er dette ogsaa den Fru Ingebjørg Erlingsdatter, der noget før 1413 havde Ombud for Gimsø Kloster i Nordland; Dipl. N. I. 639.

[5]) I Eysteins Reg. fol. 204. a siges der, at der blev skjenket et Beger til Kolbergs Kirke i Odensø for Haavard Galles Sjæl.

tyde hen paa, at Gallerne, idetmindste Nikolas Galle, var besvogret saavel med Gaute Eriksøn som med Kanerne[1]), hvad der ogsaa i sig selv er rimeligt, da han levede i deres nærmeste Naboskab. Men nøjagtigt kan Svogerskabet ikke efterviſes.

Blandt de haandgangne Mend i samme Egn paa Østlandet ved Aarhundredets Slutning nævnes hyppigt **Simon Thorgeirsøn**, hvilken maa have været en Søn af hiin Ridder **Thorgeir Simonsøn**, der nævnes som Medlem af Raadet omkring 1319 [2]). Simon ejede Gods paa Oplandene, nemlig Stokke i Redal, Askvik i Land og Berg i Skeidsmo Sogn, derhos ejede han Thorshov i Oslohered sammen med Chorsbroderen i Oslo Sira Erik Thorkelsøn; ligeledes ejede han en Part i Steenbygningen i Gaarden Agaten i Oslo; men alle disse Ejendomme solgte han efterhaanden, formodentlig fordi hans egentlige Hjem var paa Vestfold, hvor han boede paa Fosnes i Arndals Sogn. Men desforuden havde han andre Besiddelser i Oslo, Bergheims- og Skogheims-Hereder, og ejede endog en Deel af Borgagerde (Borregaard) i eller ved Sarpsborg, nemlig ½ Mks. Bool, som han gav til Tune Kirke for sin og sin Hustrus Sjæl. I et af de Breve, han udstedte, siger han udtrykkeligt, at han var i Frændskab med Thorstein Ragnvaldsøn Stumpe, altsaa har han vel ogsaa været beslegtet med flere af de fornævnte Ætter paa den Tid. I 1388 og maaskee allerede før var han Medlem af Raadet. Allersidst nævnes han som levende i Aaret 1415 [3]).

En meget anseet Mand i det nærmeste Naboskab af Kanerne og Gallerne var **Bjørn Thorleifsøn**, hvilken vi allerede oftere have haft Anledning til at omtale som Sysselmand i Skidusyssel efter Ketil Vigleiksøn, fra Tiden omkring 1370 indtil 1386. Han havde mange Besiddelser, især paa Grenland og i Nærheden af Skidan, dog kjøbte eller tilpantede han sig ogsaa Gods andensteds, f. Ex. Brekke paa Idd eller rettere i Enningdalen, som Ejeren, der havde faaet det i Medgift med sin Hustru, først pantsatte ham i 1368, og denne Hustru siden i 1370,

---

[1]) Blandt andet kan anføres, at i een og samme Gaard, Vaale i Vaale Sogn paa Vestfold, gav Gaute Eriksøn 4 Ør. Bool, Fru Ingebjørg 2 Ør. B. for Nikolas Galles og Sønnen Erlings Sjæl, Hr. Thoralde Sigurdsøn 2 Ør. B. for Roar Roarsøns og sin Kone Ragnhilds Sjæl, altsammen til Sognets Kirke. Eysteins Reg. fol. 48 b. Ogsaa Askak Steinarsøn gav ½ Laups Land i samme Gaard.

[2]) See ovf. f. B. S. 3, 6. Thorgeir Simonsøn var gift med Sigrid Bjørnsdatter og ejede Jordegods paa Follo (Dipl. N. III. 121).

[3]) Dipl. N. III. 363. 364. V. 248. II. 383. IV. 490. II. 444. 448. III. 435. 478. IV. 526. III. 550. IV. 751. I. 616. II. 637. Eysteins Reg. fol. 199.

da hun var bleven Enke, ganske afstod ham[1]). Som Sysselmand havde han vel sit fornemste Tilhold paa Brattsberg, men hans Hovedgaard, som han ellers maa have beboet, var Bjarnarthveit eller Bjørnthveit, ganske nær ved det nuværende Porsgrund, hvilket Sted vistnok ogsaa i den Tid allerede benævntes saaledes, om det end ikke da var nogen egentlig By, thi Navnet knytter sig øjensynligt til Grunden, hvor Byen senere fremstod[2]). Bjørn døde formodentlig henved 1386, da han ved den Tid efterfulgtes af Gaute Eriksson, og senere ikke nævnes[3]); han skjenkede Presten til Saude Kirke paa Grenland 18 Laupers Land i Nordste-Saude her i Sognet til Aartidehold, og til Gerpen Kirke paa Hovund 6 Øres Bool i Rofsvall (Mosvall). Hans Hustru, kaldet „Hustru Elin paa Bjørnthveit", overlevede ham i flere Aar og skjenkede ligeledes 6 Ørers Bool i Rofsvall til Gerpen Kirke[4]). Der nævnes paa denne Tid ogsaa en Hustru Margrete paa Bjørnthveit, men det kan ej sees, om hun var beslegtet med Bjørn eller hans Hustru[5]). Det er ikke usandsynligt, at hun beboede det Bjørnthveit, der ligger paa Vestsiden af Elven i Solheims Sogn, siden hun skjenkede endeel Gods (7 Ør. B. i Otterholt i Gerpen) til Solheims Kirke. Ved Siden af Bjørn nævnes ogsaa endnu Medlemmerne af den gamle Ætt paa Mærdin (nu urigtigt kaldet Mæla) ved Skidan som mægtige og ansete. Det er ovenfor nævnt, at Vike Vergulfssøn paa Mærdin var Sysselmand i Skidasysla omtrent 1354—1356. Han skjenkede 7 Mk. Bool i Hvarnanes i Saude Sogn og 12 Ørers Bool i Aranes i Nesherred paa Grenland til Gerpens Sognepresteembede for Aartide- og Bønnehold: en betydelig Gave (tilsammen 8½ Mk. Bool); og Hustru Ingegerd paa Mærdin, sandsynligviis hans Hustru, skjenkede samme Sognepresteembede 5 Markebool i nordre Fall-

[1]) Dipl. N. I. 398. 405. Det første Brev er dateret den 26de Decbr. 1368 fra Klever i Sandeherred paa Grenland, hvor han saaledes allerede da opholdt sig, et Tegn paa, at han hørte hjemme paa denne Kant. Det andet er dateret fra Gerpen.

[2]) Navnet er nemlig sammensat af „Pors" (der endnu voxer i Mængdevis paa Sletterne og Myrene nedenfor Bjørnthveit) og „Grund". Stedets Beliggenhed i Nærheden af Elvens Udløb i Frierfjord gjør det høist sandsynligt, at der fra gammel Tid har været en Bebyggelse af Naust, Pakboder og Fiskerhytter, der gav Stedet et bymæssigt Udseende.

[3]) Det seneste Brev, hvori Bjørn omtales, er af 20de Juni 1385; her nævnes han som Sysselmand, idet hans „Ombudsmand" erklærer en Mand, der havde løbet bort med en Kvinde, „kvit og ledig" paa Kongens Vegne. (Dipl. N. IV. 527).

[4]) Eysteins Reg. fol. 28 a, 37 a. Disse Indtegnelser ere skrevne sidst i 1398 eller først i 1399, og her omtales Hustru Elin endnu som levende.

[5]) Eysteins Reg. fol. 30 a.

selv til Underhold for flere af sine Slægtninger; hans Broder Rolf gav 2½ Mrk. Bool i Fraimer¹). Da Navnene Aste og Bergulf synes at have skiftet i denne Æt fra Fader til Søn, maa man antage, at en Herbjørg Bergulfsdatter paa Mærdin, der levede 1409 og var gift med en Thorkild Vallthjovssøn, var Aste's Sønnedatter. Hun og hendes Mand afstod i dette Aar søndre Mærdin til Hr. Gaute Erikssøn, mod at det ved dennes Død skulde falde tilbage til dem²); det var altsaa et slags Pantsettelse, men saavidt man kan see, skete intet saadant Tilbagefald, og Gaarden gik herved ud af Ætten. Den nordlige Deel finde vi siden efter i en dansk Mands, Perlaug Pedersøns, Værge, om hvem det i det følgende vil blive Tale.

Blandt de svenske Herrer, der under Striden mellem Kong Magnus og Meklenburgerne en Tidlang holdt med den første, have vi allerede i det foregaaende omtalt Johannes, Jønes eller Jon Erngislesøn Hjerne. Han førte samme Vaabenmerke som Erngisl Sunesøn, Jarl af Orknø (nemlig en Baad), og var saaledes formodentlig nær beslegtet med ham, hvad ogsaa Jarlens og hans Faders fælles Navn bestyrker³). Han nævnes allerede i 1357 som Ridder og en af de Raadsherrer, der var tilstede ved Forliget i Jønkøping den 28de April 1357 mellem Kong Magnus og hans Søn Erik⁴). Siden deeltog han i

¹) Sammesteds fol. 36 b.

²) Dipl. N. IV. 775.

³) Ogsaa den i det foregaaende oftere omtalte Thorkil Erngislessøn Vaarun førte en Baad i sit Skjold, og deraf skulde man visselig formode, at han og hans Broder Hr. Knut Erngislessøn ligeledes hørte til den samme Æt. Dog synes Thorkil ved Siden af Skjoldet eller over dette ogsaa at have ført et Hjerte i Seglet (Br. i sv. Rigsarchiv, dat. 12te Decbr. 1374). Navnet Erngisl havde de formodentlig alle efter Hr. Erngisl Jonssøn (Baat), hvis Arvinger baade Peter Jonssøn, Jarlens Faderbroder, og Hr. Karl Neskonungssøn, en Broder af Hr. Erngisl Neskonungssøn (Nat og Dag), i 1342 udtrykkeligt sagde sig at være, Dipl. Sv. 3617.

⁴) See foregaaende Bind, S. 647, Not. 1, sammenholdt med Brevet No. 20 (S. 34—36) i Styffes „Bidrag“. Her kaldes han i Texten „Johannes Hjerne“, medens hans Sigill, med ovennævnte Skjoldmerke, fører Overskriften „S. Johannis Erngislesone“. Heraf, saavelsom af hvad der i det følgende anføres, fremgaar det, at det er en Feiltagelse, naar det i N. Saml. III. S. 608—613, og IV. S. 544, antages, at Jon Erngislessøn Hjerne er den samme som den norske Ridder Hr. Jon Thoraldessøn, der endog førte et ganske andet Vaaben, nemlig Fiskehovedet, ligesom hans Systersønner Gyrdssønnerne. Denne Feiltagelse har igjen medført andre, især da hertil endnu kommer den, at Fru Margrete, Datter af Eiliv Eilivssøn til Naustdal (s. o. S. 154), er antaget at være en Datter af en Eiliv Hjerne, der skulde have levet i det 14de Aarhundrede, paa Grund af en Paategning paa et Brev af 1335 (Dipl. N. II. 208), der dog først er skrevet i Midten af det 15de Aarhundrede, i

hiint uheldige Gesandtskab til Tydskland, der sluttede det egenmegtige Forbund med Stæderne mod Kong Valdemar, den 9de September 1361 [1]), men har formodentlig hørt til dem, der her befandt sig i Minoriteten og bleve overstemte af sine Colleger, da han ligesom sin Frænde Jarlen o. fl. ved det strax efter følgende Brud mellem de svenske Stormend og Kong Magnus i Anledning af disse selvsamme Forhandlinger blev Kong Magnus tro [2]). Han var endog en af de aatte Befuldmegtigede, som Kong Haakon den 12te Juli 1370 udnævnte til at underhandle med Kong Albrecht og hans Mend om Kong Magnus's Frigivelse [3]). Enten forblev han da indtil videre i Sverige og forenede sig her med de Herrer, der gjorde Opstand mod Kong Albrecht, eller han vendte tilbage til Kong Haakon og ledsagede ham paa hans Tog til Stockholm om Sommeren 1371, thi vist er det, at han var her tilstede, og da Kong Albrecht den 9de August 1371 for nogenlunde at frelse sig maatte slutte hiint Forliig med Herrerne, hvorved han saagodtsom ganske overdrog sin Magt til Raadet, nævnes ogsaa Hr. Jon Hjerne som en af dettes tolv verdslige Medlemmer [4]). Hvorvidt han nu, ligesom Laurents Bjørnssøn, Ulf Jonssøn (Blaa) og Erngisl Jarl, affondrede sig fra Kong Magnus og sluttede sig til det svenske Raad, eller han ligesom Hr. Erik Ketilssøn fremdeles holdt fast ved Kongerne Magnus og Haakon, kan ikke tydeligt sees; det var vel ogsaa for en stor Deel afhængigt af, hvorvidt hans Ejendomme laa i de Dele af Sverige, der fremdeles bleve under disses Herredømme eller ikke. Der findes et Par Breve af ham 1376 og 1387, der dog ej tilfulde oplyse dette [5]). Men formodentlig havde han dog vist allerede da indgaaet et Egteskab, der, om det end ikke strax skaffede ham Besiddelser i Norge, dog aabnede ham Udsigter dertil og derhos stillede ham i et nært Svogerskabsforhold til Dronning Margrete. Han sees nemlig at have været gift med en **Christina Nikolasdatter**, om hvis Herkomst og Livsomstændigheder intet andet vides, end at hun paa fedrene Side nedstammede fra Jarlen **Alf Erlingssøn** og den af Drabet paa Danekongen Erik 1286 bekjendte **Rane Jonssøn**, altsaa

---

Anledning af en Proces, som den da levende Eliv Jonssøn Hjerne havde, og kun vedkommer denne.

[1]) See foreg. Bind S. 711, 712, jvfr. Lappenbergs Sartorius, II. S. 500.

[2]) See foregaaende Bind S. 748.

[3]) Sammesteds, S. 828.

[4]) Sammesteds, S. 837, 839, Not. 4.

[5]) Begge Breve findes i det svenske Rigsarchiv, det ene er udstedt paa Aasa (hvor?) den 1ste Octbr. 1376, det andet, et Pantebrev til Thorgot Nikolassøn, paa Linderaas (hvor?) den 11te Decbr. 1387.

formodentlig fra en Søn af dennes Egteskab med Christine Alfsdatter [1]), samt at Dronning Margrete selv kaldte hende sin Frændkone, og at hun ejede betydeligt Jordegods i Viken, navnlig i Sotenes- og Tunge-Hereder, over hvilke hun endog sees at have forføiet, medens hendes Mand endnu levede [2]). Disse Omstændigheder synes saaledes at maatte have draget hendes Mand ind i Kong Haakons og Kong Olafs Interesser, hvilket ogsaa bestyrkes deraf, at Dronning Margrete, som vi ville see, strax efter hans Død, der formodentlig indtraf i 1390 [3]), tog hans Enke Fru Christine i sin Beskyttelse og „gjengav hende", som det heed, „alt hendes fedrene Gods", som „Milder Alf" og Rane Jonssøn havde besiddet [4]). Men hvorledes hun var beslegtet med Dronningen lader sig af de nu forhaandenværende Kilder ikke paavise [5]). Om hun virkelig ogsaa kom til

[1]) See ovenfor, IV. Deels 2. B. S. 183, 219, hvor Christine Alfsdatters Tilværelse, følgelig ogsaa hendes Giftermaal med Rane Jonssøn, betvivles. Men da denne Tvivl udtaltes, var det Brev, der omtaler Fru Christina Nikolasdatters Nedstammelse fra Alf Jarl og Rane Jonssøn, endnu ikke bekjendt; og Visen, som omtaler hiint Egteskab, har saaledes dog tilsidst nok Ret. Formodentlig var Fru Christina endog opkaldt efter Christina Alfsdatter. Da Rane kom til Norge i 1287 og blev aflivet 1294, falder hans Giftermaal i Mellemtiden, og hans Børn kunne ej være fødte stort senere end det sidstnævnte Aar, medens Fru Christina formodentlig neppe er født senere end 1360, da hun i 1387 optræder som selvstændigt handlende og ej nævnes efter 1400. Mellem Ranes Giftermaal og Fru Christinas Fødsel ligge saaledes omtrent tre Generationer, og hendes Fader Nikolas maa følgelig have været enten en Sønnesøn eller en Dattersøn af Rane Jonssøn og Christina Alfsdatter. Men hvo denne Nikolas har været, lader sig ikke paavege. Man seer kun, at han maa have haft Besiddelser i Ranrike, da det er tydeligt nok, at Fru Christina, ej hendes Mand Jon Hjerne, var den egentlige Arving til og Ejer af disse.

[2]) Dette skete nemlig den 16de Juli 1387 (Dipl. N. IV. 539, jfr. Eysteins Reg. fol. 119 b. 173. a.), og Hr. Jon Hjerne levede endnu i September 1389 ifølge et Brev i det svenske Rigsarchiv. Man kan neppe antage, at hun i 1387 var Enke efter et tidligere Giftermaal, og først efter denne Tid blev gift med Hr. Jon, da denne døde allerede i 1390.

[3]) Da Hr. Jon, som vi nys have seet, levede endnu i Septbr. 1389, men omtales som død i Novbr. 1390, maa hans Død være indtruffen noget tidligere i sidstnævnte Aar.

[4]) Brev af 11te Novbr. 1390, Dipl. N. IV. 586. Merkelig er her Talemaaden „gjengive", der endog synes at indeholde en Misbilligelse af Alf Jarls Ucregd, ligeledes sees det og, at allerede da det af Visen bekjendte gaadefulde Navn „Milder Alf", brugtes. Efter Brevets Bogstavering skulde man næsten antage, at Dronningen egenhændigt havde skrevet det.

[5]) Det maa nødvendigviis have bestaaet deri, at hendes Fader Nikolas enten har egtet en Slegtning af det danske Kongehuus, eller selv paa mødrene eller fedrene Side været beslegtet dermed. Nærmest ligger det at antage, hvad Navnet Nikolas og de tidligere Forbindelser mellem de Fredløse, saavelsom

Besiddelse af Godset, der saaledes, merkeligt nok, lige siden Alf Jarls Utlegd i 1287 maa have været bestyret som en særskilt Masse, i Lighed med Hr. Audun Hugleikssøns, vides ikke, men sikkert er det, at Fru Christine i 1400 pantsatte en heel Deel Gods i Hardanger, der muligens kan have hørt dertil [1]). En Søn af hende og Hr. Jon Erngislessøn var formodentlig Hr. Jønes Hjerne den yngre, hvilken vi i det følgende oftere ville faa Anledning til at omtale mellem Aarene 1420 og 1440, og som ganske synes at have tilhørt Norge [2]).

Der nævnes ved denne Tid flere anseede Mend af Navnet **Michelstorp** eller **Michelsdorf**, en Ætt, hvis Oprindelse efter Navnet at dømme, maa have været tydsk [3]), men som henimod Enden af det 14de Aarhundrede havde erhvervet Besiddelser og Anseelse baade i Sverige og Norge. En **Henrik Michelstorp** deeltog som Medlem af det norske Rigsraad i Forhandlingerne med Hansestæderne 1369 og 1370, og i 1371 nævnes den samme Henrik Michelstorp blandt de svenske og norske Mend, som stode i Spidsen for Opstanden mod Kong Albrecht og sluttede Stilstanden i Gedsviken den 15de April med dennes Tilhængere, blandt hvilke ligeledes en **Christopher Michelstorp** ved denne Lejlighed nævnes [4]). Uagtet de saaledes stode fjendtligt over for hinanden, kan der dog neppe være nogen Tvivl om, at de vare Brødre [5]). Desforuden var der endnu en tredie Broder, ved Navn **Otte**, der ligeledes havde nedsat sig i Norge og synes at have staaet i Kongernes Tjeneste. Christopher var gift med Mæreta, en Datter af den svenske Herre Bo Boessøn, og døde allerede før 1381, hvorefter hun egtede Algøt Magnussøn (Sture), som vi i det følgende oftere ville faa Anledning til at omtale; ved denne Lejlighed opgjorde Otte Michelstorp den 30te August 1381 i Kalmar et Arveforordrag med Hr. Bo og Algøt Magnussøn [6]). Henrik Michelstorp nævnes ikke efter 1388 [7]), hvorfor han vel neppe

Beliggenheden af Fru Christinas Ejendomme bestyrke, at Nikolas's Fader eller Moder har nedstammet fra Grev Jakob af Halland.

1) Dipl. N. I. 870.

2) Ogsaa Jønes Hjerne den yngre førte Baaden som Skjoldmerke, see N. Saml. III. 613.

3) En gammel Slegt i Schlesien skal have hedet Michelsdorff, see N. Saml. III. S. 672.

4) See foregaaende Bind, S. 819, 832.

5) Dette vil fremgaa af hvad der strax nedenfor omhandles. Naar Christopher var en Broder af Otte, hvilket er vist, og Otte igjen Faderbroder til Hr. Christopher den yngre, der ikke kan have været Søn af nogen anden end Henrik, maa Christopher den eldre følgelig have været Henriks Broder.

6) Brev i det svenske Rigsarchiv.

7) Han nævnes blandt „Rigsens Raadgivere" den 16de Febr. 1388, see Paludan-Müllers obss. critt. S. 105.

har overlevet dette Aar; han skjenkede en Teig i Brekke i Hvalserne til disse Øers Kirke, hvilket viser, at han har haft Besiddelser paa disse Kanter [1]). En Søn af ham maa Hr. **Christopher** have været, der senere, omkring 1410, skjenkede to Øres Bool i Lid til Hvalserne, og ligesaameget i Sandbrekke i Hvalserne til Borge Kirke [2]), samt derhos synes at have haft Besiddelser i de nærmest tilstødende Egne af Ranarike, navnligt Tuneims Sogn. Alle disse Besiddelser har Henrik Michelstorp sandsynligviis faaet ved Giftermaal med en Datter eller Sønnedatter af den af os tidligere (see foregaaende B. S. 38) omtalte i 1319 eller 1320 afdøde Hr. Ragnvald Aslaksøn. Der siges nemlig udtrykkeligt, at Hr. Christopher paa sin Moders Vegne var en af Medarvingerne saavel efter Hr. Ragnvald, hvis Bo endnu i 1399 skyldte Tuneims Kirke i Viken 30 forngilde Mark, som efter Aslak Ragnvaldsson, der ej kan have været nogen anden end en Søn af Hr. Ragnvald Aslaksøn og skyldte Tuneims Kirke en lignende Pengesum [3]). Da Aslak Ragnvaldsson levede i Aarene omkring 1335 — i dette Aar var han nemlig Sysselmand paa Øvre Raumarike [4]) — bliver det vel det rimeligste, at Henrik Michelstorp har egtet en Broderdatter af ham, hvilket ogsaa bestyrkes deraf, at Sønnen Christopher udtrykkeligt siges at være Arving alene til den femte Deel af Hr. Ragnvalds Efterladenskab. Hr. Ragnvald havde vistnok mange Ejendomme paa forskjellige Kanter af Riget, men dog især, som det lader, i den sydøstlige Deel, da hans Søn Aslak sees at have ejet Jordegods i Nordre Viken, og en anden Mand, der udtrykkeligt nævnes som Hr. Christophers Medarving, **Andres Gyrdsøn**, havde Ejendomme ikke alene i Nordre Viken, men ogsaa paa Raumarike og Vestfold, navnlig i Skiringssal, hvor han ejede Gaarden Skardaberg [5]). Andres Gyrdsøn maa have

---

[1]) Eysteins Reg. fol. 203 b.

[2]) Sammesteds, fol. 199. 203.

[3]) Sammesteds, fol. 8. a.

[4]) Dipl. N. V. 109.

[5]) Vi have seet, at Hr. Ragnvald, efterat have været paa Orknøerne, blev begraven i Nidaros Christkirke, hvor han havde oprettet et eget Capitel. Dette tyder paa Besiddelser især i det Throndhjemske, hvilke han dog kunde have erhvervet ved Giftermaal. Men Hr. Aslak Ragnvaldsøn, der visselig maa have været hans Fader, hørte hjemme i det sydlige Norge, da han ved 1308 var Sysselmand i Skidusysla (Dipl. N. I. 116), og Aslak Ragnvaldsøn den yngre, Ragnvalds Søn, solgte i 1334 paa Nes (i Tuneims Sogn) Parter af Gaardene Thingvalle paa Naverstad (Dipl. N. IV. 210), ligesom ogsaa Eysteins Register viser at baade Ragnvald og Aslak have ejet Jordegods i Tuneims Sogn, siden de kunde blive Tuneims Kirke saa meget skyldige i Tiende. Andres Gyrdsøn nævnes som anseet Mand i Tuneim 1380, (Dipl. N. IV. 347),

været en Søn af den føromtalte Hirdmand Gyrd Haakonssøn og saaledes enten Halv- eller Heel-Broder af de ligeledes omtalte Hirdmend og Raadsherrer Paal Gyrdssøn og Gyrd Gyrdssøn, hvilken sidste siden blev Ridder. Var han deres Heelbroder, da var han ogsaa en Systersøn af Hr. Jon Thoraldessøn, og vist er det i alle Fald, at flere Omstændigheder tyde hen paa et Slegtskabsforhold mellem denne, Gyrdssønnerne og Michelstorperne[1]). Saavidt man kan see, døde Hr. Christopher tidligere end Otte Michelstorp og uden at efterlade sig Børn, saa at denne arvede ham; men det lader heller ikke til, at Otte havde Efterkommere[2]). Den Gjetning har været fremsat, at Ridderen og Raadsherren Jon eller Jens Henrikssøn, der levede omkring 1397, og fra hvem den senere saakaldte Gyldenløve-Ætt stammede, var en Søn af Henrik Michelstorp (og følgelig en Broder til Hr.

---

skyldte den føromtalte Gudbrand Erlingssøn Penge i 1392 og udstedte Gjeldsbrev derfor i Oslo (sammesteds II. 529), eiede ogsaa Jordegods paa Raumarike og Thoten (sammesteds IV. 612, 648), og afhendede i 1414 til Oslo Bispestol Halvdelen af Linsen i Tuneims Sogn (sammesteds V. 501). I 1406 stadfestede han sin Moders Jordeskifte med Hr. Geirmund Thorgeirssøn om 13 Øres Bool i nordre og 12 i midtre Skardeberg, og den 2den Mai 1420 paa Audunstad i Krakersen, Borgesyssel, formodentlig paa sin Dødsseng, bekræftede han dette Bytte for Geirmunds Sønner, tilbagekaldende en i Forglemmelse gjort Gave deraf til Olafsklostret i Tunsberg (Dipl. N. I. 607, 669). Andres Gyrdssøns Moder, som her omtales, var maaskee Hustru Margrete paa Skardeberg, der nævnes i Eysteins Reg. fol. 42.

[1]) At Andres Gyrdssøn var en Søn af Gyrd Haakonssøn, bekræftes især deraf, at han førte samme Vaaben som denne og Hr. Gyrd Gyrdssøn, nemlig Fiskehovedet. Hans Hustru heed, som det af Dipl. N. IV. 612 erfares, Aasa Erlingsdatter. Ved Afhendelsen af halve Linsen til Biskopen 1414 var ogsaa Hr. Gyrd Gyrdssøn og Hr. Aslak Peterssøn, der ligeledes synes at have hørt til Frændskabet, Vidner (Dipl. N. V. 501), og i 1400 see vi Hr. Gyrd Gyrdssøn, Otte Michelstorp og fire andre Mend, som valgte Dommere i en Sag mellem Hr. Alf Haraldssøn og Hr. Aslak Peterssøn, stadfeste et ældre Skifte mellem Hr. Alf og Hr. Jon Thoraldessøn, blandt hvis Arvinger Hr. Aslak saaledes maa have været (Dipl. N. III. 550). I Eysteins Reg. fol. 8 a siges der, at Andres Gyrdssøn var Arving til 4 Dele og Hr. Christopher til den femte Deel, saavel efter Hr. Ragnvald Aslakssøn, som Aslak Ragnvaldssøn. En Deel af Skardeberg tilhørte c. 1350 ogsaa Eivind Herleikssøn, hvis Søn Herleik, død før 1377, efterlod Datteren Ragnhild, der blev gift med en Brand (Søn af Lagmand Thoralde Brandssøn og maaske Broder til Hr. Jon Thoraldessøn), med hvem hun havde to Sønner, Eivind, der døde c. 1424 før hende, og gav sin Frændkone Fru Sigrid Nikolasdatter (Galle) paa Brynlaa flere Eiendomme (Dipl. N. III. 286. 411. II. 311. 633. I. 682. 708. 710. Eysteins Reg. fol. 41. 42). Endeel af Skardeberg tilhørte 1439 Rolf Kane, hvad der let forklares af Kanernes og Gallernes Frændskab. Dipl. N. I. 769.

[2]) Af Eysteins Reg. fol. 199 og 203 sees, at de Gaver, Hr. Christopher skjenke-

Christopher), men den bestyrkes ikke af hvad der her ovenfor er oplyst[1]). Heller ikke forekommer den nysnævnte Hr. Christopher i norske Brevskaber, saa at man maa antage, at han har haft sit meste Tilhold i Sverige, hvor han maaskee arvede Gods efter Farbroderen, hvis Navn han bar.

Ligesom de sidstnævnte Familier paa Østlandet, saaledes dannede nu ogsaa flere af de tidligere omtalte Ætter paa Vors og i Sogn[2]) m. m. en egen nøje forbunden Familiekreds, hvis indbyrdes Frendskabsforhold ikke altid udtrykkeligt lade sig eftervise, men som ikke desto mindre er utvivlsomt. Det er forhen nævnt, at **Botulf Eindridesøn** paa Finnen, Ejer af det store Finne-Gods, fik til sin anden Hustru **Aasa Haavardsdatter** af Rogn, hvorved han ogsaa fik en Deel af det rige Rogne-Gods. Aasas Fader Haavard var en Broder af Odd Hallessøn paa Rogn, der formodentlig var gift med **Brynhild Sigurdsdatter**, sedvanligviis kaldet **Hustru Brynhild**, som dog overlevede baade ham og de Børn, hun havde med ham, saa at hun derved blev Arving til det meste af hans Ejendomme[3]). Brynhild egtede siden en Valthjov Baardssøn, der i 1370 indgik et Forlig med Botulf om de Fordringer, denne kunde have paa Hustru Brynhilds Arv; Valthjov beholdt Godset imod at udrede til Botulf 20 Laupers Verdi[4]). Botulf udvidede siden fremdeles sine Besiddelser; i 1383 kjøbte han Halvdelen af Gaarden Gylten i Bergen og fik strax efter kongelig Bekræftelse paa Kjøbet[5]). I 1384 optraadte han som Odelsmand til indre Hvamm i

de til Kirker, afhendedes af hans Farbroder Otte, hvilket viser, at denne maa have overlevet og arvet ham. Forresten sees af det ovenomtalte Brev i det svenske Rigsarchiv, at Christopher den eldre efterlod en Søn ved Navn Henrik. Men om ham hører man intet i Norge.

[1]) See N. Saml. III. S. 572, jvfr. 475.

[2]) See foregaaende Bind S. 411, 412, 912—914.

[3]) Dette synes umiskjendeligt at fremgaa af Brev af 20de September 1370 (Dipl. N. II. 411), hvor det heder, at Brynhild, Valthjov Baardssøns Hustru, ansaa sig arveberettiget til det Gods, som Odd Hallessøn havde kjøbt, og som hun nu arvede efter sine Børn. At denne Brynhild er Hustru Brynhild Sigurdsdatter, fremgaar deraf, at denne i 1353 gav Baard Valthjovssøn (aabenbart hendes Stifsøn) Brudegave, da han egtede Odds Broderdatter Gyrid Guthormsdatter (Suhm XIII. S. 289). Det har været antaget (N. Saml. III. 624), at Brynhild havde været gift med Odds Broder Svein, men da dennes Datter Margrete endnu levede i 1384 (Dipl. N. II. 484), kunde Brynhild, hvis hun var Sveins Enke, ikke allerede i 1370 have arvet Børnene. Brynhild var en Datter af Sigurd, Søn af en Hallvard Snjalle, der omtales 1304.

[4]) Dipl. N. II. 411.

[5]) Gaarden Gyltan i St. Peters Kirkesogn tilhørte i 1308 en Arne Lang (Dipl. N.

Hefsle, der, som vi have seet, havde tilhørt hans Oldefader [1]). I 1387 fik han en Deel af Gaarden Ulvaldestad paa Vors, som hans Hustrus Søskendebarn Margrete Sveinsdatter, Datter af Svein Hallessøn paa Rogn, tre Aar forud havde forœret en gammel Huustjenestpige Thore, der nu gav den tilbage til Botulf, eller egentlig til Aasa, der ogsaa senere lod sig denne Gave bekræfte af Thores Børn [2]). Botulf døde, formodentlig i 1388, efterladende Enken, Hustru Aasa, og tre Børn, Haavard, Odd og Ragna. Aasa havde allerede i 1387 paa egne og Børns Vegne en Proces at udholde med Brynjulf Gilsessøn, en Halvbroder af Botulfs første Hustru Elin, om det Gods, som Botulf og Elin i 1365 havde overladt hendes Moder Ingebjørg, men kun, som det synes, for Livstid, og som derfor imidlertid var faldet tilbage til Botulf, hvorved Brynjulf fandt sig brøstholden. Ved Dommen afsagdes den 29de Juni 1389 af Bergens og Gulathings Lagmand Arnulf Gunnarssøn gandske til Hustru Aasas Fordeel [3]). Endmere Gods erhvervede han i Tidens Løb, især paa Vors, som det her vilde blive for vidtløftigt at opregne. Imidlertid var Hustru Aasas egen Odel, Rogn, kommen i Hænderne paa Jorund Arnessøn fra Fors paa Hjelmeland i Rygfylke, der synes at have været en Yndling af Hr. Agmund Finnssøn og formodentlig havde ham at takke for, at han omtrent 1378 bestyrede Sysslen paa Vors, dog vistnok kun som Ombudsmand for Magister Capellarium, med hvis Embede denne Syssel paa denne Tid og senere synes at have været forenet [4]). Jorund, der allerede i 1374 eiede Ringheim og sandsynligviis var beslegtet med Rogne-Ætten (han havde endog været Hustru Aasas Formynder i hendes Barndom [5]), ind-

---

I. 101.) Halvdelen deraf kjøbte Hallstein Baardssøn i 1367 af Bjarne Sveinssøn (Dipl. N. II. 392, 424), og den tilfaldt siden Kong Haakon, men skjænkedes af denne 1376 til Hallsteins Datter Thurids Børn (Dipl. N. I. 436), hvorpaa Botulf i 1383 kjøbte den af Thurid og hendes anden Mand Jon Eriksson, (sammesteds I. 481, 483), men Betalingen blev ej fuldt erlagt førend i 1401, længe efter Botulfs Død (Dipl. N. III. 560).

[1]) Dipl. N. I. 488.

[2]) Dipl. N. II. 484. 499. 528. 531.

[3]) Dipl. N. I. 515.

[4]) Jorund var i 1385 tilligemed Lagmanden i Rygfylke Vidne ved Hr. Agmunds Gavebrev til sin Hustru (Dipl. N. I. 493). Han nævnes som Sysselmand paa Vors i 1376, men i 1378 nævnes Provst Vinalde udtrykkeligt i denne Egenskab (Dipl. N. II. 454), og hans Efterfølger Arnbjørn Gunnarssøn synes ligeledes at have havt en Sysselmands Rettighed (Dipl. N. I. 572). Jorund Arnessøn var gift med Gyrid Hallbjørnsdatter paa Onarheim i Søndhordeland, der levede her endnu i 1410 (Dipl. N. II. 442. 576. 611.

[5]) Dipl. N. V. 298.

gik i 1375 en Contract med Hustru Brynhild, der altsaa paa denne Tid maa have været Enke, hvorved hun „gik til hans Flet og Bord" og overlod ham halve Gaarden Rogn, 20 Maanedmaters Bool, mod at han hvert andet Aar skulde skaffe hende „en Kjortel og Hette", samt hvert Aar ½ Al. Lerred, og derhos holde hende slig Kost som sig selv og hans egen Hustru [1]). Siden angrede Hustru Brynhild denne Aftale, paastod, at hun slet ikke havde samtykt i Overeenskomsten, og klagede sin Sag for Kong Haakon og Raadet, da han i April 1378 opholdt sig i Bergen. Kongen indstevnede Jorund strax til Bergen for at see Sagen paakjendt af Biskopen, Magister Capellarum Hr. Vinalde som Sysselmand, Fehirden Erlend Philippussøn og to andre Mænd [2]). Men enten maa Dommen være udfaldt til Fordeel for Jorund, eller Sagen af sig selv være ophørt ved Hustru Brynhilds Død, der synes at være indtruffen strax efter; thi hendes Brodersøn og Arving Sigurd Guthormssøn bekræftede i 1380 Contracten [3]), og Jorund forblev i Besiddelse af Rogn indtil sin Død 1402, da han paa sit yderste erklærede, at Gaarden skulde tilfalde Botulfs og Aasas Sønner, saasom det var deres rette Odel [4]). Hustru Aasa maatte ogsaa udholde en Proces herom med en Eivind Sigurdssøn, der havde egtet Halvsysterdatter af Jorund; men som Eivind maa have tabt, siden Gaarden forblev i Botulfssønnernes Eje [5]). Den driftige Hustru Aasa døde henved 1410 [6]), efterladende de forhen nævnte Børn, Haavard, Odd og Datteren Ragna. Disse arvede ej alene Forældrene, men fik ogsaa ikke ubetydelige Ejendomme af deres Beslegtede, Hustru Brynhild Josephsdatter, en Datter af hiin Joseph Karlshovedssøn paa Kaupangr, der omtrent 1363 var Lagmand i Bergen [7]). Hvorledes Slegtskabet var beskaffent, vides ikke. Det erfares

[1]) Dipl. N. II. 442, V. 298.

[2]) Dipl. N. II. 453.

[3]) Dipl. N. II. 466.

[4]) Dipl. N. I. 580, 631.

[5]) Dipl. N. V. 419. II. 571.

[6]) Hun nævnes ikke efter dette Aar, Dipl. N. II. 614. Af dette Brev samt flere andre (navnlig II. 571, 576), sees at der mellem Aasa og Jorund Arnessøns Enke Gyrid var et meget indviklet Mellemværende.

[7]) See foregaaende Bind S. 868. Joseph afløste i Gunnar Hjaraptessøn som Lagmand, hvilken i 1361 beklædte dette Embede, hvor vi atter finde ham i 1366. Men Joseph synes ogsaa i 1361 at have været Lensmand eller Sysselmands-Ombudsmand i Sogn, see Dipl. N. I. 370. Af Brevene Dipl. N. I. 348 og II. 357 sees det, at han ogsaa havde Besiddelser i Haddingdal (Sunren i Aals Sogn), og at hans Hustru heed Aasa. Joseph var igjen Søn af Karlshoved i Kaupangr, der nævnes som Hirdmand omkring 1320, see forr. B. S. 410, 411.

kun af et andet Brev, at Hustru Brynhild var Arving efter Sigrid Thorsteinsdatter, Botulfs Syskendebarn; men Naboskabet mellem hendes Faders Gaard Kaupangr og Botulfs Fedrenegaard Hvamm forklarer det noksom. Heller ikke vides det, med hvilken Hirdmand Hustru Brynhild har været gift; man seer kun, at denne Mand baade maa have ejet en Deel af Wnes i Søndhordeland og flere Gaarde paa Eker, hvoraf man saaledes maa slutte, at det har været en Mand, der var beslegtet med Gaute Eriksson eller Kanerne [1]). Denne Hustru Brynhild traadte i November 1389 ind i Vadstena Kloster, dog, som man seer, ej som Nonne, da hun ogsaa efter den Tid ferdedes om i Norge, altsaa vel kun som indskreven Syster [2]). Men i denne Anledning var det vel, at hun solgte baade sin Deel af Wnes og sit Gods paa Østlandet (Octbr. 1388) og forærede (i Juni 1389) „sit Frendebarn" Ragna Botulfsdatter paa Finnen 1 Laups Bool i Kalvhage, sin Ætts Odel, samt at hun i det følgende Aar (Marts 1390) afstod til Ragna og hendes to Brødre al den Arv, hun kunde fordre efter den ovennævnte Sigrid Thorsteinsdatter [3]). Det er imidlertid et Spørgsmaal, om hun overlevede Sigrid, siden hun døde allerede i 1394 [4]). Men hvad enten Botulfs Børn fik denne Arv eller ej, var de ligefuldt nogle af de rigeste Arvinger i Landet, som derfor ogsaa siden ved Giftermaal indlemmedes i de mægtigste af de ovenfor omtalte Slegtkredse, som det i det Følgende vil sees [5]).

15. Lagmend, Sysselmend og haandgangne Mend.

Det var de her nævnte Familier, saavelsom flere andre af samme Anseelse og Stilling i Samfundet, men som det her vilde blive for vidtløf-

[1]) Af Aslak Bolts Jordebog S. 108 sees det, at Hustru Brynhild Josephsdatter og Holte Jonsson solgte hele Wnes i Søndhordeland, Halvdelen hver, til Erkestolen; ligeledes viser Dipl. N. III. 481, at hun i 1388, under et Ophold i Bergen, solgte til den ovenomtalte Peter Nikolasson 13 Markebol i Sossen, Fiskheim, Alk og Røysen, alt paa Eker. Denne Holte Jonsson, som her nævnes, var formodentlig en Sønnesøn af Hirdmanden Holte Gunnarsson, der levede omkring 1360, og stod i et nøjere Forhold til Hr. Sigurd Hafthorsson (see forr. B. S. 867, 868). Holte Gunnarsson var formodentlig Fader til Jon og Gunnar Holtessønner der nævnes paa Raumarike ved 1391 (Dipl. N. IV. 588), og som begge havde hver sin Søn ved Navn Holte, altsaa Holte Jonsson og Holte Gunnarsson den Yngre. Muligt, at Hustru Brynhild har været gift med Jon Holtesson, og saaledes Moder til Holte Jonsson. Usandsynligt er det ikke, at denne Ætt stammede fra den Jon Holtesson, som Hr. Anders Hugleiksson arvede 1279, see Dipl. N. II. 19, s. o. IV. D. 2. B. S. 351.

[2]) See Diarium Vazstenense Scr. R. Sv. I. S. 103.

[3]) Dipl. N. I. 515, II. 518.

[4]) Diar. Vazst. l. c.

[5]) See ogsaa N. Saml. III. S. 583—627., hvor udførligere Efterretninger om denne Ætt er samlet.

tigt særligen at berøre — hvis Medlemmer fornemmelig afgav det Personale, hvoraf de daværende Embedsmend, Sysselmendene og deres Ombudsmend, samt Lagmendene, udvalgtes. Imidlertid synes det dog, som om Lagmends-Embederne nu noget mere end Sysselmendsposterne have staaet gabne for Mend, der var af ringere Herkomst, eller ikke strengt taget hørte til den Klasse af Hirdmends-Ætter, som i de Tider hos os kunde kaldes, om just ikke egentlig en Adel, saa dog idetmindste en Nobilitet i den Forstand, hvori dette Ord toges i den romerske Republiks Velmagtsdage. Legger man Merke til Lagmendenes Navne og borgerlige Stilling overhoved, da vil man endog i de fleste Tilfelde, der forekomme i dette sildigere Tidsrum, have Vanskelighed ved at paavise noget Slegtskab mellem dem og de nys omhandlede Hirdmends-Ætter, ligesom det nu heller ikke længer, som tidligere [1]), i de fleste Tilfælde synes at være Regelen, eller endog kan godtgjøres, at Lagmendene vare haandgangne Mend, hvor ansete de forresten kunne have været. Det ligger ogsaa i Sagens Natur, at man ved Besættelsen af Lagmands-Embederne, der nødvendigviis fordrede en vis Grad af Lov-Kundskab, ikke saa godt kunde tage Hensyn til Byrd og Familieforbindelser, som ved Overdragelsen af Syslerne, hvorved ingen andre Qvalificationer udfordredes, end saadanne, som vare uadskillelige fra enhver Mand af Stand i hine Tider. Men denne Omstændighed, der saaledes aabnede Manden af ringere Stand eller Herkomst Adgangen til indflydelsesrige Embeder, der tildeels endog var stengt for de mere Højbyrdige, naar de ikke besad de fornødne Kundskaber, havde ogsaa her den samme Følge som paa de fleste Steder, hvor der findes et Slags Aristokratie, at Embedet selv, istedetfor at tiltage saa meget mere i Anseelse, som det forudsatte Talenter og Kundskaber hos Ihændehaveren, tvertimod sank saa meget lavere i Aristokraternes Øjne, som det ikke udelukkende kunde forbeholdes Aristokratiet, men maatte søge sin Mand uden Hensyn til Byrd og Connexioner, og vel endog i de fleste Tilfælde blandt de forholdsviis ringere Samfundsklasser. Dette falder strax i Øjnene, naar man enkeltviis forfølger Lagmendenes Livsbaner paa denne Tid, saavidt det lader sig gjøre, og det er endog merkverdigt at iagttage, hvor langt anseeligere den Stilling var, som Lagmendene indtog i Aarhundredets første Halvdeel, end den, som de synes at have indtaget i det Tidsrum, vi her have for os. I Kong Erik og Haakon Magnussøns Tid opnaaede om ikke alle, saa dog mange eller endog de fleste Lagmend Ridderverdigheden, bleve Medlemmer af Raadet, og hørte aabenbart til Aristokratiet, f. Ex. Hr. Sigurd paa Aga, Hr. Hauk Erlendssøn, Hr. Guthorm

---

1) See foregaaende B. S. 869.

Kolbjørnssøn, Hr. Endride Simonssøn o. Fl. Men af de Mænd, der i Tiden ved Kong Olafs Thronbestigelse beklædte Lagmands-Embederne, finde vi faa eller ingen, der enten var Ridder, eller endog haandgangne Mænd, endsige Raadsmedlemmer, ligesom vi og, som sagt, neppe engang kunne paavise noget Frændskab mellem Lagmendene og Hirdmends-Ætterne. Lagmand i Oslo var endnu i Marts 1380 Guthorm Gudbrandssøn[1]), der kort efter afløstes af Thorbjørn Asgrimssøn, Brodersøn af en Eilif Slenk. Thorbjørn omtales som svoren Lagrettesmand i Oslo 1375 og 1376[2]), og som Lagmand allerførst i 1383, paa sit Yderste i 1389[3]). Man finder intet Tegn til, at nogen af disse to Mænd endog vare haandgangne Mænd; hvad Thorbjørn angaaer, da var det endog vist, at han ek havde denne Rang, da han i et Brev, hvor han omtales som en af Parterne, ej faar Titlen „ærlig Mand" eller „hæderlig Mand", hvilken paa den Tid altid anvendes om de haandgangne Mænd[4]). Heller ikke lader det sig paapege, at de vare beslægtede eller besvogrede med nogen af de foromtalte, anseede Ætter. Og dog var de vistnok baade rige og anseede. Guthorm beklædte sit vigtige Embede i henved 30 Aar; han gav ikke ubetydelige Gaver saavel til Mariekirken for sin Datter Sigrids Gravsted, som til Bispestolen, formodentlig for ham selv[5]). Thorbjørn ejede en Deel af Hjalparegaarden i Oslo, som han bebyggede efter Branden, og af hans Testament, som vi endnu have, sees det, at han skjenkede Domkirken og Clemenskirken i Oslo meget Jordegods i Bergsheimshered, hvor han altsaa var en betydelig Godsbesidder[6]). Da Thor-

---

1) Om Guthorm Gudbrandssøn s. o. S. 10. Som Lagmand nævnes han allerførst d. 7de April 1351 (Dipl. N. IV. 353), men stundom afløst af Thrond Bjarnessøn (see forr. B. S. 514); allersidst nævnes han d. 9de Marts 1380 (Dipl. N. V. 317).

2) Dipl. N. III. 400, IV. 509.

3) Dipl. N. II. 482, IV. 563. Det sidste Brev, der er hans Testament, er dateret d. 3die April 1389; her siges det udtrykkeligt, at han er „krank i Legeme", altsaa at han ligger paa sit Yderste.

4) Brev af 5te Aug. 1381, Dipl. N. V. 324. Her vidne tre Mænd, at Thorbjørn kjøbte øvre Hjalparegaarden, da endnu siden Branden en Tomt, paa begge Sider af Aaen.

5) Guthorm gav til Bønnehold og Lejested for sin Datter Sigrid til Mariekirken 4½ Øres Bol i Einarsrud i Bjørge Sogn paa Hadeland (Dipl. N. IV. 497), og med sin Hustru gav han til Bispestolen et Hesseldebool i Verdal (Eysteins Reg. fol. 122 a.) Han hørte saaledes hjemme paa Oplandene.

6) Thorbjørn kjøbte, som ovenfor nævnt i 1381 Tomten „Øvre Hjalparegaarden med Forpligtelse til at overtage Ansvaret, fordi der af samme Tomt ej var ydet Kongedømmet den lovlige Ret; hermed meente man formodentlig, at Tomten ej i behørig Tid var bebygget efter Branden. Dette var vel ogsaa Aarsagen til, at Thorbjørn ved Kongebrev (udateret, men formodentlig samtidigt)

bjørn Asgrimsøn gjorde sit Testament, var han ej længer Lagmand og kaldte heller ikke sig selv saaledes; hans Sygdom og Svaghed havde vel nødsaget ham til at frasige sig Embedet, thi hans Efterfølger, **Harald Kolbjørnssøn**, nævnes allerede som Lagmand den 4de Februar 1389 [1]). Denne Mand, der forblev i Embedet til Tiden omtring 1409 [2]), var upaatvivleligt en Søn af den forhen omtalte Kolbjørn Hermundssøn og Sigrid Haraldsdatter paa Thumn, og saaledes vistnok beslegtet baade med Bolterne og Stumperne, men alligevel er der ikke Spor af, at han nogensinde blev optagen i Raadet, om han end maaskee kan have været haandgangen Mand, hvad der dog ingensinde med Sikkerhed kan sees [3]).

Lagmand paa Oplandene var, idetmindste i 1834, **Finnboge Thorkelssøn**, der ogsaa var i Embedet 1393 [4]), og som synes at have havt Eiendomme paa Hadeland [5]), men om hvem intet forresten vides [6]). Tunsbergs Lagmand var fra 1365 til hen i eller efter 1380 den føromtalte **Berg Hermundssøn**, Søn af Hermund Bergssøn Klerk. Han idetmindste var haandgangen Mand, thi hans Hustru Ingerid, der tilligemed ham blev begraven i Glymeima (Gleminge) Kirke ved Sarpsborg, kaldes „Hustru Ingerid [7])". Det synes ogsaa, som om han, førend han

---

fik Tomten, „der lovligen var falden under Kongedømmet", sig overdraget (Dipl. N. VI.). I Testamentet af 3die April 1389 gav Thorbjørn for sit Lejested, som han valgte i St. Halvards Kirke ved Siden af sin Faderbroder Eiliv Skenke, ½ Mk. Bool i østre Ringin, samt ligesaameget sammesteds for sin Hustru Gunnbjørg, naar hun døde; endvidere 3 Mk. Bool og 6 Øres Bool i østre Ringin og 6 Øres Bool i Gata, altsammen i Tuneims Sogn i Bergeimsherred; ligeledes til Clemenskirken i Oslo; 1½ Mk. Bool i Thoresstad i Asker Sogn. Heri maa der senere være skeet en Forandring, thi i Eysteins Register fol. 124. b. staar der, at Thorbjørn gav til Domkirkens Commune 5 Mk. og 5 Ørers Bool i østre og vestre Ringin, og f. 141. b, at han gav 12 Ør. B. i Thoresstad til Clemenskirken.

1) Dipl. N. IV. 559.

2) Han nævnes allersidst i September 1408 (Dipl. N. III. 589); hans Eftermand, Sæbjørn Dagssøn, forhen Raadmand, nævnes allerførst som Lagmand i Juni 1412 (Dipl. N. V. 483).

3) Det eneste, der nogenledes kunde antyde, at han var haandg. Mand, er, at han i Brev af 6te April 1392 (Dipl. N. III. 504) nævnes foran Eiliv Thorgautssøn, der idetmindste senere baade var haandg. Mand og Medlem af Raadet, dog er det meget muligt, at Eiliv endnu ikke var bleven Hirdmand i 1392.

4) Dipl. N. III. 458, 510.

5) Dipl. N. IV. 560.

6) Hvad der ovenfor (S. 11, L. 9 f. n.) anføres, at Thorstein Gunnarssøn allerede i 1384 nævnes som Lagmand paa Oplandene, grunder sig paa en Angivelse i et Brev, der ved nærmere Undersøgelse viser sig at være forfalsket og sammensmedet i en langt sildigere Tid, hvorfor denne Feil herved rettes.

7) Biskop Eysteins Register fol. 10.

blev Lagmand, udførte en Sysselmands Forretninger i øvre Thelemarken, da han havde en Ombudsmand der i 1358 til at optage Forhør; maaske han da bestyrkede Syslen i Orm Eysteinssøns Navn, og i saa Fald har han vist været haandgangen Mand. Ellers maa han have havt hjemme i Borgesyssel, da han ej alene blev begraven ved Glymheim Kirke, men ogsaa var tiendepligtig til Rode Kirke [1]). Bergs Eftermand var maaske **Brand Gunnarsøn**, der dog ikke nævnes som Lagmand førend i 1390. Embedet beholdt han til hen i 1395, da han afløstes af **Jon Karlsøn**, dog seer det ud til, at han levede nogen Tid længer. Ogsaa Brand synes at have været haandgangen Mand; han havde formodentlig hjemme i Nærheden af Tunsberg eller Skiringssal, og usandsynligt er det derfor ej, at han har været gift med den føromtalte Hustru Ragnhild Herleiksdatter paa Skardaberg, Eivind Brandssøns Moder, og nærbeslegtet med Kanerne [2]). Hvo der efterfulgte **Sigurd Gyrdsøn** som Lagmand i Skien, vides ikke. Som Lagmand nevnes han udtrykkelig for sidste Gang i 1373; men endnu i 1378 udstedte han tilligemed en anden Mand et Vidnesbyrd om en Salgsindgaaelse fra Gaarden Gerpen i Nærheden af Kirken, der førte samme Navn; da nu denne Gaard lige indtil Lagmands-Embedernes Ophævelse i 1797 var Embedsgaard for Skiens Lagmand, er der høist sandsynligt, at Sigurd ogsaa nu beboede den og udstedede Breve derfra i denne Egenskab [3]). Der nevnes nu ikke nogen Lagmand

---

[1]) Sammesteds fol. 8, Dipl. N. I. 359. Berg og hans Fader Hermund førte Vaabenskjold. Skjoldet var deelt i to Felt, med to Skraabjelker i det Høire, en udadvendt Halvmaane i det Venstre. Dette Vaaben førte ogsaa ThroND Krakesøn. Jfr. om Berg Hermundssøn N. Saml. IV. S. 543.

[2]) Dipl. N. I. 525, II. 519, III. 496, I. 534, 535, 536, 542, IV. 618, III. 516, I, 547, IV. 645. Det sidste af disse Breve, hvori han nævnes, er dateret 19de April 1395; hans Eftermand Jon Karlsøn nævnes som Lagmand allerførst d. 16de October 1395. Dipl. N. II. 542. Ifølge Eysteins Register S. 121. a, gav Brand til Biskopsstolen 2 Laupers Land i Gjelpaland i Svarvastads Sogn i Lagardal; dette er tilføiet noget efter 1396, altsaa synes Brand endnu ikke at være død i dette Aar. Der nævnes ogsaa en Brand Gunnarssøn i Lumulands Sogn i Ranrike ved 1408 (Dipl. N. III. 587, jfr. Eysteins Reg. f. 153 a), men dette kan neppe være ham. Om sit Vaabenskjold, der var deelt i to Verticalfeldt, en Baad med Mast i høire, en halv Lilje i venstre Feldt, paa Hjelmen ligeledes en Baad med Mast eller Kors, skal han have havt Omskriften S. HERBRANDI (istedetfor BRANDI) GUNNARI, see N. Saml. IV. S. 321.

[3]) Dipl. N. III. 287, V. 308. Det er tydeligt nok at see, at Sigurd udsteder dette sidste Brev fra sit Hjem, og at Parterne have begivet sig til ham for at afgive Vedtagelse. Eller rettere var det kun een Part, da nemlig Reidar Andressøn og Hustru Gudrun Gunulfsdatter vedgik at have solgt afdøde Aslak Steinarssøn (Sira Eysteins Fader) $1\frac{1}{2}$ Øres Bool i Bjerknes i Sandsverv. Sigurd skal, ifølge N. Saml. IV. 123, endnu have levet i 1415, dog er det vel usikkert, om det er den samme Person, der nævnes i dette Aar.

i Skien forend **Harald Haakonsson** i 1395, om hvem intet forresten vides, uden at han beklædte Embedet indtil efter 1407, da han sidste Gang nævnes [1]). Om han umiddelbart afløste Sigurd Gyrdsson, eller der var nogen imellem dem, har hidtil ikke kunnet udfindes. Ingen af disse tvende Mænd synes at have hørt til de fornemmere Ætter [2]).

I **Viken** eller Ranafylke nævnes ved disse Tider som Lagmand den føromtalte **Thoralde Steinbjørnsson**, idet hans Eftermand, **Sæmund Thorgilsson**, der allerførst nævnes i Embedet 1391, bekræfter en af ham afsagt Orskurd [3]). Altsaa maa Thoralde have været Lagmand før dette Aar, men naar, og nøjagtigt til hvilken Tid, vides ej. Sæmund beklædte Embedet til langt ind i det følgende Aarhundrede.

I **Nyfylke** (d. e. Agvaldsnes Thinglag, hvortil ogsaa Agder hørte), nævnes der ingen Lagmand mellem **Thorleif Gudmundsson**, der forekommer i et Par Breve fra 1362, og **Haavard Sigurdsson**, der nævnes allerførst i Februar 1383 [4]). Haavard har da sandsynligviis allerede længe været i Embedet, da han allerede i Februar 1385 havde faaet en Eftermand i **Ivar Sveinsson**, der forestod Embedet til efter 1388, da han afløstes af **Thorbjørn Thoraldesson**, som forblev i Embedet til noget efter Aarhundredets Slutning [5]). Ingen af disse Mænd ere forøvrigt bekjendte eller synes at have hørt til de fornemmere Slegter. Det samme synes ogsaa at have været Tilfældet saavel med **Gunnar Hjarandesson**, der var Bergens og Gulathings Lagmand i den lange Tid fra 1361 og 1366 (see forr. B. S. 866) indtil henimod

---

[1]) Dipl. N. I. 560. 552, II. 559. 593. Er denne Harald den samme Harald Haakonsson, der nævnes som tredie Medudsteder af et Brev, dateret Soolbrekke i Odenes 10de April 1385, da hørte han hjemme i Borgesyssel og var da endnu Lagmand. (D. N. I. 494). Men det er vel meget uvist, om han var den samme Person, da begge disse Navne ere saa hyppige.

[2]) Naar Eysteins Reg. fol. 199 og 203 melder, at Harald Lagmand gav ½ Mk. Bool i Skeldulfsthorp til Borge Kirke, ligesaa meget i samme Gaard og i nordre Aalreim til Holms Kirke i Thorsnes, da kan dette ligesaa gjerne være denne Harald, som Lagmanden i Oslo Harald Kolbjørnsson, og saameget hellere ham, som den sidstnævnte levede længere, end Notitserne indførtes i Bergen.

[3]) Dipl. N. III. 587. Sæmund Lagmand omtales allerførst i Biskop Eysteins Register fol. 176. b som tilstedeværende ved en Gave til Tunelms Kirke, der maa være vedtagen før 1391, eftersom Notitsen derom er tilført, da Biskopen i dette Aar visiterede Ranrikes Provsti. See fol. 165. a.

[4]) Dipl. N. II. 370, IV. 429, I. 476.

[5]) Dipl. N. I. 493, Mfl. 4, S. 118; her nævnes Ivar som Lagmand i Juli 1388, og senere finder man ham ej omtalt; Eftermanden Thorbjørn nævnes først som Lagmand i Juni 1391 (Dipl. N. IV. 594).

1380 [1]), som med hans Eftermand i begge Embeder, **Jon Aslakssøn**, der nævnes allerførst i 1382 [2]) og i October 1386 var afløst af **Arnulf Gunnarssøn** [3]). Hvorledes det forholdt sig med Frostathinget og Nidaroos Stads Lagmands-Embeder, om ogsaa disse nu vare forenede, som Bergens og Gulathings, eller adskilte, vides ikke; næsten lige fra Mandedødens Tid og indtil Aarhundredets Udgang nævnes kun een Lagmand i Nidaroos, Jardar Erlingssøn i 1382, og ingen for Frostathing. Heller ikke kjendes nogen anden Lagmand paa Haalogaland i Tiden mellem 1356 og 1400, end **Jon Thorgilssøn** i 1388 og 1389, maaskee den samme, der egentlig hører til Throndstad-Ætten og en Tid ejede søndre Thumn [4]). I Jemteland nævnes efter **Besse Bergthorssøn**, der forekommer i 1352, ingen førend **Thorfinn**, der beklædte Embedet i 1365 og 1376, og dernæst en **Sveinung Thordssøn**, der forekommer i Breve mellem 1391 og 1406 [5]). Thorfinn synes at have hørt hjemme i Borgesyssel, hvor han ejede Jordegods i Bergs Sogn [6]).

Af alt dette faar man et temmelig bestemt Indtryk af, at Lagmands-Embedet, saa hæderligt og anseet det end i sig selv kunde være, dog ikke længer regnedes blandt de fornemste Embeder i Landet, eller betragtedes som særskilt forbeholdt de aristokratiske Ætter. Det dannede neppe engang det første Skridt paa Embedsbanen for den hidtil lidet bekjendte, men fremadstræbende Mand af ringere Herkomst, der søgte at arbeide sig op til Rigets højeste Værdigheder; thi hertil var det først og fremst nødvendigt at være haandgangen Mand eller Væbner, som det nu ogsaa hyppigt kaldes, og selv denne Rang opnaaedes nu, som vi have seet, kun sjelden af Lagmændene, om de end nok saa længe forblev i Embedet; og opnaaede de den, var det snarere paa Grund af deres Stilling og

---

[1]) Gunnar Hjarandssøn nævnes for sidste Gang d. 13de Juli 1379, Dipl. N. II. 458. I sit Vaaben førte han kun et Monogramm, see N. Saml. IV. 544.

[2]) Reml. N. g. L. III. S. 215 og Dipl. N. VI.

[3]) Dipl. N. I. 501.

[4]) Dipl. N. III. 491. Grønl. hist. Mindesm. III. 139. Jfr. ovf. S. 164. 168.

[5]) Dipl. N. III. 342. 406. 499, 501. 582.

[6]) Thorfinn Lagmand, staar der i Eysteins Register fol. 200, gav halve Balgardsrud, 2 Laup Land, til Bergs Kirke. Der findes ingen anden Thorfinn Lagmand, som dette kunde være, end hiin, og da det, som vi ovenfor have viist, netop synes at have været en hyppigt anvendt Forsigtighedsregel at sende Embedsmænd fra andre Egne til Jemteland, bliver det ikke i mindste Maade usandsynligt, at Thorfinn kan være sendt derhen fra Borgesyssel. Paa samme Maade blev maaskee ogsaa Jorund Lagmand sendt derop fra Raurike, idetmindste omtales en Jorund Lagmand at have været skyldig Penge til Klaundals Kirke i Elvesyssel, hvilken Jorund neppe kan være nogen anden end den jemtelandske. (Eysteins Register fol. 152. b.).

Familieforhold forøvrigt, end som Løn for langvarig og hæderlig Embedsførsel. Sagen var den, at Forberedelsen til Lagmands-Embedet allerede fra Begyndelsen af stillede den, der søgte at gjøre sig skikket dertil, under ganske andre Livsvilkaar, end den, der ved Hirdtjeneste søgte at erhverve Sysler, blive Hirdstjorer, Raadsherrer o. s. v. Hiin Forberedelse maatte være mere klerkemæssig, idet den vordende Lagmand ganske vist maatte lære til Fuldkommenhed at skrive og omgaaes med Bøger, maaskee endog noget Latin for at forstaa sig lidt paa den kanoniske Ret; og disse Kundskaber erhvervede han da vel i Regelen paa en anden Lagmands Skriverstue eller Contoir, som hans Skriverdreng eller „Klerk [1])“, siden som hans Ombudsmand eller Fuldmegtig, indtil han var ganske udlært og kunde overtage et selvstændigt Lagmands-Embede. Men denne Forberedelse var i det Væsentlige, hvad man nu vilde kalde civil, og hvilken man i de Tider næsten betragtede som halvgeistlig, medens derimod den Bane, som de, der attraaede Sysler m. m. betraadte, nu mere end forhen var afgjort militær. De vordende Syselmend maatte begynde med Hoftjenesten og væsentligt forberede sig dertil ved at erhverve Vaabenferdighed. Var end Skikkene ved Hoffet nu vistnok betydeligt forandrede fra hvad de var paa den Tid, da Hirdskraaen blev given, og lempede efter hvad der var brugeligt ved andre, idetmindste de svenske eller danske Hoffer, saa var dog Hirdskraaens Hovedbestemmelser endnu fuldkomment gjeldende, og den deri antydede Bane for de unge højbyrdige Mend fremdeles den, de havde at betræde for at naa de højeste Verdigheder i Riget. Hvorvidt der endnu skjelnedes mellem Kjertesvend, Gester og virkelige Hirdmend, er vanskeligt at sige: man kan af de forhaandenværende Breve ej see det, og det lader næsten til, at man nu kun brugte tre Grader, nemlig a) begyndende haandgangne Mend, der endnu ikke vare blevne virkelige Hirdmend; b) Hirdmend, der stode nærmest for Haanden til at kunne blive Riddere, og saaledes indtoge den samme Stilling, som de saakaldte Svener, Riddersvene, Knaper, Riddermendsmend, Væbnere, eller Mend „aa Vaaben“, indtoge i Sverige og Danmark, hvorfor de ogsaa nu sædvanligviis kaldte sig „aa Vaaben“, paa Latin „armigeri [2])“;

---

[1]) Deraf endnu Benævnelsen Clerk i England om enhver Contorist. At f. Ex Lagmanden Berg Hermundsøn hørte til en saadan „Klerke“-Slegt, og formodentlig selv havde faaet en saadan Oplærelse, sees deraf, at hans Fader fordum kaldtes „Hermund Klerk“. See Eysteins Register fol. 10.

[2]) Benævnelsen „aa Vaaben“ var mere dansk, „Svener“ mere svensk, derfor brugtes den første sildigere end den anden. I norske Breve finder man neppe nogen kaldet „á vápn“ førend efter 1400, skjønt Benævnelsen allerede anvendtes i Borger-Retten, s. N. gl. L. III. S. 144. Forresten var det endnu indtil Unionen hyppigst i norske Brevne Breve ikke at bruge nogen Titel for Hirdmendene.

og endelig c) Riddere, der, som vi have seet, oprindeligt kaldes Skutelsveiner. Man seer ogsaa af de Breve, der ere tilbage fra hine Tider, at Titelen „Herre" fremdeles var forbeholdt Ridderne, der ogsaa ved Siden deraf stundom i Omtale kaldtes „velborne Mend", og hvis Hustruer ligeledes stedse kaldtes „Fruer", ligesom Hirdmendenes eller Væbnernes altid kaldtes „Hustru N. N."; derhos vise en Mængde Exempler, at allerede Hirdmendene eller Væbnerne sædvanligvis kaldtes „ærlig Mand N. N." eller „hederlig Mand N. N.": en Titel, der ej synes at være bleven nogen haandgangen Mand til Deel, førend han kunde kalde sig á vápn [1]). Men fordi om disse Benævnelser nu var blevne mere brugelige, end de eldre, der opstilles i Hirdskraa, er det derfor ikke sagt, at dennes Bestemmelser ikke efter Bogstaven fulgtes. Det er saaledes ej alene muligt, men endog høist sandsynligt, at Kongerne fremdeles paa de i Hirdskraaen foreskrevne Maader har udnævnt Kertesveiner, Gester, Hirdmend og Riddere, men at man kun i daglig Tale havde ophørt at skjelne mellem andre Grader end de nysnævnte tre, „Ikkehirdmend", Hirdmend eller Væbnere, og Riddere. Alle disse tilsammen udgjorde saaledes hvad man nu vilde kalde den egentlige Militærstand, og af denne valgtes nu saagodtsom udelukkende Sysselmendene og Hirdstjorerne, altsaa de højere Befalingsmend; thi det kan alene betragtes som Undtagelser, at enkelte Sysler vare overdragne til Geistlige, f. Ex. Syslen paa Follo til Provsten ved Mariekirken i Oslo, og selv denne lod dog de egentlige Sysselforretninger udføre ved verdslige Ombudsmend, der vistnok vare ligesaa militære som nogen af de øvrige Sysselmend eller Undersysselmend. At Sysselmendenes Embeder, uagtet de omfattede Civil-Bestyrelsen, dog væsentligst havde en militær Charakter, ligger i Sagens Natur og den Maade, hvorpaa Bestyrelsen skete i Kongens Navn, endog der, hvor det egentlige Feudalvæsen ikke herskede. Civil- og Militær-Bestyrelse vare i de Tider uadskillelige. Sysselmanden repræsenterede Kongens Person i sit Distriet, paa den dømmende Myndighed nær, altsaa var netop den militære og den executiv-civile forbeholdt ham, og selv den sidste kunde i de Tider, da alle vorne Bæg-Mend bare Vaaben eller havde Ret til at bære dem, ikke godt haandhæves uden paa militær Viis; naar Domme skulde udføres, Udaadsmend opsøges og fordrives, Skat inddrives o. s. v., saa maatte det i denne Tid altid skee ved væbnede Tjenere; idetmindste faldt det neppe Nogen ind at udføre saadanne Hverv uden at være bevæbnet og omgiven af et bevæbnet Følge. En endnu mere afgjort militær Charakteer fik Sysselmands-Embederne ved de af os tid=

[1]) Guthorm Rolfssøn paa Eker, som vi ovenfor have omtalt, kaldes saaledes endnu ikke „hederlig Mand" i et Brev af 1318 (Dipl. N. II. 352), men derimod i et af 1404 (smeds. I. 595). Altsaa er han vel i Mellemtiden bleven Væbner.

ligere omtalte Bestemmelser, vedtagne paa Hirdmøderne i Tunsberg og Bergen 1273, hvorved Sysselmendene forpligtedes til i Krigstid at holde hver et vist Antal væbnede Mænd, en Forpligtelse, som da tillige paalagdes Lendermendene og alle Veitslemend, og som maa være vedbleven for disse sidste, efterat Lendermandsværdigheden var bleven afskaffet. For den unge Mand, der vilde begynde sin Bane som Kriger og vordende Militær- og Civil-Befalingsmand, var det derfor vistnok (naar han ikke var saa høibyrdig og mægtig, at han strax kunde blive optagen blandt Kongens Hirdmend og faa en Syssel) det almindelige, at han sluttede sig til en eller anden fornem Mand, der holdt væbnede Svende, i Regelen vel en Sysselmand, og gik i hans Tjeneste som „Hofmand" eller „Hovmand". Saaledes kaldte man allerede i den Tid slige Tjenere hos Befalingsmendene, der udførte deres Erender, indkrævede Skat, o. s. v., og Benævnelsen vedblev siden indtil langt ned i Tiden og ophørte neppe, førend efter den saakaldte Souverainetets Indførelse i 1660 [1]), da Bestyrelsen, der indtil da væsentligen havde været ført paa den gamle Viis, blev sat paa en ganske anden Fod. At tage Tjeneste paa denne Maade kaldtes ligeledes „at gaa i Hovgaard". Vel var nu Forfremmelsen paa denne Bane upaatvivleligt meget afhængig af Byrd og Familieforbindelser, og for den Ringe og Ubemidlede var det neppe let at stige høit, men Udsigten dertil var dog ikke ganske lukket; Dygtighed, Mandighed og heldige Omstændigheder kunde dog altid hjelpe En frem, og saaledes var det naturligt, at alle de ærgjerrige unge Mend, der attraaede Titler, Magt og Anseelse, flokkedes om at „gaa i Hovgaard" for dermed at begynde sin Bane. Dette seer man tydeligt nok af den allerede ovenfor berørte Art. 8 i den store Retterbod af Kong Haakon, der sandsynligviis vedtoges om Sommeren 1380 (s. ovf. S. 87—88). Det heder her udtrykkeligt: „Ikke ville vi heller, at Biskoper, Riddere eller andre vore Mend tage Arbeidsmend eller Leiedrenge i Hovgaard, uden til virkeligt Arbeide og saadan Bedrift, som de ere opfødte med; men Enhver, der løber fra Bønder eller Prester, skal refses af Sysselmand, efter som Loven og vore Forfedres saavelsom vor egen Bestemmelse tilsiger". Heraf seer man tydeligt, at unge Mend, endog af ringere Stand, som vare opfødte ved almindeligt Gaardarbeide paa Landet og

[1]) Denne Benævnelse lever sandsynligviis endnu i Almuens Erindring, og der er mange Sagn, som knytte sig dertil. Ordet udtales ofte som „Haamand". Det lader til, at Benævnelsen selv endog har overlevet den Tid, da Hovmandstjenesten virkelig var Militærtjeneste, og at den endog brugtes om de mere fredeligt omreisende Fogedfuldmægtige. Førend Benævnelsen „Hovmand" blev almindelig, plejede man vel ogsaa ofte at kalde dem „Karler", see dette Værks 4de Deels 2det Bind, S. 265, jfr. Anm. 9.

ellers plejede at gaae i Tjeneste hos Bønder eller Prester som Gaardskarle eller Arbeidsmend, nu ofte af Ærgjerrighed og Forfængelighed slog Vrag paa denne beskednere Stilling og gik til dem, der holdt Hovmend, for at antages blandt disse, ej til det Arbejde, de før havde udført, men til Hovmandstjeneste. At Biskoperne her nævnes blandt dem, der havde "Hovgaard", kommer deraf, at de, som bekjendt, vare berettigede til at holde haandgangne Mend, tidligere endog Skutelsveiner, foruden at vistnok ogsaa de fleste Biskoper havde Sysler, som personligt var dem overladte [1]. Ved Ridderne „og andre vore Mend" forstaaes her aabenbart nærmest Sysselmendene, da det kan ansees som givet, at enhver Ridder var Sysselmand, foruden de Væbnere, der ogsaa fik Sysler. Ærgjerrigheden hos de unge Folk og deres Tilstrømning til Hovgaardene maa have været uforholdsmæssig stor og utilbørlig, siden man maatte skride ind derimod med et udtrykkeligt Forbud. I denne Tjeneste erhvervede nu de unge „Hovmend" den nødvendige Øvelse i Vaaben og i de almindeligst forefaldende Forretninger. De kunde da formodentlig i alle Fald stige til at blive Sysselmendenes **Lensmend**, det vil sige deres Undersysselmend eller Fuldmegtige i de mindre Districter, og hvilke efter Retterbødernes udtrykkelige Bestemmelse ikke uden Bøndernes eget Samtykke maatte være haandgangne Mend, da de ellers let kunde misbruge sin Magt til at undertrykke Almuen, men skulde i Regelen være indfødte Bønder af Bygdelaget [2]. Denne Bestemmelse blev dog i Tidens Løb neppe ombyggeligt overholdt, og i alle Fald kunde det ej være saa vanskeligt at erhverve Bøndernes Samtykke, thi vist er det, at der omtales flere Lensmend, der tillige synes at have været haandgangne. Dette var idetmindste Tilfeldet med de saakaldte **Ombudsmend** for Hirdstjorer eller Befalingsmend, der ikke selv kunde bestyre Syslerne; saadanne Ombudsmend vare i sig selv virkelige Sysselmend i Alt uden Navnet [3]. Lang og tro Hovmandstjeneste og Dygtighed, eller Gunst og Beskyttelse, eller anseet Byrd banede vel omsider, paa Sysselmandens Anbefaling, Vejen til den umiddelbare

[1]) Vi have saaledes seet, at Biskopen af Hamar i 1333 havde Syslen paa Nes og Ringsaker (s. foreg. B. S. 425), ligesom Biskop Jakob af Bergen Lindaas og Herdle Skibreder (s. o. S. 106, og nedenfor).

[2]) N. g. L. III. S. 21, 30; jfr. foreg. B. S. 671.

[3]) Vi see allerede i 1347 Brynjulf Brynjulfsson, der i 1340 kun var „Lensmand" paa Vors, at kaldes „Kongens Ombudsmand" sammesteds, han maa altsaa da vel have været haandgangen (Dipl. N. I. 268, 304). Bergulf Askesson paa Mærdin var Hr. Ivar Agmundsøns „Ombudsmand" i Skidusyssel i Aarene 1338—1340; Sønnen Aske Bergulfsson var virkelig Sysselmand (Dipl. N. I. 245, 269, 336, 341), og hans Kone Ingegerd kaldes „Hustru Ingegerd paa Mærdin, altsaa var han haandgangen. Man finder oftere i de Tider en Sysselmands Ombudsmand tillige kaldet „Kongens Ombudsmand", see f. Ex. Dipl. N. V. 445, sammenholdt med III. 590.

kongelige Tjeneste, det vil sige til at blive haandgangen Mand, medens det forstaar sig, at Medlemmerne af de fornemste og rigeste Ætter neppe behøvede denne Forberedelse, men strax enten i Navn eller i Virkelighed bleve Kongens Mend og forfremmedes hurtigt til højere Verdigheder. De haandgangne Mend, fordeelte over hele Riget, og vel fordetmeste endog begunstigede med mindre Veitsler eller Forleninger af Krongods, vare forpligtede til at yde Sysselmendene al den Haandrekning, de behøvede, og med dem at vaage over Landets indre og ydre Sikkerhed; de af dem, som havde Veitsler, vare ogsaa forpligtede til at stille væbnede Mend i Krigstid, og saaledes have vel ogsaa de fleste af dem holdt „Hovgaard" i en mere indskrænket Maalestok. Deres fremdeles stedfindende Forpligtelse til at indfinde sig hos Kongen i Krigstid efter Tilsigelse sees tydeligt nok af Kong Haakons Opbud til Sogningerne i Marts 1380 (s. o. S. 82). „Vi byde", heder det her, „alle vore Tjenere, haandgangne Mend og Herresvene iblandt Eder, og hvem det forresten tilkommer, at være rede med sine Vaaben og komme syd til Landsenden til os til Rigets Vern uden Ophold". Man kan, som det ovenfor er yttret, vistnok temmelig trygt antage, at de mest anseede og formuende Bønder i enhver Bygd senere eller tidligere vare optagne blandt de haandgangne Mend. En længere eller kortere Tjenestetid som saadan aabnede Vejen til at blive virkelig Hirdmand eller Væbner, og saavidt man kan see, maatte man nødvendigviis have opnaaet denne Grad for at kunne blive Sysselmand eller Medlem af Raadet. I det mindste nævnes aldrig nogen Sysselmand eller Raadsherre, der ikke tidligere var Svein eller „Armiger". Derimod var Ridderverdigheden ikke hertil nødvendig, og stundom kunde den vel endog være vanskelig at opnaa, forsaavidt som det lader til, at den nu ikke meddeeltes uden ved større Højtideligheder og af en virkelig kronet Konge, thi vist er det, — som det og i det følgende vil sees, — at ingen Ridder blev udnævnt i Norge fra Kong Haakons Død og indtil Kong Olafs Eftermand var kronet i 1397 [1]). Paa den her antydede Viis var det nu vel altid muligt for Mend af ringe Herkomst, men med Dygtighed og kraftig Vilje, at arbeide sig op til de højere Verdigheder, men det ligger i Sagens Natur, at det havde sine store Vanskeligheder, og at det fornemmeligt kom an paa at høre til en af de Ætter, der nu engang plejede at betragtes som de mere anseede, og hvilke ligesaavel her i Norge dannede et Slegts-Aristokratie, som Frelsemendene i Sverige, om de end ikke kunde opvise saa bestemte Adkomster dertil, som disse; ja de kaldtes endog idetmindste i Pavebreve altid „nobiles" d. e. Adelsmend. De indtog overhovedet i Samfundet

[1]) Heri turde man ogsaa kunne søge det bedste Beviis for, at Kong Olaf ikke blev kronet; der blev nemlig ingen Riddere dubbede i hans Regjeringstid.

aldeles den samme Stilling, som de danske og svenske Adelsmænd, og førte ligesom disse faste, arvelige Skjoldemærker. Foreningen først med Sverige, siden med Danmark, bidrog naturligviis end mere til at stille deres Ætter paa lige Fod med disse Landes Adelsslægter [1]).

Den væsentlige Forskjel med Hensyn til Sysselmændenes og Lagmændenes Stilling i Samfundet var altsaa nu ei alene den, at hine vare militære, disse civile, men ogsaa den, at de første hørte til Aristokratiet

---

[1]) I Pavebreve, idetmindste fra det 13de Aarhundrede af, kaldes Konger og Dronninger „illustres", men Kongesønner, Hertuger og alle Adelsmænd, eller de, der ansaaes jevngode med saadanne, nobiles. At alle Riddere ansaaes for nobiles, forstaaer sig af sig selv, men for dem, der ei var Riddere, maatte det, idetmindste naar de vare norske, være vanskeligt nok for det pavelige Cancelli at vide, naar Nobilitetsprædicatet skulde anvendes, saasom det ei brugtes i Norge selv. At det er tilføiet efter Vink af norske, med Forholdene bekjendte Geistlige, kan vel ikke omtvivles, men af stor Interesse vilde det dog have været, om vi nøiere havde kjendt de Regler, de her fulgte. Naar man skal gjette paa noget, bliver intet rimeligere, end at det var Optagelsen i Hirden, eller blandt de haandgangne Mænds Tal, der ansaaes at berettige til dette Prædicat. (Exempler paa Anvendelsen af Ordet „nobilis" see Dipl. N. I. 79. 808). Hvad Skjoldemærkerne angaaer, da vil man finde udførlig Underretning derom, deels i det danske „Adelslexikon", deels og især, i de (desværre ufuldendte) „heraldisk-historiske Optegnelser" af Munthe, i N. Saml. N. 3die og 4de Deel, hvor ogsaa en Mængde Vaabenmærker findes afbildede. Det fremgaaer heraf, at faste, arvelige Vaabenmærker begyndte allerede at bruges med Slutningen af det 13de Aarhundrede, men bleve ikke ret almindelige, saaledes at man sikkert kan stole paa dem ved genealogiske Undersøgelser, førend hen i det 14de. Endog Hafthorssønnerne, skjønt Brødre, førte ikke de samme Vaabenmærker, og Hr. Jon Hafthorssøn ej engang til alle Tider det samme. Vaabenmærket, som rimeligviis Faderen brugte, var en Rose (deraf ogsaa det senere den svenske Green af Slægten tillagte Familienavn „Roos"); men Hr. Jon optog dette Mærke først efter 1347, thi 1330—40 brugte han kun en stor Hjelm med store Fjerbuske, og i 1347 en kvindelig Figur, som holdt en Krone over en Hjelm med utydelige Mærker. Hr. Sigurd derimod førte et Skjold, deelt i to Felter paalangs; i det nedre Halvdelen af Rosen, Faderens Mærke, i det øvre derimod Halvdelen af den norske Løve med Øxen, aabenbart for at tilkjendegive sin kongelige Herkomst; og af denne Omstændighed, saavelsom flere andre, navnlig den, at Sigurd, skjønt yngre Broder, i Aarene 1333—1339 stillede sig mere afgjort i Opposition mod Kongen, end Jon, og dristigere befattede sig med visse Forbindelser, skulde man virkelig fristes til at tro, at de kun vare Halvbrødre, og at alene Sigurd Hafthorssøn var født i Faderens Egteskab med Konge-Datteren Agnes. Jons Søn, Haakon Jonssøn, havde atter et fra Faderens og Farbroderens forskjelligt Vaaben, nemlig en springende Løve eller Ulf overskaaren med en Skraabjelke fra Venstre til Høire. See N. Saml. IV. S. 124—130, 583 flg; sfr. nedenfor. Naar man (Ibid. S. 130) finder Guthorm Hafthorssøn og Lagmanden Sigurd Hafthorssøn at have ført et verticalt deelt Vaabenskjold, hvori atter den halve Rose og en Hermelinsstribe, bestyrker dette det af os ovenfor Anførte, at Sigurd Lagmand var beslægtet med Hafthorssønnerne.

og Nobiliteten, de sidste ikke. Men Foreningen og den nærmere Berørelse med begge Nabolandene havde frembragt endnu en Forandring i Sysselmendenes Stilling i Lighed med hvad der hyppigst eller vel endog i Regelen fandt Sted i disse, nemlig at Sysselmendene nu bleve forlenede med Syslerne, saaledes at de alene svarede Kronen en vis Afgift, imod at beholde de øvrige Indtegter, eller at det tillodes dem at beholde, uden Regnskab, visse bestemte Indtegter, som Vaar eller Høst-Ledingen, eller Sagøren af de ringere Forbrydelser, e. a. d., imod at aflevere Regnskab for det Øvrige. Og dette ledede da igjen til, hvad der var saa almindeligt i Sverige og Danmark med de saakaldte Lehn, at den, der blev Sysselmand, fik Syslen forlenet som Pant for en eller anden Fordring paa Kronen. I Sverige og Danmark var denne Fremgangsmaade allerede i længere Tid saatsige bragt i formeligt System. Lehnene med de dertil hørende Borge, eller omvendt Borgene med de dertil liggende Lehn eller Fogderier bleve, som det lader til, i hele Aarhundredets Løb sjelden eller aldrig overdragne til nogen Befalingsmand, uden imod at han enten betalte eller overtog at betale en Sum, som da naturligviis skulde godtgjøres ham, naar han igjen gav Slip paa Forleningen, forsaavidt ikke Indtegterne af denne betragtedes som Afdrag. Han fik saaledes selv en virkelig Panteret, som ikke ved et eensidigt Magtsprog af Lehnsherren kunde berøves ham, men som endog gik over til hans Arvinger, indtil Summen var betalt, enten ligefrem af Lehnsherren, eller gradviis ved de aarlige Indtegter, naar disse betragtedes som Afdrag, hvilket undertiden udtrykkeligt betingedes, undertiden ikke [1]). Men uagtet Lehnsherren saaledes herved paa en vis Maade midlertidigt fraskrev sig sin Ret til at befatte sig med Lehnet, og Panthaveren endog var berettiget til at modstaa ethvert Forsøg fra hans Side paa at sette sig i utilbørlig Besiddelse deraf med væbnet Haand, ophørte derfor ikke hans Forpligtelse til at tjene Lehnsherren i Krig med det bestemte Antal Mend, efterkomme hans Kaldelser til Møder og Krigstog, udføre hans Ærender, og fremfor alt at forsvare Lehnene mod hans Fiender, samt ikke paa nogen Maade tillade, at de kom i disses Hender, hvorfor det ogsaa sedvanligviis udtrykkeligt indførtes i Overeenskomsterne om slige Pantsforleninger, at Lehnene eller Borgerne skulde holdes til Lehnsherrens „tro Haand", og aldrig under nogen Omstændighed overgives til andre end ham eller den, hvem han maatte overdrage sin Ret. Dette

[1]) Undertiden heed det udtrykkeligt, at Lehnstageren skulde kunne tilegne sig Indtegterne som Godtgjørelse for Udrustnings-Omkostninger; undertiden bestemtes der ligesaa udtrykkeligt, at Indtegterne, eller en vis Deel af dem, skulde betragtes som Afdrag paa Capitalen. I sidste Tilfelde maatte da Regnskab aflegges, i første formodentlig ikke.

hindrede dog ikke Panthaveren fra, — hvad vi allerede oftere have seet Exempler paa —, igjen paa sit Ansvar at overdrage Lehnet eller en Deel deraf til en eller flere andre, atter imod en Pengesum, og paa de samme Vilkaar. Ved større Pantsettelser, som de megtigere Fyrster overtog, var denne Fremgangsmaade endog den sedvanlige, saaledes at de under Eet forbandt sig til at give en stor Sum for et heelt Landskab med alle dets mindre Lehn og Borge, men i Virkeligheden kun bragte Summen, eller det meste deraf, til Veje ved enkeltviis at bortforlene de mindre Dele til flere af sine Mend paa samme Viis, og ej sjelden hendte det da, at en og anden af disse endnu foretog en lignende Under-Pantsettelse. Især skete slige Panteforleninger og Underforleninger, naar en Fyrste med væbnet Haand havde erobret et Landskab. Hans første Skridt var da sedvanligviis at give Borgene med tilhørende Fogderier i Pantelehn til paalidelige Mend; derved fik han tildeels Krigsomkostningerne godtgjorte og gjorde desuden Panthaverne saaatsige til Med-Interessenter i Foretagendet, saa at han desto sikkrere kunde regne paa, at de vilde forsvare Erobringen. Det indviklede System, som herved fremkom, og hvorved Penge-Interesserne spillede en overvejende Rolle, kunde nu vel især efter de Tiders Betragtningsmaade siges at medføre visse Fordele, navnlig den nysnævnte, at Panthavernes Interesser derved knyttedes stærkere til Overherrens, fra hvem de udledede sin Ret, omtrent saaledes som nuomstunder indenlandske Statslaan antages at gjøre de Borgere, der have anbragt sine Capitaler deri, dobbelt interesserede i at opretholde Staten, med hvis Tilværelse eller Trusel deres egen Udsigt til at faa sine Penge tilbage staar og falder. Men det er dog let at indsee, at Ulemperne af Systemet maatte langt overveje Fordelene. For det første blev dog Kongerne eller de regjerende Fyrster i Virkeligheden altfor lenge udelukkede fra deres rette Herredømme over de bortforlenede Landsdele og fra den Control, de skulde udøve over Befalingsmendene; for det andet havde disse, ved Manglen af denne Control[1]), og i Følelsen af, næsten at have Ejendomsret til Forleningen, al mulig Fristelse til at begaa alskens Uretferdigheder og undertrykke Indbyggerne; og endelig var Tilbagegivelsen af eller overhoved Forføjningen over et saadant i Over- og Under-Pant bortgivet Landskab somofteſt forbunden med saa mange Vanskeligheder, grundede i de forskjellige Pengekrav, at det stundom vist

[1]) Under Forhandlingerne paa Baagahuus (f. f. B. S. 833,) undskyldte Kong Haakon sig selv for al Deelagtighed i de Kaperier, Høvdingen paa Vardberg, Thorkil Baarun, havde tilladt sig, med at denne ej vilde lystre ham, og neppe engang tilstede ham Adgang paa Slottet (f. f. B. S. 752). Thorkil bestyrede da Slottet maaskee i den rette Panthavers, Kong Valdemars, Navn; sandsynligviis havde han igjen stillet Valdemar en Pengesum til Sikkerhed.

maatte synes haabløst at faa den tilvejebragt. Thi om end, hvad der dog kun sjelden var Tilfeldet, Landsherren eller nogen anden paa hans Vegne havde Penge til at indløse Pantet med, var det ikke derfor sagt, at Overpanthaveren strax kunde udløse Underpanthaverne, og imidlertid henstod Landskabet eller enkelte Dele deraf i en Mellemtilstand, uden nogen bestemt Overherre. Ved Afstaaelser af Landskaber eller Tilbagegivelser af erobrede Landsdele var det heller ikke nok, slethen at fordre eller betinge dette i Overeenskomsten derom, men Modtageren maatte ogsaa overtage at udløse de enkelte Underpanthavere, og saaledes fremkom altid de trykkende Pengespørgsmaal paany, saaledes som vi have seet for Kong Magnus Erikssøns Vedkommende med Erhvervelsen af Skaane; og desuden kunde det da ofte hende, at Stillingen blev saa forviklet, at endog den samvittighedsfulde Panthaver dog tilsidst kunde ansee sig berettiget og foranlediget til at lade sig udløse af En, i hvis Hender hans Overherre allermindst ønskede at vide Forleningen, ej at tale om de mange virkelig troløse Panthavere, der for at vinde Pengefordele og Magt ligefrem sveeg Forpligtelsen til, under enhver Omstændighed at holde Lehnet til deres rette Overherres troe Haand, og gik over med det til Fjenden [1]. At dette System kunde blive saa almindeligt i de Tider, har man nu vanskeligt ved at forstaa, da man ej længer kjender nogen Bortforlening af Landskaber med fuldstændig Oppebæren af alle kongelige Indtægter, men alene Bestyrelse mod en vis Løn af Statskassen; i hiin Tid var derimod Overgangen dertil fra det sedvanlige Forlenings-System meget naturlig; det var egentlig kun en Misbrug af dette, og en lignende Misbrug vil overalt kunne indsnige sig, hvor Districtsbestyrelsen antager en Forlenings Charakteer, idet Oppebyrgslen og Forvaltningerne af Statsindtægterne er forenet med den egentlige Bestyrelse hos en eneste Person, og fornemmelig, hvor Indtægterne tillige forpagtes til denne, saa at han intet egentligt Regnskab har at aflegge. I Norge, hvor Sysselmendene ifølge Hirdskraaen virkelig skulde indsende og aflegge Regnskab for de kongelige Indtægter, og hvor dette endnu omkring 1340 maa have været

---

[1]) Exempler herpaa haves i den svigagtige Overdragelse af Haderslev, Aabenraas og Lilletønders Slotte til de holsteenske Grever efter Kong Valdemars Død, hvorom der udtrykkeligt tales i Forhandlingerne 1424 (Scr. R. D. VII. S. 400). Valdemar havde betroet disse Slotte til Hennike Wittkop, en Spicker og en Pessen, men af disse „kjøbte", heder det, Greverne dem baade imod Indbyggernes og Rigsstyrelsens Villie. Paa samme Maade har det venteligt forholdt sig med den bekjendte Historie om Ridder Erland Kalv, der først gik over til Holsterne med det Slot, han havde af Kongen, og siden vendte tilbage under Kongens Haand baade med dette og med to andre, han havde faaet af Greverne.

ved sedvanlige [1]), havde dog Syselbestyrelsen væsentlig hine samme Betingelser for, at en virkelig Bortforlening og Pantsettelse ogsaa der kunde blive mulig, om end ikke i saa paafaldende Mon som i Nabolandene, fordi der ej fandtes saa mange Borge, hvilke især udgjorde Gjenstanden for slig Forlening. Men at den dog ogsaa tidligt anvendtes i Norge, sees nøksom deraf, at allerede Kong Haakon den eldre overdrog Syslen paa Follo til Mariekirken i Oslo, og i 1315 gav Paal Eriksson Fjerdedelen af alle de større Sagefald (Lejemaal, Thegngilde, Hovedbrud og Fredkjøb) i Elvesyssel; en Rettighed, som han igjen overdrog til Mariekirken, men som dog neppe kunde vedvare i længere Tid, end Hr. Paal selv levede. Siden finde vi flere Exempler især paa slige Forleninger, hvorved enkelte Klasser af Indtægten, som f. Ex. Vaarledingen eller Høstledingen, eller visse Sagefaldsposter, fuldstændigt skulde tilfalde Lehnshaverne, med andre Ord, betragtes som hans Indtægt, hvorimod det da vel faldt af sig selv, at det øvrige skulde indsendes med behørigt Regnskab. Ogsaa er det allerede vist, hvorledes Hirdstjornen paa Island bortforpagtedes paa visse Aar. Men herfra var da Overgangen til Pantsettelse af hele Syslen eller enkelte Indtægter meget let og naturlig. Vi have seet, at der oftere var Tale om at pantsette Baagahuus paa denne Maade, og at det virkelig ogsaa en Stund var pantsat til Hertug Erik af Saxen, der lod det bestyre ved Gottskalk Starpenberg. Kong Magnus pantsatte i sit Testament den Ordoost i Elvesyssel til Vadstena's vordende Kloster for den dertil legerede Sum, „med alle kongelige Rettigheder, undtagen Sagøren“, altsaa med Leding, Landskyld, Told og Kongskost: en Pantsettelse, med Hensyn til hvilken det dog er tvivlsomt, hvorvidt den er bleven sat i Værk [2]). Vi have allerede seet, at Kong Haakon pantsatte Oslo Syssel

---

[1]) I Formularen for Syselmendenes Revenbrev til Kongen, der opstilles i Hirdskr. Cap. 36 som vedtagne i Tunsberg 1273, opføres udtrykkeligt som en af Syselmandens Forpligtelser, at „han skal indkomme paa den og den Tid og det og det Sted, med Regnskab og ret Afdrag af Rente“, og Visøren eller de visse Indtægter skulde endog i hvert Brev udtrykkelig specificeres. Altsaa see vi heraf, at Syselmanden maatte gjøre fuldstændigt Regnskab og indsende hvad han havde opkrævet, kun fradragende, hvad der var ham forundt til Indtægt. Vi see ogsaa af Forhandlingerne i 1340 (see foregaaende B. S. 249), at de af Syselmendene indkrævede Penge skulde indsendes med behørigt Regnskab til Fehirdserne.

[2]) Det er allerede ovenfor (S. 27, 38) handlet om, hvorvidt Magnus's Liig blev begravet ved Vadstena; da dette ej synes at have været Tilfeldet, idetmindste i de første Aar efter hans Død, synes det ogsaa, som om Pantsettelsen burde gaa tilbage. Imidlertid finde vi Hr. Erik Kettilsøn ved disse samme Tider som Befalingsmand over eller Panthaver af Ordoost, og da han tillige sees at have haft meget med Vadstena at bestille, og navnlig at

til Benedict Nikolasson, formodentlig paa samme Vilkaar, hvorpaa han siden ombyttede den med Sker o. s. v., altsaa med alle kongelige Indtægter, undtagen Ubodemaal, hvoraf han dog skulde have 20 Mk. for hvert, altsammen til Afdrag paa Pantesummen. Det er ikke usandsynligt, at dette Pantsættelsessystem ved Kong Haakons Død var temmelig almindeligt i Norge, om man end ej med Sikkerhed kan paavise bestemte Exempler. Gaute Eriksson synes ganske vist at have været en saadan Panthaver. I 1401 (vi komme i det følgende til at handle nærmere derom) erklærede han udtrykkeligt alle de Breve for magtesløse, som han havde faaet af Kongerne Magnus og Haakon paa „Lehn, Penge, Gjeld eller Skyld" ¹). Især skulde det synes, som om de Sysler eller Forleninger, en Søn sees at have beholdt efter sin Fader, f. Ex. Hirdstjoren i Throndhjem under Romerne, var bortgivne paa denne Maade. Stundom inddroges saadanne Forleninger igjen, f. Ex. i 1368 af Kong Haakon ²), uden at det dog nu lader sig paavise, hvorledes man da afsendt sig med Panthaverne. Sandsynligviis maatte dog deres Fordringer indfries, paa hvad Maade nu end dette skete, men man maa derhos formode, at der anstilledes skarpe Efterregninger over det af Panthaverne oppebaarne Beløb for at erfare, hvor meget heraf man kunde betragte som virkelige Afdrag, og saaledes afkorte i Betalingen. I Reglen skulde ogsaa alle Sysler og Forleninger fornyes ved Thronskifterne, men Pantelehnene maa dog her have dannet en Udtagelse.

Dette Forlenings- og Pantsættelses-System medførte i Norge øjensynligt de ovenfor nævnte skadelige Virkninger. En haard og samvittighedsløs Sysselmand, der baade havde Retsplejen og Oppebyrgslen i sin Haand, maatte altid kunne anvende den Myndighed, hiin medførte, til at gjøre sig denne mere end tilbørligt fordeelagtig. Naar Sagefaldet gik i hans Lomme, maatte det ligge i hans Interesse at saggive saa mange som muligt, altsaa at fare frem med størst mulige Strenghed, der da vel ikke sjelden gik over til Uretfærdighed; naar den, der skulde betale Bøder eller Afgift til Kongen, ikke kunde skaffe Penge, var der ligeledes Anledning til at gjøre sig Fordeel, især, som det synes, ved at paatage sig Udlegget eller give Henstand imod Pant i Jordegods, der da endte med at blive Sysselmandens Ejendom, formodentlig for Spotpris. Det er

have overladt det meget Gods i Vermeland og andensteds, ligger den Formodning ikke saa fjern, at han kan have bestyret Orthoft paa Klosterets Vegne, eller rettere at dette har overladt ham sin Panteret deri mod andet Jordegods, der laa det belejligere.

¹) Dipl. N. I. 575. At Gaute idetmindste senere havde Skiensfyssel i Pant, vil i det følgende blive viist, jvfr. Ny danske Magasin VI. S. 258.

²) See foregaaende Bind, S. 811.

handlede de Ringere[1]). Men for en stor Deel grundede dette Uvæsen sig paa den forældede Criminal-Lovgivning, idet de fleste Forbrydelser endnu kunde affones med Bøder. Thi naar Sagefaldet tilfaldt Sysselmanden, maatte det endog være en Fordeel for denne, at saamange Forbrydelser som muligt bleve begaaede, og heraf fulgte igjen, at jo mere havesyg en Sysselmand var, desto mindre Interesse maatte han have af at forebygge Forbrydelser, saaat han ej kan have lagt synderlig Vind derpaa, men desmere paa at opdage og forfølge dem, der allerede vare begaaede, og gjøre sig dem saa fordeelagtige som muligt.

Efter saaledes at have betragtet Sysselmendenes Stilling, der nu ikke væsentligt adskilte sig fra Lehnsmendenes i Sverige og Danmark, ville vi i Korthed gjennemgaa Syslerne enkeltviis, og angive, hvo der bestyrede enhver af dem ved Kong Haakons Død og i de nærmeste Aar derefter, forsaavidt Oplysning derom forefindes. Hvad **Oslo** angaar, da have vi allerede seet, at Benedict Nikolassøn maa have været Foged paa Akershuus, hvortil den sydvestlige Deel af Oslosyssel hørte, allerede i Kong Haakons Tid, lige til 1388, og at han havde denne Syssel som Pant. Den øvrige Deel af den oprindelige Oslosyssel, nemlig Vestre-Bergheim, Lomedal og Margretedal, hørte fremdeles tilligemed **Follo** til Mariekirken i Oslo, hvis Provst altsaa — for Tiden Hr. Henrik Henrikssøn — var fast Sysselmand. Paa **Vestfold** havde **Ketil Vigleiksøn** endnu Syslen i 1376; siden nævnes ingen i dette Embede førend **Jon Reidarssøn Darre** i 1386—1390, og formodentlig til 1392, hvorhos **Gaute Erikssøn**, som vi have seet, var **Fehirde** paa Tunsbergshuus fra 1381 til 1386. Om Ketil ogsaa beklædte dette Embede, tør vel være tvivlsomt, da han ikke synes at have været saa høibyrdig, at en saa anseelig Post efter den da herskende Skik og Brug kunde betroes ham. Derimod kan man neppe tvivle om, at Jon Darre havde Embedet, da han i 1390 udtrykkelig kaldes „Sysselmand paa Tunsbergshuus" og i 1393 forflyttedes til Bergen som virkelig Fehirde. Hvo der var Benedict Nikolassøns Forgænger i Syslen over **Eker**, **Modeim** og **Tverdalene**, der formodentlig ogsaa indbefattede Lider, Sigdal og Krødshered, (og saaledes omtrent det nuværende Buskeruds Fogderi, med Undtagelse af Røken og Hudreim), vides ikke, skjønt man dog kan være temmelig sikker paa, at det har været en af de anseede Mænd, som vi ovenfor have omtalt, helst i den Frændskabskreds, hvortil Thorgaut Jonssøn,

---

[1]) Hvorvidt Sysselmendenes Tyranni kunde gaa, viser især den skanske Almues Klager af 1424 og 1425 over den daværende Foged eller Sysselmand Hermann Molteke (Dipl. N. II. 680, 681, 683), men da de Tildragelser, hvorom der handles, ligge saa langt efter det Tidsrum, vi her have for os, ville vi her ej foregribe Fortællingens Gang ved at anføre dem.

Throndstadfolkene og Sira Eystein Aslaksøn hørte. Det er ej usandsynligt, at Peter Nikolasson, Rane Eivindssøns Svigersøn, for en Tid forflyttedes did efter først at have været i Alastarhaugs Syssel paa Haalogaland, og at han ikke førend i 1388 gik til Ryfylke, vigende Pladsen for Benedict, thi i 1385 see vi ham kjøbe Gods paa Eker. Dog tør intet paastaaes derom med Vished [1]). Sysselmand eller rettere Hirdstjore i **Borgesyssel** var vel, som vi have seet, Hr. **Jon Hafthorssøn**, dog havde ogsaa **Agmund Bolt**, som det heder, Kongens Aleigemaal i samme Syssel ved 1387 og forestod Syslen idetmindste i den øvre Deel endnu i 1393 [2]), efterat han allerede var bleven Foged paa Akershuus. Dette Forhold er ikke ret klart. Formodentlig har Hr. Jon Hafthorssøn som Hirdstjore neppe befattet sig med alle enkelte Forretninger, efterat han blev gammel og svag, men har fundet sig i, at en Deel blev overladt Agmund, eller at denne idetmindste blev forlenet med visse Indtægtsposter. Det lader endog til, at endnu flere Mænd ved Siden af Agmund og Hr. Jon her have haft mindre Forleninger [3]). Hvo der havde **Ranrike-Syssel** og **Elve-Syssel**, det sidste tilligemed **Baagahuus**, er uvist. Det sidste nævnes meget sjeldent og var maaskee, som vi allerede have nævnt, pantsat til Stæderne. I Skidu- eller Skiens-Syssel have vi allerede nævnt **Bjørn Thorlekssøn** paa Bjørnthveit som Indehaver af Syslen ligefra 1372 til 1385, saa at han altsaa maa være bekræftet i Syslen af Dronningen ved Kronskiftet; maaskee han ogsaa for en Deel har haft den i Pant.

---

[1]) Om alle de her nævnte Mænd og Tiden, naar de havde Syslerne, er der allerede i det foregaaende handlet, saa at vi kun behøve at henvise dertil.

[2]) Dipl. N. II. 501. IV. 619. Her siges han at have en Ombudsmand paa Vime; da han i 1393 lod Gyrid Hellvardsdatter afstaa sig nordre Thuma for hendes Faders Bøder, synes han og at have handlet i Egenskab af Sysselmand for denne Deel af Borgesyssel. Imidlertid seer man af Nicolaus Gerzes Optegnelser om danske og norske Lehn omkring 1425, altsaa ikke fuldt 150 Aar efter Kong Olafs Tronbestigelse, at Vime Skibrede da laa til Akershuus Slot, og den synes efter Udtrykket at dømme, at have ligget længe dertil, da dette ej omtales som nogen nyligt skeet Forføjning. Der er saaledes al Grund til at antage, at Skibreden allerede paa Agmund Bolts Tid var forenet med Fogderiet paa Akershuus, maaskee for at forbedre Indtægterne. Maaskee var det endog netop Agmund Bolt, der fik denne Foranstaltning tilvejebragt, da han formodentlig har haft Pant i Vime Skibrede og derfor ikke kunde fravige den.

[3]) Det er nemlig ikke usandsynligt, at Borgesyssel allerede nu var udstykket i flere Smaa-Lehn, nemlig Idde og Aabygge Skibreder, Ingedal, Skjæberg, Marker, Eidsbergs Skibrede, Frølands Skibrede, Vime Skibrede, Skauns Skibrede, Tune Skibrede, Rode Skibrede, Rygge Skibrede, Odensø. (See nye danske Magazin, VI. S. 324). Vi finde f. Ex. Hr. Gyrd Gyrdsøn allerede i 1306 som Sysselmand i Frølands Skibrede, og der er al Sandsynlighed for, at han da allerede i lang Tid havde været det. (Dipl. N. IV. 754).

Om Sysselmendene i de Sysler, hvoraf Egdafylke bestod, ved man kun liden Besked. Vi have seet, at Haakon Jonssøn havde Syssel i Robyggelag ved 1368; siden nævnes en **Thorleif Gregorinssøn**, om hvem intet forresten vides, i 1378, og derefter ikke førend i 1394 **Nikolas Galle**, som ovenfor er omtalt. Ligeledes var **Finn Gyrdssøn**, som ovenfor er nævnt, Sysselmand paa **Lister**, eller den vestre Deel af Agder, i 1389 [1]). Paa denne Tid maa altsaa formodentlig den Inddeling allerede være skeet af Syslerne i Egda-Fylke, der siden blev den sedvanlige, og som ligger til Grund for den nuværende, nemlig saaledes at det forrige Øster-Agder var deelt i to Sysler, det egentlige Øster-Agder eller **Nedenes-Syssel** og **Robyggelags-Syssel**, og det forrige Vester- eller Nord-Agder ligeledes i to, **Midsyssel** og **Listersyssel**. Sysselmanden i Robyggelag synes, naar han opholdt sig i Syslen, at have haft sit Tilhold paa Thveit i Aamlids Sogn, og Sysselmanden i Østeragder paa Nidarnes eller Nedenes Kongsgaard. Midsyslens Sysselmand har formodentlig haft sit Tilhold i eller ved det nuværende Mandal, ved Halsaug, hvor Fylkesthinget holdtes [2]), og det torde ej være usandsynligt, at Gaute Erikssøn ved Siden af sin Forlening med Skienssyssel ogsaa har haft denne, saasom han idetmindste senere sees at have haft Ejendomme der. Sysselmand i Rygfylke var formodentlig **Hr. Agmund Finnssøn**, saalenge han levede, altsaa indtil 1388. Syslerne i Hørdeland og Sogn vare formodentlig allerede nu om ikke ganske, dog tildeels saaledes udstykkede, som de senere forefindes. **Hardanger** nævnes som en egen Syssel allerede i 1342 [3]), men da den var liden og ikke indbragte stort, var den formodentlig overladt til en eller anden af de større Syslers Indehavere, der lod den bestyre ved Lensmend eller Ombudsmend. Saaledes finder man i 1380 en **Arnvid Sighvatssøn**, Lensmand i Hardanger, og 1397 en **Magnus Asfurssøn**, „Kongens og Thoraldes Ombudsmand" i Hardanger [4]). Denne Thoralde var formodentlig den før nævnte Thoralde Sigurdssøn. Men usandsynligt er det ej, at Gaute Erikssøn ogsaa her en Tid har ført Befalingen, siden han ejede saa meget Jordegods der, og derhos udtrykkeligt siges at have haft flere „Breve paa Sysler eller Lehn". **Søndhordeland** laa formodentligen nu, som senere, til **Kongsgaarden** i Ber-

---

[1]) See Brev af 1389 i Grønlands historiske Mindesmerker III. S. 139. Thorleif Gregorinssøn forekommer i Brev af 15de Marts 1378, Dipl. N. IV. 507.

[2]) Dipl. N. IV. 997.

[3]) Dipl. N. IV. 243.

[4]) Dipl. N. IV. 519. I. 560. Magnus Asfurssøn nævnes endnu, maaskee i samme Embede, 1408 og 1417 (Dipl. N. V. 459 og I. 655).

gen, og forestodes saaledes af **Fehirden** sammesteds, paa denne Tid **Erlend Philipssøn** til Losna. **Vors** laa, som det allerede er nævnt, til Apostelkirken og havde maaskee endog i længere Tid ligget derunder, ligesom det endnu laa derunder 150 Aar senere; den egentlige Sysselmand var altsaa Magister Capellarum, men han lod Forretningerne bestyre af en Ombudsmand eller Undersysselmand. Som saadan finde vi i 1376 Jørund Arnessøn paa Vors i Hjelmeland, Ejer af Ringheim m. m., efter ham Arnfinn Oddssøn, som „Kongens Ombudsmand", 1392, og efter ham igjen Alfinn Brynjulfssøn, der ligeledes kaldes „kongelig Ombudsmand paa Vors" [1]). Nordhordeland laa ligeledes under Kongsgaarden eller Fehirde-Embedet i Bergen, med Undtagelse af de mindre Dele, som særskilt kunde være skilte derfra, f. Ex. Lindaas og Herdlø Skibreder, hvilke, som vi have seet, vare forundte Biskop Jakob. Sysselmand i Sogn i Kong Haakons sidste Tid var upaatvivligt den ovenfor nævnte **Erling Einarssøn** i Hildegaarden [2]), men hvo hans Efterfølger var, kan ikke sees. Syslen i **Nordfjord** havde Erlend Philipssøn samtidigt med Fehirde-Embedet i Bergen, og da den endnu i 1525 laa under Kongsgaarden, maa man formode, at Underleggelsen er skeet meget tidligt. Søndfjord laa i hiint Aar til Munkelivs Kloster, og det er ikke usandsynligt, at dette allerede har været Tilfeldet paa den Tid, vi her have for os. Syslen i **Haddingdal** var i Kong Haakons Tid forundt Mariekirken i Oslo [3]): om dette fremdeles blev saaledes ved, vides ikke, ligesaalidt som hvo der paa denne Tid havde **Valdres, Søndmøre, Raumsdal** og **Nordmøre**. Gaute Erikssøn fik siden Nordmøre, men det var neppe førend efter 1400. Muligt og at allerede nu enkelte mindre Lehn her vare fraskilte, navnlig **Folsken** med **Edø**. At Haakon Sigurdssøn, Hr. Sigurd Hafthorssøns Søn og Arving til Giske, idetmindste fik Søndmøre, kan vel neppe betvivles [4]). Størstedelen af **Thrøndelagen** maa formodentlig have staaet under Fehirden i Nidaros, nu **Otte Rømer**, som derhos tillige havde en eller flere af de nordligste Sysler i Nordland. Men endeel af Thrøndelagen laa, som det synes, stadigt til Erkestolen, dog vides det ikke nøje, hvilken det var; Gauldalen og Stjørdalen synes at have været undtagne derfra, og ligeledes Sparbyggjafylke, der særskilt forundtes Biskop Nikolas's Efterfølger paa Erkestolen, saa længe han levede, altsaa kun personligt

---

[1]) Dipl. N. II. 531. I. 402.

[2]) See ovenfor, S. 160.

[3]) Dipl. N. IV. 452.

[4]) I 1398 nævnes en Olaf Peterssøn som Sysselmand der, maaskee egentlig kun som Haakon Sigurdssøns Ombudsmand.

for ham [1]). Man maa antage, at hvad ej Erkebiskopen havde, stod under Fehirden, til hvem ogsaa Erkebiskopen maa have aflagt Regnskab for den Afgift, han svarede. Den sydlige Deel af Haalogaland eller **Alostarhaugssysla** (maaskee ogsaa Bodins Syssel) forvaltedes i 1382, og sandsynligviis fra 1381 til 1388, af **Peter Nikolassøn** [2]). I Jemteland var Hr. **Narve Ingevaldssøn** Hovedsmand, som han kaldtes, 1382 og 1383, sandsynligviis til sin Død, og ved Siden af ham nævnes **Olaf Salvessøn** som Foged. Hvad Oplandene angaar, da var de ogsaa deelt i flere Sysler, hvis Udstrækning og indbyrdes Grændser vi ikke fuldstendigt kjende. I **Gudbrandsdalen** finde vi den ovenfor omtalte **Hallvard Alfssøn** paa Sundbu udtrykkeligt nævnt som Sysselmand i 1384; han var det maaske allerede under Kong Haakon, men maa i alle Fald være bleven bekræftet i Syslen ved Kong Olafs Tronbestigelse. Sandsynligviis beklædte han Embedet lige til sin Død, der ikke indtraf førend efter 1428, da der endnu fra 1412 og 1415 findes Breve, udstedte af hans Lensmend, deels i nordre, deels i søndre Gudbrandsdalen [3]). Om **Østerdalen**, hvorved man i denne Tid endnu mest forstod den sydlige Deel, eller Elverheim med Aamoot, Reindalen og Trysil, samt Serna og Idre, vides ingen ret Besked. Usandsynligt er det ej, at det tilligemed Jemteland og Herdalen en Tidlang har staaet under Hr. Narve Ingevaldssøn, men sidenefter sees det, uvist hvor lenge, at have været forenet med **Solør**, og over dette synes Marsken Hr. **Erik Ketilssøn** at have haft Myndighed eller snarere Panterret [4]), hvilken endog efter hans Død 1396 gik i Arv til hans Broder

[1]) Nye dansk Mag. XI. S. 236.

[2]) See ovenfor S. 170.

[3]) Hallvard nævnes uden nogen Titel i 1379, kjøbende Jordegods i Lom (Dipl. N. I. 457); Sysselmand i Gudbrandsdalen kaldes han i Marts 1381 (Dipl. N. III. 453), Medlem af Rigsraadet og armiger 1398 (sammesteds V. 382); i 1412 omtales Haakon Ketilssøn, hans Lensmand i søndre Gudbrandsdalen (s.steds III. 610), og i 1415 hans Lensmand Andres Jonssøn som tilstede ved en Forretning paa Lom, altsaa i Nordre Gudbrandsdalen (sammesteds III. 623). Imidlertid synes det og, som om Mariekirken i Oslo ved 1394 havde Syssel i søndre Gudbrandsdalen (Dipl. N. IV. 668); maaskee Hallvard da kun havde det nordre, hvilket bestyrkes af, at vi 1405—1408 finde Hallvard Bergthorssøn som kongelig „Ombudsmand" i Folvebu, altsaa i søndre Gudbrandsdal (hvis dette ellers ikke var forenet med Vardal). Hallvard Alfssøn maa være bleven meget gammel, da han levede endnu i 1428 (sammesteds III. 694) Gaarden Sundbu, hvortil han skrives, fik han med sin Hustru Jorthrud Paalsdatter, der synes at have nedstammet fra Merkesmanden Hr. Paal Erikssøn, maaskee at have været hans Datters Sønnedatter (Dipl. N. II. 65. III. 70. I. 284. 288. III. 623.

[4]) Becker, Ældste danske Archiv-Registraturer, I. S. 80. jvfr. ovenfor S. 155.

Axel Ketilssøn. Men hvorvidt Østerdalen har været forenet med det, bliver altid tvivlsomt. Uagtet Solver regnedes til Raumarike i vidtløftig Forstand, maa dette dog saaledes allerede nu have dannet en Syssel eller Forlening for sig. Det øvrige Raumarike var maaskee ogsaa allerede nu deelt i to Sysler, det egentlige Raumarikes Syssel (øvre Raumarike eller Ullensvangs og Nes Tredinger) og Sudreims Treding. Med denne sidste — maaskee med dem begge — var vel Hr. Sigurd Hafthorssøn forlenet til sin Død, og efter ham Svigersønnen Jon Martinssøn. Hedemarken var deelt i to Sysler; den nordlige var neppe nu mere som før lagt under Bispsstolen i Hamar; men hvo der havde den, vides ej; i den sydlige nævnes ved 1383 en Sunnulf Ivarssøn, der ogsaa forekommer i 1395, uden at man kan see, om han da endnu havde Embedet[1]). Af Landskaberne vestenfor Mjøsen og Raumarike udgjorde i den senere Tid baade Thotn, Vardal, Land, Hadeland og Ringerike egne Sysler eller Forleninger, men om dette allerede var Tilfeldet i 1380—1400, kan ej af de forhaandenværende Brevskaber sees. Vist er det, at Ingjald Guthormssøn paa Oo, gift med Hr. Sigurd Hafthorssøns uegte Datter Cecilia, var Sysselmand paa Thotn i 1361, men man veed ikke, hvo der kom efter ham; ligeledes have vi seet, at Rodheim tilligemed Tverdalene (Snareim, Sigdal o. fl.?) der egentlig hørte til Ringerike i vidtløftig Forstand, idetmindste i 1388 sloges sammen med Eker og Lider paa Vestfold til en eneste Syssel under Benedict Nikolassøn. Forøvrigt er det ikke usandsynligt, at flere af de her nævnte Sysselmænd og andre, hvis Navn ikke kjendes, men som forestod de mindre Sysler, egentlig kun have været Undersysselmænd eller Ombudsmænd under een Hirdstjore for hele Oplandene, som da neppe kan have været nogen anden end Hr. Sigurd Hafthorssøn, saa længe denne levede.

16. Forhandlinger med Hansestæderne. Bekræftelse af deres Privilegier i Norge udsættes. Dronningen faar de skaanske Slotte tilbage og forliger sig med Greverne af Holsten.

Efter saaledes at have nævnt de mest fremragende Mænd og Kvinder i Norge under Kong Olafs korte Regjering og de nærmeste Aar derefter, samt antydet deres Familieforhold, Stilling og hvad der ellers

Det er vist, at Hr. Erik Ketilssøn i 1386 overlod Hr. Ulf Holmgeirssøn Gods paa Solver mod hans Deel af Agnaholm.

[1]) Dipl. N. VI. V. 369.

kan bidrage til at give en nogenlunde rigtig Forestilling om deres Personlighed, optage vi atter Fortællingens Traad og vende os først til **Hansestæderne**, hvilke man nu næsten kunde kalde den herskende Magt i Norden. Disse vare vistnok ikke synderligt tilfreds med, at Kong Haakon havde søgt at sætte en bestemt Grændse for nye Anmasselser fra de tydske Handelsmænds Side og Overgreb ud over de sidst bekræftede Privilegier. Ligeledes var de i slet Lune over alle de Kaperier, der nu fandt Sted i de danske Farvande, og som føleligt hindrede deres Skibsfart. Det stod ikke til at fragaa, at de Kaperskibe, som mange danske Slotsherrer udrustede, ikke regnede det saa nøje med at opbringe og plyndre Skibe, der tilhørte Stæderne — den Omstændighed at tvende af dem, Wismar og Rostock, stod under mecklenburgsk Højhed, laante vel for en stor Deel Paaskud dertil — og det var derfor ikke saa forunderligt, at Stæderne gav Dronningen Skylden, som om hun hemmelig begunstigede de saakaldte Sørøvere, især da flere af Slottene, hvorfra Røverierne foretoges, vare kongelige, som Søborg og Abrumstorp, men pantsatte til egenmægtige Høvdinger, saa at hun endnu ikke havde tilstrækkelig Raadighed over dem. Ligesaa stor Aarsag til Misnøje gav det, at Sysselmændene og de kongelige Ombudsmænd i Norge, efter den fremdeles herskende Bestemmelse, at ingen Konge kunde give Veitsler eller Friheder for længere Tid end sin egen Levetid, nu betragtede de nys bekræftede Privilegier som ophørte ved Kong Haakons Død, og paa Grund deraf, som det paastodes, trykkede Kjøbmændene med utilbørlige Paalæg. Under Dronningens Ophold i Norge om Vaaren 1381 fandt det danske Rigsraad det endog tilraadeligt at sende Befuldmægtigede til en Hansedag, som Lübeck, Rostock, Wismar og Stralsund holdt i sidstnævnte Stad, for udtrykkeligt at forsikre, at Dronningen var uskyldig i Kaperierne, og for at melde fra Hr. Henning Putbusch og Konrad Molteke, at disse vilde gjøre sit Bedste for at skaffe Stæderne Erstatning [1]. Den nærmere Behandling af denne Sag blev henskudt til en ny større Dag, der holdtes i Lübeck ved St. Hansdags-Tider, og hvor der indfandt sig Deputerede baade fra de liflandske, preussiske og nederlandske Stæder. Her klagedes over den Overlast, de tydske Kjøbmænd leed i Skaane, saavel af Folket, hvem de vistnok var meget forhadte, som af Herrerne paa de Slotte, der ej var stillede dem til Pant, som Lindholm, Ystad m. fl. Men Sagen om Sørø-

[1] Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 98. Det kunde efter Referatets Ord endog synes, som om Hr. Henning og Konrad Molteke selv var tilstede ved Mødet; tydeligt er det i alle Fald ikke, om de personligt havde indfundet sig, eller overdraget Gesandterne at fremføre deres Forsikring.

derne kom alligevel ikke synderligt til Behandling her; derimod indsandt der sig Udsendinger fra de tydske Kjøbmend i Tunsberg og Oslo med Klager over, at de svarligen forurettedes og beskattedes af Fogderne tvertimod Privilegierne; man havde vel i Breve til Dronningen og Fogderne gjort Forestillinger derimod, men Fogderne havde ligefrem sagt, at Privilegierne ej gjaldt efter Kongens Død. Det blev derfor paa dette Møde besluttet, at Stæderne skulde tilskrive Rigsraadet i Norge med Anmodning om at faa Sagen ordnet paa den bedste Maade[1]). Men forinden noget Brev herom kunde blive ferdigt og ankomme til Norge, var idetmindste den største Deel af Raadet paa Vejen til Throndhjem for Hyldingens Skyld, idetmindste var man saa optagen af Forberedelserne til denne, at man ikke førend den var omme kunde give Stæderne noget Svar. Dette skete saaledes først den 28de August, medens Drottseten og endeel andre Raadsherrer, som vi ovenfor have berettet, vare forsamlede i Hornboresund, hvad enten de nu var paa Vejen tilbage fra Throndhjem, eller de havde samlet sig efter Tilbagekomsten for at begive sig ned til Dronningen. Svaret, der afsendtes under Biskop Jon af Oslos, Drottsetens og Haakon Jonssøns Segl, gav kun den Beskeed, „at man havde forenet sig med Dronningen og overdraget hende Kong Olafs og Rigets Hverv med Hensyn til Stæderne, saa at hvad hun dagthingede med dem om Fred og Privilegier, det skulde staa ved Magt, indtil Kong Olaf kom til sine myndige Aar". De øvrige Raadsherrer, som tiltraadte denne Erklæring, var Provst Vinalde Henrikssøn, Magister Capellarum, Cantsleren Provst Henrik Henrikssøn, Gaute Erikssøn, Benedict Nikolassøn, Henrik Michelstorp, Alf Haraldssøn, Jon Martinssøn, Jon Darre og Agmund Bolt[2]). Dette Brev maa altsaa være blevet fremlagt paa et Møde, som Stæderne atter ved Midten af September holdt i Skaane, fornemmelig angaaende de Ulemper, som her fandt Sted med Hensyn til deres Handel og Fiskerier. Ved dette Møde henvendte de Deputerede sig til Dronningen selv, der enten var tilstede eller i alle Fald ikke langt borte, med fornyet Anmodning om, at hun vilde stadfeste Stædernes Privilegier i Norge. Hun svarede hertil, noget undvigende, at hun visselig havde Fuldmagt dertil og vilde bruge den paa et senere Møde, men at baade hun og Rigsraadet var enige om, at „nu, da Kongen var død, var ogsaa Privilegierne døde": et Svar, som de Deputerede nok fandt noget besynderligt, siden de besluttede i Forhandlingerne at indføre hiint Brev fra Rigsraadet, med den Bemerkning, at Rigsraadet

---

[1]) See Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 97, 98.

[2]) Dipl. N. I. 469.

havde tilskrevet dem saaledes“ [1]). At Dronningen vilde have Sagen ud, er øiensynligt, og Hensigten kan vel neppe havde været nogen anden, end, som man siger, at holde dem i Skak, deels for at afskrække Stæderne saa meget mere fra at begunstige Mecklenburgerne, deels vel ogsaa for at have et stærkere Baand paa dem til at holde sig Fredsslutningen af 1370 efterrettelige, ved hvilken de efter femten Aars Forløb, hvilken Termin nu stærkt nærmede sig, skulde tilbagegive de pantsatte skaanske Slotte. Og saavidt man kan see, blev der ingen Fornyelse af Privilegierne i Norge udferdiget, saa lenge Kong Olaf levede, skjønt der ogsaa i 1384 og formodentlig oftere blev klaget over de Forurettelser, Kjøbmendene i Norge meente at have lidt. Disse Forurettelser kunne dog neppe have været saa store, som Kjøbmendene skildrede dem. Disse maatte dog nu ved sin Rigdom og den Penge-Afhængighed, hvori uden al Tvivl en Mengde af Nordmendene stod til dem, have faaet sin Handels-Overlegenhed saa fast begrundet, at de Indskrænkninger, der paalagdes dem, ikke kunne have havt synderligt at betyde. Det værste var formodentlig, at flere Befalingsmend, under Paaskud af at Stædernes og Kjøbmendenes Privilegier, og saaledes ogsaa den Artikel i disse, der forbød Nordmendene at befatte sig med Vrag og skibbrudent Gods, der tilhørte Stæderne, vare ophørte ved Kong Haakons Død, øieblikkeligt efterat denne havde begyndt at gjøre Strandretten gjeldende mod hanseatiske Skibe ligesaavel som mod andre, og tilegnede sig baade Vrag og Gods [2]). Herom synes især Kjøbmendenes Klager at have dreiet sig. Stæderne selv var dog aabenbart langt mere optagne med Kaperierne i de danske Farvande og med de skaanske Anliggender. I disse Kaperier, der, som ovenfor nævnt, for en stor Deel dreves fra danske Slotte, endog kongelige, men fra saadanne, over hvilke Dronningen endnu ikke havde tilbørlig Raadighed [3]), deeltog ogsaa en Hr. Günther, der allerede

---

[1]) Forhandlingerne paa dette Møde findes ej i den lübeckske, men i den wismarske Recessband Hanse. Dronningen var paa denne Tid endnu i Halland, hvor hun var den 28de Juli, eller var maaskee endog allerede kommen tilbage til Sjæland; under alle Omstændigheder kunde man have hendes Svar, medens Mødet endnu holdtes.

[2]) Dette fremgaaer af hvad der nedenfor berettes om Klagerne over Hr. Günther af Wedhousen.

[3]) Som de fornemste blandt Søroverne nævnes Johan Stukendal, Slotsherre til Esborg, og Henrik Wardenberg samt Paschedagh, Slotsherrer til Abrahamstorp, begge to kongelige Slotte. Af en Qvittering, som de to sidstnævnte udstedte den 31te Octbr. 1382, sees det, at de indtil da havde haft Abrahamstorp med tilliggende Fogderi i Pant og først da vare blevne udløste (see Suhm XIV. S. 104, 105). Sandsynligviis har Forholdet været det samme med Esborg.

i Kong Haakons Tid havde faaet en Borg, Sysfel eller anden Besiddelse i Norge, og som saaledes neppe kan være nogen anden end den Günther af Wedhousen, der nævnes som Medlem af Raadet under Kongens Ophold i Marstrand om Sommeren 1371, hvorfor det ogsaa bliver sandsynligt, at hans Forlening netop har været sidstnævnte Sted; der laa saa bekvemt til at øve Kaperier [1]). Ligeledes nævnes Nisse Svartefkaaning i Halland blandt Kaperherrerne. Den Omstændighed, at Dronningen ikke havde saa stor Myndighed over de førnævnte Herrer, at hun ved et Magtsprog kunde bringe dem til at holde inde med deres Uvæsen, gjorde, at Stæderne selv maatte tage sig til Rette imod dem og udruste de saakaldte Fredsskibe til at rense Farvandene, uden at dette skulde ansees eller blev anseet som noget Fredsbrud mod Dronningen. Om en saadan Udrustning enedes man paa den før omtalte Hansedag i Lübeck om Sommeren 1381, og dette har maaskee været Aarsagen til, at Slotsherren paa Søborg Johan Grupendal tilligemed en anden Herre, Thomas v. d. Hagen, indfandt sig paa den Hansedag, der afholdtes til samme Tid og paa samme Sted det følgende Aar, og sluttede her for sig og flere andre Herrer, der ikke mødte, Fred eller Stilstand til næste Mortensdag, med fire Ugers Opsigelse fra begge Sider [2]). Denne Stilstand blev siden — Dagen angives ej udtrykkeligt, men har formodentlig været om Vaaren i det følgende Aar — forlænget og udvidet [3]),

---

[1]) Man kunde vel nærmest tænke paa selve Baagahuus, hvilket Margrete ved denne Tid maa have faaet tilbage, om forresten dets Pantsættelse til Stæderne virkelig havde fundet Sted, hvad et og andet, som vi have seet, synes at antyde. Men da det er aabenbart, at Günther allerede maa have haft sin Forlening, hvilken det nu monne være, lige fra Kong Haakons Tid, kan dette ej have været Baagahuus, med mindre man antager, at Pantsættelsen til Hansestæderne ej fandt Sted. Der har hidtil ej været opdaget noget Brevskab eller nogen anden Oplysning, der kan bringe denne Sag paa det Rene.

[2]) Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 105.

[3]) Bunge, Liv.-, Est.-Kurl.-Urkundenbuch, No. 1188. Vereinigungen er aftrykt efter et Blad Papiir i det revalske Archiv, der synes at have været en Meddelelse fra Raadet i en af de andre Hansestæder til det revalske. Den er ej forsynet med Datum, men antages af Bunge (Regester No. 1404) at sigte til nogle Forhandlinger, som Stæderne i 1382 havde med Sørøverne i Wismar. Bunge henviser her til Bartholds „Geschichte der deutschen Hansa", II. S. 210. Imidlertid nævnes der i den lübeckske Recessus Hansæ intet om noget saadant Møde i Wismar, og saavidt man har kunnet bringe i Erfaring, forekommer heller ikke i den wismarske noget derom. Et saadant Møde maatte have fundet Sted ved Mortensmesse, da Stilstanden, som sluttedes ved Midsommertid 1382, udløb; men om ogsaa et saadant Møde har været holdet, kan det dog ej have været paa dette, at den her omspurte Fred sluttedes, thi denne blev aabenbart indgaaet om Vaaren, siden det udtrykkeligt siges, at Fristen til første Mariemesse (15de August) var kortere end den til

og de sørøverske Herrer maatte nu endog stille hver een eller to andre Herremend til Sikkerhed for, at de virkelig vilde holde Stilstanden, Johan Grupendal paa Søborg, samt Henrik Wardenberg og Paschedag paa Abrumstorp til næste Mariemesse (altsaa vel d. 15de August), og Nisse Svarteskaaning m. fl. til næste Kyndelmesse. Hine, der kun fik Fred til Mariemesse, vilde gjerne, heed det, have faaet den paa længere Tid, men da de havde mest at tabe, vilde Stæderne ej give dem den længere Dag: et tydeligt Tegn paa, at Stæderne nu havde Overtaget. Som etslags Beviis paa, at Dronningen ej spillede under Dekke med Sørøverne, maa det vel ansees, at Hr. Henning Putbusch selv tilligemed to andre danske Raadsherrer modtog hine Forløfter paa Stædernes Vegne. Imidlertid holdt Stæderne flere Møder og underhandlede ogsaa flittigt med Dronningen, som da omsider tilligemed Hr. Henning Putbusch og andre danske Raadsherrer indfandt sig paa en Hansedag, der holdtes i Stralsund den 24de April 1384, og lovede, som det heder, efter mange Dagthingninger og Forhandlinger, at hun og Raadet med fuldkommen Troskab vilde hjelpe Stæderne mod Røverne med 9 Skibe og 100 Bevæbnede, der skulde møde frem til næste Aars Pinds. Til nærmere at bestemme Erstatningen for den Skade, Kjøbmendene havde lidt, siden Kaperierne begyndte, berammedes et nyt Møde i Skaane til den 8de Septbr.; hertil vilde Dronningen og de nærværende Raadsherrer indkalde det hele Raad saavelsom dem, der havde Rigets Slotte, navnlig Hr. Günther, for at svare til den Kjøbmendene tilføjede Skade; udeblev nogen af dem, over hvilke Stæderne havde klaget, da vilde Dronningen og Raadet hjelpe Stæderne til sin Ret hos dem. Til Sommeren vilde Stæderne undersøge, paa hvilke Slotte Røverne havde sit Tilhold, og hvis man da fandt for godt at beleire disse Slotte, skulde Dronningen og Raadet af al Magt hjelpe til dermed. Dog forbeholdt Dronningen sig nærmere at handle med Raadet om denne Sag og give Svar derom paa det aftalte Møde [1]). Dette blev af Aarsager, som nedenfor skal nævnes, ej holdt saa tidligt, som berammet, men først en Maaned senere, den 9de Octbr., paa Falsterbod [2]). Her indfandt Dronningen og det danske Raad sig, som aftalt, og ligeledes mødte Hr. Günther frem, men derimod ikke de danske Slotsherrer, som det var lovet. Da Günther nu blev manet, som det kaldtes, angaaende den Skade, han havde tilføjet Stæderne, tilstod han ligefrem, at han efter sin Herre Kong Haakons Død havde taget skibbrudent Gods

---

Kyndelmesse. Der maa saaledes her sigtes til et Møde om Vaaren eller Forsommeren 1383, der ej kan være det, som Barthold omtaler.

[1]) Udtr. af Recessus Hansæ hos Suhm, XIV. S. 133.

[2]) Sammesteds, S. 136—137.

og hvad der fandtes i Søen, men erklærede sig villig at give det tilbage, hvis man ved næste Sammenkomst mellem Norges Raad og Stæderne fandt, at han deri havde gjort Uret. Heri vilde dog Stæderne ej finde sig, men meente, at hans Uret var soleklar, og at han derfor allerede nu burde gjengive Godset. Dronningen sagde, at hun nok skulde sørge for, at Hr. Günther og alle hendes Mend skulde opføre sig saaledes imod Stæderne, at disse vilde takke dem derfor. Med denne temmelig svævende Forsikkring synes Stæderne for det første at have maattet ladet sig nøje. Til deres Anke over, at de danske Slotsherrer ikke efter Løfte havde indfundet sig, svarede Dronningen og Raadet, at den store Nød med den nærværende Orlog, (nemlig mod Kong Albrecht, som det i det Følgende vil blive omhandlet,) havde gjort det umuligt at medbringe dem, hvilket ogsaa var Grunden til, at dette Møde holdtes senere end det oprindeligt var berammet. Derimod vilde hun og Raadet gjerne holde et Møde i Helsingborg med Stæderne paa den Dag, da Slottene i Skaane skulde gives tilbage ifølge Brevenes Lydelse. Dette Forslag vilde dog de Deputerede ikke antage, men sagde, at de først vilde høre sine egne Raads Mening derom.

Det Anliggende, som her var paa Bane, var maaskee den fornemste Drivfjeder til, at Margrete og det danske Rigsraad nu øjensynligt søgte saa meget som muligt at holde Stæderne ved godt Lune og give dem de bedste Løfter. Ifølge Fredsslutningen af 1370 vilde den Tid af femten Aar, i hvilke Stæderne skulde besidde de fire skaanske Slotte og Fogderier, være udløben i 1385, og de skulde da gives Dronningen tilbage. For hende maatte det nu være dobbelt magtpaaliggende at faa dem igjen, da Kong Albrecht havde begyndt Krigen paany og muligtviis kunde benytte sig af, at de vare i Tydskernes Hænder, til at faa dem i sin Vold. Stæderne syntes endnu ikke at have været ganske enige med sig selv om, hvorvidt de nu vilde opfylde dette Vilkaar. De vedtog kun at holde et nyt Møde i Lübeck 3die Søndag i Fasten det følgende Aar for at raadslaa herom, saavelsom om den Skade, Kjøbmendene havde lidt fra Danmark, m. m.[1]; overhoved synes de temmelig tydeligt at have givet at forstaa, at deres Villighed til at opfylde Vilkaaret vilde blive afhængigt af Dronningens og Raadets Villighed til at skaffe dem Erstatning for den lidte Skade. Imidlertid er det ogsaa paa den anden Side umiskjendeligt, at det i og for sig ikke kan have været Stæderne saa meget imod at blive hine skaanske Slotte qvit, da deres Bevaring kostede dem uforholdsmessigt mange Penge; men dette var naturligviis noget, som de ej omtalte for Dron-

---

[1]) Uddrag af Recessus Hanse, hos Suhm, XIV. S. 127.

ningen [1]). Den fremdeles vedvarende Krig hindrede imidlertid Dronningen fra at indfinde sig til hiint Møde i Lübeck, og Stæderne indbød hende derfor skriftligt til at lade møde ved en ny Samling i Stralsund, hvortil hun selv nærmere kunde bestemme Tiden [2]). Denne Samling blev ogsaa holdt ved St. Hansdags Tider. Men allerede forinden maa det — man erfarer ikke hvorledes — ej alene have været afgjort, at Slottene skulde tilbagegives, men Overdragelsen maa endog allerede været skeet, da der paa dette Møde fremlagdes et Brev, affattet i Kong Olafs, Dronningens og Raadets Navn, og dateret fra Helsingborg Christi Himmelfartsdag d. 11te Mai 1385, hvori de formeligt erkjendte Modtagelsen af Slottene og gave Stæderne sin Qvittering derfor [3]). Og allerede den 27de og 28de Mai, kun faa Dage efter hiint Brevs Udstedelse, havde Kong Olaf ladet sig hylde af Skaaningerne, deels paa St. Liborii Høj, deels i Lunds Domkirke, uden at det lader til, at Stæderne gjorde nogen Indsigelse herimod [4]). Kun til at ordne, hvad der endnu stod tilbage, og formodentlig især for at føre Besætningerne ud fra Slottene, besluttede Stæderne paa det nysnævnte Møde at sende to Gesandter til Skaane [5]). Men saavidt man kan see, var alt dette afgjort inden Aarets Udgang eller strax derefter, saa at Kong Olaf og Margrete i hans Navn fra Begyndelsen af 1386 kunne siges at have været i ubestridt Besiddelse af dette vigtige Landskabs fornemste Dele: en Tilvext i deres Omraade, der i betydelig Mon forøgede deres Magt og Anseelse.

---

[1]) Det er forhen omtalt, hvorledes Omkostningerne ved Slottenes Bevaring var Gjenstand for hyppige og alvorlige Forhandlinger paa Hansedagene. Alene derne herved bleve øjensynligt større og større, eftersom Almuen i Skaane blev mere og mere utaalmodig over det fremmede Regiment, og derhos Meklenburgernes Tilhængere yppede Uroligheder paa sin Side. I 1382, fortæller Chronisten i Scr. r. D. VI. S. 534, mistede Tuve Galen, Skaanes Gjeldkere, Slottet Thurstorpsø, og Ridderen Hr. Holmger blev dræbt, formodentlig i en Opstand; samtidigt klagedes der over, at de danske Slotsherrer i Trelleborg, Ystad og Symreshavn ideligt forurettede Kjøbmændene, at Borgermesteren og Folket i Malmø ej vilde tillade Kjøbmændene at blive der længer end til 9de October (1381), at Slottene i Skaane „indtoges“ (1383), at Jep Muus paa Lindholm havde nedbrudt Boderne paa Skanør (1384). En af de tydske Befalingsmænd, Wulf Wulflam, erklærede i Aaret 1383 rentud, at han ej vilde beholde Slottene længer end til Jakobsmesse s. A., hvis han ej fik flere Penge end hidtil (Suhm. XIV. 117), o. s. v., Altsammen Tegn paa, at den Ære og Tilfredsstillelse, at besidde de skaanske Slotte, maa have været Stæderne meget dyrekjøbt.

[2]) Sammesteds, S. 142—144.

[3]) Sammesteds S. 145.

[4]) Chron. i Scr. r. Dan. VI. S. 534.

[5]) Suhm, XIV. S. 148.

Efterat denne vigtige Sag var afgjort, stræbte Dronningen og Raadet til at bringe et andet, ikke mindre paatrængende, Anliggende i Orden, om end ikke paa en ligesaa tilfredsstillende Maade, dog i alle Fald saa godt, som det efter Omstændighederne kunde ventes. Det danske Kongehuus havde nu lige siden Grev Gerhards Dage ligget i Strid med de holstenske Grever om Sønderjylland, hvortil de meente at have Arveret ifølge Kong Christophers Forsikringsbrev af 1330. Den tappre og navnkundige Grev Henrik, hvilken vi i det foregaaende saa ofte have haft Anledning til at omtale, var død 1381, efterladende sig umyndige Sønner, men hans Broder, Grev Nikolas eller Claus, levede endnu og tilkjendegav noksom sin Villie, ej at give Slip paa Hertugdømmet, idet han i sin Titel kalde sig „ret Arving" dertil [1]). Erfaringen havde nu viist Dronning Margrete, at det under de nærværende Omstændigheder ej var at tænke paa, at kunne fravriste Greverne Hertugdømmet, og at det saaledes maatte være fordeelagtigere at overlade dem det med det Gode, knytte dem til sig som sine Vasaller, og paa den Maade sikkre sig ej alene Fred fra deres Kant, men endog deres Bistand, end ideligen at forurolige af disse mægtige Fyrster og see dem rede til, naar det skulde være, at gjøre fælles Sag mod hende med sine Frænder, Mecklenburgerne. Hun besluttede sig derfor til et Skridt, der sikkert maa have været meget tungt, og som i Fremtiden skulde udøve en skadeligere Virkning paa Danmarks indre Lykke og Velværd, end man da havde nogen Anelse om, nemlig at overdrage Greverne Sønderjylland til arveligt Lehn. Hun begav sig i det Øjemed selv til Jylland, hvor hun havde en Sammenkomst med Greverne og foreløbigt aftalte det fornødne. Den højtidelige Forlening skete siden paa et Danehof, der holdtes i Nyborg i de første Dage af Juli 1386, og hvor, foruden det danske Raad og en Mængde andre Herrer, ogsaa den nye Erkebiskop af Nidaros, Nikolas, og den nys udnævnte Biskop Henrik af Grønland var tilstede [2]). Her blev nu en fuldkommen Fred mellem Danmark og Holsten indgaaet, saaledes at Grev Gerhard som ældste Søn af ældste Broder, altsaa Familiens Hoved, forlenedes med Hertugdømmet til Arv i nedstigende Linje, Barn efter Barn, imod at han og de øvrige Grever skulde svare det danske Rige Mandskab og Tjeneste; dog skulde af alle dem, der samtidigt herskede i Holsten, kun een ad Gangen regjere i Hertugdømmet og føre Titel af „Hertug i Slesvig" (altsaa ikke af Jylland, formodentlig til Forebyggelse af yderligere Fordringer

[1]) See det af Suhm (XIV. S. 151) citerede Brev, trykt i Westphals Monumenta III. 373.

[2]) See Detmar, S. 338, jfr. Dipl. Norv. IV. 530, Grønlands historiske Mindesmærker, III S. 128—130 og Suhm, XIV. S. 160—162, hvor det vigtigste, denne Sag vedkommende, findes samlet.

paa dette Landskab); herefter skulde ingen Fejde finde Sted mellem begge Parter, og al Tvist mindeligen afgjøres ved Voldgift. Den ene af Parterne skulde understøtte den anden mod hans Fjender, naar dette forlangedes, og det bestemtes udtrykkeligt, at Greverne skulde sverge at opretholde Rigets Landefred til Lands og Vands mod Røverne. Herpaa aflagde saavel den unge Hertug som hans Brødre og deres gamle Farbroder Grev Claus højtidelig Ed, men det er let at forstaa, at uagtet Gerhard førte Hertugnavnet, var dog Claus den, der egentlig havde Magten og førte Regjeringen, saa længe han levede. Havde Margrete kunnet forudsee, hvilke Lidelser denne Forening mellem Holsten og Slesvig vilde bringe over Riget, da havde hun maaskee heller udsat sig for at have Holsterne til Fjender endnu en Tidlang, end indladt sig derpaa. Men saa fremsynet var man ej, og det er endog et stort Spørgsmaal, hvorvidt man i de Tider, selv om man havde kunnet forudsee den Denationalisering af Slesvig, hvortil denne Forlening aabnede Vejen, vilde have haft Forstand paa at erkjende den for en saa stor National-Ulykke, som den nu viser sig at have været. Dog viiste de første skadelige Følger af Foreningen sig tidligere, end maaskee endog Margrete selv havde tænkt sig muligt. Imidlertid havde hun dog nu faaet Fred fra den Kant, og Samtiden fandt dette hendes Skridt at være særdeles vel betænkt. Man betragtede hende nu, efter de skaanske Slottes Gjenerhvervelse og Fredens Oprettelse med Holsterne, som mange Gange mægtigere end før. „I Aaret 1386", siger den samtidige lübeckske Chronist, „kom Dronningen af Norge igjen i Besiddelse af Danmarks Rige ligesaa fuldstændigt som hendes Fader Valdemar havde haft det. Dette magede hun med stor Dygtighed, og paa den Maade, at hun først fik Skaane tilbage, og siden holdt en Dag med sine Modstandere Greven af Holsten, forenede sig ganske med dem til en evig Fred, og forlenede den arveligt med Hertugdømmet Slesvig. Da dette var skeet, faldt der en Angst og Bæven over alle Mend i Riget, der maatte erkjende denne Frues Viisdom og Styrke, og som nu bød sig hende og hendes Søn til Tjeneste. Hun indstevnede til sig Fogederne i Landet, drog fra Slot til Slot og lod sig hylde, og forflyttede hvilkensomhelst Foged fra det ene Slot til det andet, ligesom en Klosterforstander flikker sine Munke fra Kloster til Kloster. Dette skete endog i et Fjerdingaars Tid inden Kyndelmesse (herved menes formodentlig Februar 1387), og det er højligen at forundres over, at en Kvinde, der før var saa fattig, at hun ikke uden Venners Hjelp kunde give et Maaltid Mad, fordi alle hendes Slotte stode ude og vare beheftede mere ved Magt end med Ret, nu tilligemed sin Søn blev saa mægtig i Løbet af et Fjerdingaar, at der intet manglede hende i hele Riget".

Denne Skildring af hendes tidligere fortrykte Omstændigheder og den Vending til det bedre, som Begivenhederne i 1386 medførte, er heel merkelig; den tør vel være noget overdreven, men medfører dog vistnok i det Hele taget Sandhed. Flere Omstændigheder vise, at hendes Hænder vare mere bundne før den Tid, end sidenefter, da hun idetmindste i Danmark kunde sette igjennem næsten hvadsomhelst hun vilde [1]). Nu maatte ogsaa de Sørøvere indgaa Fred, som ikke havde deeltaget i den tidligere Fredsslutning. Paa et Besøg, som Dronning Margrete selv aflagde ved Hansedagen i Lübeck den 13de Juli, og som vi i det følgende nærmere kommer til at omtale, førte hun nu et andet Sprog mod Stæderne end hidtil. Thi da der var Tale om at beramme et Møde for at bringe en endelig Fred med Sørøverne istand, vegrede hun sig ved at udsette Tiden lenger end til Midten af førstkommende September, „paa Grund af vigtige Erender, hun havde at udrette i Norge" (formodentlig i Anledning af Kongens Myndigheds-Erklæring, som det i det følgende vil sees); til den Tid maatte Stædernes Gesandter see til at indfinde sig i Vordingborg; Kong Olaf, sagde hun, vilde ej lenger sidde for Stædernes Maning (plages med idelige Erstatningskrav) af Stæderne, og hun vilde nu vide med Bestemthed, om Stæderne i Betragtning af den Fordeel, de kunde have af Kongen (nemlig Bekræftelsen af Privilegierne), vilde forlige sig med ham (det vil vel sige opgive alle Erstatningskrav) hvad Sørøverne angik. Stæderne fandt selv, at Ret og Billighed bød dem at føje sig herefter [2]), og saaledes blev Fredsmødet holdt, paa aftalt Tid og Sted. Her blev der ogsaa virkelig baade paa Danmarks og Stædernes Vegne sluttet Fred, om end kun paa fire Aar, med de Sørøvere, som ikke allerede forhen havde indgaaet Stilstand, og hvilke nu, ligesom hine, maatte stille hver to andre Adelsmend til Borgen for Fredens Overholdelse. Hermed ophørte vel ikke Kaperierne ganske, men man hører dog ikke paa længere Tid tale derom, førend de saakaldte Vitalianere begyndte at forurolige Farvandene; men disse udrustedes fra mecklenburgske, ikke fra danske eller norske Havne.

---

[1]) At flere af de fornemste Herrer endnu i 1384 vare ligesaa megtige som Dronningen, ja tildeels endog megtigere, synes at fremgaa af Bestemmelsen paa Hansedagen i April 1384 om de 9 Skibe, der fra Danmark skulde udrustes mod Sørøverne. Dronningen paatog sig nemlig kun at skaffe to, Hr. Henning Putbusch ligesaamange, og Konrad Moltke endog tre; to andre Herrer hver eet. (Suhm, XIV. S. 133).

[2]) See Uddrag af Stædernes Brev til de preussiske Stæder i Recessus Hansæ, hos Suhm XIV. S. 162. 163. Her tales ogsaa om, at Norges Riges Raad skulde indfinde sig i Vordingborg tilligemed det danske, men deraf synes dog intet at være blevet.

17. **Kong Albrecht i Sverige paa en spændt Fod med de svenske Herrer. Dronning Margrete søger at vinde dem. Albrechts Krigstog til Sønderhalland.**

Det er ovenfor nævnt, at Kong Albrecht under disse Forhandlinger mellem Dronningen og Hansestæderne atter forsøgte Vaabenlykken imod hendes Besiddelser. Lige siden den sidste Stilstand med Skaaningerne synes han at have forberedt sig til et nyt Felttog, og forsøgte endog samme Aar at faa sluttet et Forbund med den megtige Kong Ludvig i Ungarn og Polen, i hvilket Øiemed han den 7de September gav sin Broder Hertug Henrik og sin Svoger Grev Henrik af Holsten Fuldmagt til at underhandle med ham [1]). Men Grev Henrik døde faa Uger efter, og Hertug Henrik i 1383 [2]), det er derfor ikke sandsynligt, at noget Gesandtskab er afgaaet, eller noget Forbund sluttet. Hans Forsøg paa at vinde Stæderne for sig havde heller ikke synderlig Virkning. Imidlertid kunde hans Forberedelser til Fjendtlighedernes Fornyelse neppe forblive nogen Hemmelighed. I Norge var man belavet paa at faa Ufred med det første; dette viser et Brev, udstedt af Drottseten i Kong Olafs Navn den 20de April 1382 fra Tunsberg, hvorved det tillades Indbyggerne i Slagns og Vaale Skibreder, paa Grund af deres Fattigdom, at bygge sig et nyt Landevernsskib, der alene var tyve Alen langt i Kjølen, og at bruge dette til Landets Forsvar, indtil Kongen blev myndig; det blev dem desforuden tilladt at benytte Sømmene i det gamle, casserede Skib Borrabranden til det nye, og siden at brende dette op, dog altsammen med den Forpligtelse, at det nye Skib med Redskab og Tilbehør skulde være ferdigt inden tre Aar, og at de, om det imidlertid skulde blive nødvendigt at verje Landet, skulde leje eller kjøbe et ligesaastort Skib, der i alle Dele var forsvarligt [3]). Dette Brev synes at være udstedt paa en Reise om i Landet, som Drottseten foretog om Vaaren og Sommeren 1382. Ved Sancthansdagstider var nemlig baade Drottseten og Cantsleren i Bergen, fremdeles udstedende Breve i Kongens Navn. Om Kongen selv var med, er uvist, man veed kun, at han ved Midten af August befandt sig i Oslo [4]). Der er saaledes idetmindste en Mulighed for, at han om Vaaren er kommen op fra Danmark for

---

[1]) Styffe, „Bidrag", No. 75, S. 180.

[2]) Grev Henrik Gerhardssøn i Holsten døde 1381, men Dødsdagen er ubekjendt, (see Suhm, XIV. S. 101). Hertug Henrik (Suspensor) i Mecklenburg døde i Marts 1383, (s. sammesteds S. 128).

[3]) Dipl. N. I. 470.

[4]) See Fortegnelsen paa de i Kong Olafs Navn indtil 1385 udstedte Breve, ovenfor, S. 123, Noten. Her vil det sees, at to Landvistbreve, udstedte af Kongen i Oslo den 13de August 1382, ere beseglede „i Kongens Nærværelse".

at gjøre en slig Rundreise med Drottseten, og det bliver i alle Fald sandsynligt, at en af Reisens fornemste Hensigter har været at efterse og ophjelpe Forsvarsanstalterne, og at flere Breve af samme Slags som det nys omtalte vedkommende Ledingsskibene og Landevernet have været udstedte, men senere ere tabte. Hvorvidt Dronningen ogsaa fulgte med paa denne Reise, turde være endmere tvivlsomt; men at hun i alle Fald var tilstede i Oslo, da Kongen i August var kommen tilbage dertil, maa efter det ovenfor (S. 122) paapegede ansees vist, da Kongen ellers neppe vilde kunne have udstedt Breve, om end blot Landsvistsbreve, uden Drottsetens eller Cantslerens Medbesegling [1]. Formodentlig er der ogsaa blevet holdt en Efterregning med Bønderne om deres Skatte-Ydelser, thi allerede i October 1381 blev en saadan anstillet af Drottseten og Fogden paa Akershuus Benedict Nikolassøn, samt flere andre Kongsmænd, med Bønderne paa Folle [2], og det ligger derfor nær at antage, at lignende Efterregninger have været holdte i enhver af de øvrige Sysler, gjennem hvilke Drottseten lagde Vejen. Omtrent paa samme Tid befandt Hr. Narve Ingevaldssøn sig i sin Sysel Jemteland, beskjeftiget, som det synes, med lignende Forretninger [3]. Forholdet med Sverige var her saa uvenligt, at endogsaa Erkebiskopen af Uppsala maatte udvirke særskilt Leidebrev af Hr. Narve for nogle af sine Geistlige, som han om Høsten 1382 sendte op til Jemteland for at undersøge en for flere Forseelser

---

[1] Der findes ingen andre Breve fra Vaaren og Sommeren 1382, der antyde, at Kongen eller Dronningen da opholdt sig i Danmark.

[2] Dette sees af et Brev, der siden har været sønderklippet i Remser, for at disse kunde bruges som Seglremmer ved et andet af 16de October 1381, (Dipl. N. VI.), men saaledes at man endnu ved at lægge Remserne sammen kan læse de første Linjer deraf. Her staar, „at Hr. Agmund Finnssøn, Kongens og Rigets Drottsete, med Samtykke af Benedict Nikolassøn, Foged paa Akershuus, og flere Kongens Mænd, gave endeel navngivne Bønder paa Oslo kvit for visse Stykker Kvæg" — formodentlig i Afgift eller Bisøre. Den sidste Deel og Datum mangler, men det er tydeligt nok, at Brevet har været omtrent samtidigt med det, hvori Remserne ere beseglede, siden Hr. Agmund kaldes Drottsete, hvilket han ej blev førend ved Hyldingen, og som han altsaa ej kunde kalde sig i Oslo, hvor Brevet aabenbart er skrevet, førend efter Tilbagekomsten fra Throndhjem. Af Dipl. N. II. 469, hvorved Kongen, det vil sige Drottseten i hans Navn, overdrager Tideke Skytte og Gudbrand Erlingssøn Kronens Fordring hos Thorbjørn Koll for Drabet paa Hr. Hallvard Ræva, sees det, at Drottseten d. 9de Octbr. 1381 var i Oslo, beskjeftiget med Regjeringssager. Saaledes har vel han og flere Raadsherrer opholdt sig der, paa denne Maade beskjeftigede, siden Tilbagekomsten fra Hornboresund d. 28de August.

[3] Ved Brev af 24de Marts 1383, udstedt paa Jemtemotet, altsaa fra Berg paa Frøsøen, frikjender Hr. Narve en vis Jon af Akre for den Beskyldning at have underslaaet et Skatteskind for Kongen. Dipl. N. III. 447.

anklaget og fordreven Provsts Sag [1]). Seent om Høsten 1382 blev der holdt et Høvdingemøde i Bergen, hvor Drottseten atter var tilstede tilligemed Hr. Sigurd Hafthorssøn, alle de tre fornemste Fehirder, nemlig Erlend Philipssøn i Bergen, Otte Rømer i Throndhjem og Gaute Erikssøn i Tunsberg, foruden Provst Vinalde, Peter Nicolassøn, Sysselmand paa Haalogaland, Lagmanden i Bergen Jon Aslakssøn, og flere andre; muligt at Kongen ogsaa nu var tilstede, idetmindste udferdigedes der Breve og Retterbøder i hans Navn [2]), dog er det ikke sandsynligt [3]). Dronningen var i alle Fald reist til Halland og Sjæland. Man veed kun lidet om Forhandlingerne, men at de for en stor Deel maa have gjeldet Kongens Indtægter og Ledingsvæsenet, synes man allerede af de tre Fehirders Nærværelse at maatte kunne slutte. Et lignende Møde blev i det følgende Aars August Maaned (d. 26de) holdt i Tunsberg, hvor ligeledes Drottseten, Hr. Sigurd Hafthorssøn og de tre Fehirder vare tilstede, og hvor derhos den nye Erkebiskop Nikolas — der nu for første og sidste Gang aflagde et kort Besøg i sin Kirkeprovins — tilligemed alle de fire Biskoper, Jon af Oslo, Jakob af Bergen, Olaf af Stavanger og Sigurd af Hamar vare nærværende [4]). Heller ikke om Forhandlingsemnerne paa dette Møde, hvorfra der ogsaa udstededes Kongebreve, skjønt Kongen da neppe var i Norge [5]), have vi fuldstendig Efterretning, men den Gjetning ligger nærmest, at de tildeels vedkom den daværende Krigsstand, og formodentlig ogsaa Spørgsmaalet om, hvorvidt Hansestædernes Privilegier skulde bekræftes eller ej.

Hvad der hindrede Kong Albrecht fra at begynde noget nyt Felttog mod Kong Olaf og Dronning Margrete allerede i 1382, var neppe noget andet end en ny Uenighed, der var opstaaet mellem ham og hans Raad, samt de øvrige Stormend. De nærmere Omstændigheder derved kjendes ikke, men saa meget kan man slutte sig til, at Kongen, utaalmodig

---

[1]) See Hr. Narves Brev fra Torberg af 7de Septbr. 1382, ſteds. No. 441.

[2]) N. gl. Love III. S. 215.

[3]) Den 31te October var hun sandsynligviis paa Vardberg, eller andensteds i Halland, siden Johan Liste, Hovedsmanden paa Oppensteen, nævnes som nærværende ved et Brev, hun udstedte. See Annaler f. Nord. Oldkynd. og Historie f. 1855, S. 12, 13, hvor dette Brev (om Abrumstorps Indløsning) er aftrykt. Fem Dage senere var Henrik Wardenberg, der ved dette Brev quitterede for 400 Mk. Sølv, Pantesummen for Abrumstorp, paa Landsthinget i Sjæland, Suhm, S. 528, og sandsynligviis var Dronningen ogsaa her tilstede.

[4]) N. gl. Love III. S. 216.

[5]) De isl. Annaler (Udg. S. 336) melde, Flats Annalerne for 1384, Skaalholts-Annalerne for 1383, og Lagmands-Annalerne med nogle Brudstykker for 1382, „at Kong Olaf reiste til Danmark". Det sidste Aarstal synes at være det rette.

over den Umyndighedstilstand, hvori han befandt sig lige over for Raadet og Høvdingerne, havde gjort nye Forsøg paa at afkaste Aaget, og saaledes gjort Brud paa de højtidelige Tilsagn, han tilforn havde maattet give. Men alle saadanne Attentater kunde ej andet end lede til nye Krænkelser for ham, især da han nu ej længer havde sin megtige og statskloge Fader at ty til. Saaledes maatte han paa Gripsholm den 18de September 1383 udstede en højst ydmygende Forskrivning, hvori han erklærede, at han „af sit hele Hjerte og sin Tanke havde bortkastet al Mistykke, Misstemning, Mistro og Tvedragt, der paa nogen Maade og i nogetsomhelst Stykke havde kunnet reise sig mellem ham og hans Raadgivere, navnlig Drotsfeten Bo Jonssøn, samt alle de øvrige i Riget boende Mend, høje og lave, læge eller lærde"; Uenigheden skulde betragtes, som om den aldrig havde fundet Sted, og Kongen skulde aldrig drages det til Minde, som indtil denne Dag havde kunnet afstedkomme nogen Skade eller Uvilje; og for at al saadan Uvilje og Mistro ganske kunde forebygges, overlod og lagde Kongen sig „med hele sin Tro ind til Rigets Raadgivere, om al hans egen og Rigets Bestaaen, og om alt hvad der kunde angaa ham selv, Riget eller Indbyggerne, og vilde han i alle Ærender eller Stykker rette sig efter deres Vilje og i ingen Maade derfra afvige, men med oprigtig Troskab og Kjærlighed omgaaes dem, styrke dem i al deres Ret, og med god Tro lade dem blive ved alle de Breve og Rettigheder uforkrænkede, som før maatte være givne dem eller nogen enkelt af dem. Thi det maatte han nu erkjende, at med Rigets Raadgiveres Raad kunde han bedst ramme Rigets og Undersaatternes Bedste" [1]). Dette var altsaa hverken mere eller mindre end en ydmygst Beden om Forladelse og Kryben til Korset fra hans Side; han havde modtaget Skrub, som en Skoledreng. Men saa langt fra, at sligt kunde fremkalde hos ham det venlige og tillidsfulde Sind mod Raadet, som dette fordrede, maatte det tvertimod have opirret ham dobbelt imod det, medens Raadet og Herrerne paa deres Side vist heller ikke et eneste Øjeblik tvivlede om, at hans Løfter hverken vare eller kunde være oprigtige, og at alene Frygt og Afmagt afholdt ham fra at prøve nye Forsøg paa at afryste Aaget og hevne de lidte Krænkelser. Det er saaledes let at begribe, paa hvor svage Fødder Enigheden mellem Konge og Folk stod i Sverige, og hvor lidet der skulde til for at afstedkomme et aabenbart Brud imellem dem. Det er af de paafølgende Begivenheder umiskjendeligt, og i sig selv naturligt, at jo længere Tid der hengik efter Kong Magnus's og hans Søns Fordrivelse, desto mere traadte Erindringen om hans foregivne Daarligheder i Skyggen, saameget mere som mange af disse endog kun vare ham paa-

[1]) Brevet er aftrykt i Tillegget til Hadorphs Udg. af Rimkrøniken S. 39.

handlede de Ringere[1]). Men for en stor Deel grundede dette Uvæsen sig paa den forældede Criminal-Lovgivning, idet de fleste Forbrydelser endnu kunde affones med Bøder. Thi naar Sagefaldet tilfaldt Sysselmanden, maatte det endog være en Fordeel for denne, at saamange Forbrydelser som muligt bleve begaaede, og heraf fulgte igjen, at jo mere havesyg en Sysselmand var, desto mindre Interesse maatte han have af at forebygge Forbrydelser, saaat han ej kan have lagt synderlig Vind derpaa, men desmere paa at opdage og forfølge dem, der allerede vare begaaede, og gjøre sig dem saa fordeelagtige som muligt.

Efter saaledes at have betragtet Sysselmendenes Stilling, der nu ikke væsentligt adskilte sig fra Lehnsmendenes i Sverige og Danmark, ville vi i Korthed gjennemgaa Syslerne enkeltviis, og angive, hvo der bestyrede enhver af dem ved Kong Haakons Død og i de nærmeste Aar derefter, forsaavidt Oplysning derom forefindes. Hvad Oslo angaar, da have vi allerede seet, at Benedict Nikolassøn maa have været Foged paa Akershuus, hvortil den sydvestlige Deel af Oslosyssel hørte, allerede i Kong Haakons Tid, lige til 1388, og at han havde denne Syssel som Pant. Den øvrige Deel af den oprindelige Oslosyssel, nemlig Vestre-Bergheim, Lomedal og Margretedal, hørte fremdeles tilligemed Follo til Mariekirken i Oslo, hvis Provst aktsaa — for Tiden Hr. Henrik Henrikssøn — var fast Sysselmand. Paa Vestfold havde Ketil Vigleikssøn endnu Syslen i 1376; siden nævnes ingen i dette Embede førend Jon Neidarssøn Darre i 1386—1390, og formodentlig til 1392, hvorhos Gaute Erikssøn, som vi have seet, var Fehirde paa Tunsbergshuus fra 1381 til 1386. Om Ketil ogsaa beklædte dette Embede, tør vel være tvivlsomt, da han ikke synes at have været saa høibyrdig, at en saa anseelig Post efter den da herskende Skik og Brug kunde betroes ham. Derimod kan man neppe tvivle om, at Jon Darre havde Embedet, da han i 1390 udtrykkelig kaldes „Sysselmand paa Tunsbergshuus" og i 1393 forflyttedes til Bergen som virkelig Fehirde. Hvo der var Benedict Nikolassøns Forgænger i Syslen over Eker, Modeim og Tverdalene, der formodentlig ogsaa indbefattede Lider, Sigdal og Krødshered, (og saaledes omtrent det nuværende Buskeruds Fogderi, med Undtagelse af Røken og Hudreim), vides ikke, skjønt man dog kan være temmelig sikker paa, at det har været en af de anseede Mænd, som vi ovenfor have omtalt, helst i den Frændskabskreds, hvortil Thorgaut Jonssøn,

[1]) Hvorvidt Sysselmendenes Tyranni kunde gaa, viser især den Sunnske Almues Klager af 1424 og 1425 over den daværende Foged eller Sysselmand Hermann Molteke (Dipl. N. II. 680, 681, 688), men da de Tildragelser, hvorom der handles, ligge saa langt efter det Tidsrum, vi her have for os, ville vi her ej foregribe Fortællingens Gang ved at anføre dem.

Throndstadfolkene og Sira Eystein Aslaksøn hørte. Det er ej usandsynligt, at Peter Nikolassøn, Ranc Eivindssøns Svigersøn, for en Tid forflyttedes did efter først at have været i Alastarhaugs Sysel paa Haalogaland, og at han ikke førend i 1388 gik til Rygfylke, vigende Pladsen for Benedikt, thi i 1385 see vi ham kjøbe Gods paa Eker. Dog tør intet paastaaes derom med Vished[1]). Syßelmand eller rettere Hirdstjore i Borgesyssel var vel, som vi have seet, Hr. Jon Hafthorssøn, dog havde ogsaa Agmund Bolt, som det heder, Kongens Aleigemaal i samme Sysel ved 1387 og forestod Syslen idetmindste i den øvre Deel endnu i 1398[2]), efterat han allerede var bleven Foged paa Akershuus. Dette Forhold er ikke ret klart. Formodentlig har Hr. Jon Hafthorssøn som Hirdstjore neppe befattet sig med alle enkelte Forretninger, efterat han blev gammel og svag, men har fundet sig i, at en Deel blev overladt Agmund, eller at denne idetmindste blev forlenet med visse Indtægtsposter. Det lader endog til, at endnu flere Mend ved Siden af Agmund og Hr. Jon her have haft mindre Forleninger[3]). Hvo der havde Ranrike-Sysel og Elve-Sysel, det sidste tilligemed Baagahuus, er uvist. Det sidste nævnes meget sjeldent og var maaskee, som vi allerede have nævnt, pantsat til Stæderne. I Skida- eller Skiens-Sysel have vi allerede nævnt Bjørn Thorleifssøn paa Bjørnthveit som Indehaver af Syslen ligefra 1372 til 1385, saa at han altsaa maa være bekræftet i Syslen af Dronningen ved Tronskiftet; maaskee han ogsaa for en Deel har haft den i Pant.

¹) Om alle de her nævnte Mend og Tiden, naar de havde Syslerne, er der allerede i det foregaaende handlet, saa at vi kun behøve at henvise dertil.

²) Dipl. N. II. 501. IV. 619. Her siges han at have en Ombudsmand paa Vime; da han i 1393 lod Gyrid Hallvardsdatter afstaa sig nordre Thumn for hendes Faders Bøder, synes han og at have handlet i Egenskab af Sysselmand for denne Deel af Borgesyssel. Imidlertid seer man af Nicolaus Gerzes Optegnelser om danske og norske Lehn omkring 1425, altsaa ikke fuldt 150 Aar efter Kong Olafs Tronbestigelse, at Vime Skibrede da laa til Akershuus Slot, og den synes efter Udtrykket at dømme, at have ligget længe dertil, da dette ej omtales som nogen nyligt skeet Forføjning. Der er saaledes al Grund til at antage, at Skibreden allerede paa Agmund Bolts Tid var forenet med Fogderiet paa Akershuus, maaskee for at forbedre Indtægterne. Maaskee var det endog netop Agmund Bolt, der fik denne Foranstaltning tilvejebragt, da han formodentlig har haft Pant i Vime Skibrede og derfor ikke kunde fravige den.

³) Det er nemlig ikke usandsynligt, at Borgesyssel allerede nu var udstykket i flere Smaa-Lehn, nemlig Idde og Aabygge Skibreder, Ingedal, Skjeberg, Marker, Eidsbergs Skibrede, Frølands Skibrede, Vime Skibrede, Skauns Skibrede, Tune Skibrede, Rode Skibrede, Rygge Skibrede, Odense. (See nye danske Magazin, VI. S. 324). Vi finde f. Ex. Hr. Gyrd Gyrdssøn allerede i 1306 som Sysselmand i Frølands Skibrede, og der er al Sandsynlighed for, at han da allerede i lang Tid havde været det. (Dipl. N. IV. 754).

Om Sysselmendene i de Sysler, hvoraf Egdafylke bestod, ved man kun liden Besked. Vi have seet, at **Haakon Jonssøn** havde Syssel i Robyggelag ved 1368; siden nævnes en **Thorleif Gregoriussøn**, om hvem intet forresten vides, i 1378, og derefter ikke førend i 1394 **Nikolas Galle**, som ovenfor er omtalt. Ligeledes var **Finn Gyrdssøn**, som ovenfor er nævnt, Sysselmand paa **Lister**, eller den vestre Deel af Agder, i 1389 [1]). Paa denne Tid maa altsaa formodentlig den Inddeling allerede være skeet af Syslerne i Egda-Fylke, der siden blev den sedvanlige, og som ligger til Grund for den nuværende, nemlig saaledes at det forrige Øster-Agder var deelt i to Sysler, det egentlige Øster-Agder eller **Nedenes-Syssel** og **Robyggelags-Syssel**, og det forrige Vester- eller Nord-Agder ligeledes i to, **Midsyssel** og **Listersyssel**. Sysselmanden i Robyggelag synes, naar han opholdt sig i Syslen, at have haft sit Tilhold paa Thveit i Aamlids Sogn, og Sysselmanden i Østeragder paa Nidarnes eller Nedenes Kongsgaard. Midsyslens Sysselmand har formodentlig haft sit Tilhold i eller ved det nuværende Mandal, ved Halsaug, hvor Fylkesthinget holdtes [2]), og det torde ej være usandsynligt, at **Gaute Erikssøn** ved Siden af sin Forleening med Skienssyssel ogsaa har haft denne, saasom han idetmindste senere sees at have haft Ejendomme der. Sysselmand i Nyfylke var formodentlig **Hr. Agmund Finnssøn**, saalenge han levede, altsaa indtil 1388. Syslerne i Hørdeland og Sogn vare formodentlig allerede nu om ikke ganske, dog tildeels saaledes udstykkede, som de senere forefindes. **Hardanger** nævnes som en egen Syssel allerede i 1342 [3]), men da den var liden og ikke indbragte stort, var den formodentlig overladt til en eller anden af de større Syslers Indehavere, der lod den bestyre ved Lensmend eller Ombudsmend. Saaledes finder man i 1380 en **Arnvid Sighvatssøn**, Lensmand i Hardanger, og 1397 en **Magnus Asfurssøn**, „Kongens og Thoraldes Ombudsmand" i Hardanger [4]). Denne **Thoralde** var formodentlig den før nævnte **Thoralde Sigurdssøn**. Men usandsynligt er det ej, at Gaute Erikssøn ogsaa her en Tid har ført Befalingen, siden han ejede saa meget Jordegods der, og derhos udtrykkeligt siges at have haft flere „Breve paa Sysler eller Lehn". **Søndhordeland** laa formodentligen nu, som senere, til Kongsgaarden i Ber-

[1]) See Brev af 1389 i Grønlands historiske Mindesmerker III. S. 139. Thorleif Gregoriussøn forekommer i Brev af 15de Marts 1378, Dipl. N. IV. 507.

[2]) Dipl. N. IV. 997.

[3]) Dipl. N. IV. 243.

[4]) Dipl. N. IV. 519. I. 560. Magnus Asfurssøn nævnes endnu, maaskee i samme Embede, 1408 og 1417 (Dipl. N. V. 459 og I. 655).

gen, og forestodes saaledes af **Fehirden** sammesteds, paa denne Tid **Erlend Philipssøn** til Losna. **Vors** laa, som det allerede er nævnt, til Apostelkirken og havde maaskee endog i lengere Tid ligget derunder, ligesom det endnu laa derunder 150 Aar senere; den egentlige Sysselmand var altsaa Magister Capellarum, men han lod Forretningerne bestyre af en Ombudsmand eller Undersysselmand. Som saadan finde vi i 1376 Jorund Arnessøn paa Vors i Hjelmeland, Ejer af Ringheim m. m., efter ham Arnfinn Oddssøn, som „Kongens Ombudsmand", 1392, og efter ham igjen Alfinn Brynjulfssøn, der ligeledes kaldes „kongelig Ombudsmand paa Vors" [1]). Nordhordeland laa ligeledes under Kongsgaarden eller Fehirde-Embedet i Bergen, med Undtagelse af de mindre Dele, som særskilt kunde være skilte derfra, f. Ex. Lindaas og Herdle Skibreder, hvilke, som vi have seet, vare forundte Biskop Jakob. Sysselmand i **Sogn** i Kong Haakons sidste Tid var upaatvivligt den ovenfor nævnte **Erling Einarssøn** i Hildegaarden [2]), men hvo hans Efterfølger var, kan ikke sees. Sysslen i **Nordfjord** havde Erlend Philipssøn samtidigt med Fehirde-Embedet i Bergen, og da den endnu i 1525 laa under Kongsgaarden, maa man formode, at Underleggelsen er skeet meget tidligt. Søndfjord laa i hiint Aar til Munkelivs Kloster, og det er ikke usandsynligt, at dette allerede har været Tilfeldet paa den Tid, vi her have for os. Sysslen i **Haddingdal** var i Kong Haakons Tid forundt Mariekirken i Oslo [3]): om dette fremdeles blev saaledes ved, vides ikke, ligesaalidt som hvo der paa denne Tid havde **Valdres**, **Søndmøre**, **Raumsdal** og **Nordmøre**. Gaute Erikssøn fik siden Nordmøre, men det var neppe førend efter 1400. Muligt og at allerede nu enkelte mindre Lehn her vare fraskilte, navnlig **Folsken** med **Ædø**. At Haakon Sigurdssøn, Hr. Sigurd Hafthorssøns Søn og Arving til Giske, idetmindste fik Søndmøre, kan vel neppe betvivles [4]). Størstedelen af **Thrøndelagen** maa formodentlig have staaet under Fehirden i Nidaross, nu **Otte Rømer**, som derhos tillige havde en eller flere af de nordligste Sysler i Nordland. Men endeel af Thrøndelagen laa, som det synes, stadigt til Erkestolen, dog vides det ikke nøje, hvilken det var; Gauldalen og Stjørdalen synes at have været undtagne derfra, og ligeledes Sparbyggjafylke, der særskilt forundtes Biskop Nikolas's Efterfølger paa Erkestolen, saa lenge han levede, altsaa kun personligt

---

[1]) Dipl. N. II. 531. I. 402.

[2]) See ovenfor, S. 160.

[3]) Dipl. N. IV. 452.

[4]) I 1398 nævnes en Olaf Peterssøn som Sysselmand der, maaskee egentlig kun som Haakon Sigurdssøns Ombudsmand.

for ham [1]). Man maa antage, at hvad ej Erkebiskopen havde, stod under Fehirden, til hvem ogsaa Erkebiskopen maa have aflagt Regnskab for den Afgift, han svarede. Den sydlige Deel af Haalogaland eller **Alostarhaugssysla** (maaskee ogsaa Bodins Sysſel) forvaltedes i 1382, og sandsynligviis fra 1381 til 1388, af **Peter Nikolassøn** [2]). I Jemteland var Hr. **Narve Ingevaldssøn** Høvedsmand, som han kaldtes, 1382 og 1383, sandsynligviis til sin Død, og ved Siden af ham nævnes **Olaf Salvessøn** som Foged. Hvad Oplandene angaar, da var de ogsaa deelt i flere Sysler, hvis Udstrækning og indbyrdes Grændser vi ikke fuldstændigt kjende. I **Gudbrandsdalen** finde vi den ovenfor omtalte **Hallvard Alfssøn** paa Sundbu udtrykkeligt nævnt som Sysselmand i 1384; han var det maaskee allerede under Kong Haakon, men maa i alle Fald være bleven bekræftet i Syslen ved Kong Olafs Tronbestigelse. Sandsynligviis beklædte han Embedet lige til sin Død, der ikke indtraf førend efter 1428, da der endnu fra 1412 og 1415 findes Breve, udstedte af hans Lensmend, deels i nordre, deels i søndre Gudbrandsdalen [3]). Om **Østerdalen**, hvorved man i denne Tid endnu mest forstod den sydlige Deel, eller Elvereim med Aamoot, Reindalen og Trysil, samt Serna og Idre, vides ingen ret Besked. Usandsynligt er det ej, at det tilligemed Jemteland og Herdalen en Tidlang har staaet under Hr. Narve Ingevaldssøn, men siden efter sees det, uvist hvor længe, at have været forenet med **Soløer**, og over dette synes Marsken Hr. **Erik Ketilssøn** at have haft Myndighed eller snarere Panteret [4]), hvilken endog efter hans Død 1396 gik i Arv til hans Broder

---

[1]) Nye danſk Mag. XI. S. 256.

[2]) See ovenfor S. 170.

[3]) Hallvard nævnes uden nogen Titel i 1379, kjøbende Jordegods i Lom (Dipl. N. I. 457); Sysselmand i Gudbrandsdalen kaldes han i Marts 1384 (Dipl. N. III. 453), Medlem af Rigsraadet og armiger 1398 (sammesteds V. 382); i 1412 omtales Haakon Ketilssøn, hans Lensmand i søndre Gudbrandsdalen (s. steds III. 610), og i 1415 hans Lensmand Andres Jonssøn som tilstede ved en Forretning paa Lom, altsaa i Nordre Gudbrandsdalen (sammesteds III. 623). Imidlertid synes det og, som om Mariekirken i Oslo ved 1394 havde Syssel i søndre Gudbrandsdalen (Dipl. N. IV. 668); maaskee Hallvard da kun havde det nordre, hvilket bestyrkes af, at vi 1405—1408 finde Hallvard Bergthorssøn som kongelig „Ombudsmand“ i Fodvedu, altsaa i søndre Gudbrandsdal (hvis dette ellers ikke var forenet med Vardal). Hallvard Alfssøn maa være bleven meget gammel, da han levede endnu i 1428 (sammesteds III. 694) Gaarden Sundbu, hvortil han skrives, fik han med sin Hustru Jarthrud Paalsdatter, der synes at have nedstammet fra Merkesmanden Hr. Paal Erikssøn, maaskee at have været hans Datters Sønnedatter (Dipl. N. II. 85. III. 70. I. 284. 288. III. 623.

[4]) Becker, Ældste danske Archiv-Registraturer, I. S. 80. jvfr. ovenfor S. 155.

Axel Ketilssøn. Men hvorvidt Østerdalen har været forenet med det, bliver altid tvivlsomt. Uagtet Soløer regnedes til Raumarike i vidtløftig Forstand, maa dette dog saaledes allerede nu have dannet en Syssel eller Forlening for sig. Det øvrige Raumarike var maaskee ogsaa allerede nu deelt i to Sysler, det egentlige Raumarikes Syssel (øvre Raumarike eller Ullenshovs og Nes Tredinger) og Sudreims Treding. Med denne sidste — maaskee med dem begge — var vel Hr. Sigurd Hafthorssøn forlenet til sin Død, og efter ham Svigersønnen Jon Martinssøn. Hedemarken var deelt i to Sysler; den nordlige var neppe nu mere som før lagt under Bispestolen i Hamar; men hvo der havde den, vides ej; i den sydlige nævnes ved 1383 en Sunnulf Ivarssøn, der ogsaa forekommer i 1395, uden at man kan see, om han da endnu havde Embedet [1]). Af Landskaberne vestenfor Mjøsen og Raumarike udgjorde i den senere Tid baade Thotn, Vardal, Land, Hadeland og Ringerike egne Sysler eller Forleninger, men om dette allerede var Tilfeldet i 1380—1400, kan ej af de forhaandenværende Brevskaber sees. Vist er det, at Ingjald Guthormssøn paa Oo, gift med Hr. Sigurd Hafthorssøns uegte Datter Cecilia, var Sysselmand paa Thotn i 1381, men man veed ikke, hvo der kom efter ham; ligeledes have vi seet, at Modheim tilligemed Tverdalene (Snareim, Sigdal o. fl.?) der egentlig hørte til Ringerike i vidtløftig Forstand, idetmindste i 1388 sloges sammen med Eker og Lider paa Vestfold til en eneste Syssel under Benedict Nikolassøn. Forøvrigt er det ikke usandsynligt, at flere af de her nævnte Sysselmænd og andre, hvis Navn ikke kjendes, men som forestod de mindre Sysler, egentlig kun have været Undersysselmænd eller Ombudsmænd under een Hirdstjore for hele Oplandene, som da neppe kan have været nogen anden end Hr. Sigurd Hafthorssøn, saa længe denne levede.

16. Forhandlinger med Hansestæderne. Bekræftelse af deres Privilegier i Norge udsettes. Dronningen faar de skaanske Slotte tilbage og forliger sig med Greverne af Holsten.

Efter saaledes at have nævnt de mest fremragende Mænd og Kvinder i Norge under Kong Olafs korte Regjering og de nærmeste Aar derefter, samt antydet deres Familieforhold, Stilling og hvad der ellers

Det er dog vist, at Hr. Erik Ketilssøn i 1388 overlod Hr. Ulf Holmgeirssøn Gods paa Soløer med hans Deel af Agnaholm.

[1]) Dipl. N. VI. V. 359.

kan bidrage til at give en nogenlunde rigtig Forestilling om deres Personlighed, optage vi atter Fortellingens Traad og vende os først til Hansestæderne, hvilke man nu næsten kunde kalde den herskende Magt i Norden. Disse vare vistnok ikke synderligt tilfreds med, at Kong Haakon havde søgt at sette en bestemt Grændse for nye Anmasselser fra de tydske Handelsmends Side og Overgreb ud over de sidst bekræftede Privilegier. Ligeledes var de i slet Lune over alle de Kaperier, der nu fandt Sted i de danske Farvande, og som føleligt hindrede deres Skibsfart. Det stod ikke til at fragaa, at de Kaperskibe, som mange danske Slotsherrer udrustede, ikke regnede det saa nøje med at opbringe og plyndre Skibe, der tilhørte Stæderne — den Omstændighed at tvende af dem, Wismar og Rostock, stod under mecklenburgsk Højhed, saante vel for en stor Deel Paaskud dertil — og det var derfor ikke saa forunderligt, at Stæderne gav Dronningen Skylden, som om hun hemmelig begunstigede de saakaldte Sørøvere, især da flere af Slottene, hvorfra Røverierne foretoges, vare kongelige, som Søborg og Abrumstorp, men pantsatte til egenmegtige Høvdinger, saa at hun endnu ikke havde tilstrækkelig Raadighed over dem. Ligesaa stor Aarsag til Misnøje gav det, at Sysselmendene og de kongelige Ombudsmend i Norge, efter den fremdeles herskende Bestemmelse, at ingen Konge kunde give Veitsler eller Friheder for lengere Tid end sin egen Levetid, nu betragtede de nys bekræftede Privilegier som ophørte ved Kong Haakons Død, og paa Grund deraf, som det paastodes, trykkede Kjøbmendene med utilbørlige Paaleg. Under Dronningens Ophold i Norge om Vaaren 1381 fandt det danske Rigsraad det endog tilraadeligt at sende Befuldmegtigede til en Hansedag, som Lybeck, Rostock, Wismar og Stralsund holdt i sidstnævnte Stad, for udtrykkeligt at forsikre, at Dronningen var uskyldig i Kaperierne, og for at melde fra Hr. Henning Putbusch og Konrad Molteke, at disse vilde gjøre sit Bedste for at skaffe Stæderne Erstatning [1]). Den nærmere Behandling af denne Sag blev henskudt til en ny større Dag, der holdtes i Lübeck ved St. Hansdags-Tider, og hvor der indfandt sig Deputerede baade fra de liflandske, preussiske og nederlandske Stæder. Her klagedes over den Overlast, de tydske Kjøbmend leed i Skaane, saavel af Folket, hvem de vistnok var meget forhadte, som af Herrerne paa de Slotte, der ej var stillede dem til Pant, som Lindholm, Ystad m. fl. Men Sagen om Sørø-

[1]) Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 96. Det kunde efter Referatets Ord endog synes, som om Hr. Henning og Konrad Moltcke selv var tilstede ved Mødet; tydeligt er det i alle Fald ikke, om de personligt havde indfundet sig, eller overdraget Gesandterne at fremføre deres Forsikring.

derne kom alligevel ikke synderligt til Behandling her; derimod indfandt der sig Udsendinger fra de tydske Kjøbmænd i Tunsberg og Oslo med Klager over, at de svarligen forurettedes og beskattedes af Fogderne tvertimod Privilegierne; man havde vel i Breve til Dronningen og Fogderne gjort Forestillinger derimod, men Fogderne havde ligefrem sagt, at Privilegierne ej gjaldt efter Kongens Død. Det blev derfor paa dette Møde besluttet, at Stæderne skulde tilskrive Rigsraadet i Norge med Anmodning om at faa Sagen ordnet paa den bedste Maade [1]). Men forinden noget Brev herom kunde blive ferdigt og ankomme til Norge, var idetmindste den største Deel af Raadet paa Veien til Throndhjem for Hyldingens Skyld, idetmindste var man saa optagen af Forberedelserne til denne, at man ikke førend den var omme kunde give Stæderne noget Svar. Dette skete saaledes først den 28de August, medens Drottseten og endeel andre Raadsherrer, som vi ovenfor have berettet, vare forsamlede i Hornboresund, hvad enten de nu var paa Veien tilbage fra Throndhjem, eller de havde samlet sig efter Tilbagekomsten for at begive sig ned til Dronningen. Svaret, der afsendtes under Biskop Jon af Oslos, Drottsetens og Haakon Jonssøns Segl, gav kun den Beskeed, „at man havde forenet sig med Dronningen og overdraget hende Kong Olafs og Rigets Hverv med Hensyn til Stæderne, saa at hvad hun dagthingede med dem om Fred og Privilegier, det skulde staa ved Magt, indtil Kong Olaf kom til sine myndige Aar". De øvrige Raadsherrer, som tiltraadte denne Erklæring, var Provst Vinalde Henrikssøn, Magister Capellarum, Cantsleren Provst Henrik Henrikssøn, Gaute Erikssøn, Benedict Nikolassøn, Henrik Michelstorp, Alf Haraldssøn, Jon Martinssøn, Jon Darre og Agmund Bolt [2]). Dette Brev maa altsaa være blevet fremlagt paa et Møde, som Stæderne atter ved Midten af September holdt i Skaane, fornemmelig angaaende de Ulemper, som her fandt Sted med Hensyn til deres Handel og Fiskerier. Ved dette Møde henvendte de Deputerede sig til Dronningen selv, der enten var tilstede eller i alle Fald ikke langt borte, med fornyet Anmodning om, at hun vilde stadfeste Stædernes Privilegier i Norge. Hun svarede hertil, noget undvigende, at hun visselig havde Fuldmagt dertil og vilde bruge den paa et senere Møde, men at baade hun og Rigsraadet var enige om, at „nu, da Kongen var død, var ogsaa Privilegierne døde": et Svar, som de Deputerede nok fandt noget besynderligt, siden de besluttede i Forhandlingerne at indføre hiint Brev fra Rigsraadet, med den Bemerkning, at Rigsraadet

[1]) See Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 97, 98.

[2]) Dipl. N. I. 469.

havde tilskrevet dem saaledes" [1]). At Dronningen vilde have Sagen ud, er øiensynligt, og Hensigten kan vel neppe havde været nogen anden, end, som man siger, at holde dem i Skak, deels for at afskrække Stæderne saa meget mere fra at begunstige Mecklenburgerne, deels vel ogsaa for at have et stærkere Baand paa dem til at holde sig Fredsslutningen af 1370 efterrettelige, ved hvilken de efter femten Aars Forløb, hvilken Termin nu stærkt nærmede sig, skulde tilbagegive de pantsatte skaanske Slotte. Og saavidt man kan see, blev der ingen Fornyelse af Privilegierne i Norge udferdiget, saa lenge Kong Olaf levede, skjønt der ogsaa i 1384 og formodentlig oftere blev klaget over de Forurettelser, Kjøbmendene i Norge meente at have lidt. Disse Forurettelser kunne dog neppe have været saa store, som Kjøbmendene skildrede dem. Disse maatte dog nu ved sin Rigdom og den Penge-Afhængighed, hvori uden al Tvivl en Mengde af Nordmendene stod til dem, have faaet sin Handels-Overlegenhed saa fast begrundet, at de Indskrænkninger, der paalagdes dem, ikke kunne have havt synderligt at betyde. Det verste var formodentlig, at flere Befalingsmend, under Paaskud af at Stædernes og Kjøbmendenes Privilegier, og saaledes ogsaa den Artikel i disse, der forbød Nordmendene at befatte sig med Vrag og skibbrudent Gods, der tilhørte Stæderne, vare ophørte ved Kong Haakons Død, øieblikkeligt efterat denne havde begyndt at gjøre Strandretten gjeldende mod hanseatiske Skibe ligesaavel som mod andre, og tilegnede sig baade Vrag og Gods [2]). Herom synes især Kjøbmendenes Klager at have dreiet sig. Stæderne selv var dog aabenbart langt mere optagne med Kaperierne i de danske Farvande og med de skaanske Anliggender. I disse Kaperier, der, som ovenfor nævnt, for en stor Deel dreves fra danske Slotte, endog kongelige, men fra saadanne, over hvilke Dronningen endnu ikke havde tilbørlig Raadighed [3]), deeltog ogsaa en Hr. Günther, der allerede

---

[1]) Forhandlingerne paa dette Møde findes ej i den lübeckske, men i den wismarske [illegible] [illegible]. Dronningen var paa denne Tid endnu i Halland, hvor hun var den 28de Juli, eller var maaskee endog allerede kommen tilbage til Sjæland; under alle Omstændigheder kunde man have hendes Svar, medens Mødet endnu holdtes.

[2]) Dette fremgaaer af hvad der nedenfor berettes om Klagerne over Hr. Günther af Wedhusen.

[3]) Som de fornemste blandt Søroverne nævnes Johan Stykendal, Slotsherre til Søborg, og Henrik Wardenberg samt Paschedagh, Slotsherrer til Abrahamstorp, begge to kongelige Slotte. Af en Qvittering, som de to sidstnævnte udstedte den 31te Octbr. 1382, sees det, at de indtil da havde haft Abrahamstorp med tilliggende Fogderi i Pant og først da vare blevne udløste (see Suhm XIV. S. 104, 105). Sandsynligviis har Forholdet været det samme med Søborg.

i Kong Haakons Tid havde faaet en Borg, Sysfel eller anden Besiddelse i Norge, og som saaledes neppe kan være nogen anden end den Günther af Wedhousen, der nævnes som Medlem af Raadet under Kongens Ophold i Marstrand om Sommeren 1371, hvorfor det ogsaa bliver sandsynligt, at hans Forlening netop har været sidstnævnte Sted, der laa saa bekvemt til at øve Kaperier [1]). Ligeledes nævnes Niels Svarteskaaning i Halland blandt Kaperherrerne. Den Omstændighed, at Dronningen ikke havde saa stor Myndighed over de sørøverske Herrer, at hun ved et Magtsprog kunde bringe dem til at holde inde med deres Uvæsen, gjorde, at Stæderne selv maatte tage sig til Rette imod dem og udruste de saakaldte Fredsskibe til at rense Farvandene, uden at dette skulde ansees eller blev anseet som noget Fredsbrud mod Dronningen. Om en saadan Udrustning enedes man paa den før omtalte Hansedag i Lübeck om Sommeren 1381, og dette har maaske været Aarsagen til, at Slotsherren paa Søborg Johan Grupendal tilligemed en anden Herre, Thomas v. d. Hagen, indfandt sig paa den Hansedag, der afholdtes til samme Tid og paa samme Sted det følgende Aar, og sluttede her for sig og flere andre Herrer, der ikke mødte, Fred eller Stilstand til næste Mortensdag, med fire Ugers Opsigelse fra begge Sider [2]). Denne Stilstand blev siden — Dagen angives ej udtrykkeligt, men har formodentlig været om Vaaren i det følgende Aar — forlænget og udvidet [3]),

---

[1]) Man kunde vel nærmest tænke paa selve Baagahuus, hvilket Margrete ved denne Tid maa have faaet tilbage, om forresten dets Pantsættelse til Stæderne virkelig havde fundet Sted, hvad et og andet, som vi have seet, synes at antyde. Men da det er aabenbart, at Günther allerede maa have haft sin Forlening, hvilken det nu monne være, lige fra Kong Haakons Tid, kan dette ej have været Baagahuus, med mindre man antager, at Pantsættelsen til Hansestæderne ej fandt Sted. Der har hidtil ej været opdaget noget Brevskab eller nogen anden Oplysning, der kan bringe denne Sag paa det Rene.

[2]) Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 105.

[3]) Bunge, Liv.-, Est.-Kurl.-Urkundenbuch, No. 1188. Beretningen er aftrykt efter et Blad Papiir i det revalske Archiv, der synes at have været en Meddelelse fra Raadet i en af de andre Hansestæder til det revalske. Den er ej forsynet med Datum, men antages af Bunge (Regester No. 1404) at sigte til nogle Forhandlinger, som Stæderne i 1382 havde med Sørøverne i Wismar. Bunge henviser her til Bartholds „Geschichte der deutschen Hansa", II. S. 210. Imidlertid nævnes der i den lübeckske Recessus Hansæ intet om noget saadant Møde i Wismar, og saavidt man har kunnet bringe i Erfaring, forekommer heller ikke i den wismarske noget derom. Et saadant Møde maatte have fundet Sted ved Mortensmesse, da Stilstanden, som sluttedes ved Midsommertid 1382, udløb; men om ogsaa et saadant Møde har været holdet, kan det dog ej have været paa dette, at den her omspurte Fred sluttedes, thi denne blev aabenbart indgaaet om Vaaren, siden det udtrykkeligt siges, at Fristen til første Mariemesse (15de August) var kortere end den til

og de førøverste Herrer maatte nu endog stille hver een eller to andre Herremend til Sikkerhed for, at de virkelig vilde holde Stilstanden, Johan Grupendal paa Søborg, samt Henrik Wardenberg og Paschedag paa Abrumstorp til næste Mariemesse (altsaa vel d. 15de August), og Risse Svarteskaaning m. fl. til næste Kyndelmesse. Hine, der kun fik Fred til Mariemesse, vilde gjerne, heed det, have faaet den paa længere Tid, men da de havde mest at tabe, vilde Stæderne ej give dem den længere Dag: et tydeligt Tegn paa, at Stæderne nu havde Overtaget. Som etslags Beviis paa, at Dronningen ej spillede under Dekke med Sørøverne, maa det vel ansees, at Hr. Henning Putbusch selv tilligemed to andre danske Raadsherrer modtog hine Forløfter paa Stædernes Vegne. Imidlertid holdt Stæderne flere Møder og underhandlede ogsaa flittigt med Dronningen, som da omsider tilligemed Hr. Henning Putbusch og andre danske Raadsherrer indfandt sig paa en Hansedag, der holdtes i Stralsund den 24de April 1384, og levede, som det heder, efter mange Dagthingninger og Forhandlinger, at hun og Raadet med fuldkommen Troskab vilde hjelpe Stæderne mod Røverne med 9 Skibe og 100 Bevæbnede, der skulde møde frem til næste Aars Vinds. Til nærmere at bestemme Erstatningen for den Skade, Kjøbmendene havde lidt, siden Kaperierne begyndte, berammedes et nyt Møde i Skaane til den 8de Septbr.; hertil vilde Dronningen og de nærværende Raadsherrer indkalde det hele Raad saavelsom dem, der havde Rigets Slotte, navnlig Hr. Günther, for at svare til den Kjøbmendene tilføjede Skade; udeblev nogen af dem, over hvilke Stæderne havde klaget, da vilde Dronningen og Raadet hjelpe Stæderne til sin Ret hos dem. Til Sommeren vilde Stæderne undersøge, paa hvilke Slotte Røverne havde sit Tilhold, og hvis man da fandt for godt at beleire disse Slotte, skulde Dronningen og Raadet af al Magt hjelpe til dermed. Dog forbeholdt Dronningen sig nærmere at handle med Raadet om denne Sag og give Svar derom paa det aftalte Møde [1]). Dette blev af Aarsager, som nedenfor skal nævnes, ej holdt saa tidligt, som berammet, men først en Maaned senere, den 9de Octbr., paa Falsterbod [2]). Her indfandt Dronningen og det danske Raad sig, som aftalt, og ligeledes mødte Hr. Günther frem, men derimod ikke de danske Slotsherrer, som det var lovet. Da Günther nu blev manet, som det kaldtes, angaaende den Skade, han havde tilføjet Stæderne, tilstod han ligefrem, at han efter sin Herre Kong Haakons Død havde taget skibbrudent Gods

Kyndelmesse. Der maa saaledes her sigtes til et Møde om Vaaren eller Forsommeren 1383, der ej kan være det, som Barthold omtaler.

[1]) Uddr. af Recessus Hanse hos Suhm, XIV. S. 133.

[2]) Sammesteds, S. 136—137.

og hvad der fandtes i Søen, men erklærede sig villig at give det tilbage, hvis man ved næste Sammenkomst mellem Norges Raad og Stæderne fandt, at han deri havde gjort Uret. Heri vilde dog Stæderne ej finde sig, men meente, at hans Uret var soleklar, og at han derfor allerede nu burde gjengive Godset. Dronningen sagde, at hun nok skulde sørge for, at Hr. Günther og alle hendes Mend skulde opføre sig saaledes imod Stæderne, at disse vilde takke dem derfor. Med denne temmelig svævende Forsikkring synes Stæderne for det første at have maattet ladet sig nøje. Til deres Anke over, at de danske Slotsherrer ikke efter Løfte havde indfundet sig, svarede Dronningen og Raadet, at den store Nød med den nærværende Orlog, (nemlig mod Kong Albrecht, som det i det Følgende vil blive omhandlet,) havde gjort det umuligt at medbringe dem, hvilket ogsaa var Grunden til, at dette Møde holdtes senere end det oprindeligt var berammet. Derimod vilde hun og Raadet gjerne holde et Møde i Helsingborg med Stæderne paa den Dag, da Slottene i Skaane skulde gives tilbage ifølge Brevenes Lydelse. Dette Forslag vilde dog de Deputerede ikke antage, men sagde, at de først vilde høre sine egne Raads Mening derom.

Det Anliggende, som her var paa Bane, var maaskee den fornemste Drivfjeder til, at Margrete og det danske Rigsraad nu øjensynligt søgte saa meget som muligt at holde Stæderne ved godt Lune og give dem de bedste Løfter. Ifølge Fredsslutningen af 1370 vilde den Tid af femten Aar, i hvilke Stæderne skulde besidde de fire skaanske Slotte og Fogderier, være udløben i 1385, og de skulde da gives Dronningen tilbage. For hende maatte det nu være dobbelt magtpaaliggende at faa dem igjen, da Kong Albrecht havde begyndt Krigen paany og muligtviis kunde benytte sig af, at de vare i Tydskernes Hænder, til at faa dem i sin Vold. Stæderne synes endnu ikke at have været ganske enige med sig selv om, hvorvidt de nu vilde opfylde dette Vilkaar. De vedtog kun at holde et nyt Møde i Lübeck 3die Søndag i Fasten det følgende Aar for at raadslaa herom, saavelsom om den Skade, Kjøbmendene havde lidt fra Danmark, m. m.[1]); overhoved synes de temmelig tydeligt at have givet at forstaa, at deres Villighed til at opfylde Vilkaaret vilde blive afhængigt af Dronningens og Raadets Villighed til at skaffe dem Erstatning for den lidte Skade. Imidlertid er det ogsaa paa den anden Side umiskjendeligt, at det i og for sig ikke kan have været Stæderne saa meget imod at blive hine skaanske Slotte qvit, da deres Bevaring kostede dem uforholdsmesſigt mange Penge; men dette var naturligviis noget, som de ej omtalte for Dron-

[1]) Udtrag af Recessus Hanse, hos Suhm, XIV. S. 127.

ningen [1]). Den fremdeles vedvarende Krig hindrede imidlertid Dronningen fra at indfinde sig til hiint Møde i Lübeck, og Stæderne indbød hende derfor skriftligt til at lade møde ved en ny Samling i Stralsund, hvortil hun selv nærmere kunde bestemme Tiden [2]). Denne Samling blev ogsaa holdt ved St. Hansdags Tider. Men allerede forinden maa det — man erfarer ikke hvorledes — ej alene have været afgjort, at Slottene skulde tilbagegives, men Overdragelsen maa endog allerede været skeet, da der paa dette Møde fremlagdes et Brev, affattet i Kong Olafs, Dronningens og Raadets Navn, og dateret fra Helsingborg Christi Himmelfartsdag d. 11te Mai 1385, hvori de formeligt erkjendte Modtagelsen af Slottene og gave Stæderne fin Qvittering derfor [3]). Og allerede den 27de og 28de Mai, kun faa Dage efter hiint Brevs Udstedelse, havde Kong Olaf ladet sig hylde af Skaaningerne, deels paa St. Liborii Høj, deels i Lunds Domkirke, uden at det lader til, at Stæderne gjorde nogen Indsigelse herimod [4]). Kun til at ordne, hvad der endnu stod tilbage, og formodentlig især for at føre Besætningerne ud fra Slottene, besluttede Stæderne paa det nysnævnte Møde at sende to Gesandter til Skaane [5]). Men saavidt man kan see, var alt dette afgjort inden Aarets Udgang eller strax derefter, saa at Kong Olaf og Margrete i hans Navn fra Begyndelsen af 1386 kunne siges at have været i ubestridt Besiddelse af dette vigtige Landskabs fornemste Dele: en Tilvæxt i deres Omraade, der i betydelig Mon forøgede deres Magt og Anseelse.

---

[1]) Det er forhen omtalt, hvorledes Omkostningerne ved Slottenes Bevaring var Gjenstand for hyppige og alvorlige Forhandlinger paa Hansedagene. Uleiligheder herved bleve øjensynligt større og større, eftersom Almuen i Skaane blev mere og mere utaalmodig over det fremmede Regiment, og derhos Meklenburgernes Tilhængere yppede Uroligheder paa sin Side. I 1382, fortæller Chroniken i Scr. r. D. VI. S. 534, mistede Tuve Galen, Skaanes Gjeldkere, Slottet Thurstorpsø, og Ridderen Hr. Holmger blev dræbt, formodentlig i en Opstand; samtidigt klagedes der over, at de danske Slotsherrer i Trelleborg, Ystad og Symreshavn idelig forurettede Kjøbmændene, at Borgermesteren og Folket i Malmø ej vilde tillade Kjøbmændene at blive der længer end til 9de October (1381), at Slottene i Skaane „indtoges" (1383), at Jep Muus paa Lindholm havde nedbrudt Boderne paa Skanør (1384). En af de tydske Befalingsmænd, Wulf Wulflam, erklærede i Aaret 1383 reentud, at han ej vilde beholde Slottene længer end til Jakobsmesse s. A., hvis han ej fik flere Penge end hidtil (Suhm. XIV. 117), o. s. v., Altsammen Tegn paa, at den Ære og Tilfredsstillelse, at besidde de skaanske Slotte, maa have været Stæderne meget dyrekjøbt.

[2]) Sammesteds, S. 142—144.

[3]) Sammesteds S. 145.

[4]) Chron. i Scr. r. Dan. VI. S. 534.

[5]) Suhm, XIV. S. 148.

Efterat denne vigtige Sag var afgjort, stræbte Dronningen og Raadet til at bringe et andet, ikke mindre paatrængende, Anliggende i Orden, om end ikke paa en ligesaa tilfredsstillende Maade, dog i alle Fald saa godt, som det efter Omstændighederne kunde ventes. Det danske Kongehuus havde nu lige siden Grev Gerhards Dage ligget i Strid med de holstenske Grever om Sønderjylland, hvortil de meente at have Arveret ifølge Kong Christophers Forsikringsbrev af 1330. Den tappre og navnkundige Grev Henrik, hvilken vi i det foregaaende saa ofte have havt Anledning til at omtale, var død 1381, efterladende sig umyndige Sønner, men hans Broder, Grev Nikolas eller Claus, levede endnu og tilkjendegav noksom sin Villie, ej at give Slip paa Hertugdømmet, idet han i sin Titel kaldte sig „ret Arving" dertil [1]. Erfaringen havde nu viist Dronning Margrete, at det under de nærværende Omstændigheder ej var at tænke paa, at kunne fra-rive Greverne Hertugdømmet, og at det saaledes maatte være fordeelagtigere at overlade dem det med det Gode, knytte dem til sig som sine Vasaller, og paa den Maade sikkre sig ej alene Fred fra deres Kant, men endog deres Bistand, end idelig en at foruroliges af disse mægtige Fyrster og see dem rede til, naar det skulde være, at gjøre fælles Sag mod hende med sine Frænder, Mecklenburgerne. Hun besluttede sig derfor til et Skridt, der sikkert maa have været meget tungt, og som i Fremtiden skulde udøve en skadeligere Virkning paa Danmarks indre Lykke og Velværd, end man da havde nogen Anelse om, nemlig at overdrage Greverne Sønderjylland til arveligt Lehn. Hun begav sig i det Øjemed selv til Jylland, hvor hun havde en Sammenkomst med Greverne og foreløbigt aftalte det fornødne. Den højtidelige Forlening skete siden paa et Danehof, der holdtes i Nyborg i de første Dage af Juli 1386, og hvor, foruden det danske Raad og en Mængde andre Herrer, ogsaa den nye Erkebiskop af Nidaros, Nikolas, og den nys udnævnte Biskop Henrik af Grønland var tilstede [2]. Her blev nu en fuldkommen Fred mellem Danmark og Holsten indgaaet, saaledes at Grev Gerhard som ældste Søn af ældste Broder, altsaa Familiens Hoved, forlenedes med Hertugdømmet til Arv i nedstigende Linie, Barn efter Barn, imod at han og de øvrige Grever skulde svare det danske Rige Mandskab og Tjeneste; dog skulde af alle dem, der samtidigt herskede i Holsten, kun een ad Gangen regjere i Hertugdømmet og føre Titel af „Hertug i Slesvig" (altsaa ikke af Jylland, formodentlig til Forebyggelse af yderligere Fordringer

[1]) See det af Suhm (XIV. S. 151) citerede Brev, trykt i Westphals Monumenta III. 373.

[2]) See Detmar, S. 338, jfr. Dipl. Norv. IV. 530, Grønlands historiske Mindesmærker, III S. 128—130 og Suhm, XIV. S. 180—182, hvor det vigtigste, denne Sag vedkommende, findes samlet.

paa dette Landskab); herefter skulde ingen Fejde finde Sted mellem begge Parter, og al Tvist mindeligen afgjøres ved Voldgift. Den ene af Parterne skulde understøtte den anden mod hans Fjender, naar dette forlangedes, og det bestemtes udtrykkeligt, at Greverne skulde sverge at opretholde Rigets Landefred til Lands og Vands mod Røverne. Herpaa aflagde saavel den unge Hertug som hans Brødre og deres gamle Farbroder Grev Claus højtidelig Eed, men det er let at forstaa, at uagtet Gerhard førte Hertugnavnet, var dog Claus den, der egentlig havde Magten og førte Regjeringen, saa længe han levede. Havde Margrete kunnet forudsee, hvilke Lidelser denne Forening mellem Holsten og Slesvig vilde bringe over Riget, da havde hun maaskee heller udsat sig for at have Holsterne til Fjender endnu en Tidlang, end indladt sig derpaa. Men saa fremsynet var man ej, og det er endog et stort Spørgsmaal, hvorvidt man i de Tider, selv om man havde kunnet forudsee den Denationalisering af Slesvig, hvortil denne Forlening aabnede Vejen, vilde have haft Forstand paa at erkjende den for en saa stor National-Ulykke, som den nu viser sig at have været. Dog viiste de første skadelige Følger af Foreningen sig tidligere, end maaskee endog Margrete selv havde tænkt sig muligt. Imidlertid havde hun dog nu faaet Fred fra den Kant, og Samtiden fandt dette hendes Skridt at være særdeles vel betænkt. Man betragtede hende nu, efter de skaanske Slottes Gjenerhvervelse og Fredens Oprettelse med Holsterne, som mange Gange mægtigere end før. „I Aaret 1386", siger den samtidige lübeckske Chronist, „kom Dronningen af Norge igjen i Besiddelse af Danmarks Rige ligesaa fuldstændigt som hendes Fader Valdemar havde haft det. Dette magede hun med stor Dygtighed, og paa den Maade, at hun først fik Skaane tilbage, og siden holdt en Dag med sine Modstandere Greven af Holsten, forenede sig ganske med dem til en evig Fred, og forlenede den arveligt med Hertugdømmet Slesvig. Da dette var skeet, faldt der en Angst og Bæven over alle Mend i Riget, der maatte erkjende denne Frues Viisdom og Styrke, og som nu bød sig hende og hendes Søn til Tjeneste. Hun indstevnede til sig Fogederne i Landet, drog fra Slot til Slot og lod sig hylde, og forflyttede hvilkensomhelst Foged fra det ene Slot til det andet, ligesom en Klosterforstander flikker sine Munke fra Kloster til Kloster. Dette skete endog i et Fjerdingaars Tid inden Kyndelmesse (herved menes formodentlig Februar 1387), og det er højligen at forundres over, at en Kvinde, der før var saa fattig, at hun ikke uden Venners Hjelp kunde give et Maaltid Mad, fordi alle hendes Slotte stode ude og vare beheftede mere ved Magt end med Ret, nu tilligemed sin Søn blev saa megtig i Løbet af et Fjerdingaar, at der intet manglede hende i hele Riget".

Denne Skildring af hendes tidligere fortrykte Omstændigheder og den Vending til det bedre, som Begivenhederne i 1386 medførte, er heel merkelig; den tør vel være noget overdreven, men medfører dog vistnok i det Hele taget Sandhed. Flere Omstændigheder vise, at hendes Hænder vare mere bundne før den Tid, end sidenefter, da hun idetmindste i Danmark kunde sette igjennem næsten hvadsomhelst hun vilde [1]). Nu maatte ogsaa de Sørøvere indgaa Fred, som ikke havde deeltaget i den tidligere Fredsslutning. Paa et Besøg, som Drønning Margrete selv aflagde ved Hansedagen i Lübeck den 13de Juli, og som vi i det følgende nærmere kommer til at omtale, førte hun nu et andet Sprog mod Stæderne end hidtil. Thi da der var Tale om at beramme et Møde for at bringe en endelig Fred med Sørøverne istand, vegrede hun sig ved at udsette Tiden lenger end til Midten af førstkommende September, „paa Grund af vigtige Ærender, hun havde at udrette i Norge" (formodentlig i Anledning af Kongens Myndigheds-Erklæring, som det i det følgende vil sees); til den Tid maatte Stædernes Gesandter see til at indfinde sig i Bordingborg; Kong Olaf, sagde hun, vilde ej lenger sidde for Stædernes Maning (plages med idelige Erstatningskrav) af Stæderne, og hun vilde nu vide med Bestemthed, om Stæderne i Betragtning af den Fordeel, de kunde have af Kongen (nemlig Bekræftelsen af Privilegierne), vilde forlige sig med ham (det vil vel sige opgive alle Erstatningskrav) hvad Sørøverne angik. Stæderne fandt selv, at Ret og Billighed bød dem at føje sig herefter [2]), og saaledes blev Fredsmødet holdt, paa aftalt Tid og Sted. Her blev der ogsaa virkelig baade paa Danmarks og Stædernes Begne sluttet Fred, om end kun paa fire Aar, med de Sørøvere, som ikke allerede forhen havde indgaaet Stilstand, og hvilke nu, ligesom hine, maatte stille hver to andre Adelsmænd til Borgen for Fredens Overholdelse. Hermed ophørte vel ikke Kaperierne ganske, men man hører dog ikke paa længere Tid tale derom, førend de saakaldte Vitalianere begyndte at forurolige Farvandene; men disse udrustedes fra mecklenburgske, ikke fra danske eller norske Havne.

---

[1]) At flere af de fornemste Herrer endnu i 1384 vare ligesaa megtige som Dronningen, ja tildeels endog megtigere, synes at fremgaa af Bestemmelsen paa Hansedagen i April 1384 om de 9 Skibe, der fra Danmark skulde udrustes mod Sørøverne. Dronningen paatog sig nemlig kun at skaffe to, Hr. Henning Putbusch ligesaamange, og Konrad Moltеke endog tre; to andre Herrer hver eet. (Suhm, XIV. S. 133).

[2]) See Uddrag af Stædernes Brev til de preussiske Stæder i Recessus Hansæ, hos Suhm XIV. S. 162. 163. Her tales ogsaa om, at Norges Riges Raad skulde indfinde sig i Bordingborg tilligemed det danske, men deraf synes dog intet at være blevet.

17. Kong Albrecht i Sverige paa en spændt Fod med de svenske Herrer. Dronning Margrete søger at vinde dem. Albrechts Krigstog til Sønderhalland.

Det er ovenfor nævnt, at Kong Albrecht under disse Forhandlinger mellem Dronningen og Hansestæderne atter forsøgte Vaabenlykken imod hendes Besiddelser. Lige siden den sidste Stilstand med Skaaningerne synes han at have forberedt sig til et nyt Felttog, og forsøgte endog samme Aar at faa sluttet et Forbund med den megtige Kong Ludvig i Ungarn og Polen, i hvilket Øiemed han den 7de September gav sin Broder Hertug Henrik og sin Svoger Grev Henrik af Holsten Fuldmagt til at underhandle med ham [1]). Men Grev Henrik døde faa Uger efter, og Hertug Henrik i 1383 [2]), det er derfor ikke sandsynligt, at noget Gesandtskab er afgaaet, eller noget Forbund sluttet. Hans Forsøg paa at vinde Stæderne for sig havde heller ikke synderlig Virkning. Imidlertid kunde hans Forberedelser til Fjendtlighedernes Fornyelse neppe forblive nogen Hemmelighed. I Norge var man belavet paa at faa Ufred med det første; dette viser et Brev, udstedt af Drottseten i Kong Olafs Navn den 20de April 1382 fra Tunsberg, hvorved det tillades Indbyggerne i Slagns og Vaale Skibreder, paa Grund af deres Fattigdom, at bygge sig et nyt Landevernsskib, der alene var tyve Alen langt i Kjølen, og at bruge dette til Landets Forsvar, indtil Kongen blev myndig; det blev dem desforuden tilladt at benytte Sømmene i det gamle, casserede Skib Borrabranden til det nye, og siden at brende dette op, dog altsammen med den Forpligtelse, at det nye Skib med Redskab og Tilbehør skulde være ferdigt inden tre Aar, og at de, om det imidlertid skulde blive nødvendigt at verje Landet, skulde leje eller kjøbe et ligesaastort Skib, der i alle Dele var forsvarligt [3]). Dette Brev synes at være udstedt paa en Reise om i Landet, som Drottseten foretog om Vaaren og Sommeren 1382. Ved Sancthansdagstider var nemlig baade Drottseten og Cantsleren i Bergen, fremdeles udstedende Breve i Kongens Navn. Om Kongen selv var med, er uvist, man veed kun, at han ved Midten af August befandt sig i Oslo [4]). Der er saaledes idetmindste en Mulighed for, at han om Vaaren er kommen op fra Danmark for

---

[1]) Styffe, „Bidrag“, No. 75, S. 180.

[2]) Grev Henrik Gerhardsøn i Holsten døde 1381, men Dødsdagen er ubekjendt, (see Suhm, XIV. S. 101). Hertug Henrik (Suspensor) i Mecklenburg døde i Marts 1383, (s. sammesteds S. 128).

[3]) Dipl. N. I. 470.

[4]) See Fortegnelsen paa de i Kong Olafs Navn indtil 1385 udstedte Breve, ovenfor, S. 123, Noten. Her vil det sees, at to Landvistbreve, udstedte af Kongen i Oslo den 13de August 1382, ere beseglede „i Kongens Nærværelse“.

at gjøre en slig Rundreise med Drottseten, og det bliver i alle Fald sandsynligt, at en af Reisens fornemste Hensigter har været at eftersee og ophjelpe Forsvarsanstalterne, og at flere Breve af samme Slags som det nys omtalte vedkommende Ledingsskibene og Landeværnet have været udstedte, men senere ere tabte. Hvorvidt Dronningen ogsaa fulgte med paa denne Reise, turde være endmere tvivlsomt; men at hun i alle Fald var tilstede i Oslo, da Kongen i August var kommen tilbage dertil, maa efter det ovenfor (S. 122) paapegede ansees vist, da Kongen ellers neppe vilde kunne have udstedt Breve, om end blot Landsvistsbreve, uden Drottsetens eller Cantslerens Medbesegling [1]). Formodentlig er der ogsaa blevet holdt en Efterregning med Bønderne om deres Skatte-Ydelser, thi allerede i October 1381 blev en saadan anstillet af Drottseten og Fogden paa Akershuus Benedict Nikolassøn, samt flere andre Kongsmend, med Bønderne paa Folle [2]), og det ligger derfor nær at antage, at lignende Efterregninger have været holdte i enhver af de øvrige Sysler, gjennem hvilke Drottseten lagde Vejen. Omtrent paa samme Tid befandt Hr. Narve Ingevaldssøn sig i sin Syssel Jemteland, beskjeftiget, som det synes, med lignende Forretninger [3]). Forholdet med Sverige var her saa uvenligt, at endogsaa Erkebiskopen af Uppsala maatte udvirke særskilt Leidebrev af Hr. Narve for nogle af sine Geistlige, som han om Høsten 1382 sendte op til Jemteland for at undersøge en for flere Forseelser

[1]) Der findes ingen andre Breve fra Vaaren og Sommeren 1382, der antyde, at Kongen eller Dronningen da opholdt sig i Danmark.

[2]) Dette sees af et Brev, der siden har været sønderklippet i Remser, for at disse kunde bruges som Seglremmer ved et andet af 16de October 1381, (Dipl. N. VI.), men saaledes at man endnu ved at lægge Remserne sammen kan læse de første Linjer deraf. Her staar, „at Hr. Agmund Finnssøn, Kongens og Rigets Drottsete, med Samtykke af Benedict Nikolassøn, Foged paa Akershuus, og flere Kongens Mend, gave endeel navngivne Bønder paa Oslo kvit for visse Stykker Kvæg“ — formodentlig i Afgift eller Bøder. Den sidste Deel og Datum mangler, men det er tydeligt nok, at Brevet har været omtrent samtidigt med det, hvori Remserne ere beseglede, siden Hr. Agmund kaldes Drottsete, hvilket han ej blev førend ved Hyldingen, og som han altsaa ej kunde kalde sig i Oslo, hvor Brevet aabenbart er skrevet, førend efter Tilbagekomsten fra Throndhjem. Af Dipl. N. II. 469, hvorved Kongen, det vil sige Drottseten i hans Navn, overdrager Tideke Skytte og Gudbrand Erlingssøn Kronens Fordring hos Thorbjørn Koll for Drabet paa Hr. Hallvard Næpa, sees det, at Drottseten d. 9de Octbr. 1381 var i Oslo, beskjeftiget med Regjeringssager. Saaledes har vel han og flere Raadsherrer opholdt sig der, paa denne Maade beskjeftigede, siden Tilbagekomsten fra Hornboresund d. 28de August.

[3]) Ved Brev af 24de Marts 1383, udstedt paa Jemtemotet, altsaa fra Berg paa Frøsøen, frikjendte Hr. Narve en vis Jon af Akre for den Beskyldning at have underslaaet et Skatteskud for Kongen. Dipl. N. III. 447.

anklaget og fordreven Provsts Sag [1]). Seent om Høsten 1382 blev der holdt et Høvdingemøde i Bergen, hvor Drottseten atter var tilstede tilligemed Hr. Sigurd Hafthorsson, alle de tre fornemste Fehirder, nemlig Erlend Philipsson i Bergen, Otte Rømer i Throndhjem og Gaute Eriksson i Tunsberg, foruden Provst Vinalde, Peter Nicolasson, Sysselmand paa Haalogaland, Lagmanden i Bergen Jon Aslaksson, og flere andre; muligt at Kongen ogsaa nu var tilstede, idetmindste udferdigedes der Breve og Retterbøder i hans Navn [2]), dog er det ikke sandsynligt [3]). Dronningen var i alle Fald reist til Halland og Sjæland. Man veed kun lidet om Forhandlingerne, men at de for en stor Deel maa have gjeldet Kongens Indtægter og Ledingsvæsenet, synes man allerede af de tre Fehirders Nærværelse at maatte kunne slutte. Et lignende Møde blev i det følgende Aars August Maaned (d. 26de) holdt i Tunsberg, hvor ligeledes Drottseten, Hr. Sigurd Hafthorsson og de tre Fehirder vare tilstede, og hvor derhos den nye Erkebiskop Nikolas — der nu for første og sidste Gang aflagde et kort Besøg i sin Kirkeprovins — tilligemed alle de fire Biskoper, Jon af Oslo, Jakob af Bergen, Olaf af Stavanger og Sigurd af Hamar vare nærværende [4]). Heller ikke om Forhandlingsemnerne paa dette Møde, hvorfra der ogsaa udstededes Kongebreve, skjønt Kongen da neppe var i Norge [5]), have vi fuldstendig Efterretning, men den Gjetning ligger nærmest, at de tildeels vedkom den daværende Krigsstand, og formodentlig ogsaa Spørgsmaalet om, hvorvidt Hansestædernes Privilegier skulde bekræftes eller ej.

Hvad der hindrede Kong Albrecht fra at begynde noget nyt Felttog mod Kong Olaf og Dronning Margrete allerede i 1382, var neppe noget andet end en ny Uenighed, der var opstaaet mellem ham og hans Raad, samt de øvrige Stormend. De nærmere Omstændigheder derved kjendes ikke, men saa meget kan man slutte sig til, at Kongen, utaalmodig

---

[1]) See Hr. Narves Brev fra Forberg af 7de Septbr. 1382, stsds. No. 441.

[2]) N. gl. Love III. S. 215.

[3]) Den 31te October var hun sandsynligvis paa Vardberg, eller andensteds i Halland, siden Johan Liste, Hovedsmanden paa Oppensteen, nævnes som nærværende ved et Brev, hun udstedte. See Annaler f. Nord. Oldkynd. og Historie f. 1855, S. 12, 13, hvor dette Brev (om Abrumstorps Indløsning) er aftrykt. Fem Dage senere var Henrik Wardenberg, der ved dette Brev quitterede for 400 Mk. Sølv, Pantesummen for Abrumstorp, paa Landsthinget i Sjæland, Suhm, S. 526, og sandsynligvis var Dronningen ogsaa her tilstede.

[4]) N. gl. Love III. S. 216.

[5]) De isl. Annaler (Udg. S. 336) melde, Flats Annalerne for 1384, Skaalholts-Annalerne for 1383, og Lagmands-Annalerne med nogle Brudstykker for 1382, „at Kong Olaf reiste til Danmark“. Det sidste Aarstal synes at være det rette.

over den Umyndighedstilstand, hvori han befandt sig lige over for Raadet og Høvdingerne, havde gjort nye Forsøg paa at afkaste Aaget, og saaledes gjort Brud paa de højtidelige Tilsagn, han tilforn havde maattet give. Men alle saadanne Attentater kunde ej andet end lede til nye Krænkelser for ham, især da han nu ej længer havde sin megtige og statskloge Fader at ty til. Saaledes maatte han paa Gripsholm den 18de September 1383 udstede en højst ydmygende Forskrivning, hvori han erklærede, at han „af sit hele Hjerte og sin Tanke havde bortkastet al Mistykke, Misstemning, Mistro og Tvedragt, der paa nogen Maade og i nogetsomhelst Stykke havde kunnet reise sig mellem ham og hans Raadgivere, navnlig Drottseten Bo Jonssøn, samt alle de øvrige i Riget boende Mend, høje og lave, læge eller lærde"; Uenigheden skulde betragtes, som om den aldrig havde fundet Sted, og Kongen skulde aldrig drages det til Minde, som indtil denne Dag havde kunnet afstedkomme nogen Skade eller Uvilje; og for at al saadan Uvilje og Mistro ganske kunde forebygges, overlod og lagde Kongen sig „med hele sin Tro ind til Rigets Raadgivere, om al hans egen og Rigets Bestaaen, og om alt hvad der kunde angaa ham selv, Riget eller Indbyggerne, og vilde han i alle Erender eller Stykker rette sig efter deres Vilje og i ingen Maade derfra afvige, men med oprigtig Troskab og Kjærlighed omgaaes dem, styrke dem i al deres Ret, og med god Tro lade dem blive ved alle de Breve og Rettigheder uforkrænkede, som før maatte være givne dem eller nogen enkelt af dem. Thi det maatte han nu erkjende, at med Rigets Raadgiveres Raad kunde han bedst ramme Rigets og Undersaatternes Bedste"[1]). Dette var altsaa hverken mere eller mindre end en ydmygst Beden om Forladelse og Kryben til Korset fra hans Side; han havde modtaget Skrub, som en Skoledreng. Men saa langt fra, at sligt kunde fremkalde hos ham det venlige og tillidsfulde Sind mod Raadet, som dette fordrede, maatte det tvertimod have opirret ham dobbelt imod det, medens Raadet og Herrerne paa deres Side vist heller ikke et eneste Øjeblik twivlede om, at hans Løfter hverken vare eller kunde være oprigtige, og at alene Frygt og Afmagt afholdt ham fra at prøve nye Forsøg paa at afryste Aaget og hevne de lidte Krænkelser. Det er saaledes let at begribe, paa hvor svage Fødder Enigheden mellem Konge og Folk stod i Sverige, og hvor lidet der skulde til for at afstedkomme et aabenbart Brud imellem dem. Det er af de paafølgende Begivenheder umiskjendeligt, og i sig selv naturligt, at jo længere Tid der hengik efter Kong Magnus's og hans Søns Fordrivelse, desto mere traadte Erindringen om hans foregivne Daarligheder i Skyggen, saameget mere som mange af disse endog kun vare ham paa-

[1]) Brevet er aftrykt i Tillegget til Hadorphs Udg. af Rimkrøniken S. 39.

digtede af et selvraadigt, hadefuldt Parti, medens derimod hans Mildhed, Venlighed og mange gode Sider nu sikkert oprigtigere erkjendtes og paaskjønnedes end forhen, og Hengivenheden for det gamle Kongedynasti atter begyndte at røre sig hos Folket, blandt hvis ringere Klasser den heller ikke nogensinde var uddøet. Det maatte nu være indlysende for Enhver, at den Elendighed i Riget, for hvilken man gav Magnus Skylden, var bleven tifold større under Albrechts Regimente. De selvraadige Stormend maatte nu have indseet, at den Magt, de havde fravristet Kongedømmet, og de Forrettigheder, de havde tilvendt sig paa det øvrige Folks Bekostning, hverken havde bragt dem selv eller Riget de Fordele, som de synes at have ventet. Udlendinger havde trængt sig ind i Landet til de Indfødtes Ulempe; de beherskede Kongen[1]) og vare altid ved Haanden og rede at sætte ham op mod Landets egne Sønner; betydelige Landskaber havde skilt sig fra Riget og vare endnu ikke gjenforenede dermed. Og under alt dette saa man de nys forenede Riger, Danmark og Norge, jevnt tiltage i Magt og Anseelse under den gamle Kongestammes sidste Ætling og hans forstandige og talentfulde Moders vise Styrelse. Intet Under derfor, om det Omslag i Opinionen med Hensyn til de sidste Folkungers Regjering, hvortil sikkert allerede for længere Tid siden de første Tegn havde begyndt at ytre sig, nu skede med rivende Fart, saameget mere som det ikke ubetydelige Antal af svenske Herrer, der vare blevne Folkungerne troe og derfor havde maattet forlade Landet og altid længedes efter at vende tilbage, og fra sit sikkre Tilhold i Norge, i Halland eller Skaane, eller de svenske Landskaber i Vesten, vist ikke undlod uafladeligt at bearbeide sine Landsmend for at faa dem til at skille sig af med de mecklenburgske Herrer og atter slutte sig til den gamle Konge-Æt. Naar vi saaledes i Aaret 1381 finde Kong Haakons troe Tilhænger Hr. Erik Ketilssøn i Vadstena, for at overdrage det endnu ikke ret organiserede Kloster nogle Ejendomme, som var det tilfaldne i Vermeland, tilsammen med Erngisl Jarl[2]), og maaskee flere andre svenske Herrer, hvis Hengivenhed for Kong Albrecht var heel tvivlsom, kan man neppe tvivle om, at han ogsaa har benyttet Lejligheden til at agitere mod Kong Albrecht og for Kong Olaf og hans Moder. I Juli 1382 holdtes der, som det synes, i Vadstena, en Forsamling af Rigets Lagmend, saavelsom Erngisl Jarl, Drottseten Bo Jonssøn, og Marsken Steen Benedictssøn,

---

[1]) Af Tilstanden i Sverige og Stemningen, der giver Rimkroniken (Scr. R. Sv. I. 58, 59) en meget mørk Skildring, som vel synes at være noget overdreven, men som dog vistnok i sine Hoved-Drag medfører Sandhed.

[2]) Brev i det sv. Rigs-Archiv af 7de April 1381.

for at vedtage en Slot til Klosteret, det saakaldte Jomfru Marias Pening [1]), og i April 1383 vare ligeledes Erngisl Jarl, Hr. Peter Porse, Alf Jonssøn (Blaa) og flere andre Herrer forsamlede der [2]). Ved saadanne Sammenkomster paa denne Tid, da Forholdet med Kongen var saa spendt, kan man trygt antage, at Samtaler have været holdte og Raadslagninger pleiede, der ikke kunde være gunstige for Kong Albrecht og hans Regimente, i Særdeleshed i Vadstena, der ej alene formedelst sin kirkelige Fredhellighed og den Ærefrygt, som Fru Birgittes Navn udbredede derover, nu var det eneste Sted i hele den østlige Deel af Sverige, hvor det eldre Kongehuses Tilhængere kunde mødes med sine Landsmend, uden at frygte for Efterstræbelser af Kong Albrecht eller hans Mend, men hvor nu endog den blotte Luft saa at sige aandede til Margretes Fordeel, efterat hun ved sin Opdragelse hos Fru Mærete Ulfsdatter var kommen i den inderligste Forbindelse med hele St. Birgittas Huus og havde indyndet sig hos dettes indflydelsesrige Medlemmer, tildeels endog dem, der tidligere havde reist sig mod Kong Magnus. Overhoved kan man vel med fuld Ret sige, at Vadstena Kloster blev et ligesaa virksomt Arnested for Agitationerne til Fordeel for Margrete og hendes Ætt mod Meklenburgerne, som i sin Tid St. Olafs Helligdom i Nidaroos blev det til Bedste for dennes Ætt mod Knytlingerne, og at man kan tilskrive dette Kloster, der netop fik sin Organisation i denne kritiske Tid, en betydelig, for ej at sige den vigtigste Andeel i, at Meklenburgerne saa kort derefter bleve styrtede, og at Margrete spillede Mester: en Fortjeneste, som Margrete ogsaa noksom erkjendte, og hvorfor hun lagde sin Taknemmelighed klart nok for Dagen, idet hun siden under sin hele Regjering viiste Klostret den største Hengivenhed og ved alle Lejligheder gav det Beviser paa sin Yndest.

Om der allerede under den sidste Uenighed mellem Kong Albrecht og de svenske Høvdinger havde fundet nogen Tilnærmelse Sted mellem disse og Dronningen, og om enkelte af dem allerede nu i al Hemmelighed vare overtalte af hendes Venner eller hende selv til at forsage Albrecht og slutte sig til Olaf, naar den første beleilige Leilighed gaves, lader sig af Mangel paa sikkre og fuldstendige Kilder ikke oplyse. Men

[1]) Brev af 11te Juli 1382, i det sv. Rigsarchiv. Her nævnes vel ikke Udstedelses-Stedet, men da Brevet angaar Vadstena, er det formodentlig ogsaa udstedt der, især da vel neppe Hr. Erik Kettilsøn havde Fred andensteds. Blandt de her forsamlede Lagmend nevnes ogsaa Laurents Bjørnssøn i Vestergotland, forhen Kong Hakons høitbetroede Mand og vistnok ogsaa heel venskabeligen sindet mod hans Søn.

[2]) Brev af 1ste April 1383, i det sv. Rigsarchiv, hvorved Hr. Peter Porse selger Gods til Vadstena, i Overvær af Erngisl Jarl, Hr. Byrge Ulfssøn, Hr. Johan Moltеke, gift med Katharina, Enke efter Hr. Karl Ulfssøn, og Ulf Jonssøn.

der er unegteligt et eller andet, som bestyrker en saadan Gjetning. Paafaldende er det, at Slottene **Øresteen** og **Oppensteen** i det sydvestlige Vestergøtland, hvoraf det sidste og formodentlig ogsaa det første endnu mod Udgangen af 1382 var i Margretes eller hendes Slotsfogders Hender, og Kinds Hered, der endnu ved Midsommerstid 1383 synes at have tilhørt hende [1]), i den første Deel af 1384 vare komne i Drottseten Bo Jonssøns Besiddelser [2]). Det maa altsaa være skeet i Løbet af 1383, netop paa den Tid, da den sidste alvorlige Tvist herskede mellem Kong Albrecht og Raadet, eller, som man nu ligesaagodt kan sige, Bo Jonssøn, hvis Magt i Sverige formedelst hans uhyre Rigdom og de mange Forleninger, han efterhaanden havde tilpantet sig, nu var saa stor, at Kongens egen i Forhold dertil svandt ind til en Ubetydelighed, og hvem man vel derfor er berettiget til at betragte som Hovedmanden for de Foranstaltninger eller Trusler, der aftvang Kongen den nysomtalte ydmygende Erklæring. Men hvorledes vare vel hine tvende Slotte faldne i hans Hender? Noget Krigstog, hvorved de fratoges Margretes Slotsfogder, omtales ingensteds og synes heller ikke at have fundet Sted. Saadant maatte desuden under det daværende spendte Forhold mellem Kongen og Bo Jonssøn være foretaget af denne paa egen Haand, hvilket ikke er videre sandsynligt, ligesom man neppe engang kan paapege nogen Tid i 1383, da et saadant Krigstog med nogen Rimelighed kunde antages at have gaaet for sig, saasom de ikke faa Brevskaber fra dette Aar, hvori Bo Jonssøn omtales, viser, at han i den meste Tid af Sommeren og Høsten ferdedes i det østlige Sverige [3]). De nævnte Slotte med tilhørende Hereder (Kind og Mark) maa saaledes ad fredelig Vej, efter Dagthingning og mod Udbetaling af en bestemt Pantesum, have været over-

---

[1]) I det nys omtalte Brev af 31te October 1382, vedkommende Udløsningen af Abramstorps Slot, nævnes som Forlover Johan Liste, Hovedsmand paa Oppensteen for Dronningen, altsaa holdt han det da endnu for hendes Regning. Og da Øresteen og Oppensteen, der laa nær hinanden, som oftest nævnes sammen, ofte stod under een Høvding, og fordetmeste synes at have deelt Skjebne med hinanden, bliver det sandsynligt, at ogsaa Øresteen i Marks Hered, der laa Varbberg meget nærmere, samtidigt var i Dronningens Hender. Og i et Brev i det sv. Rigsarchiv af 29de Juni 1383, formodentlig udstedt enten paa Kongsbakke, eller paa Varbberg, siden Rikse Svarteskaaning nævnes som Vidne, forsøjer Karl Nikolassøn over Gods saavel i Halland som i Kindshered. Dette viser aabenbart at Kindshered (og saaledes Oppensteen) da endnu stod i nærmere Forbindelse med Halland og altsaa adlød Dronningen.

[2]) Bo Jonssøn opregner dem nemlig blandt sine Pantelehn i sit Testamente af 17de April 1384, som vi i det følgende nærmere komme til at omtale.

[3]) Bo Jonssøn var 2den August 1383 i Vadstena, 28de Septbr. i Vesteraas, 19de November i Nykøping, 13de December paa Bjerke (Breve i det sv. Rigsarchiv).

dragne ham eller hans Befuldmægtigede, kort før eller efter Kongens Ydmygelse paa Gripsholm, en Antagelse, der i høj Grad bekræftes og saagodtsom bliver til Vished ved den Omstændighed, at den samme Foged eller Høvding, som havde Slottene for Dronningens Regning i 1382, Johan Liste, ogsaa efter Overdragelsen til Bo Jonssøn vedblev at føre Befalingen der [1]). En saadan Transaction behøvede efter de Tiders Forestilling ikke at stemple Bo Jonssøn som den, der spillede under Dekke med Kongens Fjender, ja den kunde endog synes fortjenstlig, forsaavidt som han ved egne private Midler bidrog til at erhverve de fraskilte Landskaber tilbage for Riget. Men naar man tager Hensyn til den alvorlige Misstemning og gjensidige Mistillid mellem ham og Kongen, og til de nys omtalte Sammenkomster, da opstaar visselig en overvejende Formodning for en nøjere og for Kong Albrecht farligere Tilnærmelse mellem ham og den kloge Folkunge-Dronning, der fra sine særskilte Enke-Besiddelser i Halland og Elvesyssel havde let for at underhandle med de svenske Stormend, modtage Besøg af dem og udsende Agenter, uden at Albrecht eller hans paalidelige Tilhængere kunde blive det var eller hindre det [2]). Denne Formodning bestyrkes end mere ved en Bestemmelse i det Testament, Bo Jonssøn oprettede strax efter Paasken det følgende Aar, i det for Albrecht uheldsvangre Vadstena, idet han nemlig, til Forebyggelse af, at hans Pantelehn og Ejendomme strax efter hans Død skulde adsplittes, indsatte to Biskoper og aatte mægtige verdslige Herrer til Executorer af Testamentet og Formyndere for sin Enke og Børn, og desforuden udnævnte een Suppleant for enhver af disse aatte, der maaskee kunde afgaa ved Døden, forinden alt kom i Orden, ja gav Executorerne, om de endda ikke skulde blive fuldtallige, Myndighed til selv at udfylde Tallet [3]). Den hele Bestemmelse var øjensynligt — og dette viiste sig

[1]) See Kong Albrechts Leidebrev for Bo Jonsøns Testamentsexecutorer og Slotsfogeder af 23de Septbr. 1386 (Styffe, Bidrag No. 79, S. 186), blandt hvilke ogsaa Johan Liste nævnes, hvilket ej kan være for noget andet Slot end Oppensteen, saameget mere som Alget Magnussøn, der i Leidebrevet ogsaa nævnes blandt Bo Jonsøns Slotsfogder ved Siden af Johan Liste, allerede i Juni 1385 havde Oresteen (Brev i sv. Rigsarchiv).

[2]) Naar man har for Øie, hvorledes Margrete senere, som vi ville see, søgte at bringe Giftermaal istand mellem Medlemmer af mægtige Ætter for at fremme vigtige politiske Formaal, ligger det meget nær at antage, at hun ogsaa nu forsøgte det samme — vi have seet, at Drottsetens Giftermaal med Katharina Knutsdatter sandsynligvis var hendes Værk — og saaledes bliver det høist sandsynligt, at det ogsaa var hende, som omtrent ved denne Tid bragte Giftermaalet mellem den ovenomtalte Hr. Jon Hjerne og Christine Nikolasdatter istand for derved at vinde ham, der som Medlem af Rigsraadet i Sverige havde meget at sige, for sine Interesser.

[3]) Testamentets Indhold anføres hos Lagerbring III. S. 684, 692, 699, 823.

ogsaa tydeligt nok i det følgende — heller vendt mod Kongen for at hindre ham fra at faa hine Pantelehn tilbage, eller fra at tiltage sig det indflydelsesrige Formynderskab. Og hvo var vel de udnævnte Executorer? En af dem var Hr. Erik Ketilssøn, Folkungernes ivrigste Tilhænger og Albrechts afsagte Fiende! Der var ogsaa Karl Ulfsøn af Tofta og St. Birgittes Søn Byrge Ulfsøn, der, hvor uvenligt stemte de end i sin Tid kunne have været mod Kong Magnus, nu vist ikke var Albrecht mere gunstige; Marsken Steen Benedictssøn, Stifsøn af Engisl Jarl; Ulf Jonssøn (Blaa), forhen Kong Haakons Mand, Deeltager i Toget til Eidsviken, og sikkert ikke Albrecht hengiven. At de øvrige saavelsom Suppleanterne vare af samme Sind som hine, derom havde vist en saa klog Mand som Bo Jonssøn overbeviist sig, forend han udnævnte dem. En af Suppleanterne var Algot Magnussøn, Bo Jonssøns Foged paa det nys erholdte Orestéen, en af de første, der siden erklærede sig aabenbart for Margrete. Bo Jonssøn lagde saaledes herved tydeligt for Dagen, hvor fiendtlig sindet han var mod Kongen, uagtet han dog nu for et Syns Skyld skulde lade forligt med ham, saa at han endog begyndte Testamentet med de Ord, „at han fandt det raadeligst at opsætte det, fordi han havde tænkt, med Guds Hjelp, for Rigets Gavn og Grende at følge sin kjære Herre og høibaarne Første Kong Albrecht til Fiende-Land[1])". I denne Handling, saavelsom i den Stemning, der nu overhoved raadede mellem de svenske Herrer, og i den Bane, de kort efter betraadte netop i Anledning af dette Testamente, saa man altsaa vistnok Frugterne af hine hemmelige eller aabenbare Sammenkomster i Vadstena eller andensteds, og overhoved af Dronning Margretes og hendes Venners skjulte, men desto sikrere og rastløse Virken[2]).

Det er dateret fra Vadstena Rosthugnedagen (Søndagen Quasimodogeniti?) altsaa 17de April 1384. Samme Dag byttede Bo Jonssøn Jordegods med Engisl Jarl (Brev i det sv. Rigsarchiv).

[1]) Lagerbring, l. c. S. 692.

[2]) Langvarige Underhandlinger mellem de misfornøiede svenske Herrer og Dronning Margrete længe forend deres aabenbare Opstand synes ogsaa Rimkroniken (l. c. Side 58, 59) at antyde, hvorvel den som sedvanligt, fordreier meget og meget, især Chronologien. Overhoved findes der, naar man nøiere undersøger Brevene fra hine Tider, Tegn til et besynderligt Samvirken og mistænkeligt Venskab mellem Albrechts og Dronningens Slotsherrer ved den hallandske og vestergøtiske Grændse. De omtalte Breve, Johan Liste paa Oppensteen vedkommende, vidne allerede tildeels derom. Men man seer endvidere, at da de Slotsherrer, der havde øvet Kaperier, sluttede hiin foromtalte Stillstand, formodentlig i 1383, var det Henrik Anderssøn, der gik i Borgen for Niese Svarteskaanning, og den samme Henrik Anderssøn fik Aaret efter, som vi ville see, det nys erobrede Lagaholms Slot i Pantelehn af Kong Albrecht, kjønt maaskee ikke med Dronningens gode Villie.

Imidlertid opnaaede dog Albrecht i 1384, formodentlig om Sommeren[1]), saameget at han fik et Krigstog istand mod den danske Grændse, ved hvilket ogsaa Bo Jonsøn, som Ordene i hans Testament antydede, var med, eller idetmindste skulde være med, ligesom vel og flere andre svenske Herrer, uden at man dog kan see, at de ydede ham nogen virkelig Hjelp. Thi hans fornemste Krigsstyrke synes at have bestaaet i de Tropper, som hans Tilhængere og Lehnsherrer i det østlige Skaane, nemlig begge Duverne, Jakob Axelssøn, vel ogsaa begge Snakenborgerne, Gerhard og Heyne, Vicke v. Vitzen i Kalmar og flere af hans tydske Venner, skaffede ham[2]). Han brød ogsaa kun ind i Skaane og i søndre Halland, hvor han var heldig nok til at erobre Lagaholms Slot. Da Kong Albrecht ved Paaskietider allerede var iferd med at begynde Toget, havde Dronningen endnu neppe nogen Tanke om, at det vilde gaa for sig, siden hun begav sig til Hansedagen i Stralsund (den 24de April) og der aftalte et nyt Møde med Stædernes Gesandter i Skaane til den 8de September. Dette var vel ogsaa Aarsagen til Albrechts Fremgang i Begyndelsen. Men da Margrete og Henning Podebusk havde samlet en Hær og med den ilede Albrecht imøde, flygtede han strax tilbage til Sverige

---

Abraham Brodersøn paa Kongsbakke, en af de mægtigste Mænd i Halland, der siden kom til at spille en betydelig Rolle og var Dronningen iøvrigt hengiven, Jep Muus paa Lindholm (der lidt senere havde Varberg) undlod vist heller ikke at agitere for Dronningen.

1) Aaret 1384 angives udtrykkeligt i det danske Chronicon af 1360, (Scr. r. Dan. VI. 534), og Angivelsens Rigtighed bekræftes saavel af Bo Jonsøns Testament, som af Dronning Margretes ovenfor meddelte Undskyldning til Hansestæderne, at hun for Krigens Skyld ikke efter Løfte havde kunnet møde deres Gesandter i September 1384, eller til dette Møde indkalde sine Slotsherrer. Huitfeld (S. 569) henfører Krigstoget, uagtet han øiensynligt omtaler det efter det selvsamme Chronicon, urigtigt til 1383, hvilken Feil siden er gaaet over i andre, nyere Beretninger, saaledes i Jahns Unionshistorie S. 11. Naar det her hedder, at Albrecht i 1382 faldt ind i Skaane og bemægtigede sig Turstorpes, hvor den kongelige Statholders Broder blev dræbt, da er dette en aldeles vilkaarlig Forklaring af hiint Chronicons simple og korte, af os ovenfor omtalte, Ord, at Gjaldkeren Hr. Tuve Galen mistede Slottet Turstorpes, og at Hr. Holmger, en skaansk Ridder, der blev dræbt. Snarere var det Dronningen, der lod ham det fratage; thi i 1386 var det i hendes Vold, (l. c.) og Tuve Galen havde vilst sig venskabeligt sindet mod Mecklenburgerne (see ovenfor S. 74). Huitfeld siger (S. 571) efter selve Gavebrevet, at hun havde kjøbt det af ham, neppe med hans gode Villie.

2) I nysnævnte Chronicon siges det udtrykkeligt, at Kong Albrecht efterat have taget til sig ikke faa Riddersmænd fra Skaane (adjunctis sibi non paucis militaribus de Scania), brød ind i Skaane og Halland og tog Lagaholm. Det maa altsaa især have været de Herrer, til hvem Hertug Albrecht i 1378 havde pantsat Gerde, Jerestads og Gøinge Hereder i Skaane, (see ovenfor S. 74); dog var Jerestads Hered før 1387 kommet i Heyne Snakenborgs Vold (see det samme Chron. S. 535). At Vicke v. Vitzen og Snakenbor-

med den Skam, heder det hos en samtidig Chronist [1]), ikke at have vovet at oppebie en Kvinde. Hermed endte Fjendtlighederne for denne Gang, og fornyedes ikke for det første, da Albrecht neppe følte sig istand dertil og optoges derhos mere end forhen af sit fædrene Hertugdømme Mecklenburgs Anliggender, efterat hans Brødre Henrik og Magnus begge vare døde (1383 og 1385). Usandsynligt er det ikke, at Bo Jonssøn kan have meglet en Stilstand, siden Kong Albrecht i November 1384 var i Jønkøping, hvilken Stad tilligemed Rumblaborgs Lehn og en Deel af Finveden nu ogsaa hørte til Bo Jonssøns Besiddelser, og derfor paa en vis Maade kunde betragtes som et neutralt Territorium. Thi under dette Ophold i Jønkøping pantsatte Kong Albrecht Lagaholm til en Henrik Anderssøn, der synes at have været en skaansk eller hallandsk Herremand og snarere at have heldet til Dronningens, end til Kong Albrechts Parti, med den Forpligtelse, at holde det aabent for ham, og give ham eller hans Befuldmegtigede det tilbage, naar Pantesummen, 100 Mk. brendt, betaltes: en Overdragelse, som Albrecht dog neppe synes at kunne have bekvemmet sig til med sin gode Villie [2]). Merkeligt er det ogsaa, at tvende af det gamle Kongehuses Tilhengere, Tubbe Erikssøn og Jon Oddessøn, omtrent paa samme Tid ogsaa opholdt sig i Jønkøping [3]). Maaskee var Stilstanden endog noget tid-

gerne var med, maa man slutte af Henrik Andersøns Forsikringsbrev af 19de April 1387 (Styffes Bidrag S. 169, jfr. nedenfor). Vicke v. Vitzen havde endnu Kalmar (see Suhm XIV. S. 861. Man faar saaledes det Indtryk, at Kong Albrecht fornemmelig, eller næsten udelukkende, havde sine tydske Herrer og skaanske Tilhængere med sig paa Toget, og faa eller ingen svenske Herrer. Det seer endog ud til, at han holdt sig saa sydligt og maaskee begyndte Toget fra det østlige Skaane af for at undgaa at komme i Berørelse med Bo Jonssøn og hans Fogeder. Det lader ikke til, at Bo Jonssøn, da det kom til Stykket, ydede ham videre Hjelp, skjønt han havde bebudet det i sit Testament. Derimod har han snarere været rede til at megle Stilstand.

[1]) Nemlig i det oftere paaberaabte Chonicon af 1389 (Scr. R. Dan. VI 534).

[2]) Ved Brev af 26de Novbr. 1384 erkjendte Henrik Andersøn, at han havde Lagaholms Slot med tilhørende Landskab til Pant af Kong Albrecht for 100 Mark brendt, og lovede ved Pantesummens Betaling at give det tilbage, (Styffe, No. 77, Side 183). Men denne samme Henrik Andersøn var det, som omtrent ved samme Tid gik i Borgen for Niels Svarteskaaning, Dronningens Slotsherre paa Kongsbakke, da han og de øvrige „Sørøvere" indgik den foromtalte Fred; altsaa maa Henrik idetmindste have været en Ven af ham, og formodentlig og af Hr. Henning Putbusch, der var med at megle Freden. (See Bunge, l. c. S. 1382).

[3]) Brev af Kong Albrecht, dat. Jønkøping d. 27de Novbr. 1384, og af Tubbe Eriksøn, dat. sammesteds den 20de Novbr. om en Pantsættelse af Jordegods

ligere meglet i Anledning af den store Fest, som nu fejredes i Vadstena, idet de første Nonner og Munke den 23de October højtideligt bleve indførte af Biskop Nikolas af Linkøping, i Overvær af Erkebiskop Henrik i Uppsala samt Biskop Thord i Strengnes: en Fest, der saaat sige vedkom hele Norden og derfor nok kunde kræve en almindelig Fred. Dronningen, der for Fjendtlighedernes Skyld ikke havde kunnet indfinde sig til det bestemte Møde i September, og heller ikke efter Løfte havde kunnet indkalde sine Slotsherrer, da hun benyttede dem i Krigen, samledes, som vi have seet, med de hanseatiske Befuldmegtigede den 9de October, og da synes al Krigsfare at have været forbi. I det følgende Aar reiste Albrecht over til Mecklenburg og understøttede Lübeck, Rostock og Wismar kraftigt mod endeel røverske Herrer, hvis Borge bleve nedbrudte [1]). Men da Albrecht benyttede Lejligheden til at fremstaa paa Hansedagen i Stralsund ved St. Hansdags Tider og anholdt om Stædernes Bistand mod Danmark, fik han kun det undvigende Svar, at enhver Stad vilde forelægge Anmodningen for sit Raad [2]), og imidlertid vare de skaanske Slotte blevne uvægerligen afstaaede til Dronningen, medens hun allerede tydeligere gav sine Forhaabninger med Hensyn til Sverige tilkjende, idet hun lod sin Søn Olaf, der ved denne Tid naaede Myndigheds-Alderen, antage Titel af „Arving til Sverige" [3]). Saameget har dog maaskee Albrechts Anmodning til Stæderne udrettet, at disse fik et personligt Møde mellem Albrecht og Margrete bragt til Veje for at prøve mindeligt Forliig. Thi ved den foromtalte Hansedag, som holdtes den 13de Juli 1386, indfandt sig baade Kong Albrecht og Dronning Margrete, og foruden dem flere nordtydske Fyrster, navnlig Hertug Erik af Saxen og de holstenske Grever, med hvilke Margrete umiddelbart forud havde sluttet Fred og Forbund, samt mange andre Herrer. Det siges udtrykkeligt, at der her blev dagthinget vedkommende Rigerne Danmark og Sve-

i Alehered (ved Ljodhuus) i Vestergøtland (altsaa i det Territorium, der endnu lød under Dronningen) til Ragnvald Pampe, i Overvær af Jon Oddesson. Begge i det sv. Rigsarchiv.

[1]) Detmar, S. 331.

[2]) Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. S. 148.

[3]) See K. Olaf Brev af 11te Mai, hvoraf Suhm meddeler Uddr., XIV. S. 145, efter Recessus Hansæ. Det er Qvitteringsbrevet for de skaanske Slotte og skrevet paa Plattydsk. Olafs Titel lyder der „konink to Danemarken und Norwegen und war ersname des rikes to Sweden". Denne Titel bruger dog ikke Olaf i norske Breve, ligesom det og er vist nok, at den stred mod den svenske Statsforfatning. Men man er deri maaskee berettiget til at see et Tegn paa den større Sikkerhed, hvormed Margrete nu imødesaa den svenske Krones Erhvervelse, og dette kan alene have været paa Grund af hendes Forbindelser med de svenske Stormænd.

rige [1]). Altsaa er det aabenbart, at der er forsøgt Megling, men Resultatet kjendes ikke, uden forsaavidt man maa antage, at en ny Stilstand eller Forlængelse af Stilstand er bragt istand, og at Albrecht maaskee har frasagt sig de øst-skaanske Slotte. Saaledes stod Sagerne hen, saa længe Kong Olaf levede, indtil Margrete næste Gang reiste sig mod Kong Albrecht, for i kort Tid at berøve ham baade Frihed og Rige, saaledes som det i det Følgende vil blive berettet.

18. Indenlandske Forhandlinger og Raadsmøder. Forordninger om Islandsfarernes Afgifter m. m. Russerne herje i Nordland og Finmarken.

Medens Dronningen saaledes ved Underhandlinger og Feider søgte at sikre sin Søns Riger mod udvortes Fare, og om muligt at vinde Sverige tilbage for Folkunge-Ætten, udviklede Drottseten og Raadet i Norge en ikke ringe Virksomhed med Hensyn til Rigets indvortes Anliggender: en Virksomhed, der i alle Fald vidner om god Villie, om den end ikke i alle Deele kan siges at have været heldig. Man kan neppe under Kong Magnus's og Kong Haakons Regjering paavise saa mange Raadsmøder i et kort Tidsrum, som de, der nu holdtes i Olafs Umyndighedsaar mellem 1381 og 1385, og allerede ovenfor tildeels ere berørte. Der holdtes mindst eet hvert Aar, maaskee endog flere. Foruden den større Sammenkomst, der fandt Sted ved Hyldingen i Nidaros 1381, holdtes der og, som vi have seet, en mindre i Oslo seenhøstes samme Aar, hvorved der anstilledes Efterregning med Kronindtægterne. Om Sommeren 1382 var Drottseten og Cantsleren i Bergen, uden at dog noget større Møde da synes at have været holdt, men i October samme Aar samledes Drottseten, de tre fornemste Fehirder for Nidaros, Tunsberg og Bergen, Biskopen sammesteds og Provst Vinalde, Hr. Sigurd Hafthorssøn, og flere andre Herrer og Embedsmend, i sidstnævnte Stad. I August 1384 holdtes et lignende, men større Møde i Tunsberg, hvor den nysudnævnte Erkebiskop Nikolas og de fire øvrige Biskoper, Hr. Sigurd Hafthorssøn, de tre ovennævnte Fehirder, Haakon Jonssøn, Alf Haraldssøn og flere andre Herrer samledes med Drottseten. Ved Midsommerstider 1384 samledes Drottseten og Cantsleren med Biskop Jakob, Provst Vinalde, Haakon Jonssøn, Erlend Philipssøn og Alf Haraldssøn i Bergen, hvor en eller maaskee flere Forordninger gaves, og hvor saavel Drottseten, som de fleste øvrige af de nævnte Herrer synes at være forblevne indtil hen i August, da de ogsaa i denne Maaned udstedte en Retterbod fra Ber-

---

[1]) Detmar, S. 336, 337, Recessus Hansæ, Uddrag hos Suhm, XIV. S. 162, 163.

get, medens Cantsleren imidlertid vendte tilbage til Østlandet for at besørge de løbende Cancelli-Forretninger. Resultaterne af disse Sammenkomster og overhoved af Drottsetens Embedsreiser vedkomme, forsaavidt vi kjende dem, nærmest den indvortes Styrelse, skjønt man dog, som ovenfor yttret, ikke kan tvivle om, at Forholdet til fremmede Magter, navnligt til Hansestæderne og til Sverige, have været Gjenstand for megen Raadslagning. I Forstningen, fornemmelig paa Drottsetens Omreise i 1382, bleve vel især Varnadarbreve udstedte og Frihedsbreve fornyede, forsaavidt det ikke allerede var skeet ved Hyldingen. Saaledes bekræftedes den 16de Juni 1382 de Friheder, som Kong Haakon Magnussøn den ældre havde forundt Gaardsbonden i Audunargaarden paa Stranden i Bergen, da han forærede den til Mariekirken i Oslo, og som Kong Magnus og Haakon den yngre ligeledes havde stadfestet, dog lagdes der udtrykkeligt til, at Bekræftelsen ikke gjaldt lenger, end indtil Kongen var bleven myndig [1]). Faa Dage derefter (den 26de Juni) udstedtes Varnadarbrev for Munkelivs Kloster i Bergen, ved hvilket Brev den samme Clausul indførtes [2]). Det er allerede ovenfor omhandlet, at man ej med Viished veed, hvorvidt Kongen har været med ved denne Leilighed. Derimod var han, som det allerede er nævnt, i Oslo ved Midten af August, upaatvivleligt ledsaget af sin Moder, saasom han da udstedte Landsviistbreve [3]), der beseglede i hans egen Nærværelse, uden at enten Drottseten eller Cantsleren nævnes og vel heller ikke have været tilstede, medens man dog paa den anden Side umuligt kan antage, at den tolvaarige Dreng skulde have været i Norge uden nogen Opsigt og paa egen Haand udført Regjeringsforretninger. Det er allerede forhen nævnt, at der ej findes noget Brevskab eller nogen sikker historisk Beretning, som viser, at Dronningen i Midten af August 1382 var andenstedes, end i Norge, hvor der ogsaa visselig var nok for hende at tage vare paa, blandt andet at forberede Gemytterne paa Nikolas Rusers Udnævnelse til Erkebiskop. Desuden maa hun vel i alle Fald have fundet det nødvendigt med sin Søn at overvære Bryllupsfesten hos Kongehusets Frænde Hr. Sigurd Hafthorssøn, nemlig mellem hans Datter Agnes og den svenske Herre Jon Martinssøn, hvilket Bryllup netop ved denne Tid synes at have fundet Sted [4]), saameget mere som det ikke er usandsynligt at dette Giftermaal har været

---

[1]) Dipl. N. II. 476. Suhm, XIV. S. 516. Ved en en besynderlig Feiltagelse har Suhm, hvor han S. 84 giver et kort Uddrag af Brevets Indhold, „Bønderne paa Slyngstad i Strand" istedetfor „Bonden i Audunargaarden paa Stranden".

[2]) Munkelivsbogen S. 12.

[3]) Dipl. N. I. 473. 474.

[4]) See ovf. S. 152. Den 16de Novbr. 1382 er Jon Martinssøns første bekjendte

hendes Verk, for at den i Vermeland og Dalsland anførde og indflydelsesrige Jon desto fastere kunde knyttes til Norges og Kongehusets Interesser. Siden — formodentlig i September — forlod hun atter Norge og drog til Halland, samt senere til Sjæland, hvor hun modtog den just fra Curien tilbagekomne Erkebiskop Nikolas, saaledes som det forhen er berettet. At hun ogsaa havde Kong Olaf med sig tilbage, er efter det ovenfor anførte sandsynligt, skjønt det ej med Bestemthed kan paavises [1]). Drottseten derimod og Hr. Sigurd Hafthorssøn begav sig til det ovenomtalte Raadsmøde, der holdtes i Bergen henimod Slutningen af October Maaned, og hvor nabnlig de tre Fehirder vare tilstede [2]). Deres Nærværelse antyder allerede, at financielle Spørsmaal maa have været under Forhandling. Det er ikke usandsynligt, at netop i den Anledning Thurid Hallsteinsdatter og hendes Mand Jon Erikssøn fik Provst Vinalde til selv anden, den 13de October, at udstede en bekreftet Copi af det Brev, hvorved Kong Haakon havde skjenket den Deel af Gaarden Gyltan, som Hallstein Baardssøn havde ejet, til hans Datter Thurids Børn; det var maaskee nemlig at befrygte, at de forsamlede Raadsherrer under deres Granskning efter Kronens Ejendomme og Rettigheder vilde gjøre Thurid denne Ejendom stridig. Ligeledes erfares det, at den kongelige Ombudsmand i Staden klagede over, at flere af Islandsfarerne gjorde Kongen og Kronen stor Skade deri, at de ikke vilde erlægge den saakaldte **Sekkegjeld** af de Varer, som de førte til Landet, en Femprocent-Afgift, paabuden af Kong Magnus og hans Raad, og indskærpet af Kong Haakon [3]). Efterat have gransket Sagen

---

Brev fra Sudreim dateret (Dipl. N. II. 477), skjønt det angaar Gaardekjøb paa Dal i Sverige. For den Tid daterer han fra Dal, sidenefter stedse fra Sudreim, Oslo eller andensteds i Norge (Dipl. N. II. 480. 485. I. 485); dette vidner umiskjendeligt om, at han i 1383 er flyttet til Norge, altsaa vel her hast Bryllup med Agnes Sigurdsdatter.

[1]) Det er forhen omtalt, at de islandske Udsagn „Kong Olaf foer til Danmark" (S. 336) ikke afgiver nogen sikker Tidsbetegnelse, fordi den i de forskjellige Haandskrifter henføres snarst til 1382, snart til 1383, snart til 1384.

[2]) R. gl. L. III. S. 212. Her er Dagen vel kun angivet som de to Apostlers Messe-Aften og kan saaledes betegne baade 30te April (Philips og Jakobs) og 27de October (Simons og Judæ); i første Fald vilde Aaret blive 1383. Men at Høst-Festdagen menes, sees deels deraf, at 30te April 1383 er Christi Himmelfartsdag og vilde saaledes blive betegnet som „Helligthorsdag", deels at der tales om nysankomne Islandsfarere, hvilke ej kunne have gjort Reisen fra Island i Marts og April, men heller om Sommeren, saaat de kom hjem seenhøstes.

[3]) Af de eldre Paabud haves der nu ingen Gjenpart, saa at man ej engang veed, naar de bleve udstedte, eller hvilken Magnus det var, som allerførst paalagde det.

og efterseet Kong Magnus's oprindelige Forordning derom, udstedte de forsamlede Herrer i Kongens Navn en ny Forordning til de nys ankomne Islandsfarere saavelsom alle dem, der senere kunde komme, at de skulde holde sig de eldre Bestemmelser efterrettelige og ordentligt udrede Afgiften; navnlig skulde Islandsfarernes Svene ikke unddrage sig Ydelsen, saaledes som de en Tidlang havde gjort. Dog tilføjedes ogsaa her, at Forordningen alene skulde gjelde, indtil Kongen blev myndig, saafremt han da fandt det raadeligt at gjøre nogen Forandring deri. Hvad der mere er forhandlet paa dette Møde, vides ikke.

Det næste Møde, der holdtes i Tunsberg, var, som vi have seet, talrigere; navnlig var alle Norges Biskoper der tilstede, og det havde saaledes Præget af et virkeligt Rigsmøde, hvilket vel ogsaa er Grunden til, at de her fattede Bestemmelser ej ligesom de, der vedtoges paa de forrige Møder, kun erklæredes gjeldende under Kongens Umyndighedstid [1]). Her var det ikke alene en Deel af Raadet, der fattede Beslutninger paa sit eget Ansvar, med Forbehold af yderligere Bekræftelse, men det hele Raad kunde give sine Bestemmelser fuld og varig Gyldighed. Saaledes vedtoges her og udstedtes siden under den 26de August i Kong Olafs Navn forskjellige Bestemmelser, samlede i Retterbodform. En af disse Bestemmelser var en ny Indskjerpelse af Sekkegjeld-Ydelsen. Der klagedes fremdeles, heder det, over, at det Gods, der kom fra Island, blev udskibet, førend Sekkegjeldet var erlagt til Kronen, og derfor blev nu enhver saadan Udskibning forbudt under Brevebrudsstraf. Men desforuden blev der og truffet et Par andre Bestemmelser, af hvilke man kunde ønske, at idetmindste den ene aldrig havde været udklekket, saa ødeleggende blev den og maatte den i Tidens Løb blive for Norges Handelsrørelse og store Landskabers Velvære. I Anledning af de hyppige Klager, der fremdeles hørtes over, at de Mend, der vilde holde sit Huusvæsen og sit Landbrug vedlige, ikke kunde faa Arbeidsfolk, fordi de fleste unge Mend lagde sig paa Kjøbferd, tvertimod Kong Magnus's og Haakons Bestemmelse, blev denne strengt indskjerpet, saaledes at ingen herefter maatte seile i Kjøbferd, som ikke ejede indtil femten forngilde Mark gjeldfrit. Dette kunde dog endnu nogenledes lade sig høre. Men desforuden blev det bestemt, at til Forebyggelse af, at Landet „skulde mere ligge øde, end Konge og Folk kunde være tjent med", skulde herefter ingen enten i By eller Bygd have Tilladelse til at bygge noget Kjøbmandsskib for dermed at seile nord i Landet eller til Skatlandene, undtagen de, som formaaede at gjøre det af sit eget Gods uden at optage Laan en-

[1]) N. gl. L. III. S. 216—218.

ten hos Landsmend eller Fremmede, og aflagde Eed herpaa. Overtrederne af dette Forbud skulde bøde 8 Ertoger og 13 Mk. i Brevebrud og derhos have Skibet forbrudt. Endvidere forbødes det alle kongelige Ombudsmend, fornemmelig Fehirden i Bergen, at taale eller tillade, at nogen byggede Skib imod dette Forbud, men derimod paalagdes det dem at confiskere Skibet for dem, som handlede derimod, ligesom ogsaa Lagmendene skulde dømme dem efter Loven, som Sysselmendene sagsøgte for deres Domstol i Anledning af dette Forbuds Overtredelse.

Dette Forbud maatte, naar det strengt overholdtes, legge saa mange Hindringer i Vejen for de unge foretagelsesløstne Nordmend, der endnu søgte at arbeide sig op ved Handelsdrift, at man let kan fristes til at tro, at de kloge Hanseater, der havde al Grund til at frygte Opkomsten af en indenlandsk og formuende Handelsstand i Norge, havde ved alskens Midler, maaskee endog mindre hederlige, faaet Raadsherrerne til at udstede det. Thi naar alene de Nordmend, der allerede vare Capitalister, skulde have Lov til at handle, og ingen ung Begynder maatte grunde sine Forretninger paa fremmede Capitaler, er det jo klart, at ingen selvstændig norsk Handelsstand — den man nu just trengte mest til — kunde komme op ved Siden af Hanseaterne. Dog, naar man har den totale Ukyndighed i den rette Handelspolitik for Øje, som i denne Tid og lenge efter herskede hos de Styrende ej alene i Norge, men i hele Norden, vil man godt kunne forstaa, at neppe nogen saadan Indblæsning fra Hansestæderne behøvedes for at forlede Raadsherrerne til dette falske Skridt. Vi have allerede forhen seet, hvilken Frygt der herskede hos Magthaverne for, at „Landet skulde legges øde, Jorden savne Dyrkning og Skatterne forringes, naar altfor mange vilde slaa sig paa Handelen;" og denne Frygt var sikkert tilstrekkelig til at kunne fremkalde det her omtalte, ja endnu verre Misgreb, uden at der fra Hansestædernes Side udfordredes anden Indvirkning — om overhoved en saadan har fundet Sted — end det ubetydeligste Vink. Forbudet gjaldt vel egentlig kun Farten paa Nordland, Finmarken og Skatlandene, men saavidt man kan see, var denne Handelsfart den eneste, der nu beskjeftigede norske Kjøbmend og norske Skibe, medens Handelen paa Udlandet ganske var i Hanseaternes Hender. Og saaledes arbeidede Regjeringen, i sin Engstelse for at Kronindtægterne skulde forringes, ligesom slagen med Blindhed, til det Maal, der omsider desverre opnaaedes, nemlig at den sidste Rest af Nordmendenes egen Handelsrørelse paa det nærmeste tilintetgjordes, og at de fjernere Skatlande, hvis Velferd nu, paa Grund af Regjeringsmonopolet, afhang af Forsyningen fra Norge, oftere kom i den yderste Nød, medens Sejladsen til Grønland omsider ganske ophørte, saaledes som det i det følgende vil blive viist.

Ved Mødet i Bergen om Sommeren 1384, der synes at have vedvaret lige fra St. Hansdagstider til hen i August, medens Dronningen ferdedes nede i Danmark og havde travlt med at underhandle med Stæderne om de skaanske Slottes Gjengivelse m. m., kom atter Handels- og Arbeids-Forholdene paa Bane. Ved en i Kongens Navn udstedt Forordning af 28de Juni [1]) bestemtes der først en heel Deel nye Taxter for Haandverkers Arbeide, og foreskreves det om Mynten, at den „skulde gaa, som den fra gammel Tid havde gaaet". Men desforuden bestemtes der, at de kongelige Ombudsmend skulde fordele Arbeidsfolkene paa Landet rundt om til geistlige eller verdslige Huusbønder. Det forbødes Enhver paa Landet at tage arbeidsføre Kvinder i Huset, og Fogderne skulde om Høst og Vaar „kjøre" de Mend og Kvinder ud af Kjøbstederne, som vare arbeidsføre nok til at arbeide paa Landet og ej havde festet sig i fast Tjeneste. Muligt at Affolkningen siden Mandedøden havde bevirket en Mangel paa Arbeidskrefter, som de Fleste fandt betenkelig; men denne umiddelbare Indgriben fra Regjeringens Side var dog ligefuldt utilbørlig. I Indledningen til Forordningen heder det, at en Mengde Uskikke havde siden Kong Magnus's og Kong Haakons Død indsneget sig, ej alene Kongens egne Thegner og Undersaatter, men ogsaa alle udenfra tilkommende Mend til Tyngsel, især i Kjøbstederne, og blandt dem igjen fornemmelig Bergen, der var den største i Norge: Uskikke, der især hidrørte fra dem, der skulde ernære sig af sit Arbeide. Ved en anden i Kongens Navn udstedt Forordning af 19de August, henvendt til alle Indbyggerne i Finmarken, Haalogaland, Naumdal, Throndhjem, Nordmøre, Raumsdalen og Søndmøre, overhoved alle dem, der boede nordenfor Stad, søgte Regjeringen at verne om Kjøbstedernes Rettigheder, og fornemmelig derved holde Liv i de smaa Kjøbsteder ved Vesterhavet, Borgund paa Søndmøre, Vedø i Raumsdalen og Vaagen paa Haalogaland, der allerede var paa god Vej til at forfalde aldeles. Raadet og Kongen, heed det, kunde nok merke, at Bergen og Throndhjem, saavelsom hiine Smaakjøbsteder, fordervedes og ødelagdes derved, at Sejlingsmend ikke sejlede med sine Varer til dem efter gammel Skik, og, da nu saavel Kong Magnus som Kong Haakon havde forbudt Fjordekjøb og Ver-Kjøb (Smaahandel inde i Fjorden og ved Fiskeverene), bestemtes det herved, at ingen maatte sejle med sine Varer til andre Kjøbsteder, end til Byerne, nemlig de fra Finmarken og Haalogaland til Vaagen, de fra Naumdal og Throndhjem samt Nordmøre til Throndhjem, de fra Raumsdal til Vedø og de fra Søndmøre til Borgund.

[1]) N. gl. L. III. S. 218—220.

Dog skulde Bymendene i Bergen som hidtil kunne drage til Vaagen og der holde sin Kjøbstevne.

For Finmarkens og Haalogalands Indvaanere indskjerpedes Forbudet mod at seile med sine Varer andensteds end til Vaagen endnu yderligere, og deres Overtredelse deraf blev endog erklæret for en Landraadesag, fordi Russerne og Karelerne havde opsagt Dagen (Stilstanden) med Nordmendene, og hine Landskabers Indbyggere derfor maatte være paa sin Post og gjøre hine Fjender Modstand, naar de vilde tilføje Norges Indbyggere Skade. Den nærmere Sammenheng med denne Opsigelse kjendes ikke. Man kan vel med Sikkerhed antage, at Stilstanden oftere har været fornyet siden 1351 [1]), men ingen Efterretning er opbevaret om de Forhandlinger, som desangaaende fandt Sted. Sandsynligviis har den, som tidligere, hver Gang været fornyet kun paa ti Aar [2]), og saaledes vel og paa det nærmeste hvert tiende Aar, forsaavidt ingen Hindringer kom ivejen og forhalede Fornyelsen. Tillige er det sandsynligt, at Fornyelsen skete, om ej just under eet, saa dog paa det nærmeste samtidigt for Norges og Sveriges Vedkommende, endog efter Adskillelsen; thi Stilstanden i 1351 sluttedes for begge Riger under eet, og saaledes maatte den vel ogsaa løbe ud paa samme Tid for begge. Vi have seet, at Bo Jonssøn underhandlede om Stilstand mellem Sverige og Rusland i 1374 [3]), og deraf kunde man maaskee slutte, at der til samme Tid ogsaa har været underhandlet fra norsk Side, og at der blev indgaaet en Stilstand paa ti Aar, hvilken saaledes løb ud 1384. Om Krigen selv vides ikke andet, end at Russerne enten maaskee allerede i dette Aar, eller i et af de paafølgende — Tiden angives forskjelligt — gjorde et Indfald i det nordlige Norge, dræbte Mandspersoner, men tog Kvinder og Børn til Fange, og ranede deres Penge [4]). Man maa saaledes antage, at der, trods Advarslen til Indbyggerne af Nordland og Finmarken om at være paa sin Post, dog ikke er gjort klekkelige Anstalter til at modstaa Russernes Angreb. Noget synes dog fra det Offentliges Side at være foretaget i den Anledning, thi efter al Sandsynlighed var det med Hensyn til denne Krig, at der blev paalagt hele Almuen i Nordfjord en overordentlig Afgift til Abbedring af Syslens

[1]) See foregaaende Bind, S. 527. Da ogsaa Nordmendene deeltog i den Krig, som da førtes med Russerne, er det rimeligt, at ogsaa Stilstanden blev sluttet for deres Vedkommende.

[2]) Freden eller Stilstanden af 1326 sluttedes, som vi have seet, paa ti Aar.

[3]) See ovenfor S. 53.

[4]) Islandske Annaler, Udg. S. 338. Notitsen findes ej i Flatø-Annalerne, men kun i Skaalholts- og Lagmands-Annalerne, i de første for 1383, i de sidste for 1385.

Langskib, hvilket vel saaledes traadte i Stedet for samtlige mindre Skibe, formodentlig 7 Femogtyvesesser, siden hele Fylket udgjorde femten Skibreder, skjønt man ikke veed, naar denne Forandring skete. Udbedringen overdroges en vis Jon Holmsøn, der til den Ende ogsaa oppebar Afgiften og efter fuldbragt Arbeide aflagde Regnskab derover paa Vinreid den 12te Marts 1386 for Sysselmandens, Erlend Philipssøns, Ombudsmand Peter Haakonssøn, saavelsom to Mend af hver Skibrede, tilkaldte med Erlends Samtykke [1]). Lignende Foranstaltninger have formodentlig ogsaa været gjorte i andre Sysler nordenfjelds, men Brevskaberne derom have deelt Skjebne med saa mange andre, der ere sporløst forsvundne. Skade, at man skal vide saa liden Besteed om denne Sag. De russiske Aarbøger berette heller ikke noget derom. Russernes og Karelernes Anfald paa disse Egne synes efter den Tid snarere at have tiltaget i Hyppighed og Grumhed, end aftaget, og noget over tredive Aar senere lød Klagerne fra Nordlands og Finmarkens Indbyggere saaledes, at Russer og Hedninger „lenge havde gjort dem grov Skade, at de selv maatte ligge i Orlog Vinter og Sommer uden anden Hjelp end af den fattige Almue og enkelte Ombudsmend, samt at Russerne ikke overholdt nogen Stilstandstractat med dem“ [2]). Den samme Tilstand herskede vist allerede paa de Tider, vi nu have for os. Forsvaret paa de yderste Nordøstgrendser synes at have været mere, end Regjeringen kunde overtage.

19. Begivenheder paa Island, Grønland og i de øvrige Skatlande.

Kort efter Kong Olafs Hylding i Norge, formodentlig i 1382, aflagde ogsaa **Islendingerne** sin Troskabs-Eed til ham i Lagretten paa

[1]) Dipl. N. III. 465. Brevet er udstedt af Presten til Sygge og Vinreid samt fem andre Mend, altsaa ikke af alle de tilkaldte Mend, der tilsammen i det mindste maatte gjøre et lige Tal. Men der siges udtrykkeligt, at ogsaa mange andre vare tilstede. Regnskabet er ej uden Interesse, skjønt man ej deraf kan see den hele Sum, som Jon havde oppebaaret. Der nævnes kun hvilke forskjellige Afgiftsposter hver enkelt Udreder havde ydet, (To-Thveiters-Tolden til Indhalter, Thveitestolden til Fremreide, Maalestolden til Sejls-Udbedring) samt enkelte særskilte Summer, 28 Lauper af Serk paa Sand og Estein paa Vinreid, som de var Almuen skyldige, og tolv Lauper af Indbyggerne paa Myer i Skibsleje, da de foor østenfra; altsaa havde de lejet Skibet, som man seer, uvist til hvad Tog. Efter nøjagtig Granskning af Regnskabet Skibrede for Skibrede efter Mandtallet viiste det sig, at Jon Holmsøn havde udlagt 68 Lauper mere, end han havde modtaget, men „da han vilde see vel for sin Eed“, slog han af 16 Lauper; derpaa aflagde han Lyrikter-Eed, at han havde gjort rigtigt Regnskab for Afgiften, dog Udfareledingen herl ej iberegnet. Heraf sees det, at Afgiften var overordentlig.

[2]) Dipl. N. I. 670.

Althinget. Imidlertid havde Kong Olaf, eller de, der styrede i hans Navn, allerede tidligere beskikket baade Hirdstjore og Lagmend i Landet. Hirdstjore blev fremdeles **Andres Sveinssøn**, der i 1379 var kommen over til Norge tilligemed Biskop Oddgeir, og som vel derved des lettere kunde udvirke, at han bekræftedes i sit Embede. Efter nogle Haandskrifter af de islandske Annaler skal han allerede være kommen ud til Island i 1380, og Troskabseedens Afleggelse, der formodentlig skete ved hans Foranstaltning, have fundet Sted i 1381; andre Haandskrifter lade ham komme ud i 1381, og Eeden blive aflagt i 1382; endnu andre flytte begge Begivenheder fremdeles eet Aar lengere frem. Det sandsynligste er, at hans Udnævnelse først fandt Sted efter Hyldingen i Norge, altsaa om Sommeren 1381, at han samme Høst kom ud til Island, og at Troskabseeden saaledes blev aflagt paa det følgende Althing, nemlig først i Juli 1382 [1]). I 1381, formodentlig samtidigt med Andres's Fornyelse i Hirdstjornen, beskikkedes ogsaa **Rafn**, en Søn af den før omtalte Hirdstjore Botulf Andressøn, og Svigersøn af Thorstein Eyjulvssøn, til Lagmand for Nord- og Vest-Fjerdingen umiddelbart efter denne, og det anmerkes udtrykkeligt, og altsaa som en Særegenhed, at Embedet betroedes ham for Livstid [2]). Rafn havde ligesom Andres Sveinssøn været i Norge, da han udnævntes, og var saaledes formodentlig reist over med Anbefaling fra sin Svigerfader, der nu maa have været gammel og svag og derfor vel ønskede at fravige Embedet, men naturligviis ogsaa helst at have Svigersønnen til Eftermand. Rafn beklædte dog Embedet ikke længere end til 1389, da han omkom ved et forferdeligt Jordfald, der ødelagde hans Gaard Langelid i Hørgaardal (d. 18de November), saaledes som det i det følgende nærmere vil blive omtalt, og den gamle Thorstein maatte da endnu engang overtage Embedet [3]). Lagmand syd og øster var formodentlig en vis Bjørn, kaldet **Kova-Bjørn**, der udnævntes i 1377 [4]), men man veed forresten aldeles intet om ham. Tilstanden paa Island i denne Tid beskrives som yderst sørgelig. Der dannede sig **Flokker** (d. e. Ufreds-Flokker) og herskede **Fredløshed**, heder det [5]), og derhos rasede fremdeles Sott og Mandedød over hele Landet [6]). Annalerne nævne ogsaa flere anseede Mend, som i denne Tid døde, formodentlig som Offere for Sygdommen. Der tales om Manddrab, om

---

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 334.

[2]) Sammesteds, S. 332.

[3]) Sammesteds, S. 346., jvfr. Safn til Sögu Íslands II. S. 72. 73.

[4]) Isl. Annaler, Udg. S. 328.

[5]) Sammesteds, ved 1382, S. 334.

[6]) Sammesteds, ved 1381 og 1382, S. 332, 334.

Henrettelser, og andre Tegn paa en mislig Samfundstilstand, men da man forresten veed lidet eller intet om de Personer, som enten udførte disse Handlinger eller vare Offere for dem, ville vi her ej dvele udførligere derved, men kun omtale et Par af de mest characteristiske Tildragelser. I Aaret 1385 i Julen, fortælles der, reed **Gudmund**, en Søn af den tidligere omtalte Lagmand **Orm Snorresøn**, der endnu levede, tilligemed en **Erik Gudmundsøn** hen til en vis **Thord Jonsøn**, der boede i Borgarfjorden, tog ham til Fange i hans eget Hjem og lod ham halshugge, altsammen ifølge en af Orm Snorresøn afsagt og derfor nu mindst 10 Aar gammel Dom. Dommen synes at have været uretferdig, idetmindste betragtedes den saaledes, og Gudmunds og Eriks Handling vakte derfor almindelig Harme. Paa Thinget samme Aar blev Gudmund og hans Fader Orm, som det fortelles, betrængte ved Mandgang, det vil sige, truede og angrebne af forbittrede Folkehobe, og Erik Gudmundsøn maatte Aaret efter forlade Landet. Imidlertid havde Gudmund, saavidt man kan skjønne, ført et halv fredløst Røverliv, thi der fortælles, at hans Mend begik Ran og Tyverier over hele Vest- og Syd-Fjerdingen. Dog maatte ogsaa han endnu samme Aar fortrække; om han kom til Norge, vides ikke, men i 1388 var han paa Færøerne, hvor han en Nat, som der berettes, forsvandt paa en uforklarlig Maade, og Sysselmanden, den oftere omtalte Greip Ivarsøn, inddrog paa Kongens Vegne alt hans Efterladenskab, da dette ifølge en over ham afsagt Dom var forfaldet til Kongens Kasse, formedelst hans store Misgjerninger. Heldigere var Erik Gudmundsøn, der endog drev det til at udnævnes til Hirdstjore af Drottseten, medens denne endnu førte Regjeringen, som det i det følgende vil blive berettet; men allerede Aaret efter blev han drebt [1]). De Ulykker, der saaledes overgik begge Thord Jonsøns Drabsmend, betragtedes formodentlig som aabenbare Tegn paa hans Uskyld, thi i 1389 blev hans Been efter Officialens Foranstatning og hele Geistlighedens Samtykke flyttede til Stavholts Kirkegaard, og han selv betragtet som en Helgen, saaat man endog tilskrev en Bøn til ham, at et Menneske blev reddet i et stort Jordskred paa Hjalleland, der indtraf omtrent samtidigt med det nys omtalte paa Langelid [2]). Der nævnes ligeledes om en megtig Mand ved Navn **Vigfuus Flosesøn**, som i 1384 formedelst store Forbrydelser var bleven sat i Bann, med Paaleg at drage lige til den pavelige Curie at faa Absolution. Han reiste ogsaa afsted næste Aar, men kom ikke til Rom, thi han fik fuld Absolution for alle sine Forseelser af den til Biskop i

[1]) Sammesteds, S. 338, 340, ved 1385, 1386, 1387, 1388.

[2]) Sammesteds, ved 1389 og 1390, S. 342, 346.

Grønland udnævnte Henrik, der opholdt sig deels i Danmark, deels i Norge, og sandsynligviis ved sin Udnævnelse havde faaet en almindelig Fuldmagt til at meddele saadanne Absolutioner i sit fjerne Bispedømme, hvorfra det i de fleste Tilfelde var umuligt at komme til Rom; men hvilken Fuldmagt dog vist ikke gjaldt andetsteds. Med denne Absolution vendte Vigfuus tilbage i 1391, men opførte sig fremdeles som en Voldsmand, saaat han omsider atter blev bannsat [1]). Der nævnes endvidere om Folk, der havde begaaet flere Snigmord, og som straffedes med at blive levende begravne: en Straf, som dog ingensteds findes i Loven. Ogsaa Elementerne vare i Oprør. I 1384 var der saa lidet Græs, som der i Mands Minde havde været, men derimod regnede det mere, end nogen kunde mindes; heraf fulgte igjen svære Jordskred og Steenskred, endog der, hvor man hidtil ej havde seet dem, til stor Skade for Mark og Jord [2]). Uveiret og Stormene voldte igjen Skibbrud. I 1380 eller 1381 blev et Skib fordrevet til Grønlands Kyst, kaldet Olafsbollen eller Olafssuden, og Folkene maatte overvintre der; næste Aar (1381 eller 1382) forliiste et Skib, tilhørende Bispestolen i Skaalholt, men Mandskabet reddede sig, næsten som ved et Underværk, paa en aaben Baad til Grønland, hvor de traf Folkene paa Olafssuden og kom med den derfra [3]). I 1382 omkom den rige og mægtige Bonde Einar Eriksson i Vatnsfjord, af den gamle Vatnsfjord-Ætt, med flere Folk, paa Isafjorden (d. 29de Marts) [4]). Hans Søn Bjørn, der siden blev en meget anseet og navnkyndig Mand, havde i 1385 det Uheld at blive fordreven til Grønland, formodentlig paa en Reise til Norge, med et af sine egne Skibe, thi ikke mindre end fire Islandsfarere, berettes der, bleve da fordrevne til Grønland, og paa dem var Bjørn Einarsson saavelsom en Sigurd Loftsson, kaldet Hvitkoll, der synes at have været hans fortrolige Ven og Tilhænger. De havde været i den yderste Fare formedelst Driviis, saaat de endog aflagde det højtidelige Løfte, at de vilde foretage en Pilegrimsreise til det hellige Land, hvis de nu bleve frelste. De kom, som sagt, til Grønland, skjønt efter at have lidt stor Skade paa Skibene, og de bleve nu nødsagede til at opholde sig der i to Aar, formodentlig paa Grund af Storm og Iisgang. Imidlertid havde de ogsaa andre Vanskeligheder at kæmpe med. Da de vilde kjøbe Levnetsmidler og andre uundværlige Fornødenheder af Indbyggerne, vægrede disse sig ved at sælge dem noget, uden at de ogsaa kjøbte af de egentlige saakaldte grøn-

[1]) Sammesteds, ved 1384, 1385, 1391, S. 336, 338, 350.

[2]) Sammesteds, S. 332.

[3]) Sammesteds, S. 334, jvfr. Grønlands hist. Mindesmerker, III. S. 34, 61.

[4]) Isl. Annaler, Udg. S. 334.

landske Varer eller Udførsels-Artikler, uagtet det var strengeligen forbudt, da denne Handel tilhørte Kronen. Ja Indbyggerne vedtog dette endog paa sit Althing, i de Fremmedes Nærværelse. Disse havde saaledes intet andet Valg. Og da de, formodentlig i den Hensigt at gjøre Kronen en Tjeneste til Erstatning for den nødtvungne Overtrædelse af dens Enehandelsret, tilbød sig at føre Kronens Varer over til Norge, vilde Kongens Ombudsmend ikke indlade sig derpaa, da de intet Brev havde at forevise derom. Alt dette bragte dem siden i ikke ringe Forlegenhed, thi da de, efterat være komne i god Behold tilbage til Hvalfjorden paa Island 1387, og det følgende Aar reiste over til Norge, blev de ved Ankomsten til Bergen af Haakon Jonsøn tiltalte for ulovlig Handel med Grønlendingerne. Sagen blev først paadømt den 17de Mai i det paafølgende Aar, ved en af Fehirden Erlend Philipsøn nedsat Dom, hvoriblandt Arnulf Gunnarsøn, Lagmand i Bergen, Jon Thorgilsøn, Lagmand paa Haalogaland, og Finn Gyrdsøn, Sysselmand paa Lister. Dommen faldt dog ud til deres Fordeel. Da intet andet Vidnesbyrd kunde haves, maatte man nøjes med deres egen og Mandskabets Eed om, hvad der havde bragt dem til Grønland, og efter at have oplyst hvad der ovenfor er meddeelt, samt at de ikke havde kjøbt noget af Kongens Gods, bleve de frikjendte [1]).

Den her omtalte Bjørn Einarsøn var forøvrigt maaskee Islands merkeligste Mand paa den Tid, formedelst de store Udenlandsreiser, han foretog. Faderen Einar nedstammede, som sagt, fra Snorre Sturlasøns Dattersøn Einar Thorvaldsøn i Vatnsfjorden i 3die Led [2]), og var, efter hans Testament at dømme, hvoraf der endnu haves en Afskrift, tagen 1382 efter hans Død, en overmaade riig Mand; han skjenkede nemlig flere Gaarde samt en Kalk til Olafskirken i Vatnsfjord, hvor han valgte sit Lejested, og endvidere til 18 forskjellige Kirker ikke mindre end 43 Hundreder, samt til tre Kirker desforuden visse Herligheder, for Ligferd og Sjælemesse tolv Hundreder, til Fattige fem Hundreder, og til fattige Frænder tyve Hundreder, altsaa i Alt tilsammen 85 Hundreder foruden de øvrige Gaver [3]). Bjørn havde allerede gjort een Reise til

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 336, Brev af 17de Mai 1389 i „Grønlands histor. Mindesmerker" III. S. 139. Vel ere Personerne, som anklagedes for ulovlig Handel med Grønlendingerne, ikke nævnte ved Navn i Brevet, men ved Sammenhold med Annalernes Beretning seer man dog tydeligt, at det netop er Bjørn Einarsøn og hans Medreisende, som menes; det er ogsaa saaledes antaget og paaviist i „Grønl. hist. M." l. c. S. 138.

[2]) Slegtregistret findes i Folio-Udgaven af Snorre Sturlasøn, I. XLVIII saaledes: Einar — Vilborg — Erik — Einar.

[3]) Finn Jonsøns isl. Kirkehistorie, I. S. 130. Gibløsen er dateret den 10de

Rom, førend han gjorde hiin ufrivillige Reise til Grønland. Siden gjorde han flere Reiser, hvoriblandt den merkelige, der har forskaffet ham Tilnavnet Bjørn Jorsalafare, og som i det følgende skal omtales, saavelsom hvorledes han blev Hirdstjore, og overhoved førte et meget uroligt Liv. Han forfattede ogsaa Beskrivelse over sine Reiser, som desværre er tabt. Han holdt en Skald i sin Tjeneste, der fulgte ham paa hans Reiser for at underholde ham og hans Hustru ved sine Kvad visse Dage om Ugen; af flere af disse Kvad ere endnu Levninger opbevarede [1]).

Som et merkeligt Beviis paa, hvor megen Vind Islendingerne endnu i disse urolige og for Landet saa ulykkelige Tider lagde paa Videnskabelighed og fremfor alt paa Opbevarelsen og Afskrivningen af deres historiske Sagaer, maa det anføres, at den største, fuldstændigste og i et vist Henseende endog den bedste Samling af norske Kongesagaer, som endnu er til, blev skreven netop i Aarene mellem 1387 og 1393, og det endog kun af to Mænd, Presterne Jon Thordssøn og Magnus Thorhallssøn. Dette er den bekjendte **Flatøbog**, saakaldt, fordi den fandtes paa Flatø i Breidafjorden, da den i det 17de Aarhundrede erhvervedes for det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn. Hovedplanen med denne Afskrivning synes at have været den, at levere en saavidt mulig fuldstændig Samling af de Sagaer, som vedkomme Norges tvende regjerende Fyrste-Huse, Kongehuset, og de orknøiske Jarlers Ætt. Saaledes indeholder den Kongesagerne i deres vidtløftigste Bearbeidelse, med saamange indskudte mindre Fortællinger om merkelige Islendinger, der kom i Berørelse med Kongerne, som muligt; desforuden findes det gamle Kvad Hyndluljod, formodentlig fordi det indeholder endeel Slegtregistre, der ogsaa forekomme i det gamle Sagn om Norges første Bebyggelse, et Eventyr om Erik Vidfarle (uvist hvorfor), og endelig kortfattede Annaler, der slutte med Aaret 1394, og som for de sidste ti til tyve Aars Historie ere af megen Vigtighed, skjønt de ikke altid angive Aarstallet nøjagtigt. Uden denne store Samling, hvis

April, og Einar kaldes udtrykkeligt „góðrar minningar", altsaa var han da død 29de Marts forud, og Aaret 1382, hvilket Hole-Annalerne angiver som hans Dødsaar, bliver det rigtige.

[1]) See herom Grønlands hist. Mindesmerker, I. S. 110. Det er forresten vistnok en Feiltagelse, naar det her heder, at han ikke førend paa sin sidste Reise kom til Grønland og anløb de fabelagtige Gunnbjørnsskjær, thi de isl. Annaler henføre udtrykkeligt hans Ophold paa Grønland til 1384—1386, hvad der ogsaa bestyrkes af ovenanførte Brev, og hans Jorsalaferd derimod til 1406. At han, som det i et Uddrag om hans Reise (l. c. S. 119) heder, under sit ufrivillige Ophold i Grønland havde Syssel i Eriksfjorden efter Grønlendingernes egen Beslutning, er lidet sandsynligt; hiint Brev taler jo netop om den kongelige Ombudsmand, der ikke engang vilde betro ham de til Kronen bestemte Varer.

Afskrivning maa have kostet utrolig Flid og Møje, vilde vi savne mange Oplysninger, som alene der forefindes [1]).

Hvorledes Biskop Oddgeir i Skaalholt døde under sit Ophold i Norge 1381, og den danske Prædikebroder og Pønitentiarius, Michael, et Par Aar efter beskikkedes til hans Eftermand, er forhen berettet [2]). Michael kom til Island i 1385, formodentlig fra Bergen, paa et Skib, der tilhørte Hustru Margrete, enten Hustru Margrete i Skaften, eller Margrete Eilivsdatter, Haakon Jonssøns Hustru. Han lod sig sette i Land med 10 Mend østenfor Mydal, men Skibet, som fortsatte sin Vej, blev siden af de samme Storme, der bragte Bjørn Einarssøn til Grønland, drevet ud til Havs og saaledes ødelagt, at Besetningen omkom, og Stykker af Vraget siden fandtes ved Færøernes og Hjaltlands Kyster [3]). Biskop Michael begyndte ej lenge efter sin Embedstiltrædelse med at gjøre mange Forandringer, der ikke behagede de egenraadige Prester, af hvilke ogsaa mange bleve afsatte; ja ikke engang Abbedisse Thorgerd i Kirkebø skaanedes, men maatte give Slip paa sit Embede, der overdroges til Halldora Runulfsdatter, hvilken det dog endnu i samme Aar ikke gik bedre. Over alt dette steeg Forbittrelsen imod ham saa højt, at der omsider paa Althinget i 1388 blev indgivet og oplæst en Protest imod hans Ferd, som indeholdt en Mængde Beskyldninger imod ham. Den gamle Annalist, der fortæller dette, siger, at Beskyldningerne vare usandferdige, og formodentlig har Michael ogsaa i det Væsentlige haft Ret, men kun ikke forstaaet at opføre sig med den fornødne Varsomhed. Protesten havde imidlertid den Virkning, at Michael endnu i samme Aar maatte forlade Landet efterat have indsat Sira Arne Gunlaugssøn til Official i sit Sted. [4]). Tillige rejste en Mængde Prester fra Landet, og heraf skulde man formode, at en Klage over Michaels Ferd har været indgiven enten til Erkebiskopen eller endog til Curien, og at saavel Biskopen som hine Prester

---

[1]) Flatøbogen udgives nu i Trykken af Prof. Unger i Christiania og vil om et Aars Tid være ferdig. I Begyndelsen (Udg. I. S. 26), hvor Kongerekken anføres, staar der udtrykkeligt, at Kong Olaf var Konge, da denne Bog blev begyndt at skrives 1387, ligeledes omtales hans Død eller Forsvinden, og Margretes Udnævnelse til Rigsstyrerinde; da nu Annalerne, der slutte Verket, ophøre med 1394, have vi saaledes Tiden, i hvilken Afskrivningen fandt Sted.

[2]) S. ovenf. S. 138.

[3]) Isl. Annaler, Udg. S. 336.

[4]) Sammesteds, S. 340, 342. Disse Begivenheder henføres som sedvanligt i de forskjellige Haandskrifter til forskjellige Aar, saaledes har Flatø-Annalerne Michaels Bortreise fra Island ved 1389, Hole-Annalerne ved 1388, og Lagmands-Annalerne ved 1387; men da de tvende sidste sette den samtidigt med Bjørn Einarssøns Reise til Norge, der ifølge Brevet af 1389 skete i 1388, bliver altsaa dette Aar det rette.

personligt havde villet føre sin Sag. Imidlertid var Tilstanden heel mislig i Bispedømmet. Den af Michael indsatte Official døde allerede 1389, mange Prester vare døde, mange borte fra Landet, og de fleste, der endnu vare tilbage, forsømte sine Embeder. Michael, der for det første havde slaaet sig til Ro i Danmark, beskikkede derfra i 1390 en ny Official, Thorstein Snorresson, efter først at have indviet ham til Abbed i Helgafells Kloster; ligeledes udnævnte han en Provst, men strax derefter frasagde han sig sit Bispestols-Embede [1]). Naar han døde vides ikke. Imidlertid sad den gamle Jon Erikssøn Skalle i god Ro som Biskop i Hole, efterat Eyfjordingerne endelig i 1371 havde underkastet sig ham. Om hans Besøg i Norge 1375—76 er der ovenfor talt; forresten er der intet af Vigtighed at berette om hans Embedsførsel i de sidste Aar af hans Liv. Saavidt man kan see, var man i det Hele taget vel tilfreds med ham, og han synes i alle Fald at have haft et vaagent Øje med Bispestolens Eiendomme og Indtægter [2]).

Om Begivenheder paa Grønland og Coloniens Handelsforbindelse med Norge er der ej stort andet at berette, end hvad der strax ovenfor er anført vedkommende Bjørn Einarssøns Ophold der. Man kan heraf danne sig en Forestilling om, med hvilken smaalig og ufornuftig Skinsyge Regjeringen og dens Ombudsmænd vaagede over Kronens Enehandel med Indbyggerne. Det betragtedes, seer man, som en Forseelse endog kun at anløbe Landet med fri Villie uden udtrykkelig Tilladelse, og istedetfor at fornuftig Politik heller skulde have tilraadet at lette Farten derhen, og opmuntre saa mange som muligt til at handle derpaa, ved at tilstaa dem allehaande Lettelser, søgte man tvertimod at udestænge saa mange som muligt fra denne Søjlads og at vanskeliggjøre Adgangen til Landet ved alle optænkelige Indskrænkninger. Under saadanne Omstændigheder maatte det være umuligt for den allerede i sig selv svage Colonie at kunne bestaa i Længden. Colonisterne, der leed saa føleligt under Trykket, at de, som vi have seet, benyttede sig af de rige Udlendingers Ankomst til endog at tiltvinge sig Afsetning paa sine Varer, maatte alene længes efter at komme derfra; ikke nok med at de ideligt havde at kæmpe mod en ublid Natur, at de ofte i hele Aar vare afskaarne fra den øvrige civiliserede Verden, og at de nu dertil hvert Øieblik kunde vente sig øde-

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 344, 348, de tre nysnævnte Annalhaandskrifter have ogsaa hver forskjellige Aar; da man imidlertid kan see saameget, at Arne Gunnlaugssøn døde Aaret efter sin Udnævnelse til Official, og at den nye Official kom til Island i det paafølgende Aar, have vi saaledes Aarene 1389 og 1390 bestemte, og Flato-Annalerne feile, naar de flytte Begivenheden et Aar længer frem.

[2]) See Finn Jonssøns isl. Kirkehistorie II. S. 205.

leggende Angreb af Eskimoerne, havde de ikke engang den Opmuntring at kunne gjøre sig sine møisommelige Erhverv saa frugtbringende som muligt; det er endog at formode, at de til sine Tider have lidt virkelig Mangel. Saaledes maa man antage, at Antallet af Colonisterne aftog Aar for Aar, medens ogsaa Antallet af de Skibe, der besøgte Colonien, Aar for Aar blev ringere, og snart endog Coursen derhen kun skjøttes af nogle Faa. Et Beviis paa, hvor ringe og sjelden den saa skinsygt bevogtede Samfærsel med Norge var, have vi i den allerede ovenfor (S. 105) omtalte Omstændighed, at Biskop Alfs Død i Aaret 1378 ikke blev bekjendt i Norge førend paa sjette Aar derefter, da det forhen omtalte Skib Olafssuden, der i to Aar havde ligget fast i Grønland, ankom til Norge [1]). Under saadanne Forhold er det mere at undres over, at Colonien endnu i over femti Aar vedblev at friste otslags Tilværelse, end at man efter den Tid ikke hører mere til den. I den afdøde Alfs Sted indviedes, formodentlig i 1385 [2]), den forhen nævnte Broder Henrik til Biskop i Grønland. Hvorfra han var, og hvorledes det gik til med hans Indvielse, vides ikke; man hører intet om ham, førend vi finde ham paa Danehofet i Nyborg i Juli 1386 tilsammen med Erkebiskop Magnus af Lund og Nikolas af Nidaros samt Biskoperne, Jens af Ribe, Jakob af Viborg og Sven af Børglum. De udstedte her i Forening ikke færre end aatte, maaske flere, Indulgensbreve til forskjellige Kirkers Ophjelpelse, af hvilke Mariakirken i Oslo var een, og de øvrige danske; Brevene ere daterede paa forskjellige Dage fra 15de til 20de Juli; det for Mariakirken paa den 20de [3]). Formodentlig er Henrik, som det sedvanligt skete i de Tider, bleven udnævnt ved pavelig Provision og indviet ved Curien. Hans Titel „Broder Henrik" viser, at han var Ordensgeistlig, og formodentlig har han saaledes været en af de mange paa denne Tid begunstigede Prædikebrødre, der fik Biskopsstole, ja maaske har han endog været Pønitentiarius efter Michael, der kom til Skaalholt. Han maa tillige være bleven begunstiget med flere Bemyndigelser, ej alene

[1]) Der staar vel ikke udtrykkeligt i Annalerne (S. 334), at det var Olafssuden, der bragte Efterretningen til Norge, men det er dog at tage og føle paa, at det er den, som meens.

[2]) De isl. Annaler, Udg. S. 344, jvfr. Grl. hist. Mindesm. III. S. 34, vakle mellem 1385, 1386, 1387 og 1389; men da vi af Indulgensbrevene fra Nyborg i Juli 1386 see at han allerede da havde faaet Embedet og Indvielsen, bliver det sandsynligst, at 1385 er det rette Aar. Længere Tid kan man heller ikke godt antage hengaaet efter Budskabet om Biskop Alfs Død, der i 1383 naaede Norge, og Curien formodentlig ej senere end 1384, inden en ny Biskop udnævntes.

[3]) See Grønlands hist. Mindesmerker l. c., Dipl. N. IV. 536. Aarstallet er her borte, men de øvrige Breve oplyse nokfom, at det kun kan være 1386.

de sedvanlige, som gjerne plejede at tildeles enhver Biskop af Curien ved hans Provision, som f. Ex. til at dispensere vordende Geistlige fra Mangel ved deres Fødsel, reconciliere vanhelligede Kirker, beskikke Tabellioner o. s. v., men derhos ogsaa særegne, i Betragtning af at hans Biskopsstol laa saa fjernt fra den øvrige Verden, nemlig at udstede Indulgenser og give Absolution for reserverede Tilfælde, siden han kunde deeltage i Udstedelsen af de nys omtalte Indulgensbreve, og siden han senere kunde meddele Vigfuus Flosesøn Absolution for den Excommunication, som ifølge efter det ham paalagte Skrift skulde søges i Rom. Men Henriks Udnævnelse blev dog for ham kun etslags Udnævnelse in partibus, thi det lader ikke til, at han nogensinde kom til Grønland. I 1388 var han nemlig, som vi ville see, endnu i Norge, maaskee og i 1390 eller 1391, siden det udtrykkeligt angives, at Vigfuus Flosesøn, der i 1391 kom tilbage til Island, under sin Fraværelse fra Øen havde ladet sig absolvere af ham, uden at gaa til Rom [1]). Siden den Tid hører man ikke mere om Henrik. Vel nævnes ikke hans Eftermand førend ved 1408, og Henrik kunde saaledes dog meget godt omsider være kommen til Grønland og død der, men sandsynligt er det ej, at noget saadant er skeet, og man kan med temmelig Sikkerhed antage, at ingen af de aatte Biskoper, der herefter udnævntes indtil Reformationen, nogensinde satte sin Fod i det fjerne Land, men at de kun lod Embedet bestyre ved en Official. Saaledes blev Colonien alt mere og mere opgiven af dem, der skulde verje og forstaa den, og den gik med sterke Skridt sin Undergang imøde.

Færøerne ere gjennem hele det Tidsrum, vi her have for os, begravne, kan man sige, i næsten fuldkommen Tavshed. De omtales kun en eller anden sjelden Gang i de islandske Annaler, naar Skibe paa Farten til eller fra Island bleve drevne did af Storme, eller forliiste der, eller Embedsmænd og andre anseede Personer af en eller anden Aarsag kom til at anløbe dem og opholde sig der. Hvor lidet man endog veed Besked om Biskoperne paa Øerne, have vi i det foregaaende seet. Sysselmand paa disse Øer synes den forhen omtalte Greip Ivarssøn, af den gamle Aenes-Slegt, at have været i en lang Rekke af Aar, maaskee lige fra 1380 til 1400. De islandske Annaler omtale ham udtrykkeligt som saadan i 1387, men allerede i 1383 synes han at have været i Embedet, da han i dette Aar med sin Faders Samtykke pantsatte Erlend Philipssøn, Fehirden i Bergen, to Gaarde paa Vors for tyve Hun-

[1]) Henrik nævnes blandt de Prælater, der i Februar 1388 vare forsamlede i Oslo og overdrog Rigsstyrelsen til Margrete. Det er meget muligt, at Vigfuus Flosesøns Absolution foregik paa samme Tid, thi af den Omstændighed, at han først kom til Island 1390 eller 1391, følger just ikke, at han blev absolveret umiddelbart forud.

dreder Vaadmaal, ſom han var ham ſkyldig i Skibsleier, halft i Pakke-Vadmaal og halft i det ſaakaldte Havnevaad: Varer, der netop udgjorde nogle af de vigtigſte Udførſels-Artikler fra Færøerne og Island [1]). Siden erfare vi af de islandſke Annaler, ſaaledes ſom det ovenfor er berettet, at han i 1387 paa Kronens Vegne lagde Beſlag paa den voldſomme islandſke Magnat Gudmund Ormsſøns Gods, da denne under ſit Ophold paa Øerne var forſvunden paa en myſtiſk Maade. Den Formodning ligger nær, at det var Greip ſelv, ſom hemmeligen havde ladet ham „forſvinde". Imidlertid var dette kun en Straf, ſom han ved ſine Misgjerninger havde forſkyldt. Siden den Tid høre vi intet om Greip Ivarsſøn, førend i 1399, da han d. 12te Mai 1399 opholdt ſig i Skien og kjøbte af ſin Frænde Gaute Eriksſøn et Skib, hvormed han vilde ſeile til Færøerne, for 200 Mk. og 24 Pakker færøiſkt Vaadmaal, hvilken Sum ſkulde betales i Bergen, ſaaſnart hans Gods kom fra Færøerne, og for hvilken han ſtillede til midlertidig Pant og Sikkerhed Gaardene Hatteberg i Kvinnhered ſaavelſom Hauſaa i Kinnſerviks Sogn i Hardanger; endvidere overlod han ham ſin Ret til Aga og Jaaſtad i Ullensvangs Sogn, alt ſit Gods i Færøerne, og alt hvad han kunde erhverve i Hjaltland, for det Tilfelde at han døde, førend hine Penge vare betalte [2]). Det maa antages, at Betalingen ej har fundet Sted, ſiden Hatteberg, og ſaaledes vel ogſaa de øvrige ovennævnte Gaarde, i 1412 var kommen i Gaute Eriksſøns Eje [3]). Paa den Tid var Greip, ſom imidlertid var bleven Ridder, død, og hans Syſter Huſtru Elin Ivarsdatter ſamtykkede i, at Gaute overdrog Hatteberg til ſin og hendes Frændkone Sigrid Gunnarsdatter Kane, gift med Svaale Jonsſøn Smør. Mere vides ikke paa lang Tid at berette om Færøerne, og man maa haabe, at den blotte Taushed idetmindſte vidner om, at ingen ſærdeles Ulykker have rammet dem, og at Indbyggerne i det Hele taget have været tilfreds, ihvorvel de, ſom Indbyggerne af de øvrige Skatlande, lede under Trykket af det ſtrenge og urimelige Kron-Monopol.

Paa **Orknøerne** var, ſom vi vide, **Henrik St. Clair** eller **Sinclair** i 1379 bleven indſat til Jarl, og Hjaltland var ligeledes lagt under hans Beſtyrelſe, efterat det lige ſiden Forliget i Bergen 1195 mellem Kong Sverre og Harald Jarl havde været adſkilt fra Orknøerne. Hvorledes han ved ſin Udnævnelſe ſtillede trende Giſler, hvoriblandt ſin Frænde den urolige Maliſe Sperra, til Sikkerhed for Opfyldelſen af de For-

[1]) Dipl. N. III. 451.

[2]) Dipl. N. II. 559.

[3]) Brev af 11te Juni 1412, Dipl. N. VI.

pligtelser, han havde indgaaet, og hvorledes de dog Aaret efter fik Tilladelse til at vende tilbage til Skotland paa sit Æres-Ord, for personligt at paadrive Opfyldelsen, er ovenfor berettet (S. 96). Det maa i denne Tid have seet uroligt ud paa Øerne. Biskop Willjam, der allerede længe havde ligget i Strid med Kronens Ombudsmend, indtog fremdeles en mod disse fiendtlig Stilling, uagtet han i 1369 havde maattet indgaa hiint Forliig med Haakon Jonssøn, hvorom der i det foregaaende er talt. Thi een af Forpligtelserne i Jarlens Forsikringsbrev til Kongen var den, at han ikke uden Kongens Samtykke skulde indgaa noget Forbund med Biskopen eller slutte noget Venskab med ham, men derimod hjelpe Kongen imod ham, indtil denne havde ydet Kongen sin Ret og gjort hvad der var hans Skyldighed i de Stykker, hvorfor Kongen anklagede ham. At denne Strid egentlig har været en Nationalstrid mellem de indfødte Oboere af norsk Herkomst, og de efterhaanden mere og mere indtrængende Skoter, der begunstigedes af Biskopen og vel overhoved af den højere Geistlighed, hvis Medlemmer samtlige synes at have været af skotsk Herkomst, have vi i det foregaaende søgt at paavise [1]). Det er Skade, at vi ikke have nøjere Efterretninger om denne Strid, hvis hele Gang og Enkeltheder det vilde have været af den største Interesse at kjende. Den maa have været ført med den største Heftighed, siden endog Biskop Willjam selv mistede Livet derved, og det endog, som det synes, saaledes at hans Modstandere af Forbittrelse mod ham og med velberaadt Hu lode ham dræbe; Beretningen derom i de islandske Annaler lyder nemlig saaledes, „at der i Orknøerne skete den harmelige Tildragelse Aar 1382, at Biskop Willjam blev dræbt", eller, „at Biskop Wiljam blev dræbt ved en harmelig Død" [2]). Et saadant Drab synes snarere at maatte være skeet i et stort Folke-Opløb, end i en Fejde mellem Jarlen og Biskopen alene. Det er lidet sandsynligt, at Jarlen, der selv var skotsk af Fødsel, skulde have omfattet de norskfødte Oboeres Interesser med saadan Heftighed lige overfor Biskopen og sine øvrige Landsmend, at han endog vovede det farlige Skridt at lade Biskopen dræbe, hvor tro og loyal han end synes at have været mod den norske Krone, og hvor stor Voldsomhed der end plejedes at øves i Fejder mellem skotske Magnater baade da og siden. Heller ikke er der nogen Efterretning om, eller endog mindste Tegn til,

---

[1]) See foregaaende Bind, S. 915.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 336. Aaret angives forskjelligt, 1383 af Flato-Annalerne, 1382 af Skaalholt-Annalerne, og 1381 af Lagmands-Annalerne; men da det udtrykkeligt tilføjes, at Drabet skete samme Aar, som Einar Eriksson i Vatnsfjorden omkom, og dette, som ovenfor vist, med Sikkerhed kan godtgjøres at være skeet i 1382, bliver saaledes dette Aar det rette.

at Henrik Jarl blev excommuniceret, hvilket upaatvivleligt vilde være blevet hans Lod, hvis Biskopens Drab havde været tilregnet ham. Men desto mere er det at beklage, at vi ikke kjende de nærmere Omstændigheder ved denne merkelige Sag. Usandsynligt er det ej, at der har foregaaet Voldsscener af samme Slags, som de, der skete fyrretyve Aar senere, og som vi paa sit Sted komme til at omtale, at halvvilde Højlendere, ligesom baade da og sidenefter, havde herjet hist og her paa Øerne, og at overhoved andre Prætendenter paa Jarldømmet, begunstigede af Biskopen, have foruroliget Indbyggerne. Vist er det iallefald, at Uroligheder maa have været øvede af den løsslupne Malise Sperra, trods hans Æresord om at vende tilbage til Norge inden faa Maaneders Frist. Han tilegnede sig nemlig, der siges ikke af hvad Grund, det Gods, som Fru Herdiis Thorvaldsdatter havde ejet paa Hjaltland, og hvortil Hr. Jon Hafthorssøn og Hr. Sigurd Hafthorssøn saavelsom deres Sønner vare de lovlige Arvinger, ja som de endog havde besiddet, saavidt man kan see, uanfegtet efter hendes Død, lige indtil Malise tiltog sig Ret derover og indsatte sine Ombudsmend i Ejendommene uden nogen Dom eller Bemyndigelse: hvilke Tiltag neppe kunne have fundet Sted uden Voldsomheder, thi de forudsette, at Malise først maa have fordrevet Hafthorssønnernes Ombudsmend. Da disse Uroligheder forefaldt noget før 1386, altsaa paa det nærmeste samtidigt med Biskopens Drab, maa man formode, at begge Dele stod i den nøjeste Sammenhæng, saaledes at Malise og Biskopen havde gjort fælles Sag med hinanden mod Jarlen og Hafthorssønnernes Tilhængere. Vi have seet, at Biskopen i sin Tid stod fjendtligt lige overfor Haakon Jonssøn, der naturligviis repræsenterede Hafthorssønnerne, medens Jarlen derimod stod i den nøjeste Forbindelse med Haakon Jonssøn, fik Penge laant af ham ved sin Udnævnelse i 1379, og fremdeles i 1389[1]), som det i det følgende vil blive nærmere omtalt. Saaledes synes Partiernes Stilling paa Øerne at være temmelig nøje betegnet. Paa den ene Side Biskopen og Skoterne tilligemed Malise Sperra og maaskee flere skotske Prætendenter, paa den anden Jarlen, de indfødte Øboere, Hafthorssønnernes Tilhængere og de øvrige kongeligt sindede. Der blev indgivet Klage, formodentlig af Hafthorssønnerne selv, over Malise Sperras Fremferd, og Sagen blev paadømt af Drottseten og en Deel af Raadet, som i October 1386 vare forsamlede i Bergen. Dommen lød saaledes, at da Malise havde taget Godset uden Lov og Dom, og uden at Haf-

[1]) Dipl. N. II. 515. Af det eldre Gjeldsbrev af 1379 findes tvende bekræftede Gjenparter udstedte, en i 1380, en anden i 1383 (Dipl. N. I. 465. III. 455), altsaa var vel Gjelden endnu ikke betalt i sidstnævnte Aar.

thorssønnerne eller deres Børn vare tilkaldte eller adspurte, skulde samme Gods fremdeles tilhøre disse, indtil det paa lovlig Vej blev dem fravundet, og befalede Drottseten herved alle deres Landbønder, der sad paa hine Ejendomme, herefter ikke at betale Landskyld deraf til andre end dem selv eller deres Ombudsmend [1]). Om Malise holdt sig denne Dom efterrettelig, erfares ikke, men at det dog paa en eller anden Viis maa være kommet til et Forliig mellem ham og Jarlen saavelsom Norges Regjering, kunne vi slutte deraf, at han i 1389 var Medlem af Raadet og tilligemed Jarlen tilstede i Norge paa det større Raadsmøde, hvorved Erik af Pommerns Arveret til Norges Trone bekræftedes [2]), saaledes som det i det følgende vil blive viist. Da var Malise endog bleven Ridder [3]); men da der ingen Ridder-Udnævnelse havde fundet Sted i Norge siden Kong Haakons Død, maa det være Kongen af Skotland, som havde givet ham denne Titel: en Bestyrkelse mere paa, at han optraadte i Oerne som skotsk Adelsmand og som Forfegter af Skoternes Interesser. Det er meget muligt, at han havde tiltvunget sig et Forliig, gunstigere end han egentligt fortjente, ved at tage Jarlen til Fange, hvilket ifølge de islandske Annaler virkelig lykkedes ham, skjønt det ej angives naar, og det er endog ikke saa usandsynligt, at et nyt Laan af 140 Pund skotsk Sterling, som Jarlen fik af Haakon Jonssøn under sit Ophold ved Raadsmødet om Sommeren 1389, blev optaget for at skaffe tilveje en Deel af den Løsesum, som han efter de Tiders Skik upaatvivleligen maa have forpligtet sig til at betale. Men efter Tilbagekomsten til Oerne hevnede han sig, overfaldt Malise Sperra paa Hjaltland og dræbte ham, dog kun, saavidt man kan skjønne, efter et haardnakket Forsvar, thi der fortælles, at der foruden Malise faldt syv af dennes Mend, medens kun en Sven undkom paa en Sexæring og slap over til Norge [4]). Ifølge et Sagn paa Hjaltland skal denne Kamp have fun-

---

[1]) Dipl. N. I. 501. Dommen affagdes den 8de October 1386, og samme Dag udstedte Jon, Chorsbroder ved Apostelkirken og Lagmanden Arnulf Gunnarssøn den bekræftede Gjenpart deraf, efter hvilken Brevet er aftrykt.

[2]) Paludan-Müller, Observationes criticæ etc. S. 108.

[3]) Han kaldes saaledes udtrykkeligt i nysnævnte Brev af 1389, ligeledes kaldes han Hr. Malise Sperra i de islandske Annaler, hvor hans Drab berettes. Ved Brevet af 1389 hænger endnu hans Segl, forestillende et Skjold med to Sparrer, den ene over den anden. Hans Slegtskab med de svenske Sparrer maa vel derved ansees bestyrket; men da han, som man tydeligt kan see, var fød i Skotland og havde levet sin meste Tid der, er det ej at undres over, at han kun optræder som Skotte.

[4]) Isl. Annaler, Udg. S. 342. Der siges her udtrykkeligt, at han forud havde fanget Jarlen, og da Drabet, som det strax nedenfor vil sees, maa

det Sted paa Vejen mellem Scalloway og det nærliggende Thingvold, og en der opreist høj Steen være et Mindesmerke om Tildragelsen [1]). Dette er i sig selv nok saa sandsynligt, da Thingvold og dets Havn Scalloway i den Tid var de vigtigste Punkter paa Øen, og Malise Sperra rimeligviis endog havde sit Tilhold i Scalloway, ligesom flere af de senere Jarler. Tiden, da Drabet skete, angives forskjelligt, til 1388, til 1389 og til 1391. Det første Aarstal er naturligviis urigtigt, da Malise, som vi have seet, levede endnu i 1389; men derimod er det meget sandsynligt, at Overfaldet har fundet Sted om Høsten 1389, maaskee netop som Malise og Jarlen vare komne tilbage fra Mødet. Saa sildigt som i 1391 kan det neppe have været, thi allerede den 23de April 1391 overdrog Jarlen sin Broder David sine Godser Newburgh og Auchdale i Skotland for hans tro Tjenester og som Erstatning for den mødrene Arv, der maatte tilkomme ham i Øerne [2]); og denne Overdragelse viser, at Jarlen nu ansaa sig at være i sikker Besiddelse af sit Arvegods i Øerne, ligesom ogsaa de Tjenester, Broderen kan have viist ham, neppe have bestaaet i andet, end at han har hjulpet ham med at overvinde Malise Sperra. Siden den Tid synes Jarlen at have herstet i Fred og Ro. Erngisl Sunessøn førte vel endnu stundom Jarletitlen, men synes forlengst at have opgivet alle Fordringer paa Øerne eller nogensomhelst Deel deraf. Som Biskop efter Villjam nævnes en vis Henrik [3]), om hvem intet forresten vides. Han forekommer allerførst i et Brev af 1394, udstedt paa et Møde i Helsingborg, hvor flere norske, svenske og danske Biskoper vare forsamlede; men han var død inden Sommeren 1397, thi da var hans Eftermand Jon allerede i Besiddelse af Biskopsstolen.

20. Kong Olaf opnaar Myndigheds-Alderen, men afgaar ej lenge derefter uformodentligt ved Døden. Ugrundede Beskyldninger, senere fremsatte mod Dronningen i den Anledning.

Imidlertid havde Kong Olaf mod Udgangen af 1385 fyldt sit femtende Aar. Tiden var saaledes kommen, da han kunde erklæres

have fundet Sted om Høsten 1389, ligger altsaa Jarlens Fangenskab forud for Besøget i Norge 1389, hvilket og i sig selv er det rimeligste.

[1]) See herom Hibbert, descr. of Shetland S. 268 og 456, saavelsom N. Saml. VI. 491, hvor ogsaa de forvirrede Sagn ere anførte, som Hibbert ved sit første Besøg paa Stedet hørte angive om Aarsagen til hiint Steen-Mindesmerkes Oprettelse.

[2]) Dipl. N. II. 525.

[3]) Pontoppidan ann. ecc. II. 243. Suhm, XIV. S. 332.

myndig, idetmindste for Norges Vedkommende. Men hvorvidt en saadan Act har fundet Sted, er af de forhaandenværende Brevskaber og sparsomme historiske Efterretninger umuligt at udfinde med Sikkerhed. At Dronningen neppe kan have havt noget derimod, maa man antage, fornemmelig af den Grund, at hendes Magt over Sønnen vistnok ligefuldt vilde vedblive uforandret, ja at hun siden endog vilde kunne herske endnu mere uhindret i hans Navn, end forhen som hans Formynderske med Raadet ved sin Side. Dog er der ingen Spor af, at Olaf om Sommeren 1386 — thi da maatte vel nærmest Myndighedserklæringen have fundet Sted — har været i Norge. Der findes et Varnadarbrev, udstedt i hans Navn fra Oslo den 15de April 1386 for en Eivind paa Ottarsjø i Jemteland med Hustru og Børn, og hvorved Kongsgaarden Ottarsjø overdroges ham og hans Børn paa Livstid mod sedvanlig Afgift og Tjeneste som andre Kongens Thegner [1]). Men dette Brev er indseglet af Cantsleren paa samme Maade som hiint af Cantsleren i Kongens Fravær beseglede Bekræftelsesbrev af 22de August 1384; der nævnes ikke et Ord om, at Kongen var tilstede, og forsaavidt beviser dette Brev ikke stort. Overhoved vilde vel de fleste saadanne Kongebreve, om vi havde dem fuldstændigt, bevise lidet eller intet, siden allerede de, der udferdigedes under hans Mindreaarighed i Dronningens Nærværelse, stedse udstedtes i hans Navn, uden at enten Dronningen, Drottseten eller Cantsleren nævnes, medens omvendt de Breve, der i hans Fraværelse udstedtes af Drottseten eller Cantsleren, selv om han var erklæret myndig, dog ikke kunde være affattet paa anden Maade end de tidligere; der er saaledes ingen Anledning til at antage, at hans Myndighedserklæring vilde gjøre nogen væsentlig Forandring i Brevenes Affattelsesmaade. Imidlertid kan det vistnok ikke betvivles, at en saadan Myndigheds-Erklæring var uundgaaelig, idetmindste for Norges Vedkommende, thi Folket var nu engang vant til at see en Konge føre Regjeringen, om end kun af Navn, naar en saadan fandtes, og han havde den lovlige Alder. Desuden have vi seet, at alle Fornyelser af Privilegier, Friheder o. a. desl., der hidtil vare udstedte i Kong Olafs Navn, ja endog flere Lovbestemmelser, som den om Islandsfarernes Sekkegjeld, udtrykkeligt erklæredes kun at være midlertidigt gjeldende, indtil Kongen opnaaede „sine lovlige Aar“: de vilde saaledes ligefrem blive ugyldige ved Kongens femtende Fødselsdag, hvis han ikke da, eller snarest muligt derefter, erklæredes myndig for at kunne fornye dem: en Act, hvortil kun han eller den, hvem han overdrog sin Fuldmagt, var berettiget. Og denne Omstændighed gjør, at det nysomtalte Varnadarbrev af 15de April 1386,

[1]) Dipl. N. III. 466.

skjønt kun udferdiget af Cantsleren, dog bliver af nogen Vigtighed med Hensyn til Spørsmaalet, om Kong Olaf erklæredes myndig eller ikke. Det indeholder nemlig ikke hiin Clausul om at skulle gjelde indtil Kongens Myndighedsaar, som det dog, lige saavel som andre Varnadarbreve, upaatvivleligt maatte have indeholdt, hvis Kongen endnu betragtedes som umyndig; og der maa saaledes dog ved Kong Olafs Indtrædelse i hans 16de Aar være foregaaet noget saadant som en foreløbig Myndigheds-Erklæring, maaskee ledsaget af en lignende foreløbig Fornyelse af alle hine midlertidigt udstedte Forordninger og Frihedsbreve. En saadan Erklæring kan være skeet ved en simpel Bekjendtgjørelse i Kongens Navn under Drottsetens og Cantslerens Besegling, medens den højtidelige Myndigheds-Erklæring og Tilbageleverelsen af Storseglene maatte udsettes, indtil Kongen selv kunde komme til Norge og samles med Raadet.

Denne Act havde Dronning Margrete altsaa formodentlig i Sinde at lade foretage om Høsten 1386, siden hun paa Hansedagen i Lübeck den 13de Juli erklærede ikke at kunne føje Stæderne i at beramme det næste Møde i Vordingborg med deres Deputerede senere end til den 15de Septbr., paa Grund af store og vigtige Ærender i Norge. Disse uopsettelige Ærender synes fornemmelig at maatte have været en Myndigheds-Erklæring og hvad dermed stod i Forbindelse. Men da hun tillige bebudede, at hun ventede begge Rigers Raad, Norges saavelsom Danmarks, til dette Møde, er det ogsaa muligt, at hendes Hensigt har været først at lade Myndigheds-Erklæringen skee i Danmark, under eet for begge Riger, og derpaa at drage til Norge med den unge Konge, for at anordne, hvad der maatte staa i Forbindelse med denne Act. Paa en saadan forestaaende Myndigheds-Erklæring, det være sig nu for begge Riger, eller for Norge alene, henpeger ogsaa hendes Yttring til Stæderne paa det samme Møde i Lübeck, „at Kong Olaf nu ej lenger vilde sidde for Stædernes Maning", og „at hun med Bestemthed vilde vide, om Stæderne vilde forlige sig med ham i Betragtning af den Fordeel, de kunde have af ham". Thi det fuldstændige Opgjør, hvorom hun paa Sønnens Vegne fremsatte et saa bestemt Ønske, synes nærmest at staa i Forbindelse med Kongens forestaaende Optreden som selvstændig Regent, idetmindste af Navn, ved hvilken han heel rimeligt maatte ønske at faa det indviklede Forhold bragt paa det Rene, saa at han herefter ikke mere behøvede at plages dermed; og ved de Fordele, som Stæderne skulde kunne have af Kongen, kan hun ej have forstaaet andet end den Bekræftelse af deres Privilegier, som de saa lenge forgjeves havde ventet paa, og som nu allerbedst og med størst Gyldighed kunde meddeles dem af Kong Olaf selv i Egenskab af Norges fuldmyndige Konge.

Dette Anliggende var det vel saaledes især, der paakaldte Dronning

Margretes Nærværelse i Norge, og for hvis Skyld hun, som det lader til, gjerne endog var draget tidligere paa Aaret herop, hvis ikke de vigtige Forhandlinger med Greverne af Holsten, og siden med Hansestæderne samt maaskee med Kong Albrecht havde holdt hende tilbage i Danmark. Men saavidt man kan see, blev der intet af, at de norske Raadsherrer indfandt sig ved Mødet i Vordingborg, saaledes som Dronningen havde bebudet. Der er intet Spor af deres Nærværelse, tvertimod kan man endog bevise, at de fornemste Raadsherrer ej vare tilstede der, men meget langt borte. Thi Mødet sluttedes ikke førend efter den 29de September [1]), hvad enten nu Forhandlingerne vare langvarige eller, trods Dronningens foregivne Hastverk, begyndte senere end aftalt, og derimod var Norges Drottsete Hr. Agmund Finnssøn, der mindst af alle kunde have manglet ved et saadant Møde, den 8de October i Bergen tilligemed flere andre Raadsherrer og afsagde da hiin føromtalte Dom i Sagen mellem Malise Sperra og Hafthorssønnerne. At Hr. Agmund og maaskee flere Raadsherrer med ham skulde have været ved September Maaneds Udgang i Vordingborg og allerede den 8de October næstefter kunde være i god Ro i Bergen og der afsige en vigtig Dom, hvortil vist flere Dages Forberedelse udfordredes, maa vel betragtes som en Umulighed.

Af alt dette synes man saaledes at maatte slutte, at Dronningens og Kong Olafs paatænkte Reise til Norge fremdeles udholedes, indtil det blev for sildigt at tænke derpaa i dette Aar. Imidlertid var der dog indtruffet en Begivenhed, der synes at maatte have gjort det dobbelt magtpaaliggende for Dronningen personligt at gjeste Norge. Erkebiskop Nikolas Ruser var nemlig død — Tiden kjendes ikke nøje, men det maa vel have været i September, October eller November [2]) — og det maatte saaledes være ønskeligt for hende nu at kunne være tilstede i Landet for des bedre at kunne indvirke paa Valget af hans Eftermand. Naar der alligevel ikke blev noget af Reisen, maa Aarsagen formodentlig søges i langt vigtigere Anliggender, der paa denne Tid krævede hendes Nærværelse i Skaane. Der er nemlig, som forud antydet, al Anledning til at tro, at Kong Albrecht ved Sammenkomsten med Margrete i

[1]) Paa denne Dag sluttedes Freden med Sørøverne, s. o. S. 225.

[2]) Han nævnes udtrykkeligt som Medudsteder af det sidste blandt hine føromtalte Indulgensbreve, dateret d. 29de Juli 1386, altsaa levede han vel endnu i Begyndelsen af August. Men senere end i October kan han neppe være død, da man altid maa beregne nogen Tid, for at hans Efterfølger Vinalde i Bergen kunde erfare Dødsfaldet, begive sig først til Dronningen, siden til Italien, samt komme tilbage til Danmark i det allersildigste ved Begyndelsen af August Maaned i det følgende Aar. Ifølge Erkebiskopslisten i Scr. r. D. IV. 616 skal Nikolas have siddet som Erkebiskop i fem Aar, hvilket vil slaa nogenledes til, naar vi sætte hans Indvielse til Høsten eller Vintrens Begyndelse 1381.

Lübeck om Sommeren 1386 ved Stædernes og de øvrige forsamlede Fyrsters indstændige Megling [1]) er bleven bevæget til at gaa ind paa en Stilstand eller en Overeenskomst, hvorved han forbandt sig til at rømme de Hereder og Slotte i det østlige og sydøstlige Skaane, som han eller rettere hans tydske Lehnsherrer endnu havde inde (Gøinge, Gerde, Jerestads og sandsynligviis Herrestads-Hereder), saasnart han kunde faa udløst Panthaverne, og at Margrete har begivet sig til Skaane for at ordne dette Anliggende og paaskynde Rømningen. Det er endog ikke usandsynligt, at hun eller hendes Venner underhaanden kunne have haft nogen Deel i en Bonde-Opstand, der just nu rasede i hine Hereder. Det berettes nemlig, at Kongens Foged paa Bjerghuusholm (i Herrestadsherred ved Ystad), ved Navn Büdelsbach — formodentlig Geward Büdelsbach, der stod i nøje Forbindelse med Snakenborgerne og Vicke v. Vitzen i Kalmar — duretede ved Fastelavnstider (17de Febr.) 1387 et stort Nederlag paa Bønderne ved Aasum Kirke i Gerde-Hered, og at „den tydske Tyran Snakenborg“ (formodentlig Heyne Snakenborg) fra Sjøtorp Slot ved Ystad tilføjede dem et lignende Nederlag; og begge disse Mænd stod visselig endnu i Kong Albrechts Tjeneste [2]). Nu er det vistnok saa, at deres Regimente vel under alle Omstændigheder var haardt nok til at bringe Bønderne til Fortvivlelse; men at Opstanden just nu udbrød, synes dog at maatte have en nærmere Foranledning, og man har saaledes af Grund

[1]) At Stæderne maa have været meget interesserede i at faa de mecklenburgske Herrer vek fra Skaane og overhoved i at faa en Fred eller Stilstand bragt istand for Skaanes Vedkommende, maa man slutte af de Klager, som i 1381 indløb til Hansedagen i Lübeck over Fogderne i Trelleborg, Ystad og Symreshavn, at de jevnligen havde skadet og forurettet Kjøbmændene (Suhm, XIV. 97); dette maa netop have været mecklenburgske Fogeder, da idetmindste Ystad (i Herrestadsherred) og Symreshavn (i Jerestadsherred) stode under saadanne; disse Nordener kete vistnok under Paaskud af Feider mellem Mecklenburgerne og det danske Kongehuus.

[2]) Chron. af 1389 i Scr. r. Dan. VI. 534. Naar Büdelsbach her kaldes „Kongens Foged“ (advocatus regis) skulde man let kunde antage det for at være Kong Olaf, som her menes ved „Kongen“. Men at det maa være Albrecht, som menes, sees deraf, at han øjensynligt er paa samme Parti som, og forbunden med, Heyne Snakenborg, der ikke underkastede sig Margrete førend efter Slaget ved Falkøping, hvor han stred paa Albrechts Side, som det i det følgende vil vises, og som nu siges udtrykkeligt at være Foged i Jerestads Hered, hvilket Mecklenburgerne i 1378 pantsatte til Peter Duve (s. o. S. 74), der formodentlig igjen har overladt det til ham; endvidere see vi Büdelsbach slaa Bønderne ved Aasum i Gerde-Hered, hvilket Mecklenburgerne i 1378 pantsatte til Jakob Axelsson (l. c.), medens Snakenborg vandt sin Seir nære ved Büdelsbachs Lehnsslot. Geward Büdelsbach nævnes tilligemed Vicke v. Vitzen den yngre o. fl. som Forlover for Heyne Snakenborg, da han efter Nederlaget ved Falkøping gik til Accord med Dronningen; siden indgik han ogsaa Forløfte for Dronningen paa et Gjeldsbrev til Webege Bugenhagen (Suhm XIV. 259).

til at antage, at om den end ikke ligefrem skete efter hendes Tilskyndelse, og om Bønderne endog kun, ligesom Jyderne i 1340, have grebet til Vaaben for at fremskynde det længselsfuldt imødeseede Øjeblik, da de kunde blive de fremmede Herrer kvit, saa skete dette dog i hendes Interesse. I alle Fald havde hun den største Opfordring til at forblive i Skaane indtil Videre, for paa nærmeste Hold at varetage sin Tarv og saavidt muligt at hjelpe sine Venner. Og om end Bønderne kom uheldigt derfra, saa lader det dog til, at Margrete opnaaede sit Ønske, at faa hele Skaane samlet under sit Herredømme, idet nemlig de fremmede Herrer maa have fundet det saa vanskeligt at holde sig der, at de deels have ladet sig affinde med en ubetydelig Løsningssum, eller deels endog ligefrem underkastet sig hende. Idetmindste see vi een af Albrechts forrige Mænd og Tjenere, der i sin Tid var nær forbunden med Raven Barnekow og andre mecklenburgske Høvdinger, Hr. **Henrik Parow**, fra nu af at optræde som dansk Adelsmand og Dronningens ivrige Tilhænger, saa at der vistnok er al Sandsynlighed for, at han netop ved denne Lejlighed er vunden af hende, og at han har haft en Forlening i det østlige Skaane, der saaledes er kommen tilbage under den danske Krone [1]). Og saavidt man kan see, findes der ikke Tegn til, at et eneste af Skaanes Hereder efter denne Tid stod under Mecklenburgernes Højhed. Altsaa er der den største Sandsynlighed for, at Skaanes fuldkomne Underkastelse under Margrete og Olaf netop skriver sig fra dette hendes Ophold der [2]). Vi finde

---

[1]) Henrik Parow nævnes allerede i Raven Barnekows Regnskab af 1365 som en af dennes Stalbrødre (Styffe, Bidr. S. 82); endvidere i 1370 som Forlover for Johan og Vicke Ummereyse, Under-Pantelehnshavere af Hertug Albrecht paa Stekeholm m. m., der skyldte Penge til Johan Bützow og derfor pantsatte dette Slot med andre Besiddelser (sstds. S. 125, 127). Endvidere nævnes han som mecklenburgsk Gesant til Hansedagen i Juni 1377 (Suhm, XIV. 37, efter Recessus Hansæ). Men i August 1387 nævnes han blandt de danske Herrer, der i Lund hyldede Dronning Margrete, og han faldt kæmpende paa hendes Side i Slaget ved Falkøping 1389. Hans Overgang ligger saaledes imellem 1377 og 1387; og den største Sandsynlighed er vistnok for, at den maa søges under Margretes Ophold i Skaane og Bondekrigen der 1386—1387. Det var altsaa vel ved denne Lejlighed, at Kong Olaf ved sit Brev „undte ham at løse Peterstorp (paa Laaland) af Rickman von der Lancken"; Becker, Vidste danske Archivregistraturer I. S. 115.

[2]) Idetmindste maa Ystad være kommen i Margretes Besiddelse, siden Kong Olaf kunde opholde sig der i Juli 1387 (see Behrmann, om Kong Olafs Død, S. 3, 4), og det var vel netop her, hvor Bödelsbach var Foged. Ogsaa Lagaholms Tilbagegivelse synes nu at være bleven forberedt; idetmindste overdrog Kong Albrecht sin Panteret derover til Vicke v. Vitzen, begge Snakenborgerne (Heyne og Gerhard) og Magnus Peterssøn; ved Brev af 19de April 1387 lovede nemlig Henrik Anderssøn efter et halvt Aar fra Dato at tilbagegive baade Slot og Land til disse Herrer eller hvemsomhelst af dem, og, for det Tilfelde, at de forinden døde, til den, som kom med Kong Albrechts Brev og

hende i Skaane kort før Juul 1386 [1]), og ligesaa baade hende og hendes Søn ogsaa i det følgende Aar [2]). Skade, at der ikke skal findes nærmere Oplysninger om disse for alle tre Rigers fremtidige Skjebne saa yderst vigtige Forhandlinger.

Denne Dronningens Fraværelse fra Norge hindrede dog ikke Erkebiskopsvalget fra at udfalde efter hendes Ønske, thi Nikolas Rusers Eftermand blev hendes paalidelige Ven Provst **Vinalde**, Magister Capellarum. Det er endog høist rimeligt, at han slet ikke blev valgt, men at Dronningen strax efter Erkebiskop Nikolas's Død skikkede Bud efter ham og sendte ham til Paven med sin Anbefaling for at faa ham udnævnt ved Provision. Det samme havde hun vistnok tidligere gjort med hans Formand Nikolas Ruser, og maaskee med flere; det kan desuden ansees som ganske vist, at Paven, saaledes som det dengang var Skik og Brug med alle Bispestole, allerede ved Nikolas's Udnævnelse havde reserveret Erkestolens næste Besettelse for den pavelige Provision, saa at Vinalde, om han endog var lovligt valgt af Capitlet, alligevel vilde have maattet finde sig i at see dette Valg casseret, og i dets Sted at modtage Udnævnelsen provisionsviis. Vi finde ham atter i Danmark i de første Dage af August i det følgende Aar [3]), og da var han neppe umiddelbart kommen tilbage fra Rom. Vi ville see, at han her optraadte som en af Dronningens fornemste Tilhængere; men hvad det er paafaldende er, at han ogsaa optræder som dansk Prælat eller Lehnsherre — hvilken af Delene det nu har været, dog snarere det første. Det maa altsaa antages, og kan næsten ansees som vist, at han ved Margretes Indflydelse har faaet en eller flere Præbender i Danmark, hvad enten nu dette er skeet tidligere, eller at Pave Urban VI. overdrog ham dem ved Indvielsen. Dette maa nu være som det vil, vist er det, at Margrete maa have forstaaet at vinde denne megtige, og som det ogsaa lader, særdeles forstandige og forretningsdygtige Mand fuldkommen for sine Interesser og knytte ham til sig med varig Hengivenhed. Som hans Eftermand i Provste- og Magister-Capellarum-Embedet nævnes Hr. **Arnbjørn Sunnulfsøn**, men rigtignok ikke førend ved 1400 [4]), saa at man ikke

---

gjorde Rede for Pantesummen. (Styffe, Bidrag No. 61, S. 189). Om Gyinge og om Ronneby i Bleking s. nedens. S. 268.

[1]) Den 16de Decbr., formodentlig i Lund, udstedte han Brev paa den forommeldte Gave af Turstorpsø til Lunde Erkestol, s. Suhm XIV. 167.

[2]) Den 16de Januar 1386 var Kong Olaf over i Sjæland, i Nestved (Suhm, XIV. 177), men længer ud paa Sommeren var han i Skaane og døde, som vi ville see, paa Falsterbod.

[3]) Han deeltog i Hyldingen i Lund d. 10de August, som det strax herefter vil sees.

[4]) Dipl. N. I. 572.

med fuldkommen Vished kan vide, om han fulgte umiddelbart efter ham, eller om der var nogen imellem.

Aaret før Nikolas Rufer, eller 1385, var ogsaa Biskop Jon af Oslo afgaaet ved Døden. Det er allerede ovenfor nævnt [1]), at han tidligere havde været Prest til Gerpen og sandsynligviis ogsaa hørte hjemme paa den Kant, siden han i sit Testamente fortrinsviis synes at have betænkt Gerpens Kirke, saavelsom det nærliggende Gimsø Kloster og det saakaldte **Michels-Berg**, en Hule i Klippesiden paa den østlige Bred af Nornsjø (nu Norsjø), der betragtedes som et helligt Sted og havde et Alter, hvorpaa der af og til holdtes Messe, og hvor der offredes Gaver [2]). Til Gerpen skjenkede Jon alle Kvernerne ved nedre Forsheim hvor det nuværende Fosseims Jernverk er beliggende, og hvilke saaledes maae have været hans Ejendom. Det er ligeledes omtalt, at Jon maaskee ganske kort Tid før sin Død, da han allerede maa have følt sig meget svag, overdrog Biskopsforretningerne til en Coadjutor og Official, der ikke nævnes ved Navn, men som dog umuligt kan have været nogen anden end hans Eftermand **Eystein Aslakssøn** [3]). Denne Coadjutor og Official har saaledes udstedt Breve baade af 23de August og 19de September 1385. Men ved den sidstnævnte Tid maa dog vel Jon være død, thi af hans Ligsteen, der for ikke lang Tid siden endnu var nogenledes i Behold, sees det, at han døde eller blev begraven i September 1385 [4]). Forholder det sig saaledes — hvad man neppe kan betvivle — at Eystein var hiin Coadjutor, da maa man ogsaa antage, at han af Capitlet er formeligt bleven valgt til Jons Efterfølger, ja man kunde af Titlen Coadjutor endog fristes til at antage, at Jon før sin Død havde ladet ham meddele biskopelig Indvielse. Men under alle Omstændigheder maa han efter den paa de Tider herskende Misbrug, der nu var bleven en næsten ufravigelig Regel, have været nede ved Curien og der snarere faaet sin Udnævnelse ved Provision, end Bekræftelse paa sit Valg. Som Biskop har han hidtil ikke været fundet nævnt førend i et af ham selv i Oslo den 22de September 1386 udstedt Brev, der vedkom det samme Salg af et Herberge i Chorsbrødregaarden, som han selv i Egenskab af

---

[1]) S. ovf. S. 10, Not. 1.

[2]) Om Michelsberget, see Langes Meddelelse i Annaler for Oldkyndighed og Historie 1850, S. 288. Jvfr. Eysteins Register, fol. 29. b.

[3]) S. ovenf. S. 143.

[4]) Stenen, der tidligere maa have ligget i Domkirken, men siden er bleven brugt til Trappetrin, og endnu for et Snees Aar siden var at see udenfor et Huus i Oslo, er afbildet i Sjøborgs Fornlemn. I. Tab. 36., men kun enkelte Stykker af den Deel, der indeholder Aarstal og Maaned, kunne læses. Dog sees her tydeligt nok Aarstallet 1385 og Maanedsnavnet September.

Coadjutor paa Biskop Jons Vegne havde foretaget kort før dennes Død [1]), hvoraf man vel tør slutte, at han da nys var kommen hjem og havde tiltraadt Biskops-Embedet; der var altsaa rundelig Tid for ham til at reise til Curien og modtage Indvielsen der. Han lader til at have været en af de nidkjæreste og dygtigste Biskoper, som paa lang Tid havde været i Norge. Strax efter hans Hjemkomst finde vi ham allerede paa Visitatsreise heelt oppe i Thelemarken, hvis Indbyggeres Vildhed synes at have ligget ham tungt paa Hjertet, og som han senere ved et indtrængende Hyrdebrev søgte at raade Bod paa [2]). Fra denne Visitatsreise kom han ikke tilbage førend i Februar eller Marts det følgende Aar [3]). Om hans virksomme Foranstaltninger til at optegne alt Kirkegodset i hans Diocese og sette Præbenderne paa en bedre Fod, vil der i det Følgende blive handlet. Allerede i Marts 1387 udvirkede han hos Cantsleren en i Kongens Navn udferdiget Stevning til et Par Bønder i Gnisdalen, som uden Lov og Dom havde tilegnet sig Aalefisket ved Elgelid, der sagdes at tilhøre Biskopsstolen, om at møde paa Berby næste Botulfsmesse for hans Official, Kongens Ombudsmand Hr. Agmund Bolt, og en af Biskopen tilkaldt Lagmand, for at bevise deres Ret og siden modtage Dom. Denne Dom faldt ogsaa ud til Biskopens Fordeel og bekræftedes af Dronningen saavelsom Erkebiskopen i 1388 [4]).

Dronning Margrete og Kong Olaf synes imidlertid, som ovenfor viist, at have tilbragt Størstedelen af Vaaren og Forsommeren i Skaane [5]),

[1]) Dipl. N. II. 497. Det Herberge, som solgtes, var det, som Eysteins egen Farbroder Sira Arnulf Steinarsøn havde ejet (s. o. S. 144), og som nu Erkepresten Kolbjørn kjøbte, men sidenefter overlod til Sira Narve Matthiasøn. Brevet af 23de August 1385 omhandler Kjøbet, det af 22de Septembr. 1386 er Biskop Eysteins Qvittering for den sidste Deel af Kjøbesummen.

[2]) Den 7de November var Biskop Eystein i Flaabygden i Thelemarken, hvor han modtog Bøder af en Mand, der i tolv Aar ej havde ydet „Biskopsskat" eller gjort Reide", samt taget Sacramentet i Forbud, og ikke holdt den ham for Manddrab ilagte Skrift. Dipl. N. IV. 534.

[3]) Den 3die Decbr. var han paa Stokke (Vestfold), den 10de Decbr. paa Telge, hvor han formodentlig tilbragte Julen, den 7de Februar 1387 paa Hof i Nordal (Vestfold) og endelig den 13de Marts i Oslo (Dipl. N. I. 506. IV. 536. III. 474. II. 501).

[4]) Dipl. N. II. 501. 502. 508.

[5]) At Kong Olaf i 1387 skulde have overværet et Concilium i Tunsberg, hvor alle Norges Biskoper vare samlede, som Pontoppidan siger i sin Kirkehistorie (II. 231), er saa meget mindre sandsynligt, som der neppe engang blev holdt noget Concilium paa den Tid, da der ingen Erkebiskop var i Landet. Formodentlig grunder Angivelsen sig paa en Feiltagelse eller en urigtig Beregning af Aarstallet. Man maa nærmest tænke paa Erkebiskop Nikolas's og de øvrige Biskopers Nærværelse i Tunsberg d. 26de Aug. 1383; dog findes ingen paa den Dag eller ved den Tid udgiven Forordning af saadant Indhold, som P. angiver, nemlig „at de Geistlige skulde have Deel i alle Bøder", hvilket og i sig selv er lidet sandsynligt.

og Dronningen var formodentlig den hele Tid ivrigt beskjeftiget med Underhandlinger og andre Foretagender, der sigtede til at faa de endnu ikke gjenvundne Slotte og Lehn tilbage. At dette ogsaa lykkedes hende, have vi nys seet; navnlig erfare vi, at Herrestadsherred med Ystad, og Gøinge Hered, hvilket sidste Mecklenburgerne i 1378 havde pantsat til Jesse Duve, nu vare komne i hendes Vold, thi den 10de Juli var Kong Olaf selv i Ystad og bekræftede den bleking ske Stad Rønneby's Privilegier [1]) — en Omstændighed hvoraf man ogsaa kan slutte, at de østlige Landskaber nu vare komne tilbage til den danske Krone — og allerede i December 1386 var Jesse Duve hos Dronningen, da hun overdrog Turstorpsø til Lunds Domkirke. Dronning Margrete var selv i nye Underhandlinger med Kong Albrecht, og en Dag var berammet imellem dem [2]). Formodentlig underhandlede hun endnu ivrigere med de megtige svenske Stormænd, Bo Jonssøns Testament-Executorer, der netop paa denne Tid vare komne i den heftigste Strid med Kong Albrecht om dette Testamente, og der var vistnok de bedste Udsigter for Haanden til, at et overvejende Parti blandt de svenske Herrer vilde erklære sig for Olaf, og denne saaledes kunde vinde sine Forfædres Trone tilbage, — da enhver saadan Forhaabning, hvor sterk eller hvor svag den kan have været, for det første kuldkastedes ved den unge Konges pludselige og uformodede Død. Hvad der har foranlediget den, om det var en heftig Sygdom eller et Ulykkestilfælde, vides ikke. Alle de nærmere Omstændigheder, man kjender derved, ere kun, at han døde paa Falsterbod Slot, medens Dronningen endnu var i Ystad for at underhandle med Kong Albrecht, og at han havde mange Riddere og Svene om sig, navnlig Hovmesteren Hr. Benedict Bjug, Brødrene Hr. Michael og Hr. Jens Ruut, Hr. Folmar Jakobssøn og den føromtalte Hr. Jesse Duve [3]). Derimod er hans Dødsdag ikke ganske sikker, thi den nævnes kun i et Chronicon, der først er sammenskrevet efter 1523, og angives her til Inventio Stephani eller 3die August [4]), hvilket er

[1]) See Klinge dissertatio de nomarchia Medelstad, berigtiget af Behrmann „om Kong Olafs Død" S. 3, 4. Da Dagen her opgives „die beati Regis et Martyris", uden at noget Navn nævnes, kan det ligesaa gjerne være St. Knuts Dag, 10de Juli, som Olafsdagen, der af Behrmann antages for den rette, og saa meget heller hiin, som den er fjernere fra den Dag, da Kongens Lig blev aabnet og balsameret, nemlig d. 4de August.

[2]) Det siges udtrykkeligt i Raadsherrernes Skrivelse til den tydske Højmester af 1402, see Behrmann, l. c. S. 36.

[3]) Dette siges ligeledes udtrykkeligt i det nysomtalte Brev til Højmesteren af 1402, Behrmann S. 35.

[4]) Chron. af 1523 i Scr. Rer. Dan. VI. S. 229. Dette Chron. har Petrus Olai igjen fordetmeste udskrevet og derfra hentet samme Dags-Angivelse, Scr. rer. Dan. I. S. 136.

sidet sandsynligt, naar man betænker, at hans Liig ifølge en samtidig og sikker Kilde blev ført til Sorø for der at begraves, allerede Dagen efter, den 4de August, efterat det var aabnet og balsameret, samt Indvoldene udtagne, for at bringes til Lund og der nedlegges i Domkirken foran Vor Frues Alter, hvilket ogsaa formodentlig strax efter skete [1]). Thi det er dog ikke rimeligt, at den Afdødes Omgivelser skulde have vovet at foretage alt dette i flyvende Hast uden spørge Dronningen ad; men et Bud, om det end skyndte sig nok saa meget, kunde dog i hine Tider neppe tilbagelegge den henved sex norske eller over aatte danske Mile lange Vej fra Falsterbod til Ystad paa kortere Tid end en Dag [2]), og om han endog strax i al Hast vendte tilbage igjen, kunde han, selv for det Tilfælde, at Olaf var død om Morgenen den 3die August, neppe indtreffe saa betids i Falsterbod, at man allerede Dagen efter skulde kunne være færdig med Balsameringen o. s. v. Desuden er det høist rimeligt, at Dronningen selv efter Modtagelsen af Dødsbudskabet begav sig til Falsterbod for at see Sønnens Liig og foranstalte det Fornødne med Hensyn til hans Begravelse, og for hende var det vel endnu vanskeligere at reise saa hurtigt. Man kan saaledes vistnok, endog med temmelig Sikkerhed, antage, at hiin Dags-Angivelse beroer paa en Feiltagelse, der af de forhaandenværende Kilder ej lader sig eftervise, og at Olafs Død indtraf tidligere. Ved alt dette bortfalder den Beskyldning, som har været ført imod Margrete, at hun paa en upassende Maade skulde have hastet med at faa Sønnens Liig aabnet og bortbragt for siden en Tid at kunne holde hans Død hemmelig, indtil hun havde sikkret sig Regjeringen efter ham. Snarere har hun holdt hans Død nogle Dage hemmelig, forinden Liget aabnedes og bragtes bort; men længe kan dog denne Hemmeligholdelse ej have varet, hvor saa mange vidste Besked derom. Og skete Aabningen og Ligets Bortbringelse Dagen efter hans Død, kunde hun jo neppe engang selv have været vidende om eller givet Befaling dertil; men hvo af hans Omgivelser skulde vel have dristet sig dertil paa egen Haand?

---

[1]) Chron. af 1389, Scr. r. D. VI. 534, der udtrykkeligt angiver Søndagen før Laurentii, hvilken i 1387 falder paa 4de August, som Dagen, da hans Liig bragtes bort. Behrmann (l. c.) begaar her den uforklarlige Feil at antage denne Søndag for 7de August, og Aarets Søndagsbogstav for B istedetfor F. Dette passer paa 1384 og 1390, men paa ingen af de mellemliggende Aar. (Jfr. Keyser, den N. Kirkes Hist. II. S. 408). Behrmann begaar sammesteds ogsaa en anden væsentlig Feil, idet han nemlig citerer Petrus Olai, under Navnet „Olaus Petri“, og hiint Chron. af 1523 som indbyrdes uafhængige og „omtrent samtidige“ Vidnesbyrd for 3die August som Dødsdagen. Vidnesbyrdet er kun eet, da Petrus Olai har udskrevet Krøniken, og denne er mindst 136 Aar yngre end Begivenheden.

[2]) Man maa erindre, hvor slette vist Vejene i de Tider vare, i Sammenligning med nuomstunder.

En anden og langt mere krænkende Beskyldning, der ogsaa, og det endog temmelig tidligt har været fremsat imod Margrete, nemlig at hun selv skulde have ladet sin Søn tage af Dage ved Gift[1]) for at kunne bestige Kronen i hans Sted er endnu mere urimelig, og derfor dobbelt utilbørlig. Thi om hun endog havde været unaturlig nok til at lade sin egen Søn rydde af Vejen for at tilfredsstille sin Herskesyge, saa er det af hvad vi ovenfor have anført, og end mere af hvad der nedenfor vil vises, let at indsee, at hun aldeles intet havde at vinde, men derimod overordentlig meget at tabe ved hans Død, især da den Udsigt, hun ganske vist havde til, at de misfornøjede svenske Herrer med det første vilde erklære sig for Olaf og hylde ham som deres Konge, nu atter blev stillet mere i det fjerne.

Ej mindre usandsynlig er derfor den Beskyldning, som ogsaa har været fremsat, at Margrete alene skulde have udgivet Olaf for at være død, men hemmeligt have holdt ham fangen, og at det virkelig skulde være ham, der, som det heed, efter at være undkommen af Fangenskabet, fremtraadte i 1402 som Kong Olaf og ved hendes Foranstaltning blev brendt som en Bedrager, hvilket paa sit Sted nærmere vil blive omhandlet. Om man end kunde tiltro Margrete en saadan Unaturlighed — hvortil hendes hele øvrige Ferd ikke giver mindste Anledning —, saa maatte dog, som nys paaviist, Olafs Død just paa denne Tid være saa ubelejlig for hendes Planer, at den Ærgjerrighed og Herskesyge, der skulde være sterk nok til at kvæle alle moderlige Følelser hos hende, snarere vilde have tilskyndet hende til at anvende alt hvad der stod i hendes Magt for at holde ham i Live, ja endog til heller at udgive ham for levende, skjønt han var død, end til at udgive ham for død, medens han endnu levede.

At der imidlertid har været gaadefulde Omstendigheder forbundne med Kong Olafs Død og Begravelse, der kunde give Anledning til nogen Mistanke om, at det dermed ej var gaaet ganske rigtigt til, maa man slutte deraf, at hün Bedrager virkelig kunde fremstaa og finde Tiltro hos Flere, saaledes som vi i det følgende ville see. Paa hvilken Dag end Olaf er afgaaet ved Døden, var den dog vistnok saa nær forud for Begravelsesdagen, at Beboerne af Rigets fjernere Egne og overhoved alle de, der ikke befandt

[1]) Denne Beskyldning er først antydet af den samtidige Johannes v. der Pusilie, udg. af Voigt S. 153. Stedet anføres ogsaa hos Behrmann, S. 25. Messenius henkaster den dog med nogen Uvished, (Olaf, siger han, omkom af en ubekjendt Sygdom, maaskee ved sin Moders herskesyge Svig) i Scondia, t. III. S. 31; i Apologia (XII. S. 207) helder han mere til den Tro, at Bedrageren i 1402 var den egte Olaf, men omtaler hans Fremtræden saa forvirret, at det næsten seer ud, som om han henførte den til 1387. Dalin siger i sin Historie (II. S. 575, Not.) „Margrete slegtede paa sin Fader og var ej uliig Dronning Blanche, (hvilken man, vel at merke, antager for at have ladet sin Søn forgive), men jeg kan derom intet dømme“. Sigtelsen er imidlertid henkastet.

sig inden den første Dagsreise fra Falsterbod, neppe erfarede hans Død, førend samtidigt med Efterretningen om Begravelsen. Det kunde saaledes for dem letteligt synes, som om man havde brugt et usømmeligt Hastverk, og ved Forsøgene paa at forklare dette kunde vel enkelte for Margrete mindre fordeelagtige Gjetninger opstaa, der efterhaanden gik over i Folketroen. For Nordmendene maatte det uventede Budskab om den unge Konges Død i hans blomstrende Ynglings-Alder være dobbelt sørgelig og nedslaaende. Ej alene maatte det smerte dem dybt, at den gamle Kongestamme, der nu i et halvt Aartusende havde styret Riget, og paa hvis yngre, af et kvindeligt Led fremspirede Green de havde overført al den varme og inderlige Hengivenhed, hvormed de havde hængt ved den ældre, nu med eet skulde uddø. Men desforuden havde de i hiin lange Tid faaet det arvelige Kongedømme selv kjært, ligesom dette ogsaa i sig selv var meest overeensstemmende med Folkets Retsbegreber og Institutioner og afgav størst Betryggelse for Landets fremtidige Blomstren og Velvære, saaat Konge-Ættens pludselige Uddøen allerede i og for sig kunde give Anledning til de ængsteligste Anelser for Fremtiden, især da det uheldigviis endog var tvivlsomt, hvorvidt der overhoved fandtes nogen lovlig Tron-Arving, eller, om en saadan end kunde findes, hvorvidt han vilde være Folket tjenlig. Alle disse Betragtninger, forenede med den Veemod, hvormed man altid erfarer en haabefuld ung Mand eller Kvindes uventede Endeligt, maatte gjøre Smerten over Olafs Død dybere og mere almindelig, end den maaskee under andre Omstændigheder vilde have været. Og Sorgen har rimeligviis bragt Nordmendene til at smykke ham med Dyder, som han neppe engang havde haft Anledning til at legge for Dagen, og til at ansee Forhaabninger med ham begravne, som de efter sit ringe Kjendskab til ham neppe endnu i Virkeligheden vare berettigede til at nære. Det var derfor heel naturligt, at mange af dem ikke engang strax kunde gjøre sig fortrolige med Tanken om hans Død, men klyngede sig til den Tro, at han endnu var i Live, og med Tiden nok vilde fremstaa igjen, ligesom man i sin Tid havde troet det samme om Olaf Tryggvesøn, da han var falden i Svolder-Slaget. Denne Tro, der fra Norge ogsaa maatte udbrede sig til Island, udtaler sig i nogle samtidige islandske Annalers Udsagn ved 1387, idet de omtale Olafs Død kun som en Forsvinden (hvarf) [1]. Ligeledes heder det i den nys omtalte islandske Sagasamling, kaldet Flatøbogen, ved Slutningen af en Fortegnelse paa Norges Konger fra Olaf tilbage til Harald Haarfagre: „Et Aar senere end før er sagt (der siges strax ovenfor udtrykkeligt, at Bogen var paabegyndt

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 340. Det er de til 1396 naaende Holę-Annaler, hvor dette findes. Vi ville ogsaa strax herefter see, hvorledes man paa flere Steder i Norge endnu 1389 daterede efter Kong Olafs Regjerings-Aar, som om han ej var død.

1387 under Kong Olaf Haakonssøns Regjering) forsvandt Kong Olaf Haakonssøn; Danerne sagde, at han var død, men Nordmendene vilde ikke tro det" [1]). (Tiden angives til 1388, fordi Efterretningen formodentlig først da er kommen til Island). Muligtviis menes ogsaa Kong Olaf, hvor det i de Annaler, der slutte hiin samme Flatøbog, fortelles ved 1393, at „Olaf Margretessøn efter Enkeltes Sigende skal have gaaet ud", det vil sige, være reist udenlands eller draget i Pilegrimsferd, samtidigt eller maaskee endog tilsammen med nogle Islendinger, der havde deeltaget i en blodig Kamp med Bjørn Einarssøn og drebt eller saaret flere af dennes Følge, hvorfor det, som det synes, i Skriftemaalet var blevet dem paalagt at gjøre en slig Pønitens-Reise. Rigtignok skulde man efter Sammenhengen snarere antage, at denne Olaf Margretessøn ligeledes var en Islending; men da en saadan af dette Navn ikke andensteds omtales, bliver det i alle Fald ikke umuligt, at Kong Olaf er meent [2]). Men i saa Fald skulde man dog næsten formode, at der her tydes hen paa et Sagn, der ej lenge efter Olafs Død synes at være opkommet i Italien og endnu fortelles idetmindste i Perugia. I Aaret 1415, heder det nemlig, den 13de Marts, „døde i Perugia Henrik eller Erik, en Søn af Kong Haakon og Dronning Margrete, Medlem af St. Franciscus's tredie Orden. Han havde fra Barndommen af haft mest Tilbøjelighed for den geistlige Stand, og hverken hans Moder Margrete eller Rigets Store kunde formaa ham til, enten ved sin Faders, eller ved sin Broder Olafs Død, at modtage Kongedømmet eller gifte sig for at faa Børn, men for at undgaa alt Overheng herom flygtede han bort til et affides, øde Sted, traadte ind i St. Franciscus's tredie Orden og henlevede flere Aar i den yderste Armod, optagen af aandelige Øvelser, Bønner og Betragtninger. Imidlertid blev han omhyggeligt eftersøgt af Sine, og tilsidst opdaget og bragt tilbage til Riget, hvorved han fik Anledning til at forherlige sit hellige Liv ved et Mirakel. Rigets Store vilde nemlig overdrage ham Regjeringen, men Moderen, hvad enten hun nu nødigt vilde give Slip paa Magten eller ikke troede, at han var hendes Søn,

---

[1]) Flatøbogen, Udg. I. S. 28. Stedet findes ligeledes i Fornaldar Sögur Nordrlanda, II. 3. 16. Det har ogsaa som Overskrift „Hvarf Ólafs Konungs Hákonarsunar" (Kong Olaf Haakonssøns Forsvinden), hvilket ere de selvsamme Ord, der anføres paa nysomtalte Sted i Hole-Annalerne, saaat man næsten skulde antage, at disses Nedskriver har haft Flatøbogen for sig.

[2]) Islandske Annaler, Udgaven, S. 368. Ordene: þá sögðu sumir menn at Ólafr Margrétarsun hefði útgengit, staa midt inde i Beretningen om Slaget ved Gnup mellem Bjørn Einarssøn og Thord Sigmundsøn og dets Følger for Deeltagerne, saa at man visselig ved første Øjekast snarest skulde falde paa, at denne Olaf Margretessøn var en Islending, der seilede ússted i samme Skib som hine.

saasom hans haarde Spægelser havde gjort ham ukjendelig, lod ham gribe og kaste paa et stort Baal, hvor han dog stod en Tidlang ganske uskadt, medens alt Folket saa derpaa og erkjendte det for et Jertegn. Imidlertid brød han sig ikke om at benytte dette mod sin Moder for at faa Kongedømmet, men forlod atter Riget, vedblev med sit strenge Levnet og gjorde en lang Pilegrimsreise til Italien for at besøge Apostlernes Grav og St. Franciscus's Hvilested. Men medens han var i Perugia, døde han af en Feber, efterat have aabenbaret, hvo han var. Ved hans Død ringede Klokkerne i St. Andreaskirken af sig selv, og da Biskopen hørte dette, kom han til med hele Kleresiet og lod Liget begrave i samme Kirke. Da Keiser Sigismund nogle Aar senere paa Reisen til Rom kom igjennem Perugia og hørte dette, gik han ind i Kirken, kyssede Gravstedet, tilbad hans jordiske Levninger, og bad om at maatte faa Deel i den hellige Mands Fortjenester" [1]). Liget eller idetmindste Graven forevises endnu i Perugia, og der skal endog forefindes flere skriftlige Optegnelser derom i samme Kirkes Archiv [2]). At der i Perugia virkelig paa hiin Dag er død en Mand, der paa sit yderste afgav en saadan Bekjendelse om sig selv, er meget muligt og medfører maaskee endog Sandhed; men heraf følger ikke, at Feberpatientens Angivelse er sand, eller endog rigtigt opfattet af de Tilstedeværende. Fortellingen handler desuden om en foregiven Broder af Kong Olaf, hvorom hverken de danske eller de norske Kilder vide at berette det allermindste, og som heller ikke synes at have været til. Man har derfor tænkt sig, at de, der først nedskrev Beretningen, kunne have fejlet i at antage den foregivne Kongesøn og Helgen for at have været en Broder af Kong Olaf, men at han var denne selv, der altsaa ej skulde være død, og siden paa en saa vidunderlig Maade frelst fra Baalet. Men Beretningen bliver ikke derfor mindre usandsynlig, og det eneste merkelige ved den er, at den har kunnet opstaa og vedligeholde sig i det fjerne Italien. Det vilde derfor altid være af megen Interesse at kjende de nærmere Omstændigheder ved dens Oprindelse.

I Sverige maa der ogsaa være opkommet et Rygte, om at det ikke hang ganske saaledes sammen med Kong Olafs Død, som man foregav, siden den svenske Forfatter Ericus Olai, der compilerede sin Krønike lidt efter

[1]) Wadding, Annales Minorum, Ed. 1734. T. XI. p. 375. jvfr. Gram, Notæ ad Meursium l. IV. p. 541. Wadding paaberaaber sig her to Forfattere, Marianus Florentinus (c. 8) og Marcus Ulissiponensis (l. I. c. 31), af hvilke han udtrykkeligt siger, at den første næsten var samtidig med den foregivne Henrik. Den første af disse Forfattere er endnu ikke udgiven i Trykken, og den anden findes i alle Fald neppe i nordiske Bibliotheker.

[2]) Dette er i Rom blevet Forfatteren meddeelt af Geistlige, der selv havde været i Perugia og seet saavel Optegnelserne som den foregivne Helgens Grav.

Midten af det 14de Aarhundrede, yttrer sig om Olafs Død paa følgende Maade: „hvor der blev af hans (Haakons) Søn Olaf, eller hvor og paa hvad Maade han døde, vides ikke, undtagen at hans Moder lod en vis Olaf, der kaldte sig hendes Søn, opbrende“ [1]). Men disse Ord synes at vise, at Rygtet neppe er opkommet, førend efterat den falske Olaf var fremstaaet og afstraffet, da Stemningen i Sverige var bleven mindre gunstig for Margrete, og de mange, der havde imod hende, med Glæde greb alt hvad der kunde siges til hendes Skade, medens derimod Tilstanden og Forholdene paa den Tid, da Olaf døde, ej lenger var i saa friskt Minde hos Mengden, at det kunde være denne ret klart, hvor urimelig Beskyldningen var. I de nærmeste Aar efter Olafs Død har vist ikke en eneste Stemme reist sig mod Margrete i denne Anledning, thi ingensteds maatte det staa saa klart for Enhver som netop i Sverige, hvilken ubetimelig Afbrydelse Olafs Død maatte gjøre i Margretes Planer. Har man der endog strax fundet Omstændighederne ved hans Død noget mistenkelige, da kunde dog Mistanken umuligt rette sig mod Margrete, men maatte snarere vende sig til den modsatte Side, nemlig **mod Mecklenburgerne og deres Tilhængere**, thi Albrechts Sager stod visselig nu saa slet, at hans sidste Haab om at kunne beholde Sveriges Trone maatte knytte sig til, at den gamle Konge-Ætt aldeles uddøde paa Mandssiden, og de Svenske derved maaskee vilde blive nødsagede til endog mod deres Vilje at beholde ham. Heller ikke kan man antage, at de svenske Herrer trods Olafs Død omsider vilde have taget Margrete til sin Herskerinde, dersom nogen saadan Mistanke havde hvilet paa hende. Og derhos kan man være temmelig forvisset om, at om endog kun den svageste Antydning til en saadan Mistanke havde været fremkastet, vilde Albrecht ikke have undladt at opvise den blandt de andre Uartigheder og grove Beskyldninger, han yttrede mod Margrete, da hun aabenbart havde stillet sig i Skranken mod ham.

Det for Margrete krænkende Rygte, at hun skulde have villet lade sin Søn forgive, maa ellers, som vi ovenfor have seet, temmelig tidligt være opstaaet i de pommerske og preussiske Stæder, siden det var fra denne Kant, at Bedrageren fremstod. Imidlertid tør det nok være muligt, at Rygtet selv allerførst blev sammensmedet umiddelbart før Bedragerens Fremkomst. Der maa her ogsaa have gaaet et andet Rygte, hvilket dog muligtviis først har dannet sig i meget sildigere Tider, nemlig at Kong Olaf skulde være omkommen paa Søen i en Storm, medens flere af de øvrige, der var ombord paa Skibet, frelste Livet, og nogle endog paastod, at Kongen selv skulde være kommen levende derfra, men under saa mislige Omstændigheder, at man ikke hørte noget til ham, førend

[1]) Scr. r. S. II. p. 112.

man gjenfandt ham som en fattig og ringe Mand i Graudenz [1]): en Opdigtning, der var alt for urimelig, til at man skulde antage, at nogen Samtidig virkelig for Alvor har troet den [2]).

Margrete staar saaledes fuldkommen reen for enhver Beskyldning, som Uvittighed eller ond Villje senere kan have vovet at fremsette imod hende paa Grund af Sønnens pludselige Død. Men at det nok kunde have været hendes Ønske at skjule Dødsfaldet saa lenge som muligt, og det maaskee ej saameget for de Danskes Skyld, paa hvis Hengivenhed hun vel i alle Tilfelde kunde stole, som snarere for at hendes Planer med Hensyn til Sverige ikke skulde lide nogen Standsning, er baade høist rimeligt og meget undskyldeligt. Dog end ikke dette lod sig gjøre i saa lang Tid, at hun kunde have nogen Nytte deraf, thi om endog Olaf var død kort efter den 10de Juli, da han endnu var i Live i Ystad, bliver der alligevel i det højeste kun tre Uger til den 4de August, da Liget blev bragt til Sorø. Og da vi erfare, at saavel de holstenske Grever, som en Mengde andre anseede Mend og Kvinder af begge Riger, Danmark og Norge, vare tilstede ved Jordfestningen, som maa have fundet Sted umiddelbart efter Ligets Ankomst til Sorø, maa

---

[1]) See den preussiske Skribent Caspar Henneberger's Beretning i hans „Erklärung der preussischen grössern Landtafeln“, S. 67, meddeelt in extenso af Behrmann, l. c. S. 16—18. Henneberger skrev ved Midten af det 16de Aarhundrede og beraaber sig paa den eldre Simon Grunau.

[2]) Her kan man ogsaa merke, at ifølge et svensk Sagn skulde Smaalendingerne have dræbt Kong Olaf og hugget ham istykker Led for Led, fordi han kom ind i Landet uden Gisel, see Werlauff, „de hellige tre Kongers Kapel“, S. 68, hvor „Swenska Fatburen“ VII. S. 103 citeres, og det her anførte Tilleg „som kann tilseendes är uti Ropelskyrka“, meddeles med den Formodning, at der herved forstaaes Röbbeleds Kirke i Kongaherred i Smaaland, medens der dog snarere menes Christianopels Kirke i Bleking, da denne Stad i dagligt Tale altid kaldes „Ropel“ eller „Robel“. Dette Sagn knytter sig sandsynligvis oprindeligt til den Ridderfigur af Marmor fra det 14de Aarhundrede, der findes i nysnævnte Capel i Roeskilde, og som er beskreven samt afbildet i hiint Skrift af Werlauff S. 65 fgg. Denne Figur bestaaer nemlig af 13 forskjellige Stykker til at sette sammen, men som rimeligvis aldrig have været sammensatte, og herom har da det Sagn været gængse, at Figurens Beskaffenhed skulde betegne enten den Tilstand, hvori de Svenske have tilbagesendt Olafs Legeme, eller den Maade, hvorpaa de truede med at ville behandle ham, hvis han faldt i deres Hender (Werlauff l. c.). Altsaa maa enten Figuren have givet Anledning til Sagnet, eller maa dette, om det oprindeligen var uafhængigt af Figuren, tidligt have været sat i Forbindelse dermed, saa at man næsten skulde antage det for en Fejltagelse, naar „Sv. Fatburen“ nævner „Ropel“ og ikke Roeskilde. Hvad Figuren selv angaar, da har Werlauff (l. c. S. 70, 71) viist saagodtsom til Evidens, at den neppe kan forestille nogen anden end Kong Valdemars i Juni 1363 afdøde Søn Hertug Christopher (see foreg. B. S. 737), og at den har været bestemt til at smykke hans Gravsted.

de have været udtrykkeligt indbudne eller tilsagte til at overvære den; og denne Tilsigelse synes idetmindste at maatte have fundet Sted nogle Dage forud, om der end ikke godt kan være Tale om andre norske Mænd, men Kvinder, end dem, som allerede da befandt sig i Danmark, enten ved Hoffet eller andensteds. Man faar saaledes ikke stort længere Tid end 14 Dage, i hvilken Kongens Død kunde holdes skjult for dem, der ikke havde været tilstede ved hans Dødsleje, forsaavidt ellers nogen saadan Hemmeligholdelse kunde have været mulig, hvilket faar staa derhen. Men der er jo endydermere al Sandsynlighed for, at hans Død ikke forefaldt saa ganske nær efter hiin 10de Juli, paa hvilken han, som man maa antage, endnu fuldkommen friskt og vel befandt sig i Ystad med sin Moder.

Kong Olafs balsamerede Liig blev altsaa, som det nys er omtalt, begravet i Sors Klosterkirke, hvor hans Fader og Farfader hvilede, i Overvær af de holstenske Grever og mange andre geistlige og verdslige Herrer, Fruer og Jomfruer, saavel fra Norge som fra Danmark. Naar der blandt hine geistlige Herrer synes at være Tale om mere end een Erkebiskop, kan man kun have meent Erkebiskop Magnus af Lund og den formodentlig allerede fra Curien hjemkomne Vinalde af Nidaros, hvilken vi faa Dage efter ville finde blandt dem, der i Skaane allerførst hyldede Dronning Margrete som Danmarks Rigsforstanderske. Hvilke de øvrige tilstedeværende norske Mænd eller Kvinder monne have været, lader sig nu ikke angive. De sidste maa have hørt til hendes Hof; andre norske Kvinder have neppe paa denne Tid opholdt sig i Danmark, og blandt dem kunde man vel nærmest tænke paa den føromtalte Fru Christina Nikolasdatter, Alf Jarls Ætling og Dronningens Slegtning og særdeles Veninde, som det lader; thi vel var hun den 16de Juli i Tunsberg [2]), men dette hindrer dog ikke, at hun strax efter kunde

[1]) Dette siges udtrykkeligt i det ovenomtalte Brev fra de danske Herrer til Høimesteren af 17de Juni 1402 (Behrmann S. 36): „der (i Sors) bleve det, blev han stedet til Jorden med alle de Høitideligheder, hvormed en Konge pleier at begraves; tilstede derved var de holstenske Herrer med deres Raad, Erkebiskoper og Lydbiskoper og mange gode Prælater og mange gode Riddere og Svene og Fruer og Jomfruer og andre gode Folk fra Stæderne i de to Kongeriger Norge og Danmark.

[2]) Den 16de Juli 1387 indgik hun paa Biskopsgaarden Teige ved Tunsberg et Forlig med Biskop Eystein af Oslo, hvorved hun afstod til Tofsene Kirke paa Sotanes i Ranrike Gaardene Uppsale og Øvrebø, imod at Biskopen opgav Kravet paa al den Tiende, hun skyldte Sognets Kirke. Dipl. N. IV. 530. Det er merkeligt nok, at Aaret her angives med Aarstal, ikke efter Kong Olafs Regjeringsaar. Skulde man allerede da have erfaret Kong Olafs Død? Det er dog neppe rimeligt.

have begivet sig til Danmark, da det forekommer os høist sandsynligt, at hun plejede stadigt at være om Dronningens Person. Olafs Gravsted forefindes endnu i Sorø Kirkes Chor paa Alterets nedre og venstre Side, fremvisende i Midten hans Skjold med den norske Løve, og Overskriften HIC JACET OLAVS FILIVS MARGRETE REGINE QVEM GENVIT EX HAQVINO REGE NORVEGIE" [1]). Nogle andre, versificerede latinske Gravskrifter over ham ere fra sildigere Tider [2]).

Den danske Chronist Huitfeld skriver om Olaf, at „han var en god og from Konge, stille og dydelig, holdt god Fred i sin Tid, holdt hver Mand ved Lov og Ret, og havde gjerne nogen af sit Raad med sig, hvor han foor frem, samt hørte gjerne Sager" [3]). Det er øjensynligt, at denne Dom ej kan være hentet fra samtidige Beretninger, men alene støtter sig paa de i hans Navn udstedte Domme og andre Brevskaber, som Huitfeld benyttede ved Affattelsen af sin Krønike. Olaf var ved sin Død for ung og havde udviklet for liden Selvvirksomhed, til at man overhoved kunde danne sig nogen Forestilling om hans Personlighed, eller at de Efterlevende kunde tillegge ham nogen særegen Character eller bestemte Regent-Dyder. Nordmendene elskede i ham den sidste mandlige Ætling af deres Kongestamme og sørgede over hans Død, saavel fordi denne Stamme nu uddøde, som vel og fordi de ynkedes over ham, at han skulde blive bortrykket i en saa ung Alder. Men til personligt at lære at kjende og elske ham havde vel kun de færreste haft Tid eller Lejlighed.

21. Dronning Margrete hyldes som Rigsstyrerinde, først i Danmark, siden i Norge.

Vi have allerede omtalt den Forlegenhed, hvori Kong Olafs pludselige Død nødvendigviis maatte bringe Dronning Margrete. Den var saa stor, at mangen en Mand i hendes Sted vistnok vilde have anseet sin Sag for tabt, og det kan alene have været i Bevidstheden om sin overlegne Dygtighed og Statsklogskab, at hun vovede at holde Stand og fortsette sine Bestræbelser til Nordens Forening. At der ikke for det første

[1]) Suhm, XIV. S. 184.

[2]) Den lengere af disse Gravskrifter, der begge meddeles af Huitfeld S. 572 og af Suhm (l. c.) er forfattet af Ivar Bartholin c. 1570; den kortere antager Suhm for at være „gammel", hvormed han vel mener „samtidig"; men saavel Latiniteten som Indholdet synes at vidne om en sildigere Tidsalder. Desforuden meddeler Huitfeld ogsaa en Gravskrift i Prosa, om hvilken vi ikke behøve at melde mere, end at den lader Olaf arve Norges Kongedømme, førend han blev Konge i Danmark (!). Ingensteds anføres det, hvor i Kirken disse Gravskrifter egentlig staa eller stod; paa den lille Ligsteen kan det ikke være.

[3]) Huitfeld S. 573.

kunde være nogen Tale om at vinde Fodfeste i Sverige, er naturligt. Men dette var maaskee endda ikke det værste. Betænkeligere var det, at hun kunde blive nødsaget til at fravige baade Danmark og Norge. Hidtil havde man nemlig ej haft noget Exempel paa, at en Kvinde var valgt til Tronfølgerinde i Danmark, om hun end var en Konges Datter, og Successionen i Danmark var desuden ved Tractaten af 1376 paa en vis Maade forbeholdt hendes Systersøn Hertug Albrecht af Mecklenburg, forsaavidt som det her var vedtaget, „at Kong Olafs Valg ikke skulde komme ham til nogen Skade med Hensyn til hans fremtidige Fordringer paa Kongedømmet“ [1]). I Norge kunde der ogsaa, som vi ville see, være grundet Spørsmaal, om ikke den samme Albrecht var nærmest arveberettiget til Tronen, medens derimod Margrete som Moder af den afdøde Konge kun havde en tvivlsom Arveret og dertil saa langt ude, at den næsten kunde betragtes, som om den ej var til [2]). Hvis Hertug Albrecht havde været det eneste Medlem af sin Stamme, vilde hun maaskee ikke have betænkt sig paa strax at faa ham valgt og antaget til Konge i begge Riger. Det vilde saaledes da ikke findes nogen anden, der kunde gjøre hendes fremdeles Indflydelse over ham stridig. Men Ulykken var, at hans Farbroder Kong Albrecht i Sverige levede, havde formodentlig været hans Formynder, og vilde vel ogsaa efter hans Ophøjelse paa Danmarks og Norges Trone udøve størst Magt over ham. Paa denne Tronfølge var det saaledes ikke for det første at tænke, om den maaskee og tilsidst vilde have ledet til en varigere Forening af Nordens Riger, end den, som det lykkedes Margrete at bringe istand. Imidlertid var en anden Arving, der passede for Margretes Planer, ikke let at finde, uden at man dog holdt sig til den samme mecklenburgske Ætt, som ved de tidligere statskloge Hertuger Henriks og Albrechts Fremsynethed havde giftet sig ind i begge de da regjerende nordiske Konge-Ætter og derved vundet Arveret efter dem begge. Det er derfor højst rimeligt, at Margrete allerede nu havde kastet sine Øjne paa en yngre Ætling af hiint Fyrstehuus, men som allerede stod Kong Albrecht fjernere, nemlig **Erik**, en Søn af den pommerske Hertug **Vartislav** VII. og Hertug Albrechts Syster **Maria**, følgelig Margretes Systerdattersøn og saaledes heller ikke uden Arveberettigelse til Norge, som det i det følgende vil sees. Men til at faa hans Udkaarelse bragt i Orden udkrævedes der Tid, og for det første maatte det være Margrete magtpaaliggende, at Tingene gik i sin sedvanlige Orden, idet hun midlertidigt blev bekræftet i Regjeringen,

---

[1]) See ovenfor, S. 75.

[2]) Om alle disse Arveforhold vil der nedenfor blive handlet udførligt.

førend Hertug Albrecht kunde gjøre sin Fordring gjeldende og skaffet sig et Parti. Dette lykkedes det hende ogsaa at udvirke, og det endog langt snarere, end man skulde have formodet: et umiskjendeligt Tegn paa, hvor stor hendes Indeſt og Anseelse maa have været, og hvor dygtige Hjelpere hun maa have haft til at agitere for sig. Thi hvad der nu skete, var unegteligt et Hastverks-Stridt, paa hvilket der i flere Henseender kunde være meget at sige. Det forstaar sig af sig selv, at hun først søgte at sikkre sig Regjeringen i Danmark, deels fordi hun just nu var tilstede der, deels ogsaa fordi hun som dansk Kongedatter og Kong Valdemars saavelsom Kong Olafs Arving idetmindste efter den private Arveret her maatte have størst Udsigt til at betragtes som den nærmeste til Rigsstyrelsen, om just ikke ligefrem efter Loven, saa dog ifølge Billighed og Folkets Ønske. Saaledes blev hun allerede den 10de August, kun fex Dage efter Kong Olafs Liigferd, i Lunds Domkirke og paa Skaane Landsthing, af flere geistlige og verdslige Herrer, saavel fra Skaane, som fra alle de andre Landsdele, udvalgt og antaget og hyldet til **„fuldmegtig Frue og til Huusbonde og til hele det danske Riges Formynder** i alle Maader, indtil hun og de tilsammen eendregtigt kunde komme overeens om at velge en Konge, dog saaledes, at de ikke skulde skilles fra hendes Tjeneste og Hjelp, førend hun selv viiste dem fra sig til samme med hendes og deres Raad og Vilje udvalgte Konge". Som Bevæggrunde til Valget anføres, at Dronning Margrete, „Norges og Sveriges Dronning", som hun kaldes, var Kong Valdemars Datter og Kong Olafs Moder, hvilke begge havde været deres Herrer, og at de i mange Maader havde prøvet hendes gode Vilje og Gunst". De og hun, heder det fremdeles, vare komne indbyrdes overeens om, at de ikke vilde tage nogen Herre eller Høvding eller Konge, eller drage nogen Mand ind i Danmark, eller tage nogen Mand til Hjelp, der var imod dette, eller nogensomhelst anden uden hendes Raad og Vilje; slige Mend vilde de derimod med hende søge at „forderve". Derimod havde hun tilsagt dem, at de skulde nyde Skjel og Ret og de Privilegier, som hendes Forfedre og Søn havde givet dem [1]). Det merkeligste ved dette Brev er, at Erkebiskop **Vinalde** af Throndhjem nævnes allerførst blandt Udstederne, medens derimod ikke den lundske Erkebiskop Magnus nævnes blandt disse, uagtet det udtrykkeligt heder, at saavel Udstederne, 14 i Tallet, som „Erkebiskoper og Lydbiskoper, Riddere og Svene, og flere Rigets Mend og Menighed af alle

---

[1]) Vidnesbyrdet om denne Kaaring og Hylding findes endnu i det danske Geheime-Archiv; det er efter Originalen aftrykt i Molbechs og Petersens „Udvalg af danske Diplomer og Breve", I. No. 10. (S. 11—12).

Danmarks Lande" havde deeltaget i Valget [1]). Det første kan forklares paa den af os ovenfor anførte Maade, nemlig at Vinalde ved Dronningens Indflydelse allerede tidligere havde faaet en Prælatur ved Lunds Domkirke, saaat han derved var berettiget til at optrede mellem Danmarks Geistlige [2]). Men at Erkebiskopen af Lund ikke nævnes blandt Udstederne, uagtet han dog saavelsom Biskoperne af Ribe og Aarhus var ved Hyldingen, bliver altid en Besynderlighed, skjønt man kan sige, at hans Deeltagelse i Brevets Udstedelse ikke var absolut nødvendig, da dette kun indeholder et Vidnesbyrd om, hvad der skete, ligesom vi ogsaa senere see Roeskildes Biskop paa samme Maade nævnt i Vidnesbrevet om Hyldingen paa Sjælands Landsthing, uden selv at have deeltaget i Udstedelsen af dette. Muligt ogsaa at Biskoperne have givet særskilte Breve. Saameget kan man ellers vist trygt antage, at Erkebiskop Vinaldes Indflydelse bidrog meget til at befordre Margretes Valg; men det meste maa dog vel den megtige og anseede Drottsete Hr. Henning af Putbusch have udrettet, hvilken ogsaa nævnes først iblandt de verdslige Herrer. Af Geistlige nævnes foruden Erkebiskop Vinalde kun Biskop Peder af Aarhus. Blandt de verdslige Herrer forekomme den afdøde Konges Hovmester Hr. Benedict Bjug til Gunnerslevholm og den føromtalte Hr. Henrik Parow, der saaledes nu optraadte som dansk Herremand, Jakob Muus til Lindholm, o. fl. Elleve Dage derefter, den 21de August, aflagde Biskopen af Roeskilde med øvrige Prælater, Riddere, Svene og hele Almuen af Sjæland, Møn og Laaland samt andre Rigets Mænd en lignende Hylding i St. Knuts Kirke i Ringsted saavelsom paa Sjælandsfare Landsthing sammesteds, og her sees ligeledes Hr. Henning af Putbusch at have været virksom, thi han er atter den første af de Herrer, der have udstedt Vidnesbyrd derom [3]). Længere Tid tog det, inden Fynboerne efterfulgte

---

[1]) Udstederne ere, foruden Erkebiskop Vinalde: Hr. Henning af Putbusch, Drottseten; Jens Andersson, Benedict Bjug, Henrik Parow, Reimer Breide, Folmar Jakobsson, Riddere; Otte Jensson, Henneke Olafsson, Konrad Moltеke den yngre, Jakob (Jep) Muus, Stig Petersson og „Albertus".

[2]) Hvis Brevet kun omtalte Hyldingen, som en Act, hvortil Udstederne kun havde været Vidner, men hvori ialmindelighed ikke alle havde deeltaget, da vilde Erkebiskop Vinaldes Optræden blandt dem ikke være noget paafaldende, men der staar udtrykkeligt: „vi og mange flere Rigets Mænd — — kaarede, annammede og udvalgte" — o. s. v.

[3]) Vidnesbrevet findes ligeledes i det danske Geheimearchiv og er aftrykt blandt ovenanførte „Udvalg af Diplomer" etc. No. 11, S. 13. Om Dagen, hvilken baade Jahn (S. 16) og Huitfeld (S. 574)angive urigtigt, ophører ved dette Aftryk af Originalen al Tvivl. Udstederne ere Hr. Henning af Putbusch, Jens Thrugilsson, Landsdommer i Sjæland, Benedict Bjug, Jens Rant, Hovedsmand paa Vordingborg, Michael Rant af Skjolbenes, Riddere; Jesse Offesson af Egede, Finkenoge (en Broder af Erkebiskop Nikolas) og Hartvig Bruske.

Slaaningernes og Sjællandsfarernes Exempel, hvad nu Aarsagen kan have været dertil; thi Hyldingen i St. Knuts Kirke i Odense og paa Fyns Landsthing skete ikke førend den 26de October af Biskopens Fuldmegtige, Prælater, Riddere, Riddersmends-Mend, Kjøbstedsmend og Almue m. m. fra Fyn, Langeland og Thorsland [1]). En lignende Hylding skal og være skeet i Nørre Jylland, altsaa vel paa Viborgs Landsthing, men der findes ikke lenger noget Brev derom [2]). Saavidt man kan see, fandt den Sted tidligere end Hyldingen i Odense, og denne maa saaledes have været den sidste [3]).

Aaret var nu allerede langt henledet, og det gjaldt for Dronningen at skynde sig til Norge for ogsaa der at sikkre sig Regjeringen. Imidlertid lod hun Erkebiskop Vinalde drage forud derhen for at kunne bearbeide Gemytterne og forberede Sagen til hendes Ankomst. Thi den 8de September modtog Erkebiskop Vinalde paa Vordingborgs Slot af Befalingsmanden sammesteds, Hr. Jens Nuut, paa Dronningens og det danske Rigsraads Vegne, alle de Bøger og Klenodier m. m. som hans Formand Erkebiskop Nikolas havde ført til Danmark, og som efter hans Død sees at have været opbevarede der paa Slottet under Dronningens og Raadets Ansvar; og i Qvitteringsbrevet, som Erkebiskopen samme Dag udstedte, heder det udtrykkeligt, at han ligeledes skulde skaffe sit Capitels Qvittering, saasnart Dronningen kom med ham til Norge, men om hun ikke kom med ham, skulde han inden Aar og Dag nedlegge den hos Hovedsmanden paa Vordingborg eller paa Kalundborg [4]). Dette synes at vise, at Erkebiskopen nu var reiseferdig, men at det var uvist, om Dronningen kunde reise op paa samme Tid. Da hun nu ej kan være kommen afsted førend efter Fynboernes Hylding den 26de October, er det klart, at Erkebiskopen maa være reist alene.

Imidlertid havde man naturligviis allerede for længe siden erfaret Kong Olafs Død i Norge. Der findes et Brev, dateret fra Oslo den 13de October „i det Aar, da Kong Olaf døde", men allerede fra de

[1]) Brevet, der ej, som de to andre, er affattet paa Dansk, men paa Latin, meddeles af Huitfeld, S. 574, 575, og en Notarialakt derover hos Suhm XIV. 543. Udstederne ere Henrik Olufsøn, Hovedsmand paa Nyborg, Bernike Skinkel paa Hindsgavl, Henneke Berg paa Kjerstrup Slotte, Otte Skinkel, Landsdommer, Otte Strangessøn af Tange, Tuve Nikolassøn, Borkvard Skinkel af Rolfsted, Borkvard Lembeke, Svend. Om Dagen, der angives til Løverdag (Sabbatum) før Simons og Judæ Dag 1387, kan der ej være nogen Tvivl, skjønt Pal. Müller (obss. criticae S. 8) angiver d. 27de October, og Notarialakten har d. 16de.

[2]) Huitfeld omtaler Hyldingen (l. c.), men siger udtrykkeligt, at han intet Brev har fundet.

[3]) Suhm. XIV. 194.

[4]) Dipl. N. I. 509.

første Dage af September findes der Breve, i hvis Datering Aaret angives med Aarstallet, ej, som sedvanligt, efter Kongens Regjeringsaar: et temmelig utvetydigt Tegn paa, at Udstederne have erfaret Kongens Død [1]). Og merkeligt skulde det være, om det ej var en blot og bar Tilfeldighed, at det føromtalte Brev fra Teige af 16de Juli om Overeenskomsten mellem Biskop Eystein og Fru Christine Nikolasdatter ligeledes er dateret efter Aarstal, thi isaafald kunde man dog let fristes til at tro, at Kongen allerede var død strax efter den 10de Juli, og at idetmindste Fru Christine og Biskop Eystein vare vidende derom. Dette er nu vel mindre sandsynligt, men vist er det, at idetmindste efter Begravelsen maatte Efterretningen snart komme til Norge, og Erkebiskop Vinalde maatte saamegetmere føle sig opfordret til at skynde sig derop, som det Tilfelde vel nu kunde ansees for indtraadt, der omtales i Landslovens Christendomsbaalk, Cap. 6, nemlig at ingen saadan Tronarving var til, som Konge-Arvetallet omhandler, og at alle Biskoper, Prælater, Hirdstjorer, Sysselmend og udvalgte Bønder skulde samles med Erkebiskopen for at raadslaa om nyt Kongevalg, og det saa snart, at de skulde have begivet sig afsted inden en Maaned efter at de havde erfaret Kongens Død. Nu heed det jo rigtignok, at denne Sammenkomst skulde skee i Nidaroos, nemlig „at de alle skulde søge nord til Nidaroos til St. Olaf for at raadslaa med Erkebiskopen“. Men dette forudsetter som givet, at Erkebiskopen var i Nidaroos. Naar derimod, som det nu var Tilfeldet, Erkebiskopen just kom tilbage fra sin Indvielse og landede i den sydlige Deel af Riget, kunde der vist ikke være noget i Vejen for, at han berammede Mødet f. Ex. til Oslo, saamegetmere som dette visstnok for de fleste var et langt belejligere Sted, end Nidaroos. Da nu et Raadsmøde, dette Anliggende vedkommende, blev holdt i Oslo strax i Begyndelsen af det følgende Aar, og Deeltagerne deri formodentlig allerede havde samlet sig til Julen, medens Sejladsen endnu var lettere, maa vi antage, at Erkebiskopen er kommen op til Norge i Løbet af September og strax har ladet Indkaldelser udgaa. Men der synes ikke lenger at have været Tale om nogen bogstavelig Efterfølgelse af Landslovens Bud, hvilket udtrykkeligt foreskrev, at foruden Biskoper, Prælater og verdslige Høvdinger ogsaa tolv Bønder fra hvert Biskopsdømme, opnævnte af Biskoperne, skulde deeltage i Mødet. Man havde nu et Rigs-Raad og ansaa det, som det synes, tilstrækkeligt, naar kun saa mange som muligt af dettes Medlemmer mødte frem. Forsaavidt som de ikke alle vare Sysselmend, kunde vel endogsaa flere

[1]) Brev af 6te September, ligeledes et fra Soleim ved Skien af 27de September, begge med Aarstal, aftrykte i Dipl. N. V. 357 og III. 476. Brevet af 13de October, „i det Aar, da Kong Olaf døde“, er aftrykt sstds. IV. 540.

af dem regnes blandt hine saakaldte Bønders Tal, skjønt de rigtignok kun udgjorde en ubetydelig Deel af den Mengde (tolv fra hvert Biskopsdømme, altsaa i alt sexti), der skulde opnevnes. Heller ikke lader det til, at Indkaldelsen naaede saa langt som til Bergen og Throndhjem, eller at de her boende Raadsherrer vandt Tid til at indfinde sig ved Mødet. Thi saavidt vi kunne see, var der kun Mend fra Østlandet, Agder og Rygfylke tilstede. De, som nævnes, og som sidenefter udstedte de paa Mødet fattede Beslutninger, uden, ligesom det var skeet i Danmark, ogsaa at omtale andre unavngivne Deeltagere i Forhandlingerne, vare, foruden Erkebiskop Vinalde, Biskoperne **Eystein** af Oslo, **Olaf** af Stavanger, **Sigurd** af Hamar og den før omtalte **Henrik** af Grønland, der nu optraadte i Egenskab af norsk Raadsherre; Rigskansleren Provst **Henrik Henrikssøn**, Ridderne **Ulf Holmgeirssøn** og **Ulf Jonssøn**, og Hirdmendene **Haakon Jonssøn**, **Gaute Erikssøn**, **Jon Martinssøn**, **Alf Haraldssøn**, **Benedict Nikolassøn**, **Agmund Bolt**, **Jon Darre**, **Haakon Stumpe**, **Peter Nikolassøn**, **Nikolas Galle**, **Finn Gyrdssøn**, **Gudbrand Erlingssøn**, **Thoralde Sigurdssøn**, **Herleik Aasulfssøn**, **Magnus Stoltekarl**, **Haakon Topp**, **Jappe Fastulfssøn** og **Svaale Ottessøn**. Af disse vare Svogrene Ulf Holmgeirssøn og Ulf Jonssøn, som vi have seet, næsten mere svenske end norske, skjønt den sidste var Jon Hafthorssøns Søn; i alle Fald havde de sine Besiddelser og Sysler i den sydøstlige Deel af Landet, saavelsom i Vermeland og paa Dal. Haakon Jonssøn var vistnok maaskee for Tiden kongelig Ombudsmand — Underfehirde eller Gjaldkere? — i Bergen, men han hørte dog egentlig hjemme paa Østlandet og havde desuden sine særegne Grunde til at indfinde sig, som det strax vil sees. Gaute Erikssøn havde Skidusysla, Jon Martinssøn hørte nu hjemme paa Raumarike, Alf Haraldssøn formodentlig i Borgesyssel, (s. o. S. 164), Benedict Nikolassøn havde hidtil været Foged paa Akershuus, Agmund Bolt kongelig Ombudsmand i Borgesyssel, Jon Darre var Fehirde paa Tunsbergshuus og Sysselmand paa Vestfold, Haakon Stumpe havde Besiddelser i Osloherred og paa Raumarike m. m., samt rimeligviis ogsaa en Syssel etsteds i de Egne; Peter Nikolassøn havde vel tidligere været Sysselmand paa Haalogaland, men synes i denne Tid at have havt Syssel paa Eker (s. o. S. 211), ligesom han ogsaa rimeligviis havde sine fornemste Besiddelser paa Vestfold; Nikolas Galle hørte hjemme paa Vestfold og havde maaskee allerede nu Syssel i Robyggelag, Finn Gyrdssøn havde idetmindste Aaret efter Syssel paa Lister. Gudbrand Erlingssøn synes ligeledes at have hørt hjemme paa Vestfold, Thoralde Sigurdssøn ligesaa (s. o. S. 161, 176), Herleik Aasulfssøn, om hvem forresten intet synderligt vides, nævnes idetmindste i 1405 som opholdende sig i

Tunsberg [1]), Magnus Stoltekarl havde Ejendomme baade i Viken og paa Valdres, forresten vides intet nærmere om ham [2]); Haakon Topp nedstammede sandsynligviis fra Erik Topp, Sysselmand i Gudbrandsdalen 1320, og har i saa Fald enten hørt hjemme i Viken eller paa Hedemarken [3]). Jappe eller Jakob Fastulfssøn, svensk af Fødsel, var, ligesom Gaute Erikssøn, Svigersøn af Otte Rømer, Fehirden i Throndhjem, og Svaale Ottessøn var dennes Søn, men heraf følger dog ikke, at nogen af disse tvende hørte hjemme i det Throndhjemske, hvor Otte Rømer alene opholdt sig i Egenskab af Fehirde, medens Ætten især havde mange Besiddelser paa Østlandet [4]). Altsaa seer man, at der ingen Embedsmænd eller megtige Godsejere fra den egentlige Gulathingslag og Frostathingslagen vare tilstede, og navnligen ikke de meest anseede af dem alle, begge Fehirderne, ligesaalidet som Biskop Jakob i Bergen. Men man kan jo vistnok sige, at idetmindste Otte Rømer var repræsenteret ved sin Søn og begge sine Svigersønner; og overhoved betragtede vel ingen af disse Raadsherrer sig egentlig som Repræsentant for noget enkelt District, men kun som Medlemmer af en Forsamling, der var berettiget til med Stemmeflerhed at fatte en Beslutning om Tronarven og Rigsstyrelsen. Imidlertid viser den Omstændighed, at ingen fra Bergen og Throndhjem var tilstede, kjendeligt nok det Hastverk, man har haft for at faa et Møde og en Beslutning istand. Det samme kan ogsaa skjønnes deraf, at man ikke havde opbebiet Jarlen af Orknø, Norges fornemste Vasall, skjønt han sikkert enten allerede var, eller ogsaa strax efter blev indkaldt, da vi ville see, at han senere indfandt sig. Ved første Øjekast kan det ogsaa synes besynderligt, at Drottseten, Hr. Agmund Finnssøn, og begge Hafthorssønnerne ikke vare nærværende. Men de sidste vare nu aabenbart saa gamle og svage, at de ganske havde draget sig tilbage fra alle offentlige Forhandlinger, og overgivet alle sine Anliggender til sine Sønner og Svigersønner. Det er endog kun tilfeldigviis,

[1]) Herlelf Aasulfssøn udstedte tilligemed Hr. Gyrd Gyrdssøn, Tideke Wüstenacker og Lagmanden Jon Karlssøn den 4de Mai 1405 i Tunsberg Vidnesbyrd om en Overeenskomst mellem Hr. Alf Haraldssøn og Hr. Agmund Bolt, vedkommende Thumn. Dipl. N. V. 441.

[2]) Magnus Stoltekarl gav før 1396 18 Laupers Land i Vislin i Hordini Sogn paa Valdres til Bispestolen i Oslo, ligeledes 1 Mks. Bool i Thorp i Aasgreen i Tunelms Sogn i Nordre Viken til Tunelms Kirke. (Biskop Eysteins Register, fol. 121. b. og 176. b).

[3]) Om Erik Topp see foreg. Bind, S. 426. Hans Hustru Ingerid Alfsdatter, død 9de Octbr. 1318, blev begraven i Ringsaker Kirke, see Nikolaysen, Norske Fornlevninger. S. 81), og senere var der en Ødegaard i Romsdals Sogn, kaldet Toppen (maaskee efter denne Ætt), see Dipl. N. II. 1047), men 1339 siges Erik Topp at have været paa Eker i Skedjehovs Sogn i Viken.

[4]) See foregaaende B. S. 406.

at man erfarer, at de endnu paa denne Tid var i Live, saa ganske havde de begravet sig i Stilhed [1]). Jon Hafthorssøns Plads udfyldtes af hans Sønner og Svigersønnen Ulf Holmgeirssøn, Sigurd Hafthorssøns af Svigersønnen Jon Martinssøn. Hvad Drottseten angaar, da var hans Embedsmyndighed som saadan egentlig allerede udløben med den officielle Efterretning om Kong Olafs Død, og det er saaledes ikke usandsynligt, at han ved Erkebiskopens Ankomst til Norge, hvis han forøvrigt da var i Oslo, og ikke fremdeles opholdt sig i Bergen, resignerede sin Myndighed i hans Hender og begav sig hjem til Hestbø i Nyfylke, saameget mere som det maa antages, at han allerede har følt sig svag og afkræftet, og at den Sygdom havde begyndt at ytre sig hos den gamle Mand, der allerede den 14de April 1388 lagde ham i Graven. Af denne Aarsag var det vel heller ikke at tænke paa, at han skulde kunne indfinde sig til Raadsmødet i Oslo, saa meget mere som vi erfare, at han i sin sidste Sygdom, maaskee for bedre Plejes Skyld, maaskee og af religiøse Grunde, havde begivet sig til Halsnø Kloster, hvor han døde og formodentlig ogsaa blev begraven [2]). Hans Fraværelse kan saaledes ikke betegne nogen Ulyst til at bekræfte Dronningen i hendes Regjeringsmyndighed; tvertimod maa man antage, at hans Hustru, Dronningens Plejesyster, har stemt ham paa det fordeelagtigste for hendes Planer.

Mere paafaldende er det, at ingen Lagmand nævnes som tilstedeværende, uagtet en af de vigtigste Forretninger ved Mødet maatte være den, at granske Loven, for at afgjøre, hvo der skulde erkjendes for den rette Arving. Men dette vidner end mere om, hvad vi allerede i det foregaaende have viist, at Lagmendene ej lenger indtog den anseelige Stilling som hidtil, og at de ikke betragtedes som Medlemmer af Raadet, uden at de tillige vare Hirdmend eller Riddere. Da ikke engang Lag-

---

[1]) I Dipl. N. I. 640 siges der udtrykkeligt, at Hr. Agmund Finnssøn i sin yderste Time, altsaa 14de April 1388, erklærede, at Hafthorssønnerne vare hans eneste Arvinger; dette skulde saaledes synes at vise, at de endnu levede ved den Tid. Men det er ogsaa meget muligt, at de forinden kunde være døde, uden at Drottseten havde erfaret det.

[2]) Dipl. N. IV. 549. Brevet indeholder et Vidnesbyrd af Abbeden og Capitlet i Halsnø om, at de den 14de April 1388 i det lille Conventhuus hørte, at Drottseten, syg i Legeme, men ved sin fulde Bevidsthed, gav for sin Sjæl og til Sjælemesser betydelige Gaver til Chorsbrødrene i Stavanger. Brevet er udstedt samme Dag, og da der efter Drottsetens Navn indskydes „Gud have hans Sjæl“, sees det, at han imidlertid var død. Det er forresten meget muligt, at han siden sit Ophold i Bergen i October 1386 ikke mere vendte tilbage til Oslo, hvorfra man heller ikke har noget af ham udstedt Brev, men at han forblev deels i Bergen, deels paa Hestbø, indtil hans sidste Sygdom.

Tunsberg [1]), Magnus Stoltekarl hav- … været tilstede i Byen, paa Valdres, forresten vides int- … ej har været tilfeldig, nedstammede sandsynligviis fr- … 1320, og har i saa Fa- … sig, maa Dronning Mar- ken [2]). Jappe ell … i Oslo den 2den Februar, da Gaute Eriksson, … have været tilendebragte, og da Svaale Ottesson … efterat Seiladsen var ophørt for disse tvende hert- … at hun har forladt Danmark i Løbet opholdt sig i … December Maaned, saaledes ogsaa delser paa … Maaned, i Oslo. Raadsherrerne eller megtig … hvor hun da vist ikke har undladt at lugen var … erholde dem med saa prægtige Jule- Fehinde- … over Kongens Død kunde tilstede. De egentlige kan … maa have fundet Sted i Januar, efter ved …

ve- … mst have været anstillet Undersøgelser … ing var. De, som stod den afdøde … Konge saa nær i Slegtskab, at de muligtviis kunde komme i Betragtning, vare følgende:

a) Hertug **Albrecht af Mecklenburg.** Hans Moder Ingeborg var Dronning Margretes kjødelige, egtefødte eldre Syster; han var saaledes Kong Olafs Systkenebarn paa mødrene Side, eller, som det hos os kaldtes, „Systrung kommen af samfedre Systre", det vil sige, de vare begge tvende samfedre Systres Børn.

b) **Kong Albrecht** af Sverige, Søn af Euphemia Eriksdatter, Kong Magnus's, Olafs Farfaders, Syster. Albrecht og Olafs Fader, Kong Haakon, vare saaledes hvad man hos os kaldte „Systkenebørn komne af samfedre", det vil sige Børn af Broder og Syster, der havde felles Fader [1]).

c) **Erik,** Søn af Hertug Vartislav d. 7de i Pomern og Dronning Margretes Systerdatter Maria. Denne Maria og Olaf vare saaledes Systrunger af samfedre Systre, og Erik var altsaa beslegtet med Olaf efter den kanoniske Regnemaade i 3die og 2det Led.

---

[1]) Ved at fette Stavelsen gin til den omlydte Rodstavelse fad (af fadir), mód (af modir) og syst (af syster) betegnede man i vort eldre Sprog en Samling af to eller flere nærbeslegtede af forskjelligt Kjøn, saaledes fedgin d. e. Fader og Datter, mædgin d. e. Moder og Søn, og systkin (eg. systgin) d. e. Syster og Broder. Af „systkin" kommer vort „Systken", men medens „Systkenebørn" nu kun betegner Fettere og Cousiner i Almindelighed, betegner det i vort gamle Sprog kun dem, der staa i et saadant Fetterskab, at den enes Fader er den andens Morbroder, og den andens Moder er hins Fadersyster. Fettere, der ere to Brødres Børn, kaldes brœðrungar, og to Systres Børn systrungar.

d) **Haakon Jonssøn**, efter det ovenfor paaviiste upaatvivleligt en 'n af Hr. Jon Hafthorssøn i andet Egteskab med Birgitte, Hertug Knut 'es og Hertuginde Ingeborgs Datter. Birgitte og Kong Magnus aledes sammødre Sysken, og Olaf maatte med Hensyn til Haakon sjøn efter Lovens Udtryk kaldes hans „Syskenebarns Barn, kommen af ammødre Sysken“. At Haakon, som det efter svenske Slegtbøger tidligere har været antaget, skulde være en Søn af den svenske Raadsherre Hr. Jon Magnussøn af Slegten Læma, og Aasa, Ara eller Anna, en Datter af Kong Magnus Erikssøn [1]), er saa meget mere usandsynligt, som der ingensteds ellers omtales, at Kong Magnus skulde have haft nogen saadan Datter, ligesaalidet som man nogensteds finder Spor af, at Haakon stod i et saa nøje Forhold til Kong Magnus, medens man derimod erfarer, at han var saa nær beslegtet med Sigurd Hafthorssøn, at han endog fandt det upassende at twiste med ham om sin Hustrus Arv [2]).

e) Hr. **Sigurd Hafthorssøn** og dennes Søn Haakon Sigurdssøn, forsaavidt som de nedstammede fra Kong Haakon den femtes Datter Agnes. Naar vi her ikke tillige nævne Hr. Jon Hafthorssøn, da er det, fordi det efter nærmere Undersøgelser er blevet os end mere

---

[1]) See herom Lagerbring, III. S. 699. Han paaberaaber sig Peringskjølds svenske Ættebog og andre Genealogister. Dalin (S. 577) vil desforuden have Haakon Jonssøn til at nedstamme fra Knut Jarl, Haakon Galens Søn. Lagerbring har imidlertid i sit „Sammendrag“ af Sveriges Historie forladt hiin Mening og er gaaet over til den, som Thorkelin allerede efter Frankenau har opstillet i sine Analecta, p. XXIII, sqq., see N. Saml. I. 40, III. 464, og som senere er bleven den sedvanligt antagne, nemlig at Haakon Jonssøn var en Søn af Hr. Jon Hafthorssøn, og at denne skulde være en Søn af Agnes, Kong Haakons Datter, hvilket dog naturligvis heller ikke er rigtigt, see nedenfor. Hine svenske Genealogister synes ikke engang at antyde, at den foregivne Aasa skulde have været egte født: altsaa kunde hun ej være født tidligere end 1336; og da hun nu vel heller ikke kunde have haft nogen Søn, forend hun var 16 eller 17 Aar, altsaa ved 1352 eller 1353, bliver Haakon derved for ung til at kunne have været Sysselmand allerede i 1368 og 1369. Det lader næsten til, at en forvirret Efterretning om Agnes, Kong Haakons Datter, har foresvævet Genealogisterne, og at Aasa er Agnes, men indsat paa et urigtigt Sted. At Haakon ej fører Faderens, Hr. Jon Hafthorssøns Familievaaben, Rosen, lader sig forklare deraf, at han efter de Tiders Skik, naar Mødrene-Ætten var meget anseet, har antaget enten Morfaderens eller Mormoderens Vaaben, enten Knut Porses Grif (om han ellers førte en Grif, og ej en Løve) eller Hertuginde Ingeborgs norske Løve, med en Skraabjelke. (Figuren synes nemlig paa de faa Exemplarer, man har af hans Vaaben, ikke at være ret tydelig). Paa samme Maade optog Haakon Sigurdssøn, Hr. Sigurd Hafthorssøns Søn, sin Morfader Hr. Erling Vidkunnssøns Vaaben, som Arving til Giske-Godset.

[2]) Dipl. N. II. 572.

manden i Oslo nævnes, uagtet han dog maa have været tilstede i Byen, er det tydeligt nok, at Lagmendenes Udelukkelse ej har været tilfeldig, men grundet sig paa en bestemt Vedtægt.

Allerede før end Raadsherrerne samlede sig, maa Dronning Margrete være ankommen. Vi finde hende i Oslo den 2den Februar, da de vigtigste Raadslagninger allerede maa have været tilendebragte, og da man neppe kan antage, at hun reiste, op efterat Sejladsen var ophørt for Aarstidens Skyld, maa man formode, at hun har forladt Danmark i Løbet af November og har tilbragt hele December Maaned, saaledes ogsaa Julen, og den paafølgende Januar Maaned, i Oslo. Raadsherrerne ere formodentlig komne til Julen, hvor hun da vist ikke har undladt at modtage dem paa det bedste og underholde dem med saa prægtige Jule-Gilder, som Sorgen over Kongens Død kunde tilstede. De egentlige Raadslagninger og Forhandlinger maa have fundet Sted i Januar, efter Jule-Højtidelighederne.

Her maa der da først og fremst have været anstillet Undersøgelser om, hvo den nærmeste Tronarving var. De, som stod den afdøde Konge saa nær i Slegtskab, at de muligtviis kunde komme i Betragtning, vare følgende:

a) Hertug **Albrecht af Mecklenburg**. Hans Moder Ingeborg var Dronning Margretes kjødelige, egtefødte eldre Syster; han var saaledes Kong Olafs Systkenebarn paa mødrene Side, eller, som det hos os kaldtes, „Systrung kommen af samfedre Systre", det vil sige, de vare begge tvende samfedre Systres Børn.

b) **Kong Albrecht** af Sverige, Søn af Euphemia Eriksdatter, Kong Magnus's, Olafs Farfaders, Syster. Albrecht og Olafs Fader, Kong Haakon, vare saaledes hvad man hos os kaldte „Systkenebørn komne af samfedre", det vil sige Børn af Broder og Syster, der havde felles Fader [1]).

c) **Erik**, Søn af Hertug Vartislav d. 7de i Pomern og Dronning Margretes Systerdatter Maria. Denne Maria og Olaf vare saaledes Systrunger af samfedre Systre, og Erik var altsaa beslegtet med Olaf efter den kanoniske Regnemaade i 3die og 2det Led.

---

[1]) Ved at fette Stavelsen gin til den omlydte Rodstavelse fad (af fadir), mód (af modir) og syst (af syster) betegnede man i vort eldre Sprog en Samling af to eller flere nærbeslegtede af forskjelligt Kjøn, saaledes fedgin d. e. Fader og Datter, mædgin d. e. Moder og Søn, og systkin (eg. systgin) d. e. Syster og Broder. Af „systkin" kommer vort „Sysken", men medens „Syskenebørn" nu kun betegner Fettere og Cousiner i Almindelighed, betegner det i vort gamle Sprog kun dem, der staa i et saadant Fetterskab, at den enes Fader er den andens Morbroder, og den andens Moder er hiins Fadersyster. Fettere, der ere to Brødres Børn, kaldes brœdrungar, og to Systres Børn systrungar.

d) **Haakon Jonssøn**, efter det ovenfor paaviiste upaatvivleligt en Søn af Hr. Jon Hafthorssøn i andet Egteskab med Birgitte, Hertug Knut Porses og Hertuginde Ingeborgs Datter. Birgitte og Kong Magnus vare saaledes sammødre Syskende, og Olaf maatte med Hensyn til Haakon Jonssøn efter Lovens Udtryk kaldes hans „Syskenebarns Barn, kommen af sammødre Sysken". At Haakon, som det efter svenske Slegtbøger tidligere har været antaget, skulde være en Søn af den svenske Raadsherre Hr. Jon Magnussøn af Slegten Læma, og Aasa, Ara eller Anna, en Datter af Kong Magnus Erikssøn [1]), er saa meget mere usandsynligt, som der ingensteds ellers omtales, at Kong Magnus skulde have haft nogen saadan Datter, ligesaalidet som man nogensteds finder Spor af, at Haakon stod i et saa nøie Forhold til Kong Magnus, medens man derimod erfarer, at han var saa nær beslegtet med Sigurd Hafthorssøn, at han endog fandt det upassende at tviste med ham om sin Hustrus Arv [2]).

e) **Hr. Sigurd Hafthorssøn** og dennes Søn Haakon Sigurdssøn, forsaavidt som de nedstammede fra Kong Haakon den femtes Datter Agnes. Naar vi her ikke tillige nævne Hr. Jon Hafthorssøn, da er det, fordi det efter nærmere Undersøgelser er blevet os end mere

---

[1]) See herom Lagerbring, III. S. 699. Han paaberaaber sig Peringskiölds Svenske Ättebog og andre Genealogister. Dalin (S. 577) vil desforuden have Haakon Jonssøn til at nedstamme fra Knut Jarl, Haakon Galens Søn. Lagerbring har imidlertid i sit „Sammendrag" af Sveriges Historie forladt hiin Mening og er gaaet over til den, som Thorkelin allerede efter Frankenau har opstillet i sine Analecta, p. XXIII, fgg., see N. Saml. I. 40, III. 484, og som senere er bleven den sedvanligt antagne, nemlig at Haakon Jonssøn var en Søn af Hr. Jon Hafthorssøn, og at denne skulde være en Søn af Agnes, Kong Haakons Datter, hvilket dog nok heller ikke er rigtigt, see nedenfor. Hine svenske Genealogister synes ikke engang at antyde, at den foregivne Aasa skulde have været uegte født: altsaa kunde hun ej være født tidligere end 1336; og da hun nu vel heller ikke kunde have haft nogen Søn, forend hun var 16 eller 17 Aar, altsaa ved 1352 eller 1353, bliver Haakon derved for ung til at kunne have været Sysselmand allerede i 1368 og 1369. Det lader næsten til, at en forvirret Efterretning om Agnes, Kong Haakons Datter, har foresvævet Genealogisterne, og at Aasa er Agnes, men indsat paa et urigtigt Sted. At Haakon ej fører Faderens, Hr. Jon Hafthorssøns Familievaaben, Rosen, lader sig forklare deraf, at han efter de Tiders Skik, naar Mødrene-Ætten var meget anseet, har antaget enten Morfaderens eller Mormoderens Vaaben, enten Knut Porses Grif (om han ellers førte en Grif, og ej en Løve) eller Hertuginde Ingeborgs norske Løve, med en Skraabjelke. (Figuren synes nemlig paa de faa Exemplarer, man har af hans Vaaben, ikke at være ret tydelig). Paa samme Maade optog Haakon Sigurdssøn, Hr. Sigurd Hafthorssøns Søn, sin Morfader Hr. Erling Vidkunnssøns Vaaben, som Arving til Giske-Godset.

[2]) Dipl. N. II. 572.

klart, at Hr. Jon Hafthorssøn kun var hans Halvbroder, født af et tidligere Egteskab, forend Hr. Hafthor Jonssøn egtede Kongedatteren Agnes. Thi medens Hr. Jon Hafthorssøn og hans eldste Søn (af første Egteskab) Hr. Ulf Jonssøn, med deres Ætlinger, alene bibeholdt sine fedrene Vaabenmerke, Rosen, see vi Hr. Sigurd Hafthorssøn at forene denne med det norske Rigs- og Konge-Vaabenmerke, Løven med Oxen; i Urolighederne, som udbrød kort efter at Kong Magnus blev myndig, var det Sigurd, skjønt den yngre Broder, der spillede Hovedrollen, medens den eldre kun understøttede ham i Forstningen og senere drog sig tilbage; man finder heller ikke, at Kong Magnus, Kong Haakon eller Kong Olaf nogensinde har kaldet Hr. Jon „sin Frænde", hvorimod de hyppigt og tilsidst altid benævnte Hr. Sigurd saaledes [1]). Sigurd nedstammede i andet og hans Søn Haakon i tredie Led fra Kong Haakon den femte; Haakon Sigurdssøn var saaledes efter Lovens Udtryk „tredie Mand i Frændskab" med Kong Haakon, Olafs Fader, og denne „fjerde Mand" fra felles Stamfader; Slegtskabsgraden var altsaa, som vi ville see, ikke ganske udelukket i Loven fra Arveret.

f) **Dronning Margrete selv** som den afdøde Konges Moder, og under visse Betingelser arveberettiget efter den private Arvegangslov.

Der maa vel ogsaa have været Spørsmaal om, hvilken Tronarvelov skulde ansees for den gjeldende, enten den, der oprindeligt fandtes i Landsloven, eller den, som Kong Haakon den 5te havde bragt istand 1302. Det heder rigtignok i Slutningen af denne, at „hvo der lader sig tage til Konge eller gjør Fordring paa Norges Rige, Mand eller Kvinde, anderledes end det foreskrives i dette Arvetal, er strax at ansee som Guds og alle Helgenes Uven og som Ubodemand, medens de, der samtykke med ham eller hjelpe ham, have forbrudt sit Liv og Gods". Men Loven synes aldrig at have faaet den højtidelige Vedtagelse, som egentlig udfordredes, og saavidt man kan see, blev den og formeligt afskaffet paa Rigsmødet den 17de Juli 1344, hvor det udtrykkelig bestemtes, at hvis Kong Haakon, Kong Magnus's Søn, der nu bestemtes til Konge, døde uden nogen egtefødt Søn, da skulde der forholdes efter den rette og gamle Konge-Arv i Norge: en Betegning der netop synes at udelukke den nye og tvivlsomme Konge-Arv af 1302 [2]). I nærværende Tilfelde vilde dog Spørsmaalet ikke have været af saa stor praktisk Vigtighed, formedelst de Arveberettigedes fjerne Slegtskabsgrad; naar det ej var for to Omstændigheders Skyld, nemlig først at det gamle Arvetal aldeles ude-

---

[1]) Jevnfør ovenfor S. 202, og Norges gl. Love III. S. 215.

[2]) See foregaaende Bind S. 298, 299, og IV. 2 B. S. 402, 403; Dipl. N. I. 290.

lukkede Kvinder, medens det nyere under visse Betingelser stedede dem til Tronfølgen, dernæst, at kun det yngre udtrykkeligt paabød, at Slegtskabsgraden skulde regnes fra den sidst afdøde Konge, medens det eldre alene inden selve Konge-Arvetallet synes at fordre Slegtskabsgraden regnet fra hvilkensomhelst Konge, der havde siddet paa Norges Trone. Det er saaledes klart, at det yngre Arvetal vistnok maatte være noget fordeelagtigere for Dronningens Planer, end det eldre. Men stor var Forskjellen ej i nærværende Tilfelde, og hun kan ikke have fundet noget af dem efter sit Ønske, da de begge opstillede den ufravigelige Fordring, at Tronfølgeren skulde være „af den rette norske Konge-Ætt", og desuden endogsaa det sidste kun stedede Kvinder til Arv, forsaavidt Mend ei fandtes. Saaledes vilde hun, skjønt den afdøde Konges Moder, i ethvert Tilfelde blive udelukket fra Tron-Arven, naar man strengt skulde følge Lovens Bud. Thi hendes Nedstammelse fra den norske Konge-Ætt var umulig at bevise, om man end gik nok saa langt op i Tiden. Og dog var det Hovedsagen at skaffe hende Kongemagten.

Den nærmeste Arving vilde efter det eldre Arvetal være Kong Albrecht af Sverige som Kong Magnus's samfedre Systersøn[1]), forsaavidt dette ikke udtrykkeligt fordrede, at man skulde regne Frændskabet fra den sidst afdøde Konge. Men hans fjendtlige Stilling ligeoverfor Norge og Kongehuset gjorde det umuligt at lade ham komme i Betragtning. Han maatte ansees at have forbrudt sin Arveret.

Nærmeste Arving vilde dernæst efter begge Arvetal være Hertug Albrecht af Mecklenburg som den afdøde Konges „Systrung af samfedde Systre kommen" eller samfedre egte Modersysters Søn, hvis kun ikke ogsaa her den Fordring opstilledes, at begge Systre skulde være „af den rette Konge-Ætt". Det eldre Arvetal setter dette Slegtskabsforhold i tolvte, det yngre i ellevte Klasse, men forresten er Bestemmelsen paa begge Steder eenslydende. Imidlertid kunde vel denne Feil nogenlunde opvejes ved, at Albrecht selv nedstammede fra Konge-Ætten gjennem sin Farmoder Euphemia og derved var „fjerde Mand" fra Kong Haakon den 5te, samt saaledes ogsaa ellers arveberettiget lenger ud i Rekken. Men der kunde dog af andre Prætendenter opkastes grundet Tvivl mod hans Arveret som Systrung, og da nu ogsaa Raadsherrerne, som vi ville see, ikke ønskede ham til Konge og fandt, at han havde forbrudt sit Ret, ved at han og hans Frænder havde ført Krig mod Norge og dets Konger, maatte han altsaa for det første settes ud af Betragtning.

---

[1]) Samfedre Systersøn staar i det eldre Arvetal i 9de, i det yngre i 10de Klasse.

Af de øvrige, der kunde nævnes som Prætendenter, var der ingen saa nær, at de kom ind under de i Konge-Arvetallet opstillede Klasser. Men begge Arvetal forordnede, at man, hvis det var nødvendigt at gaa fjernere i Frændskabet, skulde forholde sig efter den private Arvelov, dog med den Forskjel, at det eldre Arvetal aldeles udelukkede Kvinder, det nyere derimod stedede dem til Arv, forsaavidt ingen mandlige Arvinger var til. Her er der imidlertid igjen et Spørsmaal, om Ordene „da tage Kvinder ligesaa nær beslegtede (jafnskyldar)" skal forstaaes saaledes, at Kvinder i nærmere Led skulde udelukke Mend i fjernere, eller om endog den fjerneste beslegtede Mand skulde gaa forud for den nærmest beslegtede Kvinde. I første Tilfelde vilde Dronning Margrete, som Moder, have været den nærmeste (i tredie Klasse), hvis hun kun selv havde været af den norske Konge-Ætt.

Hvis man nu ogsaa fremdeles, efterat have forladt det egentlige Konge-Arvetal, skulde regne Slegtskabet fra hvilkensomhelst tidligere Konge, vilde efter den eldre Arvelov ingen være nærmere end **Haakon Jonssøn**. Thi han var Kong Magnus Erikssøns sammødre Systers egte Søn, og denne Slegtskabsgrad stiller det private Arvetal i 8de Klasse. Men det ligger aabenbart i Sagens Natur, at naar man først var kommen udenfor hiint kongelige Arvetal, hvorved Lovgiveren mere kan tænkes at have seet paa kongeligt Blod, end paa Frændskab med den sidst Afdøde, og man var gaaet over til den private Arvegang, hvorved der alene er Spørsmaal om Slegtskab med Arveladeren, kunde der heller ikke være Tale om at regne Slegtskabet fra andre end Kong Olaf. I saa Tilfelde vilde vel rigtignok ogsaa Haakon Jonssøn blive arveberettiget, men kun i tolvte Klasse, hvor, som det heder, „en Mand tager Arv efter Syskenebarns Barn af sammødde Syskene kommet", det vil sige „efter sin Moders sammødde Broders Sønnebarn". Dog kunde der vel ogsaa her være Tvivl om, hvilken Fortolkningsmaade var den rette. Var Haakon ærgjerrig og havde et Parti for sig, kunde han nok med etslags Skin af Ret paastaa at skulle opstilles i hiin nærmere Klasse, især da han tillige kunde have den Fordeel, virkelig at høre til Konge-Ætten.

Nærmest efter Haakon Jonssøn, om denne sattes i 8de, men foran ham, om han sattes ned i 12te Klasse, kom **Erik Vartislavssøn** af Pomern. Hans Slegtskabsgrad faldt i 9de og 10de Klasse. I niende opstilles nemlig det Tilfælde, at en Mand arver sin Systrungs Barn kommet af samfeddе Systre, det vil sige sin Moders samfedre Systers Sønnebarn, — to Led paa Arvetagerens, tre paa Arveladerens Side —; i tiende Klasse, at der under forresten samme Forhold ere tre Led paa begge Sider; altsaa ligger Eriks Tilfelde, — tre Led paa Arvetagerens,

ts paa Arvefaderens Side — i Midten, eller vel endog nærmere den niende Klasse. Hertil havde Erik den Fordeel, at hans Moder Maria som Sønnedatter af Euphemia Eriksdatter nedstammede fra den norske Konge-Ætt.

Endelig fulgte Hr. **Sigurd Hafthorssøn**, hvis Slegtskabsgrad vistnok kunde henregnes til 3die Klasse, endog foran den Afdødes Moder, hvis man gik ud fra hvilkensomhelst Konge, men da man her maa have gaaet ud fra Olaf, falder hans Grad kun i 13de Klasse, der opstiller de saakaldte „Firmenninger" eller Ætlinger i 4de Led fra fælles Stamfader (næste Grad efter Nærsyskenebørn); thi vel nedstammede han selv kun i andet Led fra Kong Haakon, men Kong Olaf først i fjerde Led fra denne. Det lader heller ikke til, at der har været Spørsmaal om ham eller hans Søn, siden der fandtes saa mange nærmere berettigede.

Ved alle Prætendenters Ret var der saaledes nogen Tvivl. Kunde man end ansee hver enkelt af dem berettiget, om han stod alene, maatte man dog være meget uvis om, hvad Ret man skulde tilkjende ham lige over for de øvrige. En Bestemmelse var derfor vanskelig at treffe, og det kunde heller ikke ligge i Dronningens og hendes Venners Interesse at søge denne Vanskelighed hævet, førend hun først havde sikkret sig Magten ligesom i Danmark. Deres, og blandt dem vist fornemmelig Erkebiskop Vinaldes Bestræbelser, saavelsom hendes egen Indflydelse, og vel heller ikke mindst den Omstændighed, at hun allerede havde faaet Regjeringen i Danmark, maa derfor tilsammen have bidraget til, at man fulgte dette Lands Exempel og overdrog hende Rigsstyrelsen. Norge kunde maaskee endnu mindre end Danmark taale i længere Tid at savne et Overhoved, der udøvede Kongemagten, og Omstændighederne vare nu saadanne, at Riget mere end ellers trængte til at have en statsklog og kraftig Hersker. Vi ville see, at man antog en Krig at staa for Døren. Kong Albrecht laa allerede i aaben Feide med de svenske Høvdinger, hvis Interesser nu ogsaa mange af Norges Raadsherrer deelte. Det var neppe muligt for Norge at undgaa at tage Parti, thi hvis Albrecht fik Overhaand, maatte man vente, at han under enhver Omstændighed vilde paaføre Norge Krig, naar man der tilsidesatte hans eller hans Brodersøns Arveret til Tronfølgen; og disse to kunde og vilde man nu engang ikke vide af. Hertil kom vel ogsaa den Betragtning, at Dronning Margrete var i Besiddelse af det vigtige Baagahuus og de øvrige til hendes Morgengave eller Livgeding hørende Landskaber, hvilke Norge endog let kunde komme til at tabe aldeles, om man ikke satte hende selv i Spidsen for Regjeringen. Thi at hun da let kunde komme i et mindre venskabeligt Forhold til Norge eller den, der blev Konge, forsaavidt som det ej var hendes Systerdattersøn, maatte

Enhver kunne forudsee, og hine Besiddelser vilde saaledes i Virkeligheden blive skilte fra Norges Interesser og nærmere forbundne med hendes danske Rige, medens hun paa den anden Side var for megtig, til at man skulde kunne fratage hende dem. Saaledes enedes man da om, ligesom man i Danmark havde gjort, at overdrage hende Rigsstyrelsen, idet de forsamlede, ovenfor nævnte Herrer, „eftersom Fru Margrete, af Guds Naade Dronning til Norge og Sverige, og ret Arving og Fyrstinde til Riget i Danmark, var deres kjære Herre Kong Haakons Huusfrue og deres kjære Herre den nys afdøde Kong Olafs Moder, og formedelst hendes Gunst og gode Vilje, som de altid af hende havde befundet og fremdeles haabede at nyde af hende, paa eget og hele Rigets Vegne eendrægtigt annammede, udvalgte og antog hende med god Vilje til alle deres og **hele Norges Riges megtige Frue og rette Huusbonde**". Det er tydeligt nok at see, at man endog havde formet Beslutningens Ord efter de danske Hyldingsbreve. Men man gik endnu videre end i Danmark, thi medens man her kun havde overdraget Margrete Kongemagten, indtil et Kongevalg var skeet, overdrog man hende den i Norge strax **paa Livstid**. „Førnævnte Dronning Margrete", heder det nemlig videre, „skal være fuldmegtig at forestaa og raade Norges Styrelse megtigt og veldeligen i alle Stykker over hele Riget i Norge, baade Land, Slot, Festninger og Thegner saavel søndentil som nordentil over alt Norge og dets Skatlande i alle hendes Levedage med Guds Hjelp, og vi alle foranskrevne saavelsom enhver særdeles for sig skal styrke og hjelpe hende i al hendes Ret og intet hindre, som hun har Ret til". Endvidere enedes Herrerne om, at ingen af dem skulde holde flere **Huuskarle** og **Sedesvene** (setusveinar) d. e. faste Huustjenere, end Lovbogen og Hirdskraaen foreskrev. Man seer altsaa, at de megtige Mend fremdeles have plejet at omgive sig med et større Antal Folk eller „Hovmend", til Skade for Landefreden. Endelig samtykkede de forsamlede Herrer i, at paa Grund af den Nødvendighed, som nu paalaa Riget baade nordentil og søndentil, skulde Almuen i et Aar udrede **fuld Almenning** over hele Norge fra Ende til Ende. Dette viser altsaa noksom, at man ansaa Krigen uundgaaelig. Paa Grund af disse Beslutninger aflagde alle de Herrer, som havde deeltaget deri, Huldskabs- og Troskabs-Eed til Dronningen, medens hun igjen aflagde den sedvanlige Konge-Eed paa at holde Lov og Landsens Ret, saa lenge hun levede. Herom udferdigede derpaa de samme Herrer et aabent Brev til alle Mend i hele Norge saavelsom i Skatlandene, under deres Indsegl, hvori de meddelte Beslutningerne og bad og raadede alle og Enhver at aflegge den samme Troskabs-Eed, som Sysselmendene skulde modtage, hver i sin Syssel, samt overhoved at være hende og hendes Ombudsmend lydige og føjelige, saa meget mere som hun

paa sin Side havde befalet alle Sysselmendene og deres Ombudsmend, at enhver i sin Syssel skulde holde og styrke Lov og Landsens Ret. Brevet er dateret fra Oslo, den 2den Februar 1388, formodentlig umiddelbart efter at Beslutningen selv var fattet [1]).

At denne Foranstaltning afveeg saavel fra Norges skrevne offentlige Ret, som fra hvad der hidtil fra umindelige Tider havde været Skik og Brug, eller de da levende Mend og deres Forfedre oplevet, lader sig ikke negte. At den desuagtet blev sat igjennem, vidner saavel om Dronningens Magt og Anseelse, som om hendes Tilhængeres ivrige Bestræbelse for at sikkre hende Regjeringen. Som hørende til disse Tilhængeres Tal maa man saaledes vel først og fremst betragte Brevets Udstedere eller rettere dets Beseglere, nemlig fire og tyve eller fem og tyve af de ovenfor nævnte sex og tyve geistlige og verdslige Herrer; thi uagtet de alle nævnes som Udstedere, er der dog den Besynderlighed, at een eller to af dem ikke har villet eller kunnet besegle med, saasom aldrig flere end fire og tyve eller fem og tyve Segl have været festede ved Brevet [2]). Og da nu desuden flere af Seglene ere affaldne eller sterkt beskadigede, er det ikke engang muligt med Sikkerhed at see, hvilke de oprindeligt manglende have været, eller med andre Ord, hvilken af de opregnede Herrer maaskee kan antages at have været uenig i Beslutningen. Man skulde

---

[1]) Brevet findes endnu i det kgl. danske Geheime-Archiv og er derefter aftrykt i Dipl. N. III. 477, saavelsom Suhms Nye Saml. III. 385, 387, og Grønlands hist. Mindesm. III. 131—134.

[2]) I Dipl. Norv. siges der at have hængt 25 Segl ved, i Grønl. hist. Mindesmerker derimod kun 24. Altsaa maa een eller to af de nævnte 26 Udstedere have undladt at besegle. I Dipl. N. siges der, at der af de Segl, der oprindelig hang ved, nu kun findes 14 hele, nemlig 1, 2, 3, 9, 10, 14, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 25; men derimod siges der ikke, hvilke af de øvrige ere aldeles bortfaldne og hvilke kun beskadigede. Hine hele Segl skulde saaledes, forudsat at kun den 26de Udsteders Segl manglede, være Erkebiskopens (1), Biskop Eysteins (2), Biskop Olafs (3), Haakon Jonssøns (9), Gaute Erikssøns (10), Agmund Bolts (14), Haakon Stumpes (16), Peter Nikolassøns (17), Finn Gyrdssøns (19), Gudbrand Erlingssøns (20), Thoralde Sigurdssøns (21), Herleik Aasulfssøns (22), Magnus Stoltekarls (23) og Jappe Fastulfssøns (25). Med hvis nu f. Ex. en af de første 8 Udstedere havde undladt at besegle, vilde Haakon Jonssøns Segl blive det 8de, og det kommer da an paa, om det 8de Segl kun er beskadiget, eller affaldet. I Grønl. hist. Mindesmerker siges der, at 15 Segl ere beskadigede (altsaa ikke egentlig mangle) men da det derhos udtrykkeligt angives, at Biskop Henriks Segl hænger ved, skjønt beskadiget og med ulæselig Omskrift, saa at man alene har kunnet gjenkjende Seglet som hans af dets kjendelige, aflange Form og dets Plads, er det saaledes klart, at ingen af de fem Biskoper have unddraget sig Beseglingen. Det maa altsaa være en eller to af de verdslige Herrer, som ej har villet være med. Nogen ret Besked faar man ej herpaa uden ved en nærmere Undersøgelse af selve Originalbrevet.

lettelig falde paa at tro, at Haakon Jonssøn først og fremst havde været en af disse, naar man ikke af hans egen Erklæring, som strax nedenfor vil blive omhandlet, vidste at han slet ikke tænkte paa at gjøre sin Arveret gjeldende, eller endog betragtede sig som arveberettiget lige overfor Erik Vartislavssøn. Vi see ogsaa af hele hans øvrige Færd, at han maa have været Dronningen oprigtigt hengiven. Endeligt maa han vel ogsaa have skjønnet, at om han end havde været ærgjerrig nok til at tragte efter Kronen og for Kongeverdigheden at sætte Landets Fred og Ro, ja maaskee endog dets ydre Sikkerhed i Fare, vilde han vel neppe engang kunne skaffe sig et Parti sterkt nok til at sætte sine Fordringer igjennem. Thi den Omstændighed, at man endog gik videre end de Danske og tilstod Margrete Regjeringen paa Livstid, viser noksom, hvor stor hendes Anseelse og Indflydelse var, og hvor vel idetmindste Fleerheden ansaa sig tjent med hendes Styrelse. Haakon Jonssøn, der altid synes at have været en rolig og forsigtig Mand, mere betænkt paa at forøge sin Formue end lysten efter at indlade sig i voveliga Foretagender, maatte derfor, hvad end hans inderste, egentlige Attraa monne have været, fuldkommen indsee, at det bedste, han kunde gjøre, var at holde gode Miner, og ikke engang at udtale noget ærgjerrigt Ønske [1].

Vi have allerede nævnt, at Dronningens Udvelgelse til Rigsforstanderske med fuldkommen Kongemagt var exempelløs i Norges Historie. Men den er ikke det eneste Exempel paa, hvorledes Nordmendene nu stiltiende begyndte at afvige fra hidtil herskende Vedtægter, eftersom det tydske Lehnsvæsen og de i Forbindelse dermed staaende statsretlige Begreber ved den i de sidste Tider saa hyppige Berørelse med Nordtydskland og Indstrømningen af tydske Fyrster og Herrer, især deleshed i Danmark og Sverige, begyndte at faa Indpas i Norden. At man ved at nedlegge saa stor Myndighed i Margretes Hender for Livstid havde for Øje, at hun idetmindste efter den private Arvelov var sin Søns nærmeste Arving, er vel utvivlsomt, men da begge Tronfølgelove paa det bestemteste udelukkede Myndigheden af at overdrage hende Kronen som formelig Arv, og saaledes gjøre hende til Dronning i hendes egen Ret, var der ingen anden Udvej for dem end den, som de her havde valgt. At Margrete, som det af en enkelt Historiegransker [2]) har

[1]) Dalin (l. c.) har her atter med sin sedvanlige Dristighed fremstillet en selvgjort, fuldkommen urigtig Gjetning eller Combination som et ubestrideligt og notorisk Factum, idet han lader Dronningen „sikkre sig Haakon Jonssøns Person“ og derved aftvinge ham hans Frasigelse af enhver Fordring paa Tronen.

[2]) Paludan Müller, i hans ypperlige, skarpsindige Afhandling om Kalmar-Unionen (Observationes criticæ o. s. v. S. 9).

været udtalt, skulde ved saaledes at lade sig Kronen overdrage have haft til Hensigt at tilveiebringe et nyt Udgangspunkt for Beregningen af Arveretten til Kronen og derved gjøre Erik Vartislavssøns Ret endnu mere utvivlsom, bliver uantageligt endog af den Grund alene, at Margrete lod sig udnævne til Rigets „megtige Frue og Huusbonde", ej til „regjerende Dronning". Men desuden var dette Skridt unødvendigt for at skaffe Erik Tronfølgen, naar hun kun var sikker paa Haakon Jonssøn, at ikke denne opstillede nogen Fordring. Endelig kunde der vel og, hvis Margrete først var bleven erkjendt som Dronning ifølge sin egen Ret, eller om man saa kunde sige, som kvindelig Konge, fra hvilken herefter Arveretten skulde regnes, ikke være Tale om at granske Arveretten nærmere, eller ophøje nogen til Konge, saaledes som vi ville see, at det skete med Erik, førend Margrete var død. Men Sagen var tvertimod den, at det under alle Omstændigheder var nødvendigt at udnævne en Konge, deels fordi Nordmendene nu engang vare vante til at have en Konge, idetmindste af Navn, og ikke godt kunde finde sig i at undvære en saadan, deels ogsaa fordi Kongenavnet virkelig var uundværligt til at give visse Rets- og Regjerings-Handlinger Gyldighed, saasom Landsvistbreve og andre lignende Cancellisager. Men forat den saaledes udnævnte Konge ikke selv, naar han var myndig, skulde tage Magten fra Dronningen, eller at man endog i hans Mindreaarighed skulde kunne ordne Regjeringen paa en Maade, hvorved hun indskrænkedes for meget i sin Myndighed, lod hun sig viseligen denne Regjeringsmyndighed overdrage paa Livstid, førend Tronfølgen endnu var erkjendt. I Danmark havde hun vist gjerne seet, at den var hende overdraget paa lige saa lang Tid, og har vel heller ikke undladt at gjøre hvad hun kunde for at sette det igjennem, men Raadsherrerne maa ikke have været at formaa dertil. Vi ville ogsaa see, at hun ogsaa i Norge snart maatte opgive denne Fordeel.

Saaledes var da Margrete ogsaa bleven Herskerinde i Norge, idetmindste den søndenfjeldske og sydvestligste Deel; men med temmelig sikker Udsigt til, at ogsaa de nordenfjeldske Raadsherrer vilde følge de øvriges Exempel. Hun skreed ogsaa strax til Udførelsen af alle Regjeringshandlinger, hvortil en Konges Mellemkomst ikke var uundgaaeligt nødvendig. Allerede den 7de Februar bekræftede hun og Erkebiskop Vinalde i Forening den af Officialen i Oslo og Lagmanden afsagte Dom om Aalefisket i Enindals-Aaen, som ovenfor er omtalt [1]). Det herom udstedte Brev er ikke medbesegle af Cantsleren, uagtet han var tilstede i Oslo. Men

[1]) Dipl N. II. 508, jvfr. ovenfor S. 267.

hans Cantsler-Embede var ogsaa nu egentlig til Ende ved Regjeringens Overdragelse til Dronning Margrete, saa at han derfor strax efter kun optræder som Provst til Mariekirken. Et noget senere Brev viser dog, at Dronningen atter overdrog ham Embedet som sin og Rigets Cantsler.

Imidlertid skreed de forsamlede Herrer til at behandle Spørsmaalet om Tronfølgen, og derom kom man snart til Enighed. Egentlig havde man vel allerede underhaanden opgjort, hvad Resultatet skulde blive. Dronningen forelagde Raadet, heder det, det Spørsmaal, hvo der var nærmest Arving til Riget og til at styre det som Konge, naar hun var afgaaet ved Døden. Hun havde, tilføjede hun, helst seet, at hendes Systersøn Hertug Albrecht af Mecklenburg kunde blive Manden. At dette skulde være hendes oprigtige Mening, er vistnok højligen at betvivle. Hun var, som vi snart ville see, allerede saa godt som enig med de misfornøjede svenske Herrer om at støde hans Farbroder Kong Albrecht fra Sveriges Trone og overhoved at gjøre det umuligt for Mecklenburgerne at erhverve yderligere Fodfeste i Sverige; hvor lidet rimeligt er det ikke da, at hun i samme Øjeblik skulde have oprigtigt ønsket at see Albrecht den yngre som sin Efterfølger? Men hun kunde trygt fremsætte Ønsket, da Sagen vel allerede underhaanden var afgjort, og hun saaledes altfor vel vidste, at der ej var nogen Fare for, at Raadet vilde indlade sig derpaa; men imidlertid tog det sig godt ud i den Kundgjørelse, der siden blev udstedt om disse Forhandlinger, at hun, uanseet det fjendtlige Forhold mellem hende og Kong Albrecht, dog ikke havde undladt at legge et godt Ord ind for hans Brodersøn, der tillige var hendes Systersøn. Raadsherrerne „beviiste ogsaa skjelligen“, heder det, efter deres Lov, at Hertug Albrecht og hans „fedrene Foreldre“, der havde været imod Norges Riger og dets Konger, ikke med nogensomhelst Ret kunde vorde Arvinger af og Konger i dette Rige, men at derimod Kong Olafs Moder Dronning Margretes ældste Systerdattersøn, nemlig Hertug Vartislav af Pomerns Søn, var den rette Arving til Riget og skulde være Konge derover, samt at hans rette Arvinger, Søn om han er til, Broder og fedrene Frænder, om hine ej er til, igjen ved hans Død skulde arve Tronen efter ham, een efter den anden, saaledes at Konge-Arvetallet nu skulde begynde fra ham. For det Tilfelde, at denne Dronning Margretes Systersøn og hans Venner „kunde det forskylde af hende“, at hun vilde have ham til Konge i Norge endnu i sin Levetid, og dette virkelig skete med hendes Raad og Vilje, da skulde hun dog beholde sin fulde Magt til at forestaa Riget, saa lenge hun levede. Da vi ville see, at Erik allerede i det følgende Aar ogsaa virkelig blev tagen til Konge, og der saaledes ingen videre Lejlighed havde været for hans Venner til at „forskylde det af hende“, uden maaske forsaavidt som de ej

tog Parti med Kong Albrecht, og at endnu mindre Erik selv, der kun var et Barn, havde kunnet gjøre sig saa fortjent, er det klart, at denne hans Ophøjelse paa Kongetronen allerede har været en mellem Raadet og Dronningen aftalt Sag, og at den vel endog var et Offer, hun bragte de norske Statsinstitutioner og Stemningen i Landet, medens hiin Talemaade om at gjøre sig fortjent til Tronen og hendes Samtykke alene var en Vending, man gav Sagen af Høfligheds-Hensyn mod hende. Beslutningen herom blev udferdiget allerede den 16de Februar paa Akershuus af nitten Raadsherrer, nemlig Erkebiskopen, Biskop Eystein, Biskop Olaf, Biskop Sigurd og Titulærbiskopen Hallgeir; Provst Henrik, der her ikke kalder sig Cantsler, Haakon Jonssøn, Gaute Erikssøn, Henrik Michelstorp, Jon Martinssøn, Alf Haraldssøn, Benedict Nikolassøn, Agmund Bolt, Jon Darre, Haakon Stumpe, Peter Nikolassøn, Simon Thorgeirssøn, Nikolas Galle og Finn Gyrdssøn[1]). Man seer altsaa, at af de 26 Herrer, der 14 Dage forud udstedte Brevet om Regjeringens Overdragelse til Dronning Margrete, vare nu ti fraværende, nemlig Biskop Henrik af Grønland, Hr. Ulf Holmgeirssøn, Hr. Ulf Jonssøn, Gudbrand Erlingssøn, Thoralde Sigurdssøn, Herleik Rasulfssøn, Magnus Stoltekarl, Haakon Topp, Jappe Fastulfssøn og Svaale Ottarssøn, medens der var tre andre, som hiin Dag ej havde været med, nemlig Biskop Hallgeir, Henrik Michelstorp og Simon Thorgeirssøn. Disse trende Mend have sandsynligviis først nu naaet frem til Mødet; muligt endog at Henrik Michelstorp har været i Dronningens Erende i Sverige for at underhandle med en eller anden af de misfornøjede svenske Herrer, navnlig den med hans Broders Enke gifte Algot Magnussøn; og paa samme Wiis er det højst rimeligt, at Svogrene Hr. Ulf Holmgeirssøn og Hr. Ulf Jonssøn, der begge havde Besiddelser i Sverige, strax efter Beslutningen af 2den Februar ere afreiste til Vermeland eller Dal for at melde den til Hr. Erik Ketilssøn og Dronningens øvrige Tilhængere paa den Kant, medens derimod de syv andre Herrer, endnu kun Hirdmend og visnok de yngre i Laget, siden de nævnes sidst, ere blevne affendte til forskjellige fjernere Kanter af Landet for at bekjendtgjøre Beslutningen og paaskynde Troskabsedens Aflæggelse. Biskop Henrik er formodentligt bleven syg eller er reist sin Vej, saasom man efter denne Tid ej mere hører ham omtale.

Imidlertid maa der dog nok have yttret sig enkelte misbilligende

---

[1]) Brevet findes endnu i det danske Geheime-Archiv og er aftrykt i Pal. Müllers „Observ. criticæ" S. 105—108. Af de nitten Segl, som oprindeligen have hengt ved, mangle nu det 9de (Henrik Michelstorps), det 10de (Jon Martinssøns) det 14de (Jon Darres), det 15de (Haakon Stumpes), det 17de (Simon Thorgeirssøns).

Stemmer mod det udenlandske Fyrstebarns Ophøjelse paa Norges Krone, saa lenge der blandt Landets egne Børn fandtes en saa anseet og dygtig Mand, som Haakon Jonsson. Thi ellers vilde vel Dronningen ikke have fundet det nødvendigt, to Dage efter at Erik var erklæret for den rette Kronarving, at lade Haakon udstede en **udtrykkelig Erklæring** om, at han hverken havde tragtet efter at blive Konge i Norge, eller havde nogen Ret dertil. En saadan Erklæring afgav Haakon Jonsson virkelig under Eed paa Akershuus den 18de Februar 1388 i Overvær af Dronningen selv og flere geistlige og verdslige Raadsherrer, blandt hvilke Erkebiskop Vinalde, Biskoperne Olaf og Sigurd, Gaute Eriksson, Benedict Nikolasson, Haakon Stumpe, Jon Darre, Simon Thorgeirsson og Finn Gyrdsson udstedte et lovformeligt Vidnesbyrd derom, saa lydende, at Haakon Jonsson, personligt fremstaaende i Dronningens, deres og andre Raadsherrers Nærværelse, lagde Haand paa Bogen og svor, og bad den almegtige Gud, hans hellige Moder og alle hellige Mend i Himlen saa sandt at hjelpe sig, som han aldrig havde lagt an paa at blive Konge i Norge, tilstod at han ikke i mindste Maade havde nogen Ret til eller Fordring paa Norges Rige, og aldrig vilde tragte derefter eller befatte sig dermed; hvilket altsammen han besvor og erklærede ikke tvungen, men aldeles frivilligt. Til Bekræftelse paa dette Vidnesbyrd satte hine ni Udstedere sine Segl derfor [1]). Da det her udtrykkeligt siges, at Haakon afgav denne Erklæring af sin egen fri Vilje, og da han heller ikke siden tilbagekaldte den eller stillede sig i nogen Opposition mod Dronningen, er man heller ikke berettiget til at antage, at nogen legemlig eller moralsk Tvang her har været anvendt. Imidlertid har dog den Sigtelse virkelig været henkastet, at Dronningen skulde have bemegtiget sig Haakons Person og derved tvunget ham til at frasige sig sin Ret: en Sigtelse, der maaskee for en Deel kun støtter sig dertil, at Frasigelsen skete paa Akershuus Slot, hvor Haakon da muligviis kunde være bragt i Forvaring. Men den Omstændighed forklarer sig simpelthen deraf, at Akershuus Slot nu, efter Regjeringens Overdragelse til

---

[1]) Det derom paa Latin udstedte Brev findes endnu i det kgl. danske Geheime-Archiv, og er aftrykt i Dipl. N. III. 478. Alle Seglene henge ogsaa ved. Hvitfeld meddeler det S. 578, men siger ved denne Leilighed feilagtigt om Haakon Jonsson, at han var Drottsete; idetmindste maa man vel saaledes forstaa hans Ord: „Paa de Tider levede en Herremand i Norge, ved Navn Haagen Jonsson Drost, fød af kongelig Stamme, som og aatte Gods udi Sverige". Den urigtige Angivelse, at han var Drottsete, skjønt Hr. Agmund endnu ikke var død, og ingen Drottsete udnævntes efter ham, er siden kommen ind i de fleste historiske Verker, hvor disse Begivenheder omtales, ogsaa i Haandskr. af de islandske Annaler, Udg. S. 351, indtil Munthe paapegede Feiltagelsen i N. Saml. IV. S. 590, 591.

Margrete, var hendes Residens. Ogsaa Beslutningen af den 16de Februar, om Eriks Arveret, blev udstedt her, og Haakon Jonssøn var en af Udstederne; han kan dog aabenbart ikke have deeltaget heri som Fange. Og hvad mere er, Haakon var jo med i at fatte Beslutningen af 2den Febr., der egentlig allerede afskar ham alt Haab om at blive Konge, hvilket han saaledes endog da maatte have slaaet af Tankerne, om han ellers nogensinde havde næret det; men Forhandlingerne og Beslutningen herom skete i Oslo, altsaa udenfor Akershuus Slot, og saaledes at enhver Tanke om Tvang, anvendt mod Haakon, her maa falde bort. Vi have allerede ovenfor berørt de vegtige Grunde, han maatte have til at holde sig rolig, og ikke at lade sig forlede af Ærgjerrighed til noget farligt Skridt. Havde der fra hans Side skeet mindste Tegn dertil, vilde ikke Dronningen fremdeles have viist ham fuldkommen Tillid, og i det følgende Aar, maaskee endog medens Udfaldet af Krigen med Kong Albrecht endnu ikke var afgjort, have betroet ham en saa vigtig og ansvarsfuld Post, som Hirdstjore- og Fehirde-Embedet i Bergen.

Efterat saaledes baade Regjeringen var ordnet og Spørsmaalet om Tronfølgen var bragt i Rigtighed, sluttede, som man maa formode, Raadet sine Forhandlinger, uagtet Erkebiskopen saavelsom Biskoperne i Stavanger og Hamar fremdeles en Tidlang bleve tilstede i Oslo [1]). Erkebiskopens Bestræbelser kunde Margrete vel fornemmelig tilskrive, at alt gik hende saaledes efter Ønske, og saavidt man kan see, undlod hun heller ikke at vise ham sin Taknemmelighed ved betydelige Gunstbeviisninger. Det er allerede ovenfor omtalt, at hun forundte ham Sparbyggefylke som Lehn eller Sysel paa Livstid, en Overdragelse, der visnok skete nu, eller i alle Fald kort derefter. Ogsaa erfarer man, at ogsaa de øvrige Biskoper eller deres Kirker rigelig betænktes af hende: I sit Testament, som hun opretted i alle Fald for Midten af det følgende Aar, gav hun Bergens Domkirke hundrede Mark brændt Sølv, og en lignende Sum skjenkede hun sikkert ogsaa hver af de øvrige Kirker, da det var Skik og Brug ej at give den ene mere end den anden [2]). Det var saaledes formodentlig den selvsamme testamentariske Gave, hvorfor Dronningen allerede den 6te Marts 1388 stillede Biskopen af Oslo og Capitlet Elder og Rjotary til Pant, idet hun tillige gav den nærmere Bestemmelse, at der for disse Penge skulde bygges et nyt Alter i Kirken og kjøbes Jordegods til Bestridelse af Messeholdet, saavelsom til Prestens Underholdning, hvilken hun og hendes Efterfølgere skulde præsentere — dog kun en Nordmand — og som hver Dag skulde holde visse foreskrevne Messer [3]).

[1]) Det var der den 6te Marts, see nedenfor.
[2]) Dipl. N. II. 514.
[3]) Dipl. N. I. 510.

Ogsaa Biskop Jakob i Bergen, der dog ikke havde været tilstede ved Raadsmødet, blev i det følgende Aar personligt betænkt, som det allerede i det Foregaaende er berørt[1]), og herefter nærmere vil blive omtalt. De øvrige større geistlige Stiftelser kom vist heller ikke til at savne vegtige Beviser paa den Iver, hvormed hun søgte at sikkre sig Geistlighedens Gunst. At hun den 13de Marts stadfestede Privilegierne for Mariekirken i Oslo[2]), var vel mere en simpel Forretningssag, men desforuden har den upaatvivleligt modtaget andre rige Gaver.

De øvrige Herrer, der havde bidraget til at ordne Sagen paa en for hende saa fordeelagtig Maade, havde hun Lejlighed nok til at vise sin Erkjendtlighed ved at bekræfte dem i deres Sysler, forflytte dem til fordeelagtigere, eller give dem særskilte Forleninger; thi det var nu naturligviis nødvendigt, som ved alle Tronskiftet, at der udstedtes nye Sysselbreve. At de fleste bekræftedes i de Sysler, som de allerede havde, kan man af flere Omstændigheder slutte; dog skete der ogsaa enkelte Forflyttelser eller Ombytninger. Saaledes have vi allerede seet, at Agmund Bolt nu blev Foged paa Agershuus, medens Benedict Nikolassøn, der hidtil havde været det, fik paa sin egen, sin Hustrus og sine Børns Levetid, Eiker, Modheim og Tverdalene, med alle Kronens visse Indtægter og al Sagørene, Thegngilde og Fredkjøb, overhoved al Kongelig Ret undtagen Ubodemaal, hvoraf han hver Gang kun skulde have 20 Mkr.; fremdeles Koparviken i Dramn med Stibstold og Kongskjøb, altsammen til at gjøre sig saa nyttigt som han kunde, som Pant baade for de Penge, Kong Haakon allerede var ham skyldig, og tillige for dem, han endnu ikke havde opbaaret af Oslo Sysel, indtil den betydelige Sum af 200 Mk. brendt var bleven ham eller hans Arvinger udbetalt af Kronen. Brevet herom er beseglet af Erkebiskopen, Biskoperne i Oslo, Stavanger og Hamar, Haakon Jonssøn, Gaute Eriksøn og Jon Martinssøn[3]), og da det er dateret fra Akershuus d. 6te Marts, samme Dag Biskop Eystein udstedte sin Kundgjørelse om, at Dronningen havde skjenket hine 100 Mk. Sølv til Domkirken og stillet Lider og Njotars til Pant, maa man formode, at alle de nye Sysselbreve, idetmindste for Sysselmendene i det sydlige Norge, paa denne Dag bleve udferdigede.

Margrete udnævnte, som ovenfor nævnt, Provst Henrik atter til Cantsler, i Egenskab af „hendes og Rigets Cantsler", men han beklædte det ikke lenge, da han synes at være død i samme eller i Begyndelsen af det følgende

---

[1]) See o: S. 108.

[2]) Dipl. N. VI. Dansk Magasin, I. S. 339.

[3]) Dipl. N. I. 511, jvfr. ovfr. S. 120, 169.

Aar¹); allerede i 1390 nævnes hans Efterfølger, baade som Provst og Cantsler. De første Breve, som hun udstedte, har hun formodentligen beseglet med sit Secret, og til Bekræftelse ved saadanne, hvortil egentlig Storseglet udfordredes, ladet flere Herrer af Raadet indsegle med sig²). Hvad Aarets Betegnelse i Brevenes Datering angaar, da skete den, naar man ikke anvendte Aarstal, sedvanligvis ved at regne fra hendes Antagelse til Rigsstyrelsen d. 2den Febr. 1388. Denne Betegnelse („i det første Aar, som vi vare tagne til Norges Riges Styrelse) brugte hun i Sysselbrevet for Benedict Nikolassøn af 6te Marts 1388, og saaledes har den og vel været anvendt i alle de øvrige³). Man finder den anvendt allerede i et Brev fra Gjeleid (vestre Skeidsmo) paa Nedre Raumarike af 19de og i et fra Hadeland af 25de Februar 1388⁴), en Bestyrkelse paa, at Beslutningen af 2den Februar øjeblikkeligen maa være bleven omsendt til Kundgjørelse og Troskabseden aflagt, thi foruden den har man vel ikke paa noget Sted begyndt den nye Aarsregning. Dog findes der ogsaa enkelte Breve, hvor Aaret regnes fra Kong Olafs Død; saaledes et fra Oodalen af 11te Februar 1388 („samme Aar som Kong Olaf døde"), og et andet fra Moland i Fyresdal, sydvestligst i Thelemarken, af 26de April 1388 („andet Aar fra Kong Olafs Frafald"⁵); men da det første udstedtes i Oodalen, havde man der neppe endnu faaet Efterretningen om hvad der var skeet den 2den Februar, og i en saa afsidesliggende Egn som Fyresdal kunde det nok være muligt, at man ikke engang i April 1389 vidste nøje Besked om Regjeringens Overdragelse til Dronning Margrete, eller svoret hende Troskabseed. Besynderligt er det, at der findes et Brev fra Hvamshered i Øvre Valdres af 14de Marts 1388, og et andet fra Birkreim i det Indre af Rygfylke af 7de April 1388, fra „Kong Olafs, Norges, Daners og Goters Konges 7de Regjeringsaar", som om han endnu ikke var død⁶). Men det er højst sandsynligt, at man ikke paa noget af disse Steder endnu havde aflagt Troskabseeden, saameget mere som Valdres visnok hørte til den Deel af Landet, hvorfra ingen Sysselmand eller Raadsherre havde indfundet sig ved Mødet, og Sysselmanden i Rygfylke, Hr. Agmund Finnssøn, i Begyndelsen af April laa paa sit Yderste, og allerede den 14de afgik

¹) Henrik nævnes for fførste Gang i hiint Privilegiebrev for Mariekirken af 13de Marts 1388. Her kaldes han „vor og Rigets Cantsler".

²) Saaledes skete det ogsaa, som nys paavist, i Lehnsbrevet for Benedict Nikolassøn af 6te Marts 1388.

³) I Bekræftelsesbrevet af 7de Februar brugtes der kun Aarstal.

⁴) Dipl. N. IV. 542, III. 479.

⁵) Dipl N. IV. 541. V. 330.

⁶) Dipl. N. II. 509. IV. 546.

ved Døden. Man foretrak saaledes maaskee at betegne Aaret, enten med Aarstal, eller efter Kong Olafs Regjeringsaar, saa meget mere som jo Nordmendene, eller idetmindste en Deel af dem, ifølge de islandske Annalers Udsagn ikke vilde tro, at Kong Olaf var død, hvilket vel især gjelder om dem, der boede fjernere fra de Steder, hvor man kunde have nøjagtig Underretning om de nærmere Omstændigheder ved hans Død og Begravelse. Endnu længere hen paa Sommeren, da den nye Sysselmand rimeligviis var ankommen, daterede Lagmanden i Rygfylke, Ivar Sveinsson, et Brev, som han udstedte paa Eidsa, fra 5te Juni „i Kong Olafs af Guds Naade Norges, Dans og Sveriges Konges 7de Regjeringsaar, og i første Aar af Dronning Margretes Rigsstyrelse"; dette kunde maaskee udlegges som et Tegn paa, at uagtet Margrete nu maa have været hyldet paa de Kanter, var dog ikke engang Lagmanden ganske sikker paa, at Kong Olaf var død [1]). De endnu opbevarede Breve fra denne Tid, der ere udstedte i Bergen eller de nærmeste Landskaber, have alle kun Aarstal, indtil et Brev fra Vors, udstedt den 27de Mai 1389, for første Gang regner Aaret efter Dronning Margretes Antagelse til Rigsstyrerinde. Da et tidligere Brev, dateret fra Vors den 22de Februar 1389, kun setter Aarstallet, skulde man vel saaledes slutte, at Margrete først i Mellemtiden mellem Februar og Mai 1389 har været hyldet paa de Kanter [2]). Fra det Throndhjemske have vi ingen Brevskaber udstedte i de Aar.

Der findes ingen Efterretning om, hvorledes Margrete efter Cantslerens Død ordnede Regjeringen i Norge for den Tid, hun var udenfor Landet, og der findes ikke engang noget Brev, hvoraf man med Sikkerhed kan slutte det, uagtet der dog vist maa have indtruffet hyppige Tilfelde, hvor der var Spørsmaal om Udøvelser idetmindste af de løbende Forretninger, der ellers plejede at besørges ved Cantsleren. Man kan dog ikke godt antage andet, end at Raadsherrerne have andraget om en saadan Foranstaltning, og det indstendigt nok; men man maa ogsaa formode, at Dronningen kun nødigt har villet indlade sig derpaa, og at hun virkelig har tænkt sig Muligheden af at kunne styre Norge fra Danmark eller Sverige af, og at hun helst vilde bringe det dertil, at Indbyggerne af det ene af de forbundne Riger ikke længer skulde betragte det andet som fremmed Jordbund [3]). Men

---

[1]) Dipl. N. IV. 550. I et andet Brev, som samme Lagmand udstedte fra Stavanger den 23de Juni, betegnede han Aaret med Aarstallet, maaskee med Flid, for at undgaa hiin dobbelte, om hans Tvivl vidnende, Betegnelsesmaade. (Munkelivsb. S. 118).

[2]) Dipl. N. I. 514. 512.

[3]) Brevet af 29de Juni 1389, hvorved hun stadfæstede den bergenske Biskop Ha-

saadant har neppe vundet Nordmændenes Bifald, og om de end for det første fandt sig deri, saa maatte dog snart saa mange Ulemper opstaa ved Savnet af et Cancellie eller Regjeringscontor i Norge, hvorfra de løbende Forretninger kunde afgjøres, at dette sandsynligviis endog især har fremskyndet den nys antagne Tronarvings Udnævnelse til Konge og den væsentlige Forandring i den tidligere Bestemmelse, at hendes Styrelse og Raadighed over Riget ikke skulde vedvare længer, end indtil den unge Konge naaede Myndigheds-Alderen. Herom ville vi i det følgende komme til at handle nærmere; nu bliver det nødvendigt at gaa noget tilbage i Tiden for at betragte Forholdene i Sverige og vise, hvorledes det lykkedes Margrete ogsaa her at vinde Magten.

22. Tildragelser i Sverige. De svenske Stormend i aabenbar Feide med Kong Albrecht, henvende sig til Margrete og overdrage hende Styrelsen. Kong Albrecht slagen og fangen ved Falkøping.

Det er allerede forhen omtalt, hvorledes Misfornøjelsen med Kong Albrecht mere og mere tiltog i Sverige siden hans senest uheldige Forsøg paa at afkaste Raadets og Stormendenes Aag, og hvorledes Dronning Margrete og hendes Tilhengere sandsynligviis allerede da benyttede enhver Lejlighed til at udvide Bruddet og bringe de svenske Høvdinger til atter at slutte sig til sin gamle Konge-Ætt, hvis eneste Repræsentant hendes Søn nu var. Vi have ligeledes seet Kong Albrechts forgjeves Forsøg paa at erhverve de tydske Stæders Bistand mod Dronningen paa Hansedagen i Stralsund 1385, hvorimod det ikke er usandsynligt, at han kan have skaffet sig flere Bundsforvante blandt endeel nordtydske Fyrster, som under hans Ophold i Tydskland om Sommeren 1386 besøgte ham i Wismar, hvor han holdt en pregtig Turnering, der varede i flere Dage [1]). Imidlertid synes det dog, som om han strax efter paa Hansedagen i Lübeck, hvor han personligt kom sammen med Dronningen, blev nødsaget til at indgaa en ny Stilstand, ja endog til at give Slip paa

købs Friheder og forlenede ham med to Skibreder, er saaledes udstedt i Helsingborg (Dipl. N. II. 514), men rigtignok, som det nedenfor vil sees, paa et Møde af norske Raadsherrer, og saaledes beviser dette endog ikke saa meget. Naar man kun havde Landevistebreve for 1388 og første Halvdeel af 1389, da vilde de give mest Oplysning, men saadanne findes ej, og man skulde halv om halv formode, at ingen har været udstedt efter Cantslerens Død, netop fordi der ej var nedsat nogen Regjering i Norge, der kunde udferdige dem.

[1]) Dette fortelles af Cranz, Vandalia L. I. IX, Cap. 14. Blandt Fyrsterne nævnes Wenzeslav Hertug af Saxen, Bugislav Hertug af Wolgast, Erik Hertug af Saxen-Lauenburg, Nikolas Greve af Holsten, Adolf Greve af Schauenburg, Otto Greve af Hoya, Günther Greve af Lindow, Laurentius Herre til Werle. Af disse stred idetmindste Günther af Lindow paa Albrechts Side i 1389.

de Dele af det østlige Skaane, som hans Mend endnu havde inde, saaledes som det i det foregaaende er viist, og det er ikke usandsynligt, at netop den Omstendighed, at Kong Albrecht nys forud havde haft saa mange Fyrster hos sig, hvis Venskab og Bistand han kunde have sikkret sig, var Hovedgrunden til, at Margrete selv indfandt sig i Lübeck og underkastede sig Ubehageligheden af en personlig Sammenkomst med sin Fjende for desto eftertrykkeligere at kunne modarbeide de Planer, han maatte have aftalt eller vilde aftale.

Da Albrecht efter dette Møde kom tilbage til Sverige, i August eller September 1386, forestod der ham nye uventede Ubehageligheder. Drottseten **Bo Jonssøn** var død, i Midten af August Maaned [1]), og Spørsmaalet opstod saaledes om Iverksettelsen af hans testamentariske Forføjninger. Det er allerede ovenfor (S. 58, 232) nævnt, at Bo Jonssøn paa denne Tid var den rigeste og megtigste Mand i Sverige, langt megtigere end Kongen selv. Han var Drottsete og Generalembedsmand og havde efterhaanden vidst at tilvende sig Slottene Tavastehuus og Viborg, senere Aabo med Aaland og Korsholm, saa at han havde hele Finland, fremdeles Nykøping, Stekeholm og Ringstadholm med en stor Deel af Østergøtland, Rumblaborgs Lehn med Jønkøping i Smaaland, Forsholm med den tilliggende Deel af Vestergøtland, hele Helsingeland, en stor Deel af Dalarne m. m. foruden flere Lagmends-Embeder, og havde endelig, som vi have seet, i den sidste Tid ogsaa faaet Opensteens og Oresteens Slotte med Kind og Marks Hereder i Vestergøtland [2]), formodentlig efter venskabelig Overeenskomst med Dronning Margrete, hvem han maaskee allerede havde givet Løfte om, at han vilde virke for hendes Søn Olaf og skaffe hendes Søn hans Forfedres Krone i Sverige. Hans Testament, som han opsatte i Vadstena den 17de April 1384, synes ogsaa, som vi allerede have antydet, kjendeligt at vidne om en saadan Forstaaelse. De aatte Executorer, som han udnævnte, vare Biskoperne Nikolas i Linkøping og Thord i Strengnes, Ridderne Karl Ulfssøn (af Tofte), Byrge Ulfssøn (St. Birgittes Søn), Erik Ketilssøn (den gamle Kongeæts tro Tilhænger), Steen Benedictssøn (Marsk, Erngisl Jarls Stifsøn), og Erngisl Nikolassøn, samt Svenerne Ulf Jonssøn (Blaa), Steen Boessøn (Bo Jonssøn nærmeste Fedrenefrende), og Karl Matthiassøn; og Suppleanterne for enhver af disse (see ovf. S. 233) vare: Knut, Karl Ulfssøns Søn, Algot Magnussøn, Ketil Jonssøn, Thord Bonde, Magnus Kase, Knut Boessøn (Cantor i Linkøping, Steen Boessøns Broder)

---

[1]) See de Visbyske Minoriteres Diarium, Scr. r. Sv. I. 84, og Vadstena-Diariet ssteds. S. 102.

[2]) Om Bo Jonssøns Besiddelser, see især Styffe's Bidrag S. LXXIII. flgg.

og Arvid Benedictsføn. At flere af disse, foruden Hr. Erik Ketilsføn, allerede maa have været Kong Olaf og Margrete mere hengivne end Albrecht, er mere end sandsynligt, og man kan deraf nok slutte, hvilket Parti Bo Jonsføn selv vilde have taget, om et længere Liv havde været ham undt. Imidlertid vidste Kong Albrecht neppe endnu ret Beskeed om Testamentets Indhold og hilsede derfor vistnok Efterretningen om Bo Jonsføns Død med Glæde, ej alene fordi han nu var befriet for en saa besværlig Undersaat, men ogsaa i Haabet om, at han i Egenskab af Formynder for hans Enke og Børn selv skulde faa hans store Besiddelser under sin Raadighed. Men just dette havde Bo Jonsføn søgt at forebygge ved at udnevne hine Executorer og overdrage dem Formynderskabet. Kong Albrechts Forsøg paa at tilvende sig dette mødte saaledes strax Modstand, og derved maatte der igjen indtræde et meget spendt Forhold mellem ham og Executorerne. Allerede den 23de September indkaldte han Executorerne, saavelsom alle Bo Jonsføns Fogder og Ombudsmend, til at møde for ham med de Beviisligheder, de kunde fremlegge for sig, under sikkert Lejde, der skulde vare indtil næste Kyndelmesse, og for dem fra Finland endnu længer, hvis Iis eller Uvejr ikke tillod dem at drage hjem førend senere [1]. Altsaa seer man heraf, at han endog selv ej ventede, at Executorerne uden Leide vilde indfinde sig hos ham, uagtet Hr. Erik Ketilsføn, hans aabenbare Fjende, ikke engang var indkaldt. Blandt Slotsfogderne nævnes Johan List, for faa Aar tilbage Dronning Margretes Høvedsmand paa Oppensteen, og endnu vistnok i samme Stilling under Bo Jonsføn: ligeledes et Tegn paa den hemmelige Forstaaelse, der maa have fundet Sted mellem denne og Dronningen. Det lader ikke til, at Executorerne lystrede Indkaldelsen, medens de derimod uden Videre foretog Pantsettelser af flere til den Afdødes Efterladenskab hørende Ejendomme og saaledes tydeligt nok lagde for Dagen, at de ikke agtede at give Slip paa den dem overdragne Bestyrelse [2]. Dog erklærede de sig efter nogen Tids Forløb villige til at lade Spørsmaalet afgjøre af uvillige Mend blandt Rigsraadet, hvis Kjendelse baade Kongen og de lovede at underkaste sig; og til den Ende udstedte han den 21de Juni 1387 et nyt Leidebrev for dem, hvorefter de i Fred og Sikkerhed med Venner og Tjenere skulde kunne indfinde sig

[1]) Leidebrevet findes i det schwerinske Archiv og er aftrykt blandt Styffe's Bidrag No. 74, S. 186.

[2]) Den 26de October pantsatte Hr. Steen Benedictsføn, Hr. Byrge Ulfsføn, Hr. Erngisl Nikolasføn, Ulf Jonsføn, Steen Boesføn og Karl Magnusføn, som Executorer af Bo Jonsføns sidste Villie, endeel Jordegods, hvoriblandt Olustra i Østre Rekarne i Sødermanland. Brevet derom, dateret fra Vesteraas, findes i det svenske Rigsarchiv.

i Kungshavn ved Stockholm for der at faa Sagen afgjort [1]. Men allerede to Dage efter tiltog Kongen sig at forføje over Aabo Slot og Lehn, uden at afvente nogen saadan Voldgiftskjendelse, paaskydende, at Bo Jonssøns Enke, Greta Dume, der synes at have været tydsk af Fødsel, efter hendes Venners og Frænders Raad havde valgt ham til sin og sine Børns Formynder og Beskjermer [2]. Dette viser, at der ej lenger var Tale om noget mindeligt Forliig mellem Kongen og Executorerne, hvad enten han nu aldrig havde meent for Alvor at underkaste sig nogen Voldgiftskjendelse, eller Executorerne havde foretaget noget, som han ansaa at være et Brud paa Overeenskomsten. Der tales ogsaa om andre Tviste-Emner, ej alene mellem ham og Executorerne alene, men ogsaa med hele den øvrige Frelsestand. Han skal nemlig have fordret hver tredie Gaard tilbage af det fordums Krongods, som Frelsemendene og deres Forfedre havde tilvendt sig, eller han har maaskee idetmindste truet med at ville foretage en saadan Reduction, der i sig selv var billig og retferdig nok, men som det dog var yderst uklogt just nu at bringe paa Bane [3]. Vist er det, at allerede inden Udgangen af August var Opstanden almindelig og den indvortes Krig i fuld Gang, saa at Bisp Nikolas af Linkøping i et Brev til Archidiakonen i Roeskilde skildrede Tilstanden med de mørkeste Farver. „Ingen", sagde han, „kunde gaa frit og sikkert fra og til sit Hjem, eller reise fra Sted til andet, uden at være udsat for at tages til Fange og miste baade Gods og Heste". Paa samme Tid rasede Bondekrigen, som vi have seet, i de østlige skaanske Landskaber, der endnu stod under Albrechts Herredømme, men nu for største delen kom i Kong Olafs eller rettere hans Moders Vold, medens hun selv opholdt sig i Skaane og vistnok hvert Øjeblik ventede paa, at de misfornøjede Herrer vilde henvende sig til hendes Søn og tilbyde ham hans Forfedres Krone. Ogsaa Kong Albrecht maa i denne Nød have

---

[1]) Lagerbring, Sv. H. III. S. 701, 703, jvfr. Kong Albrechts Brev af samme Dag til Jeppe Abrahamsøn paa Aabo Slot, om at bestyre Lehnet for Enken og Børnene, under Forbeholdt af at underkaste sig Kjendelsen; Styffe's Bidrag, No. 82, S. 191.

[2]) Kong Albrechts nye Fuldmagtsbrev for Jeppe Abrahamsøn, dat. 23de Juni; sammesteds No. 83, S. 193. Her nævnes hendes fire Brødre, der alle have tydske Navne. See ogsaa nærmere herom sstds. Fortalen S. LXXVII.

[3]) Om denne hans Fordring eller Trusel nævnes der ingensteds i de samtidige Brevskaber, men alene i de visbyske Minoriters Chronicon (Scr. r. Sv. I. S. 45) og i Riimkróniken (sstds. S. 58), saaat det nok turde være muligt, hvad Styffe halv om halv antager (Bidrag S. LXXIX), at hele Beretning er en Sammenblanding af Albrechts Tvist med Testament-Executorerne og Margretes Reduction, om hvilke begge Dele hverken hiint Chronicon eller Riimkróniken melder det allerringeste.

nærmet sig hende og gjort hende Fredsforslag, siden det heder, at hun just skulde holde en Dag med ham, da hendes Søn døde. Hun beherskede saaledes aabenbart Stillingen, og denne vilde vel allerede om Sommeren 1387 være kommet til Udvikling, hvis Olaf var bleven i Live.

Men Olafs pludselige Død maatte nødvendigviis medføre en Standsning heri, saaledes som vi allerede i det Foregaaende have paapeget. For de svenske Herrer maatte der være stor Forskjel paa at underkaste sig Olaf, deres egne Kongers sidste Ætling, under Margretes Formynderskab, og efter Olafs Død og Folkunge-Ættens Ophør at underkaste sig hende alene, som selv ikke ved Blodets Baand var forbunden med den gamle Æt, og dertil med var en Kvinde. Desuden maatte det først og fremst være Margrete magtpaaliggende at sikkre sig Regjeringen i Danmark og Norge. Saavidt man kan see, undgik hun endog med Flid at gjøre de første Skridt til et aabenbart Forbund med de svenske Herrer mod Albrecht, vel vidende, at hun kun behøvede at see Tiden an, for at de dog omsider skulde blive nødsagede til at søge hendes Bistand paa hvilkesomhelst Vilkaar. Alene vilde de nemlig vanskeligt kunne faa Bugt med Albrecht. Af tydske Fyrster havde de haft nok, og saaledes var der dog tilsidst ingen anden, de kunde henvende sig til, end hende, som desuden allerede var i Besiddelse af ikke ubetydelige Stykker af Riget, hvilke man derved kunde haabe at see gjenforenede med dette [1]). Margrete lod saaledes Krigen i Sverige gaa sin Gang, roligt afventende Øjeblikket, da de svenske Herrer maatte ty til hende og tilbyde hende Regjeringen paa de Vilkaar, hun vilde foreskrive. Naar disse Underhandlinger aabnedes, vides ikke, ligesom man overhoved savner enhver Underretning om, hvad der skete i Sverige ligefra Slutningen af August 1387, da Biskop Nikolas gav hiin sørgelige Skildring af Tilstanden, og til Begyndelsen af det følgende Aar. Sandsynligviis begyndte de strax efter at Margrete var kommen op til Oslo i November eller December 1387, hvis hun ikke — hvad der ej er usandsynligt — har lagt Vejen om Vardberg eller Baagahuus og her modtaget Udsendinger fra de misfornøjede svenske Herrer. Formodenlig have dog de foreløbige Underhandlinger været førte i Vermeland og paa Dal, under Hr. Erik Ketilssøns Ledning. Thi vel havde endnu ikke han og de øvrige Herrer i de Dele af Sverige, der forbleve Folkungerne tro, formeligt hyldet hende, og de væntede vel først paa, hvad Nordmendene vilde gjøre, men saa meget er dog aabenbart, at deres Hengivenhed for hende ikke i mindste Maade var rokket. Ligeledes synes ivrige Underhandlinger at have været

[1]) Denne Gjenforening tilsagde Margrete, som vi ville see, udtrykkeligt de Svenske, da de underkastede sig hende.

førte mellem hendes paalidelige Mend i Halland, nemlig Nisse Svarteskaaning og Abraham Brodersson paa Kongsbakke samt Jakob Muus, der nu var Befalingsmand paa Vardberg, og de svenske Grændsehøvdinger paa den Kant, thi ved deres Medvirkning maa det vel især have været, at **Algot Magnussøn**, der hidtil paa Bo Jonssøns og Arvingers Vegne havde haft Slottet Oresteen, og nu tillige havde faaet Openstеen, allerede den 5te Januar aabenbart erklærede sig for Dronningen og udstedte sit Reversbrev, hvorved han erkjendte, at han havde modtaget hine tvende Slotte med tilhørende Lehn, Mark og Kind af sin „Frue Dronning Margrete", hverken for Pant eller Penge, men for at være hende behjelpelig med dem og holde dem aabne for hende til enhver Tid, ligesom han ogsaa lovede uvægerligt at give dem tilbage, naar hun maatte forlange det, og, hvis hun døde, førend hun havde krævet dem igjen af ham, da at overgive dem til Biskoperne af Roeskilde, Ribe og Aarhus, samt tvende danske Riddere. Jakob Muus, Nisse Svarteskaaning og Abraham Brodersson beseglede selv tilligemed flere andre Herrer som Medforlovere dette Brev, der udstedtes paa Eekholm, et Sted, som formodentlig maa søges i Nærheden af Grændsen mellem Halland og Vestergøtland [1]. Det er forresten ilde, at vi ej kjende den nærmere Sammenhæng med denne Transaction, thi det kunde jo nok være muligt, at det allerede ved Overdragelsen af disse Slotte til Bo Jonssøn var aftalt mellem ham og Dronningen, at de efter hans Død skulde falde tilbage til hende. Imidlertid seer man dog saa meget heraf, at Algot Magnussøn allerede nu havde underkastet sig Dronning Margrete, og det endog saaledes, at han paa en Maade erkjendte Forleningerne som henhørende under den danske Krone, siden det alene var danske Herrer, til hvem han i Tilfelde af Dronningens dødelige Afgang skulde overgive dem.

Hvorledes Hoved-Underhandlingerne forresten have været drevne, og hvad Indflydelse de kunne have haft paa det norske Raads Beslutninger, vides ikke, kun saa meget seer man af Resultatet, at Margrete maa have gjort sig kostbar, og at hun ikke gav noget Tilsagn, førend hun fik Betingelserne vedtagne saaledes, som hun vilde have dem, og hvorved de

---

[1]) Brevet er meddeelt i dansk Paraphrase hos Huitfeld, S. 580. Hvor Dateringsstedet Eekholm ligger, vides ej med Vished. Tuneld (Sv. Geogr. II. S. 287) nævner en Herregaard ved Navn Eekholm i Vestergøtland, men har i sit Verk anvendt den ufornuftige Methode alene at opregne de større Godser og Sædegaarde alphabetisk, uden særskilt at angive deres Beliggenhed. Andre Gaarde af Navnet Eekholm nævnes i Østergøtland (S. 71), og i Smaaland (S. 148), men om dem kan der her ej være Tale, snarere om en i Vermeland (S. 326) og i Gunnarsnes Sogn paa Dal (S. 341, sfr. Lignell, Beskr. af Dal, II. S. 53). Men de hallandske Herrers Medbesegling gjør det sandsynligst at søge Eekholm i Nærheden af den hallandske Grændse.

svenske Herrer maatte gjøre Indrømmelser, som de fra først af neppe havde været forberedte paa, og som det aldrig havde kunnet nyttet Kong Albrecht at forsøge paa at sette igjennem. Det er forhen nævnt, at Svogrene Hr. Ulf Holmgeirssøn og Hr. Ulf Jonssøn, sandsynligviis kort efter Margretes Hylding i Norge, begav sig til Vermeland og Dal for at meddele Efterretning om denne og maaskee ogsaa aftale en Sammenkomst mellem Dronningen og de svenske Herrer. Denne Sammenkomst fandt Sted paa **Daleborg** ved Venern, hvor Hr. Erik **Ketilssøn** boede, eller idetmindste etsteds ganske nær derved, Palmesøndagen den 22de Marts 1388, kort efter at Dronningen havde forladt Oslo, hvor hun endnu opholdt sig den 13de Marts. Paa Testament-Executorernes Vegne indfandt sig Hr. **Byrge Ulfssøn** og Hr. **Steen Benedictssøn**, samt paa de Andres Vegne **Steen Steenssøn** og **Arvid Benedictssøn**. De øvrige af Executorerne, Opstandens egentlige Hoveder, synes ikke at have været tilstede [1]). Hine Herrer optraadte her ganske, som om de havde Fuldmagt fra hele det svenske Folk, eller, som de udtrykte sig „paa alle deres Venners, Frænders, Hjelperes, menige Rigets Mends og selve Rigets Vegne", en Fuldmagt, som Executorerne vist havde tilaget sig uden at spørge Menigmand ad. De erkjendte og erklærede Dronning Margrete for alle deres og **det svenske Riges „fuldmegtige Frue og rette Huusbonde"**, lovede aldrig at lade sig dagthinge fra hende, aldrig at slutte Fred med Kong Albrecht og hans Hjelpere eller hendes øvrige Fjender, uden med hendes Samtykke; forpligtede sig og deres Med-Executorer til at overlevere og oplade hende alle de Slotte og Lande, som Bo Jonssøn havde haft, naar hun kom ind i Sverige og krævede dem; endvidere lovede de at være hende behjelpelige til at **faa alle de Slotte og Landskaber tilbage**, som havde tilhørt Sveriges Krone, over hele Riget, ligesaa at de svenske Mend, der nu boede i Danmark og Norge, kunde faa de Ejendomme i Sverige tilbage, som de havde mistet. De og hele Sveriges Rige skulde beholde Margrete som fuldmegtig Frue og ret Huusbonde, i Nød og Lyst, saa lenge hun var i Live og ej selv overgav det; ja de lovede endog, at **den, som hun vilde, at de og Sveriges Rige skulde have til Konge**, enten i hendes Levetid eller efter hendes

[1]) I Ratificationsbrevet af 20de Mai 1388 tales der udtrykkeligt kun om Hr. Byrge og Hr. Steen som Befuldmegtigede hos Dronningen, og blandt dette Brevs Udstedere nævnes fer af Executorerne, der ogsaa omtales som Udstedere af Hyldingsbrevet; det er saaledes tydeligt, at de ej have været tilstede ved Udstedelsen af dette, men enten sat sine Segl for en af hine to Herrer medbragt Blanket, eller tilføjet Seglene bagefter. Derimod seer man af Margretes Brev fra Ljodhuus af 23de April, at Steen Steenssøn og Arvid Benedictssøn ogsaa havde været hos hende.

førte mellem hendes paalidelige Mend i Halland, ne... som sin retmæssige og Abraham Brodersøn paa Kongsbakke samt ...ve dem mod Kong Al- falingsmand paa Varberg, og de svenske Gr... ...a dem, førend Krigen var ved deres Medvirkning maa det vel især ... Mend, hver i sin Stand, Be- der hidtil paa Bo Jonssøns og ... som af forrige Konger var dem Øresteen, og nu tillige havde ... til Sverige. Men hun vilde aabenbart erklærede sig for D... mere. Over alle de Slotte og Land- han erkjendte, at han hav... Sverige overdrog hende, eller hun siden ved Lehn, Mark og Kind ... kun forføje, som den svenske Lovbog bestemte; Pant eller Penge, ...erne under visse Betingelser Nykøping med dem aabne for h... ...manland, halve Dalarne med det halve af Kob- ligt at give de ... samt Viborg i Finland med Tilbehør, og selv døde, føren... holdes aabne for hendes Folk, hvis det behøvedes. Biskoper... Slotte og Landskaber skulde overgives til hende; de, som Jakob ... sig hende eller siden gik over til hende, kunde vel be- selv ... Godser og Hereder, som de havde i Pant, men ingen ste... Lehn. Derimod lovede hun, at naar alt dette var bragt i ... hun lade Sveriges Landemerker blive saaledes, som ... Albert Tid havde været, det vil sige gjenforene Vermeland, ... de øvrige i saa lang Tid fraskilte Landskaber med Riget. Alle ... i de svenske Fuldmegtiges Øjne yderst haarde Betingelser, under- ...de de sig dog, da de nu engang ikke havde noget andet Valg. Saavel Herrernes Hyldingsbrev som Dronningens Gjenbrev til dem udferdigedes samme Dag (22de Marts), det første i samtlige verdslige Executorers og flere andre Herrers Navn, undtagen Biskopernes og Hr. Erik Ketils- søns, hvilken sidste Dagen efter paa Daleborg gav sit særegne Brev paa, at han havde været nærværende ved Overeenskomsten, at den var skeet i alle Maader og med hans Vilje, og at han i Egenskab af Executor vilde holde alle de Breve, som hans Med-Executorer havde udstedt. De to Biskoper, der ogsaa vare indsatte til Executorer, nævnes vel i Dronningens Brev, men derimod ikke i Hyldingsbrevet: de have saaledes neppe endnu vovet at erklære sig aabenbart for Dronningen, og Biskop Thord af Strengnes modtog endog endnu i Juni 1388 et Beskyttelses- brev af Kong Albrecht. Men paa den anden Side traadte de heller ikke fjendtligt op mod Margrete, og saaledes var deres Forsigtighed ikke til videre Hinder for hendes Planer. Samme Dag, som Overeenskomsten med Margrete blev sluttet, overdrog de svenske Herrer hende ogsaa Fuld- magt til at underhandle med de holstenske Grever om den Panteret, de havde i Kobberverket, og indløse eller stadfeste den, eftersom hun fandt det tjenligt; ligeledes fik hun fuldkommen Frihed til at dagthinge paa Herrernes Vegne med Vicke v. Vitzen i Kalmar og bekræfte de tydske

-ers og Kjøbmends Privilegier i Sverige. Det er merkeligt nok at -e overmodige Herrer, der før ikke havde villet lystre nogen lovlig -d, nu vise sig saa eftergivende og underdanige mod Margrete [1]). Daleborg begav Dronningen sig til Egnen ved Gøta-Elven, 23de April finde hende i Ljodhuus. Formodentlig havde -e Tilhold paa Baagahuus, der hørte til hendes Livgeding. -etilssøn og de fire svenske Udsendinger synes at have ledsaget -e at aftale nærmere Forholdsregler, thi paa hiin Dag udferdigede , upaatvivleligt til Afsendelse med hine Udsendinger, der nu vendte tilbage, etslags Proklamation til Indbyggerne i Østergøtland, Thjust og Kind, hvori det heed, at da Hr. Erik og hine fire Herrer saavelsom andre Rigets Mend i Sverige havde været hos hende og højligen klaget over den Nød og Skade, som de længe og dagligen havde lidt af Kong Albrecht og hans Hjelpere i Voldgestninger, Rov, Brand, ulovlige Skatter m. m., var hun nu kommen overeens med dem om, at hun vilde forhjelpe alle dem, der med Kjærlighed og Troskab traadte i hendes Tjeneste, til Fred, Lov og Ret, naar Gud vilde, at hun kom til Sverige og ved Guds og deres Hjelp blev det megtig, hvorfor hun raadede dem til at lyde de førnævnte Herrer i alt, hvad disse paa hendes Vegne kunde tilsige dem, og gjøre alt efter deres Tilsagn. Breve af samme Indhold er formodentlig ogsaa blevne udferdigede til Indbyggerne i de øvrige svenske Landskaber, og med disse Breve vendte da Udsendingerne, i Følge med Hr. Erik Ketilssøn, tilbage til de øvrige Herrer, der nu ej længe efter — den 20de Mai — fra Nykøping tilskrev Dronningen sit Bekræftelsesbrev, hvori de „takkede hende ydmygeligen for den store Kjærlighed, hun saa mangfoldigt havde beviist dem, og som de gjerne vilde vise sig verdige, hvor de kunde"; forsikkrede hende, at de med al Kjærlighed og Troskab og alles Samtykke vilde holde og efterkomme alt, hvad hine Herrer med hende havde dagthinget og afgjort, og bad hende endelig ikke at lytte til, hvad mange maaskee kunde ville tale mellem hende og dem, for at sette Splid, saasom hun maatte være forvisset om, at de med Troskab og Kjærlighed, som det sømmer Dandemend, vilde blive ved hende [2]).

Saaledes var da det afgjørende Skridt gjort, og Margrete i aaben Feide med Kong Albrecht om Sveriges Krone. Denne synes i Førstningen at være bleven mere forbittret end forskrækket. Han skal endog til Trods have antaget Titel af Norges og Danmarks Konge, hvortil han vel nærmest tog Anledning af sin Brodersøns, Hertug Albrechts

[1]) Hyldingsbrevet, see Huitfeld S. 582. Margretes Forsikkringsbrev, s. Hadorph S. 51.
[2]) Lagerbring, III. S. 709. Ogsaa i dansk Paraphrase hos Huitfeld, S. 584.

Død, ham skulde de ogsaa erkjende og beholde som sin retmæssige Konge. Dronningen lovede igjen troligt at hjelpe dem mod Kong Albrecht og hans Tilhengere og ikke at stilles fra dem, førend Krigen var bragt til Ende, samt tilsagde alle svenske Mænd, hver i sin Stand, Bekræftelse af alle Friheder og Privilegier, som af forrige Konger var dem forundte, **førend Kong Albrecht kom til Sverige.** Men hun vilde heller ikke tilstaa dem en Tøddel mere. Over alle de Slotte og Landskaber, som Rigets Mænd i Sverige overdrog hende, eller hun siden ved deres Hjelp kunde faa, vilde hun forføje, som den svenske Lovbog bestemte; kun indrømmede hun Executorerne under visse Betingelser Nykøping med tilliggende Fogderi, Vestmanland, halve Dalarne med det halve af Kobberberget og Jærnberget, samt Viborg i Finland med Tilbehør, og selv disse Slotte skulde holdes aabne for hendes Folk, hvis det behøvedes. Alle de øvrige Slotte og Landskaber skulde overgives til hende; de, som nu havde underkastet sig hende eller siden gik over til hende, kunde vel beholde de enkelte Godser og Hereder, som de havde i Pant, men ingen Slotte eller Lehn. Derimod lovede hun, at naar alt dette var bragt i Orden, vilde hun **lade Sveriges Landemerker blive saaledes, som de fra Alders Tid havde været**, det vil sige gjenforene Vermeland, Dal og de øvrige i saa lang Tid fraskilte Landskaber med Riget. Alle disse i de svenske Fuldmegtiges Øjne yderst haarde Betingelser, underkastede de sig dog, da de nu engang ikke havde noget andet Valg. Saavel Herrernes Hyldingsbrev som Dronningens Gjenbrev til dem udfærdigedes samme Dag (22de Marts), det første i samtlige verdslige Executorers og flere andre Herrers Navn, undtagen Biskopernes og Hr. Erik Ketilssøns, hvilken sidste Dagen efter paa Daleborg gav sit særegne Brev paa, at han havde været nærværende ved Overeenskomsten, at den var skeet i alle Maader og med hans Vilje, og at han i Egenskab af Executor vilde holde alle de Breve, som hans Med-Executorer havde udstedt. De to Biskoper, der ogsaa vare indsatte til Executorer, nævnes vel i Dronningens Brev, men derimod ikke i Hyldingsbrevet: de have saaledes neppe endnu vovet at erklære sig aabenbart for Dronningen, og Biskop Thord af Strengnes modtog endog endnu i Juni 1388 et Beskyttelsesbrev af Kong Albrecht. Men paa den anden Side traadte de heller ikke fjendtligt op mod Margrete, og saaledes var deres Forsigtighed ikke til videre Hinder for hendes Planer. Samme Dag, som Overeenskomsten med Margrete blev sluttet, overdrog de svenske Herrer hende ogsaa Fuldmagt til at underhandle med de holstenske Grever om den Panteret, de havde i Kobberverket, og indløse eller stadfeste den, eftersom hun fandt det tjenligt; ligeledes fik hun fuldkommen Frihed til at dagthinge paa Herrernes Vegne med Vicke v. Vitzen i Kalmar og bekræfte de tydske

Stæders og Kjøbmends Privilegier i Sverige. Det er merkeligt nok at see disse overmodige Herrer, der før ikke havde villet lystre nogen lovlig Myndighed, nu vise sig saa eftergivende og underdanige mod Margrete [1]).

Fra Daleborg begav Dronningen sig til Egnen ved Gøta-Elven, hvor vi den 23de April finde hende i Ljodhuus. Formodentlig havde hun sit egentlige Tilhold paa Baagahuus, der hørte til hendes Livgeding. Hr. Erik Ketilssøn og de fire svenske Udsendinger synes at have ledsaget hende for at aftale nærmere Forholdsregler, thi paa hiin Dag udferdigede hun, upaatvivleligt til Affendelse med hine Udsendinger, der nu vendte tilbage, etslags Proklamation til Indbyggerne i Østergøtland, Thjust og Kind, hvori det heed, at da Hr. Erik og hine fire Herrer saavelsom andre Rigets Mend i Sverige havde været hos hende og høiligen klaget over den Nød og Skade, som de længe og dagligen havde lidt af Kong Albrecht og hans Hjelpere i Voldgestninger, Rov, Brand, ulovlige Skatter m. m., var hun nu kommen overeens med dem om, at hun vilde forhjelpe alle dem, der med Kjærlighed og Troskab traadte i hendes Tjeneste, til Fred, Lov og Ret, naar Gud vilde, at hun kom til Sverige og ved Guds og deres Hjelp blev det megtig, hvorfor hun raadede dem til at lyde de førnævnte Herrer i alt, hvad disse paa hendes Vegne kunde tilsige dem, og gjøre alt efter deres Tilsagn. Breve af samme Indhold er formodentlig ogsaa blevne udferdigede til Indbyggerne i de øvrige svenske Landskaber, og med disse Breve vendte da Udsendingerne, i Følge med Hr. Erik Ketilsøn, tilbage til de øvrige Herrer, der nu ej længe efter — den 20de Mai — fra Nykøping tilskrev Dronningen sit Bekræftelsesbrev, hvori de „takkede hende ydmygeligen for den store Kjærlighed, hun saa mangfoldigt havde beviist dem, og som de gjerne vilde vise sig verdige, hvor de kunde"; forsikkrede hende, at de med al Kjærlighed og Troskab og alles Samtykke vilde holde og efterkomme alt, hvad hine Herrer med hende havde dagthinget og afgjort, og bad hende endelig ikke at lytte til, hvad mange maaskee kunde ville tale mellem hende og dem, for at sette Splid, saasom hun maatte være forvisset om, at de med Troskab og Kjærlighed, som det sømmer Dandemend, vilde blive ved hende [2]).

Saaledes var da det afgjørende Skridt gjort, og Margrete i aaben Feide med Kong Albrecht om Sveriges Krone. Denne synes i Førstningen at være bleven mere forbittret end forskrækket. Han skal endog til Trods have antaget Titel af Norges og Danmarks Konge, hvortil han vel nærmest tog Anledning af sin Brodersøns, Hertug Albrechts

[1]) Hyldingsbrevet, see Huitfeld S. 582. Margretes Forsikkringsbrev, s. Hadorph S. 51.

[2]) Lagerbring, III. S. 709. Ogsaa i dansk Paraphrase hos Huitfeld, S. 584.

Død, der indtraf ved denne Tid, thi han har maaskee betragtet sig som nærmeste Arving efter ham [1]). Han skal derhos have givet sin Forbittrelse Luft i allehaande Smæde-Ord og Ogenavne mod hende og søgt at tilføje hende anden personlig Haan. Men imidlertid merkede han snart, eftersom Størstedelen af Landet ifølge Hyldingsbrevet kom i hendes Hender, at han ikke i Landet selv havde tilstrækkelig Styrke til at gjøre hende Modstand, og begav sig over til Mecklenburg for der at skaffe sig Forsterkning, efterat have forordnet, at i Tilfelde af, at han døde eller blev fangen, skulde hans Søn **Erik** blive Konge efter ham, samt om ogsaa Erik døde eller fangedes, hans Broder Magnus's Søn, Hertug Johan. Stockholms Borgerskab maatte udstede Forsikring paa, at det i disse Tilfelde kun vilde holde sig til disse tvende Herrer (24de Juli [2]). Efter at være ankommen til Tydskland søgte han at sette Himmel og Jord i Bevægelse for at reise Fiender mod Margrete, eller idetmindste at tilvejebringe Megling af andre, ham gunstige Magter. Saaledes indfandt han sig paa en Forsamling af Deputerede fra Lübeck, Wismar, Stralsund og Rostock i denne sidstnævnte Stad ved Midten af September Maaned og beklagede sig paa det bittreste over Dronningen, de danske Herrer og sine egne Undersaatter af Sverige, der, som han sagde, inden Feligheď (Grid) og en sikker „Haand-Fred" dog havde tilføjet ham stor Ubillighed og Skade, hvorfor han forbeholdt sig sin Ret og Retferdighed, „for Herrer, for Fyrster, for Riddere, for Svene, for Venner, og især deleshed for hine fire Stæder", da de ligesom han selv ikke kunde undvære sin Ret formedelst den Tvedragt, der nu herskede mellem ham og Dronningen. De forsamlede Raads-Sendebud lyttede ogsaa forsaavidt til hans Klager, som de strax (d. 19de September) tilskrev Dronningen derom og udtalte sit Ønske om, at hun vilde beramme en Dag paa et belejligt Sted, hvor begge Parter kunde medbringe sine Venner for at forsøge, om en Megling kunde tilvejebringes, da de i modsat Fald befrygtede, at større Skade kunde opstaa, hvorved baade Land og Folk fordervedes; de bad Dronningen at svare med Overbringerne af Brevet. Om Dronningen har svaret, vides ikke,

[1]) At Albrecht antog hine Titler, siges af Huitfeld S. 579 og Rudloff. Meckl. Gesch. II. 516. Det forholder sig vel derfor saaledes, uagtet vi ej mindes at have seet Breve, hvori han kalder sig saaledes. Hvad Tid paa Aaret Hertug Albrecht døde, vides ikke, men kun, at han døde i 1388, (Detmar S. 343), og sandsynligviis i den første Halvdeel, da Albrecht ellers vist vilde have opført ham som eventuell Tronfølger efter sin Søn Erik, da han den 24de Juli tog den Forsikring af Stockholmerne, som strax nedenfor skal omtales.

[2]) Styffe, Bidr. S. LXXXI. Rudloff, S. 517.

men kun dette; at hun ikke ensede Opfordringen [1]). Albrechts Opraab til Fyrsterne var derimod ikke frugtesløse; flere Fyrster samlede sig til ham, lig Grev Günther af Lindow, Herre til Ruppin, Grev Albrecht af Holsten, uanseet at han for to Aar siden havde svoret den danske Krone Troskabseed, hvis han ikke ellers nu betragtede Albrecht som Danmarks rette Konge [2]). Maaskee havde denne allerede aftalt med flere af dem ved Sammenkomsten i Wismar 1386, at de i et saadant Tilfælde som dette skulde hjelpe ham. Han skal paa denne Maade have faaet en stor og veludrustet Hærstyrke samlet. Til Betryggelse af sit Arveland Mecklenburg indgik han den 28de November en Forbundstractat med Markgrev Jost af Mähren og Brandenburg [3]). Derpaa ilede han i Hjertet af Vinteren [4]) tilbage til Sverige med sin tydske Hær og sine Bundsforvandte og skal nu have anseet sig saa sikker paa Sejren, at han sendte Dronningen et formeligt Fejdebrev, hvori han erklærede at ville bringe sine oprørske Undersatter til Lydighed, og fraraadede hende at befatte sig med dem, men skal tillige have ledsaget Brevet med mange Grovheder [5]).

Dronning Margrete havde imidlertid allerede begyndt Fjendtlighederne, forinden Aaret var omme, og mod Udgangen af dette var hun nede paa de danske Øer [6]), formodentlig for at samle en Hær, og vel ogsaa for at holde Øje med Kong Albrecht. I Norge havde hun allerede med Raadets Samtykke udbudt fuld Almenning, som det ovenfor er berettet. Hun skal saaledes have tilvejebragt en betydelig Styrke, baade

[1]) Concepten til Brevet, skrevet paa et løst Stykke Papir, og dateret Rostock, Løverdag i Qvatemberugen efter Korsmesse om Høsten, findes i det wismarske Archiv, henlagt i en Pakke for 1376, men Datum og Indholdet viser noksom, at Brevet ikke kan henhøre til noget andet Aar end 1388.

[2]) Denne Günther af Lindow og Ruppin, som hos Lagerbring og Flere urigtigt kaldes Otto, var en Sønnesøns Søn af Ulrik af Arnstein og Lindow, Dronning Euphemia's, Kong Haakon den 5tes Hustru's, Broder. Naar Lagerbring (III. S. 710) efter Chemnitz siger, at en „Greve af Lindow var med at føre Tropperne til Sverige", synes han ikke at have bemerket, at denne netop er den samme som Greven af Ruppin.

[3]) Endnu den 16de Decbr. var han i Mecklenburg, see Rudloff, S. 517.

[4]) Om denne Krigserklæring fortælles der af Ericus Olai og i Kæmpeviserne, men ikke af samtidige Chronister. Heller ikke vide disse at fortelle om Albrechts Grovheder.

[5]) Rudloff, II. S. 517.

[6]) Den 30te November var Dronningen i Svenborg i Fyn og stadfæstede her Byen Faborgs Friheder. Suhm, XIV. S. 547. Maaskee gjorde hun endog et hurtigt Besøg i Holsten for at forvisse sig om Grevernes Troskab (skjønt forgjeves), thi i Pløn den 6te December qvitterede Grev Adolf hende for et Afdrag paa hans Tilgodehavende fra Kong Valdemars Tid (Skrebe).

til Lands og Vands [1]), som hun lod drage ind i Sverige for at forene sig med de svenske Herrer og møde Kong Albrecht. Formodentlig ankom de norske Udbudstropper, som sedvanligt ved slige Lejligheder, til Elven, medens de danske sandsynligviis samlede sig ved Wardberg, hvor hun selv begav sig hen for der at afvente Stridens Udfald [2]). Men hvor mange Stridsmænd hun fik fra Norge, og hvilke norske Herrer der anførte dem, derom have vi desværre ingen Underretning. At de fleste af Sysselmendene, idetmindste fra de sydlige Landskaber, vare med, torde man maaskee kunne slutte deraf, at der netop fra den Tid, da Krigstoget stod paa, ikke forefindes et eneste Brev, udstedt i Norge af nogen Sysselmand. De svenske Herrer synes i den længste Tid at have holdt sig samlede i eller ved **Nykøping** under Overbefaling af Hr. **Erik Ketilssøn**, der nu atter indtraadte i sit Embede som Sveriges Marsk, medens Hr. Steen Benedictssøn aflagde denne Titel [3]). Her have maaskee ogsaa allerede enkelte danske Herrer indfundet sig enten med Hjelpetropper eller som Udsendinger fra Dronningen; thi allerede i October finde vi den megtige og anseede Jakob Muus, Høvdingen paa Wardberg, tilligemed en anden dansk Herremand, Stiig Pederssøn, paa det nogle faa Mile sydvestligt for Nykøping beliggende Slot Ringstadholm ved Braaviken, et af dem, som Bo Jonssøn havde haft til Pant [4]). Men imidlertid havde Margrete ladet paabegynde Belejringen af det vigtige Arevalls Slot, der beherskede Vejen fra Vestergøtland til øvre Sverige. Da Høvedsmanden og Besetningen, der maa have været Kong Albrecht særdeles troe og derfor sandsynligviis vare Tydske, ikke vilde opgive Slottet, og hun vel heller ikke endnu havde saa mange Tropper samlede, at man kunde storme det, lod hun det blokere for ved Hunger at tvinge det til Overgivelse. Dette Foretagende betroedes Hr. Nisse Svarteskaaning paa Kongsbakke; thi Dronningen lod, som der siges, bygge en Skandse foran Arevall, og satte Nisse Svarteskaaning til Høvedsmand derover. Efter en Tids Forløb blev derfor ogsaa Besetningen paa Slottet bragt i den yderste Hungersnød [5]).

Da landede Albrecht med sine tydske Hjelpetropper i Sverige, for-

---

[1]) Dette siges udtrykkeligt i Chron. af 1389, Scr. r. D. VI. 535.

[2]) Saaledes Detmar, S. 345.

[3]) Vi have seet, at de svenske Herrer var i Nykøping, da de ratificerede Overeenskomsten med Margrete, og findes Hr. Erik Ketilssøn og flere paa det nærliggende Ringstadholm i October. Dette synes at vise, at de mestendeels have holdt sig paa dette Slot, et af dem, der ved Overeenskomsten var forbeholdt Herrerne.

[4]) Brev af 12te October, meddeelt i Uddrag af Suhm, XIV. 223.

[5]) Detmar ved 1388, S. 354.

modentlig i Begyndelsen af Februar. Han skal være gaaet i Land i Kalmar, hvilket ogsaa i sig selv er det sandsynligste, især da Overreisen derved blev kortere, hvilket paa denne Aarstid maatte være af stor Vigtighed [1]). Øieblikkeligt begav han sig paa Veien for at komme det betrængte Arevall til Hjelp, og maa underveis have bemægtiget sig Rumlaborg ved Jønkøping, siden vi erfare, at det sidenefter var besat af hans Folk. Men imidlertid havde Dronningen ogsaa faaet sine Tropper samlede og afsendte strax en Hær af femtenhundrede væbnede Ryttere — Fodfolkets Antal angives ikke — under Anførsel af Henrik Parow, hvad enten hun nu allerede vidste Besteed om Kong Albrechts Forehavende, og hun saaledes vilde hindre dette, eller hendes Hensigt kun var at paaskynde Arevalls Indtagelse. Blandt disse af Henrik Parow anførte Tropper var formodentlig ogsaa de norske Ledingsfolk og Udbudstropper, siden han udtrykkeligt i en samtidig Krønike kaldes „Norges Høvedsmand" (Capitaneus Norwegiæ [2]); men det største Antal, idetmindste af de „Væbnede", var dog vel Danske under Anførsel af Hr. Ivar Lykke, Fikke Norby og Lyder Kabolt [3]). Da denne Hær kom til Jønkøping — den maa altsaa være gaaet ud fra Vardberg over Opensteen [4]) — var Kong Albrecht allerede nær ved Arevall; men aldrig saasnart fik han høre, at Fjenden var kommen til Jønkøping [5]), førend han, begjerlig efter Striden, som det heder, strax ilede imod dem, og det saa hurtigt, at flere af hans egne Folk ikke kunde følge med. Men imidlertid havde ogsaa de svenske Herrer under

---

[1]) At han landede ved Kalmar, siges udtrykkeligt, skjønt uden nogen Angivelse af Kilde, hos Suhm, XIV. S. 227. Det bestyrkes af, at Rumlaborg sees at være kommet i hans Vold, hvilket vanskeligt kan have skeet ved anden Leilighed end denne, ligeledes at Wicke v. Vitzen, Befalingsmanden i Kalmar, havde sluttet sig til Hæren og deeltog i Slaget.

[2]) Chron. af 1389, Scr. r. D. VI. 535. Maaskee var han kun Høvedsmand paa Baagahuus.

[3]) Huitfeld, S. 584.

[4]) De Norske kunne vel ogsaa være dragne den lige Vei fra Baagahuus og have forenet sig med de andre underveis.

[5]) Vi hidsætte her Detmars Beretning i nøiagtig Oversættelse: „I Aaret 1389, St. Matthias Dag, stod der i Sverige en stor Strid ved Arevall. Dronningen af Norge havde sendt did vel femtenhundrede Væbnede, hvis Høvedsmand var en Ridder ved Navn Hr. Henrik Parow. Da de kom til Jønkøping, fik Kong Albrecht det at vide, medens han allerede var paa Reisen og vilde undsætte Arevall. Da lod han af, og drog mod sine Fjender, „nemlig Danerne og en Deel af de Svenske". Det er tydeligt nok, at Læsemaaden „Jønkøping", som findes i det Uddrag af Detmars Krønike, der meddeles i Gerdes's 9de Sammlung meckl. Urkunden, 1744, S. 49, er rigtigere end „Nykøping", som findes i Grautoffs Udgave af Detmar, S. 344, thi det er umuligt, at Henrik Parow kunde være kommen lige til Nykøping, førend Kon-

Hr. Erik Ketilsøn Marsk begivet sig vestover, formodentlig ved Efterretningen om Kong Albrechts Ankomst og Tog til Arevall, og havde forenet sig med den dansk-norske Hær. Saaledes kom det til et Hovedslag, da begge Hære mødte hinanden omtrent halvvejs mellem Arevall og Jønkøping, nemlig paa Falen, eller Sletterne ved Falkøping [1]), d. 24de Februar 1389 [2]). Kong

---

gen vendte sig imod ham, og at Slaget alligevel kunde staa ved Falkøping. Hvorledes vi end forklare Ordene og tænke os Kongens Marsch, bliver det aabenbart, at han var kommen ganske nær ved Arevall, da han fik høre om Fjendernes Ankomst til Jønkøping, samt at han da strax vendte sig imod dem og mødte dem paa Falen. Endog om Kongen var landet ved Stockholm og havde taget Vejen over Ørebro, vilde dette alligevel ikke have forandret hans Stilling ligeoverfor hans Fjender; han har dog under alle Omstændigheder for det første opgivet at gaa mod Arevall og har vendt sig sydefter mod Henrik Parow. Men størst Rimelighed er der, som sagt, for, at Kongen er kommen fra Kalmar, siden han havde Wicke v. Vitzen i sit Følge og erhvervede Rumblaborg, og dette kunde vel forklare, hvorfor Henrik Parow gik heelt til Jønkøping (nemlig for at gjenerobre Rumblaborg) istedetfor at gaa mere lige til Arevall, over Borgesund, hvis man ellers ikke maa antage, hvad der dog vel bliver det sandsynligste, at det allerede forud var bestemt, at han i Jønkøping skulde mødes med de svenske Herrer, der kom fra Nykøping, og neppe kunne have taget anden Vej end over Ringstadholm, Norrkøping, Linkøping og Holaveden. Om de Svenskes Forening med Margretes Hær tales der, merkeligt nok, ikke et eneste Ord, skjønt man deraf, at de var med i Slaget, og at Hr. Erik Ketilsøn endog førte Overbefalingen, noksom kan slutte, at Foreningen havde fundet Sted. Hr. Erik var vel brudt op fra Nykøping omtrent samtidigt med Albrechts Opbrud fra Kalmar og maa, ligesaavel som Henrik Parow, være kommen til Jønkøping strax efterat Kong Albrecht havde været der og var dragen nordefter; deres Hast for at indhente eller forekomme ham og undsette Blokadestyrken forklarer noksom, at de ikke strax søgte at tage Rumblaborg tilbage.

[1]) Falen og Falkøping nævnes som Stedet, hvor Slaget stod, i de fleste Kilder. Tvende Krøniker fra Midten af 15de Aarhundrede, der dog synes at have benyttet een og samme Kilde, men forresten høre til de paalideligere, nævne Asle d. e. det nuværende Aasled, en Kirke og Gaard noget østenfor Falkøping, som Stedet. Formodentlig har Slaget staaet mellem Falkøping og Aasled. Jahns Mening, som han fremsætter saagodtsom med fuldkommen Vished (S. 25), at Slaget fornemmelig stod ved det endnu sydligere Leaby, bliver derved urettettelig, at han grunder den paa den Forudsætning, at Kongen kom søndenfra, de Allierede nordenfra.

[2]) At dette er den rigtige Dag, og ikke, som Rimkrøniken og Huitfeld antage, 21de September (forvexlende St. Matthiæ Dag med Matthæi Dag), sees ej alene af de ældste og bedste Kilders eenstemmige Vidnesbyrd, men ogsaa af et Brev i det sv. Rigsarchiv, udstedt af Hr. Heyne Snakenborg i Kalmar den 15de September 1389, hvori han allerede omtaler det Slag, hvori Albrecht blev fangen, som en forbigangen Tildragelse. Jvfr. Styffe, Bidrag S. LXXXI, hvor dog Heyne Snakenborgs Brev urigtigt siges at være af 21de September. Jahn, der (S. 13—27) giver en, paa de faa sikre Data og forresten paa Gisninger grundet, udførlig og meget snedig Beskrivelse over

Albrechts Hær, der angives til 18,000 Mænd, skal have været meget talrigere, end den svenske, danske og norske tilsammen, men hans altfor store Hidsighed berøvede ham dog Sejren, som han formedelst sin Folkemon ansaa sig vis paa. Vi ville her ikke opholde os ved Enkelthederne af dette mærkelige Slag, der afgjorde Nordens Skjebne for alle kommende Tider, og som vist ej alene var det største, der i lange Tider havde staaet i Norden, men ogsaa et af de mere blodige — forsaavidt der i denne Tid kan være Tale om blodige Slag, da man mere synes at have lagt an paa at tage hinanden til Fange, for Løsepengenes Skyld, end at slaa hinanden ihjel —; Udfaldet blev, at Albrecht, uagtet han aabenbart havde mange flere og bedre bevæbnede Folk, end hans Modstandere, dog blev aldeles slagen og fangen med sin Søn Erik og alle de nysnævnte tydske Fyrster, samt tyve Riddere, hvad enten dette nu skyldte hans egen Uforsigtighed, eller Hr. Gerhard Snakenborgs Feighed eller Forræderi, om hvem der fortælles, at han samme Dag var dubbet til Ridder, men desuagtet strax efter Slagets Begyndelse tog Flugten med sexti fornemme Stridsmænd. Blandt de mange Riddere og Svene, der skulde være faldne paa begge Sider, nævnes af Albrechts Mænd Vicke v. Vitzen, Befalingsmanden i Kalmar, og af Dronningens Mænd Hr. Henrik Parow [1]). Om nogen af Riddersmændene faldt, vides ikke. Da Dronningen, som vistnok med ængstelig Forventning havde oppebiet Stridens Udfald paa Vardberg, fik Bud om den vundne Sejr, begav hun sig strax i stor Glæde til Baagahuus og lod her sine fornemme Fanger, der imidlertid vare førte til Ljodhuus, bringe for sig. Hun skal nu, fortælles der, have gjengjeldt Albrecht i fuldt Maal de Forhaanelser, han før i sin blinde Harme og Overmod havde fremført mod hende [2]): en Gjengjeldelse, der vistnok kunde siges at være mindre ædel mod en vergeløs Fange, men som han dog ogsaa paa en vis Maade havde forskyldt ved sine uridderlige Udladelser mod en Kvinde, og dertil en Dronning. Mindre vilde det lade sig undskylde, at hun den paafølgende Nat skal have ladet ham

---

Slaget, hvilken dog tilsidst kun bliver et Phantasiverk, vil (S. 23), at Slaget stod paa en Fredag, hvilket er urigtigt, da Søndagsbogstavet for 1389 var c, og den 24de Febr. saaledes faldt paa en Onsdag.

[1]) Chron. af 1389, Scr. r. D. S. 535; Detmar, S. 344, 345. De visbyske Minoriters Chron. af 1412, Scr. r. Sv. I. 46, af 1415, sst. S. 59; de øvrige Beskrivelser over Slaget ere yngre og have liden Verd, allermindst Erasmus Lætus's latinske Heltedigt af 1571, hvis Udsagn meddeles hos Suhm, XIV. 226.

[2]) Historien om den store Hette, hun skal have sat paa ham, formedelst hans ubestandige Løfte om ej at gaa med Hette, førend han havde vundet Danmark, saavelsom om hendes haanlige Spørsmaal er saa bekjendt, at vi ej behøve at gjentage det her. See Suhm, XIV., S. 232.

tvinge ved legemlige Piinsler til at afstaa Arevall, Rumblaborg og Orebro [1]), om denne Beretning forresten var sandsynlig, hvilket er heel tvilsomt. Thi det udbyrugrede Arevalls Fald synes heller at maatte have været en umiddelbar Følge af, at Albrecht ved Nederlaget hindredes fra at komme det til Undsætning, saa at ingen Afstaaelse fra hans Side var nødvendig; ligesaa synes det rimeligst, at Sejerherrerne umiddelbart efter Slaget benyttede sig af den første Skræk, hvori deres Fjender befandt sig, til at tage Rumblaborg tilbage; og hvad Orebro angaar, da lægger hiin samme Beretning udtrykkeligt til, at dette Slot for det første ikke kom i Dronningens Hænder, fordi dets tydske Høvedsmand forstod sig bedre paa Krigsdont, end de andre. Beretningen grunder sig saaledes maaskee alene paa løst Folkesnak. Fra Baagahuus bragtes Albrecht og hans Søn Erik siden til Lindholms Slot i Skaane, hvor de hensattes i streng Forvaring, efter Sigende endog i Baand og Lænker, efter de Tiders barbariske Skik. De øvrige fornemme Fanger bleve senere frigivne mod Forskrivninger paa Løsepenge [2]).

Sejren ved Falkøping var i enhver Henseende afgjørende og bragte den største Deel af Sverige i Margretes Magt. De fleste Slotshøvdinger havde allerede underkastet sig hende og fik beholde sine Lehn; de fleste maatte nu følge deres Exempel, saaledes overgav Claus v. Vitzen, den i Slaget faldne Vicke v. Vitzens Søn, der synes at være bleven fangen i Slaget, baade Kalmar og Sølvesborg med 1000 Mk. Sølv, og Tilsagn om at beholde sine Ejendomme i Landet [3]); og selv Orebro, hvis Høvedsmand intet havde villet høre om at aabne dets Porte for Margretes Folk strax efter Slaget, var dog allerede Aaret efter i hendes Vold [4]). End-

---

[1]) Det er Detmar, som beretter det. Hans Ord ere: „in dersulven nacht let se koning Alberte se wee doen (d. e. „so weh thun“), dat se eme (d. e. „ihm“) afschattede Axewalde unde de Rummelborch; ok wolde se eme afgeschattet hebben Orebro, men dat kunde er (d. e. „ihr“) nicht werden; de sake was: de hovetman, de dat inne hade, de was en dudesche, unde wyste meer van orloges donde, wen en ander“. Denne „Affstaaning“ kan alene betyde, at han maatte udstede Brev til vedkommende Fogder, at de skulde overgive Slottene. Men med Arevall og Rumblaborg var dette, som sagt, overflødigt, med Orebro hjalp det til intet. Bemærkes maa det ogsaa, at Gerdes (l. c.) ikke læser „so wee doen“, men „so wol doen“.

[2]) Ericus Olai, Scr. r. D. Sv. II. S. 115. 116. Suhm, XIV. S. 231.

[3]) Allerede paa Baagahuus, strax efter Slaget, blev der dagthinget herom (Suhm, XIV. 234), hvoraf man altsaa maa slutte, at Claus v. Vitzen har været en af de Fangne.

[4]) Detmar, S. 346; Kalmarborgernes udaterede Hyldingsbrev til Margrete, hos Huitfeld, S. 586, jvfr. Claus og hans Brødre Vicke og Hermann v. Vitzens Qvitteringsbrev til Rigets Skattefaaning af 28de Aug. 1390, Suhm, XVI. 260. Heyne Snakenborgs Salgsbrev til Margrete, dat. Kalmar 25de

og flere af Albrechts Landsmænd og Tilhængere, som Snakenborgerne, underkastede sig Margrete [1]) og kom siden til megen Hæder og Verdighed, hvorfor det vel ikke er saa usandsynligt, at der var Forræderi med i Spillet, da Gerhard Snakenborg flygtede ved Falköping: han havde tidligere vilst sig troløs mod Kong Magnus. Endnu under sit Ophold paa Baagahuus, den 14de Marts, udstedte hun et Forbud mod, at Uvedkommende befattede sig med Vadstena Klosters Gods, og det er betydningsfuldt nok for hendes Forhold til Vadstena og St. Birgittas Æt, at dette er det første Brev, vi have fra hende som Sveriges Herskerinde [2]). Kun Stockholm, hvor den største eller idetmindste mægtigste Deel af Befolkningen bestod af Tydskere, holdt endnu ivrigt fast ved Albrecht, og disse sidste lod endog paa en svigagtig Maade alle de svenske Mænd i Staden gribe og aflive, af hvem de kunde vente nogen Modstand (12te Juni [3]). Om Besiddelsen af Stockholm drejede sig nu fornemmelig Krigen herefter, men blev, som vi ville see, ubehagelig nok saavel for Sverige, som de to andre Riger. Men Albrechts Fangenskab og de svenske Stormends Underkastelse havde dog givet Margrete et saa fuldstændigt Overtag, at Albrechts Kongedømme fra nu af kunde siges at være forbi, og hendes Regjering at tage sin Begyndelse.

23. Erik af Pomern tages til Konge i Norge.

Da Margrete nu saaledes ej alene havde sikkret sig Kongedømmet i Sverige, men endog Retten til at besette dets Kongetrone, var der ej lenger noget i Vejen for at skride til Udnævnelsen af den Konge, der under og efter hende skulde herske over Nordens trende Riger. Uagtet hun allerede havde udseet sin Systerdattersøn Erik af Pomern til denne Verdighed, og dette formodentlig ej længer var nogen Hemmelighed i noget af Rigerne, vare disse dog endnu ikke saa nøje forbundne, at hun kunde lade lade ham udraabe til Konge i dem alle tre paa een Gang, hvilket hun vistnok helst havde ønsket. Hun maatte lade det skee i hvert af dem enkeltviis, og saaledes var det naturligt, at hun gjorde Begyn-

Septb. 1389, formodentlig samtidig med Stadens Overgivelse, vil nedf. blive omtalt. Man skulde næsten tro, at Snakenborgerne efter Nederlaget havde tyet til Kalmar.

[1]) Brev af 6te Mai 1390 i det sv. Rigsarchiv, Suhm, S. 555.

[2]) Suhm, XIV. S. 234.

[3]) Scr. r. Sv. I. 2. S. 212; samtidig Beretning. Jevnfør Lagerbring, III. S. 709—712.

delsen med Norge, hvor Eriks Arveret allerede var erkjendt, og hvor desuden Udnævnelsen af en Konge paa Grund af de statsretlige Forhold var mere nødvendig. Hun udskrev i den Hensigt paany et større Raads-Møde til St. Hansdags Tider, hvortil Indkaldelserne allerede maa have udgaaet næsten umiddelbart efter Sejren ved Falkøping, siden baade Jarlen af Orknø, Erkebiskopen, Biskoperne af Bergen og Stavanger, samt de tvende nordenfjeldske Fehirder, Erlend Philipssøn og Otte Rømer her vare tilstede, hvis ellers ikke flere af Herrerne, navnlig de, der ikke deeltoge i det forrige Møde i Oslo, allerede havde indfundet sig ifølge den da udgangne Opfordring. Men betegnende for Margretes fremtidige Politik og den Maade, hvorpaa hun nu vilde have Forholdet mellem Rigerne indbyrdes betragtet, var det, at hun til Samlingssted bestemte **Helsingborg** og lod Herrerne samle sig der, udenfor Rigets Grændser, istedetfor at hun jo egentlig skulde have begivet sig til Norge for der at samles med dem [1]). Uden Exempel var det vel ikke, at slige Raadsmøder havde været holdte udenfor Riget, saaledes f. Ex. Mødet paa Vardberg 1343; men fra denne Tid af blive saadanne Forsamlinger af norske Raadsherrer paa dansk eller svensk Bund mere hyppige, ligesom det da ogsaa var nødvendigt, naar Foreningen mellem Rigerne skulde bestaa, at det enes Raadsherrer stundom samledes med de øvriges. Det er ikke usandsynligt, at ogsaa danske Raadsherrer her kom sammen for at raadslaa med de norske, og at man paa denne Maade søgte at tilvejebringe den Sammenkomst af det danske og norske Raad, hvorom Hansestæderne saa ivrigt havde andraget, og som allerede tidligere havde været berammet, men forhindret ved Kong Olafs Død, Krigen og andre Omstændigheder. Imidlertid tales der ikke utrykkeligt om nogen saadan Sammenkomst af Raadsherrer fra begge Riger.

---

1) Vel indeholder hverken den norske Gjenpart af den paa dette Møde udferdigede Erklæring (trykt i Paludan-Müllers Observ. Criticæ S. 106—110), eller den latinske (trykt hos Hvitfeld S. 577, og i Dipl. N. III. 484) nogen Angivelse af Sted eller Datum; men at Mødet holdtes i Helsingborg sidst i Juni Maaned, og derfor vel var sammenkaldt til St. Hansdag, sees deels af det oftere omtalte Stadfestelsesbrev paa Biskop Jakobs Friheder og Lehn, som Dronningen udstedte i Helsingborg den 29de Juni 1389, og hvor Erik af Pomern allerede omtales som Konge og medbeseglende; deels af Henrik Jarls Gjeldsbrev til Haakon Jonssøn, ligeledes udstedt i Helsingborg d. 9de Juli 1389 (see ndf.); thi af disse Breve erfares det, at nogle af de vigtigste Deeltagere i Mødet, nemlig Dronningen selv, Erik af Pomern, Jarlen, Biskop Jakob og Haakon Jonssøn ved den Tid var forsamlede i Helsingborg, og at Eriks Erkjendelse som Konge allerede da maa have fundet Sted. Hvitfeld daterer vel den latinske Gjenpart fra 1388, men Aftrykket i Dipl. N. viser, at der i Originalen efter octogesimo hverken staar tydeligt octavo eller nono, men at Tallet enten er udeladt eller halv udslettet.

De norske Herrer, som mødte, vare tyve i Tallet, nemlig Erkebiskop Vinalde, Henrik Jarl, Biskop Jakob af Bergen, Biskop Eystein af Oslo, Biskop Olaf af Stavanger, Hr. Malise Sperra, — hvorledes det nu end hang sammen dermed, at han kunde vise sig i Norge efter hans sidste Utilbørligheder i Oerne; Haakon Jonssøn, Otte Rømer, Erlend Philipssøn, Gaute Erikssøn, Benedict Nikolassøn, Agmund Bolt, Jon Darre, Nikolas Galle, Peter Nikolassøn, Finn Gyrdssøn, Thoralde Sigurdssøn, Gudbrand Erlingssøn, Herleik Aasulfssøn og Svaale Rømer, altsaa tre Biskoper og tolv verdslige Herrer af dem, der havde deeltaget i Hyldings-Mødet 1388, samt desforuden Henrik Jarl, Biskop Jakob og Hr. Malise Sperra; de, som havde været med i 1388 og nu ikke indfandt sig, vare foruden Biskoperne Sigurd og Henrik, af hvilke den første maaskee var paa Visitats [1]), den anden allerede havde forladt Norge, Cantsleren Provst Henrik, der ved denne Tid maa være død; Ulf Jonssøn, Hr. Ulf Holmgeirssøn, Hr. Jon Martinssøn og Jappe Fastulfssøn, der formodentlig alle ejede Godser i Sverige, som de nu ifølge Overeenskomsten af 22de Marts 1388 havde faaet tilbage, og med hvis Indfordring de derfor maaskee vare beskjæftigede; Alf Haraldssøn, der ligeledes maa have haft Ejendom i Sverige, siden han var med i Forliget til Edsviken; Haakon Stumpe, Magnus Stoltekarl og Haakon Topp. Altsaa var Forsamlingen saa fuldtallig, som man efter Omstændighederne kunde vente det. Dronningen medbragte den syvaarige Tronecandidat, der formodentlig nu først var bleven hentet fra Fedrenehjemmet [2]), og paa hvis Arveret man nu var saa meget vissere, som Hertug Albrecht, der kunde gjøre ham den stridig, var død. Forhandlingernes Gang kjendes ikke, men det synes næsten, som om Dronningen nu har mødt noget mere Modstand, end ved det forrige Møde, forsaavidt som det nu blev udtrykkeligt bestemt, at Dronningens Regjering ej skulde vedvare længer, end til Erik blev myndig, tvertimod den tidligere Bestemmelse, at hun skulde beholde Magten for Livstid. Da det ikke kan antages, at hun med sin gode Vilje har foreslaaet denne Forandring, maa man saaledes ansee den for en, idetmindste ved Opinionens Tryk, tvungen Indrømmelse, som hun gjorde Nordmendene,

[1]) I 1389, sandsynligvis om Sommeren, visiterede Biskop Sigurd paa Lom, saaledes som det sees af Dipl. N. III. 465.

[2]) Dette siges udtrykkeligt hos Huitfeld, S. 567. At Erik var tilstede ved dette Møde sees deraf, at han beseglede Brevet af 29de Juni, som nedenfor omtales, derimod er det tydeligt, at han ej var nærværende ved Mødet i Febr. 1388, hvor man neppe engang synes at have kjendt hans Navn. Om det urigtige Foregivende af Wiercält, at Erik ved denne Tid skulde have været 13 Aar gammel, see Suhm XIV. S. 239.

der kunde gjøre sig fortrolige med Tanken om at have en Kvinde i Spidsen for Regjeringen længer end høist nødvendigt, og af hvilke maaskee netop de, der ej havde deeltaget i forrige Møde, nu viiste sig mindre medgjørlige. Beslutningen, som blev fattet, og hvorpaa de forsamlede Herrer udstedte sit aabne Brev, kom derfor til at lyde saaledes: „at de efter den omhyggelige Granskning af Lovbøgerne i Norge fandt, at den norrøne Lov udviiste, at Kong Erik, Hertug Vartislavs Søn af Pommern, var den rette Arving til at være Konge i Norge og besidde det med al den Ret, som Kongerne før ham havde besiddet det; at naar han døde, tilkom det hans Søn at arve Norges Rige, eller hans Broder, om Søn ej er til, eller om Broder ogsaa mangler, Faderbroder, samt om alle disse fattes, den nærmeste Frænde, fra Kong Erik at regne; at de samtykkede og stadfæstede alt dette paa egne og hele Rigets Vegne, og annammede og antog herved Kong Erik, eller hans rette Arving efter ham, til sin og hele Norges Riges Konge og rette Herre; at Dronning Margrete skulde nyde al sin Ret inden Riget ufornærmet, og synderligen besidde og beholde sin Morgengave i Norge, nemlig Baagahuus og alt hvad dertil laa, saaledes som Brevene derom udviiste; at det Testament, hun havde gjort, skulde holdes, og at hun fremdeles skulde raade over hele Norge, baade Slotte og Fæstninger, ind- og afsette Fogeder og Sysselmænd, og fuldstændigt forføje over Riget efter sin Vilje, indtil Kong Erik eller Arving kom til sin lovlige Alder, og da være fritagen for alt Regnskab". Til Bekræftelse tilføjede alle de tyve Udstedere sine Segl. Det Brev, hvis Indhold vi saaledes have gjengivet, er forfattet paa Svensk; men der udstedtes ogsaa en Gjenpart paa Latin, hvoraf dog Artiklerne, der handle om Dronningens Morgengave og om hendes Regjerings Ophør ved Kongens Myndigheds-Alder, ere udeladte, uvist hvorfor. I denne Gjenpart nævnes heller ikke Hr. Malise Sperra blandt Udstederne, maaskee fordi han ved Affattelsen allerede havde forladt Mødet, af Frygt for Henrik Jarl og dennes Venner. Besynderligt er det ogsaa, at Angivelse af Sted og Dag savnes i begge Gjenparter, saa at det skulde synes, som om man med Flid har villet udelade dem, for at Brevene om en saa vigtig Beslutning ikke skulde være daterede fra udenrigs Sted. Imidlertid kan der ej være nogen Tvivl om deres Gyldighed, da de begge endnu ere forsynede med samtlige Udstederes Segl [1]). Mærkeligt er det, at Erik allerede her kaldes Konge og fremdeles vedblev at kaldes saaledes, idetmindste inden Hoffet, uagtet han ikke

[1]) Det er ovenfor nævnt, at begge Gjenparter findes i det danske Geheime-Archiv, og at det paa Svensk er aftrykt i Paludan-Müllers Observ. crit., det paa Latin i Dipl. Norv. III.

endnu var hyldet paa Ørething og havde Kongenavn paa foreskreven Viis, men alene ved denne Act var bleven erklæret for Norges Konge. Erik deeltog endog umiddelbart derefter i Regjeringshandlinger, og beseglede allerede med eget Segl; saaledes navnlig da Margrete den 20de Juni stadfæstede de Friheder, Biskop Jakob havde faaet af de forrige Konger, lod ham beholde Lindaas og Herdle Skibrede paa Livstid uden Afgift, fritog ham for at betale Sekkegjeld af islandske Varer til nogen anden end hende selv eller hendes dertil særskilt beskikkede Ombudsmend, og overlod ham den hende tilhørende Nattendepart i Fane-Skibet, der nu ventedes hjem fra Island [1]). Det er allerede ovenfor berørt, at dette man ansees for at være en Belønning, som Biskopen fik for de Tjenester, han i denne vigtige Tid havde viist hende. Ligeledes skete der andre Forfremmelser. Haakon Jonssøn blev endnu i dette eller det følgende Aar udnævnt til Fehirde og Hirdstjore i Bergen istedetfor Erlend Philipssøn, som fratraadte, formodentlig af Alderdomssvaghed, da han efter denne Tid synes ganske at have draget sig tilbage fra alle offentlige Embeds-Sysler, ligesom Haakon Jonssøn allerede i nogen Tid synes at have været stillet ham ved Siden som Underfehirde [2]). Endvidere var det vel ogsaa ved denne Leilighed, at Peter Nikolassøn fik Sysslen i Nyfylke efter Drottseten. Formodentlig beskikkedes ogsaa allerede nu en Provst til Mariekirken og Cantsler i den afdøde Hr. Henrik Henrikssøns Sted, nemlig Hr. Arne Sigurdssøn, om hvis tidligere Livsbane intet vides [3]); thi en Cantsler kunde man ikke undvære til de løbende Regjeringsforretninger i Kongens Fraværelse, helst da der ikke udnævntes nogen ny

[1]) Dipl. N. II. 514.

[2]) De isl. Annaler, saavidt det af Udgaven kan sees, Holes- og Skaalholts-Annalerne, melde for 1390, at „der skete Ombytning af Fehirde i Bergen, idet Erlend Philipssøn nedlagde Embedet, og Haakon Jonssøn tiltraadte det", medens Lagmands-Annalerne synes at henføre Forandringen til 1390, og Holes-Annalerne til 1391; (Udg. S. 346); men man seer af Flatø-Annalerne (Udg. S. 350), sammenlignede med de øvrige, at Haakon Jonssøn i 1389, 90 eller 91 var i Besiddelse af Embedet; det rimeligste synes derfor, at han beskikkedes ved Raadsmødet. At han tillige blev Hirdstjore, sees af Brev af 4de Febr. 1392 i Munkelivsb. S. 52, men at han allerede i Mai 1389 udførte Fehirde-Forretninger, erfares af det allerede forhen omtalte Brev, vedkommende de Islendinger, der havde drevet Handel i Grønland. Erlend Philipssøn nævnes endnu i nogle faa Breve lige til 1405 (han døde 1407), men ikke længer som Embedsmand, kun som Hirdmand og anseet Vidne ved Retssager. (Dipl. N. II. 511, I. 589, 601, II. 587). Hans Søn Eindride var imidlertid fra 1397 traadt frem som Medlem af Raadet, ja endog Ridder, saaledes som det i det følgende vil sees.

[3]) Det første Brev, man har fra Arne som Provst og Cantsler, er fra 12te Juni 1390, Dipl. N. III. 460.

Drottsete; og allerede i Midten af det følgende Aar see vi Hr. Arne allerede i Besiddelse af begge Embeder.

Saaledes var da Erik, uagtet sin spæde Alder, erklæret for Norges retmessige Konge. Nu stod det kun tilbage at fremstille ham paa Ørething for der at lade ham hylde efter eldgammel Skik og Lovens Bud. Dette skete ogsaa kort efter, og man maa formode, at Dronningen strax traf de nødvendige Foranstaltninger til, at han umiddelbart fra selve Mødet kunde følge med flere af de hjemvendende Raadsherrer lige til Nidaroos og efter fuldbragt Hylding atter snarest muligt bringes tilbage til hende. Hun selv drog ikke den lange Vej til Throndhjem, da hun havde saa mange vigtige Anliggender, der krævede hendes Nærværelse i de sydlige Egne. Det faldt af sig selv, at Erkebiskopen maatte staa i Spidsen for de Mend, der fik det vigtige Tillidshverv at føre den unge Konge til Nidaroos og besørge det Nødvendige med Hensyn til Hyldingen; foruden ham nævnes Biskop Eystein af Oslo, Biskop Sigurd af Hamar, Haakon Jonssøn, Agmund Bolt, Alf Haraldsøn og Haakon Stumpe [1]). Biskop Sigurd og de to sidstnævnte have vel altsaa sluttet sig til Følget efter Ankomsten til Norge. End flere Raadsherrer, hvis Navn ikke angives, fulgte med, og blandt dem maa nødvendigviis Otte Rømer have været, der som Fehirde og Hirdstjore hørte hjemme i Nidaroos. Formodentlig kom man dog neppe fra Helsingborg førend lengst hen i Juli eller først i August, hvad enten nu de øvrige Forhandlinger paa Mødet tog saa lang Tid, eller andre Hindringer kom i Vejen. Thi den 9de Juli var baade Haakon Jonssøn og Jarlen endnu i Helsingborg, saasom Haakon paa den Dag fik et Gjeldsbrev af Jarlen paa 145 Pund skotske Sterling, der afdragsviis skulde tilbagebetales i fire Aar, og som maaskee vare de Løsepenge, Jarlen havde maattet give Malise Sperra, der siden fik undgjelde for, at hun havde understaaet sig at tage Jarlen til Fange [2]). Men den 3die Juli havde Margrete forladt Helsingborg, og paa den Tid var da vel ogsaa den unge Konge med sit Følge kommen paa Vej [3]). Vejen lagdes over Oslo og Oplandene, hvor

[1]) Dette sees af Brevet ang. Opbølingerne, som strax nedenfor omtales.

[2]) Dipl. N. II. 515.

[3]) Den 23de Juli, paa Falsterbod, indgik Hertug Buglslav af Stettin et Forbund med Danmark og Dronning Margrete og forbandt sig til at tjene hende og Riget. Ved denne Lejlighed synes Margrete at maatte have været tilstede paa Falsterbod. Idetmindste var hun i Malmø den 6te August (St. Sixti Dag), thi paa denne Dag er det Brev dateret, som hun og Erkebiskop Magnus af Lund skrev i Forening til Lapperne, og hvorom vi i det Følgende komme til at handle nærmere. (Suhm, XIV. 243, 550). Det skulde ellers synes, som om nogle af Hertug Buglslavs Mend havde været med i Slaget

altsaa vel Biskop Sigurd af Hamar har sluttet sig til Følget, og videre over Dovre, samt gjennem Opdal. Men formedelst Tronfølgerens spæde Alder kan Reisen ikke have gaaet hurtigt, især da man og vel oftere standsede undervejs for at give Folket Lejlighed til at see sin unge Konge, og tillige for at modtage Forestillinger fra Almuen og besørge allehaande forefaldende Regjerings-Anliggender. Saaledes erfares det udtrykkeligt, at da man kom til Opdal, fritog Raadsherrerne paa Kongens Vegne Opdølingerne for at udrede mere i Udfareleding end til halvtredie Hamle paa Grund af den store Bekostning, de havde med at skydse til og fra Dovrefjeld, vedligeholde Vejene, og modtage Kongen og Raadet til Gjestning paa Gjennemreisen [1]). Paa denne Maade er det let at forstaa, at man ej kunde naa frem til Nidaros førend hen i September. Dagen, da Erik blev hyldet paa Orething, angives ingensteds, men flere Omstændigheder vise, at det enten maa have været Korsmesse d. 14de September, eller Matthæusmesse d. 21de September, eller en af de to Søndage, den 12te eller 19de September. Den, som gav Erik Kongenavn [2]), var ingen anden end Haakon Jonssøn, end et Beviis paa, i hvilket venskabeligt Forhold han stod til Dronningen og den unge Konge, og hvor usandsynligt det er, at hans Afkald paa al Ret til Tronen skulde have været ufrivilligt eller fremtvunget. Umiddelbart efter Hyldingen maa man have tiltraadt Tilbagereisen, da det allerede var seent paa Aaret. Naar Erik kom tilbage til Margrete, vides ikke; det maa vel have været i October, medens hun maaskee opholdt sig paa Vardberg eller Baagahuus for derfra at drage ind i Sverige, som det nedenfor vil sees. De løbende Expeditioner besørgedes i Kongens Navn af Cantsleren i Oslo [3]).

Paa denne Viis var da den pomerske Hertugssøn bleven Norges Konge, og Margrete herefter egentlig kun hans Formynderske, saaat endog

---

ved Falkøping og vare blevne tagne til Fange, thi han lovede ved hiint Brev ogsaa, „at de af hans Mend, som Dronningen for hans Skyld lod løs, skulde aldrig tjene mod hende eller Rigerne".

[1]) Herom vidner Erkebiskop Aslaks Brev af 3die Septbr. 1440 (Dipl. N. III. 760), hvori han korteligen meddeler Indholdet af „det Brev, som Kong Erik udgav, da han foor til Throndhjem og blev tagen til Konge". Her nævnes ogsaa de nys omtalte Medlemmer af Raadet, der ledsagede ham.

[2]) See herom hvad der anføres i Dipl. N. I. S. XXXI, XXXII, jvfr. N. Saml. IV. 588 ff. Det godtgjøres her af flere Breve, at Eriks Regjeringsaar regnes fra en Dag mellem 11te og 25de Septbr. 1389; og da en saadan Højtidelighed altid skulde skee paa en Søn- eller Festdag, kan man kun velge mellem de fire ovennævnte Dage, af hvilke det dog altid er rimeligst at regne den tidligste, der alligevel indtraf seent nok i Forhold til den Tid, da man havde tiltraadt Reisen.

[3]) Saaledes Landvistbrevet af 12te Juni 1390, Dipl. N. III. 489.

Aaret i offentlige Brevskaber ikke længer regnedes efter Regjeringens Overdragelse til Margrete, men fra Eriks Hyldingsdag den 13de eller 14de September 1389, som „Eriks, af Guds Naade Norges Konges og Sveriges rette Arvings 1ste, 2den og 3die o. s. v. Regjerings-Aar [1])". At Nordmendene forresten ikke var synderlig tilfreds med at faa ham til Konge, det være sig nu formedelst hans Ungdom eller hans fremmede Herkomst, siges udtrykkeligt i de samtidige islandske Annaler: „Paa Ore-thing toges til Konge over hele Norge en Mand ved Navn Erik; Barn af Alder; Haakon Jonssøn gav ham Kongenavn og døde kort efter; han sagdes at være en Systersøn af Dronning Margrete og at have sin Fedrene-Ætt i Tydskland. Alle Nordmænd tyktes daarligt om denne Forandring, og allermest i Skatlandene" [2]). Det lader her til, at flere endog have tvivlet om, at det hang rigtigt sammen med Eriks foregivne Frændskab til Dronningen, ligesom ogsaa at man maaskee har tilskrevet Haakon Jonssøns Død — der forresten ikke indtraf førend tre Aar efter — Gremmelsen over at have været et Redskab til hans Ophøielse paa Kongetronen. Forresten maatte det netop under disse Omstændigheder ansees som et Gode, at han var et Barn, thi der var da al Udsigt til, at han ved at opdrages i Norden vilde kunne blive aldeles nationaliseret der. Erik var nu omtring syv Aar, da han efter de bedste Oplysninger, man har derom, maa være født 1382 [3]). Hans Fader, Hertug Vartislav af

[1]) Der siges vistnok, at nogle faa Breve skulle forefindes, udstedte i Kong Eriks Navn, der regnes fra et tidligere Datum, og uagtet det i sig selv ikke er saa besynderligt, om enkelte, som vidste nærmere Beskjed om Forhandlingerne i Helsingborg, have regnet fra Hiint udaterede Brevs Udstedelse, (altsaa c. 24de Juni 1389), da det jo er aabenbart, at Erik fra den Tid af bar Kongetitel, saa vil dog nok nærmere Undersøgelse vise, at man i hiin Antagelse har feilet. Saaledes er det vistnok urigtigt, naar Brevet i Dipl. N. I. 513 er henført til 16de Mai 1389, fordi den angivne Dag (Søndag efter St. Hallvard i Kong Eriks første Aar) vilde i 1390 blive Pintsedag. Det er her saameget mere ugjørligt at sætte Dagen til 16de Mai 1389, som Erik da ikke engang foreløbigt havde faaet Kongetitel; hertil kommer, at ved at sammenligne dette Brev med Dipl. N. II. 517, af 31te Januar 1390, seer man tydeligt, at dette maa være eldre end hiint. Altsaa man man antage, at trods den Besynderlighed, at Pintsedagen kun er betegnet som Søndag efter Hallvardsmesse, bliver Brevet dog af 1390, og at Udstederne, Lagmænd i Oslo, have anseet den foregaaende St. Hallvardsdag for saa stor en Helligdag, at Pintsedagen i Sammenligning dermed blev en Ubetydelighed. Denne Datering er ogsaa rettet i et af de senere Bind.

[2]) Isl. Annaler, Udg. S. 350.

[3]) I det paalidelige, med Begivenhederne samtidige Diarium Vadstenense siges der udtrykkeligt, at Erik ved Udvelgelsen til Sveriges Konge d. 11te Juni 1396 var „en Dreng paa 14 Aar eller ubetydeligt derover". Scr. r. Sv. I. 109). Jfr. ogsaa Chron. af 1415, Scr. r. D. I. 59. Om de forskjellige mindre paalidelige Angivelser af hans Alder, see Suhm, XIV. 317; 374.

Pomern (almindeligviis kaldet den 7de), var en Søn af Bugislav den 5te (død 1374) Hertug i Bagpomern, og Sønnesøn af Vartislav den 4de (død 1326), der havde baade Forpomern, hvilken gik i Arv til hans ældste Søn Barnum den 4de, og Bagpommern, der tilfaldt Bugislav den 5te og hans Broder Vartislav den 5te. Man vil vide, at Erik skal være døbt „Henrik“ efter sin Morfader, men at Navnet ved hans Ankomst til Norden forandredes til „Erik“ [1]). Vi ville ikke benegte, at det maaskee kan forholde sig saaledes, især da man ogsaa har andre Exempler paa, at Navnene „Henrik“ og „Erik“ have været forvexlede, f. E. ved den nys omtalte foregivne Søn af Dronningen, der skulde være død i Perugia. Men paa denne Tid var dog Navnet „Henrik“ allerede blevet saa almindeligt i Norden, at nogen Forandring ikke synes at kunne have været saa nødvendig, medens paa den anden Side ogsaa Navnet „Erik“ ved Opkaldelser fra det danske Kongehuus ej var blevet saa sjeldent i Nordtydskland. Men derimod er det vistnok aldeles urigtigt, naar den svenske Riimkrønike siger, at han først hed Bugislav [2]). Dette grunder sig vist paa en Forvexling mellem ham og hans Søskendebarn af dette Navn, om hvem der i det følgende vil blive Tale.

Uagtet Eriks Hylding i Sverige endnu forestod, kan man dog neppe antage andet, end at de Landskaber af dette Rige, der saa længe havde været forenede med Norge, eller idetmindste staaet under Norges Konger, nu atter gjenforenedes med de øvrige Landskaber, eller at Sverige „fik sine gamle Landemerker tilbage“, saaledes som Margrete havde lovet. Det var egentlig kun en naturlig Følge af, at Sverige kom under Margretes Herredømme, thi ogsaa tidligere havde de kun adlydt Kong Haakon i hans Egenskab af Sveriges Konge, fordi de Raadende blandt Indbyggerne ikke erkjendte Kong Albrechts Herredømme, og saa længe Kong Olaf levede, ventede de vel altid, at han omsider skulde vinde sine Fævers Rige tilbage. Imidlertid havde den langvarige politiske Forbindelse medført, mange private mellem vestsvenske og norske Familier indbyrdes, som fremdeles holdt sig en Tidlang, ligesom ogsaa Nordmænd fremdeles ejede Gods i Sverige, og omvendt [3]).

Hverken om Margretes, eller om Kong Eriks Hylding paa Island findes der nogen bestemt Efterretning. Det er meget muligt, at Mar-

[1]) See Suhm, XIV. 317.

[2]) Riimkr. i Scr. r. Sv. I. 2. S. 60, Ericus Olai i Scr. r. Sv. II. S. 105. Olaus Petri, udg. af Klemming S. 159.

[3]) Man seer saaledes, at da Raadmanden i Oslo, Nikolas Bjørnssøn (maaskee selv en Vermelending) var død, overdrog Dronningen Biskop Eystein i Oslo og Agmund Bolt det Hverv at kjøbe hans Arv i Vermeland, og i den Anledning overdrog disse igjen Lagmanden i Vermeland, Hr. Agmund Hatt, at indkræve hans udestaaende Fordringer (Dipl. N. III. 499).

grete slet ikke blev hyldet der, uagtet det bestemte Bud til alle Syßelmændene, ogsaa i Skatlandene, der indeholdtes i Raadets Hyldingsbrev af 1388. Thi paa Island herskede der i denne Tid netop stor Forvirring med Hensyn til Hirdstjornen og Syslernes Bestyrelse. Hirdstjoren Andres Sveinsson reiste i 1387 over til Norge, formodentlig ved Budskabet om Kong Olafs Død, efterat have overladt Thorstein Eyjulfsson sit Embede at bestyre; men denne Bestyrelse kan ikke have været mange Uger, thi endnu samme Aar kom den forhen omtalte Voldsmand **Erik Gudmundsson** ud til Island, beskikket til Hirdstjore af Drottseten Hr. Agmund Finnsson. Med ham fulgte ogsaa **Narve Sveinsson**, hvilken Drottseten ligeledes havde udnævnt til Lagmand for den ene Deel af Landet. Disse tvende Udnævnelser fandt Islendingerne, heder det, at være noget nyt og uhørt. De have saaledes anseet dem ulovlige. Formodentlig maa de da være skeet efter Kongens Død, da Drottsetens Embede egentlig skulde have ophørt. Imidlertid forvoldte dette ikke nogen Vanskelighed for Narve, der synes at være bleven nok saa vel modtagen; men Erik Gudmundsson, der vistnok var uverdig til at beklæde en saa anseelig Post, og som alene kan have faaet den ved at indsmigre sig hos Drottseten, blev dræbt allerede Aaret efter: et Tegn paa, at han maa have været meget forhadt [1]). Altsaa var der nu ingen ordentligt beskikket Hirdstjore, og om Syslerne, der ved Kongens Død egentlig vare blevne ledige, opstod der store Tvistigheder, hvis nærmere Beskaffenhed vi dog ikke erfare. Men under saadanne Omstændigheder er det ikke sandsynligt, at Dronningens Hylding har kunnet foregaa, førend allerede Erik var bleven udnævnt til Konge, og da var det vel ham, hvem Hyldingen egentlig maatte gjelde [2]). At han blev hyldet paa Island kan man vel neppe betvivle, uagtet intet bestemt Udsagn derom forefindes; thi at ingen saadan Act skulde være foregaaet paa Island førend i 1419, da Thing-Almuen tilskrev Kongen, „at de lovede ham sin tro Tjeneste og vilde hylde ham og have ham til sin rette Konge o. s. v.“ [3]), er ikke vel tænkeligt, og det skal derhos paa sit Sted vises, at den egentlige Hensigt med Brevet af 1419 slet ikke var at give eller fornye noget Undersaatsløfte, men alene at underrette Kongen om, at man mod

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 338, 340.

[2]) Suhm siger vistnok (XIV. S. 290), at Margrete hyldedes af alle Islændere i 1391; men naar man sammenligner det Uddrag, han her leverer af Annalerne, med disses Text, da bliver det aabenbart, at hine Ord kun ere en unøjagtig Gjengivelse af Annalernes „heldust öll dróttningar vóld á Islandi“, hvilket kun betegner: „paa Island vedblev Dronningens Herredømme fuldstændigt“. Men dette antyder jo vistnok, at hendes Herredømme der var anerkjendt.

[3]) Safn til sögu Íslands II. 1. S. 172.

sin Vilje havde været nødsagede til at handle med Fremmede, og ved at forudskikke hiin Forsikring om sin undersaatlige Troskab og Lydighed vilde man kun reservere sig mod enhver Sigtelse for Mangel paa Loyalitet. Hine Ord kunne derfor snarere siges at hentyde til den tidligere Hyldings-Act, om hvilken Annalerne tie. Men det er meget muligt, ja endog sandsynligt, at denne Hylding ikke fandt Sted saa tidligt, som Dronningen havde ønsket det eller hendes og Raadets Breve maaskee havde tilsagt. Imidlertid seer man dog, at de Embedsmend, Dronningen udnævnte, blev antagne uden Modsigelse. I den dræbte Erik Gudmundssøns Sted beskikkede hun til Hirdstjore over hele Landet Vigfuns Ivarssøn, en Søn af den forhen omtalte Ivar Vigfussøn af Holm, Hirdstjore fra 1354 til 1357. Han synes ej alene at være bleven vel modtagen og have tiltraadt sit Embede uden Hinder, men endog at have nydt mere end almindelig Yndest og Anseelse, ligesom han ogsaa forblev meget længere i Embedet, end nogen af sine Forgængere [1]).

24. Margrete overtager Regjeringen i Sverige. Krig med Mecklenburgerne og Vitaliebrødrene. Bergen herjet af disse. Fredsslutning ved Lindholm. Kong Albrecht kommer paa fri Fod.

Allerede medens Kong Erik endnu var oppe i Norge for at hyldes paa Ørething, var Dronningen ivrigt paa Ferde for at sikkre sig

[1]) Vigfuns Ivarssøns Ankomst berettes i de forskjellige Haandskrifter af Annalerne under 1388, 1389, 1390 (Udg. S. 344). Men det rimeligste er, at Sandheden her, som sedvanligt, ligger i Midten, thi Dronningen maatte først have erfaret Erik Gudmundssøns Drab i 1388, forend hun kunde udnævne hans Eftermand. Naar man senere finder i Annalerne, ved 1403 (S. 376): „Vigfuns kom ud med Hirdstjorn og sin Hustru Gudrun Ingemundsdatter, norsk af Fødsel, 15 Aar gammel", da er dette urigtigt allerede af den Grund, at han var gift med Gudrun længe før den Tid; man har saaledes et Brev af 27de April 1397, hvorved han bekjendtgjorde, at denne hans Hustru ejede fem Hundreder, baade paa Island og i Norge (Safn t. s. Íslands II. I. S. 76). Beretningen staar vistnok umiddelbart efter en anden, der ligesaalidet hører til 1403, nemlig om Kong Eriks Valg til Konge i alle tre Riger, altsaa om Kalmar-Unionen af 1397, og man kunde saaledes opstille den Formodning, at Beretningen om Vigfuns's Ankomst med sin unge Hustru hører til dette Aar, samt at han af Erik var bleven bekræftet i sit Embede. Men Unionsacten skete først i Juli, og allerede i April 1397 var Vigfuns, ifølge det ovennævnte Brev, med Gudrun paa Island. Man har altsaa kun den Formodning tilbage, at den her meddeelte Notits egentlig hører til 1389 og kun ved en Fejltagelse er sat i Forbindelse med Unionsacten af 1397 istedetfor med Valgacten af 1389 samt at Vigfuns før sin Afreise fra Norge har egtet Gudrun. Det er er ej usandsynligt, at denne Gudrun har været en Datter af den ansete Hirdmand i Ryfylke Ingemund Ukyrnessøn og Holmfrid Arnadatter, beslægtet med Tolge-Ætten (s. ovfr. S. 157).

det nyderhvervede Herredømme i Sverige. Men det er et smukt Træk, at en af hendes første Handlinger, forend hun havde betraadt svensk Grund, var i Forening med Erkebiskopen af Lund, fra Malmø den 6te August at tilskrive de hedenske Lapper, fornemmelig dem, der stod under svensk Herredømme, et Brev, hvori hun opfordrede dem til at antage Christendommen, og fremstillede dennes Hovedlærdomme for dem paa en fattelig Maade. Maa man end indrømme, at denne Maade at tiltale dem paa vistnok var forfejlet, og at Brevets Indhold uden nærmere Forklaring ikke vilde have været dem forstaaeligt, endog om det havde været affattet i deres eget Sprog, endsige paa Latin, saa var det dog i alle Fald velment. Dette er ellers en af de første Gange, hvor man hører Navnet „Lapper“ anvendt; det er øjensynligt opkommet i Sverige og betegner egentlig kun den Deel af den finske Nation, som havde sit Tilhold i Sverige og Finland [1]). Fra Malmø har hun formodentlig begivet sig gjennem Skaane og Bleking til Sølvesborg og Kalmar, hvilke vigtige Punkter, der endnu vare i v. Vitzernes Vold, hun nu først og fremst søgte at faa i sin Magt, hvilket ogsaa, som vi have seet, lykkedes hende, skjønt imod store Penge-Opofrelser. Ved denne Lejlighed var det vel ogsaa, at Heyne Snakenborg, d. 15de September, overlod Dronningen endeel Ejendomme, som han havde faaet med sin første Hustru Birgitte Gotskedsdatter (hvoriblandt Bederholm i Vestergøtland), for hvilke hun, som det heder, gav fuld Betaling, „mere af sin Naade, Dyd, og Godvilje, end for hans Rets Skyld“, skjønt han havde været med i den Strid, hvori Kong Albrecht blev fangen, og havde her været hans Hjelper og Tjener, saavel imod Dronning Margrete „af Guds Naade Sveriges, Danmarks og Norges Dronning“, som imod hele Sveriges Rige [2]). Naar det her heder, at Dronningen kjøbte Ejendomme af ham for fuld Betaling, skulde man fristes til at tro, at denne Betaling, hun skulde give, kun var Løsepenge, som hun eftergav ham, imidlertid seer man dog, at hun siden lod ham udbetale Penge for dem, og at det saaledes dog har været et virkeligt Kjøb, skjønt det vel er muligt, at Betalingen ej har været stor. Heyne Snakenborgs Brødre Gerhard og Johan vare ogsaa tilstede ved denne Act, og siden den Tid fremtræder Hr. Heyne Snakenborg som en af Dronningens mest betroede Mænd. Kalmar og Sølvesborg var særdeles vigtige Punkter for den Krig, som nu førtes med Kong Albrechts Undersaatter

---

[1]) Brevet er aftrykt hos Suhm. XIV. 550. Navnet „Lapper“ forekommer, saavidt vides, allerførst i Drostheten Knut Jonssøns Brev om Helsinger og Birkarle af 15de Septbr. 1328, Dipl. Sv. No. 2675; dernæst i Flateybogen (Olg. Sag. 106), der er fra samme Tid som Dronningens Brev.

[2]) Or. i sv. Rigsarchiv.

og Hjelpere i Tydskland, thi disse havde hidtil kunnet landsætte og føre Hjelpetropper til Landet; nu vare alle Havne stengte for dem undtagen Stockholm. Af de øvrige Slotte, forsaavidt de stode under Executorernes Raadighed, vare formodentlig de fleste allerede komne i Margretes Besiddelse, med Undtagelse af de finlandske, til hvis Modtagelse hun vel endnu ikke havde faaet gjort de nødvendige Foranstaltninger, paa Grund af deres fjerne Beliggenhed. Men dette skete nu paa et Møde, som hun i de sidste Dage af October holdt i Søderkøping med Raadets forenuste geistlige og verdslige Medlemmer, fornemmelig Testament-Executorerne, og paa hvilket hun saa at sige først overtog den egentlige Regjering af Landet. De forsamlede Herrer bekjendtgjorde nemlig her først og fremst, at de havde modtaget det Forsikringsbrev af hende, som hun havde afgivet den 12te Marts Aaret forud, og som altsaa formodentlig nu først blev offentliggjort [1]). Nu viiste det sig, hvor stor hendes Magt over de hidtil saa myndige og umedgjørlige svenske Stormænd allerede var, eller ogsaa hvor stor de ansaa Faren at være, idet de nemlig i Betragtning af „den store Naade, Trøst og Hjelp, som den høibaarne Fyrstinde, deres kjære Frue, Dronning Margrete, Sveriges og Norges Dronning og Danmarks rette Arving og Høvding, havde gjort og beviist Riget i denne store Drøvelse og Nød og denne store Orlog og Ufred, der havde været i Riget, men som de haabede vilde med Guds og hendes Naad og Hjelp faa en god og rask Ende", saavelsom ogsaa formedelst andet utalligt godt, de havde nydt af hende, og fremdeles haabede at skulle nyde", vedtog „med Samtykke og god Vilje at give hende en Hjelp over det hele Rige, saavel over Bisloper, Klerker, Kirker og Klostre, Riddere og Svene, Landboer og Bordnøde, som over alle Rigets Skattebønder, i hvilketsomhelst Biskopsdømme eller Lagsogn de bo", nemlig saaledes at enhver Mand for sig, Bonde eller Landbo, skulde inden næste Faste-Indgang have givet hende en Mark svensk, enten i rede Penge eller i Varer til en ved samme Leilighed nøie bestemt Taxt. En saadan Skat vilde det neppe have lykkes Kong Albrecht at udvirke. Bekjendtgjørelsen derom er udferdiget den 24de October, af Erkebiskop Henrik i Uppsala, Biskoperne i Linkøping, Strengnes, Vesteraas og Aabo, Erngisl Jarl, Erik Ketilssøn Mark, Karl Ulfssøn, Byrge Ulfssøn, Bo Boessøn, Steen Benedictssøn, Erngisl Nikolassøn, Stephan Ulfssøn, Ulf Jonssøn, Steen Boessøn, Knund Jonssøn, Steen Steenssøn og Thure Benedictssøn, alle Riddere og

[1]) Suhm, XIV. 245. Byrge Ulfssøn og Steen Benedictssøn bevidnede, heder det her, i Søderkøping, men før den 24de October, „at de og flere Rigets Mend fik et Brev fra Dronningen til Sveriges Forsikring", nemlig det forhen omtalte Brev af 1388.

Rigets Raadgivere. Den slutter med Befaling og indstændig Opfordring til alle og enhver, om at udrede denne Hjelp med god Vilje og fuldkommen Lydighed uden noget Nej eller nogen Forklaring, og at de ville tænke paa hendes store Kjærlighed og Hjelp, der „maa og skal med Guds og hendes Naade bringe Fred over Riget, saa at enhver kan under ret Raad og Landslov ved sit eget leve og bo" [1]. Tre Dage efter (den 27de October) udstedte de forsamlede Herrer, iblandt hvilke nu ogsaa Biskopen af Vexsjø og flere andre Riddere og Svene nævnes, en Bemyndigelse til Dronningen om at kunne pantsette Gods af Uppsala Ode saavelsom andre Kronejendomme, de murede Slotte og Fæstninger undtagne, for dermed at udrede en Gave af 1000 Mk. brendt, som hun i taknemmelig Erkjendelse af den Naade, Gud havde viist hende ved at lade hende opnaa Regjeringen over alle tre Riger med Indbyggernes gode Vilje, og i Betragtning af at Kirken havde lidt saa meget af „umilde Mend", nu med det svenske Raads Samtykke havde besluttet at give til Domkirken samt de øvrige Kirker og Klostre i Riget, til Amindelse af hende selv, saavelsom andre Fyrster og Herrer, hvilke hun var Tak skyldig. Derhos tilsagde de hende paany sin Understøttelse til Opretholdelse af hendes Herskab [2]. Vi see her, hvorledes Margrete klogeligen blev sin Politik tro, at holde sig inde med Geistligheden, om det endog skulde koste betydelige Opofrelser; det bar dog i Længden gode Frugter for hende. Denne Gave kunde vel endog efter de Tiders Begreber paa en vis Maade ansees nødvendig, eftersom den øiensynligt skulde svare til, hvad hun allerede for Danmarks og Norges Vedkommende havde forordnet i sit Testament, hvilket idetmindste i Norge ansaaes saa vigtigt, at det endog udtrykkeligt blev bekræftet i Raadets Forsikkringsbrev om at tage Erik af Pomern til Konge. Men de svenske Herrers Føielighed i først at bevilge hende en betydelig Skat, og derpaa at tillade hende at pantsette Krongodset, er derfor ikke mindre mærkelig. Det var den samme Dag, paa hvilken de geistlige og verdslige Executorer af Testamentet underrettede Magnus Kase, hvilken Bo Jonssøn havde sat til Høvding paa Tavastehuus i Finland, om den med Dronningen sluttede Overeenskomst, ifølge hvilken alle Slotte skulde stilles til hendes Raadighed, og derfor befalede ham, saasnart hun krævede det, at overlevere Tavastehuus med Fogderi til Jakob Abrahamssøn paa Aabo og Thord Bonde paa Raseborg, hvilke Dronningen havde givet sin Fuldmagt til at modtage det [3]. Endelig blev der nu ogsaa rettet paa de Ubehageligheder, hvori Erke-

[1] Originalen i det sv. Rigsarchiv. Uddrag deraf hos Suhm XVI. 245, 246.

[2] Suhm, XVI. S. 244.

[3] Arwidsson, Handl. till upplysn. af Finlands häfder, VIII. 1.

biskopen og den uppsalske Geistlighed hidtil havde befundet sig med Hensyn til Jemteland, idet hun ved en Skrivelse af 28de October meldte alle sine Fogder og Ombudsmend saavelsom alle andre Bønder og Bolarle i dette Landskab, at hun havde taget Erkebiskopen og hans undergivne Geistlighed samt alt, hvad dem tilhørte i Jemteland, under sin kongelige Beskyttelse, og befalede derfor alle, til hvem Brevet var henvendt, at gjøre denne sin Skyldighed [1]. Hine store Bevilgninger synes strax at have sat Margrete istand til at indløse endeel pantsat Gods og afdrage endeel Gjeld [2].

Dette merkelige Møde hævedes ikke førend efter October Maaneds Udgang [3]. Dronningen blev fremdeles en Tidlang i Sverige, hvor hendes Nærværelse nu var paatrængende nødvendig til Fredens snarest mulige Gjenoprettelse. Dog synes hun først at have villet sikkre sig fuldkommen Besiddelse af Slottene og selve Landet, førend hun skreed til noget Angreb paa det velbefæstede Stockholm, Mecklenburgernes sidste Besiddelse og Tilhold i Landet, efterat nu ogsaa Kalmar var falden i Dronningens Hender og Ørebro idetmindste kort efter havde samme Skjebne [4]. Dog maa Forbindelsen mellem Stockholm og det omliggende Land have været temmelig afskaaret, siden endog det ikke langt derfra liggende, vigtige Slot Steket, der beherskede Opseilingen til Sigtuna og Uppsala, var i Dronningens Besiddelse og under Befaling af Hr. Steen Boesson, en af Executorerne [5]. Sit egentlige Standqvarteer synes Dronningen at have taget i sit kjære Vadstena, hvor hendes Ungdomsveninde, Ingegerd Knutsdatter, Aaret forud var bleven høitideligt indviet til Klostrets første Abbedisse [6]. Men heller ikke under sit Ophold her var Margrete ledig, og man kan vel egentlig sige, at de i Søderkøping begyndte Forhandlinger med Raadet ogsaa fortsattes i

---

[1]) Dipl. N. V. 341. Jvfr. Suhm, XIV. 247.

[2]) Den 30te October, endnu i Søderkøping, qvitterede Hr. Karl Ulfsson, Lagmand i Uppland, Dronningen for 400 Mk. brendt Sølv, hvorfor Bjerkelinds Hered havde været ham og hans Søn pantsat. Dette Pant har hun saaledes nu indløst. Strax efter lod hun ogsaa tilbagebetale den holstenske Ridder Benedict af Alefeld endeel Penge, som hun havde laant af ham. (Suhm, XVI. 248).

[3]) Dette sees deraf, at hun endnu den 30te Octbr. var i Søderkøping, som det nysanførte Brev udviser.

[4]) Om Ørebro er det ovenfor talt. Da Dronningen daterede derfra den 6te Mai, er det klart, at hun da allerede havde det i sin Magt.

[5]) Brev fra Hr. Steen Boesson af 7de Febr. 1390, dateret fra Almarna-Stek, i det sv. Rigsarchiv. Ligesaa af 14de Februar.

[6]) Dette var den 18de Mai 1388, ifølge Diar. Vadstenense, Scr. r. Sv. I. S. 102.

Vadstena, hvor vi indtil November Maaneds Udgang finde flere Bisköper og en stor Mengde af Rigets fornemste Mend forsamlede hos hende. De overvar, heder det, Højtidelighederne, da den ovenfor omtalte norske Jomfrue Brynhild Josephsdatter og Gyrid Gudleifsdatter, ligeledes fra Norge, bleve optagne i Klostret den 28de November, saavelsom tvende Brødre [1]), men man kan være temmelig overbeviist om, at der var andre og vigtigere Anliggender end disse Højtideligheder, der havde kaldt dem sammen, om der end ikke erfares anden umiddelbar Følge af Dronningens Ophold i Vadstena, end at hun to Dage efter hiin Højtidelighed udstedte et Barnabasbrev for Klostret [2]). Men der kan vel neppe tvivles om, at hun allerede nu forberedede et vigtigt og for hende yderst fordeelagtigt Skridt, der kom til Udførelse paa en ny Sammenkomst, som hun den paafølgende Sommer havde med Executorerne paa Slottet Stegeborg [3]); her enedes nemlig disse om at overdrage Bestyrelsen af Bo Jonssons Gods og de Panter, Dronningen havde stillet hans Børn istedetfor de opladte Slotte, til Hr. Steen Boessøn alene, som Børnenes nærmeste Frænde paa fædrene Side, medens de øvrige Executorer herefter skulde være ganske frie for alt Ansvar, (20de Juli 1390). Herved fik nemlig Margrete med ham alene at gjøre, istedetfor en heel Deel myndige Herrer.

I hele denne Tid synes Dronningen at have opholdt sig i Sverige for at befæste sig paa Tronen og træffe Foranstaltninger til sine Rigers Forsvar, naar Fiendtlighederne atter brød ud [4]). I det første Aar efter Slaget ved Falkøping var endnu alt roligt, hvad enten nu Mecklenburgernes Stridskræfter for det første var udtømte, eller — hvad der vel er det sandsynligste — at der har været indgaaet en Stilstand, indtil man havde dagthinget om de Fangnes Befrielse. Det er højst rimeligt, at de mecklenburgske Herrer en Tidlang haabede at kunne bevirke Albrechts Frigivelse, og at de saa længe indstillede alle Fiendtligheder, dog hindredes de ogsaa ved en Feide med Brandenburg [5]).

[1]) Scr. r. Sv. I. S. 103.

[2]) Brev af 30te Novbr. i det sv. Rigsarchiv.

[3]) Brev af 20de Juni i det sv. Rigsarchiv. Alle Executorerne vare tilstede, undtagen Marsken. Som Cautionister for Hr. Steen Boessøn besegiede hans Maager Hr. Thorkil Haraldssøn og Algot Magnussøn; som Vidner Dronningen, Hr. Stephan Ulfssøn, Magnus Benedictssøn, Thord Bonde og Knut Bossøn.

[4]) Den 22de Juli var Dronningen i Nyköping (Brev i sv. Rigsarchiv); den 23de August sandsynligviis i Kalmar, da hun indgik et Ovgjør med Brødrene v. Vitzen (Suhm, XIV. 260); den 31te Octbr. var hun i Linköping (Suhm, XIV. 561); den 17de Novbr. paa Elvsborg (Dipl. N. I, 528).

[5]) Mecklenburgerne (eller, som Detmar udtrykker sig, den svenske Konges Mend

Den samtidige lübeckske Chronist siger udtrykkeligt, at Dronningen i Aaret 1390 „tog mange Dage med Kong Albrechts Mænd og Stæder, nemlig Rostock og Wismar, men holdt ingen", det vil sige, indfandt sig ikke, eller sendte ingen Befuldmægtigede til de aftalte Møder[1]. Længer ud paa Aaret, formodentlig seenhøstes, da Stilstanden maaskee enten var løben ud, eller man saa, at der ikke kom noget ud af Underhandlingerne, udrustede Kong Albrechts Farbroder, Hertug Johan af Mecklenburg-Stargard[2], en Hær og Flaade for at komme Stockholm til Hjelp, men paa Overfarten fik han en heftig Storm, hvorved et af Skibene strandede paa Øland, og de, der vare ombord, mange Riddere og Svende, deels omkom, deels bleve tagne til Fange. Et andet Skib førte Befalingsmanden troløst lige til Kalmar, saa at det faldt i Fjendens Hænder med hele sin Besætning[3]. Herved nødsagedes Hertugen til at vende tilbage med uforrettet Sag, og saaledes forskaanedes Landene i hele dette Aar for Krigens Onder, naar undtages de smaa Fegtninger, der vel altid fra Tid til anden have fundet Sted i Omegnen af Stockholm, hvis Besætning og Indbyggere vist ikke lod sig afstænge fra det øvrige Land uden Modstand.

I det følgende Aar gjorde Mecklenburgerne nye Anstrengelser for at undsætte Stockholm og vinde et Fodfæste i Sverige, der kunde sikkre Kong Albrechts Frigivelse. Stæderne Rostock og Wismar forbandt sig i Mai 1391 med Hertug Johan af Stargard og hans Sønner, den unge Hertug Johan Magnussøn, og alle disses Riddere og Svende i Mecklenburg om at slaa Margrete og hendes Riger imod og aldrig indgaa noget Forliig med hende, førend Albrecht var kommen fri. Flere mindre Stæder i Mecklenburg, navnligt Schwerin, sluttede sig til Forbundet. Hertugerne søgte ogsaa at faa baade de tydske Riddere i Preussen og den romerske Konge Wenzeslav draget ind i Forbundet[4]. Herved saa Hertug Johan sig istand til atter at samle en stor Styrke, med hvilken han imod Udgangen af August[5] seilede til Stockholm, idet

i Mecklenburg) havde i 1389 en stor Feide med de Markiske (i Brandenburg), og især havde de Ulemper af en Henrik v. Bülow, hvilken ifølge Detmars udtrykkelige Udsagn var Aarsag til, at Kong Albrecht fik saa liden Hjelp af sine egne. Detmar S. 349.

1) [illegible], S. 340.

2) Han nævnes udtrykkeligt i Detmar, saa at man maa ansee det for ganske vist, at det var ham og ikke Johan den Yngre, der drog over, som Flere har antaget. Johan den Yngre kom senere til Stockholm.

3) Detmar S. 351.

4) De forskjellige Breve herom, daterede fra 3die til 5te Mai, meddeles i Udtog hos Suhm, XIV. 290, 278. Jvfr. Rudloff, II. S. 530.

5) Mellem begge Mariemesser (15de Aug. og 8de Septbr.) siger Detmar, S. 352.

han undervejs anløb Bornholm og Gotland og herjede og brandskattede paa begge Steder. Da han kom til Stockholm, fandt han Staden indsluttet af en dansk Hær, som Dronningen, der om Vaaren havde været nede i Danmark, formodentlig havde faaet samlet og afsendt [1]), og til hvilken vel og endeel svenske Stridsmænd havde sluttet sig. De Danske havde bygget tvende Skandser foran Staden; den ene tog Mecklenburgerne strax, men den anden, der laa paa en Klippe, forsvarede sig saa længe, at Hungersnød tilsidst tvang begge Parter til at indstille Fjendtlighederne og dagthinge. Dronningen, der atter havde begivet sig til Sverige, underhandlede selv med de mecklenburgske Herrer, maaskee i Nykøping, hvor hun befandt sig den 21de October [2]). Der blev indgaaet en Vaabenhvile indtil 8 Dage efter Pints, eller 9de Juni 1392, til hvilken Tid hun skulde samles med de mecklenburgske Fyrster og Deputerede fra Stæderne Rostock og Wismar paa Falsterbod for at underhandle nærmere om Kong Albrechts og hans Søns Frigivelse. Disse skulde imidlertid forblive i Fangenskab, medens derimod de Fanger, som Fyrsterne havde taget, skulde have Dag indtil Mødet, som det heder, det vil vel sige sættes i Frihed mod sit Æresord og Caution for de Løsepenge, som de havde at betale. Til dette Møde skulde ogsaa de øvrige Stæder anmodes om at sende Deputerede, formodentlig for at Underhandlingerne kunde skee under deres Megling [3]). Denne Anmodning blev strax efter fremsat paa en større Hansedag, som ved Mortensmesse (11te November) holdtes i Hamburg, til Bileggelse af en Uenighed, der i længere Tid havde hersket mellem den tydske Hansa og de Flamske; nogen fælles Beslutning blev dog ikke fattet, men de Deputerede lovede kun at forelegge Sagen hver for sit Stads Raad til nærmere Afgjørelse, og siden tilskrive hine to Stæder derom. Imidlertid skal Hertug Johan være vendt tilbage til Tydskland med de øvrige Fyrster og sin Hær. Naar det heder, at han skal have provianteret Stockholm, kan det ikke have stort at betyde, siden det udtrykkeligt berettes, at Hun-

---

[1]) Dronningen var formodentlig d. 17de Januar i Lund (Suhm XIV. 284), den 6te Marts i Nestved (Suhm XIV. 273, 560); den 6te April i Kalundborg (Suhm XIV. 276, Pontoppidan, Annal. II. 239), den 17de Mai i Aalborg (Suhm, XIV. 277). At Abraham Brodersøn og Algot Magnussøn, som Suhm antager (S. 278), skulde have anført denne Hær, er ikke sandsynligt; den eneste, der omtaler dem som Anførere for en Beleiringshær, er Ericus Olai, og han setter dette tydeligt i Forbindelse med Stockholms anden Beleiring i 1394. See herom nedenfor.

[2]) I Nykøping udstedte Dronningen den 21de October en bekræftet Gjenpart af Hr. Steen Boesøns ovenfor omtalte Overeenskomst med de øvrige Executorer af 20de Juni 1390; Gjenparten er endnu i det svenske Rigsarchiv.

[3]) Detmar, S. 353, 354, Recessus Hanse, i Uddrag hos Suhm XIV. S. 282.

ger ikke mindre tvang ham end de Danske og Svenske til at indgaa Stilstanden.

Der blev saaledes atter roligt i et halvt Aars Tid; idetmindste nævnes der ikke om nogen Fjendtligheder i den øvrige Deel af 1391 og den første Halvdeel af 1392. Men desto ivrigere forberedede man sig paa begge Sider til at optage dem, naar Stilstanden var ude. Det berammede Fredsmøde paa Falsterbod blev ikke holdt. I de islandske Annaler heder det, at Tydskerne udebleve [1]), og det er heller ikke usandsynligt, at Vitaliebrødrene, som vi strax nedenfor komme til at omtale nærmere, allerede nu gjorde Farvandene saa usikkre, at ingen Gesandter vovede at drage over til Skaane. Men Dronningen synes i alle Fald ikke at have svigtet Aftalen, uagtet hun endnu i April havde holdt et Raadsmøde i Norge [2]), thi hun var i alle Fald tilstede ved Danehofet, der i de første Dage af Juli holdtes i Vordingborg, saaat hun altsaa var nær ved Haanden, og der var her endog svenske Herrer tilstede, som Biskop Thorstein af Skara, Gerhard og Heyne Snakenborg, Karl Baat, ligesom det ogsaa er høist sandsynligt, at Biskop Thord af Strengnes agtede sig did, da han, som det nedenfor skal berettes, paa Veien blev anfaldt og tagen til Fange af hine Sørøvere [3]). Den sandsynligste Grund til Mecklenburgernes og deres Hjelperes Udeblivelse turde vel være den, at de imidlertid havde faaet Vished om, at de ingen videre Bistand havde at vente af de øvrige Stæder. Disse stod vel paa en nok saa venskabelig Fod med Kong Albrecht i hans Egenskab af mecklenburgsk Hertug og undte ham nok saa gjerne Friheden; men derimod vilde de nødigt have ham tilbage paa Sveriges Trone og ønskede for Øieblikket helst, at Foreningen af alle tre Riger under Margretes Herredømme maatte vedblive, da de, som det heder, deraf spaaede sig alt muligt godt. Formodentlig havde deres Handel lidt saa meget under den mangeaarige Feide mellem Mecklenburgerne og Dronning Margrete, især ved de Sørøverier, hvortil denne Feide gav saa rigelig Leilighed, at de med Glæde hilsede en Tingenes Orden, der lovede dem varig Fred og Ro, idet de vel altid haabede, ligefuldt at kunne hevde sin Handels-Overlegenhed. Dog siges det ogsaa udtrykkeligt, at den formaaende Borgermester i Lübeck, Henrik Westhof, var en personlig Ven af Dronningen og benyttede sin store Indflydelse i denne Stad, som var den ledende i Hanseforbundet, til overhoved at

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 350.

[2]) Nemlig den 5te April, om hvilket Raadsmøde og den der udgivne Forordning vi nedenfor ville komme til at handle.

[3]) Suhm, XIV. 265. 266. Paa dette Danehof var det ogsaa, at den nye Forening sluttedes mellem Dronningen og de holstenske Grever, som vi nedenfor komme til at omtale.

stemme dette til Gunst for Dronningen og Rigernes Forening [1]. Herover opstod megen Forbittrelse i Rostock og Wismar, og disse Stæder greb nu til en Udvej, som vistnok fremskyndede Kong Albrechts Befrielse og saaledes paa en Maade svarede til sin Hensigt, men som tillige blev yderst fordærvelig for Stædernes Handel og Skibsfart og i en lang Rekke af Aar bragte usigelige Ulykker over Norden. De lod nemlig bekjendtgjøre, at hvo, der paa egen Haand havde Lyst til at herje paa Nordens tre Kongeriger, skulde finde sikker Tilflugt og Bistand hos dem, og kunde frit løbe ud og ind i deres Havne, og der selge alt det Bytte, de maatte gjøre. Paa den Maade, siges der, samlede der sig en tøjlesløs Mængde af alle Slags Folk, Hofmend, Borgere fra mange forskjellige Byer, Bønder og andre, som sagde, at de vilde twinge Dronning Margrete til at frigive Kong Albrecht, og at de ikke vilde gjøre andre nogen Skade end dem, der understøttede Dronningen med Gods og Hjelp. Men desuagtet anfaldt de baade Venner og Fjender og foruroligede den hele Sø og alle Kjøbmend; og fornemmeligt, siges det, skal man i Rostock og Wismar have glædet sig, naar de kom med Bytte, som var røvet fra Lübeckerne, fordi man især gav disse Skylden for, at Kong Albreckt endnu holdtes fangen. Sørøverne selv lod offentligt bekjendtgjøre, at alle Misdædere, Landflygtige og Fredløse blot kunde komme til dem: de skulde strax blive optagne og faa sikkert Tilhold i deres Byer, Borge og faste Steder. De kaldte sig **Vitaliebrødre** (egentlig „Victualiebrødre") hvad enten nu fordi de foregav som deres egentlige Bestemmelse at bringe Victualier eller Levnetsmidler til Stockholm for derved at sette Staden istand til at udholde Blokaden desto lenger, eller fordi de selv maatte skaffe sig det fornødne til sin Underholdning, det vil sige, ved at drive det skjendigste Sørøveri i Fleng [2]. Blandt Anførerne nævnes især en vis Henning Mandüvel, Arnold Stuke, Nikolas Gylge af Schwerin, Olaf og Heine Schutke, en vis Gunnar o. fl., hvilke Navne allerede vise, at de ej alle vare Tydske, men at der ogsaa fandtes Nordboer iblandt dem. De søgte

---

[1] Dette siges udtrykkeligt af Corner (Eccard II. S. 1128), hvis Ord det ikke er uden Interesse her at gjengive i sin Heelhed: „Margrete — blev efter Kong Albrechts Tilfangetagelse Dronning over de tre Riger med Raad og Bistand af Østæderne, især Lübeck, hvis Borgermester Henrik Westhof for en stor Deel satte dette i Verk. Af denne Forening mellem Rigerne, som dengang ansaaes fordeelagtig, fulgte der siden mange Ulejligheder for hine Stæder og Kjøbmendene".

[2] Detmar, S. 359. Corner, S. 1164. Jahn (S. 30) anfører uden at angive Kilden, at Hertug Johan gav et lignende Tilsagn for Havnene Ribnitz og Gollnitz, som den, Rostock og Wismar havde givet.

at skaffe sig faste Tilhold i flere af Østersøens Afkroge, hvor det ej var saa let at angribe dem. Saaledes samlede der sig allerede om Høsten 1392 over femtenhundrede i de liflandske Farvande, der søgte at sette sig fast paa Biskopen af Revals Enemerker, altsaa formodentlig paa en af Smaaøerne ved Indløbet til den finske Bugt; og deres Antal tiltog her Dag for Dag. Men kort efter bemegtigede de sig **Gotland** i Kong Albrechts Navn og havde her et endnu bekvemmere Middel- og Udgangspunkt for sin skammelige Bedrift. I den sydlige Deel af Østersøen huserede de saaledes, at Stæderne indtil videre maatte forbyde Sildefisket ved Skaane, og denne indbringende Syssel ophørte i tre Aar. I Sverige opstod der formelig Dyrtid af Mangel paa Tilførsel. Hertug Albrecht af Bayern, Greve af Holland, Zeeland og Hennegau, forkyndte allerede i September for alle Borgermestre og Raad i de hollandske og zeelandske Stæder, at han havde faaet Brev fra Wismar og Rostock om den store Krig og Orlog, der nu rasede mellem Dronning Margrete paa den ene, og Kong Albrecht og og hans Venner og Stæder paa den anden Side, og befalede derfor de samme Borgermestre ikke at tillade Borgere af hine Stæder at fare paa Danmark, Norge eller Sverige, saa længe Krigen stod paa, end mindre at bespise eller understøtte Dronningens Fjender [1]). Lignende Forbud have sandsynligviis ogsaa andre Fyrster givet. Sørøvernes Frekhed gik endog saa vidt, at Arnold Stuke og Nikolas anfaldt Biskop Thord af Strengnes, til hvem de vel især havde et ondt Øje som en af Testament-Executorerne, da han omtrent paa samme Tid med sin Capellan og et stort Følge skulde drage til Dronningen for at deeltage i Mødet paa Falsterbod eller i Vordingborg; de fangede ham og alle hans Folk og bragte dem til Stockholm, hvor Hertug Johan den yngre af Stargard, Albrechts Fetter, som imidlertid havde overtaget Befalingen der, holdt dem fængslede i halvandet Aar, efter det almindelige Rygte endog med Lænker om Hals og Fødder [2]). Dronningen gjorde alt hvad der stod i hendes Magt for at møde det truende Uvejr, førend det brød løs, og siden for at standse

[1]) Dipl. N. V. 353.

[2]) Bunge, Liv-Esth-Kurl-Urkunde No. 1333, 1334, jvfr. Suhm, XIV. 399. Hine af Bunge meddeelte Breve ere Skrivelser fra Ordensmesteren i Lifland deels til Paven, deels til Ordensprocuratoren i Rom, daterede den 12te October; i det sidste af Brevene berettes der om Biskopens Paagribelse, og siges der, at den „nylig" (noviter) havde fundet Sted, hvilket efter de Tiders Brug ogsaa kan betegne nogle faa Maaneder forud. At han skulde til et Raadsmøde (parlamentum) sees af det Pavebrev, hvoraf Suhm l. c. meddeler Udtog. Nu kan der aabenbart ikke være Tale om noget andet Raadsmøde i de nærmeste Maaneder før Begyndelsen af October 1392, end netop hiint Møde paa Falsterbod eller Danehofet i Vordingborg. Men heraf sees, hvor tidligt Sørøverne allerede var ude.

dette Uvæsen, men desværre lykkedes dette hende ikke saa godt, som ønskeligt kunde være, paa Grund af det Forfald, hvori Søforsvarsvæsenet nu var kommet, siden Hanseaterne havde bemægtiget sig Skibsfarten i Norden, og Ledings-Indretningen i Danmark og Sverige neppe engang længer bestod af Navn, medens den i Norge langtfra var hvad den tidligere havde været. Først og fremst søgte Dronningen at sikkre sig de farlige holstenske Grevers Neutralitet ved at indgaa en ny Overeenskomst med dem paa det nysomtalte Danehof i Vordingborg, den 12te Juli 1392, i Følge hvilken der skulde være en evig Fred mellem begge Parter, og den ene ikke befatte sig med den andens Lande. Dernæst søgte hun at skaffe Krigsskibe til Veje, og da, som sagt, den gamle Søforsvars-Indretning var aldeles forfalden i Danmark og Sverige siden Rusttjenestens Opkomst, maatte hun endog sende en Gesandt til England for der med Kong Richards Tilladelse at faa lejet Skibe, hvilket ogsaa lykkedes, idet Kong Richard ved Brev af 20de April, „formedelst det Venskabs Forbund, der var mellem ham og hans kjære Syster Dronningen af Norge, Sverige og Danmark“, tillod Even at leje trende store Krigs-Skibe, der laa i Havnen ved Lynn, med Befalingsmend og Mandskab, og uhindret at føre dem over til hendes Landes Forsvar [1]). I Norge, hvor Dronningen allerede i April 1392 havde holdt et Raadsmøde, som det nedenfor nærmere skal omtales, lod hun i Kong Eriks Navn [2]) ved Breve, udstedte fra Oslo i Begyndelsen af Marts 1393, udgaa Opbud af fuld Almenning „paa Grund af den store Ufred og Orlog, som Kongens Fjender, Tydskerne, agtede at gjøre alle Vegne i Kongens Riger og Lande“. Mandskabet skulde være rede med Skibe, Vaaben og Levnetsmidler senest aatte Dage efter Paaske i Oslo, til at fare saaledes, som Fehirden paa Akershuus nærmere skulde tilsige, under Landraadesags Straf for Overhørighed [3]). Til Island sendte hun allerede om Sommeren eller Høsten 1392 et Sendebud, ved Navn Thjodbjørn, med et Brev, hvori hun fordrede en

[1]) Brevene ere aftrykte hos Suhm, XIV. S. 574, 575.

[2]) Da Udbudsbrevet, der udstedtes i Kong Eriks Navn i Oslo den 2den Marts 1393, ikke er beseglet af Cantsleren og overhoved ikke nævner noget om Besegling, maa man vel antage, at Dronningen selv har udstedt det, og at hun saaledes har været i Oslo paa den Tid. Den 25de Marts var hun paa Axevall i Vestergøtland, see Suhm, XIV. S. 316; Lagerbring, III. 747.

[3]) Dipl. N. II. 535. Dette Brev er egentlig kun til Indbyggerne af Land, Thoten og Sinnen paa Oplandene, men Indholdet viser, at lignende Breve maa have udgaaet til alle de øvrige Dele af Riget. Imidlertid er det vel muligt, at Oslo ikke har været fastsat som Samlingssted for andre Tropper end dem, der kom fra Oplandene; de øvrige ere formodentlig som sædvanligt stevnede til Elven eller Landemærket.

overordentlig Skat af een Mark forngild for hver skattepligtig Mand, ligeledes under den Trusel, at Enhver, der vegrede sig ved at betale, skulde ansees som Landraademand. Hun støttede sig vel her til, at hun ingen Privilegier havde fornyet, siden endnu ingen egentlig Hylding havde fundet Sted. Hvorledes Almennings-Udbudet blev optaget af Nordmendene, er ikke bekjendt, og da der ej senere tales om, at der udgik nogen Leding fra Norge, medens vi derhos ville see, at Fjenderne ligefuldt hjemsøgte det, er det nok muligt, at Ledingen er bleven indstillet eller fik en anden Anvendelse. Paa Island mødte Skattepaabudet vel nogen Modstand, men havde dog tilsidst ret god Fremgang. I Førstningen, da Thjodbjørn var kommen med Brevet, svarede næsten alle, at de ikke vilde indlade sig derpaa. Men siden, da den forhen omtalte Høvding Bjørn Einarssøn i Vatnsfjord holdt sin Datters Bryllup d. 14de October, benyttede Hirdstjoren Vigfuus Ivarssøn sig af denne Lejlighed, da saa mange anseede Mend vare tilstede, til at komme frem med Brevet, og formodentlig ogsaa paa bedste Maade at anbefale Sagen; og han havde den Tilfredsstillelse, at mange af de bedste Mend strax erklærede sig villige til at underkaste sig Ydelsen. Det følgende Aar fremsatte han Dronningens Anmodning paa Thinget, og her forbandt alle de bedste Mend sig, paa Eyfjordingerne nær, til at give hver 8 Alen Havnevaad, (almindeligt Vaadmaal) for Vigfuus's Skyld, dog saaledes, at dette ikke skulde kaldes nogen Skat eller oftere kræves. Eyfjordingerne vilde slet intet give [1]). Denne Ydelse blev saaledes vistnok ikke saa stor, som Dronningen havde fordret den, men noget, og vel ej saa ganske ubetydeligt, maa dog altid være kommet ind.

Disse Forberedelser, og Ledings-Udbudet i Norge, hindrede dog ikke, at Sørøverne fremdeles spillede Mester i de danske og norske Farvande. De herjede Svenborg og Helsingborg, og hjemsøgte endelig Bergen paa en Maade, der endog minder om Vendernes Angreb paa Kongehelle i 1136. I Paaske-Ugen 1393, altsaa mellem 6te og 13de April, ankom der til Bergen fire store Skibe [2]) med ni hundrede Skytter, formodentlig Hageskytter, under Anførsel af en tydsk Herre, beslegtet med Kong Albrecht, hvis Navn i de islandske Annaler, der berette herom, forvanskes til Enis, og en anden, der kaldes Mækenborg eller Mecklenburg [3]),

---

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 362.

[2]) I de isl. Annaler siges der, at Skibene vare atten i Tallet. Men dette Tal synes dog at være vel stort, og derfor have vi holdt os til den bergenske Klimkrønikes Angivelse.

[3]) Det er tydeligt nok, at Manden kun har været kaldet „Hr. N. N. fra Meck-

der ligeledes skal have været Kong Albrechts Frænde. De paastod, siges der, at Kong Albrecht nu var retmæssig Arving og Konge til Norge, og derfor maa man formode, at de, idetmindste for et Syns Skyld, opfordrede Befalingsmanden og Indbyggerne til at underkaste sig med det Gode, forend de skred til Angreb. Jon Darre var nu Fehirde og Hirdstjore i Bergen, efterat Haakon Jonssøn var død Vaaren eller Sommeren forud [1]). Til ham nyttede det ikke at komme med en saadan Opfordring. Sørøverne gjorde derfor Landgang den 17de April indenfor Nordnes [2]), men Byinendene mødte dem under Jon Darres Anførsel og forsvarede sig med megen Tapperhed, især roses Jon Darre selv og en Henrik Aslaksøn, der bar Merket. Der faldt mange paa begge Sider, dog flest af Tydskerne, blandt dem endog hiin saakaldte Mecklenburg, der blev skudt af en Nordfarer ved Navn Erik. Den haardeste Strid og det største Mandefald skete indenfor Minoriterklostret (nu Domkirken), hvorhen Nordmendene vel efterhaanden drog sig tilbage. Thi Sørøverne fik dog omsider Overhaand, formodentlig paa Grund af sin større Mængde og bedre Vaaben; Bymendene havde ogsaa det Uheld, at Befalingsmanden, Jon Darre, blev fangen, og at Merkesmanden, Henrik Aslaksøn blev drebt af et Skud gjennem Hovedet, just som han løftede paa Staalhuen for at afkøle sig lidt. Byen blev nu priisgiven for den skrækkeligste Plyndring, og mange Mennesker bleve drebte; Røverne sparede hverken Kirker, Klostre eller Kvinder og ranede alt hvad der havde nogen Verdi, og det saa grundigt, fortelles der, at de endog heller sænkede ned paa Søen, hvad de ikke kunde faa med sig, end at de lod Indbyggerne faa beholde det. Ogsaa Skibe med deres Ankere tog de, men et Anker, der kaldtes Langbein, og som Kong Olaf (den hellige?) havde ejet, skal de ikke have kunnet rokket fra sin Plads. Tilsidst satte de Ild paa Byen. Biskopen og Lagmanden, Arnulf Gunnarssøn, saavelsom flere andre Mend paa Borgerskabets Vegne, bleve ved Trusler nødte til at sverge Kong Albrechts Troskabs-Eed, dog lader det til, at det kun skete med det

lenburg", og at Nordmendene eller idetmindste den, der berettede herom til Annalforfatteren, har antaget dette for hans eget Navn.

[1]) Haakon Jonssøn nævnes i de hidtil forefundne Breskaber allersidst som Hirdstjore og Fehirde i Bergen den 4de Februar 1392 (Munkelivsbogen S. 52), og Jon Darre allerførst i samme Egenskab den 23de September samme Aar (Dipl. N. V 352); i Mellemtiden falder altsaa Haakons Død.

[2]) I Flatø-Annalerne staar der udtrykkeligt, at Sørøverne ankom til Bergen i Paaskeugen og gjorde Landgang Thorsdagen derefter, det vil altsaa sige Thorsdagen efter Paaske-Ugen, eller anden Thorsdag efter Paaske, der i 1393 bliver den 17de April. Hole-Annalerne nævne derimod som Landgangsdagen næste Dag før Jon Holebiskops Messedag, altsaa 22de April. Snarere skulde man antage, at dette var den Dag, da de atter forlod Staden.

Forbehold i Eeden, „om han var Konge med Rette". Paa egte Sørøverviis lod Hr. Enis sine egne faldne Krigeres Liig bringe ud paa Vaagen og der sænke ned; kun sin Medanfører lod han ordentlig jordfeste, og det med stor Højtidelighed, ved Minoriterkirken. Inden aatte Dages Forløb droge de bort igjen, efterladende en tydsk Besetning i Borgen, og medbringende sine Fanger, hvoriblandt Jon Darre [1]). Et af deres Skibe skal dog strax efter være blevet erobret, formodentlig af hine i England lejede Krigsfartøjer, der just paa denne Tid maa have været paa Vejen til Danmark, og saaledes kunde støde sammen med Røverne i Nordsøen eller Kattegattet. Besetningen paa dette Skib, 80 Mand, bleve alle henrettede som Sørøvere [2]). Den i Bergen efterladte Besetning fik ogsaa snart sin fortjente Straf, thi Fehirden i Nidaroos, **Otte Rømer**, samlede strax, som der siges, endeel Krigsfolk — maaskee kom han kun tilfeldigviis strax efter til Bergen med de Ledingstropper, som han ifølge Udbudet havde samlet — og søgte først at indhente Røverskibene, men vendte sig, da disse allerede havde faaet for stort Forspring, mod den tydske Besetning i Bergen, der nu, som der siges, skareviis blev dræbt [3]). Jon Darre forblev imidlertid i Fangenskab, omtrent et Aars Tid, og kom da paa fri Fod, imod Forskrivning om at betale Løsepenge [4]). Dog kom han ikke for det første tilbage til Norge eller sit Embede i Bergen, hvor Otte Rømer fremdeles synes at være forbleven. Samtidigt med dette Angreb paa Bergen, eller maaskee endogsaa tidligere, gjorde Tydskerne i Stockholm, eller maaskee snarere Sørøverne, der nu forsamlede sig der i Mængdeviis, ødeleggende Tog omkring i de nærmeste Landskaber, opbrendte Vesteraas, Enkøping, Nykøping og Linkøping, skjendte og brendte rundt om i Herederne, og nedsablede en Bondehær, der vovede at gjøre

---

1) Isl. Annaler, Udg. S. 360, 362.

2) Beretningen herom findes kun hos Huitfeld, S. 592. Det vil erindres, at Vitaliebrødrene forlod Bergen den 22de April, og at Kong Richards Ordre til Skibsbefalingsmendene i Lynn er af 20de April; det er saaledes højst rimeligt, at begge Eskadrer kunde støde sammen. Detmar (S. 360) henfører Vitaliebrødrenes Anfald til 1392, hvilket man strax vil see er urigtigt.

3) Bergens Rimkrønike i „Norske Magasin" I. S. 33, jvfr Bergens Fundats sammesteds S. 536, 537. Tiden angives paa første Sted urigtigt til 1397, hvilket vel, naar det kommer til Stykket, alene torde være en Skrivfejl.

4) See Uddrag af Recessus Hansæ hos Suhm XIV. 339, hvor man seer, at Jon Darre var paa fri Fod i Mai 1395 og havde givet Forskrivning for Løsepenge før Mødet i Helsingborg, der holdtes i Midten af August 1394. Hos Suhm staar der rigtignok „i Helsingborg", men dette er urigtigt, thi i Originalrecessen staar der „oer (d. e. „før") dem daghe to Helsingborch".

dem Modstand, ved Tillinge [1]) Stort bedre gik det vel heller ikke til i Omegnen af Bergen, saa længe Røverne holdt sig der.

Tilstanden var nu bleven saa utaalelig overalt i de nordiske Farvande og paa Kysterne, og Stædernes egen Handel og Skibsfart havde lidt saa voldsomme Stød [2]) at de alvorligt maatte være betænkte paa en virksom Fredsmegling. Den 22de Juni holdtes der en Hansedag i Lübeck, hvor der blandt andet blev bestemt, at formedelst Ufredens Skyld maatte endnu i et Aar ingen drage til Skaane for at nedsalte eller opkjøbe Sild [2]); men ved samme Lejlighed blev formodentlig ogsaa et Møde aftalt og berammet, som ved Michelsdagstider holdtes i Skanør eller paa Falsterbod, og hvor saavel Dronningen og hendes Raad, som Hertug Johan af Mecklenburg og hans Raadgivere indfandt sig for under Stædernes Megling at dagthinge om Freden. Begge Parter erklærede sig villige til at antage denne Megling, dog Dronningen med det Forbehold: „saavidt hendes Ære tillod det". Dronningen fremførte nu sine Retsgrunde og Paastande, medens Hertugen fordrede, at man skulde hente Kong Albrecht fra Lindholms Slot, for at han selv kunde svare dertil. Herpaa vilde dog Dronningen ikke indlade sig, sigende at dette ej stod til hende at gjøre — hvilket synes at antyde, at hun har stillet det svenske Raad Sikkerhed for, at Albrecht ej skulde komme ud af Fængslet uden dets Tilladelse — men at der intet var i Vejen for, at Hertug Johan og hans Raad kunde faa Albrecht i Tale paa selve Lindholm og der indhente hans Instructioner. Dette syntes dog igjen Hertugen og hans Raad ikke om; maaskee frygtede de for, at Dronningen og hendes Mend vilde svige dem. Efter megen Talen frem og tilbage foreslog endelig Stædernes Gesandter (hvoriblandt Henrik Westhof) følgende Afgjørelse, der siden ogsaa blev Grundlaget for den endelige Fredsslutning: at Kong Albrecht skulde frigives paa to eller tre Aar med Forpligtelse til da igjen at indstille sig i Fangenskabet, hvis han ikke imidlertid var bleven forligt med Dronningen, og at Stockholm til Sikkerhed for dette Løftes Opfyldelse skulde overgives til fire Mend af begge Parters Raad, eller som opnævntes af Stæderne, for siden at gives Kongens Mend tilbage, hvis han atter indstillede sig i Fængslet, eller i modsat Fald at overgives til Dronningen. Herimod havde Hertug Johan ikke synderligt at indvende, og heller ikke Dronningen, undtagen at hun ikke fandt Sik-

[1]) De visbyske Minoriters Diarium, Scr. r. Sv. I. S. 46, jvfr. Ericus Olai, sstds. II. S. 117. Naar han her siger, at det Sted, hvor Bønderne bleve slagne, heraf fik Navnet Bondaberg eller Skadaberg, da er dette aabenbart kun en selvgjort Forklaring eller i alle Fald et utilforladeligt Almuesagn, thi „Bondaberkana" omtales allerede i Petrus Gervasii's Regnskab af 1334.

[2]) Suhm, XIV. S. 313.

kerheden betryggende nok. Hun undskyldte sig med, at hun først maatte tale med sit norske og svenske Rigsraad, som nu ikke var tilstede, men som havde taget den Forpligtelse af hende, at hun i denne Sag intet skulde foretage sig uden dem; siden, formodentlig efterat Hertugen allerede var dragen bort igjen, sagde hun ligefrem til Gesandterne, at hun gjerne vilde føie sig efter deres Afgjørelse, naar kun Stæderne selv stillede hende og hendes Riger fuldkommen Sikkerhed for, at hun til den bestemte Tid enten fik Kongen igjen i sin Forvaring, eller Stockholm i sin og Raadets Magt. Forresten lovede hun halvt om halvt at meddele Stæderne, hvad Beslutning hun og hendes Raad havde taget, naar disse holdt sin næste Hansedag, hvilken foreløbigt berammedes til førstkommende Kyndelmisse [1].

Saaledes kom endnu intet Forliig istand, og de trende Riger, fornemmelig Sverige og Danmark, maatte fremdeles lide under Sørøverkrigens Rædsler. Det skal have været i dette Aar, at Røverne endog vovede at angribe et stærkt Stralsunderskib, uagtet de meget godt vidste, og det tillige blev dem sagt, at det ikke tilhørte de Danske, men de Tydske. Men denne Gang kom de til kort, deres eget Skib blev taget, og noget over hundrede tagne til Fange, hvilke Seierherrerne af Mangel paa Baand og Lænker stoppede ind i Tønder og forvarede i Skibsrummet, indtil de kom hjem, hvor de da bleve tagne ud een for een og halshugne [2]. Dette viser, hvor stor Forbittrelsen maa have været imod dem, endog blandt deres egne Landsmænd. Siden gjorde ogsaa Dronningen alvorlige Foranstaltninger til at forjage dem fra Stockholm og vinde denne Stad tilbage. Hun valgte dertil Vintertiden, maaskee fordi det da var vanskeligere for Røverne at komme Staden til Undsætning, og overdrog Befalingen over Beleiringshæren til **Abraham Brodersson** og **Algot Magnusson**, der nu var Høvding paa Ørebro [3]. De danske Tropper have saaledes formodentlig især været samlede fra Dronningens eget Landskab Halland. Selv begav hun sig til Kalmar, hvorfra hun den 25de Januar tilskrev Stæderne og bad dem undskylde, at hun ikke kunde sende Nogen af sit Raad med noget afgjørende Svar til Hansedagen i Lübeck, da Tiden havde været for knap til at faa indhentet begge Rigsraads Erklæring; imidlertid havde alle de Medlemmer af disse, som hun enkeltviis havde talt med, fundet, at hun ligesaa vel som Hertugen kunde betroe sig til Stæderne, naar hun kun fik tilbørlig Sik-

---

[1]) Recessus Hansæ, i Uddrag hos Suhm, XIV. S. 313—317.

[2]) Korner, S. 1166. Reimar Kock, hos Grautoff I. S. 494. Han henfører dette, neppe med Rette, til 1392.

[3]) At de to nævnte Herrer vare Anførere for Beleiringsstyrken siges, som ovenanført, af Ericus Olai. Algot Magnusson kalder sig i et Brev af 30te Mai 1392 (i det sv. Rigsarchiv) Høvedsmand paa Ørebro.

dem Modstand, ved Tillinge [1]) Stort bedre gik det vel heller ikke til i Omegnen af Bergen, saa længe Røverne holdt sig der.

Tilstanden var nu bleven saa utaalelig overalt i de nordiske Farvande og paa Kysterne, og Stædernes egen Handel og Skibsfart havde lidt saa voldsomme Stød [2]) at de alvorligt maatte være betænkte paa en virksom Fredsmegling. Den 22de Juni holdtes der en Hansedag i Lübeck, hvor der blandt andet blev bestemt, at formedelst Ufredens Skyld maatte endnu i et Aar ingen drage til Skaane for at nedsalte eller opkjøbe Sild [2]); men ved samme Lejlighed blev formodentlig ogsaa et Møde aftalt og berammet, som ved Michelsdagstider holdtes i Skanør eller paa Falsterbod, og hvor saavel Dronningen og hendes Raad, som Hertug Johan af Mecklenburg og hans Raadgivere indfandt sig for under Stædernes Megling at dagthinge om Freden. Begge Parter erklærede sig villige til at antage denne Megling, dog Dronningen med det Forbehold: „saavidt hendes Ære tillod det". Dronningen fremførte nu sine Retsgrunde og Paastande, medens Hertugen fordrede, at man skulde hente Kong Albrecht fra Lindholms Slot, for at han selv kunde svare dertil. Herpaa vilde dog Dronningen ikke indlade sig, sigende at dette ej stod til hende at gjøre — hvilket synes at antyde, at hun har stillet det svenske Raad Sikkerhed for, at Albrecht ej skulde komme ud af Fængslet uden dets Tilladelse — men at der intet var i Vejen for, at Hertug Johan og hans Raad kunde faa Albrecht i Tale paa selve Lindholm og der indhente hans Instructioner. Dette syntes dog igjen Hertugen og hans Raad ikke om; maaskee frygtede de for, at Dronningen og hendes Mend vilde svige dem. Efter megen Talen frem og tilbage foreslog endelig Stædernes Gesandter (hvoriblandt Henrik Westhof) følgende Afgjørelse, der siden ogsaa blev Grundlaget for den endelige Fredsslutning: at Kong Albrecht skulde frigives paa to eller tre Aar med Forpligtelse til da igjen at indstille sig i Fangenskabet, hvis han ikke imidlertid var bleven forligt med Dronningen, og at Stockholm til Sikkerhed for dette Løftes Opfyldelse skulde overgives til fire Mend af begge Parters Raad, eller som opnævntes af Stæderne, for siden at gives Kongens Mend tilbage, hvis han atter indstillede sig i Fængslet, eller i modsat Fald at overgives til Dronningen. Herimod havde Hertug Johan ikke synderligt at indvende, og heller ikke Dronningen, undtagen at hun ikke fandt Sik-

[1]) De visbyske Minoriters Diarium, Scr. r. Sv. I. S. 46, jvfr. Ericus Olai, sstds. II. S. 117. Naar han her siger, at det Sted, hvor Bønderne bleve slagne, heraf fik Navnet Bondaberg eller Skadaberg, da er dette aabenbart kun en selvgjort Forklaring eller i alle Fald et utilforladeligt Almuesagn, thi „Bondaberkana" omtales allerede i Petrus Gervasii's Regnskab af 1334.

[2]) Suhm, XIV. S. 313.

kerheden betryggende nok. Hun undskyldte sig med, at hun først maatte tale med sit norske og svenske Rigsraad, som nu ikke var tilstede, men som havde taget den Forpligtelse af hende, at hun i denne Sag intet skulde foretage sig uden dem; siden, formodentlig efterat Hertugen allerede var dragen bort igjen, sagde hun ligefrem til Gesandterne, at hun gjerne vilde føje sig efter deres Afgjørelse, naar kun **Stæderne** selv stillede hende og hendes Riger fuldkommen Sikkerhed for, at hun til den bestemte Tid enten fik Kongen igjen i sin Forvaring, eller Stockholm i sin og Raadets Magt. Forresten lovede hun halvt om halvt at meddele Stæderne, hvad Beslutning hun og hendes Raad havde taget, naar disse holdt sin næste Hansedag, hvilken foreløbigt berammedes til førstkommende Kyndelmisse [1]).

Saaledes kom endnu intet Forliig istand, og de trende Riger, fornemmelig Sverige og Danmark, maatte fremdeles lide under Sørøverkrigens Rædsler. Det skal have været i dette Aar, at Røverne endog vovede at angribe et stærkt Stralsunderskib, uagtet de meget godt vidste, og det tillige blev dem sagt, at det ikke tilhørte de Danske, men de Tydske. Men denne Gang kom de til kort, deres eget Skib blev taget, og noget over hundrede tagne til Fange, hvilke Sejerherrerne af Mangel paa Baand og Lænker stoppede ind i Tønder og forvarede i Skibsrummet, indtil de kom hjem, hvor de da bleve tagne ud een for een og halshugne [2]). Dette viser, hvor stor Forbittrelsen maa have været imod dem, endog blandt deres egne Landsmænd. Siden gjorde ogsaa Dronningen alvorlige Foranstaltninger til at forjage dem fra Stockholm og vinde denne Stad tilbage. Hun valgte dertil Vintertiden, maaskee fordi det da var vanskeligere for Røverne at komme Staden til Undsetning, og overdrog Befalingen over Beleiringshæren til **Abraham Brodersøn** og **Algot Magnussøn**, der nu var Høvding paa Ørebro [3]). De danske Tropper have saaledes formodentlig især været samlede fra Dronningens eget Landskab Halland. Selv begav hun sig til Kalmar, hvorfra hun den 25de Januar tilskrev Stæderne og bad dem undskylde, at hun ikke kunde sende Nogen af sit Raad med noget afgjørende Svar til Hansedagen i Lübeck, da Tiden havde været for knap til at faa indhentet begge Rigsraads Erklæring; imidlertid havde alle de Medlemmer af disse, som hun enkeltviis havde talt med, fundet, at hun ligesaa vel som Hertugen kunde betroe sig til Stæderne, naar hun kun fik **tilbørlig Sik-**

---

[1]) Recessus Hansæ, i Uddrag hos Suhm, XIV. S. 313—317.

[2]) Corner, S. 1166. Reimar Kock, hos Grautoff I. S. 494. Han henfører dette, neppe med Rette, til 1392.

[3]) At de to nævnte Herrer vare Anførere for Beleiringsstyrken siges, som ovenanført, af Ericus Olai. Algot Magnussøn kalder sig i et Brev af 30te Mai 1392 (i det sv. Rigsarchiv) Hovedsmand paa Ørebro.

kerhed for sig og sit Rige, hvilket hun ogsaa haabede, at Stæderne ej vilde negte hende, da hverken hun eller hendes Mend med sit Vidende havde fornærmet dem, ligesom det heller ikke var hendes Skyld, at nogen endelig Fred ej var kommen istand paa Falsterbod, da hun her ikke havde kunnet gaa videre i sine Tilbud. Hun henstillede det derfor til Stæderne at holde et nyt Fredsmøde med hende i Danmark, og bad om Svar herpaa, saavelsom om hvorvidt de i Forening med hende vilde bekrige Sørøverne [1]. Imidlertid fortsattes Belejringen af Stockholm med saadant Eftertryk, at Staden nær havde maattet overgive sig formedelst Hungersnød, hvis ikke Hertug Johan i den yderste Tid havde sendt nogle Skibe fra Wismar til Undsetning. Disse havde vel mange Vanskeligheder at kæmpe med, da de frøs inde ved Dalarø og bleve angrebne af en overlegen dansk Styrke, men ved Anførernes Klogskab fik de dog slaaet Angrebet tilbage, og da der strax efter indtraf Tøvejr, udrettede de sit Ærende og forsynede Staden med Levnetsmidler for længere Tid, saa at ogsaa denne Belejring blev frugtesløs [2]. Havde det lykkets Dronningen at faa Staden indtaget, da er det vel et Spørsmaal, om Kong Albrecht nogensinde vilde have faaet sin Frihed igjen. Dette indsaa vist ogsaa hans Tilhængere meget vel, siden de med saadan Haardnakkethed forsvarede Staden. Det Held, som Sørøverne havde med sig, gjorde dem endnu dristigere end forhen. Det var vistnok i overmodig Forventning om, at Stæderne nu vare blevne alvorligt bange, at Hertug Johan og Affendinger fra Rostock og Wismar indfandt sig paa Hansedagen i Lübeck, der afholdtes en Maaned senere end efter den første Bestemmelse, og søgte at aflokke Stæderne Løftet om, i Nødsfald endog med Vaabenmagt at ville tvinge Dronningen til at give Kongen løs, idet de gav hende al Skylden for, at man ikke ved forrige Møde paa Falsterbod var kommen til Fred og Enighed. Men herpaa vilde Stæderne naturligviis ikke indlade sig, uagtet de ellers erklærede sig villige til at megle Fred; tvertimod vedtog de endog at udruste endeel bevæbnede Skibe for at frede Søen — altsaa i Virkeligheden for at understøtte Dronningen —, uagtet hine Sendebud forsikkrede, at man herefter vilde afholde sig fra at angribe Stædernes Skibe, ja endog tilbød Erstatning for den Skade, der allerede var dem tilføjet. Det er tydeligt nok, at Stæderne ej troede paa disse Forsikkringer. De udstedte endog et Forbud til alle hanseatiske Skibe mod at sejle gjennem Øresund, men skrev forøvrigt til Dronningen, at siden hun ønskede et Møde med dem i Danmark, skulde deres Sendebud indfinde sig hos

[1] Recessus Hansæ, i Uddrag hos Suhm, XIV, S. 322.
[2] Corner, S. 1168, Suhm, XIV. S. 323.

hende til St. Hansdag, om hun ellers til den Tid kunde faa sine Raad samlede [1]. Omtrent samtidig hermed var formodentlig en Skrivelse, som den føromtalte Hertug Albrecht, Greve af Holland og Zeeland, henvendte til Dronningen, og hvori han underrettede hende om, at Sørøverne fra Wismar og Rostock havde plyndret en Amsterdamer for 6000 Gylden, og at han derfor havde givet sine Undersaatter Tilladelse til at fejde paa disse Stæder, hvortil han anholdt om Dronningens Bistand [2]. Det nyttede dog altsammen intet. Sørøverne forsatte fremdeles sit Uvæsen. I Juli 1394 herjede og opbrendte de Malmø [3], og man erfarer, at de højt anseede Mænd Hr. Jens Ruut fra Danmark og Arvid Benedictsøn fra Sverige omtrent ved denne Tid eller maaskee noget tidligere vare faldne i deres Hender og maatte give Forskrivning paa Løsepenge for at komme fri.

Disse Uroligheder var maaskee Aarsag i, at den Sammenkomst, der skulde holdes i Danmark ved Midsommerstider, blev udsat til de første Dage i August. Den holdtes i **Helsingborg**. Om Dronningen her havde faaet det norske og svenske Raad samlede, saaledes som det var aftalt, vides ikke, men saa meget er vist, at der foruden Erkebiskopen af Lund var tre danske Biskoper, tre norske, nemlig **Eystein af Oslo**, **Henrik af Orknø** og **Vikbold af Færø**, og to svenske, **Thord af Strengnes** og **Henning af Vexjø**, tilstede, foruden en Titulærbiskop [4]. Det er derfor ikke usandsynligt, at ogsaa idetmindste nogle af de verdslige Herrer have været der, skjønt neppe i tilstrækkeligt Antal. Stædernes Gesandter indfandt sig strax efter den 15de August, men der blev enten ingen Underhandlinger af, eller ogsaa bleve de snart afbrudte formedelst et voldsomt Slagsmaal, der opstod mellem nogle Danske og Tydske paa et Vertshuus og kostede en Borgermester i Stralsund Livet [5]. Imidlertid blev dog et nyt Møde aftalt og berammet til førstkommende Christi Himmelfartsdag i 1395 paa **Skanør** og **Falsterbod**. Denne Gang bleve Underhandlingerne ikke frugtesløse. De førtes ogsaa aabenbart med langt større Oprigtighed og redelig Villie til at faa Freden oprettet, end forhen. Der indfandt sig nu virkelig Raadsherrer fra alle tre Riger i til-

---

1) Recessus Hansæ, i Uddrag hos Suhm, XIV. S. 324, 325.

2) Udateret Brev i Dipl. N. V. 368.

3) Detmar, S. 362.

4) Man har endnu et Par Indulgensbreve, udstedte i Helsingborg den 6te og 10de August, af de nævnte norske Biskoper tilligemed Erkebiskop Jakob af Lund, Peder af Aarhus, Tetse af Odense, Eskil af Ribe og Thord af Strengnes, for nogle danske Kirker, see Pontoppidans Annaler II. S. 243, Suhm, XIV. S. 332.

5) Detmar, S. 363.

strækkelig Mengde, fra Norge Erkebiskop Vinalde, Biskop Eystein af Oslo og Biskop Jakob af Bergen, Hr. Ulf Holmgeirssøn, Jon Darre, Jon Martinssøn, Finn Gyrdssøn, Alf Haraldssøn, Otte Rømer og hans Søn Svaale, Gudbrand Erlingssøn og Haakon Topp[1]), fra Sverige Erkebiskop Henrik, Biskoperne af Strengnes, Linkøping og Aabo, Hr. Erik Ketilssøn, Hr. Karl af Tosta, Hr. Steen Boessøn, Hr. Amund Jonssøn, Hr. Ulf Jonssøn, Hr. Heyne Snakenborg, Jakob Abrahamssøn, og mange flere; fra Danmark Erkebiskopen og fire Biskoper, foruden en stor Mengde verdslige Herrer. Sendebudene fra Stæderne, nemlig Lübeck, Stralsund, Thorn, Elbing og Danzig, samledes allerede paa Skanør fra 10de til den 20de Mai, Dronningen ankom den 24de Mai, ligesaa mødte Hertug Johan og Gesandter fra den tydske Orden. Der blev ivrigt underhandlet, først paa Skanør og Falsterbod, og siden paa Lindholm, siden Kong Albrecht ogsaa maatte være tilstede. Stædernes Gesandter og formodentlig ogsaa mange af Raadsherrerne maatte her tilbringe 16 Dage i Telte, da Slottet ej kunde rumme dem. Det vilde her blive for vidtløftigt, Skridt for Skridt at følge disse Underhandlinger; det er tilstrækkeligt at anføre, at Betingelserne omtrent bleve de samme som de, Stæderne allerede ved Underhandlingerne i 1393 havde opstillet, men med saadanne Garantier for Dronningen, som hun kunde være tjent med. Det bestemtes nemlig, at Kong Albrecht og hans Søn Hertug Erik skulde settes paa fri Fod mod en Løsepenge af 60000 Mk. brendt Sølv, og at der for det første skulde være Fred mellem dem og deres samt Dronningen og hendes Mænd paa tre Aar, fra førstkommende Michelsdag at regne. Blev til den Tid hverken Pengene betalte eller Stockholm overgivet, skulde Albrecht og hans Søn gaa ind i Fangenskab igjen og Freden opsiges med ni Ugers Frist; bleve Pengene betalte,

[1]) Disse Herrer nævnes udtrykkeligt blandt de mange Medforlovere paa Fredsbrevet af 17de Juni (Suhm, XIV. S. 593, 601, efter Rocoesus Hanow). Rigtignok ere enkelte Navne heel forbrejede, som „Ulf Gregerssøn" istedetfor „Ulf Holmgeirssøn", hvilket derimod staar rigtigere i det andet Forsikkringsbrev af 8de September, nemlig „Halingssøn", d. e. Holmgeirssøn, forkortet, (sammesteds S. 602); nu kunde det vel altid være tænkeligt, at ikke alle disse Forlovere have været tilstede, men naar man seer hen til, at Hansestædernes Forsikkringsbrev af 8de September udtrykkeligt nævner ibetmindste Agmund Bolt, Alf Haraldssøn, Finn Gyrdssøn, Otte Rømer og Jon Martinssøn, og at de tre Biskoper endog ere Medudstedere af Fredsbrevet, er det klart, at i alle Fald disse 8 have været nærværende. At Jon Darre ligeledes var tilstede, sees af andre Breve; og de øvrige, der desuden, paa Haakon Topp nær, ogsaa nævnes som Medforlovere for Dronningens Forsikkringsbrev af 8de September, blive da for faa og tilbeels for lidet betydende til, at man skulde ville have nævnt dem eller æsket deres Caution, naar de ikke virkelig havde været tilstede.

da skulde den kunne opsiges med eet Aars Frist; men blev Stockholm overgivet, skulde den vedvare fremdeles. Kongen, hans Søn og Hertug Johan skulde beholde Visby med den Deel af Gotland, som deres Mænd havde inde den 24de April, og Dronningen ligeledes hvad hun paa den Tid endnu havde inde; kunde de til den Tid ej forliges derom, skulde Freden dog først kunne opsiges med et Aars Frist. Saalenge Freden varede, skulde al Skibsfart og Handel være fri, og imidlertid skulde ingen bygge nye Slotte i Sverige eller paa Gotland. For Freden indestod de ovennævnte forsamlede Herrer fra de tre Riger paa Dronningens Side, de tre Erkebiskoper, ni Lydbiskoper, femti Riddere og tre og femti Svende; paa Kong Albrechts og de mecklenburgske Hertugers og deres Tilhængeres samt Stædernes Vegne ligeledes en Mængde Riddere, Svende og anseede Borgere, hvilke dog ikke alle vare tilstede, men bagefter tilføjede sine Segl. Det vedtoges ligeledes, at Freden strax skulde indtræde til Søs, og at ingen Kaperskibe skulde være i Søen efter 24de Juli; endvidere at de tre i sin Tid fangne Herrer Jens Nuut, Arvid Benedictssøn og Jon Darve, der allerede før Dagthingningen i Helsingborg havde lovet Løsepenge, skulde have udløst sig til næste Aars Paaske. Sikkerheden for, at de 60000 Mark bleve betalte, overtog Stæderne at stille, imod at de imidlertid fik Stockholms Slot og By i Forvaring. De syv Stæder, Lübeck, Stralsund, Greifswalde, Thorn, Elbing, Danzig og Reval, skulde udstede sit Forsikringsbrev paa, at de under de foranførte Vilkaar om tre Aar, fra Michelsdag af at regne, enten skulde udlevere Albrecht og Søn igjen til Dronningen paa et af de fire Slotte, Kalmar, Vordingborg, Helsingborg eller Nyborg, eller og betale hende de 60000 Mk. brendt, eller endelig overgive Stockholm. Dronningen derimod lovede at ville med al sin Magt hjelpe dem til at faa Staden tilbage, om den i Løbet af de tre Aar blev dem fravendt ved Forræderi, Magt eller paa anden Maade, og forpligtede sig til, om eller naar hun fik Staden igjen, at bekræfte dens gamle Rettigheder og Friheder, samt overhoved Kjøbmendenes Privilegier i hele Sverige. Da det baade for Stæderne og Dronningen var magtpaaliggende, at Freden snarest muligt sluttedes og forkyndtes, for at Sørøverne desto før kunde betages ethvert lovligt Paaskud til at fortsette sit Uvæsen, bleve de Breve, der kun vedkom Freden selv, allerede strax oplæste og udfærdigede den 17de Juni. Kong Albrechts Frigivelse kunde derimod ikke finde Sted, førend de Sikkerhedsbreve, som i den Anledning skulde udstedes, nemlig om Løsepengene, om Stockholms midlertidige Overgivelse til Stæderne, m. m. vare beseglede og udvexlede; men for ikke at tabe nogen Tid bleve de dog strax skrevne, og daterede den 8de September, til hvilken Dag man antog, at Beseglin-

gerne fra alle Kanter kunde være tilvejebragte. Paa denne Dag skulde Gesandter fra Stæderne paany samles med Dronningen og hendes Raad i Helsingborg for efter Brevenes Udvexling at modtage Kongen. Hermed skiltes man ad for denne Gang. De norske Raadsherrer drog formodentlig hjem, i alle Fald kun paa nogle faa nær, nævnlig Jon Darre, der maaskee ikke torde reise bort, førend han havde betalt sine Løsepenge. Ogsaa de øvrige droge hver til sit, Stædernes Gesandter medbringende de Breve, som af de syv Garant-Stæder skulde beségles [1].

Imidlertid var det ikke muligt at faa alt dette besørget i saa kort Frist, som Aftalen lød. Først nogle faa Dage før Michelsdag indfandt Gesandter fra Lübeck, Thorn, Elbing og Reval sig med de beseglede Breve i Helsingborg, og Dronningen havde da ikke endnu faaet det Brev, som hun og de trende Rigers Raad skulde udstede om Stockholm, mere end halv beseglet, da der, som vi have seet, vare henved 114 Indsegl, som skulde tilveiebringes. Stæderne vilde derfor i Førstningen ikke tage derimod, men denne Vanskelighed bortryddedes derved, at Dronningen og flere Raadsherrer, hvoriblandt Jon Darre, gav sin Forsikring om, at et nyt og fuldstendigt Brev inden næste Midsommer skulde blive indsendt

---

[1] Det nærmere om disse Forhandlinger har Suhm efter Recessus Hansæ meddeelt XIV. S. 337—348, og tillige aftrykt de vigtigste af de udvexlede Breve sammesteds S. 590—607. Vi kunne derfor henvise hertil. See ogsaa Lagerbring III. S. 730—734. Jfr. Detmar ved 1395 S. 368, 369, og Paludan-Müllers Observ. criticæ, S. 25—30. Ogsaa Bunge, Liv-Est-Kurl. Urkunden. Her meddeles ogsaa, efter Breve i det Revalske Raads-Archiv, en Skrivelse fra de tre preussiske Befuldmægtigede ved Fredscongressen til deres Committenter, dateret Skanør den 19de Juni, der indeholder flere interessante Oplysninger. Man seer deraf, at idetmindste disse Sendebud ankom til Skanør allerede den 10de Mai, og at Dronningen kom 14 Dage efter, altsaa den 24de, hvorefter Forhandlingerne begyndte; men da det bled Tale om Stockholm, og Kongens personlige Nærværelse var nødvendig, lod hun ham og hans Søn bringe til Lindholm, hvorhen da ogsaa alle de øvrige begav sig og laa 16 Dage paa Marken (zu Felde) udenfor Slottet, indtil Sagen blev afgjort. (Altsaa var Kongen og hans Søn tidligere ikke paa Lindholm, men hvor vare de da?) Den 18de Juni kom Gesandterne tilbage til Skanør og afventede Acternes Reenskrivning. Dronningen ventedes til Falsterbod d. 19de, og Kongen skulde blive hos hende, indtil Brevene fra de Stæder, der afgave Forløfte for ham, vare beseglede. De sendte dette Brev for Sikkerheds Skyld dobbelt og anmodede den første Stad, der fik det, om at meddele Hofmesteren det, paa det at han strax, da ingen Tid var at tabe, kunde opfordre Revalerne til at bringe sit Segl til Preussen for at kunne indsegle med de øvrige. Denne Opfordring afgik ogsaa allerede under 27de Juni. Af Stockholms nye Besetning skulde Lübeck, Stralsund og Greifswalde udrede Halvdelen, de preussiske Stæder og Reval Halvdelen. Man formodede, at der fra begge Sider skulde være 200 Væbnede og Skytter, med gode Pladser og Armbryst.

til Lübeck. Derimod maatte de syv Stæder, saavelsom Rostock, Wismar og selve Stockholm, udstede et eget Forsikringsbrev for Kong Albrecht, om at han ubrødeligt skulde holde alle Dagthingningens Artikler. Saaledes kom da endelig Albrecht og hans Søn paa fri Fod den 26de September, efterat hun havde maattet prøve Fangenskabet i ligesaa lang Tid, som Kong Magnus: en merkelig Gjengjeldelse. Den 29de September var han ankommen til Traven og begav sig efter nogle Forhandlinger med det lübeckske Raad til Rostock, hvor han saaledes efter 6 Aars Fangenskab atter kom til sit Arvehertugdømme og maatte herefter lade sig nøje med dette, uagtet han endnu hverken opgav Kongetitlen eller sine Fordringer paa Sverige. Men Margrete havde nu sikkret sig saa godt, at hun ikke mere frygtede ham. Stockholm var ej lenger i hans, men i de med hende fredeligt forbundne Stæders Magt; hun kjendte for vel hans Hjelpekilder, og vel ogsaa hans Sorgløshed og Ødselhed, til at hun ikke skulde være vis paa, at det vilde være ham en Umulighed at tilvejebringe den store Løsesum: altsaa vilde hun dog under alle Omstændigheder kunne gjøre sikker Regning paa Stockholm. Det var maaskee endog den kloge Margrete ikke saameget imod, at Albrecht ej reent ud frasagde sig sin Fordring paa Sverige, thi farlig kunde han ej lenger være hende, og hun vilde dog altid derved have større Klemme paa de selvraadige svenske Herrer, naar den Tid kom, at Erik af Pomern ogsaa af dem skulde tages til Konge, og hun derhos, som vi ville see, rykkede frem med Paastanden om en gjennemgribende Reduction af de Kronen frakomne Ejendomme.

Freden var nu gjenoprettet mellem de egentlige krigførende Magter; det stod kun tilbage at frede Søen for Vitaliebrødrene. Men dette havde store Vanskeligheder. Deres Frekhed var snarere tiltagen end aftagen. Om Høsten 1394 havde de endog vovet at opbringe nogle Gesandter, som Højmesteren af Preussen havde affendt til Dronningen for at handle om Kong Albrechts Udløsning, saa at der ikke blev noget af det hele Gesandtskab [1]). Det var, som vi have seet, bestemt, at Søen skulde erklæres fredet strax ved Fredens Afslutning den 17de Juni, og der skikkedes ogsaa Sendebud omkring for at forkynde dette, navnlig for Mecklenburgerne og Vitaliebrødrene, tilføjende, at hvis disse ikke havde rømmet Søen inden den 25de Juli, eller efter denne Dag gjorde Kjøbmendene nogen Skade, vilde de blive straffede [2]). Man havde alligevel

[1]) See Højmesterens Skrivelse af 27de Juni til Revals Raad, Bunge, Liv-Est-Kurl. Urk. B. No. 1381.

[2]) Dette siges i forommeldte Skrivelse fra de preussiske Gesandter i Skanør af 19de Juni, Bunge IV. S. 64.

ikke synderligt Haab om, at de vilde rette sig derefter, og derfor var man allerede enig om at holde en Hansedag strax efter Kongens Frigivelse for at beslutte, hvad der i saa Fald var at gjøre. De viiste sig ogsaa intet mindre end fredelige. Paa samme Tid, som man underhandlede i Skaane, drog en stor Mengde af dem til Lifland, hvorhen allerede den unge Hertug Albrecht af Mecklenburg-Stargard hemmeligt havde begivet sig hen og nu opholdt sig hos den mod den tydske Orden fjendtligt sindede Biskop i Dorpat: det heed sig ganske vist, at dette var en Aftale mellem Sørøverne og Albrecht, som ved deres Hjelp vilde tilføje Ordenen Skade [1]. Just ved denne Tid gjorde Hr. Knut, Søn af Bo Jonssøn, Fordring paa sin Faders Pantelehn i Finland og troede nok snarest at kunne opnaa hvad han vilde ved at støtte sig til Kong Albrecht, der nu snart skulde komme paa fri Fod. Han fik endog Jakob Abrahamssøn til at afstaa ham Aabo, Castelholm paa Aaland m. m., mod visse personlige Fordele, og herskede saaledes, da han formodentlig allerede havde Viborg, næsten over hele Finland, og paa det nærmeste uafhængigt. Heraf fulgte ganske naturligt, at han kom i et venskabeligt Forhold til Vitaliebrødrene, navnlig til dem, der stod i Forbindelse med den nysnævnte Hertug Albrecht, og at han gav dem Tilhold og Fredland i de finlandske Havne, hvorfra de nu gjorde de liflandske Stæders Handelsfartøjer megen Fortræd [2]. Det var derfor

---

[1] See Høimesterens Skrivelse af 18de og 19de Juni til Ordensmesteren i Lifland, Hertug Johan i Mecklenburg, Borgerne i Rostock og Wismar, og den ved Fredscongressen i Skaane liggende Comthur af Schwetz. Den her omtalte „unge Hertug Albrecht" var en Søn af Johan af Stargard, og saaledes Syskendbarn til Kong Albrecht. Han maa have været indtraadt i den geistlige Stand, thi Biskopen af Dorpat gjorde ham kort efter til Coadjutor, men han kom allerede i 1397 tilbage til Mecklenborg. See Rudloff, II. S. 536, og Detmar, S. 373.

[2] Knut Boessøns Brev af 15de August 1395, hvorved han erkjender at have faaet Aabo og Castelholm paa Aaland m. m. af Jakob Abrahamssøn, og derimod tilstaaer denne visse Fordele, samt tilsiger ham fri Bistand mod Dronningen, er aftrykt blandt Styffe's Bidrag, No. 26. S. 200. Et Brev fra Ordensmesteren i Lifland til Borgermesteren i Reval oplyser, at man maatte tilskrive Hr. Knut Boessøn og Jakob Abrahamssøn for at faa det Gods tilbage, som Vitaliebroderen Stale m. fl., der nu stod i den nøieste Forbindelse med den ovennævnte Hertug Albrecht i Dorpat, havde røvet fra Søfarerne. Dette viser aabenbart, at Knut, Hertugen og Sørøverne stod i Forbund med hinanden, (Bunge, l. c. No. 1157, hvor Brevet forresten er urigtigt henført til 1381), ligesom Knuts i hiint først omtalte Brev udtrykkeligt antyder Muligheden af, at han kommer til at underhandle med Kong Albrecht. Endelig sees det af en Skrivelse fra Raseborg uden Aarstal, men dateret Fredag før Mariemesse sidre, sandsynligvis 7de Septbr. 1397, fra Erngisl Nikolaussøn, Steen Boessøn og Thord Bonde, Befalingsmand paa Raseborg, at Vitaliebrødrene da havde Tilhold i Aabo og andensteds i Fogderiet (Bunge, l. c. No. 1403).

paa høi Tid, at Stæderne gjorde Alvor af at rense Farvandene for dem, saameget mere som de ingen Mine gjorde til at lystre Fredsbudet, uagtet Stæderne, for at give dette desto større Eftertryk, allerede samtidigt havde ladet en Flaade løbe ud for at krydse om efter dem lige til efter Michelsdag, og Stralsunderne havde været heldige nok til atter at fange en heel Deel af dem, der næsten alle bleve grumt henrettede[1]. Alt dette synes ikke at have haft anden Virkning paa Fribytterne, end at en Deel af dem løb ud i Nordsøen og vendte sig mod Bergen, der nu anden Gang blev plyndret og brendt, førend Byen vel endog var fuldstendigt opbygget igjen siden den sidste Ødeleggelse i 1393. De udplyndrede, siges der, baade de tydske Kjøbmend og Nordmendene og tog en Mengde Gods, Klenodier i Guld, Sølv og dyrebare Klæder, Huusgeraad og Skreid. Formodentlig var Otte Rømer endnu ikke kommen tilbage fra Mødet i Helsingborg, saa at der ej var nogen til at stille sig i Spidsen for Borgerne og opmuntre dem til Forsvar. Med sit rige Bytte seilede Røverne tilbage til Rostock og Wismar, sandsynligviis efterat Stædernes Fartøjer havde endt sit Krydstog, og solgte det der med god Fordeel, da begge Stæders Borgere, som der siges, brød sig lidet om, enten Godset var vundet med Ret eller med Uret[2]. Men imidlertid havde Stæderne holdt den omtalte Hansedag i Lübeck, samtidigt med Kong Albrechts Frigivelse, og besluttet, til næste Aars Paaske at udruste en ny velbemandet Flaade, ligesom de ogsaa fik Kong Albrecht til at give det Tilsagn, at han ikke vilde tage dem i Forsvar[3]. De fandt det derfor nu raadeligst, idetmindste paa nogen Tid at forlade den sydlige Deel af Østersøen. De deelte sig ad; nogle gik til Nordsøen og herjede paa Frisland, ja lige til den spanske Sø, hvor de gjorde Handelsskibene megen Fortred; andre gik til den finske Bugt, hvor de samlede sig i stor Mængde ved Viborg, løb ind i Nevafloden og røvede fra Russerne[4], og fremdeles begunstigede

---

1) Suhm, XIV. S. 341, Detmar, S. 366.

2) Detmar, S. 371. Cranz, Norvag. VIII. pag. 750. Merkeligt nok, at dette nye Angreb paa Bergen slet ikke er omtalt i de isl. Annaler.

3) Suhm, XIV. 350, efter Recessus Hansæ. Jvfr. Stædernes Brev til Dronningen fra samme Hansedag om Vitaliebrødrenes Ankomst til Viborg, Suhm, XIV. S. 609.

4) Rufus's Krønike, see Grautoffs Detmar S. 371. Detmar selv har en eventyrlig Fortælling, der ogsaa er optagen af Corner (S. 1171), om at de siden foer vild paa Søen og kom forbi det hellige Land og „Caspien“, hvor Indbyggerne antog dem for at være „røde Jøder“, og samlede sig i saadan Mængde, at de ikke vovede sig i Land, men efterat have dræbt endeel fra Skibene, seilede videre, kom til vilde Folkeslag, og flakkede omkring i Verden, indtil de endelig fandt en Tydsker, der viiste dem Veien hjem, hvor de omsider

af Knut Boessøn. Heller ikke lykkedes det Margrete forend efter tre til fire Aars Forløb, som vi ville see, at komme i Besiddelse af Finland saavelsom de nordligste Dele af Sverige. Men den største og bedste Deel af Riget adlød dog Dronningen. Mecklenburgernes Magt i Landet var fuldstændigt tilintetgjort. Freden var gjenoprettet inden Riget og i de nærmeste Farvande om alle de tre Riger. Norden havde faaet Pusterum efter den langvarige usikkre Krigstilstand, og Margrete havde frie Hender til at udføre sin længe nærede og forberedede store Plan, at knytte de trende Riger nærmere sammen i en blivende Forening under eet felles Overhoved.

25. Forholdene i Norge. Biskoperne Jakob og Eystein. Dronningen og Raadet udsteder Retterbod. Begivenheder paa Island og Uroligheder paa Færøerne.

I de sex Aar, som vare forløbne fra Eriks Ophøjelse paa Norges Kongetrone indtil Fredens Gjenoprettelse synes ingen Begivenheder af nogen særdeles Merkelighed at have indtruffet i Norge, idetmindste omtales ingen saaadan, hvilket iallefald indeholder et middelbart Vidnesbyrd om, at der ej forefaldt noget, der i væsentlig Grad forstyrrede Fred og Ro i Landet. Bergens Plyndring af Vitaliebrødrene synes at have været den eneste større Ulykke, som hjemsøgte Norge. Imidlertid kunde man vel ogsaa sige, at Stadens Indbyggere trængte til en saadan alvorlig Opvekkelse og Straf for det ryggesløse Levnet, de i den senere Tid havde ført, og som Biskop Jakob i et Advarselsbrev, han lod udgaa i Marts 1390, skildrede i de mørkeste Farver, skjønt rigtignok saaledes, at man her snarere maa antage, at han har haft de tøjlesløse, overmodige tydske Handelsmend for Øje, end den norske Deel af Befolkningen, der dog vel neppe har kunnet undgaa at smittes af det daarlige Exempel. „Vi nødes“, skriver han, „til at advare Eder mod det ureenlige og syndige Levnet, som hersker i Bergen, og aldrig mere end nu, nemlig Frille-Levnet, der øves mere i denne lille Stad end i nogen af samme Størrelse i hele Christenheden; hvorfor utallige Folk komme til Skade, baade til Søs og til Lands, til Liv og til Sjæl, ej alene de, som selv forbryde sig, men ogsaa andre med dem, og Jomfruer, gode Mends Døttre, skjemmes og vanæres; ligesom og det hellige Egteskabs-Baand foragtes og

---

ankom, efterat Halvdelen vare omkomne i Kamp og ved Hunger. Skulde der ligge noget sandt til Grunden for dette, saaledes at disse Søfarere maaskee have været fordrevne til Amerikas Kyster og der have bestaaet en Kamp med de Vilde? Og skulde dette maaskee igjen staa i nogen Forbindelse med de Begivenheder, der omtales i Forbindelse med Zenikernes Reiser, hvorom nedenfor?

krænkes, Heredet legges øde derved, og alt Landet paadrager sig det daarligste Ord og stort Vanrygte [1])". Vi ville haabe, at det ikke stod slet saa daarligt til i de andre Egne af Landet, hvor der var mindre Tilløb af Fremmede; men i Oslo og Tunsberg var det dog neppe stort anderledes, thi vi have allerede ovenfor (S. 85) seet, hvor frekt de fremmede Handelsmend i Stæderne tilsidesatte Anstendigheden i det her omhandlede Henseende. Biskop Jakob yttrede i sit Brev, at han ej lenger kunde forsvare at lade dette gaa saaledes hen, og satte Vedkommende en tredobbelt Frist af 8 Dage, inden hvilken de skulde have skilt sig ved sine Friller eller ogsaa udelukkes fra Sacramentet. Om denne velmeente Advarsel hjalp, erfares ikke, men man har desverre ikke synderlig Grund til at antage det, og derfor kan man fristes til at betragte den Nød, der overgik Bergen ved Vitaliebrødrenes gjentagne Plyndringer, som et Fingerpeg for Indbyggerne til at gaa i sig selv og forandre sit Levnet; i alle Fald gav de dem for det første andet og alvorligere Ting at tænke paa. Dette Brev viser forøvrigt, at Biskop Jakob roosverdigt har taget sig af den egentlige Sjælesorg. Denne Roos tilkommer ogsaa Biskop Eystein i Oslo, fra hvem vi endnu have et merkeligt Hyrdebrev, som han paa en Visitatsreise, han foretog til Skidusyssel om Høsten 1395, kort efter sin Hjemkomst fra Fredscongressen i Skaane, lod udgaa til Indbyggerne af de Hereder i Thelemarken, der hørte under hans Biskopsdømme, nemlig Hviteseid, Tyresdal, Missesdal, Fyresdal, Skafsaa og Mo. Han yttrer her, at han allerede for ni Aar siden, da han var hos dem (nemlig om Høsten 1380, see ovenfor S. 267), havde fundet mange Misligheder i deres Seder og Levnet, der vare vaadelige for deres Sjæle, ligesom de ogsaa havde forebragt enkelte Tviste-Emner, der herskede mellem dem og Presterne. Han havde derfor med Raad og Samtykke af sine Chorsbrødre og de bedste Bønder, der til den Ende indfandt sig hos ham, gjort en Bestemmelse, som han herved fornyede, skjønt han hidtil, som han siger, desverre kun havde sporet liden Forbedring. Først og fremst fandt han, at det stod daarligt til med den indbyrdes Kjærlighed imellem dem, da **Manddrab** desverre forefaldt oftere blandt dem end i noget andet Bygdelag, og flere endog først modtog Gjeld og Bøder efter sine dræbte Frænder, men hevnede sig dog ligefuldt siden efter, en Fremgangsmaade, der med Rette gjorde dem fortjente til at kaldes Gridnidinger og til at settes i Klasse med Forræderen Judas. Dernæst fandt han, at de ikke vogtede sig tilbørligt for bannsatte Mend eller saadanne, som var i Kirkens Forbud; saadanne maatte de sky som de fuleste Edder-Orme. Den Kirkens Tjeneste, som alle tog

[1]) Dipl. Norv. III. 487.

om Paasken, skulde de modtage med al Ærefrygt og Ydmyghed een Gang om Aaret, og ikke af nogen anden end deres Sognepræst, uden med dennes Tilladelse, heller ikke naar de selv vare i Forbud; han mindede dem om, at Christenretten satte Utlegds Straf for den, som i tre Aar forsømte dette. Han gav dernæst endeel særskilte Bestemmelser med Hensyn til Udredelsen af Biskopens og Presternes Rettigheder, hvoraf det fornemmelig fortjener at udhæves, at han her skjelner mellem de Egne, hvor **Tiende** ydedes, og dem, hvor dette endnu ikke skete; i de første skulde Presterne modtage og underholde Biskopen paa hans Visitatsreiser uden noget Tilskud, i de sidste skulde Bønderne udrede Kost og Hestehold (Reide), men i intet Tilfelde skulde der tages noget af Kirkens Gods. Da Bønderne i Thelemarken havde vedtaget at yde Biskopen **Skat** hvert Aar, og den nysnævnte **Reide**, naar han drog om for at ferme Børn, ligesaa **Reide** til Presten for de to Dele af Tienden, og med den tredie holde sine Kirker vedlige, bestemte han herved, at hiin Biskopsreide skulde til den Tid, Biskopen foreskrev, være samlet og ferdigt leveret under Kirkevergens Opsigt paa de Gaarde, hvor Biskopen tog ind; blev der noget tilovers, kunde Bønderne faa det tilbage; slog det indkomne ej til, maatte de tilskyde det manglende; Kirkerne maatte i intet Tilfelde tynges. Med Hensyn til Presternes Indtægter bestemte Biskopen, at hver Prest herefter for fuld Udferd eller Liigbegængelse skulde lade sig nøje med en Ko eller en Koes Verd: en Betaling, der efter vore Forestillinger synes meget rundelig, og som vekker Forestilling om, at Sognepræst-Embederne maa have været meget indbringende. Fattige skulde dog betjenes for intet, og de, som ikke formaaede at give fuld Udferd, slippe med halv eller mindre. Dog var Presten skyldig at yde al Tjeneste „kjøbeløst", det vil sige, at han ikke forud maatte thinge om Betalingen; men paa sin Side vare Bønderne ogsaa pligtige, efter modtagen Tjeneste at yde ham, hvad her var foreskrevet, ja Presten havde endog Ret til at twinge den Gjenstridige, saavelsom den, der ikke vilde yde Presten hans Reide, til at efterkomme sin Skyldighed, ved Trusel om at negte ham alt Kirkens Embede [1]). Dog maatte Presterne ogsaa vogte sig for at forholde nogen dette Embede vrangeligen, og de skulde overhoved være greide og tjenstvillige mod sine Sognemend, medens disse igjen skulde hedre sine Prester, være lydige og føjelige mod dem, optage deres Lærdom med Kjerlighed, holde

---

[1]) Brevet haves ej lenger i Original, men i en Afskrift, indført i Biskop Eysteins Register ved hans Efterfølger Biskop Jens's Foranstaltning, og forsynet med hans Bekræftelse i 1428. Det er aftrykt i Munch & Ungers oldn. Læsebog S. 133—136, oversat paa Latin i Pontoppidans Annaler II. 244—248. Et udførligt Udtog, til hvilket vi her kunne henvise, findes i Keysers Norske Kirkehistorie II. S. 426—429.

Guds ti Budord, vogte sig for de syv Hovedsynder, hedre Gud og elske sine Medmennesker. De maatte alle omhyggeligt iagttage at yde Rumaskat, nemlig hver Mand, der nød Sacramentet, en talt Pening af det mindste Slags, der myntedes paa Kongens Mynt. Fremdeles skulde de ikke forsømme at højtideligholde Christi Legems-Fest. Biskopen hedrede endelig deres Kirker med visse Indulgenser for dem, der besøgte dem paa de større Festdage, Kirkemessedagene og Kirkehelgensdagene; ligeledes tilgav han Bønderne i Molands og Mo Sogne for et Opløb, de havde gjort, da Biskopen sidste Gang visiterede, saasom de nu bød sig til at gjøre Bod og Bedring; men Bønderne af Skafsaa, sagde han, havde gjort sig selv uverdige til nogen Naade, da deres Trods og Ondskab tiltog istedetfor at aftage. Derfor fik heller ikke deres Kirker nogen Indulgens. Dette Brev, der foruden at vidne om Biskopens kirkelige Midkjærhed og Forstand til at anvende baade Mildhed og Strenghed, naar det behøvedes, ogsaa udmerker sig ved sit for den Tid usedvanligt rene norske Sprog, er dateret fra Gimsø Kloster den 11te November 1395. Det kaster et merkeligt Lys over Tilstanden i hine Fjeldegne paa de Tider og bekræfter, hvad vi ovenfor have yttret om Thelebøndernes vedholdende Vildhed og Uregjerlighed [1]).

[1]) Som et oplysende Exempel paa, hvorledes flere af de ovenfor omtalte Rettigheder søgtes hevdede, og hvorledes Biskopen selv ogsaa, naar det her gjaldt, kunde gaa frem med Strenghed, tjener et Brev, der udstedtes netop under hiin tidligere omtalte Visitats, som Eystein foretog i Thelemarken 1386. En vis Grjotgard Nikolassøn havde i tolv Aar ingen Biskops-Skat ydet, havde ikke skaffet Reide til Biskopen som andre Bønder, havde ej udført den Skrift, som var ham paalagt for Manddrab, og havde dertil vovet at tage Sacramentet, skjønt han var under kirkeligt Forbud. Da nu Biskopen ved hiin Visitats opholdt sig i Flaabygden, maatte Grjotgard forpligte sig til at udbetale Biskopen 10 forngilde Merker, samt til Afdrag derpaa strax give en Øre, beregnet for 3 Mkr., samt en Hud, til næste Paaske 3 Huder, og endelig til den derefter følgende Petersmesse 8 Pund Hardstene, hvilket alt til den bestemte Tid skulde udredes i Skien. Til Sikkerhed pantsatte han 1 Mk. Bool i Hundesang i midtre Kile i Hviteseids Sogn (Dipl. N. IV. 534). Denne Straf synes dog ikke at have frugtet synderligt, ligesom det heller ikke lader til, at Pengene, Huderne eller Hardstenene bleve udredede, thi da Biskop Eystein i 1395 atter var paa Visitats i Thelemarken, kort førend han udstedte hiint Hyrdebrev, og opholdt sig paa Gaarden Kilen i Hviteseid, maatte den samme Grjotgard indgaa et nyt Forlig, hvorved han ej alene overlod Biskopen til bestandig Eiendom den for ni Aar siden pantsatte Deel af Hundesang, men formedelst andre særlige Forbrydelser, der havde paadraget ham Bøder baade til Kirken og Kronen, forpligte sig til at udrede til Biskopen og Sysselmanden Gaute Erikssøn hver 8 Pund Hardstene i hvert af de tre paafølgende Aar, altsaa tilsammen 24 Pund til hver, hvilke hver Gang skulde erlegges i Skien ved Trebievake (5te Juli), og til Sikkerhed herfor pantsatte han til Biskopen 12 Øresbool i Østenaa ved Fjaalgesund, samt Resten af Hundesang, $1/_{2}$ Mks. Bool, og til

Om de øvrige Biskopers kirkelige Virksomhed paa samme Tid veed man mindre Besked, Erkebiskop Vinalde selv ikke undtagen. Vi see denne, upaatvivleligt meget dygtige Mand, gribe kraftigt ind i de politiske Begivenheder og understøtte Dronningen ved sin megtige Indflydelse ej alene i Norge, men ogsaa i Danmark, og maaskee i Sverige: men hvorledes han bestyrede sin egen Kirke og Kirkeprovins, og hvad han iøvrigt gjorde, eller om han overhoved gjorde noget for at forbedre sin undergivne Geistligheds Seder og ophjelpe det visnok meget forfaldne kirkelige Liv: derom veed man intet. Skulde man antage, at der under hans Styrelse dog gjordes nogen Skridt til Forbedring, da kunde man fristes til at tilskrive dette ej saa meget hans, som derimod Dronningens Indflydelse, da der af saamange af hendes Regjeringshandlinger og andre Træk af hendes Liv umiskjendeligt fremgaar, at hendes Fromhed og Religiøsitet efter de Tiders Maalestok baade var oprigtig og ivrig; og dertil bidrog vel allermest den Paavirkning, hun i sin Barndom havde modtaget i Fru Mærete Ulfsdatters Huus, saavelsom den Indflydelse, den hellige Fru Birgittes Lærdomme og Grundsetninger fremdeles maatte vedblive at udøve paa hende under hendes fortsatte stadige Forbindelse med denne hellige Frues Familiekreds og det nys oprettede Kloster i Vadstena. Thi hvor meget dette maaskee end senere kan være forfaldet i Disciplin, maa det dog i alle Fald nu, umiddelbart efter Oprettelsen, og medens Fru Birgittas egen Disciple og Discipelinder endnu vare i Live og vedligeholdt det friske Indtryk af hendes merkelige Personlighed, fuldkommen have svaret til den umaadelige Anseelse, det nød, og maa fjern og nær have udøvet en megtig Indflydelse blandt Nordboerne, der maatte være dobbelt velgjørende i disse ellers saa lovløse og urolige Tider, og som igjen omvendt maatte bidrage overordentligt til at befeste Dronningens egen Magt. Vi have allerede omtalt, at Klostret omtrent samtidigt med Margretes Antagelse til Sveriges Regentinde fik sin første Abbedisse i hendes Barndomsveninde Ingegerd Knutsdatter. Tre Aar efter, den 27de October 1391, skete Fru Birgittes højtidelige Canonisation i Rom ved Pave Bonifacius den 9de, ifølge Dronningens og alle Svenskes ivrige Bestræbelser. Den Anseelse, hvori Dronningen stod ved Curien, bidrog vist ikke lidet til at fremskynde Sagen[1]. Om denne Anseelse har man flere Vidnesbyrd. At Cardinal-Collegiet ved Pave Urbanus den 6tes Død

Gaute, for hvem Biskopen her optraadte som Fuldmegtig, 2 Mks. Bool i Eplatveit i Bruggebergs Sogn, det sidste dog under Forbehold af Gautes Vedtagelse, hvorfor Grjotgard skulde ladfinde sig hos Gaute, saasnart Biskopen var kommen til Soleim, Glmes eller Gerpen (Dipl. N. IV. 652.)

[1]) Chron. i Scr. R. Sv. I. 30. Vadstena-Diariet, sstds. S. 105. Jvfr. Suhm, XIV. S. 291.

(15de October 1389) allerede Dagen efter underrettede hende derom i de ærbødigste Udtryk, vil endda maaskee ikke sige saa meget, thi dette var en Høflighed, der viistes de fleste regjerende Fyrster, som stod sig godt med Curien [1]; men langt mere betydningsfuld er den Beredvillighed, hvormed Curien udnævnte de af hende anbefalede Candidater til Biskopsstole, og især sees det af et Brev, dateret 15de October 1390, som Urbanus's Eftermand, Bonifacius den 9de, sendte hende med Erkebiskop Peder af Lund, der havde været nede i Rom for at hente Pallium. Han takkede hende i dette Brev for de mange Breve og store Foræringer, hun saavel med Biskopen som med andre havde sendt ham, roste hende for hendes Tro og Fromhed, bad hende at vedblive i denne, og forsikkrede hende om, at han altid var rede til at hedre hende med særdeles Yndest og Naade, og det endog i højere Grad end hendes Forfedre, idet han herved sendte hende et Signet, hvis Aftryk han forvarede, for at hun med dette kunde besegle de Breve, hun tilskrev ham i større Fortrolighed [2]. I dette Brev kalder Paven hende „Danmarks, Norges og Sveriges Dronning", skjønt hun jo ikke egentlig var berettiget til den første Titel, og skjønt Cardinalerne i hiint foromtalte Brev alene kaldte hende „Norges Dronning". I 1388 havde Pave Urbanus udskrevet et **Jubilæum**, der skulde holdes i Rom 1390, og siden hvert 33te Aar (til Erindring om at Christus havde naaet denne Alder), men han oplevede det ikke, saaledes at det blev hans Efterfølger Bonifacius, der fik Æren og Glæden af at holde det og gav rigelige Indulgenser for dem, der i dette Aar besøgte Roms Hovedkirker. Der strømmede ogsaa mange Pilegrime til fra alle Kanter, Norden iberegnet, og navnlig berettes det, at flere Raadmend fra Bergen skulle være omkomne i nogle Uroligheder, der synes at have fundet Sted mellem de Fremmede og Stadens Indbyggere [3]. Formodentlig

---

[1] Dipl. N. VI. 328.

[2] Suhm, XIV. 655.

[3] Isl. Annaler, Udg. S. 340. Jubilæet er her urigtigt henført til 1387 eller 1388, maaskee fordi det paabødes i dette Aar. Annalerne udtrykke sig saaledes: „I Rom var der stor Ufred for Pilegrimene; der omkom mange Raadmend fra Bergen". Ogsaa Detmar siger (S. 349), „at der var stor Tilstrømning til Rom, saa at ogsaa mange Folk døde der". Blandt Norske, der ved denne Leilighed drog til Rom, nævnes en Hustru Margrete Brynjulfsdatter, Enke efter en Ketil Einarsson, der før sin Afreise, den 20de April 1390, gjorde sit Testament, og for det Tilfælde, at hun døde paa Reisen, skjenkede Mariekirken i Oslo hele den nordlige Deel af den saakaldte Brandsgaard i denne Stad, dog saaledes at en Sigrid Bjarnedatter, der formodentlig var i Slegt med hende, skulde beholde en Stue m. m. deri, saa lenge hun levede. Da Margrete allerede den 20de September f. A. omtales som død, maa hun altsaa høre til deres Tal, der døde paa Pilegrimsferden (Dipl. N. VI. 579, 583). Der omtales ogsaa en Sigrid Jonsdatter, der i 1390 døde „paa Ro-

var det ogsaa slige Pilegrime, der havde medbragt flere af de ovenfor omtalte Breve og Foræringer fra Dronningen til Paven. Dronningen selv havde haft stor Lyst til at drage afsted med sine nærmeste Omgivelser, men da dette naturligviis ikke lod' sig gjøre, ansøgte hun om og fik bevilget af Paven (ved Bulle af 9de September 1390), at naar hun og hendes Hoffolk besøgte visse Kirker i hendes egne Riger, paa samme Maade, som de vilde have besøgt hine Kirker, kunde hendes egen Skriftefader meddele dem samme Indulgenser, som de derved vilde have nydt, dog saaledes, at den Møje og Udgift, som Pilegrimsreisen vilde have udfordret, opvejedes ved andre Fromhedsgjerninger, og at det Offer, som de personligt vilde have bragt til de romerske Kirker, uforkøvet og redeligen sendtes derhen [1]). Men da mange andre, der havde gjort Løfte om at drage derhen, heller ikke kom til at reise, gjorde Paven paa Dronning Margretes Anmodning endog for dem den Lettelse (ved Bulle af 1ste April 1394), at alle de Personer af hendes trende Riger, der ikke efter sit Løfte havde kunnet besøge Rom i Jubelaaret, skulde nyde samme Indulgens, naar de besøgte Vadstena, hvortil Biskopen af Linkøping skulde beskikke tredive Prester [2]). Forresten undlod Curien ikke paa sedvanlig Viis at kræve ret betydelige Bidrag fra Norden, hvis Indsamling omkring 1390 var betroet en **Frederik Ditmarssøn**, Chorsbroder i Roeskilde. Ved Bulle af 18de April 1391 forlængede Pave Bonifacius hans Indkrævningsvirksomhed, og fem Dage derefter beordrede han ham endog til enten selv eller ved Undercollectorer at oppebære paa Curiens Vegne alle Indtægter af ledigblivende geistlige Embeder, indtil disse igjen vare besatte, samt **alle afdøde Geistliges Løsøre og udestaaende Fordringer**, af hvad Navn nævnes kunde (med Undtagelse af hvad de havde arvet eller ved personlige Arbeider, uafhængige af deres geistlige Embede, havde lagt sig til, hvilket skulde tilfalde deres Arvinger), en Reservation, hvorpaa man idetmindste i Norden hidtil ej havde haft Exempel, og som talende vidner om den Trang, hvori Curien nu under Schismet befandt sig. Siden beskikkede Paven ved Bulle af 26de Februar 1395 **Biskop Eystein** til Generalcollector i Norge [3]), saaat hiin Fuldmagt for Frederik Ditmarssøn derved middelbart tilbagekaldtes. Det viser, at Biskop Eystein maa have været meget anseet ved Curien. Ligeledes vise,

---

merkerd", gift med en vis Erik, der synes at have haft hjemme i Bergheimshered (Dipl. N. I. 540). Ogsaa den før omtalte islandske Høvding Bjørn Einarssøn og flere andre Islendinger drog afsted og kom tilbage det følgende Aar. (Isl. Annaler, Udg. S. 348, 350).

[1]) Dipl. N. V. 344.

[2]) Suhm, XIV. S. 331, 332.

[3]) Dipl. N. VI. 344.

som sagt, hine ovenfor omtalte Begunstigelser, der blev Dronningen til Deel, at hendes Anseelse og Formaaendhed ved Curien maa have været mere end almindelig. Og saavel herved, som ved sin kloge Venlighed mod Geistligheden hjemme i sine Riger, og sin Gavmildhed mod Kirker og Klostre opnaaede hun igjen en Magt over denne Geistlighed, som faa Fyrster før hende synes at have besiddet, og som igjen maa have været hende til stor Hjelp ved Udførelsen af hendes politiske Planer.

Vi have allerede seet, at Dronningen efter Eriks Udnævnelse til Konge sjeldnere besøgte Norge, da Sveriges Anliggender og Krigen med Mecklenburgerne for Øieblikket maatte optage det meste af hendes Tid. De løbende Regjerings-Expeditioner besørgedes som sedvanligt af Cantsleren, og forresten maa vel Fehirderne, der nu sedvanligviis ogsaa tillige vare Hirdstjorer, have forestaaet det Administrative. Det er i det foregaaende viist, hvorledes Haakon Jonssøn i 1389 eller 1390 afløste Erlend Philipssøn i disse Embeder for Bergens Vedkommende og ved sin Død 1392 efterfulgtes af Jon Darre, der allerede Aaret efter bortførtes i Fangenskab af Vitaliebrødrene, samt at Otte Rømer, der befriede Bergen for dem, ogsaa blev hans Eftermand, efter at han hidtil i en lang Rekke af Aar havde forvaltet de samme Embeder i det Throndhjemske. Da Jon Darre forflyttedes til Bergen, var han Fehirde i Tunsberg; hvo der fulgte ham i dette Embede, kan af de forhaandenværende Brevskaber ej tydeligt sees. Fehirdslen i Oslo synes at have været betroet Biskop Eystein og Høvedsmanden paa Akershuus, Agmund Bolt, i Forening, eller ogsaa maaskee Biskopen som egentlig Fehirde, med Fogden ved sin Side som Medhjelper. Idetmindste see vi dem tilsammen udføre Forretninger, der ellers synes at maatte have paaligget en Fehirde [1]). De fornemste Raadsherrer og Sysselmænd, der forresten stod ved Dronningens Side i de Aar, vi nu have gjennemgaaet, ere allerede tilforn lejlighedsviis omtalte. Vi have seet, hvorledes Mændene fra Kong Magnus's Dage efterhaanden forsvinde, medens nye trede i deres Sted. Drottseten, Hr. Agmund Finnssøn, er den første; han døde allerede d. 14de April 1388, som det ovenfor er berettet, og med ham uddøde hans Ætt. Han erklærede selv oftere før sin Død og ligeledes paa sin

---

[1]) Det er saaledes ovenfor (S. 327, Not. 3) paapeget, hvorledes Dronningen ved Raadmanden i Oslo, Niels Bjørnssøns, Død overdrog Biskopen og Agmund Bolt det Hverv at kjøbe den efter ham faldne Arv, hvorfor de ved Brev af 28de Juli 1391 overdrog Hr. Amund Halt, Lagmanden i Vermeland, at indkræve hans udestaaende Fordringer i dette Landskab paa deres Vegne. Dipl. N. III. 498. Ligeledes ville vi nedenfor see, at da Gudbrandsdølerne undslog sig for at yde Visøre, klagedes der herover til hine tvende Herrer, og de tilskreve de Gjenstridige det i den Anledning nødvendige Advarselsbrev.

Dødsseng, at han ingen lovlige Arvinger havde uden Hafthorssønnerne; og havde allerede ved et tidligere Gavebrev bestemt, at hans Hustru Fru Katharina Knutsdatter skulde have Eidsa og Tolga, ligesom hun ogsaa beholdt Hovedgaarden Hestebø efter ham. Dog var der ogsaa en Thore Ufpaksøn, kaldet Kygr, som var ham saa nær beslegtet, at han vilde have været hans retmessige Arving, naar hans Fader kun havde været egtefødt, og han gjorde flere Aar derefter denne Ret saa eftertrykkelig gjeldende, at han virkelig fik sig Arven tildømt; men hvorledes dette hans Slegtskabsforhold til Drottseten har været beskaffent, kan ikke sees [1]). Fru Katharina blev, som det synes, fremdeles boende paa sine Gaarde i Norge, idet hun dog af og til besøgte Dronningen eller sine Venner og Frænder i Sverige; i September 1396, paa samme Tid som Dronningen opholdt sig i Sverige i Anledning af Kong Eriks Valg m. m., som det nedenfor vil blive omhandlet, var hun saaledes i Vadstena og bekræftede der som Medlem af St. Birgittes Familie alle de Gaver, som denne selv, der var hendes Modermoder, hendes Moderbroder Hr. Byrge Ulfsøn, hendes Modersystre Fru Katharina Ulfsdatter og Fru Cecilie Ulfsdatter, hendes Halvbroder Hr. Peder Ribbing, og hendes Syster Ingegerd Knutsdatter (nu Abbedisse) havde skjenket til Klostret [2]). Senere ville vi see, hvorledes Dronningen ved Kong Eriks Giftermaal lod hende hente fra Norge og udnævnte hende til den unge Dronnings Hovmesterinde, i hvilken Egenskab hun kort efter døde [3]).

Om **Haakon Jonssøns Død** i 1392 som ovenfor viist veed man kun, at den faldt mellem 4de Februar og 23de September 1392. Børn synes han ej at have efterladt. Hans Enke Hustru Margrete Gilivsdatter overlevede ham i mange Aar. Hun maa kort efter Haakons Død have giftet sig med en Mand, der var Ridder, siden hun faa Aar efter kaldes „Fru Margrete"; men ogsaa efter dette Giftermaal var hun Enke allerede i 1396, og egtede kort efter sin tredie Mand, Tydskeren **Tideke Wüstenacker** eller **Westenacker** (Navnet skrives forskjelligt), øjensynligt til megen Ergrelse for sine megtige Frænder [4]). Man maa antage, at Haakon Jonssøns Fader, Hr. Jon Hafthorssøn, ikke oplevede Sønnens Død; men at han var død noget før, skjønt vi have seet, at han endnu levede i 1388. Moderen Fru

[1]) See herom især N. Saml. III. S. 590—562. Jevnfør Dipl. N. I. 640. II. 674, 875. I. 493, 619, 620.

[2]) Brev i det svenske Rigsarchiv.

[3]) Abbedisse Margretes Chronicon om St. Birgitte, ved Klemming, S. 205. Hun døde i 1407, og blev begraven ved Vadstena, see Vadstena-Diariet, i Scr. r. Sv. I. S. 124.

[4]) See ovenfor S. 184.

Birgitte Knutsdatter døde endnu tidligere, men Aaret vides ikke; man erfarer kun, at hun døde før sin Mand paa Gaarden Huseby i Onse, og at hun ved sin Død testamenterede betydelige Gaver til Mariekirken i Oslo, hvor hun og hendes Mand vilde begraves, og hvor der skulde opføres et Altar over deres Gravsted [1]). **Hr. Sigurd Hafthorssøns** Dødsaar er ligeledes ubekjendt, men man har dog al Grund til at antage, at det var 1393, thi da Biskop Eystein i December 1393 visiterede paa Sudreim, havde hans Svigersøn og Arving til Sudreimsgodset, Jon Martinssøn, just skødet til Sudreims Kirke Godset Nordre Vestby, som Sigurd havde skjenket dertil [2]). Jon Martinssøn arvede formodentlig de fleste af hans oplandske Besiddelser; Giske- og Bjarkø-Godset derimod eller Arnungestammens egentlige Ættegods, saavelsom de øvrige Ejendomme, som Sigurds Hustru Ingeborg Erlingsdatter havde arvet efter sin Fader, fik Sønnen **Haakon Sigurdssøn**, der formodentlig ogsaa fik Sysel paa Søndmøre, og efter 1397 for en kort Tid nævnes som Medlem af Rigsraadet. At han var gift med Sigrid, Datter af Erlend Philipssøn paa Losna, er tidligere omtalt. Forresten spillede han ingen fremragende Rolle og berømmes endog udtrykkeligt for sin Nøjsomhed og Uegennyttighed. Han maa derfor saavidt muligt have holdt sig borte fra det offentlige Liv og offret sin Virksomhed paa Bestyrelsen af sine store Godser. Heri fulgte han Svigerfaderen **Erlend Philipssøns** Exempel, som nu ganske havde trukket sig tilbage, overladende det til sin Søn **Eindride** at indtage sin Plads i Raadet, af hvilke vi finde ham som Medlem allerede i 1397 [3]).

Blandt Dødsfald i denne Tid, der middelbart vedkom Norge, maa vi ogsaa nævne Titulær-Jarlen af Orknø, Hr. Erngisl Sunessøns Død i Aaret 1392, den 2den August. Hans sidste Hustru Ingeborg Magnusdatter var død to Aar forud, og de bleve begge begravede ved Vadstena, der ligesaavel som andre geistlige Stiftelser betænktes rigeligt af ham med Gaver [4]). Fire Aar efter, om Sommeren 1396, døde den for-

[1]) Dipl. N. IV. 649, 667.

[2]) Biskop Eysteins Register, fol. 97 b.

[3]) See ovenfor S. 323, Not. 2

[4]) Vadstena-Diariet, S. 104, 107. Allerede i 1360 skjenkede han Gods paa Øland til Nonneklostret i Kalmar til Sjælebod for sine to Hustruer Mæreta og Annot. Sit egentlige Testament gjorde han i 1378, og endelig bekjendtgjorde han ved Brev af 19de Januar 1392 sin sidste Villje, hvorved han til Guds, Jfr. Marias, St. Sigfrids, St. Andreas's og Allehelgeners Ære, samt til Sjælebod for sin Fader, Hr. Sune Jonssøn, sin Moder Fru Katharina, sin Syster Fru Mærgrete, sin Broder Hr. Peter Jonssøn og sine tre Hustruer samt andre Frænder, og endelig for sig selv, skjenkede endeel Jordegods i Østergøtland til St. Andreas-Capellet i Vexsjø Domkirke. Breve i det sv. Rigsarchiv.

tjente og ved sin virkelige Troskab mod Kongehuset hæderværdige Hr. **Erik Ketilssøn**, Marsk, Sejerherren ved Falkøping, i sin Tid Medlem ogsaa af Norges Rigs Raad, og Indehaver af flere Forleninger i Norge. Han blev begraven i Vadstena strax efter den 21de September, og da blev ogsaa hans tidligere afdøde Hustru Fru Ingerid Magnusdatters Liig flyttet did [1]). Endnu ved sin Død havde han endeel Besiddelser i Ranrikes Sysel, hvoraf noget tilfaldt det kongelige Capell, St. Michaels-Kirken i Tunsberg, eller maaskee egentlig hevdedes for det af Kongedømmet. Til Bru Kirke i hiin Sysel havde han med sin Hustrus Samtykke givet Gaarden Bru sammesteds, 3 Mk. Bøol, paa den Betingelse, at der hver Uge skulde læses en Messe for dem [2]).

Vi have allerede seet, at Dronningen efter Rigsmødet i Oslo 1388 kun sjeldent gjestede Norge, naar man ikke hertil regner de Tider, da hun opholdt sig paa Baagahuus, hvilket formodentligt indtraf temmelig ofte, men her ej kan komme synderlig i Betragtning, hvor der er Tale om at optrede i Hjertet af Landet, og i Spidsen for Regjeringen. De svenske Anliggender og Krigen optog hende næsten udelukkende, og saaledes maatte hun den meste Tid opholde sig enten i Sverige, eller ej langt derfra. Derfor see vi ogsaa, hvorledes især det vestlige Skaane blev etslags Middelpunct for alle tre Riger, hvor Raadsmøder holdtes og fælles Anliggender afgjordes. Man kan ej med Bestemthed paavise, at Dronningen siden hiint Møde i 1388 var i Oslo og personligt beskjeftigede sig med Regjerings-Anliggender, førend i April 1392, da hun her holdt det ovenfor berørte større Raadsmøde, ved hvilket Erkebiskopen, Biskop Jakob af Bergen, Biskop Eystein af Oslo, Biskop Sigurd af Hamar, Titulærbiskopen Hallgeir, der nu kaldte sig Biskop af Færøerne, Gaute Erikssøn, Jon Martinssøn, Otte Rømer, Benedict Nikolassøn, Alf Haraldssøn, Agmund Bergthorssøn, Brynjulf Jonssøn, Jon Darre, Haakon Stumpe, Jappe Fastulfssøn, Nikolas Galle, Finn Gyrdssøn og Herleik Aasulfssøn nævnes som tilstedeværende. Hovedøjemedet med dette Raadsmøde var vistnok at anholde om Hjelp til Krigen, thi det var strax derefter, at der, saaledes som det allerede ovenfor er berettet, sendtes Brev til Island med hiin Anmodning om overordentligt Bidrag, der først mødte saa megen Modstand. Heraf skulde man maaskee kunne slutte, at noget lignende har været vedtaget for Norges Vedkommende, især da vi have seet, at der, i Kongens Navn udgik Opbud af fuld Almenning, en Foranstaltning, hvortil nok Raadets Samtykke kunde synes nødvendigt, da Vitaliebrødrenes Angreb paa Bergen endnu ikke havde fundet Sted,

---

[1]) Vadstena-Diariet, S. 100.

[2]) Biskop Eysteins Register, fol. 7, fol. 171. Dipl. N. IV. 573.

og saaledes neppe mere end halv Almenning ifølge de gjældende Bestemmelser kunde opbydes. Men foruden dette er det ikke saa usandsynligt, at Raadet har vedtaget at give Dronningen et overordentligt Krigsstyr. Hermed staar maaskee en Omstændighed i Forbindelse, der omtales i et Par Brevskaber, men formedelst Mangel paa nærmere Oplysninger ikke tilfredsstillende lader sig forklare. Mod Udgangen af Aaret 1393 klagede Provsten ved Mariekirken i Oslo og hans Chorsbrødre over, at Indbyggerne af søndre Gudbrandsdalen nu ikke vilde udrede Visøren saa fuldstendigt som før, henholdende sig til nogle Privilegier, som de paastod at have. Men i den Anledning tilskrev Biskop Eystein og Agmund Bolt dem (i Egenskab af Hirdstjorer og Fehirder?) fra Oslo den 6te Februar 1394 og foreslillede dem, at da de hidtil ikke havde benyttet disse foregivne Privilegier, og desuden Dronningen, der nu var Rigets Styrerske, ikke havde stadfestet dem, gjorde de fornuftigst i at udrede Visøren som før, idetmindste indtil Dronningen igjen kom til Riget og da selv kunde afgjøre, hvorvidt hun vilde bekræfte Privilegierne eller ej. Ti Dage efter udferdigedes der endog i Kong Eriks Navn, man erfarer ikke af hvem, fra Akershuus en alvorligere Skrivelse om denne Sag til samme Almue; Provsten og hans Chorsbrødre, heder det her, havde klaget over deres Vægring, og dette havde forundret Kongen saa meget mere, som denne Almue hidtil havde haft det Ord, at ingen anden saa vel havde efterkommet sin Skyldighed til Kongedømmet; Kongen befalede dem derfor at udrede Visøren ligesaa fuldstendigt som før, og indstevnte de Gjenstridige til at møde for ham selv eller Raadet og Lagmanden i Oslo paa en af de tre Søknedage efter førstkommende St. Hansdag for der at stande til Rette. Dette Stevningsbrev blev strax sendt afsted og læst paa hver Thingstevne i søndre Gudbrandsdalen, og dette, saavelsom hiint venskabelige Raad fra Biskop Eystein og Agmund Bolt, havde til Følge, at de Gjenstridige strax gav efter; Froons Almue gjorde Begyndelsen den 9de Februar, og sidenefter de øvrige Almuer, paa Thingstevne efter Thingstevne. Nu skulde det vel næsten synes, som om denne Visøre snarere kom Mariekirken, end Kronen til Gode, og at den saaledes allerede tidligere havde været tilstaaet hiin begunstigede Kirke, thi det sees ikke rettere, end at Provst Arne, idet han klagede, her ej optraadte i Egenskab af Cantsler, men kun som hiin Kirkes Formand. Spørgsmaalet maa lades uafgjort, da intet nærmere meddeles om denne Sag [1].

Men paa det nyssomtalte Raadsmøde, som Dronningen holdt i April 1392, blev der ogsaa vedtaget en egen Retterbod eller Samling

[1] Dipl. N. 539. IV. 628. 630.

af nye Bestemmelser til Udtydning eller nærmere Forklaring af Loven, saaledes som det ogsaa tidligere havde været sedvanligt. Disse Bestemmelser vare: a) at naar en Mand, der intet ejede, men derimod var i Gjeld, blev dræbt, skulde Mandeboden for ham anvendes til Afdrag paa denne Gjeld og ikke gaa til hans Arvinger; b) at den Bestemmelse i Loven, at den Mands Gods, der blev utlæg for Brud mod Christenretten, tilfaldt halvt Kongen, halvt Biskopen, ogsaa skulde komme til Anvendelse med Hensyn til Kronens Tilgodehavende, om endog Vedkommende gik til Skrift og Bod, førend han blev lyst utlæg, „saasom onde Gjerninger altid skulde hades, og Rettens Mildhed gav Mange fri Tøjle til Synd"; c) at naar nogen, efterat have afsvoret en Kone, med hvem han stod i utilladelig Forbindelse, siden brød denne Eed, skulde han derfor svare Kronen hvad Lovbogen foreskrev for Meneed, baade Sekt og Utlegd, og Biskopen kun hvad Christenretten bestemte for ulovligt Samliv og Edsbrud; vilde han have Fred tidligere, end Lovbogen angav, da skulde han kjøbe den af Kongen; d) naar Nogen fæstede sig en Kvinde, og uden at oppebie Kirkens Dom, og levede med hende, skjønt vidende at hans tidligere Fæstekvinde endnu var i Live, skulde dette være Utlegdsverk, og hans Gods være forfaldet til Deling mellem Kongen og Biskopen, hvis han ej aflod fra hende, førend Dommen faldt; e) Ingen skulde have flere Herre-Svene og ingen fordre større Skerding (Afslag) i Ledingen, end Lovene tillod; f) med Landkjøb og Strandkjøb skulde der forholdes som før; g) Ingen skulde kjøbe eller selge i Kjøbsteder uden paa det rette Torv, og hvis Kongens Foged mistenkte Nogen for at have overtraadt dette Forbud, da skulde han verge sig ved Eed selv tredie, eller ogsaa strax overlade Fogden det kjøbte til Indkjøbs Priis, hvis denne ønsker det til Kongens Behov. — De første Artikler synes at vidne om, at der ved Behandlingen af de kirkelige eller halv kirkelige Sager, for hvilke der ogsaa skulde bødes til Kronen, havde indsneget sig en for denne uforderlagtig Praxis, idet den geistlige Autoritet paa egen Haand eftergav ogsaa Kronens Tilkommende, naar Vedkommende gjorde Bod og Bedring; vistnok i Medhold af den Bestemmelse i Erkebiskop Jons Christenret § 62, „at naar en Mand begaar en Forbrydelse, der felder ham til Utlegd efter Christenretten, og gaar til Bod, førend Utlegden er ham paalyst, da har Kongen intet at fordre". Her seer man saaledes et Exempel paa, at Geistligheden fremdeles holdt sig til Jons Christenret, skjønt den ikke var udtrykkeligt vedtagen, men man seer ogsaa, at Dronningen ikke lod det saaledes gaa hen, og at de tilstedeværende Biskoper selv maatte finde sig i at erkjende hendes Ret. Den 5te Artikel vidner atter om, at de fornemme Mænd omgav sig med et utilbørligt Antal „Hovmend" og fordrede en større Skattefrihed, end Lovene tilstod dem.

Til Slutning vedføjes Retterbaden den udtrykkelige Clausul, „at den blot skulde staa ved Magt, indtil Kongen blev myndig, og at Kongens Ret hermed ikke var bortgiven, men skulde være ubeskaaren i alle Dele“. Man seer heraf, hvor lidet Nordmendene kunne finde sig i at staa under en Kvindes Regjering, hvor dygtig hun end kunde være. Margrete har her maattet finde sig i, hvad hun ikke kunde faa endret eller forebygget, og hendes Opgave maatte nu kun være at sikkre sig saa stor Magt over Kongen selv, at hun dog i Virkeligheden blev den herskende. Retterboden, samtykt og beseglet af de ovennævnte geistlige og verdslige Raadsherrer, er dateret fra Oslo Kærsleſøndag eller 5te April 1392 [1]). Paa det samme Møde synes det og, som om Dronningen i Kong Eriks Navn har stadfestet endeel Bevillinger og Sysselbreve; idetmindste udstedtes en saadan under 16de April for Benedict Nikolaøsøn, angaaende hans Forlening med Eker, m. m. [2]), og da Kongen neppe var tilstede, eller, om han var der, neppe havde kunnet udøve nogen Regjeringshandling paa egen Haand, saasom han endnu ikke var myndig, maa det være Dronningen selv, der udstedte Bekræftelsen og beseglede den i hans Navn.

Efter dette Møde kan det ej paavises, at Dronningen gjorde noget nyt Besøg i Oslo, med mindre det skulde være i Begyndelsen af det følgende Aar, da Kong Eriks forhen omtalte Almennings-Opbud af 2den Marts 1393 er udstedt paa samme Maade som det nys omtalte Bekræftelsesbrev, i Kongens Navn, men uden at Cantsleren eller overhoved nogen Besegling omtales. Det er i sig selv ikke usandsynligt, at Margrete var personligt oppe i Norge for at paadrive Udrustningen eller idetmindste Ledingens Udredelse, og da vi den 25de Marts, lidt over tre Uger senere, finde hende paa Arevall [3]), kan hun da gjerne have været paa Tilbagereisen fra Norge. Men usikkert bliver det altid, saa meget mere som hiint Stevningsbrev fra Kong Erik til Gudbrandsdølerne, dateret fra Akershuus den 16de Januar 1394, ogsaa er affattet paa samme Maade som hine, uagtet Dronningen da neppe kan have været i Oslo, siden vi den 25de, altsaa ni Dage derefter, finde hende i Kalmar, hvor hun endog synes at have været i længere Tid for at være sin Hær noget nærmere, saa længe Stockholm beleiredes [4]). Saaledes bliver det altid uvist, hvad man i dette Stykke skal antage. I de nærmest paafølgende Aar findes ingen Tegn til, at hun nogensinde har været i Norge.

---

1) Originalen findes endnu i det danske Geheime-Archiv og er aftrykt i Dipl. Norv. VI. 338.

2) Dipl. N. I. 539.

3) Suhm, XIV. S. 308.

4) Sammesteds S. 322.

. . Der skal i Aarene 1391 og 1392 atter have været en smitsom Sygdom og Mandedød i Norge, saavel i det nordlige, som i Viken. Vore egne Brevskaber melde intet derom, og det er endog vanskeligt efter disse at paapege nogen bekjendt Mand, der kunde være bortrykket af Sygdommen, med mindre det skulde være Haakon Jonsson og Haakon Stumpe, hvis Død falde netop i 1392. Derimod opregne de islandske Annaler over 50 Islændinger, som ved denne Lejlighed døde i Norge, og føje til, at der foruden dem var mange andre, baade islandske og norske, samt at Sotten ophørte „efter Juul“ [1]), uden at man dog kan see, om der hermed menes Julen 1391—1392, eller den følgende. Under disse Omstændigheder vidner det forresten om Behjertethed hos Dronningen, at hun just paa den Tid, da Sotten endnu rasede, eller i alle Fald kun for ganske lidt siden havde ophørt, vovede sig op til Norge; men paa den anden Side kan man ogsaa deraf slutte, hvor paatrengende nødvendig denne Reise var for hende.

Paa Island var der i denne Tid et langt mere bevæget Liv, end her i Norge. Den mest fremragende Personlighed var den oftere omtalte Høvding Bjørn Einarsson i Vatnsfjord. Det Løfte, han paa sin ufrivillige Reise til Grønland havde aflagt, at gjøre en Pilegrimsreise til det hellige Land (s. o. S. 248), udførte han først senere, men derimod drog han til Rom for at nyde godt af Jubilæet i 1390, og kom tilbage derfra i 1391. Med sin Hustru Solveig havde han to Børn, Thorleif og Christine. Den første, en haabefuld ung Mand, skulde om Vinteren 1391—92 drage til Eyjafjorden for at holde Bryllup, men Skibet kantrede ude paa Fjorden, og han omkom med alle Folkene. Efterretningen herom gjorde saa sterkt Indtryk paa hans Syster, der i lengere Tid havde været svag og sengeliggende, at hun strax stod op og blev frisk. Faderen bortgiftede hende derpaa til den anseede Jon Guthormsson, Broder af Loft Guthormsson, kaldet den megtige, paa Madrevalle, om hvem der i det følgende vil blive Tale [2]). Brylluppet stod med megen Stads i Vatnsfjord omkring den 14de October 1392. Hirdstjoren, Vigfus Jonsson, og mange andre anseede Mend vare Gjester, og det var her, at Hirdstjoren, som vi have seet, benyttede sig af Lejligheden til at komme frem med Dronningens Brev om Krigsstyr, og overtalte Stormendene til at gaa ind paa Fordringen. I det følgende Aar kom Bjørn i Uenighed med en anden megtig Høvding i Vestfjordene, Thord Sigmundsson, der havde været sammen med ham paa Romerferden. Aarsagen angives ikke; man veed kun, at Striden an-

---

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 350. 354.

[2]) Espolins Íslands árbækr I. S. 113. 114.

tog en alvorlig Character, thi det kom endog til et formeligt Slag mellem dem under Ruup i Dyrafjorden, hvorved to af Bjørns Mend faldt og han selv saavelsom de fleste øvrige blev haardt saarede, (Thorsdagen den 20de November). Bjørn flygtede med sine Folk til nærmeste Kirke og forlod den først Dagen efter. Der blev siden prøvet Forliig imellem dem, men forgjeves; imidlertid havde flere af Thords Følge og Medkæmpere i Slaget forladt Island (d. 22de November) for at drage i Pilegrimsferd. Bjørn benyttede Vinteren til at reise om og sikkre sig de megtigste Mends Bistand. Det følgende Aar, den 23de Juli, reed Bjørn ifølge med Hirdstjoren, Lagmanden Thorstein Eyjulfssøn, flere Prester og mange andre, i alt henved nitti Mend, de fleste i fuld Rustning, til Thord Sigmundssøn, hvilken Hirdstjoren nu stevnede til Mosfell for sig og Lagmanden til næste Thorsdag og Fredag, for her at svare for hine to faldne Mends Drab. Til den Tid „tog Thord Dag", som det kaldtes, af Hirdstjoren og Bjørn. Han indfandt sig med femti Mand, hvoriblandt tyve vel bevæbnede, men dette hindrede ikke Dommen fra at udfalde saaledes, at han og fem andre skulde være utlæg, og deres Landsvist afhængig af Kongens Naade. Imidlertid blev der dog ved de bedste Mends Megling allerede den 23de August indgaaet et midlertidigt Forliig mellem begge Hovedmendene, saaledes at Bjørn skulde have Valget, om han selv vilde affige Opgjøret, eller nævne gode Mend dertil. Han valgte det sidste, nævnede Hirdstjoren, Lagmanden og endeel andre; og Kjendelsen lød, at Thord skulde udrede til Bjørn Varer eller Penge til en Verdi af femti Hundreder, samt indbyde ham med Hustru og Svene til et sømmeligt Gjestebud. Dette skete, og hermed synes Striden at have faaet en Ende[1]).

Der berettes fremdeles om saa mange Landeplager og voldsomme Naturoptrin, der i disse Aar hjemsøgte Island, at man næsten maa antage, at dette har været en af de stundom tilbagevendende Perioder, hvor de vulkanske Kræfter i Jordens Indre ere mere end almindeligt virksomme og Elementerne i usedvanligt Oprør. I 1389 skete der et voldsomt Udbrud af Heklefjeldet, med saadan Gny og Døn, at det hørtes over hele Landet. To Gaarde, Skard og Tjaldestad, blev ødelagte; der faldt saa mange Pimpstene ned, at en Hest dræbtes deraf, og Askefaldet ødelagde en heel Deel Fæ. Der opkom Ild ej alene fra selve Fjeldet, men ogsaa i en af de nærmeste Skovstrækninger, ovenfor Skard, og med saadan Voldsomhed, at der dannede sig to Fjelde med en dyb Kløft imellem dem. Om Høsten regnede det saa sterkt og vedholdende paa Nordlandet, at der efter Mortensmesse blev en Flom, hvis Mage

[1]) Isl. Annaler, Udg. S. 356—366.

man ikke i Mands Minde havde seet. En Mengde Sauder omkom, og voldsomme Jordskreder ødelagde Skove og Græsgange. Hele Gaarden Hjalleland i Vatnsdal blev borttagen af en saadan Jordskrede, og sex Mennesker omkom derved, ligeledes Gaarden Budarnes med tolv Mand; men den største Ulykke skete paa Langelid i Horgaardal den 18de November (see o. S. 246), hvor Lagmanden Ravn Botulfssøn, hans Kone Ingeborg Thorsteinsdatter, deres to Børn og flere andre, i alt sexten Mennesker, mistede Livet. Jorden, siges der, sprak under selve Huset, saa at der løb Vand op i Stuen, og Gaarden med tilhørende Kirke, samt to andre Gaarde, sank ned. Der blev strax sat over hundrede Mand til at lede efter de dræbte og deres Gods; man fandt ogsaa nogle af dem, hvoriblandt Huusfruen, men næsten intet af Godset. I det følgende Aar (1390) var der saa heftigt et Jordskjelv paa Sønderlandet i Egnen om Grimsnes, Floen og Ölvus, at fjorten Gaarde nær vare ramlede ned, tre gik ganske til Grunde, og Jorden sprak paa flere Steder, hvor der siden kom Vand op. Ogsaa Havet var uroligt, og der tales om flere Skibbrud. Dette var maaskee Aarsagen til, at der i 1389 ikke kom noget Skib fra Norge til Island, medens derimod syv blev liggende over [1]). Derved maatte Tilførselen og Handelen lide betydeligt og Tilstanden end mere forverres. Og desuagtet synes det, som om Autoriteterne i Norge nu med fordobblet Strenghed søgte at hevde de ufornuftige Bestemmelser, der forbød Fremmede at handle paa Landet. Skibsfarten paa Island fra Norge synes nu ene at have været i Hænderne paa enkelte fornemme og rige Folk eller geistlige Stiftelser i Norge, der ejede sine egne Skibe, som disses Navne vise, f. Ex. Reymars- eller Rømers-Suden, Sunnivesuden (formodentligt tilhørende Bergens Domkirke), Kane-Baaden, Haakon Jonssøns Skib, Hustru Margretes Skib [2]), o. s. v., og desto større Interesse havde derfor Magthaverne i Norge af at sikkre sig Monopolet. De synes endog ikke sjelden at have gaaet videre, end Retten hjemlede dem, og ofte ej engang at have villet tillade Islendingerne selv at udføre sine egne Varer. Der berettes saaledes, at Haakon Jonssøn kvarsatte eller lagde Beslag paa det Gods, den islandske Prest Sira Paal Thorsteinssøn havde med sig, da denne i 1391 kom over til Norge, men at han rigtignok ogsaa maatte høre ilde derfor [3]). Ikke engang Danske og Svenske taaltes, uagtet de nu lød

---

[1]) Sammesteds, S. 342—648.

[2]) Rømersbaaden omtales ved 1370 (Ann. S. 320), Sunnivesuden ved 1375, (S. 326), Kanebaaden ved 1402 (S. 372), Haakon Jonssøns og Hustru Margretes Skibe 1384 og 1385 (S. 336).

[3]) Isl. Ann. Udg. S. 350.

under samme Scepter som Norge[1]). De ansaaes fremdeles som Udlændinger. Men vi ville see, at denne ufornuftige Handelspolitik tilsidst netop havde de Følger, at engelske og andre foretagelseslystne Fremmede, lokkede af den store Fordeel, som Landets Afsperring aabnede dem, begyndte en Snighandel, som altfor meget understøttedes af de Indfødte selv, til at det kunde lykkes Autoriteterne at forebygge den.

Vi have tidligere viist, at Hirdstjoren paa denne Tid var **Vigfuns Ivarssøn**, og Lagmend fra 1387 Narve Sveinssøn og Ravn Bjørnssøn. Da Ravn var omkommen ved Ulykken i Langelid, beskikkede Hirdstjoren hans Svigerfader **Thorstein Eyjulfssøn** endnu engang til Lagmand, og dette Embede beklædte han lige til sin Død, henimod 1402. Denne Thorstein Eyjulfssøn maa nu have været en meget bedaget Mand, da han allerede i 1358 blev Sysselmand, og kort derpaa Lagmand, som tidligere af os berettet[2]). Biskoperne paa Island i 1389, da Erik blev tagen til Konge i Norge, var **Michael** i Skaalholt og den gamle **Jon Skalle** paa Hole, som vi ovenfor have seet (s. S. 252). Men Michael var allerede i 1388 dragen til Danmark, hvorfra han i 1390 beskikkede Thorstein Snorressøn, Abbed i Helgafell, til Official i sit Sted. Biskop Jon døde den 24de August 1391. Men imidlertid maa man ved Pavestolen have faaet en falsk Underretning om, at han allerede tidligere skulde være død, thi i Begyndelsen af April 1391, medens Jon endnu levede, beskikkede Paven ved Provision en Efterfølger, „da han", som det heder, „havde faaet sikker Efterretning om, at Jon var afgaaet ved Døden"[3]). Denne Efterfølger var atter en Prædikebroder og pavelig Poenitentiarius, samt dansk af Fødsel, nemlig Broder **Peter Nikolassøn**, der formodentlig havde fulgt Michael i Pønitentiar-Embedet. Den gamle Einar Havlidessøn forvaltede imidlertid Biskopsstolen som Official. Den nye Biskop ankom om Høsten 1392, med en Deel danske Prester og Tjenere i sit Følge, paa det eneste Skib, som da gik

---

[1]) Dette sees af den islandske Almues Skrivelse til Kong Erik af 1431 (Safn til S. Isl. II. 175), hvor det blandt andet heder, at de paa Althinget „sagde de Danske ud af Landet", ligesaavel de som de engelske og tydske. Naar dette kunde skee i 1431, maa det end mere have været Tilfeldet 40 Aar tidligere.

[2]) See o. foreg. B. S. 919, 926.

[3]) Brev fra Curiens Camerarier af 6te April 1391, Dipl. N. VI. 333 Isl. Ann. Udg. S. 348. Enkelte Annalhaandskrifter henføre ogsaa Jons Død til 1389 eller 1390, og var det ikke fordi Annalerne udtrykkeligt sige, at Eftermanden Broder Peter beskikkedes, medens Jon endnu levede, og vi med Vished vidste, at denne Beskikkelse skete i April 1391, kunde vi være fristede til at antage, at Dødsfaldet skete 1390; thi det er dog besynderligt, at Brevet af 6te April 1391 udtrykkeligt paaberaaber sig den indløbne „sikre Efterretning" om Jons Død. Skulde Annalerne saaledes dog have feilet?

fra Norge til Island, nemlig den saakaldte Petersbolle. Det strandede ved Krisuviik, men Biskopen og alle de øvrige, der vare ombord, kom dog derfra med Livet; han drog strax til Hole og blev uden Modsigelse antagen, baade af Læge og Lærde. Hertil bidrog maaskee ikke lidet, at den ærverdige, højt ansete Einar Havlidesson sluttede sig venligt til ham, ligesom ogsaa Biskopen var klog nok til indtil videre at lade ham beholde Officialatet. Dog synes ogsaa Peter selv at have været en dygtig og nidkjær Mand [1]). Einar Havlidesson døde allerede i det følgende Aar (22de September 1393), 89 Aar gammel, begrædt af alle [2]). Han var uimodsigeligt en af Øens dygtigste og meste fortjente Mend paa den Tid, og blandt hans Fortjenester er dette ikke den ringeste, at han i sin hele Levetid holdt Aarbog over de samtidige Begivenheder, som han oplevede baade paa Island og i Norge. Uden disse Optegnelser, som desverre dog ikke nu haves fuldstendige, vilde vi være i Uvidenhed om mange vigtige Begivenheder. Han skrev tillige sin Ungdoms-Beskytter Biskop Laurentius's Saga, saaledes som det ovenfor er nævnt [3]). Biskop Michael havde imidlertid ganske frasagt sig Skaalholts Biskopsstol i 1391, og der beskikkedes ham en Efterfølger i Broder Vilkin, Prior ved Predikerklostret i Bergen [4]). Efter nogles Sigende blev han indviet i Rom, efter andres af Erkebiskop Vinalde; formodentlig blev han udnævnt af Paven ved Provision, men ikke indviet førend efter sin Hjemkomst til Norge [5]). Den Omstendighed, at han var Predikebroder, gjør det højst sandsynligt, at ogsaa han i kort Tid har forestaaet Pønitentiar-Embedet efter Broder Peter. Som Prior for Predikebrødrene i Bergen havde han bygget et Taarn for sit Kloster, og han skal overhoved have været en virksom og nidkjær Mand, hvad ogsaa hans Embedsførelse som Biskop viser. Forresten skal ogsaa han have været dansk [6]), skjønt hans Navn snarere synes at vidne om nedertydsk Herkomst. Til Island kom han ikke førend i 1394, og holdt sin første Messe i Skaalholt Korsmessedagen den 14de September, ved hvilken Lejlighed han

---

[1]) Isl. Ann. Udg. S. 352.

[2]) Sammesteds S. 356.

[3]) See foregaaende Bind, S. 138.

[4]) At han havde beklædt dette Embede, sees af den Bemerkning i Isl. Annaler S. 378, hvor hans Død i 1405 omtales, at han „lod bygge Taarnet ud til Brødrene, da han der var Prior"; Predikerklostret i Bergen kaldtes nemlig i daglig Tale „út til bræðra" medens Minoriterklostret kaldtes „inn til bræðra". See Langes Klosterhistorie S. 329, 339.

[5]) Islandske Annaler, ved 1391, Udg. S. 350, og ved 1394, Udg. S. 364.

[6]) Dette siges af Finn Jonsson i hans Kirkehistorie II. S. 135, men ingen Hjemmel anføres, og Annalerne nævne intet derom.

gjorde et Gjestebud, hvis Mage i Pragt og Talrighed ingen da levende havde seet paa Island. Storstuen, siges der, var besat med en tredobbelt Rad af anseede Mend fra Ende til Ende, og der blev ikke drukket andet end tydskt Øl og endnu kostbarere Drikkevarer. Om hans Virksomhed paa Island ville vi i det følgende komme til at berette.

Om Skatlandene, og navnligt om **Færøerne**, iagttage fremdeles vore egne Kilder en næsten fuldkommen Tavshed. Derimod have vi andenstedsfra en dunkel Hentydning til ikke uvigtige Begivenheder, som skulle have foregaaet der ved disse Tider, og som tillige er ledsaget af saa mange andre merkelige Omstændigheder, at den her fortjener en nærmere Omtale. I Aaret 1390 udrustede den rige og anseede venetianske Ridder **Niccolò Zeno** et Fartøj, for at see sig om i Verden og besøge fjerne Lande. Han sejlede gjennnem Strædet og heelt op i Nordhavet, hvor han blev overfaldt af Storm, kom ud af sin Cours og strandede paa en Ø, som han kaldte **Frisland**, men som man tydeligt nok af flere Omstendigheder kan skjønne var **Færøernes** Øgruppe. Han frelste Mandskabet og den største Deel af Ladningen, men vilde være kommen i den største Nød, da de nærmeste af Beboerne angreb dem, hvis ikke en mægtig Høvding var kommen til, havde frelst dem og taget dem i sin Tjeneste. Denne Høvdings Navn fordreies i den herom forfattede italienske Beretning til „Zichmni", hvilket sandsynligviis er en falsk Opfatning af den færøiske Udtale af Navnet **Simon**, thi et Sagn paa Færøerne omtaler netop en Simon Buessøn, Ætling af Sigmund Brestessøn, der i denne Tid skal have haft Færøerne i Lehn og hersket næsten uafhængigt. Ifølge den italienske Beretning skal denne Zichmni eller Simon Aaret før Niccolo Zenos Ankomst have overvundet den norske Konges Folk og gjort sig uafhængig. Niccolo blev hos ham i lang Tid og fulgte ham paa flere Tog til andre Øer; han sendte endog Bud efter sin Broder Antonio, der ogsaa udrustede et Skib og med dette ankom til „Frisland" i 1392. Kort efter drog Zichmni med dem begge, Niccolo som Anfører for Flaaden til Hjaltland (fordrejet i Beskrivelsen til „Estland"), som de herjede, men trak sig tilbage, da Kongen af Norge — her menes vistnok Jarlen af Orknø — kom dem i Møde med en overlegen Styrke; dog ødelagdes dennes Skibe i en Storm; imidlertid drog Zichmni til Island, hvor han satte sig fast paa nogle Udøer og efterlod Niccolo med en Besetning. Niccolo gjorde herfra en Reise til Grønland (Engroneland), men døde strax efter Tilbagekomsten til Færøerne. Hans Broder Antonio forblev endnu ti Aar hos Simon og gjorde i Løbet af denne Tid med Høvdingen en Opdagelsesreise til nogle fjerne saakaldte Øer i Vesten, af hvilke man i en, som Beskrivelsen kalder „Estotiland", troer at gjenkjende Nova Scotia. Her skal Zichmni have anlagt en Coloni. Antonio forblev paa Færøerne

til omkring 1405, hvorpaa han vendte tilbage til Italien. Efter hans Breve og Meddelelser er Beretningen om Brødrenes Reiser senere ført i Pennen af hans Ætling i 5te Led, Niccolo Zeno den yngre. Det er vel muligt, ja endog højst rimeligt, at der i denne Beretning efter saa mange Aars Forløb kan have indsneget sig mange Fejl, og at især Navnene ere blevne end mere forvanskede, end de oprindeligt var; men den er dog altid heel merkelig, idet den vidner om krigerske Foretagender og Opdagelsesreiser fra Færøerne af, om hvilke vore egne Kilder ganske tie stille [1]). Man kan vanskeligt tilbageholde den Formodning, at efter 1395 ogsaa Vitaliebrødre, af dem, der vare dragne vestover, have taget Deel i disse Foretagender, og at det er hertil, Detmar kan have sigtet, naar han forteller om deres eventyrlige Ferd til de fjerne Farvande ved „Caspien".

26. Erik af Pomern tages til Konge i Danmark og Sverige og krones i Kalmar under eet for alle tre Riger. De trende Rigers Forening.

Efter saaledes at have betragtet de i sig selv ikke synderlig vigtige Tildragelser, som i disse sidste Aar forefaldt i Norge og Skatlandene, fjernt fra Hovedbegivenhedernes Skueplads, vende vi atter tilbage til Dronningen for at iagttage, hvorledes hun nu, befriet fra Krigens mest trykkende Sorger, fuldførte sin Unions-Plan. Vi have allerede seet, hvorledes hun ligefra det første Øjeblik, da hun fik Magten i Hende efter Kong Haakons Død, stadigt arbeidede til dette Maal, og at ikke engang Kong Olafs pludselige Dødsfald kunde afskrække hende derfra, om det end rimeligviis voldte nogen Forhaling, som ellers ikke vilde have opstaaet. Men hun vidste at overvinde alle Hindringer, saa misligt det end i Førstningen saa ud. Hun havde dog nu faaet sig selv Regjeringsmyndigheden overdraget i alle tre Riger; hun havde faaet en Tronfølger opstillet, som i Norge endog allerede var antagen til Konge, medens man i Sverige paa Forhaand havde lovet at velge den til Konge, som hun maatte foreslaa; og Mecklenburgernes Fodfeste og Indflydelse i Sverige havde hun saa fuldstændigt vidst at tilintetgjøre, at der heller ikke fra denne Kant kunde øjnes nogen Hindring. Hun stod altsaa nu paa det nærmeste ved Maalet og havde alene tilbage at legge den sidste Haand paa Verket.

Margrete havde ingensinde lagt Skjul paa denne sin Hensigt, at forbinde de tre Riger nærmere og varigere sammen, end en blot og bar

[1]) Nærmere Meddelelser herom findes i Bredsdorffs Afhandling om Brødrene Zeno's Reiser, i „Grønlands hist. Mindesmerker", III. S. 529—624.

Personal-Union, tilfeldigt opstaaet, formaaede. Vi have allerede ovenfor (S. 125) omtalt, hvorledes der endog er al Sandsynlighed for, at der efter Kong Haakons Død i 1380 oprettedes en Unions-Act mellem Norge og Danmark i Lighed med den forrige mellem Norge og Sverige, og at dens Artikler maaskee endog have været de selvsamme, der siden optoges i den større Unions-Act, hvorom vi her komme til at handle. I sine vigtigere Regjeringshandlinger og i sin hele politiske Virksomhed synes Margrete med Flid at have lagt an paa at bibringe sine Undersaatter i de tre Riger den bestemte Forestilling, at disse herefter lige over for Udlandet skulde udgjøre eet, deres politiske Anliggender betragtes som felles, og afgjøres ved felles Raadslagning og under gjensidigt Ansvar. Hendes Hensigt var aabenbart endog den, med Tiden at drive det dertil, at alle tre Riger kun kom til at danne et eneste Rige, og Indbyggerne i dem alle et eneste Folk: deraf formodentlig hendes endog tildeels forhastede Bestræbelser for at faa danske Mend ind i vigtige norske geistlige og verdslige Embeder, og — hvo veed om ikke ogsaa enkelte Nordmend anvendte i Danmark. Under hele Krigen og de sidste Fredsunderhandlinger var Unionsprincipet allerede saaledes anerkjendt endog af de meglende tydske Stæder, at man endog kan sige, at det dannede Grundlaget for Underhandlingerne. Vi have seet, at da der i 1393 var Tale om at give Kong Albrecht fri, ja endog blot om at bringe ham fra Lindholm til Falsterbod, erklærede Dronningen, at hun ej kunde indlade sig derpaa, uden at have indhentet det norske og det svenske Raads Samtykke. Ved Forhandlingerne paa Skanør, Falsterbod og Lindholm i 1395 var derfor ogsaa alle trende Rigers Raad tilstede; Raadsherrer og anseede Mend fra alle tre Riger maatte besegle Dronningens Fredsbreve som Lyftesmend, og betydningsfuld bliver især Slutningsartiklen i de syv Stæders Forsikkringsbrev til Dronningen om i de ovenfor anførte Tilfelde enten at ville tilbagesende Kong Albrecht eller overgive Stockholm: „at hvis Dronningen inden den bestemte Tid af tre Aar døde, eller ikke var inden sine tre Riger, saa skulde Kong Erik af Norge ganske træde i hendes Sted som den, til hvem disse Forpligtelser skulde efterkommes, eller hvis han ogsaa døde, skulde dette skee til „samme Konges og Dronnings og Arvingers troe Haand, nemlig hendes Riges efterskrevne Raad og Tjenere"; herefter opregnes Raadsherrerne og Høvdingerne fra alle tre Riger ved Navn. Dette viser noksom, at Erik, uagtet han endnu kun var Norges Konge, dog allerede betragtedes som Tronfølger i de tvende øvrige Riger, og at de tre Rigers Raad tilsammen lige over for Stæderne og det øvrige Udland betragtedes som et eneste Felles-Rigsraad. Unionen var saaledes allerede i Virkeligheden anerkjendt og gaaet ind idetmindste i Raadsherrernes Bevidsthed. Der manglede kun, at Erik

toges til Konge i de to andre Riger, og at en gjensidig Unionsact oprettedes.

Dronningen havde klogeligt benyttet sig af den Omstendighed, at Norges Tronfølge var arvelig i sedvanlig og strengere Forstand, ej, som Danmarks og Sveriges, med Valgfrihed inden Kongehusets Medlemmer, til at faa Erik tagen til Konge i det førstnævnte Rige. Herved var allerede det meste vundet: Erik havde faaet Kongenavn, og Folket i de tvende andre Riger maatte derved blive vant ved at kalde ham saaledes, uden vel overhoved at gjøre sig ret klart, at han alene var Norges, ikke ogsaa Sveriges og Danmarks Konge. Og var man først enig om, at Rigerne herefter ej skulde skilles ad, maatte Tronfølgen i Sverige og Danmark allerede derved være ham vis. Fra de Svenske havde jo Margrete desuden hiint udtrykkelige Løfte om at erkjende den Konge, hun gav dem, og hun havde endog ladet Erik antage Titel af „Sveriges rette Arving“ [1]). Det var altsaa egentlig kun de Danskes Samtykke, som det endnu stod tilbage for Dronningen at indhente. Men hendes Anseelse i Danmark var saa stor, at hun vist heller ikke her havde nogen Vanskeligheder at frygte for. Saavidt man kan see, blev ogsaa Erik **valgt til Danmarks Konge** endnu i 1295, og maaskee endog paa det selvsamme Møde, hvorved Raadsherrerne vare forsamlede for at underhandle om Freden. Thi allerede den 24de Januar 1396 blev Erik hyldet som Danmarks Konge af Jyderne paa Viborg Landsthing, og af det Forsikkringsbrev, som Kongen ved denne Lejlighed paa hans Vegne udstedede, sees det, at han endog tidligere var bleven hyldet i de øvrige Landskaber: hans Omreise i disse maa saaledes have fundet Sted i de sidste Maaneder af Aaret 1395, saasom hans Antagelse som Danmarks Konge var tilendebragt, ej begyndt, paa hiint Landsthing i Viborg. Men forøvrigt blev det udtrykkeligt bestemt og vedtaget, at Dronningen fremdeles skulde føre Regjeringen, indtil han blev myndig [2]).

Der er endvidere al Grund til at antage, at Dronningen paa hiint selvsamme Møde i Skaane ogsaa aftalte det Fornødne med de svenske Raadsherrer om Eriks Valg eller Antagelse til Konge i deres Fedreland. Thi efter dette Møde havde Dronningen ingen Sammenkomst eller

---

[1]) Saaledes (Sviárikis réttr erfingi) kaldes Erik allerede i Landevistbreve af 1391 og de følgende Aar, see Dipl. N. I. 529. 539. 548.

[2]) See herom især Paludan-Müller, obss. critt. S. 34—36, Suhm, XIV. S. 360—366. At Erik ikke kaldes Danmarks-Konge i de Fredsbreve, der dateredes den 8de September 1395, hindrer ikke, at han dog allerede kan være valgt under Mødet paa Lindholm og Falsterbod i Juni Maaned, thi vi have seet, at hine Breve allerede bleve ferdigskrevne samtidig med Fredens Afslutning den 17de Juni og alene forsynedes med et senere Datum.

Overlægning med disse Raadsherrer førend i Midten af det følgende Aar. Og den svenske Riimkrønike, hvis Affattelse neppe ligger 50 Aar senere end disse Begivenheder, siger endog udtrykkeligt, at Margrete, førend Erik hyldedes i Sverige, sammenkaldte sit Raad af alle tre Riger og fik dem til i Forening at beslutte Eriks Antagelse til Konge i dem alle, for at Rigerne fremdeles kunde blive samlede. Krøniken meddeler endog enkelte af Forhandlingerne, der synes at vise, at hun i Førstningen stødte paa Vanskeligheder. „Da Herrerne vare komne sammen", heder det, „sagde hun til dem, at de burde tage sig en Konge, medens hun endnu levede, for at Rigerne kunde blive samlede. Herrerne raadslog da først og sagde, uden at frygte for hendes Unaade, at saa længe Gud lod hende leve, da ønskede de ikke nogen anden Herre. Men da svarede Dronningen hastigt og meget vred: jeg har raadet Eder til det bedste, og vil I nu ej gjøre det, da staar Riget i Fare, og efter min Død faar I Kiv, thi Rigerne blive da visseligt ikke tilsammen; men jeg kan vel tænke, at I forsmaa den Herre, fordi han er af min Ætt! Da blev Raadsherrerne ilde til Mode og gjorde ganske, som hun vilde, for at stille hendes Vrede; de erklærede, at de gjerne vilde følge hendes Raad; hun takkede dem og lod Erik strax hylde af alt Rigets Raad", det vil da sige, at hun lod sig give et foreløbigt Tilsagn baade af det danske og af det svenske Raad om, at de vilde velge Erik til Konge [1]). Hvis det virkelig er gaaet saaledes til, kan det ej have været paa noget andet Møde end det nys omtalte i Skaane; og Beretningen er ej alene sandsynlig, men bestyrkes endog deraf, at enkelte svenske Herrer netop efter dette Møde sees at have været misfornøjede og draget sig bort fra Margrete, ja endog nærmet sig Mecklenburgerne, som Jakob Abrahamssøn, om hvem vi allerede have berettet, at han deeltog i Fredsmødet, men strax efter gjorde felles Sag med den egenmægtige Knut Boessøn i Finland.

Fra Jylland, hvor Kongen og Dronningen efter Hyldingen opholdt sig i nogle Uger, drog de først til Assens i Fyn for at handle med de holstenske Grever om den nye Forlening med Sønderjylland, der nu skulde finde Sted, men som dog ikke skete formedelst Grev Claus's Betænkeligheder [2]). Derpaa begav de sig til Sverige, man veed ikke bestemt naar, men i alle Fald saa betimeligt, at de i de første Dage af Juni kunde samles med Erkebiskopen, Biskoperne og endeel verdslige Raadsmedlemmer til et Møde i Skara, som formodentlig allerede forud havde været aftalt, og hvor det egentlige Valg skulde foregaa. Her valgtes han da den 11te Juni og blev sideñefter, den 23de Juli, efter svensk Lov og Vedtægt hyldet

[1]) Scr. r. Sv. I. 2. S. 60.

[2]) Sammesteds, S. 370, 611.

paa Allsherjething ved Uppsala, og ophøjet paa Mora-Stenen, ved hvilken Lejlighed mange bleve dubbede til Riddere¹), dog vel neppe af Kongen selv, da han endnu var umyndig, men af en eller anden anseet Ridder paa hans Vegne. I Hyldings-Eeden, som Erik aflagde, forpligtede han sig blandt andet udtrykkeligt til at betro Rigets Slotte alene til Indfødte, og ikke at paalegge Skat, men nøje sig med Rigets sædvanlige Indtægter, undtagen i Krigstilfælde.

At dette Valg ingenlunde var alle de svenske Herrer til Behag, ikke engang alle dem, der vare tilstede og samtykkede deri, tør man saavel af hvad vi allerede have seet, som hvad der sidenefter skete, antage som vist, og dersom vi nærmere kjendte Forhandlingernes Gang, vilde vi sikkert finde denne Antagelse udtrykkeligt bekræftet. Flere ere vist endog ganske udeblevne, navnlig alle de, der gjorde felles Sag med Hr. Knut Bossøn i Finland. Dog finder man heller ikke paa den anden Side, at de indlagde nogen Protest, og Eriks Valg og Hylding var saaledes fuldkommen retsgyldigt. Man kan overhoved her ikke tilbageholde den allerede ovenfor udtalte Formodning om, at Margrete med stor Klogskab har benyttet den nu løsslupne Kong Albrecht som et Skræmsel til at gjøre de svenske Stormænd mere medgjørlige og kvæle den Opposition, der ellers kunde reise sig iblandt dem. Og navnlig maa vi gjette paa noget saadant, naar vi see den Dristighed og tillige det Held, hvormed hun under de nuværende, tilsyneladende saa ugunstige Forhold, fik drevet en Foranstaltning igjennem, der blandt de Store og Frelsemændene i Landet var ligesaa forhadt som nogensinde de agrariske Love blandt Optimaterne i den gamle romerske Republik, og næsten lige saa farlig for dem, der søgte at sette den igjennem. Dette var den Refst eller Vindication af det Kronen i de sidste tredive Aar frakomne Gods, hvorom der saa lenge havde været Tale, uden at det dog havde været muligt at faa den udført. Man kan vel endog sige, at det egentlig var Forsøget paa at sette en saadan, om end kun deelvis, igjennem, der skilte baade Kong Magnus, og siden Kong Albrecht, ved Kongedømmet. Men Margrete forstod langt anderledes at sette sig i Respect. Hun var ej alene Mand for at faa Raadet til at beslutte Foranstaltningen, men ogsaa for at faa den bragt i Udførelse efter at være besluttet. Der er vistnok saa

¹) Vadstena-Diariet, Scr. r. Sv. I. S. 109. Hyldingsdagen angives udtrykkeligt (som Søndag efter Mariæ Magdalenes Dag) i Nykøpings-Recessen af 1396, og ligeledes (som St. Apollinaris-Dag) i Chron. af 1430, Scr. r. Sv. I. S. 66. Begge Angivelser betegne den 23de Juli. Blandt de Riddere, som dubbedes, maa Algot Magnussøn og Thord Bonde have været, thi de optræde herefter med Riddertitel. Af andre Breve sees, at Snakenborgerne, Hr. Niels Svarteskaaning og flere navngivne Herremænd have været tilstede.

af den store Dronnings Foretagender, der give os en saa klar Forestilling om den overordentlige Indflydelse, hun maa have vidst at udøve paa alle dem, med hvilke hun kom i Berørelse, som netop denne Refst. Thi vel havde Stormændene ved hendes Antagelse til Regentinde givet sit Tilsagn om, at en saadan Refst skulde finde Sted, men et andet var dog at tage dem paa Ordet og gjøre dette Tilsagn til Virkelighed. Saa meget ønskeligere vilde det derfor have været, om vi af samtidige Optegnelser havde kunnet erfare, paa hvad Maade hun gik frem for at faa denne Sag bragt saa vel paa Glid. Vi kjende nu kun Resultatet. I September 1396 samledes Dronningen og Kongen med Erkebiskopen, alle Biskoperne, flere verdslige Raadsherrer, og mange andre Riddere og Svene samt nogle Prælater paa et stort Rigsmøde i Nykøping, og her blev der den 20de September vedtaget en Række af Bestemmelser, hvoraf de fleste sigtede til atter at **inddrage det Gods under Kronen**, som var den frakommen, lige siden Kong Albrecht allerførst kom til Sverige, eller overhoved at bringe den Ejendomstilstand med Hensyn til Jordegodset tilbage, som da fandt Sted. Spørsmaalet om, hvilke Ejendomme der paa ethvert Sted kom ind under denne Refst, skulde afgjøres paa Refsteting, for hvis Afholdelse endog Tiden bestemtes, saa at det Hele kunde være afgjort inden et Aars Forløb, dog med Undtagelse af Finland, for hvilket intet endnu kunde bestemmes, saa lenge Hr. Knut Boesøn ikke havde underkastet sig. Der blev ogsaa udtrykkeligt bestemt med Hensyn til denne, at Sagen mellem ham og Kronen skulde henstaa til førstkommende Pints; indfandt han sig da ikke og kom til Forliig med Dronningen og Kongen, maatte han finde sig i, at de Ejendomme, han sad inde med, tildømtes Kronen eller de Bønder, der før Kong Albrechts Tid havde ejet dem. Der bestemtes fremdeles, at ethvert Slot, der var bygget, efterat Kong Albrecht kom til Landet, skulde nedbrydes, hvis Kongen eller Dronningen ej vilde have det staaende; at de Rigsens Mend af Sverige, Norge og Danmark, som i denne Fejde havde mistet sit Gods, skulde hver komme til sit igjen med Rette; at Dronningen skulde beholde i sin Levetid med al kongelig Ret først hendes egen Morgengave, alt Østergøtland, samt desforuden Rumblaborg og Jønkøping med tilhørende Lehn, Vestergøtland med Kind og Mark, Dal, Vermeland og Mo-Hered, samt alt hvad der tilhørte Kongedømmet i Skara Biskopsdømme og Østergøtland, Vesteraas By med Nordbohered og Dalarne, Kobberberge og Jærnberge; at ligeledes Hr. Abraham Brodersøn skulde beholde Verend og Finnveden, Hr. Nisse Svarteskaaning Mark, og et Par andre Herrer nogle mindre Hereder og Pantelehn paa saa lang Tid, som Dronningens Brev derpaa angav. Dette ere Hovedomridsene af de Bestemmelser, der vedkom den egentlige Refst.

Men denne vigtige Sag var ikke det eneste, som Dronningen her bragte paa det Rene. Hun gjorde ogsaa et forberedende Skridt til at bringe **et almindeligt Rigsmøde** fra alle tre Riger til Veje for at raadslaa om Rigernes nærmere Forening, idet hun fik følgende Bestemmelse vedtagen, der indførtes som en egen Artikel i den Reces eller Act, der udstedtes om Mødets Beslutninger: „Item skulle vi, saa mange vi ere af Riget i Sverige med fuld Magt, naar vor Herre Kong Erik eller Dronning Margrete os tilsiger og vil, paa hvad Sted, han eller hun vil, **møde Rigsens Mend af Danmark og Norge** og med dem da overeens vorde paa førnævnte vor Herre Kong Eriks og alt Sveriges Riges Begne efter førnævnte vor Herres og Frues Raad og Vilje, samt efterdi vi alle af disse tre Riger have een Herre og Konge, som er førnævnte vor Herre Kong Erik; og ville og skulle vi da derom enes og gjøre dem en saadan Forvaring, samt igjen tage en saadan af dem, at baade førnævnte vor Herre og Frue og vi alle af disse tre Riger ere forvarede derved i alle Stykker efter førnævnte vor Herres og Frues Raad og Vilje, som før er sagt, og skal det da jo saa bevares af alle disse tre Riger, at **ikke et af disse tre Riger skal nogen Tid orloge eller prange paa det andet.**" Hermed var allerede Grundtrekkene til den vordende nærmere Forening givne, og Dronningen havde tydeligt tilkjendegivet sin Hensigt, med det første **at sammenkalde alle tre Rigers Raad for at bringe denne Forening istand** [1]).

En saadan **Fælles-Raadsforsamling** blev ogsaa afholdt i Midten af det følgende Aar. Margrete havde tilbragt hele Mellemtiden i Sverige [2]), hvor hendes Nærværelse formodentlig maa have været mest nødvendig, deels for den nu allerede paabegyndte Reffts Skyld, deels ogsaa

---

[1]) Den hele Act er aftrykt i danske Paraphrase hos Huitfeld, S. 600 fgg., dernæst igjen hos Hadorph, omsat paa Svensk, og siden, efter Originalen i det danske Geh. Archiv, som det heder, men dog nok snarere efter en der beroende Afskrift, hos Suhm, XIV. S. 616—624. Men ved denne Afskrift og Huitfelds Aftryk er der den store Afvigelse, at blandt Udstedernes Navne savnes hos Suhm mellem Steen Benedictsøn og Arvid Benedictsøn, de fire Herrer Erngisl Nikolassøn, Steen Boesøn, Amund Jonsøn og Thure Benedictsøn, der nævnes hos Huitfeld. Udeladelsen skyldes maaskee kun en Uagtsomhed hos Afskriveren, der let kan have sprunget fra det ene „Bengtsson" til det andet, udeladende hvad der er imellem; men skulde virkelig hine Navne savnes i den Original, der findes i det danske Archiv, vilde dette have megen Betydning, da det i saa Fald vidnede om, at Hr. Steen Boesøn og Erngisl Nikolassøn m. Fl. ikke have været tilstede.

[2]) Hun var den 1ste November i Vadstena (Diariet S. 110), hvor hun vel ogsaa især har opholdt sig; den 13de December i Ljodhuus, hvor allerede Reffteting holdtes (Suhm XIV. S. 391), den 17de Februar 1397 paa Arevall (ststeds. S. 627).

fordi hun vel der havde størst Modstand at bekæmpe og flest Hindringer at bortrydde. Det var, som man af det senere paafulgte erfarer, hendes Hensigt, allerede at begynde dette Møde med en Act, der paa den tydeligste og mest iøjnefaldende Maade skulde vise, at Rigerne herefter skulde betragtes ikke som et Statsforbund, men som en samlet **Forbundsstat**, og Foreningen ej længer skulde være en blot og bar Personal-Union. Hun agtede nemlig at lade Erik **krone til Konge over alle tre Riger under eet**. Hvorledes hun har indledet dette, om det allerede var aftalt paa Mødet i Skaane 1395, eller om hun agiterede derfor under Opholdet i Sverige, vides ikke; vi erfare kun, at hun ogsaa satte dette igjennem, saa paafaldende det end maa have forekommet de fleste. Indkaldelser maa i betimelig Tid have været omsendte til Raadsherrerne i de to andre Riger, og alle de øvrige Mend, om hvis Nærværelse der kunde være Tale. Til Samlingssted bestemtes **Kalmar**. Hvorfor dette Sted valgtes, og ikke heller et i det vestlige Sverige eller Halland, der kunde være de Danske og Norske belejligere, vides ikke, men der maa have været særegne Grunde derfor. Maaskee ønskede Dronningen og de svenske Herrer netop at være de østlige Farvande og Gotland saa nær som muligt, for samtidigt at kunne holde Øje med Vitaliebrødrene og Kong Albrechts Søn Hertug Erik, der ved deres Hjelp nys havde sat sig fast paa den sidstnævnte Ø, som det i det følgende vil blive berettet. Her i Kalmar samlede der sig da ved Pintsetid, henimod Midten af Juni Maaned, en Mængde anseede Mend fra alle tre Riger, af hvilke følgende Nordmend udtrykkeligt nævnes: Cantsleren Provst Arne, Agmund Bolt, Gaute Eriksøn, Jon Martinsøn, Jon Darre, Alf Haraldsøn, Eindride Erlendsøn af Losna, Gudbrand Erlingsøn, Haakon Topp, Gyrd Gyrdsøn, Sigurd Thoraldesøn, Thoralde Sigurdsøn og Jon Haraldsøn, samt desforuden Biskop Jon af Orknø, der dog ikke var Nordmand, og formodentlig aldrig havde været enten i Norge eller i sit eget Biskopsdømme [1]. Besynderligt nok, at hverken Erkebiskop Vinalde eller nogen anden af de norske Biskoper vare tilstede. Det er muligt, at Kroningen netop kan have været Skyld deri, da der vel kunde opstaa Spørs-

[1]) De Tilstedeværendes Navne kjendes i det Hele taget kun, forsaavidt som de senere have været med at udstede Kronings-Acten. Men at mange flere have været tilstede, sees deraf, at Kongen kunde creere 133 Riddere. Et Indulgensbrev, meddeelt i Pontoppidans Annaler II, S. 251, viser, at foruden de danske Biskoper, der udstedte Kroningsacten, vare Biskoperne af Ribe og Viborg tilstede idetmindste d. 6te Juli. Biskop Jon af Orknø var vel snarest en Pomrer, da vi i 1389 finder ham som Bestyrer af Cammins Biskopsstol, see Rango, Pomerania antiqua, S. 107. Han har vel endog en Tidlang ikke været betragtet som lovligt valgt eller udnævnt, siden vi finde Henrik som Biskop af Orknø 1394 (f. o. S. 259), efter hvem Jon igjen kommer frem.

maal om, hvo der var nærmest til at forrette den, Lunds eller Nidarosʼs Erkebiskop, og at Vinalde heller valgte at blive borte med sine Lydbiskoper, end at indlade sig i nogen ubehagelig Rangstrid[1]). Derimod vare alle de svenske Biskoper tilstede, undtagen maaskee Biskopen af Aabo, og alle de danske, undtagen Biskopen af Slesvig. Kroningen skete med stor Højtidelighed Trefoldighedssøndag, den 17de Juni. Skade, at der ingen nærmere Beskrivelse er os levnet om Maaden, hvorpaa den fandt Sted, thi der kan ej være nogen Tvivl om, at nye og særegne Former have været anvendte for at betegne, at Kroningen gjaldt alle tre Riger; det er endog højst sandsynligt, at en egen ny Krone har været forferdiget, der betegnede Tredobbeltheden af Kongedømmet, ligesom vi see, at nye Storsegl indrettedes for hvert af Rigerne, der ved Siden af vedkommende Riges egentlige Vaabenmerke ogsaa indeholder de to andre Rigers[2]). Alt, hvad vi faa at vide om Højtideligheden, er alene dette, at Kroningen udførtes af begge Erkebiskoper, Jakob af Lund og Henrik af Uppsala, og at Kongen dubbede 133 Mend fra alle tre Riger, hvoriblandt alle de nys opregnede norske verdslige Herrer[3]), og formodentlig ogsaa endeel andre tilstedeværende Nordmend, thi der havde

---

[1]) Om Erkebiskopen af Uppsala kunde der ej opstaa nogen Tvivl, da han altid ansaaes som noget ringere end Erkebiskopen af Lund, „Sveriges Primas".

[2]) Under Kong Eriks Bekræftelse af Hansestædernes Privilegier i Norge af 1398, der findes i Lübecks Archiv, hænger endnu hans norske Rigssegl, og en Afbildning deraf, saavelsom af det danske, er meddeelt i „Illustreret Nyhedsblad" for 1859, No. 17. Det norske Rigssegl fremstiller Kongen siddende paa sin Trone i Kroningsskrud, med et Hjerteskjold paa Brystet, hvori formodentlig de tre Kroner, og to Skjolde paa hver Side, øverst til Højre Norges Løve, nederst sammesteds formodentlig Gøtaløven (Aftrykket er utydeligt); øverst til Venstre maaskee Danmarks eller i alle Fald Jyllands Vaaben, tre eller to Leoparder (ogsaa dette er utydeligt), nederst til Venstre den pomerske Grif. Overskriften er: S. Erici dei gratia Norvegie Dacie Svecie Gotorum Slauorumque regis et ducis Pomern. Det danske Rigssegl af samme Aar er noget større, fremstiller et af en Engel holdt, ved et Kors firdeelt Vaabenskjold, med et Hjerteskjold i Midten, hvori Norges Løve; det øverste Feldt til Højre er Danmarks Vaaben, de tre Leoparder med mellemstrøede Hjerter og et Korsbaner, det nederste Feldt til Højre er Gøtaløven, det øverste til venstre har de tre Kroner, og det nederste til venstre den pomerske Grif. Overskriften er: S. Erici dei Gratia regnorum Dacie, Svecie, Norvegie, Sclauorum Gothorumque regis ac ducis Pomeranie. Eriks svenske Rigssegl have vi ej havt Lejlighed til at see; men af Analogien fra de to andre at slutte skulde man næsten antage, at det som Hjerteskjold har indeholdt det danske Vaaben, øverst til Højre de tre Kroner, nederst Gøtaløven, øverst til Venstre Norges Løve og nederst Griffen.

[3]) Dette sees deraf, at de i Kroningsacten af 13de Juli alle optræde som Riddere, medens tidligere ingen af dem havde denne Verdighed.

nu ikke fundet nogen Ridderudnævnelse Sted i Norge siden Kong Haakons Dage, og der var saaledes mange, som kunne gjøre Fordring paa denne Verdighed.

Herefter begyndte de egentlige Forhandlinger om Unionsspørsmaalet og vedvarede, som man seer, i lidt over en Maaned. Men de ledede ikke ganske til det Resultat, som Dronningen fra først af vistnok havde tilsigtet. Der udstedtes kun een fuldgyldig Stats-Act paa dette Møde, og dette var alene et Vidnesbyrd om Kroningen, udstedt den 13de Juli af 67 geistlige og verdslige Raadsherrer og Rigsembedsmend fra alle tre Riger, hvoriblandt de ovennævnte norske. Acten indeholder intet om Rigernes indbyrdes Forhold og handler kun om Kroningen selv, og den Troskab, som Rigernes Indbyggere skyldte den saaledes kronede Konge [1]). Der affattedes vistnok ogsaa en Unions-Act, om hvis Hovedpunkter man synes at være bleven enig, men det blev kun ved Udkastet. Reenskrevne, beseglede og fuldgyldige Gjenparter deraf udferdigedes ikke. Udkastet, der endnu er til, indeholder, at efterat de tre Riger nu havde valgt Erik til sin felles Konge, og han efter alle Rigernes gode Mends Samtykke var bleven kronet i Kalmar sidstleden Trinitatissøndag, var der blevet dagthinget mellem alle tre Rigers Raadgivere om en stadig og ubrødelig Fred og Forbindelse mellem Rigerne, og med Kongens og Dronning Margretes Samtykke var man bleven enig om følgende Punkter:

1) De tre Riger skulle herefter stedse have een Konge og aldrig mere adskilles.

2) Efter denne Konges Død skal een Konge velges over alle tre Riger, og ikke flere, og det ene Rige skal ikke tage eller velge sig nogen Konge, men Valget skal skee eendrægtigt af alle tre Riger.

3) Efterlader den sidst afdøde Konge flere Sønner, da skal kun een af dem velges til Konge over de tre Riger, de øvrige Brødre skulde affindes med Forleninger.

4) Dør Kongen barnløs, skulle Rigernes Raadgivere og Mend efter bedste Skjøn og Samvittighed velge hans Efterfølger med ret Samdrægt af alle tre Riger.

5) Alle tre Riger skulle forblive i Samdrægt og Kjærlighed, og det ene ej drage sig fra det andet; hjemsøges det ene af Orlog eller Udlendingers Angreb, da skal dette gjelde dem alle, og de skulle gjensidigt hjelpe hinanden.

6) Hvert Rige bliver dog ved sin særskilte Lov og Ret, og Kon-

---

[1]) Acten er meddeelt hos Huitfeld S. 610 flgg. og efter denne igjen hos Suhm, XIV. S. 406.

gen skal styre hvert af dem derefter, og ingen Lov eller Ret bør drages ud af det ene Rige og ind i det andet, hvor den hidtil ikke har gjeldet.

7) Paakommer der et af Rigerne Krig, da skulle de andre to Riger, naar Kongen eller hans Ombudsmend paa hans Vegne tilsige dem det, komme det troligen til Hjelp, enten det saa er til Lands eller Vands, dog saaledes, at det Rige, der nyder godt af Hjelpen, skal holde de til Hjelp kommende Krigsfolk med Kost og Foder. Ingen skal heller herefter unddrage sig fra at yde saadan Hjelp under det Paaskud, at han ikke er pligtig til at gjøre Tjeneste udenfor sit eget Lands Grendser, thi nu skal den ene hjelpe den anden, efterdi alle tre Riger ere og skulle blive som eet Rige.

8) Al Feide og Tvedragt, som før har været mellem Rigerne, skal nedlægges.

9) Bliver Nogen i et af Rigerne fredløs for sin Forbrydelse, da skal han være det i dem alle; ingen skal forsvare ham, og hvor han tiltales, der skal han straffes.

10) Skeer der nogen Underhandling eller Dagthingning med fremmede Herrer eller Stæder, eller deres Sendebud komme til Kongen, da har denne, i hvilketsomhelst Rige han monne befinde sig, med sit tilstedeværende Raad, hvoriblandt der dog bør være nogle Medlemmer fra hvert Rige, Magt til at bestemme i saa Henseende, hvad der synes tjenligst for alle tre Riger.

11) Alle disse Artikler skulle overholdes, som foreskrevet staar, og udtydes og menes paa den Maade, som bedst bliver Gud til Ære og Kongen og Riget til Gavn; handler nogen herimod, skal man af alle tre Riger hjelpe Kongen og hans Embedsmend med god Tro og al Magt til at raade Bod derpaa og derover at rette, som ret og vedbørligt er.

12) Dronning Margrete skal med al kongelig Ret beholde og bestyre, saa lenge hun lever, alt hvad hendes Fader og Søn forundte hende i levende Live og i deres Testament, i Sverige hendes Morgengave og alt andet, som Rigets Mend havde overladt hende; i Norge ligeledes hendes Morgengave og hvad hendes Mand Kong Haakon og hendes Søn Kong Olaf have undt og givet hende; ved hendes Død skulle vel Land og Slotte atter falde tilbage til Kongen, men de Gaver og Udbetalinger, hun forresten i sit Testament kan have foreskrevet, skulle staa ved Magt.

13) Til desto større Sikkerhed for, at alle disse Stykker evindeligen og ubrødeligt overholdes, skal der udstedes Breve paa Pergament, to for hvert Rige, ganske af det samme Indhold som nærværende

Udkast, og indsegles med Kongens, Dronningens, Rigernes Raads og Mends, samt Kjøbstædernes Segl.

Udkastet, der er forfattet paa Dansk, slutter med en Bevidnelse af de tvende Erkebiskoper, Biskoperne i Roeskilde og Linkøping, og fjorten andre Herrer fra alle tre Riger, blandt hvilke Nordmendene Provst Arne, Agmund Bolt, Alf Haraldsøn og Saute Erikssøn, „at alle disse Stykker ere saaledes aftalte, og at de i alle Maader skulle saaledes fuldbyrdes, som foranskrevet staar", hvorom de til Bekræftelse have ladet sine Segl henge for dette Brev, der blev skrevet i Kalmar St. Margretes Dag (20de Juli) 1397 [1]).

Men ingen af disse sytten Segl henger for, derimod findes der kun ti, eller rettere Spor af ti, skjødesløst paatrykte selve Udkastet, der desuden kun er paa Papir, ikke engang i sedvanlig Documentform, og fuldt af Rettelser [2]). Det er saaledes ene alene et **Concept,** uden nogen

---

[1]) At Dagen er den 20de, ikke, som mange, og blandt dem Paludan-Müller, (Observ. criticæ, S. 46), have antaget, den 13de Juli, er klart og aldeles uimodsigeligt, ej alene af den Grund, at Kroningsacten, der er udstedt den 13de Juli, betegner den som „Fredag efter St. Knuts Dag", hvilken Betegnelsesmaade ogsaa vilde have været anvendt i Udkastet, om det havde været dateret fra samme Dag; men ogsaa, og fornemmelig, fordi man hverken i Danmark, Sverige eller Norge forstod nogen anden Dag ved St. Margretes Dag, end den 20de Juli. Jeg har i den Anledning gjennemgaaet Kalendarierne i alle de danske og svenske Missaler, som endnu haves, saavelsom en Mengde andre, trykte og utrykte, og i dem alle findes Margretedagen ansat til 20de Juli, undtagen i det slesvigske, der efter tydsk Maade setter den til den 13de. Men dette er dog vist kun en sildigere, i den slesvigske Kirke foretagen Forandring, og i alle Fald var der ingen Biskop af Slesvig tilstede ved Mødet, og om han havde været tilstede, vilde man dog ikke have rettet sig efter ham. Ved Margretedagen kunde der desuden saa meget mindre opstaa nogen Feiltagelse, som det var Dronningens egen Navnedag; hun havde dog baade under sin Opdragelse i Fru Meretes Huus og de mange Aar, hun henlevede i Norge, været saaledes vant til at høitideligholde sin Navne- og Skytshelgens-Dag den 20de Juli, at hun og hendes Omgivelser umuligt kunde tage Feil af Dagen. Formodentlig havde hun samme Dag endog nys før Udkastets Tilbliven hørt Messe til sin Skytspatroninde's Ære. Den 13de Juli som Margretedag er overhoved ej indkommen i danske Almanaker forend efter Reformationen, ved tydske Astronomer eller Almanakforfattere. I Norge regner Almuen endnu den 20de Juli som Margretedagen.

[2]) Documentet er først meddeelt af Huitfeld S. 611, og efter ham hos Hadorph S. 56; siden nøjagtigere i „Nye danske Magasin", III. S. 64 fgg. og derpaa endnu nøjagtigere hos Suhm, XIV. S. 630, samt endelig Vidissen af 1425 i Paludan-Müllers „observ. criticæ", S. 53 fgg. Dette ypperlige Skrift, der bortrydder alle de Vildfarelser, mere eller mindre ukritiske Forfattere have gjort sig skyldige i, denne Sag angaaende, og som de endog saaatsige have slaaet fast i de festes Bevidsthed, har jeg her i det Væsentlige fulgt, anseende det unødvendigt her, atter udførligt at documentere, hvad han fuldstændigt har godtgjort.

Retsgyldighed, og de ti Herrer, der satte sine Segl paa, blandt hvilke man med Vished veed, at Erkebiskoperne og Steen Benedictsøn have været, kunne hermed alene have haft til Hensigt at sikkre Udkastet mod Forfalskning, for det Tilfelde at der senere skulde blive Spørsmaal om at drage det frem igjen og benytte det ved nye Forhandlinger om denne Sag. Først ved at reenskrives paa Pergamentet i de sex Exemplarer, som Udkastet antyder, og forsynes med de her foreskrevne Segl, vilde Acten faa bindende Kraft. Men saadanne Gjenparter have aldrig været udstedte, og selv om Udkastets Tilværelse vidste kun de færreste nogen Besteed, førend Erik af Pomern i 1425 lod tage en verificeret Afskrift deraf. Saaledes blev ingen Unions-Act oprettet, uagtet dette aabenbart havde været Dronningens Hensigt. Aarsagen dertil lader sig ikke tilfredsstillende forklare. Man kan tænke sig, at Sagen har mødt en uformodet Modstand hos enkelte indflydelsesrige Mend i Rigerne, og at Dronningen selv ej har været tilfreds med Bestemmelserne, der ikke gik ud paa en saa fuldstendig Sammensmeltning af Rigerne, som hun maaskee havde tilsigtet, og at hun heller valgte at stille Sagen i Bero, end at gaa ind paa, hvad hun fra sit Standpunkt alene maatte betragte som halve Forholdsregler; man kan endelig tænke sig, at Mødet hastigt er bleven afbrudt ved et pludseligt Overfald af Vitaliebrødrene, og at der siden er kommet Hindringer i Vejen for Gjenoptagelsen af de afbrudte Forhandlinger. Vist er det kun, at **ingen Unionsact endnu kom istand,** og at det eneste, som ved dette Møde i Kalmar udrettedes til Rigernes nærmere Sammenknytning, men som i sig selv var vigtigt og betydningsfuldt nok, var Kongens Kroning for alle tre Riger paa een Gang. Det er saaledes urigtigt, naar man forestiller sig **Kalmar-Unionen** i 1397 som en virkelig Unionsact, en formelig Overeenskomst mellem Deputerede fra alle tre Riger om Foreningens Vilkaar. Unionen bestod kun i Felles-Kroningen, og man kan maaskee endog med større Ret regne Unionen fra Mødet paa Falsterbod og ved Lindholm 1395. Men da hiin Felles-Kroning dog paa den mest iøjnefaldende Maade betegner Unionens factiske Tilværelse, ville vi ikke afvige fra den nu næsten hevdede Skik, at regne Foreningens Stiftelse fra dette Møde i Kalmar, og nærmest fra denne Kroning, der saaledes aabner et nyt Tidsrum i vort Fedrelands Historie.

Chronologisk Register.

30te Juni. Raadsmøde i Oslo. K. Haakon forlener Alexander de le Ard med Jarledømmet over Orknøerne for eet Aar 57
Sommer. Hertug Henrik Baldemarsøn af Sønderjylland død . . . 52
Hirdstjoren Andres Sveinsson og Lagmanden Thorstein Eyjulfsson komme fra Island til Norge og blive bekræftede i sin Embeder 56
K. Haakon befaler Islændingerne at aflægge ham Troskabsed 60
24de October. Kong Baldemar død 59
November (eller December). Møde i Odense for at raadslaa om Tronfølgen i Danmark 61
10 November. Dronning Margrete i Kalundborg 60
18de November. Kong Haakon i Tunsberg 60
December. Kong Haakon i Kalundborg 60
7 December. Kong Haakon og Dronning Margrete i Slagelse . . . 60
1375—1376. Juul. Kong Haakon i Danmark? 67
Haard Vinter paa Island 103
1376. 20de Januar. Møde i Wismar af Deputerede fra Lübeck, Rostock og Stralsund i Anledning af det danske Tronfølge-Spørgsmaal 63
21de Januar. Hertug Albrecht og de holstenske Grever slutte et Krigsforbund om Danmarks Erobring, hvortil Kong Albrecht af Sverige slutter sig . . 63
4de Marts. De skaanske Herrer love at understøtte Jyderne i at vælge Junker Olaf til Konge. — Hertug Bugislav af Stettin slutter Forbund med Olaf og erkjender ham som sin Lehnsherre for Rügen 64
23de Marts. Hansedag i Stralsund. Forhandlinger om den danske Tronfølge . 63
Jyderne vælge Olaf til Konge paa Viborg Thing 64
3die Mai. Danehof i Slagelse. Olaf vælges til Danmarks Konge . . . 65
18de Mai. Hansedag i Stralsund, hvor Gesandter møde paa begge Rigers Vegne. Mødet hæves, da Afsendinger mangle fra de fleste Stæder . . . 67
Mai—Juni. Kong Haakon i Bergen 67
19de (eller 20de) Juni. Hansedag i Stralsund. Forhandlinger om det danske Kongevalg. Stæderne sende Gesandter til Norge og Danmark 66
Sommer? Niklas Broddesson, forhen Lagmand paa Island, henrettet . . 102
August. Visby Indbyggere sende Kong Olaf sit Huldingsbrev . . . 65
14de August. Fred sluttes mellem Norge og Stæderne i Kalundborg, mellem Danmark og Stæderne i Korsør, hvorved disse anerkjende Olaf som Danmarks Konge . 68
16de August. Kong Haakon og Dronning Margrete i Korsør 72
September. Hertug Albrechts Tog til Skaane 74
21de September. Dagthingning i Kjøbenhavn mellem Kong Olaf og Hertug Albrecht 75
Høst. Krig mellem Norge og Sverige 78
Pave Gregorius den 11te forlader Avignon og begiver sig til Rom . . . 109
21de October. Kong Haakon i Roeskilde, slutter Forbund med de pomerske Hertuger 76
1ste November. Kong Haakon i Kalundborg, slutter Forbund med Hertug Erik den yngre af Saxen 76
November (eller December). Provincialconcilium i Bergen 108
Krig mellem Danmark og Meklenburg 77
1376—1377. Juul. Kong Haakon i Oslo 79
1377. Hr. Vinalde Henriksson udnævnes til Magister Capellarum 140
Januar. Raadsmøde i Oslo 88
19de og 24de Januar. En Statut-Samling for Nidaros vedtages af Bymændene 90
29de Januar. Kong Haakon udsteder en Handelsforordning vedkommende Hanseaterne 88
Vaaren. Serna Sogn negter at yde Kongen Krigshjelp 79
15de Mai. Kong Haakon i Nidaros. De tydske Skomagere i Nidaros faa 20 Marks Frihed for at gaa Vaabengang 90
Uroligheder paa Island 102
September. Dronning Margrete i Lund, indløser Elfsborg 79
1377—1378. Juul. Kong Haakon i Bergen 80
1378. Biskop Alf paa Grønland død 105
27de Marts. Pave Gregorius den 11te død 109
18de April. Erkebiskop Bartholomæus af Bari krones som Pave under Navnet Urbanus den 6te. Det saakaldte Schisma begynder 109
30te Mai. Kong Haakon i Bergen, tilgiver Indbyggerne i Serna Sogn deres Ulydighed 79
— — Hansedag i Stralsund. Stæderne tilskrive Kong Haakon med Anmodning om at frede Søfarten 80
Juni. Kong Haakon Magnussøn den eldres Regulativ for Preste-Indtægterne i Jemteland (af 1306) bekræftes 79
Juli. Kong Haakon i Tunsberg 80

21de September. Et stort Parti blandt Cardinalerne erklære Urbanus den 6tes Valg ugyldigt og vælger Cardinal Robert af Genf til Pave under Navn af Clemens den 7de 109
Høst. Kong Haakon i Ranrike 80
1378—1379. Juul. Dronning Margrete i Norge 81
1379. Skrælingerne herje den norske Coloni i Østerbygden paa Grønland . . . 105
Den sydligste Deel af Oslo ødelægges ved Ildebrand 113
18de Februar. Hertug Albrecht af Meklenburg død 75
Koppe-Epidemi i Norge 104
Biskop Oddgeir og Andres Sveinsson Hirdstjore drage over til Norge i Anledning af Urolighederne paa Island 102
10de Juli. Dronning Margrete i Lund 81
(29de Juli?) Kong Haakon i Marstrand, udnævner Henrik af St. Clair til Jarl paa Orkno 98
August. Kong Haakon i Marstrand. Rigsmøde? Stilstand sluttes med Sverige . 81
November. Kong Haakon paa Daleborg ved Venern 81
1380. 18de Marts. Dronning Margrete i Roeskilde 117
26de Marts. Kong Haakon paa Tunsbergshuus, lader udgaa Ledingsopbud til Indbyggerne i Sogn 81
(Vaar?) Kong Albrechts Tog til Skaane og Halland 82
Juni. Kong Haakon i Tunsberg. Raadsmøde. Almindelig Retterbod vedtagen paa Haugathing 86
Juli. Nordmændene og de Danske gjøre Indfald i Sverige og opbrænde Skara, Ørebro, Vesteraas og Jønkøping 82
Kopperne bringes fra Norge til Island 104
August. Provincialconcilium paa Hamar 109
(August eller Septbr.) Kong Haakon død (paa Akershuus?) 115
Biskop Magnus af Hamar død, til hans Eftermand udnævnes Sigurd . . 133. 134
Biskop Arne paa Færøerne død 139
(1381?) Biskop Botulf i Stavanger død. Sira Hallgeir Asmundsson bliver valgt og indviet til hans Eftermand, men maa vige for Olaf Brand, der af Paven udnævnes ved Provision 138
1381. 11te Januar. Dronning Margrete paa Akershuus, stadfæster de Mariekirken i Oslo tidligere givne Privilegier 122
19de Januar. Kong Olaf i Slagelse 122
7de April. Skaaningerne slutte en Stilstand med Kong Albrecht . . . 126
Andres udvalgt Biskop paa Færøerne 139
Juni. Hansedag i Lübeck. Udsendinger fra de tydske Kjøbmænd i Oslo og Tunsberg klage over Forurettelser og Skattepaalæg tvertimod Privilegierne. Stæderne tilskrive i den Anledning det norske Rigsraad 217
Koppe-Epidemien og Misvæxten vedvarer paa Island 105
28de Juli. Dronning Margrete paa Vardbergs Slot 126. 218
29de Juli. Olaf bliver tagen til Konge paa Ørething 122. 127
Hr. Agmund Finnsson udnævnes atter til Drottsete og Hr. Henrik Henriksson til Cantsler 122
August. Erkebiskop Thrond Gardarsson død. Sira Haakon Ivarsson vælges til hans Eftermand; Valget annulleres af Paven, der ved Provision udnævner Nikolas Ruser 133. 134
7de August. Kong Olaf i Nidaros 129
15de August. Biskop Oddgeir af Skaalholt død i Bergen 139
28de August. Det norske Rigsraad tilskriver Stæderne i Anledning af Kjøbmændenes Klager og henviser dem til Dronningen 217
September. Møde i Skaane af Deputerede fra Stæderne. Underhandlinger med Dronningen angaaende Stædernes Privilegier i Norge 217
(September?) Grev Henrik af Holsten død 223. 224
9de October. Kong Olaf i Danmark 130
1382. Erik af Pomern født 226
Uroligheder paa Orknøerne. Biskop William dræbt 101
August. Kong Olaf og Dronning Margrete i Oslo 226. 227
October. Høvdingemøde i Bergen 228. 233
31te October. Dronning Margrete paa Vardberg 226
1383. Marts. Hertug Henrik (*Suspensor*) af Meklenburg død 226
26de August. Høvdingemøde i Tunsberg 228
18de September. Kong Albrecht indgaar paa Gripsholm et ydmygende Forlig med de svenske Herrer 229

Oversigts-Tavle

over de til den norske Trone foruden Dronning Margrete nærmest berettigede, og deres Slægtskabsforhold til Kong Olaf VI.

(Se S. 286—288.)

a.

Valdemar IV.
- Ingeborg.
  - Albrecht, Hertug.
- Margrete.
  - Olaf VI.

b.

Haakon V.
- Ingeborg.
  - Magnus V.
    - Haakon VI.
      - Olaf VI.
  - Euphemia.
    - Albrecht, K. i Sverige.

c.

Valdemar IV.
- Ingeborg.
  - Maria.
    - Erik af Pomern.
- Margrete.
  - Olaf VI.

d.

Haakon V.
- Ingeborg, g. m. 1. Hertug Erik. 2. Knut Porse.
  - Magnus V.
    - Haakon VI.
      - Olaf VI.
  - Birgitte.
    - Haakon Jonsson.

e.

Haakon V.
- Agnes.
  - Sigurd Hafthorsson.
    - Haakon Sigurdsson.
- Ingeborg.
  - Magnus V.
    - Haakon VI.
      - Olaf VI.

Slægt-Tavler.

1.

Konge-Ætten i Norge, Sverige og Danmark.

Haakon V, N. K. † 1319 *).
g. m. Euphemia af Arnstein † 1312.

Ingeborg, f. 1301, † c. 1360.
g. m. 1. Hertug Erik Magnussøn i Sverige, † 1318.
g. m. 2. Hertug Knut Porse til Halland, † 1330.

1. Magnus V, N. K. f. 1316, † 1374.
g. 1335 m. Blanche af Namur. † 1363.

1359. datter af Danmark.

Olaf VI, Konge i Norge og Danmark, f. 1370, † 1387.

Albrecht, Hertug af Mecklenburg, † 1388.

Maria, g. m Hertug Vartislav VII, af Pomern.

Erik.

Erik af Pomern, f. 1382, kronet 1397 som Konge i alle tre Riger.

Katharina, g. m. Johan, Pfalzgreve af Bayern.

*) Med Hensyn til Kong Haakon V Datter Agnes's Æt henvises til Tavle 17.

2.

Ætten Bolt.

a.

N. N.

- **Agmund.**
  - **Hr. Haakon Agmundssøn, N. N.**
    - Elin, † ugift.
    - Cecilia, g. m. 1. Erik Vilhjamssøn af Torge. 2. Jon Assurssøn. 3. Hr. Hallvard Jonssøn Nøva, † 1375.
    - Borghild, g. m. Jon Hemingssøn
    - Sigrid, g. m. Hr. Agmund Guthormssøn.
      - Olaf Agmundssøn.
- **Kolbein.**
  - **Bergthor.**
    - Hr. Agmund Bergthorssøn til Thumn og Throndstad, R. R., g. m. Gunnhild Bergsveinsdatter.
      - Borghild, g. m. Herman Molteke.
    - Kolbein.
    - Hr. Sigurd.
- **Alf til Throndstad.**
  - **Alf.**
    - Hallvard Alfssøn til Sundbu.
  - **Harald.**
    - Hr. Alf Haraldssøn til Thumn, R. R., † 1412, c. 1400 g. m. Katharina Jonsdatter, † 1481.
  - **Thorgils paa Thronstad, g. m. N. Haakonsdatter.**
    - Kolbjørn paa Thronstad, † før 1380, g. m. Ulfhild Thorgautsdatter.
    - Thorgils paa Throndstad, † c. 1400.
    - Jon paa Thumn Lagmand, † før 1402, g. m. Ingerid Andresdatter.

b.

Hr. Aslak Ragnvaldssøn.

- **Hr. Ragnvald Aslakssøn, † 1320, g. m. Ragnhild**
  - Aslak.
  - Søn.
    - Datter, g. m. Henrik Michelstorp.
      - Hr. Christopher Michelstorp, † f. 1410.
  - N. N.
    - Søn, g. m. Margrete paa Skarbeberg.

3.

Hvaals-Ætten.

- Jon Staal paa Hvaal.
  - Brynjulf Jonsson.
    - Hr. Jon Brynjulfsson.
      - Brynjulf Jonsson, † før 1314.
        - Margrete Brynjulfsdatter, g. m. Nikolas Sigsson.
        - Datter, g. m. Hr. Sigurd Sveinsson.
          - Svein Sigurdsson.
      - Ingebjorg, g. m. Gaute Isaksson til Tolga. (s. Tavle 4.)
      - Inga.
    - Fru Ingerid Brynjulfsdatter, † c. 1314.

4.

Tolge-Ætten.

- Hr. Isak Gautesson paa Tolga.
  - Hr Gaute Isaksson, g. m. Ingebjorg Jonsdatter af Hvaal.
    - (form.) Eyvor Gautesdatter, g. m. Haakon (af Hestbo-Ætten?)
      - Gaute Haakonsson paa Tolga, † før 1373.
  - Cecilie, g. m. Martin Thorolfsson i Elbsa.

5.

Aned- eller Mel-Ætten.

Hr. Gaut Jonsson paa Mel, † 1270.

- Hr. Finn Gautsson til Mel.
  - Hr. Jon Finnsson.
  - Ingegerd, g. m. Hr. Jon Bjarnesson, † 1324.
- G.
  - Ivar Thoresson til Hatteberg.
    - Hustru Elin Ivarsdatter
    - Hr. Greip Ivarsson til Hatteberg.
  - Greip.
- Ulfhild.

6.

[illegible]

Erlend Philipsson paa Losna.

- Sigrid, f. 1888 g. m. Haakon Sigurdsson til Giske.

7.

Hvamms- og Finnen-Ætterne.

Eystein Jakobson Mugga, † c. 1337,
g. m. Jarthrud Eindridesdatter af Hvamm.

Botulf Eindridesson paa Finnen, † 1388,
g. m. 1. Elin Vistamsdatter, † 1371.
2. Kaja Haavardsdatter af Rogn, † c. 1410.

1. Eindride.	1. Samson.	2. Haavard † 1438, g. m. Gerthrud Jakobsdatter Romer.	2. Odd, † 1430.	2. Ragna.

8.

Slaanore-Ætten.

Steinar.

Arnulf, 1351 Abbed i Hovedø Kloster.	Thord i Skogen i Oslo.	Helge i Digre-Stuningen i Oslo.	Aslak paa Slaanore.

Children of Thord:

Narve	Sigurd.	Steinar Thordsson, Prest.

9.

Ætten Stumpe.

- Agmund (Stumpe?)
  - Munaan, g. m. Elin Ragnvaldsdatter Smør.
    - Haakon Stumpe, R. R. † 1392, g. m. Fru Elin Bergsveinsdatter.
      - Olaf Haakenssøn, R. R.
    - Ragnvald.
      - Thorstein.
    - Ragnhild.
  - (form.). Thorleif.
    - Hr. Munaan, † c. 1399, g. m. Gudrid Anundsdatter.
    - (form.) Harald, † før 1396.
      - Gyrid, g. m. Kolbjørn Hermundssøn.

10.

Ætten Smør.

- Jon Ragnvaldssøn.
  - Ragnvald.
    - Otte, R. R.
    - Jon, † 1350.
    - Haakon, g. m. Margrete Viljamsdatter.
      - Cecilia, g. m. Svaale Ottessøn Rømer.
    - Elin, g. m. Munaan Stumpe (s. Tavle 9.)
  - Hallvard.
    - Jon Hallvardssøn.
      - Svaale, g. m. Sigrid Gunnarsdatter Kane.
        - Jon.
        - Gothild.
        - Inge.
      - Ulfhild.
      - ? Gaute til Saim.

11.

Rogne-Ætten.

- Odd paa Rogn.
  - Halle paa Rogn.
    - Odd paa Rogn, g. m. Brynhild Sigurdsdatter.
    - Haavard paa Retin.
      - Tofa, † c. 1410, g. m. Botulf Eindridesson paa Finnen. (f. Tavle 7).
    - Svein paa Rogn.
      - Margrete.
  - Odd paa Retin.

12.

Ætten Romer.

- Alve.
  - Svaale Alvesson Romer, R. R. † 1362.
    - R. Haakonsdatter Smør.
    - Gaute Eriksson Galtung.
    - Hafulfsson, R. R.
    - Bolt. aftk

13.

Ætten Galtung.

Erik.

- Gaute Eriksson, N. N. g. m. 1. Ingegerd Sigvidsdatter, † c. 1380. 2. Margrete Ottesdatter Romer.
- Sigrid, g. m. Gunnar Kane, N. N.
  - Thoralde. Nikolas. Sigrid.
  (f. Tavlerne 10 og 14.)

14.

Ætten Kane.

N. N. Kane.

- Thoralde, g. m. Thurid Guthormsdatter.
  - Rolf.
  - Helga.
  - Gaute, g. m. Fru Margrete Ivarsdatter.
- Nikolas.
- Sigrid, g. m. Svale Jonsson Smør.

15.

Ætten Galle.

N. N. Galle,

- Hr. Nikolas Galle, N. N. † 1396, g. m. 1. Hustru Margrete paa Brynlaa. 2. Ingebiorg (Erlingsdatter?)
  - 2. Erling, † før Faderen.
  - 2. Sigrid.
- (form.) Haavard Galle.

16.

Sundbu-Ætten.

Sigurd Eldjarn til Sundbu.

- Hr.
  - Hr. Sigurd Erl til Sundbu, g. m run Ivarsdatter.
- Paal til Sundbu.
  - Jarthrud paa Sundbu, g. m. Hallvard Alfsson Bolt.

17.

Sudreim-Ætten.*)

Jon Ivarsson Raud til Sudreim.

- Hr. Ivar, † c. 1309.
  - Gudrun, g. m. Hr. Sigurd Erlendsson til Sundbu. (s. Tavle 16).
- Hr. Hafthor, † 1320, g. m. 1. N. N. 2. Agnes, Kong Haakons Datter.
  - 1. Hr. Jon Hafthorsson, R. R., g. m. 1. N. N. 2. Birgitte, Knut Porses Datter.
    - 1. Ulf til Tervalla.
    - 1. Ivar.
    - 2. Haakon Jonsson, R. R. (form.) g. m. Margrete Cillisdatter, †† u. B.
    - 2. Cecilia, † 1411, g. m. Hr. Ulf Holmgeirsson.
  - 2. Hr. Sigurd Hafthorsson, R. R. g. m. 1. N. N. 2. 1342 Ingebjørg Erlingsdatter.
    - 1. Cecilia, g. m. Ingjald af Lo.
    - 2. Haakon Sigurdsson til Giske, R. R., c. 1388 g. m. Sigrid Erlendsdatter af Losna.
    - 3. Agnes, g. m. Jon Martinsson til Sudreim, R. R.
- Ragnhild, g. m. Hr. Thorvald Thoresson af Hjaltland.
  - Thorvald, g. 1380 m. Asa Haakonsdatter
  - Herdis, † 1363, g. m. 1. Svein Sigurdsson. 2. Hr. Bjarne Erlingsson, † 1354.

*) Herved berigtiges Tavlerne 1 og 5 i Anden Hovedafdelings 1ste Bind.

Alfabetisk Register.

I dette Register ere „anden Hovedafdelings“ 1ste og 2det Bind betegnede med Bogstaverne a og b.

Forord.

De dette Bind medfølgende Slægt-Tavler har jeg hovedsagelig udarbejdet efter de i denne Afdelings 1ste Bind (S. 389—412 og 900—914) og 2det Bind (S. 148—190) indtagne Afsnit: „Anseede Mænd og Ætter", hvor Forfatteren har samlet alt hidhenhørende af Betydenhed, som indeholdes i de forhaandenværende Kilder. Til ydermere Betryggelse for deres Paalidelighed har jeg sammenholdt dem med de Uddrag, som Professor Munch for Udarbejdelsen af dette Afsnit havde gjort af Diplomatarium Norvegicum for det Tidsrum, han har behandlet i de foreliggende tvende Bind (1319—1397).

Et Par af Slægt-Tavlerne, nemlig No. 2 (Ætten Bolt) og 9 (Ætten Stumpe), ere uforandret meddelte efter Professor Munchs egne Optegnelser.

Som man af dette Bind (S. 153, 287 og især 288) vil se, er Prof. Munch med Hensyn til Hafthorssønnernes og deres Æts (Sudreim-Ættens) Slægtskabsforhold til den Norske Konge-Æt her kommen til et Resultat, der i forskjellige Punkter afviger fra det af ham tidligere antagne. Jeg har derfor troet det nødvendigt at meddele en ny Slægt-Tavle over Sudreim-Ætten (No. 17), hvorved Tavle No. 5 i denne Afdelings 1ste Bind berigtiges.

Med Hensyn til de tvende hosføjede Registre har jeg fulgt den samme Plan, hvorefter de tidligere Registre til nærværende Verk ere udarbejdede.

Christiania, 15de October 1863.

Otto Fr. Lundh.

Rettelser.

Side 24 i Texten, Linje 12 f. n. „Februar" l. „Marts".
— 29 i — — 3 f. o. „Stade" l. „Slade".
— 34 i Noten, — 7 f. n. „Slesinge" l. „Slesvig".
— 59 i Texten, — 12 f. n. „verdig for" l. „verdig til".
— 63 i — — 1 f. n. „mod" l. „med".
— 64 i Noten, — 2 f. n. „Allherjarthinget" l. „Allsherjarthinget".
— 73 i Overskriften 7, „Norge" l. „Sverige.
— 83 i Texten, Linje 18 f. o. „1377" l. „1376".
— 102 i — — 2 f. n. „1382" l. „1381".
— 113 Ved Note 3 tilføies: „Ogsaa i Biskop Eysteins Brev af 2den Marts 1393 (*Dipl. Norv. IV.* 601) tales der om den store Brand i Oslo".
— 117 i Texten, Linje 12 f. o. „de to" l. „de".
— 135 Ved Note 2 tilføies: „Af en Paategning *fol.* 57 i den mærkelige Codex af norske Kongesagaer No. 47 *fol.* i den arnamagnæanske Samling, kaldet *Eirspennill*, sees, at den har tilhørt Erkebiskop Thrond, medens han var Chorsbroder (*Fornmannasögur VIII* S. *XIII.*)"
— 136 i Noten, Linje 3 f. o. „hvor" l. „at".
— 139 i — — 7 f. o. efter „været" tilføies: „blev drevet til Færøerne og Hjaltland".
— 139 i — — 7 f. n. „*Nidrosensis*" l. „*Nidrosiensis*".
— 152 i — — 2 f. n. „1414" l. „640".
— 166 i Texten, — 13 f. o. „1390 eller 1391" l. „1392".
— 175 i — — 17 f. o. „Ulfrid" l. „Asgerd".
— 176 i — — 2 f. n. „Sigurd" l. „Sigrid".
— 192 i — — 6 f. o. „1380" l. „1390".
— 198 i — — 11 f. o. „1334" l. „1384".
— 224 i — — 15 f. n. „Greven" l. „Greverne".
— — i — — 14 f. n. „den" l. „dem".
— 237 i — — 6 f. n. „holdtes" l. „holdtes i Lübeck".
— 258 i Noten, — 6 f. n. „to" l. „tre".
— 265 i — — 5 f. n. „1386" l. „1387".
— 274 i Texten, — 1 f. o. „14de Aarhundrede" l. „15de Aarhundrede".
— 276 i — — 14 f. o. „Fader og Farfader" l. „Morfader".
— 280 i — — 6 f. o. „Ribe" l. „Roeskilde".
— 280 i Noten, — 1 f. n. efter „Nikolas" tilføies et „3".
— 296 i Texten, — 7 f. n. „Systersøn" l. „Systerdattersøn".
— 299 i Texten, — 13 f. n. mellem „derefter" og „Ogsaa" indskydes: „Hun skjænkede endvidere til Nidaross Domkirke eller Biskopsstol den overvettes store Sum af 1000 Mk. brendt, uden at man finder omtalt, hvad Vederlag hun fik derfor. (*Dipl. Norv. VI.* 357).
— 302 i — — 10 f. o. „Dans" l. „Danmark".
— 304 i — — 4 f. n. „Karl Mathiasson" l. „Karl Magnusson".
— 304 i Noten, — 3 f. n. „Diarist" l. „Diariet".
— 324 i Texten — 4 f. n. „hun" l. „han".
